T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,

ET ALIORUM:

CURANTE

ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS SEXTUS. PARS POSTERIOR.

STUTGARDIAE,

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.

LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.

MDCCCXXIII.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA

LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES.

TOMUS SEXTUS.

PARS POSTERIOR.

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI.

EPITOME LIBRI VIGESIMI PRIMI.

In Italiam belli Punici secundi ortus narratur, et Hannibalis Poenorum ducis contra foedus per Ibe-

In Italia belli Punici secundi, acta narrantur] Malim, ut alibi, *initia narrantur*. SIG. Acta hujus belli totis decem libris narrantur, non hoc primo solum. Commodius ergo, quod erat in cod. Barberino *belli Punici secundi ortus*. Moguntiaci natum *In Italia*. Andreas, Tarv. duae Ven. Ascensius: *In Italiam*. J. FR. GRON. *In Italiam bellum Punicum secundum narratur* Berg. *In Italia Punicum secundum actum narrat* Boend. *actum narrat* etiam Hearnii N. et Exc. Pithoei. *In Italium belli Punici secundi actum narratur* Voff. *In Italiam belli Punici secundi ortum narratur* Leid. Quum *In Italiam* tantum non omnes codd. et edd. vett. servent, accedere nequeo Gronov. ad Epit. praec. duo priora vocabula hujus Epit. ad finem illius revocanda, et *in Italia* legendum esse censenti. Eadem caussa etiam efficit, ne Cl. Crevier. adsentiri possim, qui voces *In Italiam* resecandas esse censebat. *In Italiam belli Punici* est adversus Italiam, sive adversus Romanos eorumque socios in Italia. Liv. 5, 10, 2. *Bellum multiplex fuit eodem tempore et ad Vejos, et ad Capenam, et ad Falerios, et in Volscos*. 23, 35, 1. *In Italiam quum post Cannensem pugnam segnius bellum esset*. 27, 5, 3. *In Siciliam terra marique saepe magnis cladibus bellatum esset*. 31, 4, 1. *Qui ductu atque auspicio P. Scipionis in Africam bellum perfecissent*. Ita his locis varii codd. legunt. Quaedam etiam v. ad Livii 10, 19, 3. Sigonii conjectura *initia narrantur* firmari posset ex Epit. Liv. 109. *Caussae civilium armorum et initia referun-*

Ticinum amnem Romanos equestri proelio fudit: in quo vulneratum P. Cornelium Scipionem protexit filius, qui Africani postea nomen accepit. iterumque exercitu Romano ad flumen Trebiam fuso, Hannibal Apenninum quoque, per magnam militum vexationem propter vim tempestatum, transiit. Cn. Cornelius Scipio in Hispania contra Poenos prospere pugnavit, duce hostium Magone capto.

litum Berg. V. infra ad Liv. Epit. 51. Tum *per vim tempestatum* Voss. V. ad Livii Epit. 84. *propter vim frigoris et tempestatum* Boend.

Duce hostium Magone capto] Livius *Annonem* vocat [c. 60.] Et sic emenda in Zonara. qui *Cnaeus* et *Anno* vocati fuere, mendose *Γάϊος* et *Βαάννων* nominantur [8. Ann. 25.] DELR. *Hannone* ex Livii auctoritate scribendum, etiam conjicit Doct. Oudendorp. ad Frontini 2. Strateg. 3, 1. Sed codices nihil variant, nisi quod *Magno capto* sit in Leid. An non itaque potius referendum ad ipsius auctoris errores? praesertim quum similiter *Magonem* a Cn. Scipione captum referat Orosius 4, 13. ubi, ne scribarum error accusari queat, obstat, eumdem etiam commissum esse a Freculpho in Chron. tom. 1. lib. 5. p. 238. Paullo ante *in Hispaniam* Voss. et Berg. Vox autem *Poenos* male exsulat a Leid.

T. LIVII PATAVINI

LIBER VIGESIMUS PRIMUS.

1 I. In parte operis mei licet mihi praefari, quod
in principio summae totius professi plerique sunt re-
rum scriptores, bellum maxime omnium memorabi-
le, quae umquam gesta sint, me scripturum; quod,
Hannibale duce, Karthaginienses cum populo Roma-
2 no gessere. Nam neque validiores opibus ullae in-
ter se civitates gentesque contulerunt arma, neque

§. 1. *Licet mihi praefari, quod in principio summae totius professi* etc.] An alios quoque scriptores intelligat, nescio: Thucydidem certe intelligit, qui principio operis sui aït, se sperare, bellum id, quod scribere ingreditur, *μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων*. Et quod noster caussas affert, cur tale fuerit, ille quoque alter exponit, cur tale fore opinetur. MURET. 19. Var. lect. 17. *liceat mihi, quod in principio* Lov. 4.

Bellum maxime memorabile omnium, quae umquam gesta sint] *maxime omnium memorabile* Flor. Cant. Lov. 2. a m. 2. Lov. 3. 4. 5. et Rec. quod admisi. *gesta sunt* Lov. 2. Ber. Rec. Hav. et edd. priores. Ceterum semel profiteri sufficiat, me semper nomina illa *Hannibal*, *Hanno*, *Hamilcar*, *Hasdrubal* per adspirationem, quae etiam plerumque in optimis Livii aliorumque Mstis reperitur, scripsisse; *Karthago* autem et *Karthaginiensis* per literam *K.* De prioribus v. Glarean. infra ad c. 4, 1. et quae notavi ad Silii 1, 39. de posterioribus ad Silii 1, 3.

§. 2. *Civitates gentesque contulerunt*] *civitatesque gentesque contulere* Rec. *contulere* etiam Lov. 5.

Expertas primo Punico conserebant bello] Editio Gallica Parisiensis, cui praefuit nescio quis Gohorius, *Punico conferebant bello*. vitiosissime, ut passim in illa nihil non mendarum plenum est. MOD. Ita tamen etiam Harl. Sed, verba haec commutari solere, vidimus ad 10, 43, 4. *consecrant bello* Hav.

his ipsis tantum umquam virium aut roboris fuit:
et haud ignotas belli artes inter se, sed expertas
primo Punico conserebant bello. et adeo varia belli
fortuna ancepsque Mars fuit, ut propius periculum
fuerint, qui vicerunt. Odiis etiam prope majoribus cer- 3
tarunt, quam viribus: Romanis indignantibus, quod
victoribus victi ultro inferrent arma; Poenis, quod

Ut propius periculo fuerint, qui vicerunt] Id Silius prope ad verbum in poëma suum lranstulit [1, 13.]

— — *propiusque fuere periclo,*
Queis superare datum.

Sed in meo velere Livio legitur *ut propius periculum fuerint.* idque fortaſſe rectum eſt. Livius quidem saepe hac conſtructione ulitur. ut l. 4, [17, 5.] *Propius est fidem.* et l. 25, [11, 11.] *Propiusque inopiam erant obsidentes, quam obsessi.* et l. 35, [10, 5.] *Major gloria Scipionis; et quo major, eo propior invidiam.* et 44, [9, 5.] *Propiorque gladiatorium armorum usum.* Notum eſt, et alios primae claſſis scriptores saepe numero ita loqui. Talia enim sunt illa Ciceronis [fragm. Orat. in Pis.] *Proxime Pompejum sedebam.* et [pro Mil. 22.] *Proxime Deos accessit Clodius.* Et illud Salluſtii. *In dextro latere, quod proximum hostes erat.* ubi lamen vulgo adversus veterum librorum fidem legitur *proximum hostibus.* Sed apud Salluſtium quidem hujus generis exemplorum copia eſt. MURET. 19. Var. lect. 17. Murelus 19. Var. 17. e vetere scripto corrigit *propius periculum.* Certum eſt, Livium sic gaudere loqui: et complura ejusdem generis ei reſtituimus. V. ad 22, 40, 5. Sed quia in nullo reperiebam, quibus ipse usus sum, recipere conlabar. At nunc didici, hoc ipsum exſtare in optimo Florentino. Itaque, cur suum auctori invideamus, causae nihil eſt. J. FR. GRON. De hac conſtructione v. ad 2, 41, 11. et quae notantur ad Silii 1, 13. Licel autem neque ipse in ullo codicum, quibus ulor, invenerim, nisi Flor. optimo, ejus lamen auctoritate recipere veritus non sum. *ut prope ejus periculo fuerint* legit Canl. Deinde *qui vicere* Lov. 1. et pleraeque edd. usque ad Cl. Jac. Gronov. cui *vicerunt* subſtituenti favent edd. Rom. anni 1472. et Parm. atque insuper omnes reliqui codd. nisi quod in Flor. a m. 2. interpolatum sit *vicerint.* Paullo anle alio ordine *fortuna belli* Flor. Tum *anceps Mars fuit* Rec. el Harl. *ancepsque fuit Mars* Lovel. 4.

§. 3. *Victoribus victi ultro inferrent arma*] *inferunt* Harl. *ferrent* Hafn. Paullo anle *certaverunt* Harl. *certavere* Lov. 5. Gaertner. et Rec.

Crederent imperitatum victis esse] Sec. e Pall. *crederent imperatum esse victis.* GEBH. *imperatum victis esse* Lov. 2. 3. 4. Ber. Hav. et Hearnii D. Sed *imperitare* Livio frequens eſt. 1, 2, 3. *Caere opulento tum oppido imperitans.* ubi eadem eſt varietas. c. 17, 5. *Decem imperita-*

superbe avareque crederent imperitatum victis esse.
4 Fama etiam est, Hannibalem annorum ferme novem, pueriliter blandientem patri Hamilcari, ut duceretur in Hispaniam, quum, perfecto Africo bello, exercitum eo trajecturus sacrificaret, altaribus admotum, tactis sacris jurejurando adactum, se, quum primum pos-

bant. c. 24, 3. *Alteri populo cum bona pace imperitaret.* 3, 39, 8. *Vicissitudinem imperitandi sustulerint.* 4, 5, 5. *Annuis magistratibus parere, atque imperitare licet.* 22, 41, 3. *Nam alternis imperitabant.* et eodem cap. *Dissimiles discordesque imperitare.* et sic passim. V. ad Silii 2, 52. *imperare* autem et *imperitare* etiam alibi in Mstis commiscentur. V. Cortium ad Sallust. Jug. 19. Similiter *rogare* et *rogitare* supra 5, 40, 3. ubi plura hujus generis videri possunt. *jactare* et *jactitare.* V. ad 9, 41, 9. *retinere* et *retentare.* V. ad 10, 6, 3. *circumspicere* et *circumspectare.* V. ad 21, 28, 11. (* *clamare* et *clamitare.* v. ad 39, 32, 10.) *polliceri* et *pollicitari.* V. Cortium ad Sallust. Jug. 23. *Tò esse* exsulat a Rec. Paullo ante *Poenisque superbe* Lov. 5. *Poenisque quod superbe* edd. Aldo priores, qui, consentientibus reliquis scriptis, *τὸ que* expunxit.

§. 4. *Perfecto Africo bello*] Hoc bellum cum mercenariis militibus per quinquennium in Africa Carthaginienses gesserunt post bellum primum Punicum. Auctor Polyb. l. 1, [ult.] SIG. Vox sequens *exercitus* non erat in Gaertn. neque in praecedentibus *τὸ est* in Rec.

Tactis sacris jurejurando adactum] Hoc narrat Antiocho Annibal apud Polybium l. 3, [12.] SIG. Vox *sacris* omittitur in Voss. et Lov. 1.

Se, quum primum posset, hostem fore populo Romano] *quum primum posset, hostem se fore* Cant. — Pronomen *se* delendum esse, Cl. Wasse ad oram exemplaris, cui cod. Cantabr. lectiones adscripserat, conjecit; quod tamen codd. reliqui eodem loco, quo editiones, agnoscunt. Praeterea *hostem fore populi Romani* Lov. 1. 3. 4. Harl. Voss. Gaertn. Hav. et apud Hearnium D. atque ed. Rom. princ. cum Rom. anni 1472. ac Parm. Id etiam in contextu est apud Aldum, qui recte in erratis alterum revocavit. V. ad 39, 47, 10.

§. 5. *Sicilia Sardiniaque amissae*] Sicilia amissa est primo Punico bello, Sardinia inter primum et secundum. Auctor Polyb. [1, ult.] SIG. Voces *Sicilia Sardiniaque amissae: nam et* omittuntur in Rec. propter *Sicilia* et *Siciliam* repetitionem.

Nimis celeri desperatione rerum concessam] Vet. lib. *rerum desperatione.* Haec sententia sumta est a Polybio [3, 13.] Καρχηδόνιοι γὰρ βαρέως ἔφερον καὶ τὴν ὑπὲρ Σικελίας ἧτταν· συνεπέτεινε γὰρ αὐτῶν τὴν ὀργὴν τὰ κατὰ Σαρδόνα καὶ τὸ τῶν τελευταίων συντεθέντων χρημάτων πλῆθος. Mille autem ducenta talenta imposita tradit. SIG. Notat Sigonius, legi in cod. suo MS. *rerum desperatione.* Eas minutas in notis nostris, quam fieri potest, non consectabimur. Sic quoque haberi Pal. sec. *an-*

set, hoftem fore populo Romano. Angebant ingentis spiritus virum Sicilia Sardiniaque amissae: nam et Siciliam nimis celeri desperatione rerum concessam, et Sardiniam inter motum Africae fraude Romanorum, ftipendio etiam insuper inposito, interceptam.

cepsque fuit Mars. atque in eodem *qui vicerunt* mihi adnotandum fuiffet. Ceterum, quod proprie hunc locum adtingit, in vetuftiffimis binis editt. deprehendi *τὸ rerum* plane abeffe. GEBH. Solus Rec. Sigonii vet. lib. consentit. Reliqui nihil mutant. *rerum* etiam abeft ab ed. Mediol. anni 1480.

Stipendio etiam superimposito] Flor. *insuper imposito.* Sic et infra c. 45, 1. *Tutandique pontis caussa castellum superimponunt.* Put. ac Flor. *insuper imponunt.* c. 34, 6. *Jugo insuper inminenti.* J. FR. GRON. Praeter Flor. omnes mei vulgatum servant. Verbo autem *superinponere* utitur etiam Livius 38, 56, 3. *Nam et Literni monumentum, monumentoque statua superinposita fuit.* 39, 50, 3. *Saxum ingens, quo operitur, machina superinpositum est.* Celsus 5. Medic. 27, 6. *Allium cum ruta recte miscetur, ex oleoque tritum superinponitur.* Colum. 8. de re ruft. 3. *Ut palis in parietes vehementer actis vimineos qualos superinponant.* ubi tamen codex Sangerm. *superponant.* (* 12, 1, 38.) Plinius 29, 6. *Superinponi oportet splenium e melle decoctum.* ubi etiam Chifl. *Superponi*, quod Harduinus, nescio cur, recepit. Quinctil. 1. Inftit. 1. *Neque egebit adjutorio manum suam manu superinposita regentis.* Similibus decompositis *superincidere, superincubare, superinsternere* etiam alibi Livius utitur. V. ad 2, 10, 11. Elegans tamen eft Flor. lectio a Gronovio probata *insuper inposito*, quod recte Doujatius exponit ultra summam, quam Romani legibus pacis stipulati fuerant. Virg. 1. Aen. 61.

— — Molemque et montes insuper altos
Inposuit, regemque dedit.

3. Aen. 579.

— — Ingentemque insuper Aetnam
Inpositam ruptis flammam exspirare caminis.

Hoc modo *insuper incumbere* infra eft 22, 2, 8. *Cumulatis in aquas sarcinis insuper incumbebant. insuper injicere* 44. 5. 4. *Humusque insuper injiciebatur. insuper inscendere* apud Apulej. 1. Met. non longe a fine. *Jubet officialem suum insuper pisces inscendere. desuper inponere* apud Silium 1, 349.

Inponitque globos pugnantum desuper urbi.

Similiter autem, ut hoc loco, etiam alibi variatur in scriptis et editis. Ita apud Plaut. in Praef. Queruli, ubi nunc editur: *Odoribus insuper infusis, tituloque extra addito*; Gruter. ex Mfto Camerarii malebat *odoribus superinfusis.* ita apud Livium 2, 10, 11. *superincidentibus telis* codices servant, pro quo Aldus edidit *desuper incidentibus.* et *superinminere* eft in uno cod. infra hoc lib. c. 34, 6. ubi reliqui

1 II. His anxius curis ita se Africo bello, quod fuit sub recentem Romanam pacem, per quinque annos, ita deinde novem annis in Hispania augen-
2 do Punico imperio gessit; ut adpareret, majus eum, quam quod gereret, agitare in animo bellum: et, si diutius vixisset, Hamilcare duce Poenos arma Ita-

eum vulgatis habent *insuper inminere.*

§. 1. *Sub recentem Romanam pacem*] *sub recente Romana pace* Hearnii N. V. ad 2, 55, 1. *subsequente Romana pace* Lov. 3. *super recentem Romanam pacem* quaedam ex antt. edd. Paullo ante *Afro bello* idem Lov. 3.

Per quinque annos] Malim *per quatuor.* Nam Polybius l. 1. extremo (c. 88.) scribit tribus annis, et quatuor mensibus hoc bellum esse confectum: *Τρία μὲν οὖν ἔτη καὶ τέτταράς που μῆνας ἐπολέμησαν οἱ μισθοφόροι πρὸς τοὺς Καρχηδονίους.* SIG. Maluit Sigonius *quatuor* ex Polybio contra omnes codd. MSS. GEBH. Nostri codd. *per quinque* constanter servant. Paullo post *ita dein novem annis*, pro *deinde*, Rec. V. ad 3, 3, 6. *ita deinde se novem annis* Lov. 4. *ita demum novem annis* Hearnii L. 1. V. ad 40, 22, 1.

§. 2. *Ut adpareret, majus eum, quam quod gereret*] Vet. lib. *ut appareret omnibus, majus eum.* SIG. Vox *omnibus* in vetere libro non apparet. MURET. 19. Var. lect. 17. *omnibus* apud me non alibi, quam in margine Rec. superest; apud Hearnium autem in N. quorum auctoritate, reliquis id ignorantibus, si praeferrem, iniquus forem. *Adparere* ita simpliciter, non addito casu, occurrit supra 4, 6, 6. *Adparebat, aut hostibus, aut civibus de victoria concedendum esse.* ubi laudata a Gronov. exempla etiam huc convenire possunt. 33, 1, 7. *Adparebat, nihil liberae consultationis concilio relictum.*

Et, si diutius vixisset, Hamilcare duce Poenos arma Italiae inlaturos fuisse] Placeret, *et, si diutius vixit Amilcar, eo duce Poenos arma Italiae illaturos fuisse.* Confirmatur haec lectio loco etiam Polybii, cujus Graeca verba, quia in promptu sunt, recitare supersedebimus. URSIN. Pal. pr. et vet. ed. *arma Italiae injecturos fuisse.* GEBH. Quemadmodum Ursinus, etiam conjecit Latinius. Sed cui bono? Vulgatum servant omnes codices; et aeque probum est. Deinde, vocem *Italiae* ab D. et aliquot edd. exsulare, Hearnius auctor est. Sed eam omnes mei agnoscunt. Unus tantum *Italiae arma* legit Harl. Deinde *injecturos* Lov. 1. 3. Voss. Ber. a m. 1. Gaertn. Hav. et quaedam ex vetustissimis edd.

Quae Hannibalis ductu intulerunt] Pal. pr. et vet. ed. *qui Hannibalis ductu.* et id restat in omnibus libris. GEBH. Similiter legebat Latinius. Neque aliter observant Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Rec. Hav. et quas vidi edd. usque ad Froben. qui anno 1535. *quae* substituit.

liae inlaturos fuisse, quae Hannibalis ductu intulerunt. Mors Hamilcaris peropportuna et pueritia 3
Hannibalis distulerunt bellum. Medius Hasdrubal inter patrem et filium octo ferme annos imperium obtinuit; flore aetatis (uti ferunt) primo Hamilcari conciliatus: gener inde ob altam indolem provecto 4

§. 3. *Pueritia Hannibalis distulerunt bellum*] Quod *pueritiam Hannibalis* dicit, necesse est, Hannibalem moriente patre non minorem octodecim annis fuisse: ut merito credi possit, calumniam esse, quod de ipsius impudicitia traditur. MURET. 19. Var. lect. 17. *pueritia Hannibalis ductu intulerunt bellum* male Lov. 5. *distulere bellum* Rec. et Gaertn. In verbis praecedentibus *Mors Hasdrubalis peroptia*, id est *peroptima*, Gaertn. Male. V. ad 10, 45, 2.

Flore aetatis, uti ferunt, primo Hamilcari conciliatus] Hac de re Polybius nihil. Paullo tamen post [c. 3, 4.] Anno *florem aetatis*, inquit, *Asdrubal, quem ipse patri Amilcari fruendum dedit.* SIG. Pal. sec. *uti fertur.* GEBH. Ita et Gaertn. In praecedentibus *inter patrem ac filium* Flor. Harl. et Hearnii N.

§. 4. *Gener inde ob altam indolem profectus animi adscitus*] Vet. lib. *ob altam indolem animi profecto ascitus.* In quibusdam etiam libris *profecto* vacat. SIG. Meus liber *profecto animadscitus.* Sigonii *animi profecto.* Lego *provecto annis adscitus.* hoc sensu, Amilcar provectus jam aetate Asdrubalem generum adscivit. Vulgata quidem illa dura, medius fidius, compositio est. LIPS. 1. Epist. Quaest. Ep. 12. Nostri libri nihil variant. MOD. Malim, *provectus annis adscitus.* Dicit enim Livius, Amilcarem generum sibi adscivisse Asdrubalem exoletum suum ac aetate provectum, quo olim pro culcita usus sit. KLOCK. Vix patiar mihi eripi, quin illud *profectus animi* e margine in contextum translatum sit ab librario aliquo, qui nihil Livio abradendum arbitrabatur. Lipsius tamen conjicit *provecto annis* 1. Epist. Quaest. 12. GRUT. Perperam Pal. pr. *ob aliam indolem.* In reliquis Pall. tres *profecto animi adscitus.* Unde ingeniosa conjectura Lipsius *provecto annis* emendare instituit. Mihi, quod notant in quibusdam disparere τὸ *profecto*, vel vulgatum *profectus*, non displicet. Ed. Mediol. *gener inde ob altam indolem profectu animi ascitus.* GEBH. Duo postrema vocabula [*profectus animi*] e margine in contextum ab librariis relata suspicatur Gruterus. Scripti *profecto.* Si non scripsit Livius, debuit scribere, ut conjecit Lipsius: *gener inde ob altam indolem provecto annis adscitus.* Sed ita scripsit: neque aliud quaerendum. J. FR. GRON. Speciosa est Lipsii conjectura, quam magnopere confirmat scriptura unius cod. apud Hearnium *profecto annis.* Nec tamen omnino in ea possum adquiescere; quod non video, cur Livius, tamquam rem memorabilem, aut magnopere ad historiam pertinentem, adnotare voluerit, Asdrubalem *ob altam indolem* demum *ab Amilcare jam annis provecto* generum adscitum

annis adscitus, et, quia gener erat, factionis Barcinae opibus, quae apud milites plebemque plus quam modicae erant, haud sane voluntate princi-

fuiſſe. Si a pluribus libris abeſſet *profecto*, quod de nonnullis teſtatur Sigonius, conjici poſſet *ob altam indolem animi*: nam *animi* videntur habere plerique MSS. et *indoles animi* non infrequens eſt apud Livium. Vide 9, 4, 9. et c. 17, 10. et 29, 31, 2. Sed quia in plerisque libris eſt *profecto*, vel *profectus*, hoc quoquo vix admitti poteſt. Veniebat in mentem *provectus* vel *provectior annis*, scilicet Asdrubal, nimirum, quum flos aetatis, quo Amilcari conciliatus fuerat, procedentibus annis jam defloruiſſet. DUK. *ob aliam indolem*, praeter quasdam ex vett. edd. habent codd. Flor. Voſſ. Lov. 1. 2. 3. 4. Hafn. Hav. et Ber. a m. 1. in quo deinde margo a m. 2. *ob bonam indolem* praefert: quod ultimum etiam habent Rec. Vatic. Latinii, et Hearnii N. *genere inde ob bonam indolem* Gaertn. *Alius* et *Altus* saepe culpa scribarum in membranis antt. commutantur. V. ad 37, 16, 7. *bonam* autem natum eſt ex interpretatione τοῦ *altam*. *ob altam indolem* itaque unice verum puto. *Alta indoles*, ut *excelsum ingenium* apud Plin. 2. ep. 13. *Ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in caussis agendis.* ubi v. Cortium. Deinde *profectu*, *profecti*, vel *profecto animi* primae edd. quorum ultimum olim defendebat Gronov. in prima ed. Observ. 3, 8. Sed pro eo jam Mogunt. et Aldus in erratis *profectus animi* reposuerunt; quod deinceps plerique editores receperunt. Eamdem lectionem servant multi Mſti; aut certe eodem ferunt eorum veſtigia. Nam *indolem profecto animi adscitus* legunt Flor. Voſſ. Vat. Latinii, et Lov. 2. 4. ac 5. *indolem profecto animi accitus* Hav. *indolem profecto ai accitus* Ber. a m. 1. *indolem profecto ai° accitus* a m. 2. *indolem profecto cum uccitus* Lov. 3. *indolem animi profecto adscitus* Hearnii L. 1. *indolem profectu animi adscitus* Harl. *indolem profecto jam adscitus* Hearnii D. *indolem profecto annis adseitus* Voſſ. Cant. Lov. 1. et Hearnii N. *indolem profecto āī āīō gratus ascitus* Gaertn. Duplicem lectionem recepit Rec. qui exhibet *ob bonam indolem profectus ejus onimo gratus ob aliam indolem profecto anni ascitus.* Non displicet itaque Lipsii conjectura *provecto annis adscitus*: nisi cum Klockio ac Dukero *provectus* aut *provectior annis* praeferendum sit. Solent *provectus* et *profectus* plurimis locis a librariis commutari. V. ad Livii 1, 60, 2. 4, 55, 8. 8, 1, 3. c. 7, 7. c. 38, 12. 22, 20, 4. 23, 34, 3. 27, 47, 1. 35, 26, 2. (* 30, 43, 12.) Error natus eſt ex barbara pronunciatione verba praeeuntis, qui non diſtinxit inter *f* et *v*. Ejus erroris alia exempla observat Muret. 19. Var. 6. Hinc commutantur *convectus* et *confectus*. V. ad 5, 13, 1. *vere* et *fere*. V. ad 9, 29, 1. *fidens* et *videns*. V. ad 24, 40, 17. *ferus* et *verus*. V. ad 26, 27, 12. *fana* et *vana*. V. Broeckh. ad Prop. 4, 9, 34. *fovere* et *vovere*. V. ad Livii 5, 31, 3. *fictus* et *victus*. V. N. Heinsium ad Silii 6, 326. V. etiam Markland. ad Statii 1. silv. 1, 63. Alteram partem conjecturae Lipsianae *annis* diserte firmant quidam codices. Quod autem alii ejus loco *animi* vel *animo* prae-

pum, imperio potitus. Is, plura consilio, quam vi, gerens, hospitiis regulorum magis, conciliandisque per amicitiam principum novis gentibus, quam bel-

ferant, factum eſt ſollemni errore librariorum, qui voces *annus* et *animus* paſſim in Mſtis commutarunt. V. ad 32, 5, 2. Et id etiam, quod quidam codd. *accitus*, pro *adscitus* legant, librariis adscribendum eſt, qui haec vocabula saepe confuderunt. V. ad 45, 25, 13.

Et, quia gener erat, factionis Barchinae opibusque apud milites plebemque] Ego sic reor emendandum, ut, pro *gener erat*, ponatur *genere erat*: pro *opibusque*, *opibus quae*: pro *imperio positus*, *imperio potitus*. VALLA. *Barchinae factioni* libenter spiritum detraxerim, *Barcinamque* vocaverim a *Barca*, quod Amilcari cognomen fuit. MURET. 19. Var. lect. 17. Ut emendandum censuerat Laurent. Valla, ita reſtat in Pal. tert. *quia genere erat factionis Barchinae, opibus, quae apud milites plebemque plus quam modicae erant, haud sane voluntate principum, imperio potitus.* GEBH. Tò *erat* a manu recenti deletum erat in Hearnii N. *quia genere erat*, ut Valla malebat, praeferunt primae edd. aliae *quia agere erat.* Frobenius deinde anno 1531. *quia gener erat* reſtituit: quod non tantum omnes codd. servant; sed etiam verum eſſe, sana ratio docet. Praeterea *Barchinae*, vel *Brachinae*, tantum non omnes Mſti. sed *Barcinae* fere semper aliis locis scribere optimum Put. cod. infra teſtatur Gronov. ad 23, 12, 6. Mox *plus quam immodicae* Lovel. 1. sed sufficit *modicae*.

Haud sane voluntate principum in imperio positus] Vet. lib. *imperio potitus*. SIG. Vet. *haud sane voluntate principium imperio potitus. principium*, ut *civitatium*, et similia, notata aliis apud alios auctores. *imperio potitus* autem reponebat etiam patrum memoria Laur. Valla, quem v. de cetera etiam loci hujus lectione. MOD. *voluntate principum* etiam Lovel. 1. Saepius ita male librarios dediſſe, supra vidimus ad 2, 27, 12. Adde supra ad 5, 41, 10. 6, 3, 4. c. 32, 3. 8, 33, 9. 9, 24, 10. c. 25, 10. c. 26, 5. c. 31, 6. hoc lib. c. 20, 8. et alibi. (*36, 9, 11. 37, 39, 7.) Deinde *imperio positus* Hafn. *in imperio positus* praeter quasdam edd. etiam Flor. Voſſ. Cant. Hav. et Hearnii N. *in imperio positus est* Lovel. 2. *in imperio potitus* Gaertn. *imperio potitus* reliqui mei cum Latinii Brancal.

§. 5. *Auspiciis regulorum magis*] Sine controversia melius eſt in veteribus *aucupiis*: ut intelligamus, eum regulorum amicitias aucupari solitum eſſe. MURET. 19. Var. lect. 17. Equidem illud *auspiciis* nullo modo concoquere poſſum. Quid enim verisimile eſt vel auspicio vel ductu regulorum eum umquam geſſiſſe? quid quod conciliationis et amicitiae, non armorum neque belli, hic significatio poſtulatur? Itaque cum hospitium apud antiquos arctiſſima neceſſitudinis lege homines devinciret, et pro sanctiſſimo foedere inviolatoque censeretur, sine ampliatione primo coetu primaque actione non verebor pronunciare, legendum *hospitiis* eſſe. Et profecto perfacile fuit in tam vicinam vocem deerrare, una tantum syl-

6 lo aut armis, rem Karthaginiensem auxit. Ceterum nihilo ei pax tutior fuit. barbarus eum quidam palam, ob iram interfecti ab eo domini, obtruncavit; comprehensusque ab circumſtantibus haud alio, quam si evasisset, vultu; tormentis quoque quum laceraretur, eo fuit habitu oris, ut, superante laetitia dolores, ridentis etiam speciem praebuerit. Cum

laba differentem. TURN. 13. Adv. 18. Admisi conjecturam verosimilem Turnebi. Antea erat *auspiciis*: quae quomodo hic ferri queant, quaero, qui me doceat. GRUT. Turnebus reponendum exiſtimat *hospitiis*. Forte in quodam libro scriptum fuerat *ospiciis*, unde alii vulgatam lectionem extuderunt. Pall. tres *auspiciis magis regulorum*. GEBH. Libri omnes, quos ante hac vidi, *auspiciis*. Muretus teſtatur, occurriſſe in veteribus sibi *aucupiis*, et eo delectatur. Sed praevaluit conjectura Turnebi 13. Adv. 18. Et merito. nam et in Florentino *hospitiis* exaratum Gudiana observatione accepimus; et in ejusdem Cl. doctissimique Marq. Gudii membranaceo codice his oculis legimus. J. FR. GRON. *auspiciis* in omnibus, quibus utor, codd. solo Flor. excepto, supereſt. Et ita etiam Oxon. L. 1. teſte Hearnio, qui contra auctor eſt, *hospitiis* exſtare in suis N. ac D. quod idem et Doujatius in Colbert. meliore invenit. Is tamen putat, *auspiciis regulorum* pro eorum auctoritate accipi poſſe. Sed recte, me judice, viri docti alterum *hospitiis* probarunt: quod etiam in libris, quibus Ant. Copus in vertendo Livio usus eſt, superfuiſſe, Hearnius monet. Saepius haec vocabula in Mſtis commutantur. V. ad Livii 3, 42, 2. 8, 3, 3. c. 30, 2. 9, 34, 19. 32, 22, 11. (*34, 10, 5.) et Gronov. ad Senec. Hippol. 853. Et ita in Pacuvio apud Non. Marc. v. *Ilico* legendum eſſe, vir doctus, sed nescio quis, ad marginem Collectionis veterum Trag. exiſtimabat: *Repudio hospitium. regrediundum est ilico.* ubi nunc vulgo *auspicium* circumfertur. Sed et vulgatum ibi ferri poſſe videtur. Sane quam ambiguae sunt conjecturae in parvis his veterum scriptorum fragmentis. Errori librariorum id verisimiliter originem dedit, quod abjecta adspiratione literam sequentem *o* mutarint in *au*, ut saepe facere soliti fuerunt. V. Muret. 9. Var. lect. 11. Casaub. ad Suet. Caes. 5. Broekh. ad Propert. 1, 1, 31. et Cel. Burmann. ad Ovidii 12. Metam. 46. insuper *hospitiis magis regulorum* Flor. *auspiciis magis regulorum* Cant. Lov. 3. 4. 5. et Rec. Paullo ante *Et plura consilio*, pro *Is plura*, in Brancal. eſſe Latinius teſtatur. (**Is plus consilio* praefert Cantabr.)

Conciliandisque per amicitiam principum novis gentibus, quam bello aut armis] Pal. sec. *conciliandisque per amicitias novis gentibus principum*. tert. *conciliandisque per amicitiam novis gentibus*, extrito illo *principum*. GEBH. *principium* iterum Lovel. 1. V. modo ad §. 4. Tum *bello et armis* Ber. a m. 2.

Cum hoc Hasdrubale, quia mirae artis in sollicitandis gentibus, imperioque jungendis suo fuerat, foedus renovaverat populus Romanus, ut finis utriusque imperii esset amnis Iberus, Saguntinisque mediis inter imperia duorum populorum libertas servaretur. 7

III. In Hasdrubalis locum haud dubia res fuit, quin praerogativam militarem, qua extemplo juve- 1

§. 6. *Nihilo ei pax tutior fuit*] *Tò ei* non videtur esse Livii, quia id facile Intelligendum omiserat. J. FR. GRON. Superest tamen in omnibus scriptis. Neque emphasi carere putat Doujatius: ostendere enim, pacem publicam ipsi Hasdrubali tutam non fuisse. Neque aliam expungendi caussam habuisse videtur Gronovius, quam quod hoc §. praecesserit *Is*, et sequantur *eum* et *eo*. Verum illud *eum* exsulat a Ber. Ceternm hoc loco legit Hearnii N. *pro nihilo ei pax tuta fuit.*

Palam, ob iram interfecti ab eo domini, obtruncavit] Posteriores duo Pall. exhibent *obtruncat.* GEBH. *ob iram palam interfecti* Ber. et nonnullae ex vett. edd. Tum *ob iram interfecit ab eo domini obtruncati* Voss. Lov. 1. Hafn. et Gaertn. *obtruncati* etiam Cant. et Flor. a m. 1. in quo deinde *i* abrasum est, ut sit *obtruncat;* quod idem servant Lov. 2. 4. 5. Ber. Rec. Hav. et Hearnii D.

Comprehensusque ab circumstantibus] Ed. vet. *prehensusque a circumstantibus.* MOD. Posteriores duo Pall. *comprehensus a circumstantibus.* GEBH. Ita et Rec. qui etiam mox omittit *fuit*, ac legit *et speciem*, pro *etiam.* V. ad 22, 47, 9.

§. 7. *Cum hoc Hasdrubale* etc. *foedus renovaverat populus Romanus*] Hoc sextum fuit foedus cum Poenis ictum, Asdrubale duce. Itaque recte Cato l. 4. Originum dixit: *Carthaginienses sextum de foedere decessere.* Tertii foederis meminit Livius l. 9, [43, 26.] P. Cornelio Arvina, Q. Marcio Tremulo consulibus. Quarti in Epitome l. 13. dum cum Tarentinis et Pyrrho bellabatur. Quinti Polybius l. 3, [27.] confecto primo Punico bello. Sexti cum Asdrubale icti et Polybius l. 3, [27.] et hoc libro saepius Livius. SIG. *renovarat* Rec. *foedus renovaverat populi Romani* Harl. *foedus renovaverat, post vero ut finis* Gaertn. qui ultima verba pessime hoc modu exhibet *imperii esset omnis Saguntinus, mediisque impia duorum populorum libertas servaretur.* Praeterea *imperioque suo jungendis* Flor. et Harlej. *Tò suo* omittunt Lov. 3. et Hafn.

§. 1. *Haud dubia res fuit, quin praerogativam militarem*] Polyb. [3, 13] τὴν τῶν ϛρατοπέδων αἵρεσιν. SIG. Gronov. 4. Obs. 1. p. 17. DUK. *quin praerogativa militaris* Flor. *quin ob praerogativam militarem* Harl.

Qua extemplo juvenis Hannibal intra praetorium delatus] Vet. lib. *in praetorium.* SIG. Pal. pr. *inter.* reliqui duo *in praetorium.* GEBH. Sigoniano libro

nis Hannibal in praetorium delatus, imperatorque
ingenti omnium clamore atque adsensu adpellatus
2 erat, favor etiam plebis sequeretur. Hunc vixdum
puberem Hasdrubal literis ad se arcessierat: acta-
que res etiam in senatu fuerat, Barcinis nitenti-
bus, ut adsuesceret militiae Hannibal, atque in pa-
3 ternas succederet opes. Hanno, alterius factionis

consentiunt mei, nisi quod *intra praetorium* sit in Gaertner. et Hearnii N. a m. 1. *inter praetorium* in Voss. *inter portum* in Lov. 1. Sollemnes sunt scribarum aberrationes, quos *in* et *intra* confudisse vidimus ad 7, 11, 10. *in* et *inter* ad 38, 57, 6. Praeterea *quam extemplo* Flor. Mox *scilicet*, pro *etiam*, Gaertn. *sequebatur*, pro *sequeretur*, Flor. Cant. Voss. Ber. Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Hearnii L. 1. et N. (quorum posterior tamen *sequeretur* in margine praefert) et vett. edd. ante Aldum.

§. 2. *Hunc vixdum puberem Hasdrubal literis ad se arcessierat*] *Vixdum puberem* appellat juvenem natum annos ad XXII. Id ita esse, apparet ex eo, quod Probus tradit [in Hannibal. 3.] imperium Annibali mortuo Asdrubale esse delatum, cum esset minus XXV. annis natus; per triennium autem ante sub imperatore Asdrubale militasse scribit hoc loco Livius. Atque hoc idem alia etiam confirmari ratione potest. Annibal enim anno aetatis nono cum patre Amilcare in Hispaniam venit, qui per annos novem in ea provincia fuit. His annis, qui XVII. esse concipiuntur, si VIII, quibus successor Amilcaris Asdrubal in Hispania rem gessit, adjunxeris, annorum XXV. summam effeceris: ex quibus triennio detracto relinquuntur anni XXII. quos natus Annibal Carthagine in Hispaniam ad Asdrubalem miles venit. Haec ex Livii et Polybii verbis omnia collecta sunt. †. „Hic vide, „quam nititur defendere Livium, „et primam Glareani annotatio„nem [ad c. 4, 1.] convellere: „sed nihil facit.“ †. Muretus 15. Var. lect. 14. Livium *manifeste sibi pugnare, et eum, qui XXIII. annos natum tutore egere* (id est, vixdum puberem esse) *dicat, ipsum potius curatore indigere videri* scribit. Recte sane, si Romani juris peritum hic ageret, aut de eo responderet Livius; qui, ut alii Latini scriptores alia nomina aetatum, ita et ipse verba *vixdum puberem* laxius sumere potuit; quam jurisconsulti solent. V. quae adnotantur ad Florum 2, 6, 10. DUKER.

Actaque res in senatu etiam fuerat] Pall. pr. ac tert. *actaque res etiam senatu*. sec. *actaque etiam res in senatu fuerat*. GEBH. J. Fr. Gronovius in priori ed. not. monuit, verbum substantivum *fuerat* melioribus abesse, et insuper voces ita transponi: *actaque res etiam in senatu, Barchinis:* atque ita deinde edi curavit, licet, quae ad haec verba notarat, in altera ed. omiserit. Postea Cl. Jac. Gronov. *τὸ fuerat* in pristinum locum restituit, servata tamen vocum trajectione. Et recte Ita enim praeferunt omnes codd. mei.

princeps, *Et aequum postulare videtur*, inquit, *Hasdrubal; et ego tamen non censeo, quod petit, tribuendum.* Quum admiratione tam ancipitis sen- 4
tentiae in se omnes convertiſſet, *Florem aetatis*, inquit, *Hasdrubal, quem ipse patri Hannibalis fruendum praebuit, justo jure eum a filio repeti censet. nos tamen minime decet, juventutem nostram*

In paternas succederet opes] Sic quidem omnes libri: sed margo Florentini: al. *succresceret*. Nec contemnendum eſt. Sic enim l. 10, (13, 7.) *Et se gloriae seniorum succrevisse, et ad suam gloriam consurgentes alios laetum aspicere*. J. FR. GRON. Cic. 3. de Orat. cap. ult. *Non enim ille mediocris orator vestrae quasi succrescit aetati*. V. Scheff. ad Juſtin. 11, 9, 3. Si autem haec lectio vera eſt, ut credit Crevier. *succederet* ex interpretis expositione natum erit. Omnes tamen reliqui codd. in vulgatum conspirant, nisi quod Hearne *patrias* in margine N. invenerit. V. infra hoc libro ad c. 53, 4. In eodem etiam cod. vocem *Hannibal* a manu altera deletam eſſe, idem Hearnius auctor eſt.

§. 3. *Et aequum postulare videtur, inquit, Hasdrubal*] Vocula *et* non adparet in Rec. adscriptis etiam notis delendam esse indicat librarius Lovel. 2. V. ad 2, 44, 3. Tum *postulare, inquit, videtur Hasdruballem* Ber. in quo tamen a manu altera tres literae finales vocis ultimae expunctae erant.

Quod petit, tribuendum] Pal. sec. offert lectorum oculis: *et ego tamen non censeo, quod petit, ei tribuendum*. GEBH.

§. 4. *Quem ipse patri Hannibalis fruendum praebuit, justo jure eum a filio repeti*] *patri Hamilcari, socero suo fruendum*, teſte Hearnio, Oxon. N. in margine, quod pro gloſſemate habendum puto. Deinde τὸ *eum*, quod conſtanter in omnibus meis supereſt, abeſſe malebat Cl. Ant. Perizonius; quem male habuiſſe videtur, quum praeceſſerit *florem aetatis*, tamen nunc subdi *eum*. Sane sine dispendio sensus abesse potest; at certum etiam eſt, hanc additionem pronominis Livio familiarem eſſe. V. ad 25, 27, 1. Paullo ante *Quum ex admiratione* legit Rec.

Juventutem nostram etc. *adsuefacere libidini imperatorum*] Vetus editio *adsuefacere libidini praetorum*. MOD. Pall. tres, et vet. ed. *praetorum*. GEBH. Sic [*imperatorum*] in primo Junta reperi: omnes MSS. Andreas, Beccar. Ascens. Mog. Aldus, *praetorum*. Cic. 1. de Inven. [33.] *Epaminondas Thebanorum imperator ei, qui sibi ex lege praetor successerat, exercitum non tradidit*. Ad quem Marius Victorinus [p. 171. ed. Pith.] *Deinde notare debemus, omnes magistratus et praetores et imperatores appellatos: ut hic, Ei qui sibi ex lege praetor successerat: cum imperatori succedere debeat imperator*. Asconius Pedianus in l. 1. in Verr. [14.] *Veteres omnes magistratus, cui pa-*

pro militari rudimento adsuefacere libidini praeto-
5 *rum. An hoc timemus, ne Hamilcaris filius nimis sero imperia inmodica et regni paterni speciem videat? et, cujus regis genero hereditarii sint relicti exercitus nostri, ejus filio parum mature serviamus?*
6 *Ego, istum juvenem domi tenendum, sub legibus,*

reret exercitus, Praetorem appellaverunt. Unde et praetorium tabernaculum ejus dicitur, et in castris porta praetoria, et hodie quoque Praefectus Praetorio. J. FR. GRON. *praetorum* probant omnes mei, et Oxon. Hearnii codd. V. Heindr. Carthag. p. 316. et p. 371. *imperatorum* ante Juntam in erratis probavit Aldus. Praeterea *juventutem meam* Hafn. in contextu, altera lectione margini adscripta.

§. 5. *Nimis sero imperia inmodica et regni paterni speciem videat*] Pal. pr. et vetus ed. *spem videat.* Sed corruptus est locus, et ideo legendum e Pal. sec. *et regni paterni spem induat. Induere spem* est dictum, ut Fabio 1, 1. *persuasionem falsam sibi induere scientiae.* Livius 40, 12. *Non insidiatoris modo, sed latronis manifesti et percussoris speciem induit.* GEBH. Lego *induat*; quamquam nihil adfirmo. T. FABER. *regni patentem spem videat* Gaertn. *regni paterni spem viderat* Hafn. *regni paterni spem videat* Cant. Voss. Ber. Lov. quinque, et Hav. Solent *spes* et *species* passim commutari. V. ad 3, 9, 13. *spem induat* hic ferri non posse videtur, nisi simul legatur *imperii inmodici.* Nam *imperia induere* foret capessere imperia. Hannibal autem non capessivit imperium sub Hasdrubale militans, sed postea demum, quum ei interfecto dux sublectus est. Servo itaque vulgatam scripturam. Tum *minus sero* Harl. V. ad 36, 9, 7.

Et, cujus regis genero hereditarii sint relicti exercitus nostri] Pal. tert. *tamquam hereditarii sint relicti exercitus nostri.* GEBH. Scribe *sunt relicti.* J. FR. GRON. V. etiam Gronov. infra hoc libro ad c. 21, 5. *tamquam hereditarii* praeferunt quoque Rec. et Gaertn. Tum *sint relicturi* Lov. 3. Mox *parum maturo* Gaertn.

§. 6. *Ego, istum juvenem domi tenendum*] Pal. tert. *Istum ego juvenem.* GEBH. Receptus ordo, qui in omnibus meis superest, magis placet. Teste enim Donato ad Ter. Andr. 3, 4, 3. *Semper gravis inceptio orationis, quae exordium sumit a pronomine ego.* Supra 10, 8, 12. *Ego hanc legem etc. uti rogas, jubendam censeo.* hoc lib. c. 10, 13. *Ego ita censeo, legatos extemplo Romam mittendos.* 22, 60, 27. *Ego non magis istos redimendos, Patres conscripti, censeo, quam illos dedendos Hannibali.* 34, 4, 21. *Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo.* Mox *docendum* expunctum erat in Flor. a m. 2.

Ne quandoque parvus hic ignis incendium ingens exsuscitet] *ne quando* Hav. quomodo etiam variant codd. supra 8, 7, 15. sed *quandoque* est quandocumque. V. ad 1, 31, 4. Vox *ingens* de-

sub magistratibus docendum vivere aequo jure cum ceteris, censeo: ne quandoque parvus hic ignis incendium ingens exsuscitet.

IV. Pauci, ac ferme optimus quisque, Hannoni 1 adsentiebantur: sed (ut plerumque fit) major pars meliorem vicit. Missus Hannibal in Hispaniam pri-

ficit in Ber. a m. 1. quam tamen requirit oppositio *parvus ignis.*

§. 1. *Pauci, ac ferme optimus quisque, Hannoni adsentiebantur*] Non displicet, quod praeferunt Lov. 4. et 5. *Pauci, at ferme optimus quisque.* Solent hae particulae passim commutari. V. ad 36, 35, 7. Deinde *adsentiebant* Hafn. Ber. Lov. 2. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. V. ad 39, 52, 1. Puto hic librarios neglexisse notam, qua terminus passivi *ur* indicari solet. V. ad 10, 10, 1. Mox *vincit* Ber. et Hafn. V. ad 1, 56, 12.

Missus Hannibal in Hispaniam primo statim adventu] Haud abs re multi eximii viri hoc in loco dubitarunt, quandonam Livius crediderit, Hannibalem in Hispaniam missum. Si enim cum Hamilcare patre in Hispaniam venit, quod Polybius, Plutarchus, aliique authores afferunt: et ipse Hannibal ter apud hunc fatetur authorem, semel l. 21, [43.] in oratione ad milites apud Padum: iterum l. 30, [37, 9.] ad populum Carthaginiensem: tertio ad Antiochum l. 35, [19, 3.] quo pacto vera esse possunt, quae hic aliquot locis tam ambigue aït Livius? alibi, [cap. praec.] vixdum puberem literis ab Hasdrubale accersitum; alibi [infra hoc cap.] quinto post patris mortem anno, quippe qui triennio sub Hasdrubale militasse dicatur, anteaquam imperator electus fuerit, cum tum temporis ut minimum XXIII. annorum juvenis esset. Caeterum cum secundum Livii verba [c. 1, 4.] novem annorum puer admotus altaribus fuerit, ac ipse pater Hamilcar novem deinde annis, Hasdrubal ejus gener octo in Hispaniis administraverint imperium, videndum omnino, quo anno Hannibal accersitus videatur, quo anno venisse in Hispaniam, quo denique anno cepisse imperium. Quod si dicamus, novem annorum puerum Hannibalem cum Hamilcare parente venisse in Hispaniam, ac post nonum parentis in Hispania, octavumque Hasdrubalis in eodem imperio annum, ipsum electum imperatorem, cum haberet jam annum XXVI. omnia tunc loca de Hannibale bene habebunt, et cessabit intempestivum hoc scomma, quo Livius in hac praefatione in hos viros jocatur, cum nec temporum ratio, nec patris verecundia, hoc ut verisimile videatur, admittat. Fuere enim viri strenui, quantumvis barbari. Praeterea nescio quam longe vehementius viriliusque sonet, si quis omnibus his dictionibus adspiret, *Hannibal, Hamilcar, Hasdrubal, Hanno:* nec dubito, apud priscos eam fuisse pronunciationem in Punica lingua, deinde per Graecos ac Romanos corrupta, ut pleraque alia barbarorum. Cum nemine tamen ea de re certavero. GLAR. V. Sigonium ad cap. praec. §. 2. De adspiratione vero in initio vo-

mo statim adventu omnem exercitum in se conver-
2 tit. Hamilcarem juvenem redditum sibi veteres milites credere; eumdem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris, lineamentaque intueri. dein brevi effecit, ut pater in se minimum momen-
3 tum ad favorem conciliandum esset. Numquam ingenium idem ad res diversissimas, parendum atque imperandum, habilius fuit, itaque haud facile decerneres, utrum imperatori, an exercitui, carior

cum illarum Punicarum v. ad c. 1, 1. Praeterea *primo quoque adventu statim omnem* Gaertn. Mox *ad se convertit*, pro *in se*, Lov. 3.

§. 2. *Hamilcarem viventem redditum sibi veteres milites credere*] Silius [1, 185.]

Huic studia accendit patriae virtutis imago.

Ubi tamen *Hinc* legere malim, ut habent membranae Colonienses; nec hic tantum, sed et sequentibus etiam versibus *Hinc*, pro *Huic*, reposuerim. MOD. Perperam Pal. tert. *Amilcarem viventem redditum sibi veteres milites credidere*. GEBH. Advertit olim me in exemplaris cujusdam margine editum *juvenem*, pro *viventem*. Id praeter exspectationem cognosco esse in Florentino. Admittatur igitur. Cur enim diceret *veteres milites*, nisi aliquid longioris memoriae posuisset de Hamilcare? J. FR. GRON. *Hamilcarem juvenem* etiam Harl. Exc. Pithoei, et unus apud Cl. Crevier. quod, jubente Gronovio, in contextum recepi. Etiam alibi librarios ita lapsos esse, vidimus ad 3, 37, 6. Deinde *crediderunt* male Ber. et Hafn. De locutione per infinitivum concepta v. supra ad 1, 50, 5.

Vimque in oculis, habitum oris, lineamentaque intueri] Perperam Pal. tert. *liniamenta quaeque intueri*. GEBH. *vim in oculis* Rec. Tum *lineamenta quoque intueri* idem codex cum Lov. 4. 5. et Gaertn. V. ad 5, 27, 1.

Deinde brevi effecit] Ita priores, quas vidi, editiones; pro quo Cl. Jac. Gronovius *dein* dedit, consentientibus Flor. aliisque codd. V. ad 3, 3, 6.

Ut pater in se minimum momentum ad favorem conciliandum esset] Credo *momentum* esse scribendum. VALLA. Vet. lib. *ut pater in se*. SIG. Legendum e Pall. tribus ac vetusta ed. *ut pater in se minimum momentum ad favorem conciliandum esset*. quasi dicat, patris gratiam minimum ponderis ei adtulisse ad conciliandum favorem militum. GEBH. *ut patri in se minimum momenti* in primo invenio Gryphio. Pressi prius omnes, ut et scripti *pater:* de quo monuimus 1. Obs. 6. Justinus l. 11, [4.] *Qui ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Persarum viribus accessere*. l. 13, [6.] Olympias mater Alexandri, *non mediocre momentum partium*. J. FR. GRON. *ut patri* ante Gryphium receperunt Basil. anno 1539. et

esset: neque Hasdrubal alium quemquam praeficere 4
malle, ubi quid fortiter ac strenue agendum esset:
neque milites alio duce plus confidere, aut audere.
Plurimum audaciae ad pericula capessenda, pluri- 5
mum consilii inter ipsa pericula erat. nullo labore
aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Ca- 6
loris ac frigoris patientia par: cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate, modus finitus. vigiliarum somnique nec die, nec nocte discrimina-

Vascos. *ut pars* inveni in Gaertn. *ut pāt* per compendium in Florent. *ut pater* in reliquis codd. quod et in Oxoniensibus superesse Hearne testatur, et recte viri docti probarunt. Justin. 17, 2. *Sed nec Pyrrhus rex Epiri omissus, ingens momentum futurus, utri parti socius accessisset.* V. Cl. Jac. Gronov. ad Livii 29, 23, 2. Tum *minimum monumentum* Flor. Voss. Lov. 2. 3. et Gaertn. V. ad 5, 52, 1. *minimum movimentum* Lov. 1.

§. 3. *Haud facile discerneres, utrum imperatori, an exercitui, carior esset*] Sic quidem libri, sed scribendum *decerneres*. V. 3. Observ. 13. J. FR. GRON. Vide Cel. Burmann. ad Vellej. Pat. 2. 118. et quae supra notantur ad 7, 9, 7. *discernēs* legit Hav. *discernentes* Ber. *discernē* Gaertner. Cl. Crevier. vulgatum probat, idque contextui reddidit. Tum *imperatori aut exercitui* Lov. quisque, Voss. Harl. Rec. Gaertn. Hearnii Oxon. et quaedam ex antt. edd. V. ad 5, 3, 7.

§. 4. *Neque Hasdrubal alium quemquam praeficere malle*] Pal. sec. *neque alium quemquam Hasdrubal.* GEBH. *neque Hasdrubalium* Flor. a m. 1. Tum *praeficere male* Ber.

Ubi quid fortiter ac strenue agendum esset] Pal. tert. habet *fortiter aut strenue.* GEBH. Ita et Lovel. 2. Ber. Rec. et Hav. V. infra hoc lib. ad c. 53, 3. et mox hoc cap. §. 6. Tum *ubi qui fortiter* Lovel. 1. *ubi qd' fortiter* Gaertn. Mox *plus* exsulat a Voss.

§. 5. *Plurimum consilii inter ipsa pericula erat*] Pal. tert. *ad ipsa pericula.* GEBH. Vox *plurimum* non adparet in Lovel. 1. quasi ex praecedenti repetenda foret. Mox *animus vinci potuit* idem Lovel. 1. *animum vinci poterat* Hafn.

§. 6. *Caloris ac frigoris patientia par*] Pal. sec. *Caloris atque frigoris.* GEBH. *Caloris aut frigoris* Hearnii N. Sed alterum exstat in ejus margine. Tum *patientia par erat* Ber.

Cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate, modus finitus] Pal. tert. cum vetusta ed. *desiderio naturalius, non voluntate* GEBH. *desiderio naturalium, non voluntate* Lovel. 1. *non voluntate* etiam Flor. Cant. Hafn. et pleraeque edd. vett. V. ad 5, 6, 3. Tum *modus fuit* Ber. Hafn. et Hav.

Nec die, nec nocte discriminata tempora] *sucinnata tempora* Lovel. 2. in contextu. *dis-*

7 ta tempora. Id, quod gerendis rebus supereſſet, quieti datum: ea neque molli strato, neque silentio arceſſita. Multi saepe militari sagulo opertum, humi jacentem inter cuſtodias stationesque militum,
8 conspexerunt. Veſtitus nihil inter aequales excellens: arma atque equi conspiciebantur. Equitum

terminata tempora Ber. et Hav. Solent interdum *discriminare* et *disterminare* in Mſtis commutari. V. N. Heins. ad Claud. 1. in Rufin. 175.

§. 7. *Multi saepe militari sagulo opertum* etc.) De hac re ita Silius [1, 242.]

— — *Primus sumpsisse laborem,*
Primus iter carpsisse pedes, etc.

MOD. *militari eum stragulo* Lovel. 2. Malc. *Sagulum gregale* vocat supra 7, 34, 15. *in militari sagulo* Rec. qui paullo ante etiam *molli stractu*, pro *molli strato*, praefert.

§. 8. *Arma atque equi conspiciebantur*] Incerta eſt diſtinctio, incertus sensus: neque, Hercules, ego satis explicare poſſum, nisi dicamus; Siquando arma atque equi conspiciebantur, tum equitum peditumque longe primum fuiſſe Hannibalem. Sed neque sic satis fit mihi. GLAR. *conspiciebantur*, conspicua erant, intellexit: veſtitu non differebat a ceteris; armis et equis differebat. Sic alio loco, *conspectum esse*, pro excellere dixit. Hoc non intelligens Glareanus, interpretatur, si quando arma et equi conspiciebantur, equitum peditumque idem primus erat, quo nihil absurdius. †. „Glareanus dubitavit, nihil „aſſeruit, idque ea de causa, ut „aliis eſſet cogitandi occasio. „Hanc sanam Glareani curam „diſſimulans, aſſertive accipit, „quae dubia relicta sunt, ut le„ctor videret illum carpendi ſtu„diosiorem, quam ut ingenue do„ceret. Doceri petit Glareanus, „convitiis aspergi odit.“ †. SIG. V. Schulting. ad Senecae Suasor. 7. p. 49. DUK. *arma, equi conspiciebantur*, omiſſa copula, Rec. *s. excellentia arma atque equi conspiciebantur* ex gloſſa interpretis Gaertn. Tò *conspiciebantur* optime Sigonius exposuit. V. ad 4, 13, 3. Paullo ante *Veſtitu nihil inter aequales excellens* Ber. et Hav. *Veſtitus nil inter aequales excellens* Lov. 4.

Princeps proelium inibat: ultimus etc.) Elegantiſſima Hannibalis descriptio olet aliquid ex descriptione Catilinae Salluſtiana. Hanc quidem Livianam Silius carmine pereleganter expreſſit [1, 242.] Hoc tamen, quod de Hannibale dixit Livius, eum principem proelium inire, ultimum confecto proelio excedere solitum, Silius ad Tagum accomodavit, cui hoc tribuit [1, 160.] quod fuerit

Primus inire manu, postremus ponere bellum.

MURET. 19. Var. lect. 17. In codd. MSS. et hic locus variat. Pall. pr. ac tert. monſtrant *princeps in proelium ibat*. sec. *pri-*

peditumque idem longe primus erat. princeps in
proelium ibat: ultimus conserto proelio excedebat.
Has tantas viri virtutes ingentia vitia aequabant; 9
inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica,
nihil veri, nihil sancti, nullus Deûm metus, nul-
lum jusjurandum, nulla religio. Cum hac indole 10

mus in proelium ibat. GEBH. Pall. Voſſ. Men. *in praelium ibat.* l. 2, [30, 13.] *Ne ad fugam quidem satis virium fuit, quia cursu in praelium ierant.* J. FR. GRON. *primus in proelium ibat* Ber. Sed modo praeceſſit *longe primus erat.* Reliqui omnes mei Flor. Voſſ. Lov. quinque, Cant. Hafn. Harl. Rec. et Hav, *princeps in proelium ibat.* Et ita etiam Hearnii D. et N. sed male *princeps in proelium erat* ejus L. 1. Ita *ire in certamen* 3, 39, 3. *ire in bellum* 38, 23, 9.

Ultimus conserto proelio excedebat] Vet. lib. *confecto.* SIG. Habet ed. vetus *conserto proelio.* MOD. Reſtitui lectionem primogeniam, quam firmant Pall. tres. Poſt nati reposuerant *confecto proelio,* secuti codicem veterem Sigonii. cui cur erat aſſentiendum, non video. GRUT. *confecto proelio* Ber. Hafn. et Hearnii N. quod ex gloſſa natum puto. *conferto proelio* Flor. errore librarii, qui literas ſ et f confudit. V. ad 22, 28, 10. De locutione *conserere proelium* v. infra hoc lib. ad c. 8, 7. *conserto bello* Rccan. Sed v. ad 3, 61, 2.

§. 9. *Inhumana crudelitas, perfidia* etc.] Saepe, ut dixi, sententiam pro nomine ponit: ut Salluſtius de Catilina [5.] *Animus audax, subdolus, varius, cujuslibet rei simulator ac dissimulator, alieni appetens, sui profusus, ardens in cupiditatibus, satis eloquentiae, sapientiae parum.* SIG. *inhumana cupiditas* Lov. 4. Male. Paſſim enim Hannibalis saevitia exagitatur, eamque ex Livio etiam memorat Silius 1, 59.

— — — *penitusque medullis*
Sanguinis humani flagrat sitis.

ubi vide, quae notavi; et adde locum Cic. de Amicit. 8. ejusdem criminis eum absolvere videtur Polyb. p. 1382. Paullo ante *Has tantas virtutes viri* alio ordine Lov. 2.

Nullus Deûm metus] Vet. lib. *nullius Dei metus.* MOD. Laudat Modius e suis membranis *nullius Dei metus.* At Pall. tres exhibent *nullus Dei metus.* Vetuſta ed. *nulliusque Dei metus.* GEBH. *nullius Dei metus* Lov. 1. Ber. et edd. quas vidi, Aldina priores. *nullus Dei metus* Voſſ. Lovel. 2. 3. 5. Hafn. Rec. et Hearnii Oxon. quorum librarii monachi Chriſtiani fuiſſe videntur. — Eodem modo laudatur in Servio Fabricii ac Masvicii ad Virg. 1. Aen. 665. *Veri nihil, nihil sancti, nullius Dei metus.* — At Silius 1, 58.

Armato nullus Divûm pudor.
ubi vide.

§. 10. *Sub Hasdrubale imperatore meruit*] Vet. lib. *sub Hasdrubale imperatore militavit,* non,

virtutum atque vitiorum triennio sub Hasdrubale imperatore meruit, nulla re, quae agenda videndaque magno futuro duci esset, praetermissa.

1 V. Ceterum ex quo die dux est declaratus, velut Italia ei provincia decreta, bellumque Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratus, ne
2 se quoque, ut patrem Hamilcarem, deinde Hasdrubalem, cunctantem casus aliquis obprimeret, Sa-

ut vulgo est, *meruit*. MOD. Vetusta ed. *sub Astrubale imperatore militavit*, glossatoris liberalitate τὸ *meruit* interpretantis. GEBH. *militavit* praeter edd. antt. etiam Mstum Ber. in contextu, altera lectione inter versus a m. 2. adscripta, quam recte primus editorum Aldus recepit, et reliqui codd. firmant. *Merere* de militibus stipendia facientibus usurpari, vidimus ad Epit. Liv. 5.

Quae agenda audendaque magno futuro duci esset; Pal. pr. *quae agenda videndaque*. GEBH. Pet. Men. Voss. Pal. *videndaque*. *Videre* est providere, comparare in futurum res utiles et instrumentum agendi. Cic. 3. de Orat. [1.] *Videndam sibi aliud esse consilium: illo senatu se rempublicam gerere non posse*. 14. ad Att. 21. *Nemo est istorum, qui otium non timeat. quare talaria videamus*. Nec ignoro l. 35, [35, 16.] nostri: *Agenda res est, juvenes, audendaque*. Sed futuro duci plura videnda, quam audenda: cujusmodi sunt illa, quae de Philopoemene Livius ex Polybio l. 35, 28. J. FR. GRON. Similiter legunt Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. Hearnii L. 1. D. et, ut idem testatur, ed. Rom. princeps. Livius 7, 14, 3. *Illi quoque tamen videndum magnopere esse, ut exercitum in potestate haberet*. Alibi *audere* et *videre* in Mstis commutantur. Exemplum habuimus 3, 54, 4. *agenda audiendaque* Gaertn. Sed et hae voces a librariis commiscentur. V. ad 27, 16, 10. Ceterum *nulla res, agenda audendaque quae magno futuro duci esset* ostendunt Ber. et Hav. *ullo magno futuro duci esset* Hearnii L. 1. Τὸ *esset* non adparet in Harl.

§. 1. *Nihil prolatandum ratus*] *protelandum ratus* Voss. a m. 2. Lov. 1. 2. et Hav. V. ad 7, 21, 2. Paullo ante *dux est declamatus* Rec. Tum *Italia provincia ei decreta* alio ordine Ber.

§. 2. *Cunctantem casus aliquis obprimeret*] *casus animis obprimeret* Lovel. 2. *casus aliquis exprimeret* Hearnii N. et, eodem teste, ed. Rom. princeps. *opprimetur* Gaertn. Tum *bellum inferre* Lovel. 4. et Harl.

Quibus obpugnandis haud dubie Romana arma movebantur, in Olcadum fines prius etc.] Vox una deest, quae maxime sententiam sustinet. ea ex vet. lib. revocanda est. *quibus oppugnandis, quia haud dubie Romana arma movebantur*. De Olcadibus Polyb. et Stephanus. SIG. *quibus expugnandis* typis descripti ante Aldum. V. infra hoc li-

guntinis inferre bellum statuit. quibus obpugnandis
quia haud dubie Romana arma movebantur, in Ol-
cadum fines prius (ultra Iberum ea gens in parte 3
magis, quam in ditione, Karthaginiensium erat) in-
duxit exercitum, ut non petiſſe Saguntinos, sed re-
rum serie, finitimis domitis gentibus, jungendoque,
tractus ad id bellum videri poſſet. Cartejam, ur- 4
bem opulentam, caput gentis ejus, expugnat diri-

bro ad c. 57, 6. Particulam autem *quia*, quam habent vett. edd. primus omisit Froben. anno 1531. majori diſtinctione interpungens poſt vocem *movebantur*. Non videtur etiam fuiſſe in Flor. quam reliqui codd. conſtanter agnoscunt. Tum *in Orcadum fines prius* Hearnii L. 1. hic et poſtea semper. *in Olcados fines prius* Rec. *in Olcadum prius fines* Flor.

§. 3. *Rerum serie*] Doujatius, urbis *Cartejae* mentione deceptus, Olcades ponit ad fretum Gaditanum, ubi poſtea Baſtuli Poeni ex parte. Deinde, ulterius prugreſſus, propter ingens terrarum spatium inter Cartejam et Saguntum, non hunc, quem Livius dedit, colorem Hannibalem huic bello quaesiſſe exiſtimat, sed potius, ut fauces mediterranei maris occuparet. Verum, praeterquam quod, Cartejae mentionem librariis errantibus deberi, viri docti docuerint; ipsa etiam Livii descriptio satis oſtendit, alio, quam quo Doujatius credidit, loco Olcades sitos fuiſſe. Si enim ad fretum Gaditanum habitarint, dicere non potuit Livius, eam gentem *ultra Iberum* fuiſſe. Patet itaque simul, colorem a Doujatio excogitatum verum non eſſe. Ceterum *magis in parte* alio ordine Ber.

Finitimis domitis gentibus, jungendoque] Videndum lectori, num hic nomen aliquod subſtantivum desideretur. Nam illud *jungendoque* quid sit, non intelligo. GLAR. Vet. lib. *jungendisque*. Sic paulo ante [c. 2, 7.] *Solicitandis gentibus imperioque jungendis suo*. SIG. Forte *finitimis domitis gentibus jungendo tractus*. FR. SANCTIUS. Pal. sec. *jungendisque tractus*. GEBH. Lege *quandoque*. T. FABER. Sigonius *jungendisque*. Forte *finitimis domitis gentibus vincendoque*. Non quasi hoc egerit, sed dum fortunam sequitur. J. FR. GRON. *jungendoque* non videtur improbare Gronov. s. Obs. 3. DUK. Quod Sanctius conjecit, exſtat in Lov. 2. Lectio autem, quam Sigonius invenit in suis, supereſt in Ber. Hafn. et Harl. *jungendo quoque* legit Lov. 5. *jungendaque* Cant. Doujatius ad vocem *jungendoque* subintelligit *proxima quaeque*; vel cum Gronovio, cujus loco male Sigonii meminit, legit *vincendoque*. Pari modo *junctus*, sive *iũctus*, et *uictus* in Mſtis saepius commutari, videbimus infra ad Epit. Liv. 68.

§. 4. *Cartejam, urbem opulentam, caput ejus gentis*] Cartejae urbis et nomen et situs varie apud authores habetur. At Olcadum nomen non ferme apud ullum claſſicum invenias, nisi

pitque. Quo metu perculsae minores civitates, stipendio inposito, imperium accepere. victor exercitus, opulentusque praeda, Karthaginem novam in hiberna eſt deductus. Ibi large partiendo praedam,

apud unum Polybium, unde hic noſter Livius totam hujus libri hiſtoriam prope de verbo ad verbum mutuatus eſt, eademque secutus Plutarchus. GLAR. Carteiam Olcadum caput eſſe aït; cum ait urbs Baſtulorum ad Calpen montem, auctore Ptolemaeo [2, 4.] Plinio [3, 1.] et praeter caeteros ipsomet l. 28, [30, 3.] *Ad Cartejam classe accessit. Urbs ea in ora Oceani est.* Quare, secutus Polybium [3, 13.] lego *Altheiam.* in eo enim eſt *Ἀλθίαν*. Eſt autem Olcadum urbs, teſte Stephano. *Ἀλθαία πόλις Ὀλκάδων· οἱ δὲ Ὀλκάδες ἔθνος Ἰβηρίας πλησιόχωρον Καρχηδόνος. Τὸ ἐθνικὸν Ἀλθαῖος.* SIG. Sigonius ex Polybio reponit *Altheiam.* Pall. pr. ac tert. *Cartaiam.* sec. vero *Certhaiam* habet. GEBH. Sigonium sequitur Cellar. 2. Geogr. ant. 1. Alii duas Cartejas, alteram mediterraneam, alteram haud procul freto Gaditano ſtatuunt. V. Cl. Wesseling. ad Antonini Itin. p. 406. DUK. *Cartaiam* Voſſ. Lovel. 1. 2. et Hearnii D. *Carthalam* Hav. Exc. Pithoei, et edd. principes. *Carthayam* Ber. *Cartheiam* Lov. 6. *Cartaiamque* Hafn. *Cartharamque* Lovel. 3. *Cartagiam* Rec. *Cartalam* Flor. et Harl. Lud. Nonius in Hispan. c. 11. vulgatum servat, sed diversam urbem ſtatuit a Carteja ad Oceanum, cujus meminit Livius 43, 3, 3. Holſtenius ad Stephan. de Urb. in v. *Καρπήϊα* legendum censet *Carpejam*, quam in meditullio Hispaniae fuiſſe Carpetanorum urbem, validiſſimae gentis, Olcadibus Vaccaeisque vicinae. Potius tamen cum Sigonio legam *Altheiam*, vel magis *Althaiam*, aut *Althaeam*; Polybio enim et Stephano *Ἀλθαία* dicitur. Ita non opus eſt, ut etiam Polyb. verba emendemus.

Opulentusque praeda, Karthaginem novam in hiberna est deductus] *opulentaque praeda* Gaertn. *opulentus praeda* Rec. Male. V. ad 7, 24, 9. Tum *in Yberia est eductus* Lovel. 2. *in Hiberiam est deductus* Hav. *deductus est* Rec.

§. 5. *Stipendia praeterita*] Men. et Voſſ. *stipendio praeterito cum fide exsolvendo.* Hoc idem elegantius. V. 2. Observ. 18. extremo. Flor. *partiendo praedam, stipendioque praeterito cum fide exsolvendo.* J. FR. GRON. Lectioni, quae ante Gronovium vulgo circumferebatur, subscribunt Hafn. Lov. 5. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et edd. Aldina, omnesque ea poſteriores, nisi quod quaedam, sed paucae, *praeterita*, omiſſa voce *stipendia*, praeferant. Contra *stipendio praeterito* legunt Cant. Lovel. 1. 2. 3. 4. Rec. Hav. et Hearnii D. *stipendio pto* Ber. *stipendio praetento* Harlej. *stipendioque praeterito* Exc. Pithoei. V. ad 1, 53, 3. Qui *stipendia praeterita* dederunt, ferre non potuere morem Livii, orationemque quocumque modo variantis, *partiendo praedam, stipendio exsolvendo.* V. ad 38, 39, 10. Paullo ante *Ubi large partiendo* Haverk. V. ad 27, 5, 2. *Ibi largiter partiendo* Hearnii N. *Large gratiam referre* infra eſt 38, 8, 7.

Cunctis civium suorum socio-

stipendio praeterito cum fide exsolvendo, cunctis civium sociorumque animis in se firmatis, vere primo in Vaccaeos promotum bellum. Hermandica et 6
Arbocala urbes vi captae. Arbocala et virtute et

rumque animis in se firmatis] Vox *suorum* abest a vet. lib. SIG. Monet Sigonius vacare suos libros τῷ *suorum*. Ego vero inveni, Pal. pr. *in se* carere penitus. GEBH. Vocem *suorum* servant Flor. Hafn. Lov. 2. Rec. Voss. Gaertn. et Hav. eam transponunt *civium sociorumque suorum* Lovel. 4. 5. Hearnii L. 1. ac N. Praeterea τὰ *in se firmatis* omittunt Voss. et Lov. 1. quorum prior, ne sensus hiet, *conjunctis*, pro *cunctis*, pro varia lectione exhibet. *cunctisque* est in Gaertn. Mox *Vaceos* Lov. 1. et Ber. *Vaccos* Harl.

§. 6. *Hermandica et Arbacala Carthorum urbes*] Pro *Carthorum* quidam *Cartejorum* restituerunt: at hi *Olcadum* melius reposuissent, siquidem Carteja Olcadum caput erat, ut paullo ante dixit Livius. Verum ex Polybio [3, 14.] clarum evadit, Hermandicam et Arbacalam Vaccaeorum urbeis fuisse. Quare hoc loco pro *Carthorum* non *Cartejorum*, sed *illorum*, restituendum erat, ut Vaccaeos referat. Idem ostenditur apud Plutarchum in Hannibale. Sed ab aliquo sciolo hoc corruptum temere, ut alia pleraque. GLAR. Polyb. [3, 14.] Ἑλμάντικα. Stephanus: Ἑλμαντική πόλις Ἰβηρίας ἐντὸς Ἴβηρος ποταμοῦ. Πολύβιος γ. Itaque *Helmandica* lego. Deinde vet. lib. *Arbocala*. Polyb. [ibid.] Ἀρβούκαλα. Pro *Cartheiorum* vet. lib. *Carthorum*. Polybius [eodem loc.] *Vaccaeorum*. Itaque eandem vocem repono: dixit enim *in Vaccaeos promotum bellum*. SIG. Urbs *Helmandica* ea videtur esse, quae hodie Salmantica vocatur; quae gymnasio celeberrima in Hispania floret. TURNEB. 13. Advers. 18. Forte *eorum*, aut *Vacceorum*. FR. SANCT. Pall. duo *Carthorum*. quod vocabulum plane non conspicitur in tertio. Sed Sigonius substituit ex Polybio *Vaccaeorum*; ut et *Helmandica et Arbocula*. quod posterius ita quoque urbis nomen concipiunt Pall. GEBH. Immo *Vaccaeorum*, ut ex Polybio monuit Sigonius. Primae editiones et scripti *Carthorum*. Menardi et e Pall. unus exterminant dubiam vocem. Possis non incommode *Hermandica et Arbacala horum urbes*, nempe Vaccaeorum, de quibus ante sermo. Quae supersunt literae, ex cauda vocis praecedentis natae. J. FR. GRON. *Hermandita* Lovel. 2. et Ber. Tum *Arboecala* Hearnii N. *Arbocalia* ejus D. *Arbocola* est in Harl. *Arbochala* in Ber. et Hav. *Arbocala* in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Hafn. et Rec. quod a Sigonio probatum in contextum recepi. Deinde *Carthorum urbes* Voss. Hafn. Ber. Lov. 1. 2. 3. 4. Hav. Exc. Pithoei, et edd. antt. pro quo Mogunt. *Cartejorum* substituerunt. *Carchorum urbes* Brancal. Latinii. *Cartorum urbes* Flor. Cant. Harl. et Gaertn. Vox *Cartorum* vel *Cartejorum* deest in Lovel. 4. et Rec. quam et J. Fr. Gron. omisit. Neque ea tantum, sed et quatuor sequentes *urbes vi captae*. *Arbocala* desunt in Hearnii D. cui errori vocis *Arbocala* repetitio caussa fuit. Praeterea *virtute et multitudine*, pro *et virtute*, Lov. 4. 5. et Ber. V. ad 2, 44, 3.

7 multitudine oppidanorum diu defensa. Ab Hermandica profugi, exsulibus Olcadum, priore aestate domitae gentis, quum se junxissent, concitant
8 Carpetanos: adortique Hannibalem, regressum ex Vaccaeis, haud procul Tago flumine agmen grave
9 praeda turbavere. Hannibal proelio abstinuit; ca-

§. 7. *Quum se junxissent, concitant Carpetanos*] Hos ubique *Καρπησίους* vocat Polybius. SIG. Pall. duo *Carpentanos*. Tert. *Carpedanos*. GEBH. *Carpentanos* Lovel. 2. 4. 5. Hafn. Ber. Hav. Brancal. Latinii, Hearnii D. N. et priscae edd. usque ad Froben. qui anno 1531. *Carpetanos* substituit. Insuper *quum se conjunxissent* Harl.

§. 8. *Haud procul Tago flumine agmen grave praeda turbavere*] Pall. tres et vetusta ed. rejiciunt particulam negativam *haud*. GEBH. Rejiciunt etiam Voss. Lov. 2. 5. Ber. Rec. Hav. Hearnii D. et N. (in quo posteriori eam deesse a quopiam notatum est) et nonnulli excusi. Verum sequentia ostendunt, eam hic necessariam esse. Recte igitur Aldus in erratis restituit. Tum voces *flumine* et *praeda* exsulant a Ber. a m. 1. *Tago flumine gravem praeda turbavere* praefert Hav. Paullo ante *aggressique*, pro *adortique*, Hearnii N. in margine, quod ex alterius expositione natum est. Commutantur etiam haec verba in codicibus Curtii 4, 2, 24.

§. 9. *Castrisque super ripam positis, quum prima quies silentiumque*] *castris super ripam positis* Lovel. 2. *castrisque sub ripam positis* Lovel. 4. *cristisque super ripam positis* Gaertn. Tum *prima quies somni silentiumque* Rec. Sed illud *somni* ex interpretatione vocis *quies* natum puto. Idem codex mox omittit verbum *fuit*. In praecedentibus *Hannibal primo proelio*, inserta media voce, legit Lov. 2. Sed mox sequitur *prima quies*.

Agmen vado trajecit: valloque ita producto] Scripti *amnem*. Seneca de ira 3, 21. *Gynden late fusum amnem vado transire tentavit*. J. FR. GRON. Non dubito quidem, quin Latine dicatur *agmen vado trajicere*, ut 8, 24, 11. *Quem quum incerto vado transiret agmen*. Sed vincere debet auctoritas Mstorum. DUK. Vulgatum tuetur unus Flor. Quod si placet, *trajicere agmen* dictum erit, ut *trajicere milites*, *copias*, *exercitum*, *legionem*, de quibus v. ad 2, 11, 2. At reliqui omnes constanter *amnem* servant; quam lectionem si quis cum Gronovio praeferre malit, non adversabor, praesertim quum *agmen* modo praecesserit, et mox sequatur. Solent autem hae voces saepius in Mstis confundi. V. ad 8, 24, 13. 35, 30, 7. et Viros doctos ad Flori 1, 1, 3. Praeterea *valloitaque producto* Voss. Lovel. 2. Harlej. Gaertn. et Brancal. Latinii. *valloque itaque producto* Ber. a m. 1. Mox *invadere eo transeunte*, pro *eos transeuntes*, Lovel. 5.

§. 10. *Adorirentur peditum agmen. in ripa elephantos ante quadraginta disposuit*] Non

ſtrisque super ripam positis, quum prima quies silentiumque ab hoſtibus fuit, amnem vado trajecit: valloque ita producto, ut locum ad transgrediendum hoſtes haberent, invadere eos transeuntes ſtatuit. Equitibus praecepit, ut, quum ingreſſos aquam viderent, adorirentur. Peditum agmen in ripa,

vereor, ne vox *ante* mendosa sit, pro *ad*: siquidem Polybius [3, 14.] ait: *καὶ τοῖς θηρίοις, οἷς εἶχε περὶ τετταράκοντα τὸν ἀριθμόν.* id eſt, *Et elephantis, quos ad quadraginta habuit.* Sic alibi docebo, ex *ad ante* factum eſſe. SIG. Editio Moguntina, *in ripa elephantes quadraginta disposuit.* MOD. Sigonius censet, praepositionem, sive adverbium potius, *ante* mendosum esse loco *τοῦ ad.* Pal. pr. *ut cum ingressos aquam viderent, adorirentur. peditum agmen in ripa elefantos autem quadraginta disponit.* sec. *ut cum regressos aquam viderent, adorirentur peditum agmen in ripa. elefantos autem quadraginta disponit.* tert. *ut cum ingressos aquas viderent, odorirentur peditum agmen. in ripa elephantos XL. disposuit.* Vetuſta quoque ed. *in ripa elephantes quadraginta disponit.* Ego delevi omnino *τὸ ante.* GEBH. Illud *peditum agmen* non hoſtium, sed Hannibalis eſt, eoque revocandum ad periodum sequentem. Sed et *τὸ ante* turbat. Sigonius pro eo facit *ad*, quia Polybius *τοῖς θηρίοις, οἷς εἶχε περὶ τετταράκοντα.* Voſſianus, duo Pall. et plerique pro eo habent *autem*, dein *disponit*, ut et libri Mureti. At Florentinus: *elephantos XL autem erant disponit.* Sic et Gudianus, nisi quod *disposuit.* Lege igitur: *peditum agmen in ripa et elephantos (quadraginta autem erant) disponit.* Polybius de illorum opera [3, 14.] *Τὸ μὲν πλεῖστον αὐτῶν μέρος διεφθάρη περὶ τὰς ἐκβάσεις παραπορευομένων τῶν θηρίων παρα τὸ χεῖλος καὶ τοὺς ἐκβαίνοντας ἀεὶ προκαταλαμβόντων.* J. FR. GRON. Facile probari poteſt scriptura, quam vulgatae praefert Gronovius. Neque tamen in hac valde turbare videtur *ante*, si quis id pro *in fronte* positum putet. ut 27, 18, 5. et 28, 33, 2. ubi Gronov. 22, 5, 8. *Fors conglobat, et animus suus cuique ante et post pugnandi ordinem dabat.* DUK. *adorientur peditum agmen. in ripa autem elephuntes quadraginta disponit* Hav. *adorirentur. Peditum agmen in ripa, elephantos autem quadraginta disponit* Hearnii N. *adhorturentur. Peditum agmen in ripa, elephantos aut quadraginta disposuit* Ber. *adorirentur. peditum agmen in ripa elephantos aũt quadroginta disposuit* Lovel. 2. et Gaertn. *adorirentur. peditum agmen in ripa elephantos autem quadraginta disposuit* Lovel. 3. *adorirentur. peditum agmen in ripa elephantos quadraginta autem disposuit* Cant. et Exc. Pithoei. *adorirentur peditum agmen. in ripa elephantos (quadraginta autem erant) disposuit* Harl. *disponit*, pro *disposuit*, etiam praeferunt Lovel. 1. 4. 5. et Hearnii D. Gronovii conjectura, quam et Pithoeo in mentem veniſſe Hearne auctor eſt, non displicet. Minus tamen ab optimorum codd. lectio-

11 elephantos ante quadraginta disposuit. Carpetano-
rum cum adpendicibus Olcadum Vaccaeorumque
centum millia fuere; invicta acies, si aequo dimi-
12 caretur campo. Itaque et ingenio feroces, et mul-
titudine freti, et quod metu cessisse credebant ho-
stem, id morari victoriam rati, quod interesset am-
nis, clamore sublato, passim sine ullius imperio,
13 qua cuique proximum est, in amnem ruunt. Et ex
parte altera ripae vis ingens equitum in flumen in-
missa, medioque alveo haudquaquam pari certami-
ne

ne nos discessuros puto, si legamus *adorirentur*. *Peditum agmen in ripa elephantosque (quadraginta autem erant) disponit.* Ut copula *que* intercepta sit a syllaba initiali vocis *quadraginta*. V. ad 23, 48, 12. Praeterea paullo ante *ingressos aquas*, pro *aquam*, est in Rec. et Gaertn.

§. 11. *Olcadum Vaccaeorumque*] Polybius item [3,14.] Πλείους ἢ δέκα μυριάδας ἀνθρώπων. SIG. *Olcandum* Lovel. 1. *Olcardum* Gaertn. *Oleadum* Hav.

Invicta acies, si aequo dimicaretur campo] Pal. sec. *dimicarent*. GEBH. *Iuncta acie* Gaertner. Sed sane ultima litera τοῦ *acies* intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 37, 29, 5. Tum *si aequo dum dimicaretur campo* Harl.

§. 12. *Quod metu cessisse credebant hostem*] *qui metu cessisse* Gaertn. V. ad 3, 58, 7. *hostes* Ber. et Hearnii D. Male. V. ad 5, 50, 2. In praecedentibus *Itaque ingenio*, omissa media vocula, Rec. In sequentibus *quam cuique proximum erat* quaedem edd. *qua cuique proximum erat* aliae.

§. 13. *Et ex parte altera ripae vis ingens equitum in flumen inmissa*] Τὸ *Et* ignorat ed. vetus, et potest abesse. MOD. Si sensum consulas, abesse potest; at si Mstos, non debet. Servant enim omnes omnino. Deinde *vis ingens militum* Lovel. 2. Hav. et Ber. a m. 1. V. supra ad 10, 29, 10. Tum *in flumen missa* Lovel. 4. *in flumen inmissa est* Hearnii N. *in flumine omissa*, vel *ommissa*, edd. antt. Mox *medioque agmine*, pro *alveo*, Lovel. 4.

§. 14. *Vel inermi equite, equo temere acto, perverti posset*] Vet. lib. *vel ab inermi equite*. SIG. Pal. sec. *vel ab inermi equite*. GEBH. Sigonius e scripto *ab inermi*. Bene. sic et Flor. Gud. Pal. unus. J. FR. GRON. Ita et Lovel. 5. Hafn. Harl. Gaertn. Hearnii D. N. et Crevier. tres. quod eorum fide, praeeunte codem Crevier. in contextum admisi. *ab inermi equite*, omissa vocula *vel*, Lovel. 3. et Ber. *inermi equite* Rec. qui etiam *equo*

ne concursum; quippe ubi pedes instabilis, ac vix 14
vado fidens, vel ab inermi equite, equo temere
acto, perverti posset: eques, corpore armisque li-
ber, equo vel per medios gurgites stabili, cominus
eminusque rem gereret. Pars magna flumine absum- 15
ta: quidam, vorticoso amni delati in hostes, ab
elephantis obtriti sunt: postremi, quibus regressus 16
in suam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione
quum in unum colligerentur, priusquam ex tanto
pavore reciperent animos, Hannibal, agmine qua-
drato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit: vasta-

tamen acto praefert. Paullo ante *aut vix vado*, pro *ac vix* Lovel. 2. in contextu. V. hoc lib. ad c. 53, 3.

§. 15. *Vorticoso amni delati in hostes*] *juxticoso* Lovel. 5. *vertico* Lovel. 4. *verticoso* Flor. Hafn. Voss. Lovel. 2. 3. Harl. Gaertn. Hav. et edd. antt. V. quae notavi ad Silii 3, 475. (* Burm. ad Virg. 1. Georg. 481.) Tum *amne* Lovel. 2. et Ber. V. ad 32, 10, 8. Paullo ante *flumine assumta* Lovel. 1. Ber. et Hav. V. ad 9, 17, 17.

§. 16. *Postremi, quibus ingressus in suam ripam tutior fuit*] Vet. lib. *Postremis, quibus regressus in suam ripam tutior fuit.* Egregie: ut sit, Postremis Annibal fugam ex ripa fecit. SIG. Gronov. nusquam videtur invenisse *postremis*: nec scio, quam recte dicatur *fugam alicui facere.* Livius aliis locis genitivum addit. 22, 24, 8. *Late caedem fugamque hostium palatorum fecit.* Sic 26, 4, 8. et c. 6, 10. Alibi sine casu dicit. Infra c. 52, 10. c. 55, 7. et c. 56, 1. et 22, 13, 10. De *quadrato agmine* adcurate contra Lipsium 5. de Milit. Rom. 12. disputat Schelius ad Polyb. c. 11. 12. DUK. Omnes mei constanter *postremi.* Tum *ingressus*, quod est in edd. ante Sigonium, unus servat Hav. *egressus* in ed. postremam admisit Gruterus. Sed *regressus* habent omnes reliqui.

Priusquam tanto ex pavore reciperent animos] Refert Pal. pr. cum tert. et veteri ed. *priusquam tanto pavore reciperent animos.* sec. *priusquam ex tanto pavore reciperent animos.* GEBHARD. *tanto pavore*, omissa praepositione, Lovel. 1. 2. 4. Voss. Hafn. Hearnii N. et priscae edd. *pavore tanto* Ber. *in tanto pavore* Recan. *ex tanto pavore* Flor. Lovel. 5. Harl. et Gaertn. *tanto ex pavore* primi dederunt Moguntini. Memini eorum, quae notavi ad 2, 19, 8. hic tamen ordinem, quem plerique et optimi codd. indicant, recepi.

Hannibal, agmine quadrato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit] *Hannibale agmine quadrato amnem ingresso fugam ex ripa fecerunt* Ber. ex emen-

tisque agris, intra paucos dies Carpetanos quoque
17 in deditionem accepit. Et jam omnia trans Iberum, praeter Saguntinos, Karthaginiensium erant.

1 VI. Cum Saguntinis bellum nondum erat. cete-

datione, at eadem manu, et Hearnii N. ut *facere fugam* hic accipiatur pro fugere, quemadmodum 8, 9, 12. *Consternatae cohortes Latinorum fugam ac vastitatem late fecerunt.* Contra in vulgata scriptura *facere fugam*, est efficere, ut alius fugam capiat, aliquem in fugam conjicere, fugare. ut hoc lib. c. 52, 10. *Ingentem terrorem, caedemque ac fugam ad castra stationemque hostium fecere.* 22, 13, 10. *Ingentem cladem, fugam tamen terroremque latius Numidae fecerunt.* c. 24, 8. *Late caedem fugamque hostium palatorum fecit.* 26, 4, 8. *Fugam stragemque eorum usque ad portas fecerunt.* Auctoritas codicum in vulgatum conspirantium efficit, ut id verius esse existimem. Praeterea *agmine quadrato agmen ingressus* Hav. *agmine quadrato ingressus* Lovel. 3.

Vastatisque agris, intra paucos dies Carpetanos quoque in deditionem accepit] Voss. *inter.* V. ad 1, 10, 7. J. FR. GRON. Ita et Lovel. 1. 2. ac Gaertn. Supra 2, 27, 1. *Victor tot intra paucos dies bellis Romanus.* Vocabula *inter* et *intra* passim in Mstis confundi, vidimus ad 5, 27, 2. Tum *vallatisque agris* Gaertn. Hinc *in ditionem* idem cod. V. ad 26, 21, 17.

§. 17. *Et jam omnia trans Iberum*] *qz jam omnia* in solo est Gaertn.

§. 1. *Jam belli caussa certamina cum finitimis serebantur*] Ex prava interpretatione compendiosae scripturae *belli cā* concepit Pal. tert. *jam bellica certamina.* GEBH. *ferebantur* Harl. et quaedem ex vett. edd. V. ad 10, 43, 4. Supra 2, 1, 5. *In aliena urbe cum Patribus serere certamina.* Voccula *jam* non adparet in edd. antt.

Maxime Turdetanis] Pal. pr. scribit *cum Tudertanis.* vet. ed. *Turdentanis.* GEBH. *maxume* est in Flor. a m. 2. V. ad 3, 17, 5. Tum *Tudertanis* Lovel. 3. et Ber. *Trudentanis* Hav. *Tundentanis* Lovel. 4. *Turdentanis* Lovel. 5. et Hafn. *Turdentanis* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Turditani* in multis Mstis infra vocantur c. 12, 5.

§. 2. *Quos quum adisset idem, qui litis erat sator*] Vet. lib. *Quibus cum adesset idem, qui litis erat sator.* Sensus est, Annibalem, qui litem inter Turdetanos et Saguntinos serebat, Turdetanis affuisse contra Saguntinos. SIG. Non recte fecerunt, qui haec ita interpolarunt, cum, ut Sigonius de suis testatur, nostri quoque vet. lib. habeant *quibus cum adesset idem*, quod valet, quibus cum patrocinaretur Annibal. MOD. *quibus quum adesset* proba lectio est, constans quoque in Pall. pr. tertioque. et casca ed. Nihilominus gestat secundus e Palatinis, *quibus cum audisset.* GEBH. *quos quum adisset* servant Lov. 3. et Hearnii L. 1. ac N. *quibus quum adisset* Lov. 1. 2. 4. et Hav. *quo quum adisset* Hafn. *quo quum adesset* Ber. *quibus quum adsis* Gaertn. *quibus*

rum jam belli caussa certamina cum finitimis sere-
bantur, maxime Turdetanis. quibus quum adesset 2
idem, qui litis erat sator, nec certamen juris, sed
vim quaeri adpareret; legati a Saguntinis Romam

quum odesset reliqui omnes scripti, et edd. Aldina priores. Recte. Supra 6, 38, 6. *Dictator intercessioni adero.* Ubi quaedam vide. Ovid. 6. Her. 151.

— — Quod si quid ob alto
Justus odes votis, Jupiter ipse meis.

et Epist. 16, 18.

— — et coepto non leve numen adest.

Praeterea *litis esset sotor* Hafn.

Legoti o Saguntinis Romam missi, ouxilium ad bellum jam haud dubie inminens orontes. Consules tunc eront P. Cornelius Scipio et T. Sempronius Longus] Dissentit Livius a Polybio, quem maxime tamen in hoc bello tradendo sequitur, de rebus ab Annibale in Hispania gestis, de anno, quo Saguntus oppugnata est, et quo legati ad Annibalem missi sunt. Quia vero multo verisimilius et planius haec omnia Polybius explicat, ea, quemadmodum apud ipsum disposita sunt, prius demonstrabo, tum demum, quae Livius tradiderit, subjungam. Sic igitur Polybius. P. Cornelio, M. Minucio consulibus. *Annibal, mortuo Asdrubole imperotor in Hispanio decloratus, in Olcodum fines tronsgressus Altheiom capit, et Carthaginem in hiberna recedit.* L. Veturio, C. Lutatio consulibus. *Annibol vere primo in Vacceos ducit, Arbocalam et Helmandicom eorum urbes copit. Corpetanos in deditionem occipit. Quo terrore finitimi Saguntini compulsi Romam legotos res has nunciatum mittunt. Legoti Romani in Hisponiom venientes ab Annibole Carthogine novo, dum in hybernis esset, ouditi sunt. Bellum Anniboli indictum, nisi Sagunto abstineret. ab iisdem idem Carthagine factum.* M. Livio, L. Aemilio consulibus. *Annibol Carthagine nova profectus Soguntum oppugnat, et intro octo menses copit. et in hyberna reversus omnes milites domum ad suos revisendos misit. Legati alteri Corthoginem missi od deposcendum Annibolem, rupti foederis ouctorem, et, nisi troderetur, bellum operte indicendum. indictum est.* P. Cornelio Scipione, Ti. Sempronio Longo consulibus. *Annibal, motis Corthagine novo castris, trajecto Ibero, Ilergetes, Bargusios, Ausetonos et coeteros Hisponiae populos usque od Pyrenaeos montes subigit. iisque superatis per Galliom od Alpes venit. et in Italiam quinto mense, quam Carthogine moverat, transgressus P. Cornelium consulem ad Ticinum, Ti. Sempronium consulem ad Trebiam fundit.* Haec Polybius. cui assentiri videtur Probus, qui per triennium res in Hispania ab Annibale gestas scribit. Livius autem ita. L. Veturio, C. Catulo consulibus. Annibal Altheiam Olcadum capit, et in hyberna Carthaginem novam revertitur. M. Livio, L. Aemilio consulibus. Arbocala et Helmandica Vacceorum, et Carpetani subacti, Saguntus oppugnari coepta. P. Scipione, Ti. Longo consulibus. Legati Saguntini, qui, antequam Saguntus oppugnare.

miſſi, auxilium ad bellum jam haud dubie inminens
3 orantes. Consules tunc Romae erant P. Cornelius
Scipio et Ti. Sempronius Longus: qui quum, legatis in senatum introductis, de republica retuliſſent,
placuiſſetque mitti legatos in Hispaniam ad res so-
4 ciorum inspiciendas; quibus si videretur digna caus-

tur, profecti erant, his consulibus Romam perveniunt. Legati Romani P. Valerius Flaccus, Q. Baebius Tamphilus in Hispaniam ad Annibalem, Saguntum oppugnantem, cum veniſſent, et ab eo non admiſſi, Carthaginem profecti. Saguntum octavo mense, quam coeptum erat oppugnari, captum. inde in hyberna Annibal seceſſit. quinto deinde mense, quam ex hibernis profectus eſt, in Italiam venit. *Quae si ita sunt*, inquit, *fieri non potuit, ut P. Cornelius et Ti. Sempronius consules fuerint, ad quos et in principio oppugnotionis legoti Soguntini missi sint, et qui in suo mogistrotu cum Annibale, alter od Ticinum amnem, ombo oliquanto post ad Trebiom pugnoverint. Aut omnia brevioro aliquanto fuere; aut Saguntum principio onni, quo P. Cornelius et Ti. Sempronius consules fuerunt, non coeptum oppugnari est, sed coptum.* Haec Livius [c. 15.] Non intelligit autem, si capta Sagunto Annibal in hyberna conceſſit, et primo vere in Italiam, superatis Alpibus, venit, Saguntum ne initio quidem consulatus Scipionis et Longi potuiſſe capi. siquidem inierunt Idibus Martiis, quo tempore illum ex hybernis moventem transitum in Italiam paraſſe verisimile eſt, sed captum eſſe Livio Aemilioque consulibus. Quod si ita eſt, ne legati quidem Saguntini, qui, aut antequam Saguntum oppugnaretur, aut initio oppugnationis profecti sunt, Scipione et Longo consulibus Romam pervanire potuerunt. praesertim vero cum legati Romani, quos serius miserunt, Annibalem Saguntum etiam oppugnantem invenerint. Habet igitur incommoda multa haec Liviana tractatio, in quae miror illum incidiſſe, Polybio praesertim haec omnia diligentiſſime explicante. SIG. Pall. duo, pr. et sec. *legati introducti* od (primus *cum*) *consules in curiom o Saguntinis Romom missi.* GEBH. *legoti o Saguntinis Romam missi, introducti cum consules essent in curia* Cant. *legoti introducti cum consules in curio o Saguntinis Romom missi* Voſſ. et Lov. 1. ac 2. *legati introducti a consulibus in curiam a Soguntinis Romam missi* Lovel. 4. 5. Ber. et Hearnii N. in quo poſteriore tamen voces interpositas *introducti a consulibus in curiom* delendas eſſe, alia poſtea manua notavit. Eas sane pro lemmate olim margini adscriptas fuiſſe, verisimile eſt; quae poſtea, ut saepe factum, in ipsum contextum migrarunt. V. ad 7, 40, 4. Deinde *auxilium jom ad bellum* alio ordine Lovel. 1. et 2. *τὸ jam* deeſt in Cant. et Gaertn. Praeterea *bellum jom houd dubium inminens* Harl. V. ad 34, 43, 5. Unum tamen codicem audire, periculosum puto. Paullo ante *nec certomen jus, sed vim quaeri odporet* Lov. 1.

§. 3. *T. Sempronius Longus*]

sa, et Hannibali denunciarent, ut ab Saguntinis, sociis populi Romani, abstineret, et Karthaginem in Africam trajicerent, ac sociorum populi Romani querimonias deferrent. Hac legatione decreta, necdum missa, omnium spe celerius Saguntum obpugnari adlatum est. Tunc relata ex integro res ad

Polybius[3,40.] *Τιβέριον Σεμπρώνιον* nominat. Eutropius [3,8.] *Tiberium*. itemque Probus [in Hannib. 4.] et plerique vetusti libri. Filius etiam hujus in Capitolinis tabulis *TI. F. TI. N. LONGVS* scribitur. SIG. Recte Pal. sec. *Tiberius Sempronius Longus*. GEBH. *Τιβέριον Σεμπρώνιον Λόγγον* etiam vocat App. Alex. de Bell. Hisp. 262. V. Pighium in Annal. ad ann. DXXXV. p. 148. Pronomen autem *Tiberius* saepius librarii in *Titus*, sive *Ti.* in *T.* commutarunt. V. ad 40, 44, 12.

Mitti legatos in Hispaniam ad res sociorum inspiciendas] Sic Polybius [3, 15.] *πρεσβευτὰς ἐξαπέστειλαν τοὺς ἐπισκεψομένους ὑπὲρ τῶν προσπιπτόντων*. SIG.

§. 4. *Et Hannibali denunciarent, ut ab Saguntinis, sociis populi Romani, abstineret*] Prima vocula exsulat a Lovel. 3. V. ad 2, 44, 3. Tum *a Saguntinis* Lov. 1. 4. Ber. Rec. Gaertn. et edd. antt. Hinc *populi Romani sociis* Lovel. 4. 5. et Harl. Deinde *abstinerent* Hafn.

§. 5. *Omnium spe celerius Saguntum obpugnari adlatum est*] *omnium spe celerius iturum Saguntum* Hav. *iterum a Saguntinis celerius Saguntum* Hearnii N. in margine. Paullo ante *nedum decreta*, pro *necdum*, Ber. a m. 2.

Tunc delata ex integro res ad senatum] Pal. tert. *de integro*. Infra c. 8. *Acrius de integro obortum est bellum*. GEBH. Flor. et Gud. *Tunc relata de integro*. Notissimum *referre ad senatum*. *Tò de integro* etiam Pal. et habes hujus libri capp. 8. 18. 21. 59. J. FR. GRON. Sic quoque MS. Cantabrigiensis. Videtur autem pergendum ulterius, et scribendum: *Tunc relata de integro re ad senatum, alii provincias* etc. 2, 22, 5. *Relata re ad senatum adeo gratum fuit Patribus*. JAC. GRON. Vulgo ita distinguitur, ut *deferri ad senatum* dicatur res, quae ei significatur; *referri*, de qua consulitur. V. Doct. Torren. ad Val. Max. 1, 1, 3. Quod si verum, *relata* hic praeferendum erit. Quam lectionem, insuper in uno suorum repertam, Cl. Crevier. ejusque exemplo ego quoque in contextum recepimus. Passim *deferre* et *referre* in Mstis commutantur. V. ad 4, 13, 8. 5, 30, 8. c. 50, 6. 7, 5, 4. 24, 24, 3. 25, 23, 12. 37, 57, 12. 39, 14, 3. c. 44, 2. Torren. ad Val. Max. 2, 9, 8. et saepe alibi. Similiter pleraque verba cum *de* et *re* composita confundi, supra dictum est ad 9, 10, 6. Tum *de integro*, ut 22, 5, 7. *Nova de integro pugna exorta est*. 23, 16, 2. c. 20, 9. c. 26, 4. et saepissime. Similiter non modo *ex inproviso*, sed etiam *de inproviso* in usu fuit. V. ad 6, 33, 7. et Cortium ad Sallust. Jug. 14, 2. Solent etiam particulae *de* et *ex* permutari a librariis. V. ad 2, 35, 2. 6, 39, 8. 7, 13, 10. 27, 4, 1. et ad Epit.

6 senatum. Alii, provincias consulibus Hispaniam atque Africam decernentes, terra marique rem gerendam censebant: alii totum in Hispaniam Hanniba-
7 lemque intendebant bellum. Erant, qui non temere movendam rem tantam, exspectandosque ex Hispa-
8 nia legatos censerent. Haec sententia, quae tutissima videbatur, vicit: legatique eo maturius missi, P. Valerius Flaccus et Q. Baebius Tamphilus, Saguntum ad Hannibalem, atque inde Karthaginem, si non absisteretur bello, ad ducem ipsum in poenam foederis rupti deposcendum.

1 VII. Dum ea Romani parant consultantque, jam

Liv. 116. Omnes tamen codd. mei, praeter Flor. et Cant. a Gronoviis laudatos, vulgatum *delata ex integro* servant. Quod autem Cl. Jac. Gronovius, orationem Livii intercisam connectens, legendum conjicit *Tunc relata de integro re ad senatum, alii provincias*, me non adsentientem habet. V. infra hoc lib. ad c. 36, 4. Refellit etiam hanc conjecturam plerorumque codicum in verbis sequentibus lectio. Quin et *Tunc relata est ex integro res* legunt Lov. 2. et Harl. a m. 1.

§. 6. *Alii, provincias consulibus Hispaniam atque Africam decernentes*] Ed. vetus *Et alii provincias*. MOD. Pal. tert. cum secundi assensu *Et alii provincias*. GEBH *Et alii* etiam Flor. Cant. Lov. 2. 4. 5. Ber. Harl. Hav. Hearnii D. N. et edd. Aldina priores. Praeterea *consulibus provincias Hispaniam atque Africam decernentes* Hav. *consulibus Hispaniam atque Africam provincias decernentes* Ber.

In Hispaniam Hannibalemque intendebant bellum] Pall. pr. et sec. *intenderant bellum*. GEBHARD. Ita et Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Hafn. Hav. et Hearnii D. et N. *intenderent* Gaertn. *in Hispaniam Hannibalemque mittendum bellum* Hearnii L. 1.

§. 7. *Non temere movendam rem tantam*] *novandam rem tantam* Gaertn. V. ad 23, 30, 12.

§. 8. *Q. Baebius Pamphilus*] Vet. aliquot lib. *Q. Baebius Tamphilus*. Ita Capitolini ubique lapides. nummi argentei *BAEBIVS TAMPILVS*. SIG. Pall. tres et vetusta ed. *Q. Fabius Pamphilus*. GEBH. Ita et Flor. Cant. Voss. Hafn. Ber. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. Exc. Pithoei, et edd. antt. *Q. Fabius*, omisso cognomine, Brancal. Latinii. *Q. Fabius Panphilus* Lovel. 2. *Q. Fabius Flaccus Pamphilus* Lovel. 3. *Q. Fabius Tamphilus* Rec. *Q. Fabius* quoque Lovel. 1. 4. 5. Sed nomini minus noto *Baebius* librarium sibi notissimum *Fabius* subposuisse patet. Recte autem Sigonius emendavit *Tamphilus*. V. etiam in-

Saguntum summa vi obpugnabatur. Civitas ea lon- 2
ge opulentissima ultra Iberum fuit, sita passus mille
ferme a mari. Oriundi a Zacyntho insula dicuntur,
mixtique etiam ab Ardea Rutulorum quidam generis. ceterum in tantas brevi creverant opes, seu 3
maritimis, seu terrestribus fructibus, seu multitudinis incremento, seu sanctitate disciplinae, qua fidem socialem usque ad perniciem suam coluerunt.
Hannibal, infesto exercitu ingressus fines, pervasta- 4
tis passim agris, urbem tripartito adgreditur. Angu- 5
lus muri erat in planiorem patentioremque, quam cetera circa, vallem vergens. adversus eum vineas

fra ad 31, 49, 12. et 40, 18, 1. Ad. de Doct. Torren. ad Val. Max. 1, 1, 12. et 2, 5, 1. Prioris legati cognomen *Flaccus* exsulabat a Ber.

Si non absisteretur bello] *si non absisteret* Lovel. 4. V. ad 10, 10, 1. *si non abstinerent* Ree. *si non abstineretur* Lovel. 2. 4. Hafn. Ber. et Hearnii L. 1. Male. Infra 37, 36, 8. *Nuncia meis verbis, bello absistat.* 44, 19, 14. *Ni absistatur bello, per utrum stetisset, eum non pro amica, nec pro socio habituros esse.* Plura v. ad 24, 20, 15. Solent autem *absistere* et *abstinere* in Mstis permutari. V. ad 31, 17, 10. Mox *ad ducem illum*, pro *ipsum*, Lovel. 3. V. ad 21, 41, 17.

§. 1. *Dum ea Romani parant consultantque*] *parabant consultabantque* Lov. 2. Ber. et Hav. *parant consuluntque* Lovel. 3. Mox *firma vi*, pro *summa vi*, edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 2. *Sita passus mille ferme a mari*] Sic Polybius [3, 17.] ὡς ἑπτὰ σάδια SIG.

Oriundi a Zacyntho insula dicuntur, mixtique etiam ab Ardea] Silius Italicus noster scriptus [1, 288.]

Mox profugi ducente Noto advertere coloni,
Insula quos genuit etc.

MOD. *a Sagunto insula* Flor. Cant. Voss. Lovel. 2. 3. 4. Ber. Hafn. Harl. Gaertn. Hav. Exc. Pithoei, et Hearnii N. ac D. *Zagunto* Lovel. 1. Librarii iterum vocem notiorem *Sagunto* minus notae *Zacyntho* substituerunt.

§. 3. *Qua fidem socialem usque ad perniciem suam coluerunt*] Pal. tert. *solverunt*. GEBH. *q. fidem socialem* Lovel. 2. *qua quidem fidem* Lovel. 5. Vox *suam* exsulat ab editis ante Aldum. Tum *coluere* est in Gaertn. Paullo ante *disciplinae sanctitate* alio ordine Flor. et Harl.

§. 4. *Pervastatis passim agris, urbem tripartito adgreditur*] *vastatis passim agris* Gaertn. Sed composito saepissime Livius usus est. Exempla habemus 8, 19, 9. 10, 37, 1. 22, 4, 1. 35, 21, 10. 37, 18;

agere instituit, per quas aries moenibus admoveri
6 posset. Sed ut locus procul muro satis aequus
agendis vineis fuit; ita haudquaquam prospere,
postquam ad effectum operis ventum est, coeptis
7 succedebat. et turris ingens inminebat: et murus,
ut in suspecto loco, supra ceterae modum altitudinis emunitus erat: et juventus delecta, ubi plurimum periculi ac laboris ostendebatur, ibi vi majore
8 obsistebant. Ac primo missilibus submovere hostem,

7. 44, 10, 8. pluribusque locis. Tum *tripertito* Lovel. 1. et Flor. V. ad 4, 59, 2. *tripartito aggreditur* loco Rec.

§. 5. *In planiorem patentioremque, quam cetera circa, vallem vergens*] *potentioremque* Lovel. 3. V. ad 8, 12, 4. *in planiore patentioreque loco, quam cetera circa vallem, vergens* Ber. a m. 2. *in planiorem patentioremque partem, quam cetera circa vallum, vergens* Lovel. 4. Sed ita mutarunt librarii, quod non adverterent, *circa* hic sine casu poni, de quo v. ad 1, 4, 6. et 9, 2, 7. Tum *urgens* Hav.

Per quas aries moenibus admoveri posset] Pal. tert. exhibet *per quas arietes moenibus ad moverepossent*. GEBH. In praecedentibus *agere instituit vineas*, transpositis vocibus, Lov. 3.

§. 6. *Sed ut locus procul muro satis aequus*] Pal. pr. *procul muros*. tert. *procul muris*. sec. *Sed uti locus*. GEBH. *procul muros* Flor. Harl. et edd. antt. litera sibilante ex principio vocis sequentis perperam in fine praecedentis repetita. V. ad 28, 25, 2. Mendosam hanc lectionem emendaturi alii dederunt *procul muris*; quae lectio superest in Lovel. 2. Ber. a m. 2. et Hearnii N. *procul muro* primus Ascens. anno 1513. recepit.

Postquam ad effectum operis ventum est] Reperi in Pal. tert. *perventum est*. GEBH. *ventum est operis* vett. edd. Primus Aldus ordinem dedit, qui nunc obtinet.

§. 7. *Supra ceterae modum altitudinis emunitus erat*] *supra modum*, omissa media voce, Lovel. 3. qui etiam legit *munitus*: at *etiam munitus* Hafn. Sed *emunire* verbum est Livianum. Infra 24, 21, 12. *locus, saxo quadrato septus, atque arcis in modum emunitus, capitur.* 26, 46, 2. *Nam neque opere emunitus erat.*

Ubi plurimum periculi ac laboris ostendebatur] Pall. tres *plurimum periculi ac timoris*. GEBH. In quatuor scriptis reperisse memini *ac timoris*. Et sic Aldina. Sic quoque Flor. et Gudianus. J. FR. GRON. Ita etiam Voss. Cant. Lov. 2.3.4.5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Exc. Pithoei, Hearnii N. D. et tres a Cl. Crevier. consulti. Codicum consensum video; ne tamen eorum lectionem probare audeam, id in-

nec quidquam satis tutum munientibus pati. deinde jam non pro moenibus modo atque turri tela micare, sed ad erumpendum etiam in stationes operaque hostium animus erat: quibus tumultuariis certamini- 9
bus haud ferme plures Saguntini cadebant, quam Poeni. Ut vero Hannibal ipse, dum murum incau- 10
tius subit, adversum femur tragula graviter ictus cecidit; tanta circa fuga ac trepidatio fuit, ut non multum abesset, quin opera ac vineae desererentur.

pedit, quod Livius passim *periculum* et *laborem* jungere solet. Ita 4, 35, 7. *Eo inpendi laborem ac periculum, unde emolumentum atque honos speretur.* 25, 6, 23. *Asperrima quaeque ad laborem periculumque deposcimus.* 26, 13, 8. *Ultima pericula ac gravissimos labores perpessi.* 29, 1, 4. *Ea militia multos labores, magna pericula adlatura videbatur.* 33, 39, 6. *Romanos per tot annos terra marique tanta pericula ac labores exhausisse.* 45, 36, 3. *Plus laboris, plus periculi, quam desiderasset res, injunctum.* Aldus etiam sententiam mutavit. Quum enim in contextu *periculi ac timoris* edidisset, *ac laboris* in erratis revocavit.

Ibi vi majore obsistebant] Vet. lib. *obsistebat*. SIG. Ita et Harl. atque Hearnii D. Sed male. *juventus obsistebant*, ut 3, 27, 5. *Juventus discurrit ad vallum petendum. sumsere, unde cuique proximum fuit.* 4, 56, 7. *Omnium populorum juventus Antium contracta, ibi castris positis hostem opperiebantur.* 7, 2, 5. *Imitari deinde eos juventus, simul inconditis inter se jocularia fundentes versibus, coepere.* Val. Max. 3, 2, 7. *Quo facilius juventus reliquias imperii tuerentur.* Ita quidam praeferunt codd. at nunc editur *tueretur*. Praeterea *ibi majore vi*, inmutato ordine vocum, Lovel. 2. *ibi virtute forti* Hearnii N. in margine.

§. 8. *Ad erumpendum etiam in stationes operaque hostium*] *et*, pro *etiam*, praefert Ber. a m. 2. sed a m. 1. *ad erumpendum etiam stationes operaque hōium*. ubi *in* eliditur a vocis praecedentis litera ultima. V. ad 10, 13, 3. *hōies* autem, vel *homines*, et *hostes* saepe confunduntur. V. ad 23, 37, 11. Paullo ante *tutum satis* Lovel. 1.

§. 9. *Haud ferme plures Saguntini cadebant*] To *ferme* deest in Rec. eamque vocem delendam esse, manus 2. in Hearnii N. notavit. Tum *Saguntini cedebant* Gaertn. et Hav. V. supra ad 6, 13, 3.

§. 10. *Dum murum incautius subit, adversum femur tragula graviter ictus cecidit*] Adhuc Silius [1, 538.]

Inde inter nubes ventorum turbine caeco
Ultrix injusti vibravit lancea belli,
Ac femore adverso librata cuspide sedit.

1 VIII. Obsidio deinde per paucos dies magis, quam oppugnatio, fuit, dum vulnus ducis curaretur. per quod tempus ut quies certaminum erat, ita ab adparatu operum ac munitionum nihil cessatum.
2 Itaque acrius de integro obortum est bellum, pluribusque partibus, vix accipientibus quibusdam opera locis, vineae coeptae agi, admoverique aries.

sive, ut habet manu exaratus meus Silius, *Ac femine adverso.* MOD. *incautus subiit* Lovel. 2.

Tanta circa fuga ac trepidatio fuit, ut non multum abesset] *tanta cita fuga* Hav. *ac trepidatio* Gronov. edidit anno 1679. consentientibus scriptis, quum antea vulgatum fuisset *atque trepidatio.* Praeterea *fuit, dum vulnus ducis curaretur, ut non* Ber. *fuit, ut, dum ducis vulnus curaretur, non* Hav. Sed quatuor additae voces ex principio cap. seq. huc retractae sunt, et in iisdem codd. ibidem omittuntur.

§. 1. *Ab adparatu operum ac munitionum nihil cessatum*] *ac seditionum* Lovel. 4. Tum *nihil cessatum est* Ber.

§. 2. *Acrius de integro obortum est bellum*] Flor. et Gud. *coortum.* J. FR. GRON. Ita et Cant. (* 33, 21, 6.) Caesar 3 B. Gall. 7. *Subitum bellum in Gallia coortum est.* Ita *certamen coortum* supra 1, 6, 4. *seditio coorta* 5, 12, 7. ubi quaedam vide. Omnes tamen reliqui servant *obortum*, nisi quod *ortum* legat Gaertn. Praeterea *acrius deinde obortum est* Lovel. 3. Mox *pluribus partibus,* pro *pluribusque*, Ber. et Hav.

Vix accipientibus quibusdam opera locis] *locis vel muris* Hearnii N. Sed duae postremae voces a manu altera deletae sunt. Mox *moverique*, pro *admoverique*, Ber. a m. 1.

§. 3. *Ad centum enim quinquaginta millia*] Vet. lib. *ad centum enim et quinquaginta.* SIG. Inmittit Sigonius *et quinquaginta.* At Pal. sec. *ad centum enim quadraginta millia.* GEBH. *ad centum enim et quinquaginta* Ber. *Tò enim* exsulat a Flor. et Cant.

Habuisse in armis creditur] Flor. auctior voce *habuisse in armis satis creditur.* J. FR. GRON. Non negligendum puto *satis creditur.* Livius 29, 37, 4. *Id vectigal commentum alterum ex censoribus, satis credebant.* Ter. Andr. 4, 1, 50. *Satis credo, si advigilaveris, ex unis geminas mihi conficies nuptias.* Et Eun. 5, 9, 21. Sic *satis sperare* Liv. 28, 35, 11. DUK. Placet Flor. lectio, quam et optimi suorum fide Crevier. recepit. Non male. Ita hoc lib. c. 26, 4. *Vixdum satis credens Hannibalem superasse Pyrenaeos montes.* 39, 35, 3. *Satis credens, ipsum etiam juvenem aliquid momenti facturum.* πάνυ ἐπέπεισο, ut Polyb. id exprimit in Exc. legat. num. 44. p. 1191. Illud *satis* Livio in deliciis fuisse, eumque id variis locutionibus junxisse, videbimus ad 26, 51, 2. Pariter

Abundabat multitudine hominum Poenus; ad cen- 3
tum enim quinquaginta millia habuiſſe in armis sa-
tis creditur. Oppidani ad omnia tuenda atque ob- 4
eunda multifariam diſtineri coepti sunt. et non sub- 5
ficiebant (jam enim ſcriebantur arietibus) muri,
quaſſataeque multae partes erant. una continentibus
ruinis nudaverat urbem: tres deinceps turres, quan-

in sollemni locntione *satis constat* eadem vox *satis* omittebatur infra 36, 35, 8. ubi etiam vide. Tum *in armis habuisse*, trajectis vocibus, Ber.

§. 4. *Ad omnia tuenda atque obeunda multimoda arte distineri coepti sunt*] Pall. tres *detineri*. GEBH. Flor. cum Gudiano, quod miror, *ad omnia tuenda atque obeunda multifariam distineri*. Sed et uterque eum Men. Pet. Pal. *quassataeque*. J. FR. GRON. *tuenda obeundaque* Ber. et editi usque ad Aldnm. Deinde *multimodis* adverbialiter saepe Lucret. adhibuiſſe novi; at quis hujus aevi scriptor adjectivo *multimodus* usus sit, quaero. Id scio, alibi apud Livium non obcurrere. Id efficit, ne displiceat cod. Flor. lectio *multifariam*, quam etiam servat Cant. et unus Crevier. Ea autem voce Livius etiam utitur 33, 18, 7. *Omnibusque ex praesidiis, quae multifariam disjecta erant, devocatis*. Praeterea *detineri* Voſſ. Lovel. 1. 2. 3. 4. Hafn. Ber. Harl. Gaertn. Hav. Rec. Hearnii L. 1. N. et edd. vett. pro qno Ascens. anno 1516. *distineri* reposuit. Et recte. V. ad 5, 20, 4.

§. 5. *Et non subficiebant. jam enim feriebantur arietibus muri. Quassatae quoque multae partes*] Pal. sec. *quassataeque multae partes erant*. GEBH. Aliquis hic nodus: non enim percuſſi ariete muri juſta causa, cur oppidani parum suffecerint. Praeterea in tribus scriptis [immo in quinque. V. ad verba priora.] reperi *quassataeque*. Scribe: *Et non sufficiebant (jam enim feriebantur arietibus) muri, quassataeque multae partes erant*. J. FR. GRON. In vulgata scriptura non videtur obscurus sensus esse, si verba, *et non sufficiebant*, ad oppidanos referantur. Nempe oppidani non sufficiebant ad omnia tuenda atque obeunda; quum aliis locis muri adhuc integri ariete ferirentur, aliis quaſſati ruinam minarentur, aliis jam dejecti ruinis urbem nudaſſent. *Sufficere κατ' ἔλλειψιν* nominis vel alterius partis. Livius 36, 45, 2. *Quoad sufficere remiges potuerunt*. Suet. Aug. 43. *Pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent*. Virgil. 9. Aen. 515. *Nec jam sufficiunt*. DUK. non *sufficiebant. Itaque jam feriebantur arietibus muri, quassataeque multae partes erant* Flor. et Cant. *quassataeque* etiam Lovel. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. V. ad 5, 27, 1. *quassataeque jam multae partes erant* Lovel. 5. *quassatae multae partes erant* Voſſ. et Lovel. 1. Puto Gronovium optime locum conſtituiſſe; cujus emendationem recepi.

Una continentibus ruinis nu.

tumque inter eas muri erat, cum fragore ingenti
6 prociderant: captumque oppidum ea ruina credide-
rant Poeni; qua, velut si pariter utrosque murus
7 texiſſet, ita utrimque in pugnam procursum eſt. Ni-
hil tumultuariae pugnae simile erat, quales in ob-
pugnationibus urbium per occasionem partis alterius
conseri solent: sed juſtae acies, velut patenti cam-
po, inter ruinas muri tectaque urbis modico diſtan-

daverat urbem] Pal. sec. *et una continentibus ruinis nudaverant urbem.* tert. autem *una concurrentibus minis.* GEBH. Ita et Branc. Latinii. V. ad 38, 43, 5. *nudaverant* autem Hearnii D.

Tres deinceps turres, quantumque inter eas muri erat] *tres deinde turres* Lovel. 4. Tum *quantumque intererat muri* Lovel. 3. Mox *prociderunt* Ber. Lovel. 3. 4. Harl. et Hav.

§. 6. *Qua, velut si pariter utrosque murus texisset, ita utrimque*] Cl. Ant. Perizon. ad oram Livii conjicit *cum, velut si pariter.* Tum *utrosque muros texisset* Flor. Lov. 2. et Gaertner. *utrosque murus tetigisset* Rec. Hinc *utramque in pugnam* Gaertn. Paullo ante *coptumque oppidum,* pro *captum,* Flor.

§. 7. *Quales* etc. *per occasionem partis alterius censeri solent*] Pall. tres *consciri solent.* vetuſta ed. *conseri solent.* GEBH. Quid eſt *censeri pugnas?* Immo *conseri,* ut editt. vetuſtae: nam calamo exarati etiam corrupte habent *consciri.* 25, [11. 3.] *Cum prohibentibus opus Romanis manum posse conseri.* 28, [2, 8.] *Et singuli binique, velut cum paribus, conserere pugnam cogebantur.* Video tamen offirmare codices in tenendo τῷ *consciri.* Incipio id ferre. *Bellum consciverant* dixit 10, 18, 2. et *qui bellum in his provinciis conscivissent* 41, 8, 4. et *haud quieturum ante, quam bellum toto orbe terrarum conscisset* 33, ult. Brutus ad Ciceronem Epiſt. 16. *postquam illud conscivi facinus.* J. FR. GRON. *consciri solent* Flor. Voſſ. Lovel. 2. 4. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii N. cui lectioni adſtruendae exempla quaedam hic adtulit Gronov. quae tamen non evincunt, quod voluit; quia dubium eſt, utrum *consciverant* aliaque in illis obvia sint a verbo *conscio, conscire,* an a *conscisco, consciscere* declinata: neque alibi *conscire bellum* me observare memini. *conciri solent* eſt in Lovel. 3. Nihil propius autem eſſe videtur, quam ut probemus *conseri solent,* quod in reliquis Mſtis, ex quibus nulla varietas notatur, fuiſſe verisimile eſt. Ita loquitur Livius 22, 48, 1. *Jam et in sinistro cornu Romano consertum proelium erat.* 26, 39, 12. *Conserebant ex propinquo pugnam.* 38, 40, 11. *Inordinatum simul pluribus locis proelium conseritur.* 42, 65, 7. *Alios adscensum undique tentare jubet, et cominus proelium conserere.* c. 66. 4. *Consul anteveniens extemplo proelium conseruit.* Tò *censeri* primum, errore sine dubio operarum, ad-

tia intervallo constiterant. hinc spes, hinc despera- 8
tio animos irritat: Poeno cepisse jam se urbem, si
paullulum adnitatur, credente; Saguntinis pro nu-
data moenibus patria corpora obponentibus, nec
ullo pedem referente, ne in relictum a se locum
hostem inmitteret. Itaque quo acrius et conferti 9
magis utrimque pugnabant, eo plures vulneraban-
tur, nullo inter arma corporaque vano intercidente

paruit in ed. Curionis: quamvis autem interim *conseri* reduxerit Sigonius, nemo tamen ante Gronovium ei auscultare voluit. Praeterea paullo ante *Tumultuariae pugnae nihil simile erat*, inmutato ordine verborum, Hav. Tum *in obpugnatione urbium* Ber. *in obpugnatoribus urbium* Rec.

Sed justae acies, velut patenti campo] Vet. ed. cum Pall. *sed junctae acies*. GEBH. Ita et Lovel. 2. 4. Harl. Rec. et edd. Moguntina priores. *sed utraeque acies* Lovel. 3. *sed justae acies velut, velut patenti campo* Hav. *impatenti campo*, id est *in patenti campo*, Lovel. 4. Mox *modico distante intervallo* Brancal. Latinii. *modico distanti intervallo* edidit Sigonius, sed, ut puto, operarum errore: in ea enim, quae post mortem ejus cum ipsius scholiis anno 1592. prodiit, *distantia* repositum est.

§. 8. *Poeno cepisse jam se urbem, si paullulum adnitatur, credente*] *Poeno jam cepisse urbem* Lovel. 1. Tum *si paullum adnitatur* Flor. et Lovel. 2. *si paullo adnitatur* Harl. (* v. ad 35, 5, 11.) Sed omnia haec verba neglegentia scribae exsulabant ab Hav. Paullo ante *animos irritabat* Ber.

Ne relicto a se loco hostem inmitteret] Flor. *ne in relictum a se locum hostem inmitteret*. J. FR. GRON. Ita et Cant. *Tò ne* abest a Lovel. 3. *hostem* a Voss. et Lovel. 1.

§. 9. *Itaque quo acrius et confertim magis utrimque pugnabatur*] Flor. cum Gud. Voss. Pet. *pugnabant*. Scribe: *Itaque quo acrius et conferti magis utrimque pugnabant*. J. FR. GRON. *Itaque quo acrius conserti, magisque utrimque pugnabatur* Lovel. 3. *Itaque quo ucrius et confercti magis utrimque pugnabant* Lovel. 4. *pugnabant* etiam Lovel. 1. Harl. Hafn. Rec. et Hearnii N. quae omnia conjecturam Gronovii adstruunt, ac veram praestant. Alibi autem adverbia et adjectiva per copulam jungi, supra vidimus ad 8, 19, 2. Ut autem *pugnabant* in *pugnabatur* librarii mutarent, caussa fuisse potuit, quod mox sequatur *vulnerabantur*, et mutatio activae locutionis in passivam ipsis displiceret. Ita tamen saepe Livium locutum esse, dictum est ad 8, 34, 9. vel compendii notas *pugnabāt*, id est *pugnabant*, et *pugnabaī*, id est *pugnabatur*, confuderunt. V. ad 38, 40, 1. Insuper *utrique* Voss. V. ad 6, 31, 8. Mox *vano intercedente telo* Harl. et Ber. eodem errore, quo *ca-*

10 telo. Falarica erat Saguntinis, missile telum hastili abiegno, et cetera tereti, praeterquam ad extremum, unde ferrum exstabat. id, sicut in pilo, quadratum
11 stuppa circumligabant, linebantque pice. Ferrum

dere et *cedere* confunduntur; de quo v. ad 6, 13, 3. *telo intercidente vano* Lovel. 4. *vano telo intercidente* Lovel. 5.

§. 10. *Falarica erat Saguntinis, missile telum*] Festus. *Falarica genus teli missile, quo utuntur ex falis, id est locis exstructis*, vel, ut aït Nonius, *ex turribus ligneis dimicantes.* SIG. Italicus [1, 350.]

Armavit clausos, nec portis arcuit hostem
Librari multa consueta falarica dextra,
Horrendum visu robur, celsisque nivosae
Pirenes trabs lecta jugis.

MOD. Telum hoc inlustravit Lipsius 5. Poliorc. 5. V. etiam, quae notavi ad Silii 6, 214. Ceterum *Phalaeri erant Saguntinis* Flor. a m. 1. pro quo interpolatum est recenti manu *et phalarica erant Saguntinis. erant* etiam est in Lovel. 1. 2. 4. et Harl.

Hastili oblongo] Liber meus *hastali ab ligneo.* Tentabam, *missile telum fala ab lignea.* Sed poenitet. Si enim Sagunti turres ligneae, quare Poeni ariete, quam igne, pugnabant? KLOCK. Syll. Epist. a Cel. Burm. editarum tom. 1. p. 393. Pall. pr. ac tert. *hastili abligneo.* sec. *astili ligneo.* At vetus ed. *hastili ligno oblongo.* GEBH. Vix ullus sic scriptus; inter editos primus Magontiacensis. Pet. *hastili alligato.* Men. *hast. abligno.* Pal. *astili ligneo.* Ascens. et Savet. *hastili ligno.* Denique Flor. Voss. Gud. duo Pall. *hast. abligneo:* et sic Romae datum, et Mediolani, et Tarvisii, et bis Venetiis, et haud scio ubi Becharius: sic denique et Aldus expressit, *oblongo* ex Mag. ingerens in corrigendis. Fortasse volunt, quod Muretus e vet. lib. adscripsit, *hastili iligneo.* J. FR. GRON. Vides insignem indignamque haesitationem. *Iligneum hastile* satis refutat ipsa ligni ejus gravitas, inepta missili telo: dein Silius, dum aït [1, 352.] *Celsisque nivosae Pyrenes trabs lecta jugis.* At in Pyrenaeis montibus nullae nascuntur ilices. Itaque miramur, nec alios, nec Lipsium [5. Poliorc. 5.] quum didicisset, in melioribus libris legi *abjegno*, id ausos amplecti. Nullo modo *oblongum hastile* potest defendi eo, quod Livius postea memoret ferrum trium pedum, ut sibi objiciebat Lipsius. MS. Cantabrig. plane *abjegno*, et notae sunt ex antiquis sagittae *abjegnae.* JAC. GRON. *hastili oblongo* Ber. et Rec. *hastili ligneo* Hearnii L. 1. in margine, et ed. Ascensii anni 1516. *hastili ligno* Hearnii N. et edd. Ascensii anni 1513. ac Paris. anni 1529. *hastali abligneo* ed Mediol. anni 1505. *hastili a ligneo* Harl. *hastili ab ligneo*, vel *abligneo*, praeter Flor. et Voss. a Gronovio memoratos, Lovel. 1. 3. 4. 5. Hafn. Hav. Gaertner. et Hearnii D. cum vetustioribus edd. nisi quod *hastile* sit in Rom. anni 1472. et Parm. *hastili abjegno*, cum Cant. Jac. Gronovii, etiam Lovel. 2. Exc. Pithoei, et duo a Crevier. consulti: unde id ejus exemplo recepi. Mox *et cetreo tereti* Lov.

autem tres longum habebat pedes, ut cum armis transfigere corpus posset. Sed id maxime, etiamsi haesisset in scuto, nec penetrasset in corpus, pavorem faciebat; quod, quum medium accensum mit- 12

2. *et cetero tereti* Flor. Hafn. Voss. Ber. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. et priscae edd. pro quo Ascensius anno 1513. *et cetera tereti* recte substituit. V. ad 37, 7, 15.

Quadratum stuppa circumligabant, linebantque pice] Pall. pr. et tert. *liniebant pice*. sec. *liniebantque pice*. GEBH. *stupa* unica *p* Voss. Lov. quinque, Ber. Harl. Gaertn. et Hav. Sed v. Pierium ad Virg. 1. Georg. 309. Tum *circumlitigabant* Flor. a m. 1. *circumligubatur* Ber. a m. 2. Deinde *liniebantque pice* Flor. Voss. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Brancal. Latinii, et Ald. ed. in contextu. Id quidem in usu fuisse Vossius existimat 5. Gramm. 35. Potius tamen, Mstis neglectis, vulgatum *linebantque* hoc loco servandum, et probanda censeo, quae Cel. Burm. notavit ad Quinctil. Decl. 13, 5. Paullo ante *sicut in plo*, id est *praelio*, pro *pilo*, Lov. 2.

§. 11. *Ferrum autem tres in longum habebat pedes*] Est incestus sermo: ac plane confictus ab iis, qui τὸ *ferrum* acceperunt primo casu, quum sit quartus, et oratio omnis pendeat a praecedente *Falarica*. Scribendum ex MS. Cantabrig. omissa praepositione: *Ferrum autem tres longum habebat pedes*. Ita perpetue Livius. Hoc lib. c. 28, 7. *Ratem unam ducentos longam pedes*. 8, 10, 12. *Signum septem pedes altum*. 40. 29, 3. *Lapideae arcae octonos ferme pedes longae, quaternos latae*. 37, 40, 12. *Gladios tenues longos quaterna cubita*. Unde eodem libro cap. 37, 10. ex MS. Thuanaeo corrigendum est *fossam sex cubita altam*, pro vulgato *cubitis*. JAC. GRON. Praepositio hic omnino melius abest. Alibi non magis incestum sermonem esse puto *in longum*, quam *in latum*. Mela 1, 17. *Reliqua extendit in latius*. Et 1, 20. *Obliqua tunc regio et in latum modice patens*. DUK. Emendationem Cl. Gronovii in contextum recepi, quia eam etiam Flor. et alter a Crevier. excussus firmant. Infra hoc lib. c. 61, 10. *Rara umquam nix minus quatuar pedes alta jacuit*. 26, 4, 4. *Septena jacula, quaternos longa pedes, data*. Mox *transigere corpus posset* Lov. 2. 3. et Hav. *transigere posset corpus* Berolin. Ita Silius meus locutus est 14, 481.

Transigitur valida medius, dum se adlevat, alni Cuspide Marmarides Scyron.

V. etiam, quae notavi ad Silii 13, 166. Verum, ita Livium loqui, non memini. Contra *transfigere* ita utitur 2, 20, 3. *Valerium ex transversa quidam adortus transfigit*. 23, 9, 8. *Per meum pectus petendus ille tibi transfigendusque est*. 37, 41, 6. *Cuspides habebant, quibus, quidquid obvium daretur, transfigerent*. Praeterea τὸ *maxime* exsulat a Ber. a m. 1. cujus loco *missile* legit Hafn.

§. 12. *Multa majorem ignem ferret, arma amitti cogebat*] *ignem inferret* Lov. 5. Dein *arma amitti* Lov. 1. Ita saepe pec-

teretur, conceptumque ipso motu multo majorem
ignem ferret, arma omitti cogebat, nudumque mi-
litem ad insequentes ictus praebebat.

1 IX. Quum diu anceps fuiſſet certamen, et Sa-
guntinis, quia praeter spem reſiſterent, creviſſent
animi; Poenus, quia non viciſſet, pro victo eſſet;
2 clamorem repente oppidani tollunt, hoſtemque in
ruinas muri expellunt; inde inpeditum trepidantem-

que

cant librarii. V. ad 3, 38, 11. c. 63, 1. 5, 16, 11. 7, 34, 9. 8, 27, 11. 9, 12, 2. et alibi. *arma dimitti* Cant. et Exc. Pithoei. Doujatius, vulgarem loquendi formam vocem activam potius desiderare, exiſtimat, *omittere cogebat*. Sed sine cauſſa.

§. 1. *Quum ergo diu anceps fuisset certamen*] Flor. ignorat *τὸ ergo:* nec pondus addit orationi. J. FR. GRON. Deeſt etiam in Cant. et uno Crevier. qui similiter illa voce hic nihil opus eſſe judicat. *Non* dubito igitur, quin sit particula illa ex numero earum, quibus male diligentes librarii orationem Livii, suo arbitrio male hiantem, melius connectere conati sunt. Ejusdem generis etiam eſſe *συνώνυμον itaque*, infra videbimus ad 27, 23, 7. *dein anceps fuisset* legit Gaertner. *anceps fuisset diu* Harl.

Poenus, quia non vicisset, pro victo esset] Hearnius *Poenusque* invenit in D. *et Poenus* in margine N. Mihi vero *Poeni, quia non vicisse pro victis essent* obvium fuit in Ber. Sed *Poenus*, ut *Romanus* supra 3, 2, 11. et *Samnis* 7, 33, 15. ubi plura dicta sunt. *Poenus* librario displicuiſſe videtur, quod praecedat *Saguntinis*. Sed, hanc numeri mutationem saepe Livio placuiſſe, infra videbimus ad 35, 40, 6. Verbum *esset* non adparet in Hav.

§. 2. *Inde inpeditum trepidantemque exturbant*] Pal. sec. tertiusque *inde impetu trepidantem exturbant*. GEBH. Eamdem lectionem inveni in Lov. 3. Insuper *illinc impeditum* in Gaertn.

Postremo fusum fugatumque in castra redigunt] *inde postremo* Ber. Hav. et Hearnii D. atque N. Verum recte manus altera in ultimo cod. notavit, *τὸ inde* delendum eſſe. Deinde *redicunt* Flor. a m. 1. quae ansa fuit Cl. Salvinio conjiciendi, legendum eſſe *reducunt*. Male. Nihil aliud commisit librarius, quam quod literas *C* et *G* confuderit; de quo v. ad 6, 25, 6. *Redigere*, ut 26, 12, 19. *Mulcati virgis, manibusque praecisis, Capuam rediguntur.* 37, 43, 3. *Turbam insequentium ferro et vulneribus in hostes redigant.* Juſtin. 9, 4. *Alios in exilium redegit, bonaque omnium occupavit.*

§. 3. *Quibus obviam ad mare missi ab Hannibale, qui dicerent*] *quibus obviam ad mare missis* Hearnius reperit in D. pro quo ipse *missi sunt* legen-

que exturbant; postremo fusum fugatumque in castra redigunt. Interim ab Roma legatos venisse nun- 3
ciatum est. quibus obviam ad mare missi ab Hannibale, qui dicerent, nec tuto eos udituros inter tot tam efferatarum gentium arma: nec Hannibali, in tanto discrimine rerum, operae esse legationes audire. Adparebat, non admissos protinus Karthaginem 4
ituros. literas igitur nunciosque ad principes factionis Barcinae praemittit, ut praepararent suorum

dum conjieit. *quibus obviam ad mare missi ab Hannibale dicerent* obfert Lovel. 1. Paullo ante *venisse legatos* Lov. 2.

Nec tuto eos adituros, inter tot tam effraenatorum gentium arma] Vos emendastis *effrenatarum*. ego *efferatarum* emendo. VALLA. Vet. lib. *efferatarum*. probo. Porro autem Polybius [3, 15.] hanc legationem admissam esse ab Annibale aït. SIG. Laur. Valla emendarat *efferatarum gentium*. Et recte, meo animo. Interim Pall. tres et prisca ed. vulgatum tuentur. GEBH. Non mutant libri. Probabile tamen Vallae *efferatarum*. 8, [14, 9.] *Cum Gallis, gente efferata, arma quondam consociassent*. 10, [10, 11.] *Accolas sibi quisque adjungere tam efferatae gentis homines horrebat*. 37, [54, 21.] *Massilienses, quos, si natura insita velut ingenio terrae vinci posset, jamdudum efferassent tot indomitae circumfusae gentes*. J. FR. GRON. *ne tuto eos adituros* Lovel. 3. *nec tuto eo adituros* Lov. 5. *nec tutos eos adjuturos* Gaertn. V. ad 24, 35, 4. Deinde *tot tamque* Lovel. 5. et Gaertn. Nihil opus. Supra 5, 54, 5. *Tot tam valida oppida*. ubi quaedam dicta sunt. Denique *efferatarum gentium* Lovel. 2. Ber. a m. 2. Vatic. Latinii, et Hearnii N. in margine. *effrenatarum* est in edd. Rom. anni 1474. et Parm. *efferatarum* in reliquis, quas vidi, Aldina prioribus. Similiter Crevier. invenit in eod. Victor. eamque lectionem non displicere testatus est. Ita Livius loquitur supra 2, 29, 9. *Efferatus hinc plebis odio, illinc Patrum laudibus*. 23, 5, 12. *Moribus inmitem ferumque insuper dux ipse efferavit*. 33, 29, 1. *Efferavit ea caedes Thebanos*.

Nec Hannibali tanto discrimine rerum operae esse legationes audire] Ita primum extitit in Gruteri ed. ultima, eamque lectionem reliquae postea secutae servarunt. Olim vulgatum fuit *in tanto discrimine*. Atque ita legunt Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac D. quod restitui. Tum *opus esse* Lov. 2. et Ber. neque aliter Hearnii N. in contextu. Male. Non intellexerunt librarii, *operae esse* hic poni pro vacare. Supra 4, 8, 3. *Neque consulibus operae erat id negotium agere*. ubi plura vide. 5, 15, 6. *Caussatus de privati portenti procuratione, si operae illi esset, consulere velle*. 9, 23, 12. *Castra habeant repetantque, quibus operae est trahere bellum*.

§. 4. *Ut praepararent suorum*

animos, ne quid pars altera gratificari pro Romanis posset.

1 X. Itaque, praeterquam quod admissi auditique

animos] *Suorum animos* cur praeparare jubet Annibal, an non satis praeparatos, qui ipsi omnia suppeditabant tum? Legendum verius, *ut praepararent senatorum animos*, quomodo Livium res ipsa scripsisse indicat, et quod mox addit: *adverso senatu*, erat enim is a factionis principibus praeparatus. BARTH. 14. Advers. 10. Codices nihil mutant, nisi quod *praeparent* sit in Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldina prioribus. *pararent* in Flor. a m. 1. Neque etiam aliquid mutandum puto. *sui* hic sunt homines, senatores suarum partium. V. ad 4, 9, 5. Iis autem recte obponuntur *pars altera:* cujus obpositionis vis perit, si pro *suorum* reponamus *senatorum* cum Barthio. Paullo ante *Karthaginem protinus ituros* Flor.

Ne quid pars altera gratificari pro Romanis posset] *Gratificari pro aliquo* alibi se legere, non meminit Doujatius, nisi subintelligamus Saguntinis gratificari, ut *pro Romanis* idem ait ac Romanorum caussa. Eamdem difficultatem in hac locutione Cl. Ant. Perizonium invenisse, verisimile est; unde ad marginem Livii conjecit vel *gratificari Romanis*, vel *gratificari populo Romano:* quarum conjecturarum posteriorem alteri praefero. Audacius enim videtur, invitis codd. scriptis, praepositionem *pro* ex contextu ejicere. At contra *Po. Ro.* vel *P. Ro.* id est *populo Romano* librariorum ignorantia in *pro Romanis* mutari potuit. Praeterea Ber. qui modo scripserat *praeparent*, hic etiam legit *possit*.

§. 1. *Praeterquam quod admissi auditique non sunt, ea quoque vana atque irrita legatio fuit*] Adeone feroces igitur aut barbari Carthaginienses, ut nec legatos audirent? falsum: et statim infra scribitur [c. 11, 1.] *Multo infensius arguebant locutum Hannonem, quam Valerium Flaccum legatum Romanum.* Ergo admissi, auditi, ac dimissi. Et omnino tollenda negatio, legendumque: *praeterquam quod admissi auditique sunt.* Sensus est: Ea quoque legatio tam vana fuit et irrita, quam illa ad Annibalem: nisi tamen quod hic admissi sunt et auditi. PHIL. RUBEN. 1. Elect. 18. Ejecit negativam, quae antea injurie heic se ostentabat; neque reperiebatur aut in Pall. aut in primariis edd. GRUT. Animadvertit vitiosam scripturam eruditissimus Rubenius: non enim verum est, legatos Carthagini non admissos, verum autem ab Annibale ad Saguntum. Legit ergo: *praeterquam quod admissi auditique sunt*, extrita negatione. Ego vero Livium scripsisse puto. *Itaque, praeterquam quod admissi auditique tum sunt, ea neque vana atque irrita legatio fuit.* Certe par effectus iis, quae egerant ad Saguntum. Haec autem scriptura non paullo Livio dignior. BARTH. 14. Advers. 10. Pal. sec. *vana et irrita.* GEBH. Vocula *non* deest tantum in Lov. 4. et Hav. In Flor. autem a recenti manu linea subscripta notata erat. Cl. Hearnius etiam monuit, eamdem a se inventam tantum esse in D. et N. et quidem in eorum posteriori a m. 2. deletam fuisse. Quod autem ad edd. adti-

sunt, ea quoque vana atque irrita legatio fuit. Hanno unus adverso senatu caussam foederis, magno silentio propter auctoritatem suam, non adsensum 2

net, in quibus eam non reperiri Gruterus auctor est, adfirmo, antiquiores non modo, quas vidi, verum etiam numero plures eam servare, quam omittere. Si vero *ea neque*, pro *ea quoque*, cum Barthio legere placet, το *non* aliquo modo defendi potest, ut nempe verba intelligantur de legatis ad Hannibalem missis, qui admissi auditique non sunt. Praestare tamen videtur, ut deleatur. Indocti enim librarii non videntur capere potuisse, quemadmodum legatio Romana admissa et audita nihilominus vana et irrita fuerit. Novi, quam anceps sit hoc emendandi genus, et quam latam fenestram scriptoribus antiquis corrumpendis aperiat negationis vel additio, vel detractio. quantopere hac in re olim in juris Romani libris peccatum sit, docuit Ant. Augustin. 1. Emend. 2. et 3. Dantur tamen loca, ubi talis emendatio necessaria est. Ita, negationem addendam esse, credunt viri docti mox ad §. seq. et ad 23, 23, 6. (* 33, 12, 6.) contra tollendam esse, ubi perperam a librariis addita erat, infra hoc lib. c. 22, 1. 27, 13, 7. et aliis locis. Id itaque et hic faciendum, ac negationem tollendam esse, verius puto.

§. 2. *Hanno unus adverso senatu caussam foederis rupti*] Tres omnes Pall. omittunt τὸ *rupti*, necessarium sententiae. GEBH. Postrema vox exsulat o. scriptis. J. FR. GRON. Sin unum Bec. excipias, exulat etiam omnibus meis. Hearnius autem, qui ultimam vocem, praeeunte Gronovio, expunxit, postquam monuisset, eam in edd. Rom. principe, et Sigonii exstare, silens de codd. Oxon. indicasse videtur, eos Gronovio adsentiri. Neque video, quid Gebhardum permovere potuerit, ut crederet, eam sententiae necessariam esse. Ceterum *averso senatu* Lov. 4. Utrumque ferri posset, quemadmodum, Deos tam *aversos*, quam *adversos*, recte dici, vidimus ad 7, 3, 2. Ipsa igitur ratio vult, ut et plurium et meliorum codd. lectionem probemus. Voces illas saepius a librariis commutari, dictum est supra ad 2, 31, 6.

Propter auctoritatem suam cum adsensu audientium] Itane, cum assensu? Atqui paullo ante narrat, *adverso senatu* dixisse. Et paullo post [cap. seq.] *Nemini omnium certare oratione cum Hannone necessum fuit, adeo prope omnis senatus Annibalis erat;* et quae plura in hac refragatione subtexuntur. Quid agam? quomodo tragulam hanc dejecero? Audendum est, (Nam, ut ille vere scribit,

Timidus in rebus dubiis, nauci non erit.)

et reponendum, *propter auctoritatem suam, non assensum audientium.* Hanno, inquit, silentio caussam egit Romanam, non quod assentirentur; sed quia inveterata viri auctoritas hoc saltim juris apud eos obtinebat. PH. RUBEN. 1. Elect. 18. Quis non videt, illud *cum assensu audientium* interpretationem esse aselli alicujus bipedis ad verba, *magno silentio?* GRUT. Turbatum sensum Rubenius visus animadvertere. Legit igitur: *propter auctoritatem suam, non assen-*

3 audientium, egit. *Per Deos, foederum arbitros ac testes, monuisse, praedixisse se, ne Hamilcaris progeniem ad exercitum mitterent. non manes, non stirpem ejus conquiescere viri: nec umquam, donec sanguinis nominisque Barcini quisquam supersit, quie-*
4 *tura Romana foedera. Juvenem flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem, si ex bellis*

sum audientium. Sed ut illam lectionem recipiamus, quaeso, quid est agere propter auctoritatem suam Hannonem, non propter assensum audientium? an Hanno saltim loco suo tuendo agebat, certus assensum non secuturum? Alia res est. Ille enim maximopere rem ad suam sententiam ducturum sperabat. Ego vero sensum hic olfacere videor non absurdum. Senatum adversatum de industria Hannoni, non item alios audientes, quibus magna erat ipsius auctoritas. Sic nihil intolerabile in hac scriptura. Credibile certe et confirmatum historicis, multos Carthagini foedifrago Annibali male cupivisse, rem futuram praespicientes. Tantam Hannoni, aït, fuisse auctoritatem, ut etiam adverso senatu plurimi audientium illi sint assensi. Atque haec ita sint. BARTH. 14. Adv. 10. Placet Philippi Rubenii conjectura: *magno silentio propter auctoritatem suam, non adsensum audientium, egit.* quam plumbeo pugione oppugnans vir doctus nihil agit. *Audientium* vult esse aliorum praeter senatum. Quinam vero illi? Certe apud milites quoque et plebem factionis Barcinae plus, quam modicas opes, fuisse, testis ante Livius. Nec τὰ *cum adsensu audientium* interpretatio sunt τῶν *magno silentio*, ut credidit Gruterus. 3, [72, 1.] *Quum Scaptium non silentio modo, sed cum adsensu, audiri animadvertissent.* J. FR. GRON. Mihi quoque rem acu tetigisse Rubenius videtur, quamvis plerique et optimi mei, omnesque Hearnii Oxon. vulgatum tueantur. In solis enim Voss. et Harl. *non adsensum* fuisse videtur, si eorum excerptis (ipsos enim non vidi) fidem habere possum. Ne Barthius Rubenii conjecturam probaret, inde factum puto, quod per errorem omiserit voces *magno silentio.* Non enim interrogare debuerat *quid est agere propter auctoritatem suam* etc. sed *quid est agere magno silentio propter auctoritatem suam?* atque ita vidisset, non convenire, quae subjungit. Aliud itaque hic habemus exemplum, negationem perperam a librariis omissam esse, de quo ad §. praec. egimus.

§. 3. *Per Deos foederum arbitros ac testes monuisse, praedixisse se, ne Hamilcaris* etc.] Haec poëta [Silius] sic extulit in persona item Hannonis [2, 285.]

— — — *anxia rupi*
Pectora, ne castris innutriretur et armis
Exitiale caput monui, et, dum vita, monebo,
Ingenitum noscens virus, flatusque paternos.

ac mox [296.]

Exagitant manes juvenem furiaeque paternae.

bella serendo subcinctus armis legionibusque vivat, velut materiam igni praebentes, ad exercitus misistis. aluistis ergo hoc incendium, quo nunc ardetis.
Saguntum vestri circumsident exercitus, unde arcen- 5
tur foedere: mox Karthaginem circumsidebunt Romanae legiones, ducibus iisdem Diis, per quos priore bello rupta foedera sunt ulti. Utrum hostem, an 6

MOD. Vossianus *ac testis. oratio Hannonis suadentis senatum. obtestantis, ne Romanum eum Saguntino suscitarent bellum. monuisse.* ubi partem esse insiticiam manifestum est. De reliquo ambigo, quia in Flor. legitur: *egit. Per Deos foederum arbitros ac testes obtestans, ne Romanum cum Saguntino suscitarent bellum. monuisse, praedixisse se, ne Hamilcaris* etc. Vix est, ut hoc non sit Livii. J. FR. GRON. Vossiano concinit Lov. 1. At Hearnius testis est, Oxon. N. in margine a Flor. non dissonare, nisi quod *obtestantes*, pro *obtestans*, habeat, et *monuisse* omittat. *Per Deos foederum arbitros memini praedixisse me* praefert Lov. 2. Voces *ac testes* exsulant etiam a Gaertn. *monuisset, praedixisset* est in Lov. 4. Pronomen *se* omittitur in edd. ante Aldum, quod intercepit vocis praecedentis syllaba finalis. V. ad 34, 11, 7. Mox *subsit*, pro *supersit*, habet Gaertn. Scriptum primo fuerat per compendium *supsit*, inde, omissa nota, *supsit*, et mox *subsit*.

§. 4. *Juvenem flagrantem cupidine regni*] Silius [2, 299.]

— *Ille novi caecus caligine regni*
Externas arces quatit.

MOD. Vox *regni* exsulat a Lov. 3. Mox *succinctis armis legionibusque vivat* Gaertn. *succinctus armis legionibus usque vivat* Lov. 1. *Tò vivat* non adparet in Cant.

Velut materiam igni praebentes, ad exercitus misistis] *velut victoriam igni praebentes* Cant. *velut materiam igitur praebentes* Lov. 5. Tum *ad exercitum misistis* Lov. 2. et Harl. *ad exercitum infestis* Gaertner. Mox *aluistis igitur hoc incendium*, pro *aluistis ergo*, idem Gaertn. V. hoc lib. ad c. 40, 6. *aluistis enim hoc incendium* Harl. *aluistis ergo hoc incendium, quo nunc Saguntum*, omissa una voce, Lov. 2.

§. 5. *Saguntum vestri circumsident exercitus*] *nostri circumsident* Lov. 3. et 4. *nostri nunc circumsident* Ber. *nostri circumsedent* Rec. *nostri circumsedeat* Gaertn. unde suspicio nasci posset, legendum esse *circumsedeant. vestri circumsedunt* Hav. a m. 1. *circumsidunt* a m. 2. *circumsedunt* Flor. a m. 1. *circumsedent* a m. 2. quod superest etiam in Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. et antt. edd. V. ad 9, 2, 3. Et ita mox *circumsedebunt* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Rec. Harl. Gaertn. et Hav. cum iisdem edd.

Ducibus iisdem Diis, per quos priore bello rupta foedera sunt ulti] *ducibus hiis iisdem Diis* Lovel. 3. *ducibus Diis iisdem*

vos, an fortunam utriusque populi, ignoratis? Legatos, ab sociis et pro sociis venientes, bonus imperator vester in castra non admisit, jus gentium sustulit. hi tamen, unde ne hostium quidem legati arcentur, pulsi ad vos veniunt, res ex foedere repe-

Lov. 1. et edd. usque ad Aldum. Deinde *priore anno* Lov. 4. Hinc *foedera ulti sunt* Hav.

§. 6. *Utrum hostem, an vos, an fortunam utriusque populi ignoratis*] Pal. sec. *Utrum hostes* tert. *Utrum vos, an hostes, an fortunam utriusque populi ignoratis?* GEBH. *Stulti, utrum hostes* Hearnii D. Verum dubium non eſt, quin vox *stulti* perperam a librariis repetita sit ex praecedentibus *sunt ulti. Utrum hostes, an nos* Ber. a m. 1. *Utrum vos, an hostem, an fortunam populi utriusque ignoratis* Harl. *utriusque populi bello rupto ignoratis*, duabus vocibus insertis, Lovel. 5.

Legatos, ab sociis et pro sociis venientes] *Et legatos a sociis* Lovel. 5. *Legatos a sociis* Gaertn. Lovel. 2. 4. Hav. et edd. ante Aldum. *Legatos pro sociis et a sociis venientes* Ber. Mox *imperator noster* Gaertn. Sed vulgatum praeſtat. Ut ita clam indicet Hanno, eum Barcinae factionis imperatorem eſſe, non suum, quem ne senatus ad exercitum mitteret, antea monuerat.

Pulsi ad vos veniunt, res ex foedere repetunt] Pal. pr. *res ex foedere repetuntur, de re repetuntur.* (adscriptum *queruntur*) *publica fraus absit.* sec. *res ex foedere repetuntur, de re queruntur publica. Publica fraus absit.* In tert. quoque adnotatum vacuae membranae *et de re queruntur.* GEBH. Annotavit in ora pater: Voſſ. *res ex foedere repetuntur. de re repetuntur.* Gud. *repetunt. de re queruntur.*" Ego etiam in Cant. inveni *repetuntur. de re repuntur.* In Oxon. vero *de re queruntur.* Nisi credimus sphalma eſſe scribentis, vide an Livius fecerit: *Res ex foedere repetunt; jure queruntur.* Hoc eſt, quod Florus [2, 5.] et Livius 1, 14, 1. dicebat, *jure gentium agunt.* 3, 26. [5, 36, 8.?] *Legati ab Roma venerunt questum injurias, postulatumque, ut pro jure gentium violato Fabii dederentur.* JAC. GRON. *pulsi ad nos venerunt* Flor. et Cant. Deinde *res ex foedere repetuntur. publica fraus* Rec. Lovel. 2. Gaertn. et edd. usque ad Vascos. *res ex foedere repetunt. de re publica fraus* Hav. *res ex foedere repetuntur. de re publica fraus* Voſſ. (ita enim, non, ut Gronov. refert, in excerptis meis inveni) et Lovel. 1. *res ex foedere repetunt, de re queruntur. publica fraus* Lovel. 3. *res ex foedere repetuntur, de re repetuntur. publica fraus* Flor. *res ex foedere repetuntur, de re queruntur. publica fraus* Lovel. 4. Harl. et Hearnii N. in quo tamen poſteriore tres voces *de re queruntur* a manu altera deletae sunt. *res ex foedere repetuntur, de re queruntur publica. publica fraus* Hafn. Insignis lectionum varietas persuadet, verba illa a librariis addita, ac vulgatum verum eſſe.

Publica fraus absit, auctorem culpae et reum criminis depo-

tunt. publica fraus absit; auctorem culpae et reum criminis deposcunt. Quo lenius agunt, segnius inci- 7
piunt; eo, quum coeperint, vereor, ne perseverantius saeviant. Aegates insulas Erycemque ante oculos proponite; quae terra marique per quatuor et viginti

scunt] Cl. Ant. Perizonius in marg. Livii volebat *ut publica fraus absit.* Sane facile particula illa elidi potuit ab ultimis literis vocis praecedentis *repetunt,* vel *repetūt.* V. ad 37, 24, 13. Quum tamen a codicibus constanter absit, iis invitis hic aliquid mutari necesse non est. Potest enim commode subintelligi τὸ *si*, quae vocula saepe reticetur. Infra hoc lib. c. 44, 7. *Parum est, quod veterrimas provincias meas, Siciliam et Sardiniam, adimis. Etiam Hispanias? Et inde cessero, in Africam transcendes.* V. Sanctii Minerv. 4, 7. p. 702. Gronov. 4. Obs. 20. p. 315. Broekh. ad Tibull. 1, 7, 43. et Cortium ad Plinii 1, 12, 4. Tum *ductorem culpae et reum criminis* Gaertn. V. ad 28, 28, 11. *auctorem culpae et rerum criminis* Lovel. 2. et 5. Similem errorem supra habuimus 4, 44, 7. V. ad 45, 37, 8. Denique *exposcunt* Rec. Male. *deposcere* enim est ad poenam poscere. Liv. hoc lib. c. 18, 4. *Hannibalem, tamquam suo consilio Saguntum obpugnantem, deposcebatis.* et mox, *Hannibal et insimulabatur, et deposcebatur.* 38, 33, 2. *Legatos deinde misit ad deposcendos auctores defectionis.* V. ad 2, 13, 7. Plenius *ad supplicium deposcere* dixit infra hoc lib. c. 44, 4. *Ad supplicium depoposcerunt me ducem.*

§. 7. *Quo lenius agunt*] *levius* Lovel. 3. 5. Gaertn. Hav. et primae edd. quod deinde ab insequentibus repudiatum Aldus revocavit. Inter errata tamen sententiam mutans *lenius* restituit. Et recte. Supra 3, 50, 12. *Leniter agentibus responsum non redditur.* 7, 31, 10. *Si leniter agendo parum proficerent.* Quibus locis v. quae notantur. Tum *perseveratius* Lovel. 4. Sed v. ad 9, 18, 1.

Aegates insulam Erycemque ante oculos proponite] Mirum, hoc nomen tam varie scriptum inveniri, alibi *Aegadas*, alibi *Aegates*, *Aegusam* etiam apud Graecos, ut Polybium, qui l. 1, [44.] eam insulam mediam inter Carthaginem ac Lilybaeum ponit. In eodem tamen libro paulo post [c. 60.] aït, non longe a Lilybaeo abesse, atque ita etiam posuit Ptolemaeus [3, 4.] L. autem Florus in sua Epitome [2, 2, 36.] de pugna Carthaginensium cum Luetatio consule aït, Carthaginensium *rates totum inter Siciliam Sardiniamque pelagus naufragio suo operuisse*, ut Aegates inter has duas insulas esse significaret. GLAR. Vet. lib. *insulam.* Sic Polybius *τὴν Αἴγουσαν* et *τὰς Αἴγας* appellat. Ad Aegates autem insulam priore bello navali proelio victus est Amilcar, idemque in foederibus jungendis Eryce, quem tenebat in Sicilia, praesidia deducere jussus est. auctor Polybius [l. 1.] SIG. Silius [2, 309.]

Respice, pro demens, pro pectus inane Deorum,
Aegates, Libyaeque procul fluitantia membra.

MOD. Unitatis numero censet

8 *annos passi sitis. Nec puer hic dux erat, sed pater*
ipse Hamilcar, Mars alter, ut isti volunt. sed Ta-
rento, id est Italia, non abstinueramus ex foedere:
9 *sicut nunc Sagunto non abstinemus. Vicerunt ergo*
Dii hominesque; et, id de quo verbis ambigebatur,
uter populus foedus rupisset, eventus belli, velut ae-

legendum Sigonius ex Polybio *insulam*. Pal. sec. *Hegatis*. tert. *Aegatis*. Andreae editio *Aegadas insulas*. GEBH. *insulas* antt. edd. Glareanus deinde adnotationi praescripsit *insulam*, quod postea Sigonius ex vet. lib. firmavit, sed in nullo meorum codd. inveni. Omnes enim servant *insulas*, nisi quod Flor. *Aegatis insula Sericemque ante oculos proponite* legat, eademque lectio supersit in Cant. praeterquam quod *proponit* praeferat; in quibus ultima litera vocis *insulas* inde divulsa adhaesit voci sequenti. Sane *Aegusam* vocari unam trium insularum contra Lilybaeum ac Drepanum, sed omnes tres ex ejus nomine *Aegades* adpellari, docet Cluverius 2. Sicil. antiq. 15. unde sequeretur *insulas*, non *insulam*, legendum esse. V. etiam ad 22, 56, 7. Ceterum potius *Aegates*, quam *Aegades*, ut edd. ante Moguntinam praeferunt, legendum esse, docui ad Silii 1, 61. *ponite* est in Ber.

Quae terra marique per quatuor et viginti annos passi sitis] Cl. Ant. Perizonius conjicit in margine Livii *quaeque terra marique*. unus autem Hav. *et quae terra marique* obfert. Livium tamen innumeris locis copulas neglexisse, quas passim librarii addiderunt, saepius ante observavimus. Insuper *quae per quatuor et viginti annos terra marique passi sitis* Lovel. 4. *possidistis*, pro *passi estis*, Gaertn.

§. 8. *Nec puer hic dux erat, sed pater ipse Hamilcar*] *Nec hic puer dux erat* Ber. Deinde *sed pater ipsius* Ber. a m. 2. et Hearnii N. in contextu. *sed pater ejus* Rec.

Sed Tarento tum in Italia non abstinueramus] Hoc de Tarento apud neminem authorem invenio: sed Messana, Mamertinorum urbe, non abstinuere Carthaginenses, quae urbs principium fuit, aut caussa potius, primi belli Punici. Porro bello Tarentino cum Carthaginensibus quarto foedus renovatum est, ut idem Florus in Livii Epitome l. 13. fatetur. Mamertinis autem auxilio venere, apud eundem l. 14. et 16. quo facto ab iis foedus violatum est. Sunt autem Mamertini urbis Messanae injusti occupatores, quibus Romani non satis decore auxilium tulere, ut author est Polybius l. 1, [10.] GLAR. Vet. lib. *sed tunc Tarento et Italia*. Caeterum hic est locus, quem Glareanus male habere credidit, quia Tarentinis Poenos auxilio venisse numquam accepit. At supra in Epit. l. 14. *Carthaginiensium classis auxilio Tarentinis venit: quo facto ab iis foedus violatum est*. Orosius [4, 3.] *Tarentini, Pyrrhi morte comperta, nova arma sollicitant adversus Romanos, Carthaginiensium auxilia poscunt, atque accipiunt*. SIG. Pal. pr. pro *tum* repraesentat *idem*. sec. *tunc Tarento, id est Italia*,

quus judex, unde jus stabat, ei victoriam dedit. Karthagini nunc Hannibal vineas turresque admovet: 10
Karthaginis moenia quatit ariete. Sagunti ruinae (falsus utinam vates sim) nostris capitibus incident: susceptumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis est. Dedemus ergo Hannibalem? dicet ali- 11

non obstinueramus. A tert. omnino abest *tum.* GEBH. Tò *tum* non est in Pal. uno, nec Men. Gudianus *volunt. tunc Tarento otque Italia*: sed ita, ut appareat, et pro *tune*, et pro *otque*, aliud primum fuisse, quod erasum est. Talem oportet fuisse, ex quo Sigonius: *sed tunc Tarento atque Italia.* Flor. Voss. Petav. Pal. alter, *sed Tarento, id est, Italia, non abstinueramus ex foedere.* Eodem tendit Pal. tert. ex quo annotatum *idem.* Sine dubio recte et eleganter, *Tarento, id est, Italia.* Quod eam vim habet, ac si dicerem *Italia.* Et hoc ideo, quia eam vocem significat in foedere expressam. Philinus scripsit, fuisse inter Romanos et Poenos *συνθήκας, καθ' ἃς ἔδει Καρχηδονίους ἀπέχεσθαι Ἰταλίας ἁπάσης.* Adversus quem etsi disputet Polybius [3, 26.] tamen, quasi fuissent, sive revera, sive interpretando hic loquitur Hanno. Ejusmodi est Flor. 4, 2. *De successione Caesoris senotus, id est, Pompejus, agitabat.* J. FR. GRON. *sed Tarento in Italia* Hearnius se invenisse testatur in L. 1. et D. *sed tunc Tarento atque Italia* in N. in cujus tamen margine *sed tunc Tarento in Italia* emendatur. *sed Tarento et Italio* Ber. a m. 1. *tune Tarento et Itolia* a m. 2. *tunc Tarento atque Italia* Lov. 2. *tum Tarento atque Itolia* Lovel. 5. *tum Tarento et Italia* Hav. *sed tune Torento, id est Italia* Gaertn. *sed Tarento, id est Italia* Cant. et Harl. quod a Gronovio recte probatum in contextum recepi. Eamdem lectionem firmat codex Lovel. 1. *sed Torento, idem Italia* praeferens. *idem* et *id est* passim in Mstis commutari, vidimus ad 10, 8, 10. Hinc *abstineamus* Voss. Lovel. 1. et Hav. *abstinebamus* Harl. Voces *ex foedere, sicut nunc Sagunto non abstinemus* desunt in Hav. cui errori vocis *abstinere* repetitio caussam dedit. V. ad 9, 11, 11. *Sagunti non abstinemus* Voss. et Cant. *Saguntinum abstinemus* Lovel. 1.

§. 9. *Id, de quo verbis ombigebatur*] V. Gronov. ad 5, 34, 6. DUK. *nobis ambigebatur* Rec. et Hav. *verbis ambigebant* Lov. 1. V. ad 38, 40, 1. Mox *et victoriam dedit*, pro *ei*, Harl.

Unde jus stabot] V. Gronov. 4. Obs. 2. p. 194. DUK.

§. 10. *Karthagini nunc Hannibal vineas turresque admovit*] Silius [1, 302.]

— nunc hoc, inquam, hoc in tempore muros
Oppugnot, Karthago, tuos, teque obsidet armis.

MOD. Pall. tres *admovet.* Non longo post Pal. tert. *eum Romanis hobendum est.* GEBH. Tò *nunc* omittit Lovel. 2. Deinde *turres vineasque* legit Lovel. 3. *admovet* autem est in omnibus meis, idque jam Gronov. admisit.

§. 11. *Dedemus ergo Hanni-*

quis. Scio, meam levem esse in eo auctoritatem propter paternas inimicitias. Sed et Hamilcarem eo perisse laetatus sum, quod, si ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus; et hunc juvenem, tamquam furiam facemque hujus belli, odi ac detestor.
12 *Nec dedendum solum id piaculum rupti foederis;*

balem? dicet aliquis] *Dedamus ergo Hannibalem*, interrogatione amota, Rec. et Hearnii L. 1. et N. in margine. *Dedendum ergo Hannibalem* Lovel. 4. Sed interrogatio hic necessaria est, et vulgatum mutari nequit. Mox *levem meam esse in eo auctoritatem* Lovel. 4. et 5. *meam in eo levem esse auctoritatem* Ber. *Tà in eo* desunt in Lovel. 1.

Hamilcarem eo periisse laetatus sum. quod si ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus] Primo *τὸ eo* deest in Ber. et Hearnii N. sed utrobique a m. 2. Deinde *perisse* Flor. Voss. Lovel. quinque, et Haverk. cum multis, quas vidi, edd. Aldina prioribus; quod recepi. V. ad 5, 8, 3. Insuper, quemadmodum huic adnotationi praemittitur, vulgo optimae atque ultimae edd. distinguunt, quum interpungendum sit *laetatus sum, quod, si ille viveret, bellum*. Dicit enim *eo*, id est ideo, (v. ad 5, 16, 3.) se morte Hamilcaris gavisum esse, quod, si diutius vixisset, jam antea belli eum Romanis auctor exstitisset: odii vero in Hannibalem hanc caussam esse, quod belli Romani furia ac fax sit. Ad haec *τὸ jam*, in quo tamen emphasis est, non adparet in Lov. 3. *bellum cum Romanis jam haberemus* legunt Lov. 4. et 5. *bellum jam haberemus cum Romanis* Flor. Mox etiam *facemque ejus belli odio ac detestor* Recan. *facemque hujus belli odio ac detestor* Harl. *et facem hujus belli odi ac detestor* Ber. *facemque hujus odi belli ac detestor* Lovel. 3. *facemque hujus belli odi et detestor* Gaertu.

§. 12. *Nec dedendum solum ad piaculum rupti foederis*] Ab Aldo invaluit: nam Andreas, Tarvis. Ven. Beccar. Asc. Mog. *id piaculum*, hoc est, ipsum Hannibalem, ut sit pro piaculo. Malunt namque veteres in talibus epexegesi uti, quam praepositionem interponere, ut vulgo facimus. 6, [21, 7.] *Auctores defectionis ab Romanis metu, ne soli crimini subjecti piacula irae Romanorum dederentur.* 9, [10, 4.] *Ipsum se cruciatibus et hostium irae offerre, piaculaque pro populo dare Romano.* 22, [22, 4.] *Ibi obsides totius Hispaniae fama erat custodiri. Id unum pignus animos morabatur.* J. FR. GRON. Ante Aldum *ad piaculum* jam datum est in Mediol. ed. anni 1505. Eadem autem lectio superest in Lovel. 1. 2. Ber. Hafn. et Hearnii L. 1. ac D. Nihilominus cum Gronovio *id piaculum* praefero. Supra 8, 9, 10. *Conspectus ab utraque acie aliquanto augustior humano visu, sicut coelo missus, piaculum omnis Deorum irae.* Solent autem *ad* et *id* in Mstis commutari. V. ad Epit. Liv. 2. circa finem. ad 2, 11, 5. 3, 3, 5. e. 67, 4. 6, 20, 10. 7, 40, 8. 14. 8, 27, 9. aliisque locis. Mox *si nemo deposcit*, pro *deposcat*, Flor. Lovel. 1. 2.

sed, si nemo deposcat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras, ablegandumque eo, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, neque sollicitare quietae civitatis statum possit. 13 *Ego ita censeo, legatos extemplo Romam mittendos, qui senatui satisfaciant: alios, qui Hannibali nuncient, ut exerci-*

4. 5. Ber. a m. 1. et Gaertn. Et ita Aldus in contextu edidit, qui tamen inter errata *deposcat* restituit.

Ablegandumque eo, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere] An non potius *accidere*? 27, [50, 6.] *Tam sollicitae ac suspensae civitati fama incerta primo accidit, duos Narnienses* etc. 28, [7, 10] *Inde quum fama accidisset, Prusiam Bithyniae regem in fines regni sui transgressum.* 32, [30, 3.] *Posteaquam fama accidit, alterum consulem Bojorum urere agros.* Hoc ipso libro inferius [c. 61, 1.] *Priusquam certa hujus cladis fama accideret.* J. FR. GRON. 27, 29, 7. *Quia repente fama accidit, classem Punicam adventare.* 45, 28, 8. *Postquam fama accidit, trajecisse jam mare decem legatos.* Ita *clamor, vox, sonus accidere* dicuntur, de quibus v. infra ad 40, 31, 2. Omnes tamen codd. constanter *accedere* servant. Verum saepissime librarii *accidere* et *accedere* confuderunt in Mstis. V. ad Livii 2, 2, 10. c. 45, 9. c. 50, 7. 4, 3, 17. c. 33, 9. 5, 2, 9. 10, 5, 2. c. 41, 7. 25, 32, 3. (* 34, 34, 6.) ad Epit. Liv. 55. Viros doctos ad Suet. Caes. 20. et Cort. ad Sallust. Jug. 107. Pari modo confunduntur *incidere* et *incedere*. V. supra ad 9, 24, 10. Praeterea *et ablegandum eo* Ber. *ablegandum eo* Flor. Lovel. 1. 2. 4. 5. Gaertn. Hav. et Ald. in contextu, altera lectione *ablegandumque* in erratis revocata. Tum *nec* deficit in Lovel. 4. Deinde *nomen ullum famaque* est in Ber.

Nec sollicitare quietae civitatis statum possit] Plenius Flor. *neque ille sollicitare quietae civitatis statum possit.* J. FR. GRON. *non sollicitare* Lovel. 5. *neque sollicitare* Cant. Voss. Lovel. 1. 2. Ber. Hafn. Harl. Hav. ac primae edd. quod postea mutatum Cl. Gronovius revocavit. *neque ille sollicitare* etiam unus apud Cl. Crevier. V. ad 9, 9, 14. *quietum civitatis statum* Harl. et Gaertn. *quietae statum civitatis* Lov. 2. Ber. et Hav.

§. 13. *Ego autem ita censeo*] Disparet in Pall. omnibus *autem*. GEBH. *Ego ita censeo*, sine τοῦ *autem*, non modo Flor. sed et Gud. Voss. tres Pall. Mureti libri. J. FR. GRON. Nullus etiam meorum codd. ut nec Hearnii Oxon. hanc vocem agnoscunt. V. supra hoc lib. ad c. 3, 6. Est autem haec particula ex numero earum, quas passim librarii orationi Livianae interponere soliti sunt. V. infra hoc lib. ad c. 40, 11. Mox *a Sagunto* Lovel. 1. 3. Gaertner. et edd. vett. Insuper *ex foedere dedant* Ber. a m. 1. *dedant* deest in Lovel. 2. Mox *res Saguntinas* edd. antt. Eamdem lectionem exhibet contextus Aldi, qui tamen in erratis mutata sententia *Saguntinis* probavit.

tum ab Sagunto abducat, ipsumque Hannibalem ex foedere Romanis dedant. tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

1 XI. Quum Hanno perorasset, nemini omnium certare oratione cum eo necesse fuit. adeo prope omnis senatus Hannibalis erat; infestiusque locutum arguebant Hannonem, quam Flaccum Valerium, le-
2 gatum Romanum. Responsum inde legatis Romanis est, *Bellum ortum ab Saguntinis, non ab Hannibale esse. populum Romanum injuste facere, si Saguntinos vetustissimae Karthaginiensium societati prae-*
3 *ponat.* Dum Romani tempus terunt legationibus mittendis,. Hannibal, quia fessum militem proeliis

§. 1. *Quum Hanno perorasset, nemini omnium certare oratione cum eo*] *Quum haec Hanno perorasset* Gaertn. Tum *certare orationes cum eo* Lovel. 1. *certare cum oratione eo* Rec. *certare cum eo*, voce omissa, Ber. a m. 1. Mox *senatus omnis* Harl. et Ber. Deinde *arguebat*, pro *arguebant*, Gaertn. Male. Livianum enim est *senatus arguebant.* V. ad 4, 58, 4.

§. 2. *Responsum inde legatis Romanis est*] *Tò est* abest a Pal. sec.. GEBH. *Responsum insuper legatis* Rec. Tum *Romanis legatis* Harl. et edd. Aldina priores. *τò est* autem non adparet etiam in Cant. Mox *a Saguntinis* cum edd. Aldina antiquioribus, Lovel. 1. Ber. Rec. et Gaertner. quorum posterior etiam *ē*, sive *est*, pro *ēē*, sive *esse*, perperam praefert.

Populum Romanum injuste facere] Pal. sec. praefert *populum injuste facere*, excluso τῷ *Romanum.* ut et in sequentibus tert. *praeponat.* GEBH. *praeponat*, quod Pal. 3. praeferre Gebhardus testatur, superest non tantum in omnibus editis, sed et in scriptis, nisi quod Hearne in D. invenerit *praeponant.* De eo v. supra ad 10, 13, 11. Vox autem *Karthaginiensium* deficit in Rec. Tum *praeponat societati*, inverso ordine, Harl.

§. 3. *Paucorum iis dierum quietem dedit*] Iterum Pal. sec. *paucis his diebus quietem dedit.* GEBHARD.

Animos eorum nunc ira in hostes stimulando] Etsi me deserat antiqua manus, ausim tamen, *interim animos eorum nunc ira in hostes stimulanda, nunc spe praemiorum accendit.* J. FR. GRON. Si hanc conjecturam recipimus, eadem erit locutio ac *divendenda praeda*, de qua v. ad 1, 53, 3. Verum neque codd. mei aliquid mutant, nisi quod *nunc animos eorum*, trans-

operibusque habebat, paucorum iis dierum quietem
dedit, ſtationibus ad cuſtodiam vinearum aliorumque
operum dispositis. interim animos eorum nunc ira
in hoſtes ſtimulando, nunc spe praemiorum accen-
dit. Ut vero pro concione praedam captae urbis 4
edixit militum fore, adeo accensi omnes sunt, ut,
si extemplo signum datum eſſet, nulla vi resiſti vi-
deretur poſſe. Saguntini ut a proeliis quietem ha- 5
buerant, nec laceſſentes, nec laceſſiti per aliquot
dies; ita non nocte, non die umquam ceſſaverant
ab opere, ut novum murum ab ea parte, qua pate-
factum oppidum ruinis erat, reficerent. Inde obpu- 6
gnatio eos aliquanto atrocior, quam ante, adorta eſt:

positis vocabulis, legat Lovel. 2. et *animos aliorum nunc* Rec.

§. 4. *Pro concione praedam captae urbis edixit militum fore*] *in concione* Ber. *per concionem* Hav. Tum *captae urbis praedam* Ber. Deinde *militibus fore* Hearnii D. Mox *adeo omnes accensi sunt* Lovel. 3. *accensi adeo omnes sunt* Harl. Tandem *resisti posse videretur* Ber.

§. 5. *Ut a proeliis quietem habuerant, non lacessentes, nec lacessiti per aliquot dies*] Hujus loci mentem non cepere, qui *lacessiti* putant poni, pro sunt lacessiti, ac poſt *dies* ponunt *τελείαν στιγμήν*. VOSS. 7. Gramm. 62. Quinam tamen sint, quos Voſſius carpat, me nescire profiteor. Ceterum *ut* deficit in Lovel. 1. *habuerunt* eſt in Lovel. 4. qui et mox similiter praefert *cessarunt*, pro quo eſt *cessarant* in Lovel. 5. *cessaverunt* in Harl. et contextu Hearnii N. Insuper *aliquos dies* Flor. a m. 1. et Rec. V. ad 6, 37, 8. In verbis sequentibus *et ita non nocte, non die* Lovel. 3. *ita non die non nocte* Hearnii N. in margine. Eo ordine eſt supra 6, 4, 10. *Laborque continuus non die, non nocte remissus.* 32, 15, 2. *Obpugnatio continua non die, non nocte remissa.* 42, 54, 3. *Oppidanos diem, noctem, eosdem tuentes moenia continens labor conficiebat.* Sed et altero ordine eſt 3, 27, 7. *Quid quaeque nox aut dies ferat, incertum esse.* et alibi. *ita nec nocte, nec die* Lovel. 4. et 5. quorum codd. librariis copulam omiſſam eſſe displicuiſſe videtur; at ita Livium plerumque malle, quaedam ex laudatis exemplis probant. Et ita *non cedendo, non modestia* Livius inquit 40, 15, 5. ubi plura vide.

§. 6. *Obpugnatio eos aliquanto atrocior, quam ante*] Pal. pr. exhibet, *oppugnatio eos aliquanto acrior, quam ante, adorta est.* GEBH. *quam antea*

nec, qua primum aut potissimum parte ferrent opem, (quum omnia variis clamoribus streperent)
7 satis scire poterant. Ipse Hannibal, qua turris mobilis, omnia munimenta urbis superans altitudine, agebatur, hortator aderat. quae quum admota, catapultis ballistisque per omnia tabulata dispositis,
8 muros defensoribus nudasset; tum Hannibal, occasionem ratus, quingentos ferme Afros cum dolabris ad subruendum ab imo murum mittit. nec erat difficile opus, quod caementa non calce durata erant,

Ber. a m. 1. Mox *τὸ aut* non adparet in Lovel. 1. Deinde *premerent*, pro *streperent*, Hearnii D. Infra 22, 14, 8. *Strepunt aures clamoribus plorantium sociorum.* 25, 25, 9. *Quum omnia terrore ac tumultu streperent.*

§. 7. *Ipse Hannibal, qua turris mobilis omnia munimenta urbis superans*] Pal. sec. *Inde Annibal, qua turris mobilis.* GEBH. *qua turris nobilis* Flor. V. ad 10, 20, 8. De mobilibus turribus v. Lips. 2. Poliorc. 4. *quadam turri mobili* Lovel. 4. Mox *ortator aderat* Rec. *orator aderat* Lovel. 2. eodem errore, quo *hortans* et *orans* confundi solent; de quo v. ad 30, 7, 7. *hortatur, aderat* Lovel. 5.

Muros defensoribus nudasset] *custodibus* edd. antt. pro quo Aldus dedit *defensoribus*, consentientibus omnibus scriptis. Deinde *denudasset* Hearnii N. cujus tamen margo alterum *nudasset* obfert. Et recte. 9, 39, 7. *Ne nudentur propugnatoribus signa.* hoc lib. c. 8, 8. *Saguntinis pro nudata moenibus patrio corpora obponentibus.* c. 14, 2. *Nudatam stationibus custodiisque solitis hostium esse urbem.* 32, 39, 3. *Ut eo quoque praesidio Philippum nudaret.* 37, 6, 3. *Jam enim magna parte nudata moenibus erat.* 38, 27, 8. *Nudati omnibus rebus oratores de pace ad consulem miserunt.* 44, 6, 17. *Nudatis omnibus praesidiis patefactisque bello ad Pydnam refugit.* Scripsi etiam cum duplici liquida *ballistisque*, non tantum ob cod. Flor. auctoritatem, sed quia id jubet vocis origo. V. Voss. in Etymol. ea voce, et Dausq. in Orthogr. parte 2. in v. *Ballistarius.* Adde Lipsium 3. Poliorc. 3.

§. 8. *Structurae antiquae genere*] *antiquae structurae genere* Ber. *structurae antiquo genere* Lovel. 5. ultima vox non adparet in Lovel. 2.

§. 9. *Itaque, antequam caederetur, ruebat*] Pall. tres *Itaque latius, quam caederetur, ruebat.* quod verissimum est. GEBH. Ridiculum. Quanto verius tres Pall. *Itaque latius, quam caederetur, ruebat.* Eadem nempe labes continentia dissolvebat, et trahebat in suam ruinam. Ammianus 24, [4.] *Sternitur altior turris, latere co-*

sed interlita luto, ſtructurae antiquae genere. Ita- 9
que latius, quam caederetur, ruebat: perque patentia ruinis agmina armatorum in urbem vadebant.
Locum quoque editum capiunt: conlatisque eo ca- 10
tapultis balliſtisque, ut caſtellum in ipsa urbe velut arcem inminentem haberent, muro circumdant: et Saguntini murum interiorem ab nondum capta urbis
parte ducunt. Utrimque summa vi et muniunt, et 11
pugnant: sed, interiora tuendo, minorem in dies urbem Saguntini faciunt. Simul crescit inopia om- 12

ctili firmissime structa: cujus ruina muri cantiguum latus secum immani fragore pratraxit. J. FR. GRON. Lectioni, quae ante Gronovium obtinuit, adhaerent Voſſ. Lovel. 1. Hav. et Exc. Pithoei. *Itaque latius, quam caederetur* eſt in Cant. Harl. Lovel. 2. Rec. et Hearnii L. 1. D. ac N. Neque multum hinc abeunt reliqui. *Itaque ante latius, quam caederetur* Lovel. 3. *Itaque ante latius, quam crederetur* Hafn. *Itaque latius, quam crederetur* Lovel. 4. 5. et Ber. *Itaque lutius, quam qui caederetur* Flor. *Ita ante latius, quam crederetur, ruebat. Itaqae, etiam antequam cederetur, ruebat* Gaertn. *caedere*, vel *cedere*, (ita enim neglecta diphthongo scribebant) et *credere* saepe commutantur. V. ad 3, 21, 3.

Perque patentia ruinis] *per quae patentia* Lovel. 4. Cl. Anton. Perizon. ad marginem Livii scribendum conjecit vel *perque patentes ruinas*, vel *perque patentia ruinarum*. quod poſterius eo modo dictum foret, quo *tarda nominum*. V. ad 7, 21, 8. *perque patentia nimis* Hav. Sed similitudo partim literarum *ru* et *ni*, partim *in* et *m* librarium in errorem perduxit. De prioribus v. ad 2, 20, 9. de poſterioribus ad 36, 6, 4.

§. 10. *Locum quoque editum capiunt: conlatisque eo catapultis ballistisque*] *Locumque editum* Ber. V. ad 5, 27, 1. Tum *eo* deeſt in Lovel. 1. Male. V. ad 7, 30, 15. Deinde *catapultis, lagiptis, ballistisque* Hearnii D. et N. a m. 1. pro quo *sagittis* scribendum conjecit, quod ipsum supereſt in Lovel. 3. et Gaertn. An tamen hic admitti debeat, admodum incertum puto. Mox *circumdabant*, pro *circumdant*, Cant. Dein *ab non capta urbis parte* Rec. *ab nondum captae urbis parte* Ber. et Gaertn. *ab nondum capta parte urbis* Flor.

§. 11. *Utrimque summa vi et muniunt, et pugnant*] *Utrumque* Lovel. 5. et Gaertn. *Utrique* Lovel. 2. Ber. et Hav. V. ad 6, 31, 8. Deinde *summa vi muniunt* Ber. V. ad 2, 44, 3.

Minorem in diem urbem Saguntini faciunt] Credo legendum *in dies*, ut in Elegantiis. VALLA. *in dies* quidem emendavit Valla, secutusque Andreas. At Pall. tres *in diem*. GEBH. Valla 3. Elegant. 69. ita inter *in diem* et *in*

nium longa obsidione, et minuitur exspectatio externae opis; quum tam procul Romani, unica spes,
13 circa omnia hostium essent. Paullisper tamen adfectos animos recreavit repentina profectio Hannibalis in Oretanos Carpetanosque. qui duo populi, delectus acerbitate consternati, retentis conquisitoribus, metum defectionis quum praebuissent, oppressi celeritate Hannibalis, omiserunt mota arma.

XII. Nec

dies distinguit, ut illud plerumque cum verbo *vivit*, aliquando, sed raro, cum alio jungatur verbo, *in dies* autem idem sit, quod quotidie, sed proprie cum quodam incremento, ideoque plerumque cum comparativo. Quod quum verum esse crederet, inde sequebatur, hic legendum esse *in dies*, quae lectio apud me non superest, nisi in Hav. et forte Lovel. 1. Reliqui omnes *in diem* servant. *mutabiles in diem caussae* Livius infra dicit 31, 29, 15. Similiter variant codd. inter *in diem* et *in dies* supra ad 7, 38, 7.

§. 12. *Simul crescit inopia omnium*] *inopia rerum omnium* Ber. quod quin ex interpretis glossa natum sit, quum codd. additam vocem respuant, dubium non est. V. ad 37, 18, 1. Mox *alienae opis*, pro *externae*, idem cod. ex eodem fonte.

Quum tam procul Romani, unica spes, circa omnia hostium essent] Pal. pr. *cum jam procul Romani.* tert. *cum jam procul Romana unica spes.* GEBH. *quum jam procul* Voss. Lovel. 1. 3. 4. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii D. prono librariorum errore, qui saepius has voces inter se commutarunt. Exempla v. ad 2, 45, 11. 3, 28, 8. 5, 54, 5. 6, 21, 2. c. 26, 7. 8, 6, 12. 9, 2, 4. 10, 19, 7. 23, 22, 4. 24, 42, 9. 25, 37, 13. 26, 12, 15. 35, 8, 3. 38, 31, 4. 40, 35, 14. Adde N. Heinsium ad Nason. 3. Her. 67. et quae notavi ad Silii 14, 427. Quod vero *Romana unica spes* dederit librarius Pal. 3. apud Gebhard. inde factum est, quoniam haec per adpositionem dici non intelligebat. Tum *erant*, pro *essent*, Gaertn.

§. 13. *Profectio Hannibalis in Oretanos Carpetanosque*] *Horetanos, Carpetanosque*, Voss. *Horetanos Carpentonosque* Lovel. 3. et 5. *Orentanos Carpentanosque* Lovel. 2. et Ber. *Oretanos Carpentanosque* Cant. et Hav. *Horentanos Carpentanosque* Lovel. 4. et Gaertn. quorum posterior etiam *Paullisper tum adfectos*, pro *tamen adfectos*, obfert. In sequentibus *compressi celeritate*, pro *oppressi*, Hearnii D.

§. 1. *Maharbale Himilconis filio*] Pal. pr. *Maharmale Hilmiconis filio.* GEBH. *Mahermale Hamilconis filio* Flor. a m. 1. *Hemilconis* a m. 2. In reliquis varie admodum haec nomina scribuntur, et prius quidem *Mahermale*, *Maharmele*, *Maharmale*, *Maharnale*, *Maher-*

XII. Nec Saganti oppugnatio segnior erat, Ma- 1
harbale, Himilconis filio, (eum praefecerat Hanni-
bal) ita inpigre rem agente, ut ducem abesse nec ci-
ves, nec hostes sentirent. Is et proelia aliquot se- 2
cunda fecit, et tribus arietibus aliquantulum muri
discussit; strataque omnia recentibus ruinis adveni-
enti Hannibali ostendit. Itaque ad ipsam arcem ex- 3
templo ductus exercitus, atroxque proelium cum
multorum utrimque caede initum, et pars arcis ca-

bale, *Mabarmale*, *in Aharmale*: posterius autem *Hymilconis*, *Hilmiconis*, *Hilmilconis*, *Hamilconis*, *Amilconis*, *Hamachonis*, *Humiconis*. Sed *Maharbal* et *Himilco* inter Poenos nota sunt nomina. In principio cap. *Nec Saguntini oppugnatio* Ber.

Quem praefecerat Hannibal] Flor. *eum* ἀντὶ τοῦ *quem*. Scribe *Maharbale Himilconis filio* (*eum praefecerat Hannibal*) *ita impigre rem agente*. J. FR. GRON. Lectionem a Gronovio probatam firmat Cant. quare eam recepi.

§. 2. *Tribus arietibus aliquantulum muri discussit*] *aliquantulum* praeferunt edd. antt. *aliquantum* deinde substituit Froben. anno 1531. quod, a secutis editoribus servatum, iterum ejecit Gronov. priori lectione revocata. Hinc in animum inducere non possum, *aliquantulum* incuria operarum in edd. Gronovianas inrepsisse: sed potius credo, Gronovium ita dedita opera vulgasse: praesertim quum id, nisi excerpta mea fallant, in plerisque supersit codd. et *aliquantum* tantum exstet in Ber. et forte Flor. Saepius ita variant librarii. V. ad 7, 36, 5. Hic caussam non video, cur, reliquis omnibus spretis, paucorum auctoritatem sequerer. V. infra hoc lib. ad c. 28, 11. Deinde legendum videtur *decussit*. Ita Tarquinius Superbus *summa papaverum capita dicitur baculo decussisse* 1, 54, 6. V. Doct. Oudendorp. ad Front. 1, 1, 4. Similiter quaecumque fulmine icta ejus vi a reliquo corpore avelluntur, dicuntur *decuti*. Infra 25, 7, 8. *Muri turresque quaedam Cumis non ictae modo fulminibus, sed etiam decussae*. 26, 23, 4. *Victoria, fulmine icta decussaque, ad Victorias, quae in antefixis erant, haesit*. 40, 45, 4. *Muri pinnae aliquot locis decussae erant*. Quin et ipsa, quae hic obcurrit, locutio, ut muri dicantur *decuti arietibus*, saepius ad Livium obvia est. Ut 32, 17, 6. *Postquam, parte muri arietibus decussa, per ipsas ruinas transcenderunt in urbem armati*. 33, 17, 9. *Multis simul locis aut subruti, aut ariete decussi ruebant muri*. 37, 6, 1. *Multis tamen locis murus decussus erat*. 44, 8, 5. *Pinnas moenium decussas reponit, ab omni parte muros firmat*. Solent autem *decutere* et *discutere* a librariis confundi. V. Scheff. ad Jul. Obseq. de Prodig. c. 71. et Broekhus. ad Prop. 4, 1, 141. Et

pta eſt. Tentata deinde per duos eſt exigua pacis spes, Alconem Saguntinum, et Alorcum Hispanum.
4 Alcon, insciis Saguntinis, precibus aliquid moturum ratus, quum ad Hannibalem noctu transiſſet, poſtquam nihil lacrimae movebant, conditionesque triſtes, ut ab irato victore, ferebantur, transfuga ex oratore factus, apud hoſtem mansit; moriturum adfirmans, qui sub conditionibus his de pace ageret.
5 Poſtulabatur autem, redderent res Turdetanis; tra-

ita paſſim pleraque verba, quae cum *de* et *di* vel *dis* componuntur. V. quae notavi ad Livii 7, 23, 6. Paullo ante *Isque proelia*, pro *Is et proelia*, Lovel. 3. 4. 5.

§. 3. *Tentata deinde per duos exigua pacis spes*] Pall. pr. ac sec. *per duos est exigua pacis spes*. Tert. vero. *Tentata est inde per duos exigua pacis spes*. GEBH. Quemadmodum Gebhardus in duobus Pall. deprehendit, Cl. Jac. Gronovius edidit: eamque lectionem tantum non in omnibus meis codd. inveni, nisi quod alio ordine *tentata est deinde per duos* supersit in Harl. In praecedentibus *Ita ad ipsam arcem*, pro *Itaque*, Cant. *Itaque ad ripam arcemque* Harl. Deinde *atrox proelium*, pro *atroxque*, idem Harl. In sequentibus *Calorcum* hic et mox §. 6. Cant.

§. 4. *Alcon, insciis Saguntinis, precibus aliquid moturum ratus*] Pal. tert. cum pr. ut et prima ed. habet *Alcon in consciis*. GEBH. Inferius, ubi in oratione Alorci hoc nomen repetitur, notavit pater ex Flor. *Alco*, et in exemplari literam *n* induxit, ut videatur id praetuliſſe. Me quoque illic notaſſe cerno ex Cantabr. *Alco*, hoc loco praeterito: utrobique tamen id reor usurpatum ab Livio. JAC. GRON. Se etiam hoc loco *Alco* in vet. lib. inveniſſe, Sigonius in prima Scholiorum ed. monuit, itaque edidit. Verum quum poſtea operarum errore in seq. ed. *Alconsciis Saguntinis* excusum eſſet, in ultima tandem id totum Scholion omiſſum eſt, licet eadem lectio *Alco* in contextu servata sit. Ceterum licet Flor. et Cant. cap. seq. *Alco* praeferant, eosdem tamen hic *Alcon* legere, excerpta eorum, quibus utor, fidem faciunt. Si tamen *Alco* praeferendum quis exiſtimet, id eodem modo formatum putabo, quo *Agamemno*, pro *Agamemnon*, de quo consule J. Fr. Gronovium ad Senec. Agamemn. 614. Adde quae notantur infra ad 34, 61, 10. Praeterea *consociis Saguntinis* Cant. *commotus insciis Saguntinis* Ber. *inde consciis Saguntinis* Hearnii L. 1. *inconsiis Saguntinis* Lovel. 1. *inconsciis Saguntinis* Lovel. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Gaertn. Hearnii D. N. in margine, et vett. edd. quod ex duarum lectionum, *insciis* et *consciis*, conjunctione natum eſſe videtur: quomodo infra 22, 20, 5. *inconjuncta* dediſſe librarios videbimus. *insciis Saguntinis* primus edidit Sigonius, et quidem, ut in omiſſo Scholio teſtatur, ex vet. cod. quomodo

ditoque omni auro atque argento, egressi urbe cum singulis vestimentis ibi habitarent, ubi Poenus jussisset. Has pacis leges abnuente Alcone accepturos 6
Saguntinos, Alorcus, vinci animos, ubi alia vincantur, adfirmans, se pacis ejus interpretem fore pollicetur. Erat autem tum miles Hannibalis; ceterum publice Saguntinis amicus atque hospes. Tra- 7
dito palam telo custodibus hostium, transgressus munimenta, ad praetorem Saguntinum (et ipse ita

etiam reliqui mei servant. At unus Hearnii N. in contextu legit *inscientibus Saguntinis.* Quod, si plurimum ac graviorum codd. auctoritas accederet, non displiceret, et, tamquam minus obvium, ab indoctis librariis in notius *insciis* mutatum crederem: praesertim quum *insciens* etiam obcurrat supra 7, 5, 3. *Inscientibus cunctis cultro subcinctus ad M. Pomponium tribunum pergit.*

Conditionesque tristes, ut ab irato victore, ferebantur] Pall. tres *ab irato auctore.* GEBH. *conditionesque tristes ab irato,* omissa vocula *ut*, Lovel. 2. Male. V. ad 10, 43, 15. Tum *ab irato auctore* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 4. 5. et Harl. *ab auctore irato* Rec. V. infra ad c. 43, 5. pro eo deinceps *ab irato actore* datum est in Lovel. 2. et Gaertn. Paullo ante *et postquam*, addita vocula, Cant.

Moriturum adfirmans, qui sub conditionibus his de pace ageret] *confirmans* Ber. Hinc vocula *his* deficit in Lovel. 4. Deinde *agebat* est in Gaertn.

§. 5. *Postulabatur autem, redderent res Turdetanis*] *Postulabant autem* Voss. sed penultimae literae adscripta est nota, qua librarius aliquid delendum esse indicare solet, ut voluerit *Postulabat autem*, nempe Hannibal; quod ipsum exstat in Gaertn. Tum *ut redderent* Ber. Rec. et Hearnii D. atque N. a m. 1. Reliqui voculam *ut* omittunt, quae etiam non necessario requiritur. V. ad 3, 45, 10. Deinde *Tudertanis* Rec. *Turditanis* Flor. Voss. Lovel. 2. et Gaertn. V. ad c. 6, 1.

Traditoque omni auro atque argento] *omni auro et argento* Pal. tert. GEBH. *omnium auro atque argento* Rec.

§. 6. *Vinci animos, ubi alia vincantur*] Quae *alia?* Forte *ubi arma vincantur.* J. FR. GRON. *ut alia vincantur* Ber. a m. 2. Roganti autem Gronovio quae *alia?* respondet Doujatius, intelligi muros, munimenta, arces; non itaque necesse esse, rescribi *arma.* Similiter etiam Ampl. Cuperus Livium in margine exemplaris, quo uti solebat, exposuit: quorum etiam sententia vera videtur.

Se pacis ejus interpretem fore pollicetur] *sese pacis* Lovel. 4. et 5. Tum in margine Flor. pro varia lectione adscriptum erat *profitetur.* Mox *Erat autem tunc miles* Lovel. 3. Sed *τὸ tum* exsulat a Ber.

§. 7. *Ad praetorem Sagunti-*

8 jubebat) eſt deductus. quo quum extemplo concursus omnis generis hominum eſſet factus, submota cetera multitudine, senatus Alorco datus eſt: cujus talis oratio fuit.

1 XIII. *Si civis vester Alcon, sicut ad pacem petendam ad Hannibalem venit, ita pacis conditiones ab Hannibale ad vos retulisset, supervacaneum hoc mihi fuisset iter, quo nec orator Hannibalis, nec*
2 *transfuga ad vos venissem. Quum ille, aut vestra, aut sua culpa, manserit apud hostem, (si metum simulavit, sua; vestra, si periculum est apud vos vera referentibus) ego, ne ignoraretis, esse aliquas*

***num (et ipse ita jubebat) est deductus*] *et ipse praetor ita jubebat* Lovel. 3. et Hafn. Vox addita eſt ex gloſſa interpretis, qui tamen erravit; non enim ipse praetor, sed ipse Alorcus intelligendus eſt. *et ipse ita videbat* Harl. V. ad 27, 5, 16. *Τὸ est* non adparet in Gaertn.

§. 8. ***Senatus Alorco datus est*] Nescio, unde evenerit, ut *Alorci* sit in Flor. Cant. Voſſ. et Lovel. 1. apertiſſimo errore. Paullo ante *omnis concursus generis hominum* Lovel. 4. et 5. quorum poſterior etiam *fretus* legit, pro *factus*.

§. 1. ***Conditiones ab Hannibale ad vos retulisset, supervacaneum hoc mihi fuisset iter*] *conditiones retulisset*, mediis omissis, Ber. a m. 1. Tum *item*, pro *iter*, Gaertn. In initio autem cap. *Si civis ipse Alcon* praeferunt edd. antt. pro quo Aldus dedit *civis vester*, consentientibus omnibus scriptis, nisi quod male *civis nr* sit in Gaertn. Alorcus enim non erat civis Saguntinus, sed iisdem amicus et hospes. Insuper *sicuti ad pacem* etiam priscae edd. pro quo Gruterus subſtituit *sicut*: quod servant codd.

***Nec transfuga ad vos venissem*] Praeſtans ille Cant. *nec transfugasset ad*. Apparet fuisse, *nec transfuga sic ad vos venissem*. JAC. GRON.

§. 2. ***Quum vero ille* etc.] *Τὸ vero* deficit in Pall. pr. et sec. GEBH. MSS. *Quum ille*, non *Quum vero ille*. Itaque adversativam delevimus, sed praeeunte patris manu. JAC. GRON. Eamdem particulam, si unum excipias Gaertn. nullus meorum codd. agnoscit, quam etiam ab suis exsulare refert Hearnius. Paſſim soliti fuerunt librarii hanc similesque particulas connectendae orationi Livianae interponere. V. supra ad 1, 5, 7. 2, 54, 5. 6, 4, 2. et 7, 40, 12. Adde, quae notantur ad 20, 39, 4. (*35, 25, 2.)

Si metum simulavit, sua; vestra, si periculum est apud vos

et salutis et pacis vobis conditiones, pro vetusto hospitio, quod mihi vobiscum est, ad vos veni. Vestra 3
autem caussa me, nec ullius alterius, loqui, quae loquor apud vos, vel ea fides sit, quod, neque dum vestris viribus restitistis, neque dum auxilia ab Romanis sperastis, pacis umquam apud vos mentionem feci. Postquam nec ab Romanis vobis ulla spes est, 4
nec vestra jam aut arma vos, aut moenia satis defendunt, pacem adfero ad vos magis necessariam, quam aequam. cujus ita aliqua spes est, si eam 5
quemadmodum ut victor fert Hannibal, sic vos ut victi audiatis: si non id, quod amittitur, in damno,

vera referentibus] Tò *sua* a m. 1. decrat in Flor. Poſtea manu alia *et sua si metum simulavit* subpositum eſt. *sua, si culpa metum simulavit* Gaertn. *sua, si metum simulavit* Ber. et Rec. Deinde *ad vos verum referentibus* primae edd. usque ad Aldum, vulgatae lectionis auctorem, cui scripti concinunt. (*v. ad 34, 2, 14.)

Ego, ne ignoretis, esse aliquas et salutis et pacis vobis conditiones] Vet. lib. *ne ignoraretis*. SIG. *ergo*, pro *ego*, Flor. V. ad 37, 53. 11. Tum *ignoretis* Lovel. 1. 2. Rec. et Flor. a m. 1. in quo a manu rec. repositum eſt *ignoraretis*, quod supereſt in reliquis scriptis et edd. usque ad Froben. qui demum anno 1531. *ignoretis* dedit. Praeterea *et pacis* non adparet in Lovel. 4.

§. 3. *Neque dum vestris viribus restitistis, neque dum auxilia ab Romanis sperastis*] *nondum vestris viribus* Lov. 5. Hinc *auspicia ab Romanis* Lovel. 4. *uuxilia a Romanis* Ber. Rec. Gaertn. et edd. ante Aldum. Tum *superastis* Cant. obvio scribarum errore. V. ad 6, 2, 12. et 10, 6, 11. In praecedentibus, *Vestra autem caussa me, nec cum ullius alterius loqui* Cant. *Vestra autem caussa, nec me ullius alterius loqui* Ber. at τὸ *me* non adparet in Harl.

§. 4. *Postquam nec ab Romanis vobis ulla spes est*] Pall. pr. ac tert. *ulla est spes*. sec. *ulla est vobis spes*. GEBH. *a Romanis* Ber. Gaertn. et edd. Aldo priores. Deinde *ulla est spes* Flor. Ber. et Harl. Insuper *mentionem feci. Postquam* etc. *nec vestra jam*, et mox vocula *vos* desunt in Cant. *nec vestra jam* etc. *ita aliqua spes est* in Gaertn. Praeterea *nec vestra vos jam aut arma* habent Flor. et Harl. qui insuper *pacem defero* legunt, pro *affero*; ita tamen, ut prima syllaba *de* addatur in Flor. a manu recentiori. Sed *adferre pacem*, ut *adferre bellum* 3, 2, 3. et similia paſſim.

§. 5. *Quemadmodum ut victor fert Hannibal, sic vos ut victi*

(quum omnia victoris sint) sed, quidquid relinqui-
6 *tur, pro munere habituri estis. Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam fere totam habet, adimit, agros relinquit, locum adsignaturus, in quo novum oppidum aedificetis: aurum argen-*

audiatis] Lege *audietis*. J. FR. GRON. Utroque loco voculam *ut* omittit Ber. reliqui omnes recte servant, nisi quod pro ea priori loco sit *et* in Gaertn. ubi eamdem Aldo vetuſtiores typis descripti neglegunt. Contra, vocula addita, *sic vos et ut victi audiatis* eſt in Rec.

Si non id, quod amittitur] *et si non id* Lovel. 4. Sed conjunctione facile carere poſſumus. Solet enim Livius *τὸ si*, non addita simili copula, in eadem periodo repetere. V. ad 3, 17, 3. *sic non id, quod amittitur* Lov. 3. Sed solent hae particnlae confundi. V. Bentl. ad Horat. 3, 24, 5. *sed non id, quod amittitur* Flor. Cant. et Harl. Scd et hae particulae in Mſtis commutantur. Exemplum habuimus 5, 52, 12. V. etiam infra ad 22, 60, 4. *si non, quod amittitur* Lov. 1. Saepe pronomen demonſtrativum omitti, videbimus ad 23, 15, 4. Hic tamen temerarium foret, unum codicem audire. *si non id quidem amittitur* Gaertn. *si non id, quod dimittitur* Lov. 2. Mox *victoris sunt*, pro *sint*, Gaertn. Deinde *sed si quidquam relinquitur* Lov. 2. *sed quidquid delinquitur* Ber.

§. 6. *Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam fere totam habet, adimit*] Pal. tert. *Urbis vobis, quam magna ex parte dirutam*. GEBH. *Urbem jam vobis* Gaertn. Contra *τὸ jam* in verbis proximis omittit Ber. a m. 1. Praeterea *diruptam* vel *dirruptam* eſt in Lov. 1. Rec. Ber. et Hav. V. ad 9, 45, 17. Tum *captam totam fere habet, adimit* Ber. *captam habet, adimit* Harl. *captam fere totam habet, adimitque* Hav.

Aurum argentumque omne, publicum privatumque, ad se jubet deferri] *aurum et argentum omne* Flor. *aurum argentum omnium* Gaertn. Dein *publicum et privatum* edd. Aldina priores. *ad se jubet adferri* Hearnii D. *deferre* et *adferre* etiam supra confundebantur hoc cap. §. 4.

§. 7. *Conjugum vestraque corpora ac liberorum vestrorum*] Cantabr. *corpora vestra, conjugum ac lib.* qui ordo decentior eſt, et ita servatur ab Livio, ut interdum inverti satis agnoscas. JAC. GRON. Non aliter etiam Flor. Sane ordinem hunc magis naturalem eſſe, omnino confiteor; utrum tamen verior sit, dubito. Primo enim magis Livianum videtur, ut in conjungendis tribus duae potius conjunctiones adhibeantur, quam una; et quidem primo *que*, tum *et*. V. ad 2, 31, 1. et ad 5, 17, 8. Quamvis autem etiam aliter interdum Livius loquatur, ubi tamen hanc compositionem orationis in Mſtis invenio, eam haud temere, tamquam a librariis profectam, mutandam censeo. Praeterea decentiorem ordinem non ubique Livius observavit. Certe decentius eſſe videtur, ut uxor praecedat liberos, et ante eos

tumque omne, publicum privatumque, ad se jubet deferri: conjugum vestraque corpora ac liberorum 7
vestrorum servat inviolata, si inermes cum binis vestimentis velitis ab Sagunto exire. Haec victor ho- 8
stis imperat. Haec, quamquam sint gravia atque

memoretur, quemadmodum etiam fit hoc loco, et 4, 28, 5. At contrarium observatur 3, 47, 2. *Se pro liberis eorum ac conjugibus quotidie in acie stare.* et c. 50, 7. *Illis quoque enim filias, sorores, conjugesque esse.* Ita *equi virique* infra hoc lib. c. 27, 5. *pedites equitesque* 34, 26, 2. V. etiam ad 40, 10, 5. Ceterum *vestrorum* exsulat a Ber. *ac liberorum vestrorum* a Lov. 4.

Si inermes cum binis vestimentis velitis ab Sagunto exire] Non dubito legere *cum privis vestimentis*. Nam aliquot lineis supra [c. praec.] in iisdem conditionibus est, *traditoque omni auro atque argento, egressi urbe cum singulis vestimentis*. Restituo hanc vocem in Quadrigario apud Nonium *Reticulum*. *Claud. lib.* 1. *Privisque ductoribus indit reticula galearia*. Vulgo, *prius hisce auctoribus inde*. LIPS. 1. Epist. Quaest. 9. Lipsii correctionem nullus MS. codicum Pall. agnoscit, nisi quod sec. pro *exire* ostentet *abscedere*. GEBH. Voce *privus* utitur etiam Livius supra 7, 37, 2. *In praesentia singulis bubus, binisque privis tunicis donati.* 30, 43, 9. *Ut privos lapides silices, privasque verbenas secum ferrent.* Ad priorem autem locum docui, librarios vocem hanc minus obviam saepius corrupisse. Similiter *privis vestimentis*, pro *binis*, Lipsius Valerio Max. reddere conatus est in notis ad 9, 6. ext. 2. quod tamen Periz. ibi displicet, qui contendit, Valerium, si id voluisset, dicturum fuisse *unis vestimentis*. Quomodo etiam Doujatius, si quid mutandum, hic legere malebat. Vide tamen, num potius vulgatum servandum, ac conjiciendum sit, Hannibalem, quum videret, Alconem dictas pacis leges tantopere abnuisse, Alorco Saguntum abeunti mandasse, ut pro singulis bina vestimenta offerret, et rerum Turdetanis reddendarum, quod ab Alcone etiam exegerat, nullam mentionem faceret: insuper etiam promitteret, si has leges probare vellent, fore, ut sua, conjugumque ac liberorum corpora inviolata haberent. Fateor tamen, ex Livio vix probari posse, Alorcum conscio Hannibale Saguntum abiisse, aut antea ea de re cum Hannibale conloeutum esse; nisi eo referre velis verba cap. praec. *se pacis ejus interpretem fore pollicetur:* licet hoc cap. praetexere videatur *se nec oratorem Hannibalis, nec transfugam ad Saguntinos venisse.* quae tamen verba et aliter accipi possunt. Praeterea *velitis a Sagunto exire* Lov. 1. 2. 3. Ber. Rec. et Hav. *a Sagunto velitis exire* Lovel. 4. et edd. usque ad Cl. Jac. Gronov. *ab Sagunto velitis exire* Lov. 5. *velitis Sagunto exire* Gaertn.

§. 8. *Haec victor hostis imperat. Haec, quamquam sint gravia*] Hoc *victor hostis* Rec. Posterius autem *Haec* deficit in Lov. 3. Deinde *quamquam sunt gravia* Flor. Lov. 1. 4. Ber. et Gaertner.

acerba, fortuna vestra vobis suadet. Equidem haud despero, quum omnium potestas ei facta sit, aliquid
9 *ex his rebus remissurum. Sed vel haec patienda censeo potius, quam trucidari corpora vestra, rapi trahique ante ora vestra conjuges ac liberos belli jure sinatis.*

1 XIV. Ad haec audienda quum, circumfusa paullatim multitudine, permixtum senatui esset populi concilium; repente primores, secessione facta, (priusquam responsum daretur) argentum aurumque omne, ex publico privatoque in forum conlatum, in ignem ad id raptim factum conjicientes, eodem
2 plerique semet ipsi praecipitaverunt. Quum ex eo pavor ac trepidatio totam urbem pervasisset, alius insuper tumultus ex arce auditur. Turris diu quassata prociderat: perque ruinam ejus cohors Poeno-

Haud despero, quum omnium potestas ei a vobis facta sit] Exsulat ab tribus omnibus Pall. *a vobis*, ut paullo ante *vestra* a Pal. tert. GEBH. *Tà a vobis* exsulant omnibus scriptis. Velim autem, *quum omnium potestas ei facta erit*. Vel, *potestatem ei feceritis*. J. FR. GRON. *haud spero* Lov. 1. 3. et Hav. Tum *omnium ei potestas* Lov. 2. Denique *τà a vobis* exsulant a Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii D. et omnibus Crevier.

§. 9. *Sed haec patienda censeo potius, quam trucidari*] *Sed vel haec patienda censeo potius* Flor. id est, etiam haec patienda. Quod recepi. V. infra ad 24, 22, 7. *potius* autem non adparet in Ber. cujus loco *prius* est in Lov. 4. V. ad 9, 14, 16.

§. 1. *Permixtum senatui esset populi concilium*] Pal. sec. *senatui foret*. GEBH. *senatui populi concilium esset* Ber. *populi consilium* Lov. 5. Gaertn. et quaedam edd. antt. Male. V. Gronov. ad 44, 2, 5. Mox *priores*, pro *primores*, Lov. 4. V. ad 37, 43, 10. Tum *daretur responsum* Ber.

Argentum aurumque omne, ex publico privatoque in forum conlatum] *aurum argentumque omne* Lov. 3. *argentum aurumque ēē*, id est *esse*, Gaertn. V. ad 5, 50, 6. (* 36, 4, 6.) Tum *in forum* deficit in Lov. 1. Mox *raptum*, pro *raptim*, Lov. 5.

Eodem plerique semet ipsi praecipitaverunt] Ita MSS. optimi, non *semetipsos*. J.FR.GRON. Inter optimos ita praeferentes sunt Flor. et Cant. V. ad 2, 19,

rum inpetu facto quum signum imperatori dedisset, nudatam stationibus custodiisque solitis hostium esse urbem; non cunctandum in tali occasione ratus 3
Hannibal, totis viribus adgressus urbem, momento cepit, signo dato, ut omnes puberes interficerentur. quod imperium crudele, ceterum prope necessarium cognitum ipso eventu est. Cui enim parci potuit ex 4
iis, qui aut inclusi cum conjugibus ac liberis domos super se ipsos concremaverunt, aut armati nullum ante finem pugnae, quam morientes, fecerunt?

XV. Captum oppidum est cum ingenti praeda. 1
Quamquam pleraque ab dominis de industria conrupta erant, et in caedibus vix ullum discrimen aetatis ira fecerat, et captivi militum praeda fuerant; tamen et ex pretio rerum venditarum aliquantum pe- 2
cuniae redactum esse constat, et multam pretiosam

6. Praeterea *eos plerique* Gaertner. Tum *praecipitarunt* Lov. 4. *praecipitaverant* Harl.

§. 2. *Pavor ac trepidatio totam urbem pervasisset, alius insuper tumultus*] *pavor et trepidatio* Gaertn. *pavor atque trepidatio* Ber. Vox autem *insuper* neglegebatur a librario Lov. 1.

Quum signum imperator dedisset] Credo legendum *imperatori*. VALLA. Ut emendandum censuit Valla, imitata est prima editionum. Caeterum Pall. tres *imperator*. GEBH. Vallae emendationem probo. Alterum tamen superest in Flor. Lov. quinque, Voss. Harl. Gaertn. et Hearnii D. ac N. cujus posterioris margini tamen *imperatori* adscribitur.

§. 3. *Esse urbem, non cunctandum in tali occasione ratus Hannibal*] Pal. tert. *urbem esse non cunctandum in tali occasione esse: Hannibal ratus*. GEBH. *urbem esse* etiam Lov. 2. Mox *viribus totis* Harl. Deinde *occiderentur*, pro *interficerentur*, Lov. 4. et 5. *interficerent* Harl. V. ad 10, 10, 1.

Necessarium cognitum in ipso eventu est] Flor. et Gud. praepositione carent. J. FR. GRON. Carent etiam Cant. et unus Crevier. Horum itaque codicum auctoritate expunxi.

§. 1. *Captum oppidum est*] *Captum est oppidum* Ber. Sed τὸ *est* exsulat ab edd. Aldina antiquioribus, quae eaedem etiam mox legunt *a dominis*. Ber. autem *de industria a dominis corrupta fuerant*.

§. 2. *Tamen ex pretio rerum venditarum*] *tamen et ex pretio*

3 supellectilem vestemque missam Karthaginem. Octavo mense, quam coeptum obpugnari, captum Saguntum, quidam scripsere: inde Karthaginem novam in hiberna Hannibalem concessisse: quinto deinde mense, quam ab Karthagine profectus sit, in
4 Italiam pervenisse. Quae si ita sunt, fieri non potuit, ut P. Cornelius, Ti. Sempronius consules fuerint, ad quos et principio obpugnationis legati Sa-

tio rerum Pall. tres. GEBH. Flor. et Gud. *tamen et ex pretio*. J. FR. GRON. Similiter Cant. Lov. 4. 5. Rec. et Hearnii Oxonienses. In reliquis conjunctio excidit ob similitudinem sequentis *ex*. V. ad 44, 43, 3. Certe contrario errore *tamen et pretio* erat in Ber. V. ad 5, 32, 4. *tum ex pretio* legit Gaertn. V. ad 22, 17, 5. Mox voces *et multam pretiosam supellectilem vestemque missam Karthaginem* desunt in Lov. 5. *multum pretiosam* legunt Lov. 4. et Harl.

§. 3. *Octavo mense, quam coeptum obpugnari, captum Saguntum, quidam scripsere*] Polybjus [3, 17.] *τέλος ἐν ὀκτὼ μησὶ κατὰ κράτος εἷλε τὴν πόλιν.* SIG. *Octavo mense coeptum oppugnari* Rec. *Octavo mense, quam coeptum oppugnare* Hav. Deinde *captam Saguntum* Ber. quod probum esse posset. V. ad c. 21, 1. Verum ita etiam dicendum *quam coepta obpugnari*. Reliquis igitur codd. nihil mutantibus adsentior. Ceterum omnia haec verba cum duobus seqq. *inde Karthaginem* omittuntur in Lov. 2. et Gaertn. cespitantibus scribis ob vocis *Karthaginem* repetitionem. V. ad 9, 11, 11.

Quinto deinde mense, quam a Karthagine profectus sit, in Italiam pervenisse] Polybius item [3, 56.] *Τὴν μὲν πᾶσαν πορείαν ἐκ καινῆς πόλεως ἐν πέντε μησὶ ποιησάμενος.* SIG. *quinto dein mense* Gaertn. V. ad 3, 3, 6. Deinde *ab Karthagine* edidit Cl. Jac. Gronovius, concinentibus Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Voss. Harl. Hafn. et Hav. Tum *in Italiam venisse* Cant. et Ber.

§. 4. *Ut P. Cornelius, Ti. Sempronius consules fuerint*] Sigonius ediderat *et Ti. Sempronius*, quod reliqui servarunt usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui copulam *et*, in nullo etiam cod. a me visam, expunxit. V. ad 2, 17, 1. et mox h. cap. ad §. 5. *T. Sempronius Longus consules fuerint* legit Ber. sed cognomen, quod in collega Cornelio omittebatur, a librario additum est; quemadmodum eamdem ob caussam ab eo potius, quam a Livio, omissum est ejusdem praenomen in Lov. 3. Paullo ante *Quod si ita est* legunt Lovel. 4. et Hearnii L. 1.

Ad quos et in principio obpugnationis legati Saguntini missi sint] Pall. tres *τὸ in* omittunt: *ad quos et principio oppugnationis*. GEBH. *ad quos et in principio* in prima exstitit ed. Aldina, idque unus servat Harl. Edd. ante eum praeferunt *ad*

guntini miſſi sint, et qui in suo magiſtratu cum Hannibale, alter ad Ticinum amnem, ambo aliquanto
poſt ad Trebiam, pugnaverint. Aut omnia breviora 5
aliquanto fuere, aut Saguntum principio anni, quo P. Cornelius, Ti. Sempronius consules fuerunt, non
coeptum obpugnari eſt, sed captum. Nam exces- 6
siſſe pugna ad Trebiam in annum Cn. Servilii et C. Flaminii non poteſt: quia Flaminius Arimini con-

quos in principia. Sed *ad quos principio* inveni in Gaertn. *ad quos et principio*, id eſt *etiam*, in Ber. V. ad 22, 47, 9. *ad quos et principio*, quod J. Fr. Gronovius recepit, in reliquis omnibus Mſtis. V. ad 2, 30, 14. Deinde *missi sunt* Lov. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. antt. Mox in verbis sequentibus *ad Ticinium* Ber. Harl. et Hav. Tum *ad Trebiam pugnaverunt* Lov. 2. et 3. *ad Trebiam oppugnav'e*, id eſt *oppugnavere*, Ber. a m. 1. *pugnavere* a m. 2.

§. 5. *Quo P. Cornelius, Ti. Sempronius consules fuerunt*] *in quo P. Cornelius* Hav. Deinde hic iterum *et Ti. Sempronius* Sigonius edidit, ac similiter J. Fr. Gronovius particulam *et*, quam vetuſtiores edd. ignorant, et unus tantum codicum meorum Ber. agnoscit, expunxit: attamen et Lov. 3. *Titusque Sempronius* habebat. at Sempronii praenomen omittebatur in Hearnii D. Deinde *fuerint* Flor. a m. 2. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Hav. In praecedentibus *breviora aliquanto fuerunt* Ber. in sequentibus *non coeptum obpugnari, sed captum est*, trajectis vocabulis, Rec. et edd. ante Aldinam omnes, quas vidi.

§. 6. *Excessisse pugna ad Trebiam in annum Cn. Servilii et Flaminii non potest*] Notavi ex Cantabr. *et conflammini*, ex Oxon. *et cons. flam.* idemque in Voſſ. vidit pater. Quae eo ducunt, ut cum Flor. et Gud. scribendum censeamus *Cn. Servilii et C. Flaminii*. JAC. GRON. *et C. Flaminii* etiam, praeter codd. memoratos a Gronovio, legunt Lov. 3. 4. Ber. Hafn. et optimi Crevier. *et Cajus Flaminii* Hav. *et T. Flaminii* Lov. 5. et Gaertn. *Gn. Servilius et Cons. Flaminius* Hearnii N. in cujus margine *Gn. Servilii et G. Flaminii* emendatur. Si Cl. Gronovius priores edd. consuluisset, Flaminii praenomen demum a Grut. in ed. ult. omiſſum eſſe inveniſſet, atque iterum contextui reddere non dubitaſſet, quod exemplo Crevier. feci. Ad haec *C. Servilii* Lov. 3. V. ad 7, 3, 3. *Cornelii Servilii* Lov. 4. *consulis Servilii* Lov. 5. et Rec. *consules Servilii* Gaertn. Tum *Flaminii consulum non potest* Hearnius in L. 1. *Flaminii cons. non potest* in D. invenit. *Tà non potest* praefert Gaertn. qui in principio hujus §. legebat, *Non excessisse*, pro *Nam*. Antiquiores edd. corruptiſſime habent: *Nam excessisse pugna ad Trebiam T. Sempronius in annum M. Servilii et C. Flaminii non potest;* quod primus Aldus in erratis emendavit, subſtituens id, quod nunc exſtat.

sulatum iniit, creatus ab Ti. Sempronio consule; qui, poſt pugnam ad Trebiam ad creandos consules Romam quum veniſſet, comitiis perfectis ad exercitum in hiberna rediit.

1 XVI. Sub idem fere tempus et legati, qui redierant a Karthagine, Romam retulerunt, omnia hoſti-
2 lia eſſe, et Sagunti excidium nunciatum eſt: tantusque simul moeror Patres, misericordiaque sociorum peremtorum indigne, et pudor non lati auxilii, et ira in Karthaginienses, metusque de summa rerum

Flaminius Arimini consulatum iniit, creatus ab Ti. Sempronio consule] *Flaminius consulatum iniit Arimini* Hav. *consulatum iniit Flaminius Arimini* Hafn. *Flaminius Arvami consulatum iniit* Gaertn. Sed vox *Arimini* deficit in Voſſ. et Lov. 1. 2. 3. ac 4. Deinde *creato T. Sempronio consule* Lov. 4. *creatus Titus Sempronius consul* Lov. 5. Harl. et Hav. *creatus est Sempronius consul* Gaertn. *creatus T. Sempronius cons.* Lov. 1. et 2. *creatus. Et Sempronius*, omiſſa voce sequenti, Rec. *creatus T. Sempronio consule* quaedam edd. antt.

§. 1. *Et Sagunti exscidium nuntiatum est*] Ita hic et mox §. 5. edidit Clericus contra codd. et vett. edd. auctoritatem, qui uno ore *excidium* legunt, nisi quod *exercidium* sit in Lov. 5. V. ad 5, 15, 9. Paullo ante *ab Carthagine* Flor. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Tum *Romam redierunt* Cant.

§. 2. *Tantusque simul moeror Patres, misericordiaque sociorum peremtorum indigne*] Vocem *simul* edd. ante Aldum omiserunt; quae ideo primis editoribus displicuiſſe videtur, quod semel tantum ponatur. Id tamen Livio frequens eſſe, videbimus ad 33, 12, 2. Praeterea *Patres* exsulat ab edd, vett. quam vocem primi restituerunt Moguntini. *miseria sociorum* Rec. *et midq; sociorum* Gaertn. *unaq; sociorum* Hav. *misericordiaque peremtorum sociorum indigne* edd. Aldina priores. *misericordia sociorum indigne peremtorum* Rec. Mox *in Carthaginiensem* Ber. et edd. vett. Tum *summa rerum accepit* Lov. 3. Deinde *veluti si jam ad portas hostis esset*, pro *velut*, Ber. *velut si jam ad portas hostis essent* Gaertn.

Trepidarent magis, quam consulerent] Vet. lib. *consultarent*. SIG. Temere mutavit Sigonius: quippe Pall. tres et vetuſta ed. *quam consulerent*. GEBH. *consultarent* ab unico Sigonii libro: caeteri, ut olim editi, *consulerent*. Quod non intellexit, qui mutavit. Eſt enim, quam rem bene gererent, consulto agerent. Terentius [in Heaut. 5, 2, 9.]

Ubi te vidi esse animo omisso,
et suavia in praesentia
Quae essent, habere, neque
consulere in longitudinem.

cepit, velut si jam ad portas hostis esset; ut, tot uno tempore motibus animi turbati, trepidarent magis, quam consulerent. Nam neque hostem acrio- 3
rem bellicosioremque secum congressum; nec rem Romanam tam desidem umquam fuisse atque inbellem. Sardos, Corsosque, et Istros, atque Illyrios, 4
lacessisse magis, quam exercuisse, Romana arma: et cum Gallis tumultuatum verius, quam belligeratum. Poenum, hostem veteranum, trium et viginti anno- 5
rum militia durissima inter Hispanas gentes semper

Sallustius ad Caesarem [de Rep. ordin. ep. 1, 1.] *Id evenit, quia plerique rerum potentes perverse consulunt.* Cato [5. Orig. apud Gell. 7, 3.] *Mihi magnae curae est, quod haec res tam secunda processerit, ne quid in consulendo adversi eveniat.* J. FR. GRON. Nulli etiam meorum codd. adsentiuntur Sigonii vet. lib. cujus librarius more sollemni *consulere* et *consultare* confudit. Hujus erroris, qui in membranis frequens est, alia exempla v. ad 2, 57, 2. 5, 25, 8. 9, 3, 1. 23, 35, 3. 26, 10, 2. 35, 47, 2. (* 36, 3, 9.) et ad Epit. Liv. 54.

§. 3. *Hostem acriorem bellicosioremque*] Restat in Pal. sec. *Nam neque hostem acriorem esse bellicosioremque secum congressum.* GEBH.

§. 4. *Histros atque Illyricos*] *Istros atque Illyrios* Capit. Triumphi. Nominat bella, inter primum et secundum Punicum bellum gesta cum Sardis, Corsis, Istris, Illyriis et Gallis, de quibus triumphi aliquot acti sunt. SIG. Pal. tert. *Sardos, Corsosque, atque Istros et Illyricos.* GEBH. Recte Sigonius *Istros et Illyrios.* De priori v. ad 41, 1, 1. de posteriori supra ad Epit. Liv. 20. Quod tamen Fast. Capit. Triumph. testes advocet, ad solos Illyrios pertinere potest. Illa enim pars, qua triumphi de Istris referuntur, hodie periit.

Tumultuatum magis, quam belligeratum] Pulcre Flor. *et cum Gallis tumultuatum verius, quam belligeratum.* praesertim quum τὸ *magis* proxime praecedat. V. ad 4, 33, 3. 5, 25, 5. *Nihil de collatione dicere stipis verius, quam decimae.* 40, [27, 10.] *Ab Liguribus, latronibus verius, quam hostibus justis, Romanum exercitum obsideri.* 41, [18, 3.] *Pecora in fanis trucidant verius passim, quam rite sacrificant.* J. FR. GRON. Similiter etiam Cant. et Voss. Supra 2, 26, 1. *Tumultus enim fuit verius, quam bellum.* Infra 22, 19, 11. *Tentata verius pugna, quam inita, in fugam averterunt classem.* V. etiam Gronov. ad 22, 23, 3.

§. 5. *Poenum, hostem veteranum, trium et viginti annorum militiu*] Lege *XVIII. annorum*, non *XXIII.* † „Hic omittit V. „annos belli Africi pudendo er- „rore. rite igitur legitur *XXIII*, „non *XVIII.*" † Amilcar enim

victorem, primum Hamilcare, deinde Hasdrubale, nunc Hannibale duce acerrimo adsuetum, recentem ab excidio opulentiſſimae urbis, Iberum transire:
6 trahere secum tot excitos Hispanorum populos: conciturum avidas semper armorum Gallicas gentes. cum orbe terrarum bellum gerendum in Italia ac pro moenibus Romanis eſſe.

novem imperavit annos, Asdrubal octo, unum Annibal, auctore Livio: si quidem intelligendum eſt, octavum annum Asdrubalis primum eſſe Annibalis. Error ex notis natus. *V* enim in *X* mutatum eſt. SIG. Sigonius *XVIII*, vel *duodeviginti*. Amilcarem enim novem imperaſſe annis, Hasdrubalem octo, Hannibalem uno. Scilicet haec imperia illorum ducum in Hispania sunt. At Livius Poenum militem veteranum tot annorum vocat, quot intersunt inter bellum Punicum primum et secundum. Vult enim nos cogitare, partem earumdem legionum bellum Africum, quod pacem Romanam ſtatim secutum eſt, confeciſſe. J. FR. GRON. *XXIII annorum* Ber. *trium et triginta annorum* Lov. 3. Fateor notas numerales *V* et *X*, adeoque *XVIII* et *XXIII*, facile commutari potuiſſe. V. ad 39, 29, 7. Conjecturam tamen Sigonii probare nequeo. Ex iis enim, quae ipse notavit supra hoc lib. c. 6, 2. patet, vel secundum Livii calculum hunc non primum, sed tertium annum Hannibalis eſſe, qui, additi novem Hamilcaris, et octo Hasdrubalis annis, efficiunt viginti annos.

Semper victorem etc. *adsuetum*] Vellem, aliquis liber haberet *vincere*. 4, [31, 4.] *Moesta civitas vinci insueta*. 10, [6, 11.] *Minus autem tetendere, adsueti jam tali genere certaminum vinci*. 23, [40, 10.] *Diu pugnam ancipitem Poeni, Sardis facile vinci adsuetis, fecerunt*. 27, [39, 8.] *Nec videre ipsi advenam in sua terra adsueti*. J. FR. GRON. 10, 41, 2. *Per aliquot jam annos vinci adsueti*. Sed et noſtri omnes *victorem* servant.

Primum Hamilcare, deinde Hasdrubale, nunc Hannibale] Horum omnium nec vola nec veſtigium in Flor. Voſſ. Gud. Men. membranis. J. FR. GRON. Desunt eadem in Cant. Lovel. quinque, Ber. Hafn. Hav. omnibus Crevier. et Hearnii L. 1. ac N. in cujus tamen poſtremi margine adscripta visuntur. Praeterea *duci acerrimo adsuetum*, pro *duce*, Flor. Lovel. 1. 2. 3. 4. Voſſ. Ber. Hafn. Hav. et codd. Crevier. Verum, si verbis praecedentibus *vincere*, pro *victorem*, quis probet, is vulgatum *duce* hoc loco tueri debet; at, qui ibi *victorem* praefert, et a manuscriptis omiſſa delenda putat, hic utrumvis *duce* vel *duci* admittere poteſt: Livium enim utroque modo locutum eſſe, videbimus ad 31, 35, 3. Verisimilius tamen videtur, *duci*, quam *duce*, a manu librarii eſſe. Praeterea *recenter ab excidio*, pro *recentem*, Lovel. 4. Denique perperam iterum *exscidio* Clericus. V. ad §. 1.

§. 6. *Trahere secum tot ex-*

XVII. Nominatae jam antea consulibus provin- 1
ciae erant; tum sortiri jussi. Cornelio Hispania,
Sempronio Africa cum Sicilia evenit. Sex in eum 2
annum decretae legiones, et sociûm quantum ipsis
videretur, et classis quanta parari posset. Quatuor 3
et viginti peditum Romanorum millia sunt scripta,
et mille octingenti equites: sociorum quadraginta

citos Hispanorum populos] Vocula *tot* deerat a m. 1. in Ber. Tum *exercitus Hispanorum populos* legit Gaertn. *excitos Hispanos populos* Ber. qui cum Gaertn. mox alio ordine *semper avidas* exhibet.

Bellum gerendum in Italia ac pro moenibus] *belligerandum* Lovel. 3. quod librarii esse puto, cujus memoriae illa vox adhuc inhaerebat ex praecedentibus verbis hujus cap. *Tumultuatum verius, quam belligeratum.* Certe nulli codd. alii consentiunt. Tum *in Italia pro moenibus* Ber.

§. 1. *Tum sortiri jussi. Cornelio*] Et hic suspicor fecisse Livium, *erant: tum sortiri jussis Cornelio Hispania, Sempronio Africa cum Sicilia evenit.* J. FR. GRON. V. supra ad 3, 22, 3. Ceterum *P. Cornelio* Ber. *T. Cornelio* Hearnii N. in margine. In verbis praecedentibus *Nominatae jam ante*, pro *antea*, Lovel. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. V. ad 40, 12, 3. In sequentibus autem *cum Sicilia venit* Hafn. et Lovel. 3.

§. 2. *Et sociorum quantum ipsis videretur, et classis*] Pall. pr. et sec. *et sociûm.* GEBH. Similiter Flor. Cant. Voss. a m. 1. Lov. 1. 4. Harl. Hafn. Rec. Hav. et Hearnii N. in margine. Et amat hanc contractionem Livius. Infra 22, 27, 11. *Sociûmque et Latini nominis auxilia diviserunt.* ubi unus etiam *sociorumque.* c. 40, 6. *Legioni Romanae et sociûm peditum equitumque duobus millibus praeficiunt.* 26, 15, 6. *Tribunis militum ac praefectis sociûm imperavit.* V. etiam ad 23, 24, 8. 27, 41, 7. 32, 33, 4. Et ita in aliis etiam vocibus contrahere Livius amavit. V. infra ad 22, 22, 5. ubi se ex suis sociûm dedisse Gronovius testatur. Tum *videtur* Gaertn. Vide ad 40, 14, 3. Deinde vocula *et* secundo loco deest in Ber. *et classi quanta parari posset* Lovel. 3. *et classe quanta parari posset* Lovel. 4. *et classis quantum parari posset* quaedam ex vett. edd.

§. 3. *Sunt scripta, mille et octingenti equites*] Ab omnibus libris abest τo *mille*. GEBH. Abest etiam a Cant. Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. N. Exe. Pithoei, et edd. antt. Primus Aldus in erratis id adscivit, legens *mille et octingenti*, quod deinceps servatum est usque ad Cl. Jac. Gronov. qui substituit *et mille octingenti.* Numerus millenarius omnino est necessarius. Legio enim Romana constabat ex quatuor millibus peditum et trecentis equitibus. V. quae notantur ad 8, 8, 14. et ipsum Livium mox hoc ipso cap. §. 6. Hoc au-

millia peditum, quatuor millia et quadringenti equites: naves ducentae viginti quinqueremes, celoces
4 viginti deductae. Latum inde ad populum, *vellent, juberent, populo Karthaginiensi bellum indici.* Ejusque

tem anno scriptae erant sex legiones, ut Livius modo dixit; eae vero efficere debent viginti quatuor millia peditum, et mille octingentos equites. Reliquis igitur corruptior est Lovel. 6. qui non modo *mille* omisit, sed etiam pro Dccc legit *Decē* sive *decem.* qui error ex ductuum similitudine natus est. In plerisque autem codd. *τὸ mille* excidit, quod forte scriptum foret hac *M.* vel hac ↀ nota, quam librarius non intellexit, et ideo omisit. V. ad 39, 42, 3. Sane in Flor. exstat *et* ↀ *DCCC equites.* Unde patet, idoneo satis auctore Cl. Jac. Gronov. ordinem verborum mutasse. Praeterea *subscripta*, pro *sunt scripta*, Voss. Lovel. 2. 3. et Hafn. At *subsunt scripta*, utraque lectione juncta, Gaertn. *Tò sunt* deficit in Flor. et Cant. Insuper in verbis praecedentibus *millia peditum Romanorum*, trajectis vocibus, Gaertn.

Sociorum quadraginta quatuor peditum, et quatuor equitum millia] Quantis copiis primo Punici secundi belli anno Romani dimicarint, adhuc male traditum est. In sociorum numero non conveniunt scripti cum editis. Florentinus, *sociorum XL peditum IIII et CCCC equites.* Ubi duo numeri ita sunt pronunciandi, ut addas *millia.* Petav. *sociorum LIIII millia peditum, et quadringenti equites.* Gudianus, *sociorum quadraginta millia peditum, quatuor millia et quingenti equites.* Vera est omnino Florentina lectio. Nam infra [hoc cap.] ubi de Cornelii copiis agit, pro eo, quod editur, *equitibus mille ducentis*, Flor. Voss. Gud. Pet. *equitibus mille sexcentis.* Editiones antiquae ab Andrea usque ad Moguntinos, *equitibus sexcentis.* Aldus quoque *equitibus mille sexcentis.* Sed in corrigendis, inito scilicet, quem putabat, numero, *mille ducentis*: idque primus expressit Juntas. Quod autem Manlius dicitur habuisse *quatuordecim millia sociorum peditum*, Aldo debetur. Andreas, *duas legiones Romanas et quadringentos quinquaginta sociorum peditum.* Retinuerunt Mediolanensis et Tarvisina. At duae Venetae, Ascensius, Moguntini, Saveterius, *duas legiones Romanas et quatuordecim millia et quadringentos quinquaginta sociorum peditum.* Becharius, *quatuordecim millia et sexcentos sociorum peditum.* Haec omnia ludibria sunt lascivientium ingeniorum. Florentinus *duas legiones Romanas et CCLCC sociorum peditum.* Vossianus *et CCICC soc. ped.* Gudianus *et CCCCL. soc. ped.* en fontem illorum *quadringentorum quinquaginta.* Petav. *CCLX. sociorum peditum.* Ea monstra genuit ignoratio Latinorum numerorum. Nam Flor. et Vossianus significabant *CCIƆƆ*, hoc est decem millia. Jam collige numeros. Dictum est, in universum fuisse sociorum quadraginta millia peditum, equitum quatuor millia quadringentos. Ex his Sem-

que belli caussa supplicatio per urbem habita, atque adorati Dii, ut bene ac feliciter eveniret, quod bellum populus Romanus jussisset. Inter consules ita copiae divisae. Sempronio datae legiones duae, (ea quaterna millia erant peditum, et trecenti equi-

pronius habuit peditum 16000, Cornelius 14000. junctim 30000: adde decem millia Manlii: conficiuntur quadraginta millia. Equitum Sempronius habuit 1800, Cornelius 1600: qui sunt 3400: adde Manlianos mille: exsistunt quatuor millia quadringenti. J. FR. GRON. *sociorum quadraginta quatuor peditum, et CCCC equites* Lovel. 2. 5. Gaertn. Hafn. et Hearnii D. ac N. *sociorum quadraginta quatuor millia peditum, et CCCCti equites* Ber. At Flor. consentiunt Cant. Harl. et Exc. Pithoei. Gronovii libris suos consentire, Crevier. monuit. Probo itaque sententiam Gronovii, scribentis *sociorum quadraginta millia peditum, quatuor millia et quadringenti equites.* Hanc scripturam firmant non parum Voss. Lovel. 1. 3. 4. Hav. et Hearnii L. 1. qui, licet corrupti, omnia haec vocabula, consentiente ed. Rom. anni 1472. omiserunt: quod accidit, quia proxime praecedens vox eadem erat atque ultima hujus periodi. V. ad 9, 11, 11. Haec autem omissio non ita facile accidere potuisset, si ultima vox hujus diversa fuisset ab ultima praecedentis periodi. Posset tamen etiam *τὸ millia* priori loco omitti. V. quae notantur ad 36, 14, 1.

Naves ducentae viginti quinqueremes, celoces viginti deductae] Flor. *naves CCXXV remes quinque, celoces viginti deducti.* Cant. etiam *deducti.* At *naves quinqueremes CCXX* Rec. *naves ducentae et viginti quinqueremes* Ber. Deinde *calones viginti* Lovel. 3. *celotes viginti* Lov. 4. quomodo iidem codd. etiam mox legunt §. 5. De celocibus v. Scheff. 2. de Mil. Nav. 2.

§. 4. *Latum inde ad populum, vellent, juberent, populo Karthaginiensi bellum indici*] Hanc elegantissimam formulam commutant Pall. duo, quorum primus *juberent quoque.* sec. *juberentne.* GEBH. *Latum deinde ad populum* Ber. et Hav. Hinc *vellent et juberent* Hearnii N. in margine. *vellent jubere* Lov. 3. *vellent juberentne* Ber. Sed recte Gebhardus censuit, nihil mutandum esse. V. Brisson. 2. de Form. in princ. Deinde *populo Carthaginiensium* Hearnii D. V. ad 45, 23, 15.

Adorati Dii, ut benè ac feliciter eveniret] *adorti Dii* Hav. Tum *bene feliciterque* Ber.

§. 5. *Ea quaterna millia erant peditum, et trecenti equites*] Hic numerus unius est legionis, non duarum. Itaque scribendum: *eae* (puta singulae) *quaterna millia habebant peditum, et trecentos equites.* Aut *ea octo erant millia peditum et sexcenti equites.* Nam et infra L. Manlio in Gallia, cui duas item legiones, sexcentos assignat equites: et 24000 peditum, 1800 equites Romani sic fuerunt descripti inter Sempronium, Cornelium, Manlium, ut singuli 8000. peditum, sexcentos equites haberent. J. FR. GRON. *eae* est etiam in Lipsio 2. de Milit.

tes) et sociorum sexdecim millia peditum, equites
mille octingenti: naves longae centum sexaginta, ce-
6 loces duodecim. Cum his terrestribus maritimisque
copiis Ti. Sempronius missus in Siciliam; ita in Afri-
cam transmissurus, si ad arcendum Italia Poenum
7 consul alter satis esset. Cornelio minus copiarum
datum, quia L. Manlius practor et ipse cum haud

Rom. 5. hunc locum citante. DUK. Codd. nihil mutant, nisi quod, trajectis vocabulis, *millia peditum erat* legat Lovel. 4. tum *et equites trecenti* Harl. et Gaertn. Ultima itaque Gronovii conjectura longius a Mstorum lectione abit, quam ut probari possit. Neque etiam caussam satis justam habere potuit, cur τῷ *erant* subponeret *habebant.* Livius enim, ut hoc loco, ctiam infra locutus est 33, 4, 3. *Macedonum vero phalangem* etc. *mansuram invictam. Decem et sex millia militum haec fuere.* Minori mutatione Doujatius ita legi posse opinatur: *eae quaternûm millium erant peditum, et trecentorum equitum*, caussatus, facile errari potuisse, siquidem numeri per notas plerumque scribebantur. Id non nego; verum ita tamen ex *equites* faciendum erit *equitum.* Vide igitur, num minori adhuc mutatione legendum sit *eae quaterna millia erant peditum, et treceni equites.* Ita secundum vim numeri distributivi Livius dicet, quamque duarum legionum fuisse quatuor millia peditum, et trecentos equites. Saepissime vero librarios numerum distributivum in cardinalem mutasse, infra videbimus ad 32, 28, 11. Similiter et Crevier. conjecisse animadverto. Quamvis autem Gronovii conjectura *eae* pro *ea*, quam etiam Doujatius probavit, non displiceat, puto tamen, Clericum malo exemplo, et contra fidem in praefatione datam, eam in contextum admisisse, non monito lectore.

Sociorum sedecim millia peditum, equites mille octingenti] *et sociorum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et priscae edd. Primus deinde Aldus copulam omisit; quam loco restitui, et verba proxima per parenthesin dicta accipio hoc modo: *Sempronio datae legiones duae, (eae quaterna millia erant peditum, et treceni equites) et sociorum* etc. Insuper *et equites mille* Gaertn. et Hearnii N. in quo posteriore tamen τὸ *et* iterum a m. 2. deletum est.

§. 6. *Consul alter satis esset*] *consulum alter* Lovel. 1. Ita saepissime Livium locutum esse, dictum est ad 9, 32, 2. Hic tamen reliquorum codd. in vulgatum consensus efficit, ne quid mutandum censeam. Paullo ante *Cum terrestribus*, omissa media voce *his*, Rec.

§. 7. *Quia L. Manlius praetor et ipse cum haud invalido praesidio in Galliam mittebatur*] Meminit hujus praetoris etiam Polybius [3, 40.] Caeterum hoc anno L. Manlius, C. Terentius Varro, M. Aemilius, C. A-

invalido praesidio in Galliam mittebatur. Navium 8
maxime Cornelio numerus deminutus. sexaginta quin-
queremes datae (neque enim mari venturum, aut ea
parte belli dimicaturum hostem credebant) et duae
Romanae legiones cum suo justo equitatu, et qua-
tuordecim millibus sociorum peditum, equitibus
mille sexcentis. Duas legiones Romanas, et decem 9

tilius Serranus praetores a Livio memorantur: L. Manlius Galliam, C. Atilius Ligures, M. Aemilius Siciliam, C. Terentius urbanam jurisdictionem obtinuisse videtur. SIG. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. DXXXV. p. 149. Ceterum *Q. Lutius Manlius* legit Lovel. 3. *quia Manlius* Rec. Deinde *ipse secum haud invalido praesidio* Voss. Lovel. 1. 2. 3. Hafn. et Gaertn. At syllaba prima *τοῦ secum* perperam ex voce praecedenti est repetita. *ipse secum haud invalido praesidio et ipse secum mittebatur* Ber. a m. 1. pro quo postea datum est *ipse cum haud.* Paullo ante addita voce *Cornelio Scipioni minus copiarum* Rec.

§. 8. *Cornelio numerus deminutus*] Ita semper edidit Gronovius in Livio; quem secutus Hearnius observat, *diminutus* esse in suo N. Ipse etiam id in plerisque Mstis reperi. At *deminutus* exhibet optimus Flor. Similiter infra 22, 60, 15. et alibi. V. supra ad 2, 1, 7. Adde Gebhard. ad Cic. 4. ad fam. 5. Cel. Burmann. ad Suet. Caes. 5. et 11. et ad Aug. 41.

Aut ea parte belli dimicaturum hostem credebant] Aliquot libri veteres non habent vocem *belli*, nec necessaria ea est. SIG. Id est, eo genere belli. Sigonius notat, aliquot libros veteres non habere *belli*, nec necessariam eam vocem esse. Aliter judicavit Livius: a quo hoc ipso libro habes [c. 22, 4.] *Classis praeterea data est ad tuendam maritimam oram, quia, qua parte belli vicerant, ea tum quoque rem gesturos Romanos credi poterat.* Iterumque [c. 41, 4.] *Equestri proelio, qua parte copiarum conserendi manum fortuna data est.* 22, [19, 3.] *Navibus prope terram, exercitum in littore ducebat, paratus confligere, quacumque parte copiarum hostis occurrisset.* Rursum [c. 44, 4.] *Locis natis ad equestrem pugnam, qua parte virium invictus erat.* 23, [26, 2.] cum dixisset, Cn. Scipionem terra, Publium navibus rem gessisse, *Hasdrubal, Poenorum imperator, neutri parti satis fidens.* Justinus 6, [2.] *Inferioremque eum ea parte virium inveniri, qua longe superior sit.* Tacitus in vita soceri [25.] *Classe quae ab Agricola primum assumpta in partem virium sequebatur.* J. FR. GRON. Hoc lib. c. 53, 1. *Gaudio efferri, qua parte copiarum alter consul victus foret, ea se vicisse.* c. 54, 6. *Primum omnem equitatum ferox ea parte virium,* etc. *eduxit.* 22, 15, 9. *In proelium rediit, omni parte virium inpar.* 37, 18, 5. *Per levia certamina expertus, nulla parte virium se parem esse.* Ex nostris unus

millia sociorum peditum, mille equites socios, sexcentos Romanos Gallia provincia eodem anno versa in Punicum bellum habuit.

1 XVIII. His ita comparatis, ut omnia justa ante bellum fierent, legatos majores natu, Q. Fabium, M. Livium, L. Aemilium, C. Licinium, Q. Baebium, in Africam mittunt ad percunctandos Karthaginienses, publicone consilio Hannibal Saguntum obpu-

Rec. libris Sigonii adsentitur. Praeterea *putabant* edd. antt.

Equitibus mille ducentis] Gronov. supra hoc cap. ad §. 3. ex quatuor Mstis, quibus et suos concinere Crevier. testatur, *equitibus mille sexcentis* optime emendavit: quod insuper apud me superest in Lov. 2. 5. Ber. a m. 2. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Proxime accedit Hafn. *equitibus mille sexingentis* praeferens, ut et Lovel. 3. in quo est *equitibus inde DC.* ubi notam millenarii numeri *M* non adsecutus est librarius, sed ex ea, in literas duas *in* dissoluta, et ex superaddita nota fecit *inde:* quem eumdem errorem etiam in litera *M,* praenominis *Marci* nota, commissum esse, vidimus ad 4, 52, 4. *equitibus sexcentis* edd. antt. omissa numeri millenarii nota, quam operae typographorum non intellexerunt. V. ad 39, 42, 3.

§. 9. *Duas legiones Romanas et quadringentos quinquaginta sociorum*] Vera et sincera lectio est, quod Polybius plane demonstrat, *Duas legiones Romanas et quatuordecim millia sociorum.* SABELL. Hinc intelligere est, lectionem, quae vulgo adhuc apud Livium circumfertur, ex Sabellici conjectura receptam esse. *et ducentos et X in sociorum* legit Hafn. *et CCL sociorum* Voss. Lovel. 2. ac 3. *et CCCL sociorum* Lov. 4. et Hearnii N. quorum posterior in margine habet adscriptum *et quadringentos quinquaginta sociorum*, atque *et CCLXX sociorum.* quae ultima lectio etiam exstat in Harl. et Hearnii D. *et CCLCC sociorum* Cant. quomodo etiam Gronovius supra hoc cap. ad §. 3. se in Flor. invenisse monuit, unde emendabat et *cclↃↃ sociorum*; quod in Exc. Pithoei superesse, Hearne auctor est, nisi quod interpretationis caussa $\overline{X}$ adjectum habeat. Sane *et X. M. sociorum* inveni in Lovel. 5. et Ber. a m. 2. quod iterum in contextum recepi, inde ejecta Sabellici conjectura, nullius cod. testimonio comprobata. Insuper *Et duas legiones* legit Flor.

Mille equites socios, sexcentos Romanos] Post *mille*, *quadringentos quinquaginta* ponit Polybius; quo appareat, utrobique librariorum incuria Livianam lectionem depravari contigisse. Erit id facilius judicatu, si quis Romanae militiae sit vel mediocriter peritus. SABELL. Sabellici mentem non intellexerunt, qui primis editionibus, quae adnotationes ejus exhibent, praefuerunt. Vult enim voces *quadringentos quinquaginta* hic post τὸ *mille* inserendas, *mille quadringentos quinquaginta e-*

gnaſſet? et si, id quod facturi videbantur, fateren- 2
tur, ac defenderent publico consilio factum, ut in-
dicerent populo Karthaginiensi bellum. Romani 3
poſtquam Karthaginem venerunt, quum senatus da-
tus eſſet, et Q. Fabius nihil ultra, quam unum, quod
mandatum erat, percunctatus eſſet; tum ex Kartha-
giniensibus unus: *Praeceps vestra, Romani, et* 4
prior legatio fuit, quum Hannibalem, tamquam suo

quites socios: at illi in superioribus poſt *millia* inseruerunt, edentes *quatuordecim millia et quadringentos quinquaginta sociorum peditum*. Insuper neque Sabellici conjecturam probandam, sed receptam lectionem genuinam eſſe, evincit Gronov. supra hoc cap. §. 3.

Gallia provincia eodem anno versa in Punicum bellum] Pall. tres, Andreae et Petri Juſtini Philelfi Mediolanensis editio *Gallia provincia eodem versa in Punicum bellum*. GEBH. Omnes scripti deficiunt τῷ *anno*. Nec minus Andreas, Tarvis. Ven. Aeen. Beccarii in prima invenio Moguntina. Sed suppleverunt, qui τὸ *eodem* leviter corruptum eſſe non animadverterunt. Scribendum *Gallia provincia, nondum versa in Punicum bellum habuit*: hoc eſt, priusquam eo adducerent ambo consules copias suas Hannibali opponendas: priusquam ea sedes et campus belli Punici fieret. J. FR. GRON. In nullo etiam meo τὸ *anno* inveni: quod etiam abeſſe ab suo N. Hearnius monuit, quae reliquorum codicum lectio fuerit silens. Quamvis autem Gronovii conjectura non displiceat; puto tamen, Clericum eam peſſimo exemplo, praesertim nihil monito lectore, in contextum recepiſſe.

§. 1. *M. Livium, L. Aemilium*] Hic *M. Livius*, qui poſtea *Salinator* dictus eſt, eſſe non poteſt, quod consul eſſet tum, cum haec legatio miſſa eſt, vel reus, vel damnatus, ut l. 29. apparet. † „Glareanus omnino putat, Salinatorem fuiſſe." † SIG. Vocem *Livium* in D. τὰ *L. Aemilium* in L. 1. deeſſe, Hearne monuit.

Q. Baebium] Pal. pr. *Qu. Bebinium*. GEBH. Ita et Voſſ. Lovel. 1. 2. et Hearnii N. *Q. Bellium* Ber.

Ad percunctandos Karthaginienses, publicone consilio Hannibal Saguntum obpugnasset] Pal. tert. *expugnasset*. GEBH. Solent illa verba commutari. V. infra hoc lib. ad c. 57,6. Praeterea *ad percunctandum Karthaginienses* Lovel. 3. Hafn. et Rec. V. ad 40, 49, 1.

§. 2. *Si, id quod facturi videbantur, faterentur*] *facturi videbantur, facerent* Flor. quod, adposito signo, sibi non displicere Salvin. teſtatus eſt. Ego tamen vulgatum praefero.

§. 3. *Unus princeps: Vana, Romani, inquit, et prior legatio fuit*] Pall. pr. cum sec. *unus praeceps*. Caeterum omnes *Vestra, Romani*. perperam. GEBH. Sic primus Ascensius. Priores omnes *Vestra*. quod et Aldus retinuit, sed in erratis

consilio Saguntum obpugnantem, deposcebatis: cete-
rum haec legatio verbis adhuc lenior est, re asperior.
5 *Tunc enim Hannibal et insimulabatur, et deposceba-*
tur. nunc ab nobis et confessio culpae exprimitur: et,
6 *ut a confessis, res extemplo repetuntur. Ego autem*
non, privato publicone consilio Saguntum obpugna-
tum sit, quaerendum censeam: sed utrum jure, an

jubet pro eo reſtitui *Vana. princeps* eſt a Mediolanensi. Pro eo Andreas Romae, Flor. Voſſ. Gud. duo Pall. *praeceps.* Denique τὸ *inquit* arcent Flor. et Gudianus. Quibus auctoribus scribe: *tum ex Carthaginiensibus unus: Praeceps vestra, Romani, et prior legatio fuit.* quid enim *praeceps* aliud, quam temeraria, inconsiderata? J. FR. GRON. *unus princeps: vestra, Romani, inquit, et prior legatio fuit iniqua* Ber. et Brancal. Latinii. *unus princeps: vestra, Romani, iniqua et prior legatio fuit* Hafn. *praeceps*, pro *princeps*, etiam Lovel. 4. 5. Hearnii N. in contextu, et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. at tota ea voce caret Lovel. 3. Deinde *vestra*, pro *vana*, insuper Lovel. 1. 2. Harl. Gaertn. Hav. et apud Hearnium D. ac N. Denique *inquit* omittitur in Lovel. 3. sed eo transposito *inquit*, *Romani* Harl. *Tum ex Karthaginiensibus unus: Praeceps vestra, Romani, et prior legatio fuit* Cant. Quare Gronovii, ita ex Flor. emendantis, lectionem non tantum probavi, sed etiam in contextum admisi, quam eamdem etiam Crevier. suorum fide firmatam recepit. *Praeceps* et *Princeps* passim in Mſtis confunduntur. V. ad 2, 46, 4. 4, 33, 7. 7, 1, 9. hoc lib. c. 35, 3. et 37, 20, 10. Recte autem *praeceps* exponit temeraria, inconsiderata. Supra 9, 24, 2. *Aut tempore longinqua, aut praeceps periculo victoria esset.* 41, 10, 5. *Praeceps in provinciam abiit; ubi inconsultius, quam venerat, se gessit.* et eodem cap. §. 13. *In provinciam aeque ac prius praecipiti celeritate abit.* Praeterea *inquit, aït, dicit,* et similia, quae Livius omittere solet, saepe numero a librariis perperam addita fuiſſe, infra videbimus ad 23, 45, 6. Doujatius edidit, *ex Carthaginiensibus unus: Praeceps, Romani,* omissa voce *vestra*, atque ita meliores codices et antiquiſſimas edd. habere notavit. Vellem, vel unum eorum codd. aut edd. nomine indicaſſet. Certe in meorum nullo eam lectionem observavi. Quare in hanc veni opinionem, eum ex praecipiti feſtinatione, qua Gronovium consuluit, in illum errorem incidiſſe.

§. 4. *Haec legatio verbis adhuc lenior est, re asperior*] Τὸ *adhuc* exsulat a Ber. quam vocem transponens Crevier. malebat *verbis lenior est, re adhuc asperior.* Deinde *levior est* Lovel. 4. Harl. et Hafn. V. ad 36, 31, 8. Verbum autem *est*, quod codd. conſtanter servant, non adparet in ulla ante Aldum editione. Paullo ante *uno consilio*, pro *suo*, Hafn. *consilio suo*, Ber.

§. 5. *Nunc ab nobis et confessio culpae exprimitur*] *nunc*

injuria. Nostra enim haec quaestio atque animadversio in civem nostrum est; nostro, an suo fecerit arbitrio. Vobiscum una disceptatio est, licueritne per foedus fieri. 7 *Itaque quoniam discerni placet, quid publico consilio, quid sua sponte imperatores faciant; nobis vobiscum foedus est a Lutatio consule ictum: in quo quum caveretur utrorumque sociis,* 8

ab vobis Hearnii N. *a vobis* Hav. et quaedam vett. edd. pro quo aliae praeferunt *a nobis*, ut in multis etiam codd. supereſt. Cl. Jac. Gronovius demum dedit *ab nobis*. Sequens *et* abeſt a Lovel. 4. V. ad 2, 44, 3. ejus loco *aut* obfert Gaertn.

§. 6. *Non, privato publicone consilio Saguntum obpugnatum sit, quaerendum censeo*] Pall. tres et duae edd. *quaerendum censeam*. GEBH. *quaerendum censeo* a Moguntino accepimus. Priores *censeam*. Quod quia sanciunt Flor. Gud. Voſſ. tres Pall. revocandum judico. J. FR. GRON. Idem sanciunt Cant. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. Rec. et codd. Hearnii. Deinde *non privato publicove* Voſſ. Lovel. 3. 4. Ber. a m. 1. Hav. et Hearnii L. 1. *non publico privatove* edd. Aldina priores. *non an privato publicove* Ber. a m. 2. *num privato publicove* Lov. 2. *non privato an publico* Harl. et Hearnii N. Mox *sed* deeſt in Lovel. 2. Verum *vel utrum jure, vel injuria* exhibet Lovel. 3.

§. 7. *Atque animadversio in civem nostrum est; nostro, an suo fecerit arbitrio*] Pall. pr. et sec. *quod nostro aut suo fecerit arbitrio*. GEBH. Ita et Voſſ. Lovel. 3. 4. Harl. et Gaertner. *quid nostro, aut suo fecerit arbitrio* Florent. et Cant. *quod nostro, an suo fecerit arbitrio* Lovel. 2. *idne nostro, an suo fecerit arbitrio* Ber. et Hav. *id scilicet nostro, an suo fecerit arbitrio* Rec. Praeterea *et animadversio in civem nostrum est* Harl. *atque animadversio est in civem nostrum* Ber. Insuper *Vestra enim haec quaestio*, pro *Nostra*, in praecedentibus Lovel. 3. quod eommodum sensum habiturum non nego, si periodo addatur interrogatio: vulgatum tamen reliquorum consensu firmatum praefero. Ceternm voces *nostro an suo fecerit arbitrio. Vobiscum una disceptatio est* culpa librarii desunt in Lovel. 5. *Vobiscum una vel disceptatio est*, addita media voce, legit Lovel. 1. *Et vobiscum una disceptatio est* Flor. a m. 2.

§. 8. *Nobis vobiscum foedus est a Luctatio consule ictum*] *Lutatio* scribe. sic enim lapides Capit. sic Graeci, sic plerique veteres libri. SIG. Flor. *ac Lutatio*. Scribe *a C. Lutatio* J. FR. GRON. Ex ea lectione *ab Lutatio* scribendum eſſe, Salvinius conjecit. *a consule Lutatio* eſt in Ber. Consulis nomen *Lutatius*, ut monuit Sigonius, non *Luctatius*, scribendum eſſe, vidimus ad Epit. Liv. 19. Paullo ante *consilio publico* alio ordine Ber.

In quo cavetur utrorumque so-

nihil de Saguntinis (nec dum enim erant socii vestri)
9 *cautum est. At enim eo foedere, quod cum Hasdrubale ictum est, Saguntini excipiuntur. adversus quod nihil ego dicturus sum, nisi quod a vobis di-*
10 *dici. Vos enim, quod C. Lutatius consul primo nobiscum foedus icit, quia neque auctoritate Patrum, nec populi jussu ictum erat, negastis vos eo teneri. itaque aliud de integro foedus publico consilio ictum*
11 *est. Si vos non tenent vestra foedera, nisi ex auctoritate aut jussu vestro icta; ne nos quidem Hasdrubalis foedus, quod nobis insciis icit, obligare potuit.*
12 *Proinde omittite Saguntí atque Iberi mentionem face-*

ciis. nihil] Cant. *in quo cum cavetur utrorumque sociis, nihil de Saguntinis* etc. Quae scriptura non laevior. JAC. GRON. *in quo caveretur* Voss. *in quo cum caveretur* Flor. Ber. et Hafn. Et ita praeferunt mea cod. Cant. excerpta. *cavetur* et *cav'etur*, id est *caveretur*, ac similia passim commutari, probabimus ad 40, 14, 3. *cum* autem, vel *quum*, post *quo* facile excidere potuit. Codicum itaque illorum lectionem recepi. Mox *nil de Saguntinis (nondum erant socii vestri) cautum est* Lovel. 4.

§. 9. *Adversus quod nihil ego dicturus sum*] *nihil* deest in Hav. *ego* in Hearnii N. iis transpositis *ego nihil dicturus sum* legunt Flor. Lovel. 2. Harl. Ber. et Gaertner. *nihil eo dicturus sum* Lovel. 1. Paullo ante *At enim foedere* edd. Aldina priores, quae prima dedit *At enim eo foedere*, consentientibus scriptis.

§. 10. *Primo nobiscum foedus icit, quia neque auctoritate*] *foedus jecit* Flor. Voss. Lovel. 1. et Hearnii N. in margine, qui omnes codices simul cum Cant. et Hav. pariter legunt infra hoc cap. §. seq. De ipsa locutione v. supra ad 1, 25, 1. Deinde *nec auctoritate* Lovel. 4. 5. et Gaertner. forte quia sequitur *nec populi jussu*. Sed male. V. ad 9, 9, 14.

Itaque aliud de integro foedus publico consilio ictum est] Senatus Rom. non stetit conditionibus iis pacis, de quibus inter Lutatium imperatorem et Amilcarem convenerat; verum decem legatos in Siciliam misit, ex quorum sententia auctoritateque aliud ictum foedus, ac confirmatum est. auctor Polybius [1, 63.] SIG. *ita aliud* Lovel. 3. V. infra hoc lib. ad c. 53, 7. *item aliud* Gaertn. Tum *ab integro* Lovel. 3. et Hafn. quorum auctoritas non tanta est, ut me ad vulgatum mutandum inducat. V. supra hoc lib. ad c. 6,5.

§. 11. *Nisi ex auctoritate aut jussu vestro icta*] Vet. lib. *nisi aut ex auctoritate aut jussu ve-*

re, et, quod diu parturit animus vester, aliquando pariat. Tum Romanus, sinu ex toga facto, *Hic,* 13
inquit, *vobis bellum et pacem portamus; utrum placet, sumite.* Sub hanc vocem haud minus ferociter,
daret, utrum vellet, subclamatum est. et quum is 14
iterum sinu effuso *bellum dare* dixisset, *accipere se omnes responderunt, et, quibus acciperent animis, iisdem se gesturos.*

XIX. Haec directa percunctatio ac denunciatio 1
belli magis ex dignitate populi Romani visa est, quam de foederum jure verbis disceptare, quum ante, tum maxime Sagunto excisa. nam, si verborum 2

stro icta. Haec autem de foedere disceptatio apud Polybium est multis verbis (3, 21.) SIG. Intrusit Sigonius *nisi aut ex auctoritate* contra omnes libros, quos vidi. GEBH. Nullus etiam meorum Sigonii vet. lib. consentit. Plerique eorum in vulgatum conspirant. Sed *nec ex auctoritate aut jussu* habet Gaertn. *nisi ex auctoritate jussu* Lovel. 5. *nisi ex auctoritate vel jussu* Harl. et Rec. In praecedentibus etiam *foedera vestra* alio ordine Flor.

Ne nos quidem Hasdrubalis foedus] *nec nos quidem* Lovel. 2. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. ac N. a m. 1. et edd. vett. plures. Sed v. ad 1, 10, 3. Ber. qui proxime praecedentem vocem *icta* omisit, hic praefert *ita nec nos.* Mox pro *nobis insciis,* addita praepositione, Lov. 1.

§. 12. *Et, quod diu parturit animus vester, aliquando pariat*] Hoc a Cicerone sumptum, qui dixit in Antonium (orat. 2. Phil. cap. ult.) *Utinam aliquando dolor populi Romani pariat, quod jam diu parturit.* SIG. *diu parturiit* Hearnii D. *diu pertulit* Recan.

§. 13. *Tum Romanus, sinu ex toga facto, Hic, inquit, vobis bellum et pacem portamus*] Sic Polybius (3, 33.) Ὁ δὲ πρεσβύτατος αὐτῶν δείξας τοῖς ἐν τῷ συνεδρίῳ τὸν κόλπον, ἐντεῦθεν καὶ τὸν πόλεμον αὐτοῖς ἔφη καὶ τὴν εἰρήνην φέρειν. SIG. Poëta (Silius 2, 384.)

Bellum se gestare sinu pacemque profatus; etc.

MOD. V. Salmas. ad Flor. 2, 6, 7. Aliter autem nonnullos hanc historiam retulisse patet ex illis, quae notat Dausq. ad l. l. Silii. Ceterum *In id, inquit, vobis bellum et pacem portamus* Rec. *Hic, inquit, bellum et pacem portamus* Hav. *Hic, inquit, vobis pacem et bellum portamus* Ber. Mox *datur, utrum vellet,* pro *daret,* Cant. *darent, utrum vellent* Hearnii D.

§. 1. *Quum ante, tum maxime Sagunto excisa*] *tum ante,*

disceptationis res esset, quid foedus Hasdrubalis cum Lutatii priore foedere, quod mutatum est, com-
3 parandum erat? quum in Lutatii foedere diserte additum esset, *ita id ratum fore, si populus censuisset*; in Hasdrubalis foedere nec exceptum tale quidquam fuerit, et tot annorum silentio ita vivo eo comprobatum sit foedus, ut ne mortuo quidem

cum maxime Lov. 1. *tum ante, tum maxime* Voss. Lov. 3. V. ad 6, 23, 3. *quum autē tum maxime* Gaertn. V. ad 27, 35, 7. Deinde *Sagunto exciso* Lov. 3. et 4. V. ad c. 21, 1. In initio cap. *Haec decreta percunctatio*, pro *directa*, Flor. lapsu librarii. V. ad 40, 80, 6. *Haec direpta percunctatio* Lov. 4. V. ad 37, 31, 5.

§. 2. *Quod foedus Hasdrubalis cum Lutatii priore foedere commutatum est*] Pal. tert. et edd. priscae *permutatum est*. GEBH. Haec suspecta sunt. Non enim foedus Asdrubalis commutatum est cum Lutatii priore foedere, quod irritum fuit, sed successit in locum posterioris, ab Lutatio cum Hamilcare icti, decem legatis cum auctoritate Roma missis superstitibus. Deinde Pet. Men. Voss. *comparandum erat*, absque particula negandi. In veteribus editis nihil opis. differunt tantum eo, quod habent *permutatum*. Aldus primus dedit *commutatum*. At praeclare Florent. et Voss. *nam si verborum disceptationis res esset, quid foedus Hasdrubalis cum Lutatii priore foedere, quod mutatum est, comparandum erat?* Sic illi omnibus partibus: interpunctionem nos addidimus. Si verbis contendere voluissent Romani, ne sic quidem caussa Poenorum erat aequior. Non enim, perinde ut Romani olim improbarant mutarantque prius C. Lutatii foedus, sic nunc Poeni poterant improbare, aut non habuisse ratum se dicere foedus Hasdrubalis. Nam in Lutatii foedere expressum erat, id ita ratum fore, si Romae placuisset, quale nihil in foedere Hasdrubalis: et Romani statim re recenti declararant sententiam suam; at foedus Hasdrubalis decem annorum silentio Poeni satis confirmarant. Quod autem sequitur, *etsi priore foedere staretur*, accipies non de priore foedere, quod mutatum est, sed eo, quod validum fuit. J. FR. GRON. Si in vulgatam lectionem codices consentirent, difficultas, cujus hic meminit Gronovius, unius dictionis transpositione tolli posset, hoc modo, *nam si verborum disceptationis res esset, foedus Hasdrubalis cum Lutatii priore foedere, quod commutatum est, comparandum non erat.* Nunc vero varietas in codd. obvia persuadet, Gronovium veram Livii scripturam ex Mstis reduxisse. Nam *quid foedus Hasdrubalis cum Lutatii priore foedere comparandum erat?* tribus vocibus, *quod mutatum est*, omissis, offert Hav. neque aliter Ber. a m. 1. nisi quod editam lectionem *quod foedus Hasdrubalis* servet. Praeterea *comparandum erat* sine negatione legunt Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. Quod vero Gro-

auctore quidquam mutaretur. Quamquam, etsi pri- 4
ore foedere ftaretur, satis cautum erat Saguntinis, sociis utrorumque exceptis. nam neque additum erat, *iis, qui tunc essent:* nec, *ne qui postea adsumerentur.* et quum adsumere novos liceret socios, 5
quis aequum censeret, aut ob nulla quemquam merita in amicitiam recipi? aut receptos in fidem non

nov. Flor. et Voff. eodicum consensum in eamdem lectionem memoret, in eo, ne manus ejus aberrarit, admodum vereor. In meis enim Voff. excerptis nihil aliud notatur, nisi deeffe particulam negandi *non:* quod solum etiam ipse Gronov. antea notarat. Suspicor igitur, codicem Florentino consentientem non Voffianum, sed alium, et forte Gudianum fuiffe. Ceterum lectionem a Gronovio in Mftis repertam in contextum recepi, quemadmodum etiam fecit Crevier.

§. 3. *In Hasdrubalis foedere nec exceptum tale quidquam fuerit*] Pal. tert. *foret.* GEBH. *quidquam tale* Rec. *foedere* autem, quasi id ex praecedenti §. hic repetendum sit, omittitur in Gaertn. Paullo ante *additum est*, pro *esset*, legit Flor. V. ad 22, 36, 4. In sequentibus autem *eo vivo* Ber. *silentio vivo comprobatum sit foedus, ut mortuo* Lov. 2.

§. 4. *Etsi priore foedere staretur*] Notat ad haec verba Doujatius, usitatius effe *foederi stare.* Si anteceffor Parisiensis addidiffet, usitatius effe jurisconsultis suis, non haberem, quod reprehenderem: in eorum enim fragmentis non numquam obcurrunt locutiones *stare voluntate, stare eo quod postulaverunt, eo quod convenit,* similesque; at in iis longe usitatius est *stare conventioni, divisioni, emtioni, jurijurando, rei judicatae, religioni, sententiae, transactioni, voluntati,* ut ex Briffon. de Verb. signif. patet. Verum quum hae locutiones, quas Doujatius usitatiores vocat, vix alibi, quam in scriptis JCtorum, reperiantur, a sententia, quam tulit, provoco ad legitimos hujus rei judices, viros linguae Latinae peritos. Et quidem jam supra ad 7, 6, 6. quaedam ex Livio exempla laudavi, ut probarem, Livium dixiffe *stare aliqua re:* quod ut ipsi usitatissimum fuiffe conftet, adde nunc 8, 40, 5. *Nec quisquam aequalis temporibus illis scriptor exstat, quo satis certo auctore stetur.* 24, 1, 13. *Societas eo jure staret, ut Poenus Locrensem ete. juvaret.* 34, 22, 13. *Staturus eo, quod plures censueritis.* Similiter locutus ést Cic. pro Cluent. 47. *Censor censoris opinione standum non putavit.* Ovidius 2. Met. 818.

Stemus, aït, pacto, velox Cyllenius, isto.

Curtius 10, 6. *Eoque, quod major pars eorum decreverit, stetur.* Quinctil. 5. Inftit. 6. *Alieno jurejurando stari, quam suo, malit.* Declam. 328. *Vis enim, accusator, mea voce stari.* et Decl. 336. *Stari voce mea sit aequum conventione pactorum.*

defendi? tantum, ne Karthaginiensium socii aut sollicitarentur ad defectionem, aut sua sponte de-
6 sciscentes reciperentur. Legati Romani ab Karthagine, sicut his Romae imperatum erat, in Hispaniam, ut adirent civitates, ut in societatem perlice-
7 rent, aut averterent a Poenis, trajecerunt. Ad Bargusios primum venerunt: a quibus benigne excepti, quia taedebat imperii Punici, multos trans Iberum populos ad cupidinem novae fortunae ere-

In hac autem locutione per ellipsin subintelligi praepositionem *in*, constat ex Cic. 2. ad Att. 6. *Si in eo, quod ostenderat, non stat; mihi maxime placet, ea, quae male emta sunt, reddi.*

" *Iis, qui tunc essent: nec, ne qui postea adsumerentur*] *qui nunc essent* Cant. Verum ita potius dicendum erat, *qui nunc sunt*. Refero ergo inter errores scribarum. V. ad 37, 4, 9. quemadmodum etiam, quod *hisne, qui tunc essent, an qui postea assumeretur* legatur in Lov. 5.

§. 5. *Aut sua sponte desciscentes reciperentur*] *sua sponte se trahentes* (* ex qua lectione Cel. Burmann. *sua sponte se tradentes* legendum conjicit,) Hearnii N. cujus margini adscribitur *descientes* et *desciscentes*. Similiter *descientes* praefert Rec. *desciscentem* Ber. Tum *reciperent* Hav. V. ad 10, 10, 1. Paullo ante *qui aequum censeret*, pro *quis*, Lov. 5. Praeterea *tantum cautum, ne* Lov. 4. Sed mediam vocem a scriba additam esse, scriptura codicis Harl. *tantum scil. cautum est, ne* ostendit. At Livius putavit, ex praecedentibus satis commode hic repeti posse, *tantum additum erat, ne*. Denique *ad defensionem*, pro *ad defectionem*, Lov. 5.

§. 6. *Ut adirent civitates, ut in societatem perlicerent, aut averterent a Poenis*] Pal. tert. *ut averterent a Poenis*. GEBH. Videtur fuisse, *in Hispaniam, ut adirent civitates, et aut in societatem pellicerent, aut averterent a Poenis, trajecerunt*. J. FR. GRON. Pal. tertio consentit Harl. secundum *ut* exsulat a Cant. *ut adirent civitates, et in societatem perlicerent, aut averterent* Lov. 3. *Et* atque *Ut* commutari solent. V. infra hoc lib. ad c. 28, 8. Sed nec vulgatum displicet. in Hispaniam trajecerunt, ut civitates adirent; adeundi autem caussa erat, ut in societatem Romanorum perlicerent, aut certe efficerent, ne Poenis opem ferrent. Solere autem Livium hac ratione *τὸ ut* geminare, supra dictum est, ad 1, 17, 11. *aut averterentur a Poenis* Gaertn. V. ad 39, 22, 8. Conjecturam Gronovii praefert Crevier. Doujatius nullo sensu edidit *ut aut adirent civitates, ut in societatem pellicerent, aut averterent a Poenis*. Videtur emendationem Gronovii recipere voluisse, sed *τὸ aut* alieno loco inseruisse.

§. 7. *Ad Bergusios primum venerunt*] *Ad Barcusios* Hav. *Ad Argusios* Lovel. 5. *Ad Artusios*

xerunt. Ad Volcianos inde est ventum: quorum ce- 8
lebre per Hispaniam responsum ceteros populos ab
societate Romana avertit. ita enim maximus natu ex
iis in concilio respondit: *Quae verecundia est, Ro-* 9
mani, postulare vos, uti vestram Karthaginiensium
amicitiae praeponamus, quum, qui id fecerunt, Sa-
guntinos crudelius, quam Poenus hostis perdidit, vos
socii prodideritis? ibi quaeratis socios, censeo, ubi 10
Saguntina clades ignota est. Hispanis populis, sicut

Hearnii L. 1. V. infra c. 23, 2. Tum *primo venerunt* Lov. 2. 4. 5. *primum pervenerunt* Rec. *primum pervenere* edd. vett. Mox *ad cupiditatem novae fortunae*, pro *ad cupidinem*, Ber. Alibi hae voces commutantur. V. ad 27, 27, 1.

§. 8. *Ad Volscianos inde est ventum*] *Ad Voltianos* Hav. et edd. antt. *Ad Volcianos* reliqui, si non omnes, certe plerique codd. mei, et Hearnii N. Postea Paris. anno 1573. hic quidem *Volcianos*, at mox hoc cap. §. 11. *Volscianorum*, sine dubio scribarum errore, ediderunt; quam scripturam mox Francof. ed. anni 1578. et hic et ibi recepit; ex quo tempore recentiores editores id utrobique servarunt, et Marca etiam in Marc. Hisp. 2. cap. ult. de hoc populo agens, similiter *Volscianos* vocavit. Quum autem *Volsciani* aeque ac *Volciani* incogniti sint, priori nomine, quod nuper demum natum est, ejecto, posterius restitui, donec major nobis lux oboriatur. Utrum vero cum Doujatio *Ad Vescitanos* reponendum sit, non adsentientibus codd. nihil definio. Tum *inde ventum est* Gaertn. In sequentibus vox *Romana* exsulat ab Harl.

§. 9. *Quae verecundia est, vos, Romani, postulare*] Pal. tert. *vos, o Romani.* GEBH. *Quae verecundia est, Romani, postulare vos* Flor. et Cant.

Uti vestram Karthaginiensium praeponamus amicitiae] *ut vestram* Ber. et edd. vett. V. ad 37, 46, 10. *utrum vestram* Gaertner. Tum *praeponamus Karthaginiensium amicitiae* Rec. *Karthaginiensium amicitiae praeponamus* Flor. et Cant. Atque hoc ordine vocabula illa edidit Cl. Jac. Gronovius. Ceterum Hearnii N. totam hanc periodum ita in margine concipit: *uti vestras Carthaginiensium praeponamus amicitias, quum vos feceritis Saguntinis crudelius, quam Poenus hostis, qui eos interfecit? vos socii prodideritis.* Similiter fere *quum vos feceritis Saguntinos crudelius, quam Poenus hostis ante interfecit eos* Ber. *quum, qui id fecerunt Saguntini* Cant. Lov. 1. 2. 4. Harl. Rec. Gaertn. et Hearnii N. in contextu. Tum *Poenus hostis prodidit* Voss. Lov. 2. 4. et Gaertn. *Poenus hostis interfecerit* Hav. Tandem *socii perdideritis* Rec. V. ad 10, 19, 2.

§. 10. *Ibi quaeratis socios, censeo, ubi Saguntina clades*] *et ibi quaeratis socios censeo* Rec. *ibi quaeratis socios, ubi Sagun-*

lugubre, ita insigne documentum Sagunti ruinae erunt, ne quis fidei Romanae aut societati confidat.
11 Inde extemplo abire finibus Volcianorum jussi, ab nullo deinde concilio Hispaniae benigniora verba tulere. itaque, nequidquam peragrata Hispania, in Galliam transeunt.

1 XX. In his nova terribilisque species visa est,

tina clades Lov. 2. Mox *documentum ruinae nunc* Gaertn. *documentum Saguntinae ruinae erunt* Hearnii D. quod aures respuunt, praesertim reliquis codd. dissentientibus.

§. 11. *Ab nullo deinde concilio Hispaniae benigniora verba tulere*] Pal. tert. *ab nullo deinde consilio Hispaniae benigniora verba retulere.* GEBH. *a nullo deinde consilio Hispaniae benigniori verba tulere* Gaertner. *consilio* etiam Lov. 5. Verum intelligitur conventus cujusque Hispaniae populi, qui *concilium*, non *consilium*, vocatur. V. Gron. ad Liv. 44, 2, 5.

Itaque, nequidquam peragrata Hispania, in Galliam transeunt. In his nova terribilisque] Cum dicit *in Galliam*, statimque subjungit *In his*, videri potest syllepsis et genere et numero esse. Quamquam etiam nomen alicujus populi omissum fortassis est, quippe qui post aliquot versus subnectat: *Eadem ferme in ceteris Galliae conciliis dicta auditaque.* Sed judicet lector. GLAR. Excidit hoc loco nomen ejus populi, quem primum in Gallia legati Romani adierunt: ut enim in Hispania *Bargusios* et *Volcianos* aditos dixit, sic in Gallia praecipuos quosdam nominabat populos, praesertim vero cum dicat, *In his nova terribilisque species visa, quod armati, ita mos gentis erat, in concilium venerunt.* Non enim totius Galliae hic erat mos, sed praecipue eorum, quos primum adierunt; et post subjungat (cap. seq.) *Eadem ferme in caeteris Galliae conciliis dicta auditaque.* Qui vero populi fuerint, ne divinare quidem possum. Ita tamen legendum existimo. *Ita nequicquam peragrata Hispania, in Galliam ad . . . . . transeunt. In his nova* etc. Idem sentit etiam Glareanus. SIG. Pal. sec. *transierunt.* Glareanus et post hunc Sigonius, populi nomen deesse, conjiciunt; quod ex nostris libris restitui non potest. GEBH. Glareanus et Sigonius excidisse nomen populi, quem primum adierunt Romani legati, existimant. Lacunam ita agnoscit Sigonius, *in Galliam ad * * transeunt.* Qui vero populi fuerint, negat posse divinare. Arvernos fuisse, licet colligas ex 27, 39, 6. *Hasdrubali et sua et aliorum spe omnia celeriora atque expeditiora fuere: non enim receperunt modo Arverni eum, deincepsque aliae Gallicae atque Alpinae gentes.* Num fuit ergo? *In Arvernis nova.* J. FR. GRON. Nisi aliud obstaret, facile admitterem syllepsin cum Glareano. Eam enim frequenter apud Livium obcurrere, docebimus infra ad 35, 26, 9. At nunc verba, quae Sigonius ex cap. seq. laudavit, ostendunt, concilii vel

quod armati (ita mos gentis erat) in concilium venerunt. quum, verbis extollentes gloriam virtutem- 2
que populi Romani ac magnitudinem imperii, petissent, ne Poeno, bellum Italiae inferenti, per agros urbesque suas transitum darent; tantus cum fremi- 3
tu risus dicitur ortus, ut vix a magistratibus majoribusque natu juventus sedaretur. Adeo stolida inpu- 4

populi alicujus nomen latere. Patris conjectura displicuit Cel. Jac. Gronovio, qui in diss. Epist. ad Livii loca quaed. Geogr. ep. 2. p. 15. scribendum conjicit *in Galliam transeunt. Ruscinone terribilis species visa est.* Quod iterum examinavit, et refellere conatus est Jasitheus in Apolog. p. 11. et 33. neque tamen sententiam, quemadmodum locum Livii constituendum credat, interposuit. Cl. Crevier. *Ruscinonis* mentionem feliciter a Jac. Gronov. restitutam existimat, in eo tamen ab illo dissentiens, quod, voce *nova* servata, legat, *Ruscinone nova terribilisque species visa est.* Mihi tutius videtur, silentibus omnibus Mstis manum abstinere. Alteram tamen rationem Sigonii, ob quam populi alicujus Galliae nomen excidisse putabat, nempe non totius Galliae morem fuisse, ut armati in concilium veniant, haud male falsi arguit idem Jasith. testimonio Nic. Damasc. in Exc. Peiresc. p. 513. *Κελτοὶ σιδηροφοροῦντες τὰ κατὰ πόλιν πράττουσι. Celtae ferro succincti reipublicae negotia tractant.* Cui addi potest locus Caesar. 5. bell. Gall. 54. *Armatum concilium indicit. Hoc more Gallorum est initium belli, quo lege communi omnes puberes armati convenire coguntur.* Unde tamen colligendum videtur, Gallos non semper armatos in concilium venisse; sed tantum, si de bello consultandum esset. *Ita*, pro *Itaque*, ut Sigonius legit, etiam est in Flor. a m. 1. Lov. 4. et Rec. Tum *nequidquam* omittunt Cant. et Lov. 1. Tandem *transierunt*, pro *transeunt*, Hafn. Gaertn. et Rec.

§. 1. *Species visa est, quod armati (ita mos gentis erat) in concilium venerunt] visa est species* Lov. 4. et 5. Sequentia omnia vocabula deerant in Ber. a m. 1. adscripta autem fuere a manu altera, sed alio ordine in his, *mos erat gentis.* Praeterea *erat* omittitur in Lov. 1. Tum *in consilium venerunt* Lov. 5. Male. V. ad cap. praec. §. 11. *in concilium venire* Gaertn. qui dare voluisse videtur *venere.*

§. 2. *Quum, verbis extollentes gloriam virtutemque populi Romani ac magnitudinem imperii, petissent*] Tò *verbis* omittitur in Ber. qui etiam alio ordine praefert *gloriam extollentes virtutemque.* at *extollentes virtutem gloriamque* omnes edd. usque ad Cl. Jac. Gronov. qui verba trajecit, ut nunc eduntur. Et ita legunt omnes reliqui, quos consului, codd. Deinde *ac magnitudinem, petissent*, omissa voce, Cant. *petiissent* Hafn. V. ad 37, 45, 2. Mox *ne Poeno bello*, pro *bellum*, Lov. 1.

§. 3. *Tantum cum fremitu risus*] Voce perperam addita, *tan-*

densque poſtulatio visa eſt, censere, ne in Italiam
transmittant Galli bellum, ipsos id avertere in se,
5 agrosque suos pro alienis populandos objicere. Se-
dato tandem fremitu, responsum legâtis eſt, *Neque
Romanorum in se meritum esse, neque Karthagini-
ensium injuriam, ob quae aut pro Romanis, aut
6 adversus Poenos sumant arma. Contra ea audire
sese,*

tus autem cum fremitu risus Ber.

§. 4. *Adeo stolida inpudensque postulatio visa est, censere*] Videtur supervacaneum eſſe et exterendum τὸ *censere*. J. FR. GRON. Doujatius quidem judicat, absque τῷ *censere*, quod Gronovius delet, orationem magis perspicuam fore: simul tamen etiam vulgatum ita intelligi poſſe exiſtimat, quasi Livius dixiſſet, *postulatio, ut* Galli *censerent*. Sed Gronov. adsentitur Crevier. Mox, trajectis vocibus, *Galli transmittant* Lov. 4. et 5.

Ipsos id avertere in se, agrosque suos pro alienis populandos objicere] *id advertere* Flor. Voſſ. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hafn. Male. V. ad 1, 40, 7. Tum *agros suos* Flor. Deinde *pro alienis depopulandos* Lov. 4. quod etiam voluiſſe videtur librarius Lov. 5. qui tamen per errorem dedit *deplorandos*. Sed neque in his codd. satis auctoritatis eſt, ut vulgatum mutem. V. ad 2, 62, 2.

§. 5. *Sedato tandem fremitu, responsum legatis est*] *Sedato tamen fremitu* Voſſ. *Sedato tamen hoc fremitu* Lov. 3. Solent hae voces a scribis confundi. V. ad 22, 2, 11. Tum *legatis responsum est* Lov. 2. et Hav. *Tò est* autem exsulat a Flor. Mox *ob quae pro Romanis*, una voce neglecta, Gaertn.

§. 6. *Gentis suae homines agris finibusque Italiae pelli*] Flor. *agro finibusque in Italia pelli*. J. FR. GRON. Duplicia cod. Flor. excerpta habeo. in utrisque autem notatum tantum video *agro finibusque Italiae*. Praeterea τὸ *suae* a Colbert. abeſſe Hearnius monuit. Paullo ante *Contra audire sese* Lov. 3. et edd. vett. usque ad Aldinam, quae recte subſtituit *Contra ea audire sese*. Et ita eſt in reliquis scriptis. V. ad 41, 24, 8.

Stipendiumque pendere, et cetera indigna pati] Vetuſtae duae edd. *stipendiumque facere*. Pal. pr. *stipendiumque petiendi*. sec. *pendi*. tert. *impatiendi*. GEBH. *stipendiumque peti* Lov. 2. Ber. Hav. et Brancal. Latinii. *stipendiumque peciendi* Lov. 1. *stipendiumque penendi* Voſſ. in contextu, sed *pendi* in margine, quod etiam supereſt in Flor. Cant. Lov. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. *stipendiumque faciendo* Lov. 3. *stipendiumque faciendi* Rec. *stipendiumque facere* edd. vett. pro quo Aldus *stipendiumque pendere* reſtituit. Tum *etiam cetera indigna pati* Lov. 3. *et cetera indigne pati* Rec.

§. 7. *Eadem ferme in ceteris Galliae conciliis dicta audita-*

sese, gentis suae homines agris finibusque Italiae pelli a populo Romano, stipendiumque pendere, et cetera indigna pati. Eadem ferme in ceteris Galliae 7
conciliis dicta auditaque: nec hospitale quidquam pacatumve satis prius auditum, quam Massiliam venere. Ibi omnia, ab sociis inquisita cum cura ac 8
fide, cognita, *praeoccupatos jam ante ab Hannibale Gallorum animos esse. sed ne illi quidem ipsi satis*

que] *conciliis audita* Lov. 3. *conciliis dicta auditaque sunt* Ber. Mox *venere*, pro *venerunt*, edidit Cl. Jac. Gronovius. Et ita est in omnibus scriptis.

§. 8. *Ibi omnia, ab sociis inquisita cum cura ac fide, cognita*] Si sic distinguas, possis haec tolerare, ut sit sensus, intellexisse ibi omnia Romanos, quippe quae socii Massilienses diligenter et fideliter inquisivissent. Et est genus sermonis, quale notavimus 2, 9, 6. *Salis vendendi arbitrium in publicum omne sumptum, ademptum privatis.* Etsi commodius foret, *Ibi omni re ab sociis inquisita cum cura ac fide cognitum.* J. FR. GRON. Idem in pr. ed. not. conjecerat scribendum: *Ibi omnia ab sociis inquisita cum cura ac fide: cognitum.* Ber. habet *a sociis.* neque aliter edd. Aldo priores. Insuper *cum cura et fide* Lov. 3.

Praeoccupatos jam ab Hannibale Gallorum animos esse] Flor. *praeoccupatos jam ante ab Hannibale.* Habet et Gudianus litera auctum *antea.* 40, [4, 13.] *Ad multo ante praecogitatum revoluta facinus.* Et [c. 23, 6.] *Legati jam ante praemeditati in Macedonia, quae ab Romano renunciarent.* J. FR. GRON. *praeoccupatos jam ante ab Hannibale*, etiam Cant. Trium itaque codicum auctoritate in contextum recepi. A librariis neglecta fuisse videtur vocula *ante*, quia propter praecedens *praeoccupatos* supervacua esse, ac tuto omitti posse videbatur. Verum ita et alibi Livius locutus est. Infra 42, 47, 2. *Ut omnia opportuna loca praeoccupari ante ab eo potuerint.* Talia sunt *prior praevenire, ante praeparare, prius praecipere, ante praecavere, prius praemeditari, ante praescire, ante praevidere, ante praedicere*, apud Livium et alios scriptores usitata. Supra 9, 23, 2. *Quo quum prior Romanus exercitus magnis itineribus praevenisset.* 10, 41, 9. *Ad nutum omnia, ut ex ante praeparato, fiunt.* 21, 32, 7. *Quamquam fama prius praecepta res erat.* 36, 17, 12. *Satis undique provisum anteque praecautum est.* quibus locis vide, quae notantur. 38, 3, 8. *Nihil, ne bellum haberent, prius, quam pene in conspectu hostis erat, praemeditati.* Ter. in Andr. 1, 5, 3.

Uxorem decrerat dare sese mi hodie: nonne oportuit
Praescisse me ante?

Tacit. 11. Annal. 7. *Nihil a quoquam expeti, nisi cujus fructus ante praeviderit.* Colum. 7, 13. *Manu non sunt vellendi, ne, ut*

mitem gentem fore, (adeo ferocia atque indomita ingenia esse) ni subinde auro, cujus avidissima gens
9 *est', principum animi concilientur.* Ita peragratis Hispaniae et Galliae populis, legati Romam redeunt, haud ita multo post, quam consules in provincias profecti erant. civitatem omnem in exspectationem belli erectam invenerunt, satis constante fama, jam Iberum Poenos transmisisse.

et antea praedixeram; faciant ulcera. Justin. 39, 2. *Grypus, praedictis jam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam jubet.* ubi non audiendus est Scheff. lectionem hanc mutans, quod perperam etiam tentavit Rhenanus in laud. Taciti loco. Ejusdem generis sunt *προδραμὼν ἔμπροσθεν*, apud D. Lucam 19. Euang. 4. et *praeferri praeter castra*, de quo v. ad Liv. 6, 29, 3.

Ni subinde auro, cujus avidissima gens est, principum animi conciliarentur] A novissimis est Gruteri: nam priores editi *concilientur:* ut et scripti, in quibus omnium optimus Puteanorum fratrum, qui a posteriori syllaba *τοῦ cujus* orditur. J. FR. GRON. *concilientur* etiam omnes mei. Praeterea *ni subinde auri cupidine, cujus avidissima* Ber. *ni subinde auri cupidine avidissima* Hearnii Oxon. N. in cujus tamen margine emendatur, ut vulgatum est. Tum *principium unimi* Haverk. et ed. Ald. in contextu. V. ad 2, 27, 12, et hoc lib. ad c. 2, 4. Paullo ante *sed nec illi quidem ipsi* Hearnii Oxon. N. a m. 1. *sed ne illi ipsi quidem* Lovel. 2. et Haverk.

§. 9. *Civitatem omnem in exspectationem belli erectam*] *in exspectione belli* Flor. Lovel. 4. 5. Ber. et Rec. cum Hearnii N. In praecedentibus *Itaque peragratis Hispaniae et Galliae populis* Hearnii L. 1. V. hoc lib. ad c. 53, 7. *Ita peragratis Hispaniue Galliae populis* Lov. 1.

Jam Iberum Poenos transisse] Liber optimus *tramisisse.* 40, [41, 3.] *Praeter oram Etrusci maris Neapolim transmisit.* J. FR. GRON. 21, 51, 3. *Nec quisquam hostium circa eas insulas inventus. Jam forte transmiserant ad vastandam Italiae oram.* 22, 20, 7. *In Ebusum insulam transmissum.* 30, 24, 5. *Onerariae naves in Africam transmiserunt.* 31, 7, 12. *Si Philippus in Italiam transmiserit.* Puto autem *transisse* ex glossemate interpretis receptum esse. Similiter errabatur in quibusdam codd. infra hoc lib. c. 30, 8. c. 52, 4. (* v. ad 32, 39, 4.) et alibi.

§. 1. *Sagunto capto*] Capite tamen 19, 1. dixit *Sagunto excisa.* JAC. GRON. Id non persuadet, alterutro loco, certe hoc, ubi omnes codd. vulgatum servant, aliquid mutandum esse. Similiter enim supra hoc lib. c. 15, 3. *Octavo mense, quam coeptum obpugnari, captum Saguntum quidam scripsere.* et c. 18, 6. *Privato publicone consilio Saguntum obpugnatum sit.* Et his locis vulgata lectio consensu Msto-

XXI. Hannibal, Sagunto capto, Karthaginem 1
novam in hiberna concesserat. ibique, auditis, quae
Romae, quaeque Karthagine acta decretaque forent,
seque non ducem solum, sed etiam caussam esse
belli, partitis divenditisque reliquiis praedae, nihil 2
ultra differendum ratus, Hispani generis milites con-
vocat: *Credo ego vos, inquit, socii, et ipsos cerne-* 3
re, pacatis omnibus Hispaniae populis, aut finien-

rum omnium probatur, nisi quod eorum priori unum cod. *captam Saguntum* praeferre ibi vidimus. Similiter variat etiam Silius Ital. quum enim dixisset 1, 332.

Sed dignam Ausonia mortem
putat esse Sagunto,
Servatu cecidisse fide.

et 3, 178.

Quod tanto cecidit molimine
Graja Saguntos.

postea dicit 17, 329.

Quid vos, quîs claro deletum
est Marte Saguntum,
Exhorter?

ubi vide, quae notavi.

Seque non ducem solum, sed etiam caussam esse belli] Tò *que* exsulat a primis edd. Caeterum Pal. tert. *seque non ducem belli solum, sed caussam esse.* GEBH. Primae, quas vidi, edd. *se non ducem solum, sed caussam esse belli.* Aldus deinde edidit, ut nunc vulgo exstat. Neque inde abeunt ulli codd. nisi quod *esse* exsulet a Gaertn.

§. 2. *Partitis dividendisque reliquiis praedae*] Credo *divenditis.* VALLA. Ut Valla emendavit, ita receptum Joanni Andreae et Petro Justino Philelfo, qui, ut ipse in fine libri fatetur, tris Livii decadas recognovit, impримente Mediolani Antonio Zarotho, impensis Joannis Legnani decimo Kalendas Novembres anno a natali Christi millesimo quadringentesimo octogesimo. Pali. pr. et sec. *dividendisque.* tert. *divisisque.* GEBH. *purtiendis dividendisque* Lovel. 5. *partitis dividentisque* Flor. a m. 1. *partitis dividendisque* a m. 2. Et ita est in Lovel. 2. 3. 4. Hafn. Gaertn. et Hearnii N. in cujus margine emendatur *partitis divisisque.* quod ultimum servant etiam ejus L. 1. Ber. Harl. Rec. Hav. Brancal. Latinii, et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *partitis diven dendisque* Voss. *partitis diven ditisque* Hearnii D. et, ut videtur, Lovel. 1. ac Cant. unde nihil in excerptis notari video. Verba *divendere* et *dividere* in Mstis commutari, supra vidimus ad 1, 53, 3. Mox autem *ultra*, quod in omnibus Mstis exstat, omissum fuit in plerisque prioribus edd. Recte itaque Moguntini et ante eos Parm. ed. id in contextum receperunt. Hinc *milites convocavit*, pro *convocat*, Lovel. 4.

§. 3. *Credo ego vos, inquit, socii, et ipsos cernere*] Pal. sec. *Credo ergo vos.* GEBH. De hoc librariorum errore v. ad 37, 53, 11. *Credo ego vos, inquit, ipsos, socii, cernere* Lovel. 2.

dam nobis militiam, exercitusque dimittendos esse:
4 *aut in alias terras transferendum bellum: ita enim*
hae gentes non pacis solum, sed etiam victoriae, bo-
nis florebunt, si ex aliis gentibus praedam et gloriam
5 *quaeremus. Itaque, quum longinqua ab domo in-*
stet militia, incertumque sit, quando domos vestras,
et quae cuique ibi cara sunt, visuri sitis, si quis ve-
6 *strum suos invisere vult, commeatum do. Primo*
vere, edico, adsitis; ut, Diis bene juvantibus, bel-
lum ingentis gloriae praedaeque futurum incipiamus.

Aut finiendam vobis militiam, exercitusque dimittendos esse] Put. *nobis*. J. FR. GRON. Ita etiam Flor. Cant. Voff. Lovel. 1. 2. 4. Ber. Harl. Hafn. et Rec. V. ad 34, 2, 2. Recte igitur Gronov. hanc lectionem in contextum recepit. Praeterea *finiendum* Lovel. 1. 4. 5. et Rec. invitis melioribus. Mox *terras* deficit in Lovel. 2. et 4.

§. 4. *Hae gentes non pacis solum, sed etiam victoriae bonis florebunt*] *hee gentes* Gaertner. *haec gentes* Ber. a m. 1. *et gentes* a m. 2. Tum *florebant* Lovel. 5. et Hav. Mox *quaeramus* Hearnii N. sed pro eo in margine emendatur *quaeremus*.

§. 5. *Quando domos vestras, et quae cuique ibi cara sint, visuri sitis*] Flor. *sunt*. Rectius: non est enim dubium, quin sint. Sic et supra c. 3, 5. lego, *Cujus regis genero hereditarii sunt relicti exercitus nostri*. non *sint*. J. FR. GRON. Vulgata lectio, quam tamen firmant omnes reliqui mei, primum adparuit in ed. Ald. *et quaecumque ibi sunt cara* priores exhibent. *et quaecumque ibi cara sint* Gaertner. *et etiam cuique ibi cara sint* Lovel. 5. *sunt* etiam in Putean. invenit, ac probavit Cl. Crevier. Paullo ante *a domo instet* Lovel. 1. et edd. Aldina vetustiores. *ab domo distet* Brancal. Latinii. In sequentibus *si quis vestrum* etc. *edico, adsitis* desunt in Harl. culpa librarii ob vocum *sitis* et *adsitis* repetitionem. *visere*, pro *invisere*, praeferunt edd. vett.

§. 6. *Primo vere, edico, adsitis; ut, Diis bene juvantibus*] *dico adsitis* Lovel. 4. Sed prima litera intercepta est ab ultima vocis praecedentis. V. ad 2, 44, 6. Mox hoc cap. *edictum* vocat. Tum *ut* omittitur in Lovel. 2. Deinde *Diis bene nunciantibus* Gaertn. De formula *Diis bene juvantibus* v. Briffon. 1. de Form. p. 79. Paullo post *ingentis praedae gloriaeque* alio ordine Ber.

§. 7. *Grata erat, et jam desiderantibus*] *quanta erat* Gaertn. *grata fuit* Ber. Tum *et etiam desiderantibus suos* Lovel. 3. *nam desiderantibus suos* Hav. *Tò suos* non adparet in Cant.

§. 8. *Inter labores, aut jam exhaustos, aut mox exhauri-*

Omnibus fere visendi domos oblata ultro poteſtas 7
grata erat, et jam desiderantibus suos, et longius
in futurum providentibus desiderium. Per totum 8
tempus hiemis quies inter labores, aut jam exhau-
ſtos, aut mox exhauriendos, renovavit corpora ani-
mosque ad omnia de integro patienda. Vere primo 9
mo ad edictum convenere. Hannibal, quum recen-
suiſſet omnium auxilia gentium, Gades profectus
Herculi vota exsolvit: novisque se obligat votis, si
cetera prospera eveniſſent. Inde partiens curas si- 10

endos, renovavit corpora animosque] Pal. pr. *inter labores aut inexhaustos.* tert. *inter labores aut etiam exhaustos.* Statim alio ordine sec. *corpora animosque renovavit.* GEBH. *aut etiam exhaustos* Flor. Voſſ. Lovel. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *aut et jam exhaustos* Hearnii D. et N. Deinde *aut mox hauriendos* Lovel. 4.

§. 9. *Vota exsolvit: novisque se obligat votis*] Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii adscripsit, se malle, *votis* abeſſe, quod etiam apud me in uno de eſt Rec. Viro docto ideo ea vox displicuiſſe videtur, quod *vota* praeceſſerit. Sed v. quae notantur ad 1, 3, 9. Paullo ante *omnia auxilia gentium* Lovel. 5. Ber. Rec. et Hav. *omnium gentium auxilia* Flor. et Harl.

Si cetera prospera evenissent] Vet. lib. *prospere.* SIG. Pal. tert. *prospere evenissent.* GEBH. Sigonius *prospere*, ut alibi sane Livius, et l. 9. libroque 22. Sed noſtri plures tenent alterum, defenditque Salluſt. in Catil [26.] *Quoniam, quae occulta tentaverat, aspera foedaque evenerant.* J. FR. GRON. Liv. 29, 18, 6. *Nec tamen illi umquam postea prosperi quidquam evenit.* V. ibi Gronov. DUK. *prospere evenissent* Rec. *Prospere venissent* Flor. *Prospere evenire* recte dici, vidimus supra ad 9, 19, 10. Hic tamen ob reliquorum, vulgatum defendentium, auctoritatem nihil mutandum puto. Infra 28, 42, 15. *Quae prospera tibi et populi Romani imperio evenere.* 37, 47, 4. *Ut ea res prospera et laeta eveniret.* 42, 28, 7. *Quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere, ut id prosperum eveniret.* Adjectiva saepe pro adverbiis poni, videbimus ad 22, 12, 7. Ceterum *prospera eveniunt* Hearnii D.

§. 10. *Inde partiens curas simul inferendi atque arcendi belli*] Pall. pr. et sec. *ad inferendum atque arcendum bellum.* GEBH. Magno consensu scripti *inferendum atque arcendum bellum.* Lege, *partiens curas simul in inferendum atque arcendum bellum.* Phaedrus [3, 8.]

Dulcemque in ambos caritatem partiens.

Liv. 22, [7, 10.] *Quot casus exercitus*

mul in inferendum atque arcendum bellum, ne, dum ipse terrestri per Hispaniam Galliasque itinere Italiam peteret, nuda apertaque Romanis Africa ab Sicilia esset, valido praesidio firmare eam statuit.
11 Pro eo supplementum ipse ex Africa, maxime jaculatorum, levium armis, petiit; ut Afri in Hispania, in Africa Hispani, melior procul ab domo futurus uterque miles, velut mutuis pignoribus obligati, sti-
12 pendia facerent. Tredecim millia octingentos quin-

victi fuerant, tot in curas dispertiti eorum animi erant. Tacitus 2. Histor. [58.] *Curam delectus in consules partitur.* J. FR. GRON. Lectionem, quam magno consensu scriptos praeferre Gronovius monuit, inveni in Florent. Cant. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. invenit etiam Crevier. in suis. neque multum abit Voss. *inferendum atque parcendum bellum* exhibens, aut Hearnii D. qui *inferendum atque partiendum bellum* ostentat. Ea persuadent, recte Gronovium conjecisse *in inferendum atque arcendum bellum:* ut praepositionem *in* interceperit vocis sequentis syllaba initialis. V. ad 8, 33, 6. Aldus in contextu dedit *in ferendum atque arcendum bellum*; sed inter errata priorem lectionem revocavit.

Dum ipse terrestri per Hispaniam Galliasque itinere Italiam peteret] Vel *dum petit*, vel *quum peteret* legendum videtur. V. ad 1, 40, 7. Deinde *terrestris* Lov. 5. Tum *per Hispaniam Galliamque* Rec. et Hearnii D. Male. Infra c. 23, 2. *Ut fauces, quae Hispanias Galliis jungunt, in potestate essent.*

Valido praesidio eam firmare statuit] Put. *praesidio firmaret eam statuit.* Scribe, *firmaret eam.* Neque enim ausim *firmare Metagoneam.* quod posset alicui in mentem venire ex Polybio [3, 33.] *τῶν δὲ προειρημένων τοὺς μὲν πλείους εἰς τὰ Μεταγώνια τῆς Λιβύης, τινὰς δ' εἰς αὐτὴν Καρχηδόνα κατέταξεν.* Sed frustra opinor. J. FR. GRON. Si praecessisset, Hannibalem in Hispania praesidium reliquisse, *τὸ et* locum habere posset. Nunc vero, ubi nihil tale praemittitur, minus commodum videtur, et *firmaret* ab integerrimi codicis librario aberrante, pro *firmare*, scriptum puto. Quin insuper, licet darem, Livium forte *firmare et eam* scripsisse, Gronovium tamen incertam hanc conjecturam in contextum ed. anni 1665. admisisse, eamque recentiores editores servasse, displiceret. Recte tamen Gronovius ex ejusdem codicis auctoritate voces transposuit; nam *firmare eam statuit* legunt etiam Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 4. Ber. Harl. et Rec.

§. 11. *Petiit, ut Afri in Hispania, Hispani in Africa*] *petivit* Lovel. 3. quomodo *redivisse*, pro *rediisse*, vel *redisse*, supra erat in uno cod. 8, 26, 6. Tum *in Hispaniam, et in Africam* Lovel. 3. et 5. *Afri in Hispania, in Africa Hispani* Flor.

quaginta pedites caetratos misit in Africam, et fun-
ditores Baliares octingentos septuaginta: equites
mixtos ex multis gentibus mille ducentos. Has co- 13
pias partim Karthagini praesidio eſſe, partim diſtri-
bui per Africam jubet. simul conquisitoribus in ci-
vitates miſſis, quatuor millia conscripta delectae ju-
ventutis, praesidium eosdem et obsides, duci Kar-
thaginem jubet.

XXII. Neque Hispaniam neglegendam ratus, 1

et Cant. Mox *a domo* Ber. Gaertner. et edd. antt. Tandem *mutuis pigneribus* Flor. et Lovel. 1. V. ad 3, 38, 12.

§. 12. *Tredecim millia octingentos quinquaginta pedites cetratos*] Sic Polybius [3, 33.] *πεζοὶ μύριοι τρισχίλιοι ὀκτακόσιοι πεντήκοντα, ἱππεῖς δὲ χίλιοι διακόσιοι*. SIG. *octingentos septuaginta pedites* Lov. 3. 5. et Hafn. at *quinquaginta* omittitur in Cant. quum tamen Polyb. plane vulgatae lectioni consentiat. Ceterum *caetratos* per diphthongum scribendum eſſe, monui olim ad Silii 3, 278. eamque orthographiam Inl. N. Heinsius in optima ed. Virgilii recepit 7. Aen. 732. Ex Flor. hic nihil notatur; infra vero 23, 26, 11. ubi hoc vocabulum iterum obcurrit, corruptum quidem exſtat, sed ita, ut diphthongus tamen prima syllaba supersit. *pedites creotos* eſt in Hav.

Et funditores Baleares octingentos septuoginta] *Baliares* Gaertn. Reliqui fere omnes *Baleares*, etiam Put. et Flor. qui tamen alibi modo *Baliares*, modo *Boleores* scribunt; quod de Putean. mihi adſirmavit *αὐτόπτης* Cl. Sallier. *Βαλιορεῖς* vocantur Polyb. 3, 33. et alibi. V. ad Silii 3, 365. (* et ad Epit. Liv. 60.)

Praeterea *octingentos LX* Ber. reliqui in numero nihil mutant. Polybius vero Baliarium numerum non exprimit. Ceterum omnia haec verba neglegentia librarii omittuntur in Lovel. 3.

§. 13. *Has copias partim Karthagini praesidio esse*] *Has tamen copias* Lovel. 4. Edd. Aldina priores, quae ignorant vocem praecedentem *ducentos*, hic ejus loco *Et has copias* praeferunt. Praeterea *Karthogini esse* Hav. *Karthagini esse praesidio* Lov. 5. Mox *conquisitionibus in civitotes missis* Voſſ. et Lov. 1. *conquisitoribus in civitatem missis* Gaertn. *conquisitoribus missis*, reliquis neglectis, Lovel. 2.

Quatuor millio conscripta delectae juventutis] *conscripti* Cant. quod, si locus diſtinctione adjuvaretur, et haec majori interpunctione a sequentibus dividerentur, quemadmodum Aldus in contextu edidit, id poſtea tamen inter errata mutans, probari poſſet exemplo eorum, quae notantur ad 37, 39, 12. Quum tamen reliqui codd. nihil mutent, vulgatum probandum, et haec atque sequentia uno complexu, et quasi per adpositionem dicta puto. *descripta* edd. vett. pro quo Aldus recte *conscripta*. Tota vox aberat a Lovel. 2. Mox

(atque ideo haud minus, quod haud ignarus erat, circumitam ab Romanis eam legatis ad sollicitandos principum animos) Hasdrubali fratri, viro inpigro,
2 eam provinciam destinat, firmatque eum Africis maxime praesidiis, peditum Afrorum undecim millibus

in verbis sequentibus *eosdem* non adparet in Harl. Praeterea *Karthaginem duci* alio ordine edd. Aldo priores.

§. 1. *Atque ideo haud minus, quod haud ignarus erat, circumitam*] Dele, quantum potest, prius *haud*. Integra enim sententia est: *Neque Hispaniam negligendam ratus, (atque ideo minus, quod haud ignarus erat, circumitam ab Romanis legatis ad sollicitandos principum animos) Hasdrubali fratri* etc. J. FR. GRON. Non negari potest, ingratam esse in tam brevi intervallo iterationem τοῦ *haud*, et sententiam videri postulare, ut primo loco tollatur. Quia tamen scripti Gronov. et Hearn. id habent, et apud alios quoque nonnulla hujus generis inveniuntur, in quibus altera particula negans abundat, non facile quidquam movendum puto. V. ad Flor. 3, 17. extr. Varro 1. de Re rust. 55. *Nec haec non minima caussa, quod oliveta dicant alternis annis non ferre fructus.* Colum. 1. de Re rust. 3. *Nec non nihil esse etiam parvo vehi.* Casaub. ad Suet. Claud. 1. de triplici negatione apud Graecos, *Possem*, inquit, *sexcenta his similia Graecorum scriptorum adferre, nec pauca etiam Latinorum.* DUK. Codices nihil mutant, nisi quod *aut*, pro *haud*, priori loco praeferant Lov. 1. et 5. solito scribarum errore. V. ad 28, 2, 11. Eosdem autem librarios, sensum scriptoris non adsecutos, ejus verba negationem inmittendo interpolasse, supra vidimus hoc lib. c. 10, 1. An tamen ita hic peccarint, ob illa, quae Cl. Duker. monuit, dubium videri potest. Ceterum *atque ideo quod haud minus* Harl. *atque ideo et haud minus* Gaertn. Praeterea *circuitam* Lovel. 2. Ber. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Sed v. ad 3, 6, 9. Paullo ante *neglegendam* Flor. et Lovel. 1. V. ad 2, 11, 4.

§. 2. *Firmatque eum Africis maxime praesidiis*] Aldus in contextu Livii edidit *firmatque cum Africis*, ut ita in Mstis suis invenisse verisimile sit, quod etiam in nonnullis meorum superest. Certe ita etiam est in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 10, 7, 3. At idem Aldus rectius inter errata *eum* revocavit; quod deinde omnes editores servarunt, uno Clerico excepto; quem in errorem, ut iterum *cum* ederet, illud induxisse videtur, quod in quibusdam exemplaribus editionis Gronov. anni 1679. quam secutus est, vix dijudicari possit, utrum prior hujus voculae litera *c* an *e* foret. Talia certe me vidisse adfirmo. Praeterea *Afris maxime praesidiis* Ber. Male. Silius 16, 180.

— — *animo jam tum Africa bella capessit.*

ubi v. quae notantur.

Peditum Afrorum undecim millibus, octingentis quinquaginta Liguribus, trecentis Ba-

octingentis quinquaginta, Liguribus trecentis, Baliaribus quingentis. ad haec peditum auxilia additi 3
equites Libyphoenices (mixtum Punicum Afris genus) trecenti, et Numidae Maurique adcolae Oceani ad mille octingentos, et parva Ilergetum manus ex

learibus. ad haec equitum auxilia] In Polybio ita legitur 3, [33.] *Pedites autem ex Africa XI. millia octingentos quinquaginta, ex Liguribus trecentos, ex Balearibus quingentos.* Quare hic distinguendum et post *quinquaginta*, et post *trecentos*. Deinde post *Balearibus* addendum *quingentis*, tollendaque distinctio post *Liguribus*, ut totus locus ita legatur: *Firmatque eum Africis maxime praesidiis, peditum Afrorum undecim millibus, octingentis quinquaginta: Liguribus trecentis, Balearibus quingentis.* In elephantorum ac Libyphoenicum numero etiam discrimen est; sed fieri potest, ut Livius non ubique sit secutus Polybium. GLAR. Harum copiarum summa ad verbum sumpta est a Polybio, qui ita aït [3, 33.] *πεζοὺς Λιβύων μυρίους* Χιλίους *ὀκτακοσίους πεντήκοντα, Λιγυστινοὺς τριακοσίους, Βαλιαρεῖς πεντακοσίους.* Ex hujus verbis perspicue apparet, in Livianis libris deesse vocem, *quingentis*: ut sit *Balearibus quingentis*, atque ita hunc locum esse legendum et distinguendum. *peditum Afrorum XI millibus DCCCL, Liguribus CCC, Balearibus D. Ad haec.* Nota numeri *D* creavit errorem, praesertim vero cum sequeretur *AD*. eaque excidit. SIG. Vox *quingentis* etiam in omnibus meis deest, quam viri docti ex Polyb. recte restituisse videntur. *Baliaribus* autem hic praefert Flor.

§. 3. *Equites Libyi Phoenices (mixtum Punicum Afris genus) CCC, et Numidae*] Hujus quoque loci lectorem admonendum duxi, quandoquidem omnes fere Liviani codices divisis dictionibus id habeant. quum *Libyphoenices* sit dictio uno spiritu enuncianda. SABELL. Quia totus hic locus a Polybio desumptus, scribe: *CCCCL, Numidae Maurique*. Sic enim ille [3, 33.] *ἱππεῖς Λιβυφοινίκων μὲν καὶ Λιβύων τετρακοσίους πεντήκοντα.* nec absurdum est, *cl* transisse in *et*. Confirmat conjecturam nostram, quod in Flor. et Gud. plane est *CCCC*. J. FR. GRON. Eamdem scripturam servant etiam Cant. et Harl. Conjecturam Gronovii in contextum recipere voluit Clericus; sed primo neglegentia summa dedit *CCCL, Numidae, Maurique*. pro *CCCCL*. Deinde ejus rei lectorem monere oportuerat, quemadmodum se facturum in praefatione promisit. Quin insuper dubium est, utrum Gronovii emendatio, licet admodum ingeniosa, tamen vera sit: quum ne sic quidem inter Polyb. et Livium conveniat. Ea enim recepta quadringenti et quinquaginta equites secundum Livium erunt *Libyphoenices*, secundum Polybium *Libyphoenices et Libyes* vel *Afri*.

Et Numidae Maurique adcolae Oceani ad MDCCC] *et Numidae decem. Maurique* Lovel. 5. Tum *ad tria milia DCCC* Lovel. 3. Sed numerus vulgatus convenit ei, quem edit Polyb. 3, 33. *Νομάδων δὲ, Μασσυλίων,*

Hispania, ducenti equites: et, ne quid terrestris de-
4 esset auxilii genus, elephanti quatuordecim. classis praeterea data ad tuendam maritimam oram, (quia, qua parte belli vicerant, ea tum quoque rem gesturos Romanos, credi poterat) quinquaginta quinque-

καὶ Μασσαισυλίων, καὶ Μακίων, καὶ Μαυρουσίων, τῶν παρὰ τὸν Ὠκεανόν, Χιλίους ὀκτακοσίους. Praeterea *ad mille octingentos* pleraeque edd. *ad mille octingenti* paucae. per numerum demum Paris. anni 1573. et inde recentiores omnes. Ceterum omnia haec vocabula desunt in Hearnii D.

Parva Ilergetum manus ex Hispania, ducenti equites] *Illergetum* Ber. *Lergetum* Lovel. 2. *Isergetum* Lovel. 5. *Vergetum* Lovel. 3. 4. et Harl. *Vegetum* Voss. et Lovel. 1. V. infra cap. seq. §. 2. Polyb. id exprimit 3, 33. Λοργιτῶν δὲ τριακοσίους. ad quem locum nihil monuerunt interpretes. Sed videtur omnino legendum esse Ἰλουργητῶν. Quae etiam sententia fuit interpretum Polybii, qui, teste Ortel. in Thes. Geogr. v. *Lorgitae*, reddiderunt *Ilergetes*, licet ipse Ortelius populum potius Africae indicari putet, et Casaub. in Latina interpretatione *Lorgitas* servarit. De Ilergetibus v. Marcae Marcam Hispan. 2, 26. Quod autem ad numeri Polybiani et Liviani differentiam adtinet, uter ex utro emendandus sit, sine ope librorum constitui nequit.

Ne quid terrestris deesset auxilii genus, elephanti quatuordecim] Vereor, ne legendum sit *XXI.* nam Polybius [3, 33.] edit ἐλέφαντας εἴκοσι καὶ ἕνα. SIG. Sigonius ex Polybio suspicatur legendum *XXI.* contra omnes libros, sicut et ante *Balearibus* D. GEBH. In numero nihil etiam mutant mei, nisi quod *elephanti XXIIII* sit in Lovel. 5. Insuper *ne quid* edidit Cl. Jac. Gronovius, quod inter errores operarum referri posset, nisi superesset in Flor. Cant. et tantum non omnibus reliquis.

§. 4. *Classis praeterea data est ad tuendam maritimam oram*] Voss. et Men. *data ad tuende maritime ore.* Sed in Vossiana secunda manu factum *tuenda.* Voluit, *classis praeterea data ad tuenda maritimae orae.* Ea scilicet, qua dabatur facilis appulsus navium. Quaedam enim ipsa litarum ingenio aut munitis urbibus castellisque tuta erant. Nisi malis, *Classis praeterea data est tuendae maritimae orae.* J. FR. GRON. *classis praeterea parata ad tuendam maritimam oram* primae edd. pro qua Aldus reposuit *classis praeterea data ad tuendam maritimam oram.* id autem obtinuit usque ad Gruterum, cujus edd. praeferunt, addita voce *classis praeterea data est ad tuendam* etc. Sed verbum interpositum ignorant plerique MSti. Superest enim tantum in Ber. et Hearnii N. at transponitur *classis praeterea est data* in Lovel. 1. Suo igitur merito expunxi. Major est varietas in altera parte harum verborum. Vulgatum servant Harl. Ber. Rec. et Hearnii D. *ad tuendum maritimam oram* Lovel. 2. *ad tuenda maritumae ara* Flor. *ad tuenda maritimae orae* Gaertn. *ad tuenda*

remes, quadriremes duae, triremes quinque: sed aptae instructaeque remigio triginta et duae quinqueremes erant, et triremes quinque. Ab Gadibus Karthaginem ad hiberna exercitus rediit. atque inde, profectus praeter Etovissam urbem, ad Iberum mari-

loca maritimae oroe Hearnii L. 1. *ad tuenda maritimae orom* ejusdem N. *ud tuitionem maritimoe orae* Hav. *ad tuendae moritimoe oroe* Cant. et Lovel. 1. *tuendae moritimoe orae* Lovel. 3. 4. 5. et Hafn. Si quid judico, aut hoc, aut vulgatum verius est. Mox in verbis sequentibus, *eo inde quoque*, pro *eo tum quoque*, Hearnii D. Deinde *quadriremes duae et triremes quinque*, interposita copula, Ber.

Sed aptae instructaeque remigio] Hoc aït Polybius [3, 33.] πληρώματα ἔχουσαι. Ceterum in numero navium non discrepant. SIG. Hae voces cum octo sequentibus non exstant in Lov. 2. 4. et Ber. a m. 1. omissae neglegentia librariorum ob repetitionem dictionum *triremes quinque*. V. ad 9, 11, 11.

§. 5. *Ab Gadibus Korthaginem ad hiberno exercitus rediit. atque inde*] *A Gadibus* Voss. Lovel. 1. 2. Ber. Hav. et editi usque ad Aldum. Deinde *ubi ad hiberno exercitus rediit* Lovel. 3. *ad hiberna rediit* Lovel. 4. et Ber. Tum τὸ *atque* exsulat a Rec.

Profectus proeter omissam urbem od Iberum maritimomque orom ducit] Quidam restituerunt *Etovissam urbem*. In Ptolemaei codice [2, 6.] *Etobessa Edetonorum urbs* hoc itinere legitur. GLAR. Ptolemaeus [2, 6.] nominat Ἠτοβῆσαν, statuitque inter Ἐδετανούς. SIG. In loco Ptol. vulgo editur Ἠτόβημα, pro quo codex scriptus Coislin. Ἠτόβησα, quemadmodum scribendum esse viri docti apud Cellar. 2. Geogr. ant. 1. p. 84. conjecerunt. In hoc Livii loco *praeter omissom urbem*, cum edd. Frobeniana anni 1531. antiquioribus, legunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. et Gaertn. *propter .. misso urbe* Hearnii N. *praeter Obvissam urbem* ejusdem D. *proeter Obmissom urbem* Harlej. *praeter Anissam urbem* Lovel. 3. *juxto ommissa urbe* Lovel. 5. *ōmissa urbe* Hav. et Hafn. qui ambo deinde *praeter maritimam orom* legunt. *maritimam oram* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii N. In recentioribus autem edd. locus ita interpungitur, *profectus proeter Etovissam, urbem od Iberum, moritimomque orom ducit*. quod primum in Heinsii Elzevir. obvium fuit: ab ea priores edd. a Curione usque ad Elzev. non differunt, nisi quod minorem distinctionem post *Etovissam* omittant. Hinc sequitur, Etovissam a Livio ad Iberum poni, unde tamen remotam fuisse viri docti existimant. Hinc Cel. Jac. Gronov. Differt. Epist. in Livii loca quaed. Geogr. ep. 3. p. 22. ita distinguit, et ex vestigiis Mstorum, τὸ *que* expellentium, emendat *profectus, praeter Etovissom urbem, od Iberum maritima oro ducit*. Verum si Hannibal, ut ibi inquit, maritima ora ab Karthagine ad Iberum duxit, Etovissa urbs maritima esse debet, quam

6 timamque oram ducit. Ibi, fama eſt, in quiete vi-
sum ab eo juvenem divina specie, qui *se ab Jove*
diceret *ducem in Italiam Hannibali missum: proin-*
de sequeretur, neque usquam a se deflecteret oculos.
7 Pavidum primo, nusquam circumspicientem aut re-
spicientem, secutum; deinde, cura humani ingenii,
quum, quidnam id esset, quod respicere vetitus es-
set, agitaret animo, temperare oculis nequiviſſe;
8 tum vidiſſe, poſt sese serpentem mira magnitudine
cum ingenti arborum ac virgultorum ſtrage ferri, ac

tamen Ptolem. inter urbes mediterraneas Edetanorum recenset, superius p. 39. ubi ejusdem populi oram litoralem describit, nullam Etoviſſae mentionem faciens. Verius itaque Cellarius 2. Geogr. ant. 1. p. 84. *maritimamque oram* servans, tantum interpunctionem mutat. Prava interpunctio Doujatio fraudi fuit, atque effecit, ut quaereret, quae urbium hodie ad Iberum sitarum Etoviſſa Livii foret.

§. 6. *Neque usquam a se deflecteret oculos*] *nec usquam a se* Ber. *neque unquam a se* Lovel. 4. V. ad 39, 31, 5. *neque usque ad se* Harl. et Exc. Pithoei. Paullo ante *ducem in Italia*, pro *in Italiam*, Rec. et Hearnii N. in marg.

§. 7. *Agitante animo temperare animo nequisse*] Vos emendaſtis *temperare animum*. Ego reor, sic emendandum, *agitaret, animo temperare omnino*. VALLA. Nec lectio, quae huic Vallae adnotationi praefigitur, neque alterutra ab ipso in adnotatione memorata, in ullo codice vel editione mihi obvia fuit. Typis descripti conſtanter praeferunt, ut nunc editur. At *agitaret animo, temperare animo oculis* legunt Voſſ. et Lovel. 1. ac 3. *agitaret animo, temperare oculos* Lovel. 2. *agitaret animo, temperare oculos oculis* Harl. Sed vulgatum praeſtat. De locutione *agitare animo* v. ad 44, 18, 1. *temperare oculis* autem eſt oculos cohibere. ut *temperare irae* 33, 20, 6. *temperare manibus* 32, 20, 3. V. ad 4, 3, 6. Denique *nequiisse* Gaertn. *nequisse*, ut adnotationi Valla praescripsit, Lovel. 5. Rec. et Hav. V. ad 5, 10, 10. Paullo ante *τὰ aut respicientem* scribarum culpa omittuntur in Lovel. 1. et 3. Hinc *se secutum* habent edd. antt. usque ad Aldum, qui, consentientibus omnibus scriptis, *τὸ se*, ex prima syllaba vocis sequentis perperam repetitum, primus omisit. (* v. ad 30, 20, 6.) Poſtea *caussa humani ingenii*, pro *cura*, Lovel. 5. V. ad 9, 29, 1. *cura ingenii humani* Flor. *more ingenii humani* legendum esse, ad marginem Livii conjecit Cl. Ant. Perizonius.

§. 8. *Tum vidisse, post se serpentem mira magnitudine* etc.] Poëta [Silius 3, 185.]

Cum subitus circa fragor, et
vibrata per auras

post insequi cum fragore coeli nimbum: tum, *quae* 9
moles ea, quidve prodigii esset, quaerentem audisse: *Vastitatem Italiae esse. pergeret porro ire, nec ultra inquireret, sineretque fata in occulto esse.*

XXIII. Hoc visu laetus tripartito Iberum copias 1
trajecit, praemissis, qui Gallorum animos, qua traducendus exercitus erat, donis conciliarent, Alpiumque transitus specularentur. nonaginta millia peditum, duodecim millia equitum Iberum traduxit.
Ilergetes inde, Bargusiosque, et Ausetanos, et La- 2

Exterrent saevis a tergo sibila linguis, etc.

Ceterum Val. Max. elegantissime hoc idem (quod tamen Polyb. [3, 48.] ut fabulam irridet) tradit [1, 7. ext. 1.] Cic. vero longe aliter haec narrat 1. de Divin. [24.] MOD. *eum vidisse* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. V. ad 9, 35, 7. Deinde *post sese* edidit Gronov. quomodo praefert Flor. pronomen omittitur in Hearnii D. Sed interceptum est a vocis proximae syllaba initiali. V. ad 29, 21, 7. Hinc *serpentem mirae magnitudinis* Ber. et Rec.

§. 9. *Audisse: Vastitatem Italiae esse. pergeret porro ire, nec ultra inquireret, sineretque*] *audivisse* Lovel. 3. Tum *pergere porro ire* Harl. *pergeret porro iret* Hearnii N. a m. 1. *pergeret porro, id nec ultra inquireret* Lovel. 2. *pergent porro ire, nec ultra inquirent, sinentque* Gaertn. Voces *porro ire, nec ultra inquireret, sineretque fata in occulto esse* desunt in Hav.

§. 1. *Hoc visu laetus*] *Hic visu laetus* Gaertn. *Hoc jussu laetus* Lovel. 1. V. ad 9, 24, 4. Mox *traducendus exercitus esset* Ber. in quo etiam *exercitus* omittebatur a m. 1. *traducendus erat exercitus* legunt Lov. 4. et 5.

Nonaginta millia peditum, duodecim millia equitum Iberum traduxit] Sic Polybius [3, 35.] πεζῶν μὲν ἔχων εἰς ἐννέα μυριάδας, ἱππεῖς δὲ περὶ μυρίους καὶ δισχιλίους. καὶ διαβὰς τὸν Ἴβηρα ποταμόν. SIG.

§. 2. *Ilergetes inde, Bargusiosque, et Ausetanos, et Aquitaniam*] Sic Polybius [3, 35.] Τὸ τῶν Ἰλουργητῶν ἔθνος, καὶ Βαργουσίων, ἔτι δὲ τοὺς Ἀἰρηνοσίους καὶ τοὺς Ἀνδοσίνους. Quos vocat Livius *Ausetanos*, eos Ptolemaeus [2, 6.] Αὐσητανοὺς nominat. SIG. *Ilergotes* Gaertn. *Lergetes* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Hafn. et Hav. *Illergetes* Ber. *Ilergentes* Hearnii N. in contextu, *Ilergethes* in margine. *Vergetes* ejusdem L. 1. V. ad cap. praec. §. 3. Tum *deinde* Ber. V. mox hoc cap. §. 4. Hinc *Bargutosque* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. et N. ac quaedam edd. quum aliae *Barguntosque* praeferant. *Bargutesque* Lov 2. *Barbutosque* Hafn. *Bargusiosque*

cetaniam, quae subjecta Pyrenaeis montibus eſt, subegit: oraeque huic omni praefecit Hannonem, ut fauces, quae Hispanias Galliis jungunt, in po-
3 teſtate eſſent. Decem millia peditum Hannoni ad praesidium obtinendae regionis data, et mille equi-
4 tes. Poſtquam per Pyrenaeum saltum traduci exercitus eſt coeptus, rumorque per barbaros manavit certior de bello Romano; tria millia inde Car-

primum obviam fuit in Mogunt. ed. V. supra c. 19, 7. Verum hos Bargusios ab illis ibi memoratis diversos statuit Marca 2. Marcae Hispan. 28. Poſtea *Ausitanos* Lov. 4. 5. Berol. et Hearnii L. 1. *Ausevanos* Rec. *Ansetanos* Hafn. *Amsetanos* Cant. *Auxetanos* Lov. 2. *Auxitanos* Lov. 3. De Ausetaois Livii v. Marcae Marcam Hisp. 2, 9. quos ab Ausetanis Plinii diversos fuiſſe docet ibid. c. 21. et 22.

Et Aquitaniam, quae subjecta Pyrenaeis montibus est, subegit] *Aquitania* pars eſt Galliae circa Pyrenaeos montes. Hispaniae autem oram Livius nominat, neque enim adhuc Annibal in Galliam trajecerat. Vox autem corrupta eſt. Hanc oram Ptolemaeus vocat *Ἀκηтανίαν*. Plutarchus *Λακηтανίαν*. Strabo [3, 161.] *Ἰακκηтανίαν*. Sic enim inquit: *Συνοικεῖται δὲ ὑπὸ πλειόνων ἐθνῶν ἡ Χώρα, γνωριμωτάτου δὲ τοῦ Ἰακκητανῶν λεγομένου. τοῦτο δὲ ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς παρορίας τῆς κατὰ τὴν Πυρήνην ἐις τὰ πεδία πλατύνεται.* Id eſt, *Haec ora compluribus incolitur gentibus, é quibus nobilissima Jaecetana dicitur. Haec a Pyrenes radicibus inchoans in campo latius extenditur.* Et poſt Livius [c. 60, 3.] *Cn. Scipio eum, Pyrenaeos montes circumvectus, Emporiis appulisset classem, orsus a Lacetanis omnem oram usque ad Iberum flumen Romanae ditionis fecit.* Et Salluſtius in Epiſtola Pompeji [in fragm. 3. Hiſt.] *Recepi Galliam, Pyrenaeum, Lacetaniam.* SIG. Quomodo subegerit Galliae partem Hannibal, qui nondum in Galliam trajecerat, quaero hic cum Sigonio. Pal. tert. cum vet. ed. Mediol. Juſtini Philelfi habet *Equitaniam.* Mihi videtur quoque legendum *Laeetaniam.* Martialis, 1, [50.] de Hispaniae locis,

Aprica repetes Tarraconis litora,
Tuamque Laeetaniam.

GEBH. Edd. ante Sigonium *Aquitaneam, Aequitaniam, Equitaniam, Aquitaniam* praeferunt. *Equitaniam* etiam Ber. Hav. et Hearnii L. 1. *Aquitaniam* Flor. Cant. Harl. Gaertn. Lov. 3. 4. 5. et Hearnii D. ac N. *Aquitaneam* Hafn. *Aequitaniam* Lovel. 2. *Aequetaniam* Lov. 1. Cujus librarius indicaſſe videtur, se in alio codd. *Aquetaniam*, in alio *Acetanium* inveniſſe. Unde Sigonii conjectura *Lacetaniam* admodum verisimilis redditur, et simul patet, qua ratione ea vox in tot lectionum monſtra abierit. Sigonii conjecturam probat etiam Marca 2. Marcae Hisp. 23. ubi late de hoc populo agit. Praeterea *montibus est, subigit*

petanorum peditum iter averterunt. conſtabat, non tam bello motos, quam longinquitate viae insuperabilique Alpium transitu. Hannibal, quia revocare 5
aut vi retinere eos anceps erat, ne ceterorum etiam feroces animi irritarentur, supra septem mil- 6
lia hominum domos remisit, quos et ipse gravari militia senserat, Carpetanos quoque ab se dimissos simulans.

Flor. a m. 1. et Ber. qui a m. 1. ignorat *τὸ est*. Id verbum cum sequenti *subegit* exsulat a Cant.

Quae Hispanias Galliis jungunt] *Gallis* Voff. Ber. Hav. et multae ex vett. edd. quod ea ratione dictum eſſe poſſet, quà *per Volscos Falernumque agrum* supra 7, 26, 9. ubi plura notantur. Sed, quum optimi et reliqui omnes codd. vulgatum servant, verius videtur, eos, qui *Gallis* dederunt, pari modo erraſſe, quo illi, qui *regis* scripserunt pro *regiis*, *reliquis* pro *reliquiis*, *collegis* pro *collegiis*; de quibus infra v. ad 36, 19, 2. *Galliis* autem, ut supra c. 21, 10. *Dum ipse terrestri per Hispaniam Galliasque itinere Italiam peteret.*

§. 3. *Decem millia peditum Hannoni*] *Tredecim millia* Lov. 3. Male. Polyb. 3, 35. *Ἀπεμέρισε δὲ καὶ τῆς δυνάμεως, ἧς εἶχε, τῷ μὲν Ἄννωνι πεζοὺς μυρίους, ἱππεῖς δὲ χιλίους.* Mox vocula *et* exsulat a Ber. a m. 1.

§. 4. *Postquam per Pyrenaeum saltum traduci exercitus est coeptus*] *Postquam Pyrenaeum saltum* Ber. a m. 1. Deinde *est coeptus* Cl. Jac. Gronovius, pro *coeptus est*, primus edidit: cui consentiunt Flor. et Cant.

Tria millia inde Carpetanorum peditum iter averterunt] *Τὸ inde* deficit in Lov. 2. et Hav. Forte *iñ* vel *inde* intercepit nota numeri millenarii *M.* V. ad 10, 20, 6. Ejus loco *jàm* eſt in Lov. 5. *deinde* in Harl. V. ad 36, 24, 10. et modo hoc cap. §. 2. Hinc *Carpentanorum peditum* Lov. 2. 4. Ber. et Hav. *Charpentanorum peditum* Gaertn. V. ad c. 5, 7. *Carpetanorum equitum* Harl. errore librarii. V. ad 37, 40, 10. Paullo poſt *insuperabili Alpium transitu* Hav. *insuperabilique transitu Alpium* Lov. 4. et 5.

§. 5. *Revocare aut vi retinere eos*] *Τὸ vi* exsulat a Voff. et Hav. *eos* a Ber. a m. 1. *aut retinere eos vi* transponunt Lov. 4. et 5.

§. 6. *Supra septem millia hominum domos remisit*] *sup septem millia hominum* Gaertn. V. ad 23, 36, 6. Tum *domum remisit* Lov. 4. Ber. et Hearnii N. in contextu; in margine enim emendatur *domos*.

Quos et ipse gravari militia senserat] Lego *militiam*. quod genus, paſſim corruptum, reſtituimus et Statio [in Diatr. p. 132.] pluribusque ad Senecae Tragoedias [in Thyeſte 106.] Sed et Muretus *ipsos*. Placet. Scribe igitur, *quos et ipsos gravari militiam senserat*. J. FR. GRON. Adde Torrent. ad Suet. Tiber. 50. et Interpr. Juſtini ad 20, 2.

1 XXIV. Inde, ne mora atque otium animos sollicitarent, cum reliquis copiis Pyrenaeum transgre-
2 ditur, et ad oppidum Illiberi castra locat. Galli quamquam Italiae bellum inferri audiebant, tamen, quia vi subactos trans Pyrenaeum Hispanos fama erat, praesidiaque valida inposita, metu servitutis ad arma consternati, Ruscinonem aliquot populi
3 conveniunt. quod ubi Hannibali nunciatum est, moram magis, quam bellum, metuens, oratores ad

DUK. De ea locutione v. quae notavi ad Silii 2, 598. et adde Cortium ad Plinii 3, 18, 6. Similiter loquitur Quinctil. 1. Inst. Orat. 1. *Praecipienda sunt quatuor; quae si quis gravabitur, non rationi defuerit, sed homini.* ubi Cel. Burmann. etiam hic *militiam* probat, eamque locutionem pluribus inlustrat. 4, 5. *Quod quum audivit judex, cetera, tamquam supervacua, gravari solet.* Praeterea *quos et ipsos* etiam conjiciunt vir doctus ad marginem ed. Curion. et Cl. Ant. Perizon. ad oram Livii sui. Omnes tamen, quos consului, Msti et *ipse* et *militia* servant.

Carpetanos quoque ab se dimissos simulans] *Sarpetanosque* Gaertn. *Carpentanos quoque* Lov. 2. 5. Ber. et Hav. *Carpetanos quoque absimulans* Voss. et Lov. 1. *Carpetanos quoque a se dimissos assimulans* edd. antt. usque ad Aldum. *a se divisos simulans* Lov. 3. V. ad 37, 45, 19.

§. 1. *Ne mora atque otium animos sollicitarent*] *mora atque otio* Gaertn. *mora atque otium animos sollicitaret* Flor. Lov. 3. Harl. et Ber. Utrumque ferri potest. Livius enim duobus substantivis singularibus nunc verbum singulare, nunc plurale addere solet. De priori v. ad 37, 29, 6. de posteriori ad 1, 31, 7.

Ad oppidum Illiberim castra locat] *Ilybirrim* vocat Strabo 4, [182.] Ἐκ μὲν τῆς Πυρήνης ὅ, τε Ῥουκίνων καὶ ὁ Ἰλυβίῤῥις, πόλιν ἔχων ὁμώνυμον ἑκάτερος αὐτῶν. De *Ruscinone* paulo post Livius. SIG. Strabo *Illibirrim* vocat. Ceterum Pall. duo, totidemque vett. edd. *Illiberum.* pr. vero *Hiliberrum.* Mox c. 25. idem *ad Iliberrim.* GEBH. Flor. *Iliberri.* Et mox *propius Inliberri accederent.* Superposita tamen *l* literae *n.* Mela [2, 5.] *Eliberri.* Sic quoque Priscianus [6, 682.] notat ex Trajani primo Dacicorum: *Inde Berzobim, deinde Aixi processimus.* Noster 23, [49, 12.] *Illiturgi obsidione liberato ad Intibili oppugnandum Punici exercitus traducti.* J. FR. GRON. *Illiberum* Lov. 2. 3. Ber. Hav. et Hearnii D. et N. *Iliberum* Lov. 4. 5. Harl. et Gaertner. *Illiberrum* Voss. *Iberum* Hearnii L. 1. *Liberi* Lov. 1. *Illiberi* Cant. quod Cl. Jac. Gronovius hic et §. 3. in contextum recepit, quum §. 5. *Illiberim*

ad regulos eorum misit, *conloqui semet ipsum velle
cum his; et vel illi propius Illiberi accederent, vel se
Ruscinonem processurum, ut ex propinquo congres-
sus facilior esset: nam et accepturum eos in castra* 4
*sua se laetum, nec cunctanter se ipsum ad eos ven-
turum. Hospitem enim se Galliae, non hostem, ad-
venisse: nec stricturum ante gladium, si per Gallos
liceat, quam in Italiam venisset.* Et per nuncios
quidem haec. Ut vero reguli Gallorum, castris ad 5
Illiberim extemplo motis, haud gravate ad Poenum

servarit, ubi Hearnius etiam *Illiberi* substituit. Hac terminatione in vicina Hispania plura oppida obcurrunt. Praeter *Illiturgi* et *Intibili* hic memorata, *Illici* est apud Plinium 3. Hist. Nat. 3. Eadem tamen etiam per *is* efferri, statuere videtur Gronov. ad Livii 21, 60, 7. Deinde *apud oppidum* Lov. 5. Similiter variant scribae supra 5, 7, 1.

§. 2. *Ruscinonem aliquot populi conveniunt*] *Rustinonem* Voss. et Lov. 1. *Rusticonem* Hearnii D. *Rustionnem* Harl. Deinde *aliquod populi* Flor. errore verba praeeuntis. V. ad 6, 24, 2. In praecedentibus *Transpyrenaeos Hispanos* edd. ante Aldum.

§. 3. *Et vel illi propius Illiberi accederent, vel se Ruscinonem processurum*] *Tò et* abest ab Harl. et Gaertn. Tum *Illiberum* Lov. 2. 3. Ber. et Hav. *Iliberum* Lov. 5. et Harl. *Inliberum* Gaertn. *Inliberi* Voss. et Lov. 1. *Inliberim* Flor. sed ultima litera postea est erasa. V. hoc cap. ad §. 1. Deinde *Ruscionem* Harl. *Rustionem* Voss. *Ristionem* Lov. 1. Paullo ante *bellum timens* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum, transpositis vocabulis, *eorum regulos* Lov. 3. et *colloqui semet ipsum cum iis velle* Flor. et in sequentibus *facilior congressus* Rec.

§. 4. *Hospitem enim se Galliae, non hostem, advenisse*] Ovidius [17. Her. 10.]

Qui sic intrabas, hospes, an hostis eras.

Pal. tert. *hospitem enim se, non hostem, Galliae advenisse.* GEBHARD. *hospitem esse se Galliae, non hostem advenisse* Lov. 2. Paullo ante *accepturum eorum in castra sua se laetum* Gaertn. *Tà se laetum* desunt in Lov 1. In sequentibus *quam Italiam veniat*, pro *in Italiam*, Lov. 2. Sed praepositio vel intercepta est a litera finali vocis praecedentis. V. ad 10, 13, 3. vel, si per compendium *ī* scripta fuerit, a litera initiali sequentis. V. ad Epit. Liv. 85. Deinde *per nuncium quidem haec* Rec. sed *oratores* Hannibalem misisse Livius modo dixit.

§. 5. *Castris ad Illiberim extemplo motis, haud gravate*] *ad Iliberum* Lov. 1. et Harl. *ad Iliberrium* Gaertn. *ad Illiberum*

venerunt; capti donis, cum bona pace exercitum per fines suos praeter Ruscinonem oppidum transmiserunt.

1 XXV. In Italiam interim nihil ultra, quam Iberum transisse Hannibalem, a Massiliensium legatis
2 Romam perlatum erat: quum perinde, ac si Alpes jam transisset, Boji, sollicitatis Insubribus, defecerunt; nec tam ob veteres in populum Romanum

Voss. Lov. 2. Ber. et Hav. *ad Iliberrim* Flor. Tum *haud gravanter* Flor. quod adposito signo sibi non displicere indicavit Cl. Salvinius.

Praeter Ruscinonem oppidum transmiserunt. In Italiam interim] Omnes libri *transmiserunt in Italiam. Interim*. GEBH. Ita etiam Lovel. 3. Ber. et Hav. Sed voces *In Italiam* non agnoscit Hearnii N. et etiam abesse posse videntur. In eadem enim hac periodo sequitur *Romam perlatum erat*. Sed reliqui omnes agnoscunt; quare ad praecedentia has voces refero: in quod etiam edd. vett. consentiunt. Interpunctionem primus mutavit Frob. anno 1531. *transmiserunt in Italiam*, id est, transmiserunt per regionem suam, ut Italiam adire possent. Insuper *per Ruscinonem oppidum* Hearnii N. in margine sollemni scribarum aberratione. V. ad 28, 42, 3. *Rustinonem* Voss. et Lov. 1. *Ruscionem* Harl. V. ad §. 2.

§. 2. *Placentiam Cremonamque colonias in agrum Gallicum*] Hae coloniae deductae sunt hoc anno P. Cornelio, Ti. Sempronio consulibus, pridie Kal. Jan. auctore Paediano in Pisonianam (in principio.) Nec dissentit Polybius (3, 40.) Hac de re etiam in epitome libri vigesimi. SIG. Si verum est, quod Ascon. apud Sigonium dicit, colonias illas deductas esse pridie Kal. Jan. earumque deductio Gallos Cisalpinos permovit, ut, quod Livius aliique narrant, antequam Hannibal Alpes transisset, a Romanis deficerent, coloniae deductae esse non possunt P. Cornelio, Ti. Sempronio consulibus, qui Kal. Martiis magistratum inierunt. Iis enim consulibus, occidente sidere Vergiliarum, id est incipiente hieme, Hannibal Alpes transcendit. V. infra c. 35. quin et, quum secundum cum Hannibale proelium in Italia, sive ad Trebiam, committeretur, erat brumae tempus. V. c. 54, 7. Verius itaque est, deductas esse pridie Kal. Januarias ejus anni, quo adhuc eorum decessores M. Livius et L. Aemilius consulatum gerebant. Et in hunc sensum accipi potest Polyb. qui refert, P. Cornelio et Ti. Sempronio consulibus, quum Hannibalem Iberum trajecisse Romam adlatum esset, Romanos studuisse *ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν τὰ κατὰ τὰς ἀποικίας*. Et forte pr. Kal. Jan. M. Livio et L. Aemilio adhuc consulibus, lex de coloniis his deducendis lata fuit, ac coloni conscripti sunt; sed demum coloniae deductae sunt, quum jam novi consules magistratum occepissent, et Hannibalem Iberum transiisse nunciatum foret. Cete-

iras, quam quod nuper circa Padum, Placentiam Cremonamque colonias in agrum Gallicum deductas aegre patiebantur. Itaque, armis repente adreptis, 3
in eum ipsum agrum inpetu facto, tantum terroris ac tumultus fecerunt, ut non agrestis modo multitudo, sed ipsi triumviri Romani, qui ad agrum venerant adsignandum, diffisi Placentiae moenibus, Mutinam confugerint, C. Lutatius, C. Servilius, T.

rum *in agrum Galliacum* Flor. Paullo ante vero *ob veteres imperatorum iras*, pro *ob veteres in populum Romonum iras*, Lovel. 3. *ob veteres imperii iras* edd. ante Moguntinam. Scriptum fuerat per compendium *in P. R. iras*, quod librarii adsecuti non sunt. Ita contra ex *impp.* id est *imperatoribus*, fecerunt *in populo* supra 5, 12, 7.

§. 3. *Tantum terroris ac tumultus fecerunt*] *tantum terroris hoc tumultu fecerunt* Hearnii N. in margine. *terroris tantum hoc tumultu fecerunt* Lovel. 2. Paullo ante *armis acceptis*, pro *arreptis*, Gaertn. Male. V. ad 5, 47, 4. In sequentibus vero *convenerant*, pro *venerant*, idem Gaertn.

C. Lutatius, A. Servilius, T. Annius. Lutatii namen haud dubium est] L. 30, [19, 7.] ubi hi ex captivitate liberantur a consule Cn. Servilio hujus *Auli* filio, legitur *Cnejus* etiam, ut patris ac filii idem fuerit praenomen. Sed placet magis *Aulus* hoc loco. GLAR. De his ita Paedianus [l. l.] *Deduxerunt triumviri P. Cornelius Asina, C. Papirius Moso, Cn. Pompejus, sive Cn. Cornelius Scipio.* Porro autem in vulgatis Livianis libris erat *A. Servilius.* Scripsi tamen *C. Servilius*, quia hic pater est *C. Servilii*, consulis anno DLVII, auctore Livio, qui in consulatu Capitolino *C. F.* scribitur. Polybius [3, 40.] C. Lutatium consularem et duos praetorios nominat. SIG. *C. Servilius* legendum censuit primo Glareanus, cui secundas fert Sigonius. Pall. et vett. edd. vulgatae lectioni adstipulantur. In reliquis vero *M. Annius.* tert. *M. Amnius.* GEBH. *Quintus Lutatius* Lovel. 3. *Cn. Luctatius* Hearnii D. Verum, ut Sigonius observat, Polybio vocatur, *Γάϊος Λουτάτιος, καὶ τὴν ὕπατον ἀρχὴν εἰληφώς.* ut verisimiliter indicetur ille Lutatius, qui biennio ante consul fuit, et *Γάϊος Λουτάτιος* vocatur Zonarae 8. Annal. 20. *Lutatius* autem, non *Luctatius*, scribendum esse, dictum est ad Epit. Liv. 19. Deinde omnes codd. mei cum Hearnii N. ac L. 1. et Exc. Pithoei *Aulus* vel *A. Servilius* hoc loco, et mox §. seq. *pro Aulo* vel *pro A. Servilio*, nisi quod in Lovel. 1. sit *Paulo Servilio.* Verum non contemnendum est argumentum Sigonii, quo Servilium non *Auli*, sed *Caji*, praenomen habuisse docuit, nisi statuere velimus, Livium et Fastos Capitolinos in eo dissentire. Sigonii itaque sententiae adstruendae illud addimus, vel neminem, vel quam paucissimos in gente Servilia *Auli* praenomine usos fuisse. Qui enim supra 4, 21, 9. *A. Servilius* dictator vo-

4 Annius. Lutatii nomen haud dubium eſt. pro C.
Servilio et T. Annio, Q. Acilium et C. Herennium
habent quidam annales: alii P. Cornelium Asinam
5 et C. Papirium Masonem. Id quoque dubium eſt,
legati, ad expoſtulandum miſſi ad Bojos, violati
sint, an in triumviros agrum metantes inpetus sit
6 factus. Mutinae quum obsiderentur, et gens, ad
obpugnandarum urbium artes rudis, pigerrima ca-

catur, potius *Q. Servilium* dicendum eſſe, ibidem viris doctis adsensus sum, eorumque opinionem novis argumentis adſtruxi; licet tamen vulgatam lectionem in contextu servandam exiſtimarim. Tandem *T. Anius* Lovel. 2. *T. Amnus* Hav. *C. Annius* Lovel. 3. *M. Annius* Cant. Lovel. 5. Ber. Harl. Rec. et Hearnii N. D. L. 1. cum priscis edd. *M. Annilus* Flor. *Mannius* Lovel. 4. Praenomen omittit Gaertn. Aldus demum *T. Annius* subſtituit.

§. 4. *Pro C. Servilio et T. Annio, Q. Acilium et C. Herennium hubent*] Pal. tert. habet *pro A. Servilio et M. Amnio, Q. Attilium et G. Herennium habent.* GEBH. Voces *et T. Annio* desunt in Flor. Voſſ. Lovel. quinque, Hafn. Ber. et Hav. Sed in Voſſ. margine *pro Cn. Annio* additur. *et M. Annio* Harl. et Gaertn. Deinde *quem Acilium*. Voſſ. in contextu, et Lovel. 1. *que Acilio* Flor. unde factum eſt *que Acilium* m. 2. *Q. Attilium* Ber. et Hav. *Attilium*, omiſſo praenomine, Lovel. 3. *Q. Accilium* Hearnii D. et edd. vett. usque ad Froben. anni 1531. Denique *Cn. Herennium* Lovel. 3. *C. Herenium* Lovel. 2.

C. Papirium Masonem] *Q. Papirium* Lovel. 3. et Hafn. reliquis omnibus invitis. Tum *Nasonem* Flor. *Nasonem* Voſſ. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii N. ac D. et vett. edd. *Nazonem* Hafn. Demum Froben. anno 1531. *Masonem* recte subſtituit. *Maso* enim, non *Naso*, Papiriorum cognomen fuiſſe, ex Faſt. Capit. et aliunde conſtat. Praeterea, si verum eſt, quod Polyb. retuliſſe modo vidimus, horum triumvirûm unum tantum Lutatium consularem, reliquos duos praetorios fuiſſe; inde etiam refelli poteſt fides annalium, quos hic memorat Livius, siquidem ex faſtorum conditoribus conſtet, C. Papirium Masonem tredecim, P. Cornelium Asinam tribus annis ante consules fuiſſe.

§. 5. *Id quoque dubium est, legati, ad expostulandum ad Bojos missi, violati sint, an in triumviros*] Pal. pr. *alii P. Cornelium Asinam et C. Papirium Nasonem. id quoque dubium est. legati ad expostulandum missi ad Bojos violati sint, incertum.* et ita sec. et vett. edd. Sed tert. *alii P. Cornelium Asinam et G. Papirium Nasonem. id quoque dubium est. legati ad postulandum missi ad Bojos violati sint, incertum.* GEBH. Omnes scripti, omnes editi ante Frobenium: *violati sint incertum an in triumviros.* Sed praeceſſit: *Id quoque dubium est:*

dem ad militaria opera, segnis intactis adsideret muris, simulari coeptum de pace agi. evocatique 7 ab Gallorum principibus legati ad conloquium, non contra jus modo gentium, sed violata etiam, quae data in id tempus erat, fide, comprehenduntur; negantibus Gallis, nisi obsides sibi redderentur, eos dimissuros. Quum haec de legatis nunciata 8 essent, et Mutina praesidiumque in periculo esset,

ergo alterum supervacaneum. Concedo, sed non, quod illi voluerunt. Videtur enim scripsisse Livius. *Id quoque, legati ad expostulandum missi ad Bojos violati sint, incertum, an in triumviros agrum metantes impetus sit factus.* Hoc enim quoque ordine verborum Flor. Gud. tres Pall. J. FR. GRON. Alios facit legatos, alios triumviros. Polyb. 3, 40. nullos legatos memorat, sed triumviros Mutinae clausos, quum colloquium a Bojis postulassent, ad eos fide accepta egressos, eaque violata comprehensos scribit. Et Livius ipse 27, 21, 10. non legatos, sed triumviros circa Mutinam, et 30, 19, 7. ad vicum Tanetum a Bojis captos tradit. DUK. *legati ad postulandum ad Bojos missi* Voss. *legati ad Bojos ad postulandum missi* Lovel. 1. 2. et Hearnii Oxon. in contextu. *legati ad Bojos ad expostulandum missi* Gaertn. *legatine ad expostulandum ad Bojos missi* Hafn. *legatine ad Bojos postulandum missi* Hav. *legatine ad hoc postulandum missi ad Bojos* Ber. *legati ad expostulandum missi ad Bojos* Lovel. 3. 4. 5. Harl. et edd. ante Aldinam, in qua datum est *legati ad Bojos ad expostulandum missi.* Vocabula vero in eum ordinem digesta, quo in hujus annotationis capite inveniuntur, primum vidi in ultima ed. Gruteri: quare optimos in hac re codices secutus sum. Praeterea *violati sint, incertum, an in triumviros* Voss. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. In quo aliquid mendae superesse etiam Aldus animadvertit, ideoque locum asterisco notavit; quem deinde in erratis ita emendavit: *et C. Papirium Nasonem. Id quod dubium est. Legati ad Bojos ad expostulandum missi violati sint, incertum; an triumviros.* et id proximi editores servarunt. Gronovius voces *dubium est* ejiciendas censet; in quo nullus codicum ei adsentitur. Contra *incertum* non adparet in Cant. Lovel. 1. et Rec. Certe in excerptis meis ex iis nihil notatur. Horum auctoritate fretus, recte Frobenium eam vocem expunxisse arbitror. Mox *factus sit* Ber.

§. 6. *Ad militaria opera segnis intactis adsideret muris*] *militaria ad opera* Ber. Tum *intactis muris adsideret* Gaertn. *intactis insideret muris* Rec. Mox *simulare coeptum*, pro *simulari*, Ber. *simularet coeptum* Lovel. 1.

§. 7. *Nisi obsides sibi redderentur, eos dimissuros*] *nisi obsides sibi Galli redderentur* Lovel. 1. *nisi obsides sibi mitterentur* Lovel. 4. *nisi obsides sibi redderent* Hearnii N. in mar-

L. Manlius praetor, ira accensus, effusum agmen
9 ad Mutinam ducit. Silvae tunc circa viam erant, plerisque incultis. ibi, inexplorato profectus, in insidias praecipitatus, multaque cum caede suorum
10 aegre in apertos campos emersit. ibi castra communita; et, quia Gallis ad tentanda ea defuit spes,

gine. Tum *eos se dimissuros* Gaertn. et cdd. usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui τὸ *se* expunxit, quod etiam reliqui codd. ignorant. V. ad 1, 23, 3. *Τὸ se* tamen, sed ex edd. fide, probat Crevier.

§. 8. *Quum haec de legatis nunciata essent*] Pal. sec. *Quum haec accessisse legatis nunciata essent.* GEBH. Mox *et Mutinae praesidium in periculo esset* Ber. *et Mutinae praesidiumque in periculo essent* Hearnii N. in margine. Deinde *L. Manlius imperator*, pro *praetor*, Lovel. quinque, Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii N. et editi usque ad Aldum. *L. Manlius P. R.* Cant. V. ad 31, 10, 4.

§. 9. *Silvae tunc circa viam erant, plerisque incultis*] Vet. lib. *plerisque locis incultis.* Polybius [3, 40.] τοὺς ὑλώδεις τόπους vocat. SIG. Quod inculcat Sigonius *plerisque locis incultis*, refellit eum calamo pictorum et cusorum librorum consensus. GEBH. *locis plerisque incultis* Lovel. 3. Ber. et Hafn. cum Brancal. Latinii. *plerisque locis incultis* Hav. *plerisque incultis locis* Lovel. 5. Reliqui additam a Sigonio vocem ignorant. Illorum autem, qui servant, dissensus in loco ei tribuendo indicare videtur, ex margine a librariis ibi, ubi melius convenire credebant, insertam esse.

Praecipitatus, multaque cum caede suorum aegre in apertos campos emersit] Dele copulativam, ut sit: *ibi inexplorato profectus, in insidias praecipitatus, multa cum caede suorum* etc. *aegre emersit.* Sic Andreas, Tar. Ven. Bec. Ascens. Moguntina. Justinus 32, [1.] *Dum suos in proelium revocat, in transitu fossae equo praecipitatus, a multitudine hostium oppressus est.* Nisi malis *praecipitatur.* J. FR. GRON. *multa cum caede* unus Rec. Praeterea *explorato profectus* Lovel. 4. Sed prima syllaba per compendium *i* scripta a vocis praecedentis litera ultima intercepta est. V. ad 35, 8, 9. Tum *aegre imperatos campos*, literis transpositis, Lovel. 4. Deinde *submersit* Gaertn.

§. 10. *Quamquam adcisas res satis constabat*] Mediolani confictum. Andreas Romae *quamquam cecidisse satis constabat.* Men. *ad cladisse.* Voss. *accedisse.* Flor. *adcecidisse.* Videtur excidisse numerus. Gud. *ad C. cecidisse.* Sed hoc parum pro illo *multa caede.* Forte *ad D.* Mox pro *octingentos* iidem scripti *DCC.* J. FR. GRON. *cecedisse f. c.* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *adcecidisse satis constabat* Cant. et Exc. Pithoei. *accedisse satis constabat* Lovel. 1. 5. et Hearnii D. *accidisse satis constabat* Lovel. 4. et Rec. *occidisse satis constabat* Hearnii L. 1. *accessisse satis constabat* ejusdem N. cum Lovel. 2. 3. Harl. et Gaertn. Numerum militum cae-

refecti sunt militum animi, quamquam adcisas res satis constabat. Iter deinde de integro coeptum; 11
nec, dum per patentia loca ducebatur agmen,
adparuit hostis; ubi rursus silvae intratae, tum po- 12
stremos adorti, cum magna trepidatione ac pavore omnium, octingentos milites occiderunt, sex signa

sorum excidisse conjicienti Gronovio fidem habeo. Et quidem ex numeri nota *C*, quae in Gudiano reperitur, si quis *ad D. cecidisse*, quemadmodum opinatur, legere malit, non adversabor: potest tamen etiam substitui ad ∞ *cecidisse.* Nam et alibi numeri ∞ et *C* inter se commutati sunt. V. ad 33, 43, 9.

§. 11. *Needum per patentia loca ducebatur agmen, cum adparuit hostis: ubi*] Ego *nec dum* duas esse dictiones existimo, et tollendum illud *cum* ante *apparuit*: ut sit sensus. Hostem, quamdiu in patenti loco agmen Romanum ducebatur, non visum: sed, ubi rursus silvae intratae, tum Gallos rursus adortos Romanos: quod et sequentia deinde verba satis indicant. Notanda autem significatio verbi *intratae.* GLAR. Sensus docet, legendum esse: *nec, dum per patentia loca ducebatur agmen, apparuit hostis, ubi rursus silvae intratae, tum postremos adorti*: ut sit, hostes non apparuisse interea, dum exercitus Romanus patentibus campis iter faceret, ubi silvas intraverit, extremum agmen esse adortos: potest etiam vulgata lectio retineri, hoc sensu: neque adhuc per satis patentia loca ducebatur agmen, ubi silvae intratae sunt, vehementius se intulit. SIG. Pall. pr. et sec. *per impatientia loca.* tert. *per impatentia loca.* Forte *impatens* valde patens. Ceterum nec *cum* hinc eximendum est, neque τὸ *needum* divellendum. GEBH. Recte Sigonius: *nec, dum per patentia loca ducebatur agmen, apparuit hostis*: quod et conjecerat Glareanus. J. FR. GRON. *needum* et *cum adparuit* praeferunt omnes, quos adhibui; et nihilominus virorum doctorum emendationem, invito etiam Gebhardo, veram puto. Illud *cum* autem ex eo forte natum est, quod librarius in alio cod. *comparuit* invenerit, et duplicem hanc lectionem jungere voluerit; quemadmodum saepissime factum est. Illud autem *com* deinde in *cum* mutatum esse, mirum videri nequit post illa exempla, quae notavi ad 4, 24, 7. Praeterea *per impacientia loca* Lovel. 1. 2. *per impactentia loca* Voss. *per inpatentia loca* Lovel. 3. 5. Harl. Ber. a m. 2. Hafn. et Gaertn. quod et ipsum errantium est scribarum. Livium enim *impatens* pro valde patens usurpasse, mihi persuadere nequeo. Paullo ante *Iter demum de integro*, pro *deinde*, Voss. et Lovel. 1. V. ad 40, 22, 1. *Item inde de integro* Gaertn.

§. 12. *Octingentos milites occiderunt*] *septingentos*, vel *DCC milites* Flor. Voss. Lovel. 2. 3. Harl. Hafn. Rec. et Hav. V. Gronov. ad §. 9. *CCC milites* Hearnii D.

§. 13. *Finis et Gallis territandi, et pavendi Romanis fuit*]

13 ademere. Finis et Gallis territandi, et pavendi Ro-
manis fuit, ut e saltu invio atque inpedito eva-
sere. inde, apertis locis facile tutantes agmen,
Romani Tanetum, vicum propinquum Pado, con-
14 tendere: ibi se munimento ad tempus commeatibus-
que fluminis et Brixianorum Gallorum auxilio, ad-
versus crescentem in dies multitudinem hostium, tu-
tabantur.

Vet. lib. *Finis inde et Gallis territandi.* SIG. Et τὸ *inde* intrusum a Sigonio respuunt libri MSS. omnes, ut et antiquissimae edd. Interim Pall. pr. ac sec. *Finis et Gallis interritandi.* GEBH. Sigonius praeter necessitatem e libro infido particulam *inde* allinit hisce. J. FR. GRON. *Finis inde et Gallis territandi* ex meis solus Hav. ex Hearnii Oxon. solus N. Alibi etiam librarios hanc vocem interpolasse, videbimus ad 39, 49, 12. *Finis et Gallis interritandi* Lovel. 3. 4. et Gaertn. *Finis et Gallis intentandi* Ber. Hafn. et Rec. Deinde *et pavendi fuit Romanis* Flor. Mox autem *e saltu* Flor. Voss. Lovel. 2. 3. 4. 5. Ber. Harl. et Hav.

Cannetum, vicum propinquum Pado, contendere] Quod de vico Canneto aït, propinquum eum Pado flumini, bene congruit etiam Mutinae. Nam l. 30, [19, 7.] dicturus est, Canneti hos legatos captos, cum alii Mutinae captos credant, in qua opinione est etiam Polybius [3, 40.] GLAR. Vet. lib. *Tannetum.* Polyb. 3, [40.] Τὴν Τάνιτος καλουμένην κώμην. Ptolemaeus [3, 1.] Τάνητον. Livius 30, [19, 7.] ubi de eadem hac re loquitur, *Tanetum* edit. SIG. Pal. pr. *Tannetum.* tert. *Tanetum*, quod videtur verissima esse lectio, agnoscente quoque Ptolemaeo Τάνητον. GEBH. *Gannetum* Gaertn. *Canetum* Ber. et Lovel. 2. *Cannetum* Hav. et Hafn. *Tannetum* Lovel. 1. 2. 4. Flor. et Voss. qui *Cannetum* inter versus adscriptum habet. *Tannetum* etiam Hearnii N. in cujus margine praeterea *Tanetum*, *Gannetum* et *Cannetum* adscriptum exstat. *Tanetum*, Latinii Vatic. *Tatinetum* Lovel. 3. Sed, *Tanetum* vel *Tannetum* legendum esse, monuit etiam Cluverius 1. Ital. Ant. 28, 274. et 275. Tum *propinquum pago*, pro *Pado*, Lovel. 1. Paullo ante *apertis portis*, pro *locis*, Lovel. 4.

§. 14. *Brixianorum Gallorum auxilio*] Pal. pr. *Brisianorum in Gallorum.* sec. *Brixianorum etiam Gallorum.* tert. *Brixianorum et Gallorum.* GEBH. Flor. et Gud. *Brixianorum etiam Gallorum.* J. FR. GRON. *Brisianorum in Gallorum* Lovel. 1. *Brixianorum et Gallorum* Lovel. 5. Harl. Ber. a m. 1. Rec. Gaertn. Hearnii N. et edd. vett. usque ad Aldum, qui mediam voculam *et* in erratis expungendam primus monuit. *Brixianorum etiam Gallorum* Lovel. 4. Paullo ante *ibique se*, pro *ibi*, Rec. et in sequentibus *tuebantur*, pro *tutabantur*, Lovel. 4. V. ad 28, 20, 1.

§. 1. *Est Romam perlatus, et Punicum insuper Gallicum bellum auctum Patres acceperunt*]

XXVI. Qui tumultus repens poſtquam eſt Ro- 1
mam perlatus, et Punicum insuper Gallico bello
auctum Patres acceperunt; C. Atilium praetorem 2
cum una legione Romana et quinque millibus so-
ciorum, delectu novo a consule conscriptis, auxi-
lium ferre Manlio jubent: qui sine ullo certamine
(absceſſerant enim metu hoſtes) Tanetum pervenit.
Et P. Cornelius, in locum ejus, quae miſſa cum 3

Ita scriptum eſt in codice Regis, quod emendare debueratis *Punicum supra Gallicum:* vel *Punicum insuper Gallico.* VALLA. Pal. tert. *Romam est allatus, et Punicum insuper Gallico bello auctum percepere.* Vulgatae quoque edd. *percepere.* Caeterum pr. *et Punicum insuper Gallicum bellum actum Patres acceperunt.* GEBHARD. *et Punicum insuper Gallicum bellum* Lovel. 1. 3. 4. Gaertner. et Hav. *et Punicum insuper Gallicum bello* Voſſ. *et Punicum insuper et Gallicum bellum* Lovel. 2. et Harl. *et Punicum etiam super Gallicum bellum* Lovel. 5. *et Punico insuper Gallicum bello* Ber. *et Punicum insuper Gallico bellum* Flor. Sed vulgatum mutandi cauſſam non video. Praeterea *τὸ est* non adparet in Ber. a m. 1. *actum*, pro *auctum*, legunt etiam Lovel. 2. a m. 1. et Gaertn. V. infra hoc libro c. 61, 4. Denique *perceperunt* vett. edd. pro quo primus Aldus *acceperunt* subſtituit.

§. 2. *C. Atilium praetorem*] Nomen praetoris non affert Polybius [3. 40.] caetera ab eo sumta sunt. SIG. *C. Ancilium* Hearnius in D. *Cornelium Atilium* in N. se inveniſſe monuit. *Quintum*, vel *Q. Acilium* eſt in Lovel. 3. et Haſn. *G. Attilium* in Lovel. 2. et Hav. *C. Attilium* in Gaertn. Sed Atiliorum nomen unica litera *t* scribendum eſſe, Sigonius supra docuit ad 5, 13, 3. Vox autem *praetorem* non adparet in Harl. lacuna tamen relicta eſt. Mox *una cum legione Romana* legit Lovel. 4. *cum una legione Romanorum* Hearnii L. 1.

Delectu novo a consule conscriptis] Pal. pr. *dilectu novo a consulis.* tert. *a consulibus.* GEBH. *dilectu novo consulis* Lovel. 1. *delectu novo consulis* Voſſ. Lovel. 4. 5. Harl. et Hav. *dilectu novo a consulis* Flor. a m. 1. *a consulibus* a m. 2. quod poſterius praefert etiam Cant. *delectu novo a consule ibi scriptis* Gaertn.

Sine ullo certamine (abscesserant enim metu hostes) Tannetum pervenit] Pal. tert. *abscesserant enim hostes*, excluso τῷ metu. GEBH. *abscesserant et metu hostes* Gaertn. *abscesserant enim hostes* edd. vett. Vocem *metu* demum addiderunt Moguntini. In voce autem *Tannetum* eodem modo variant codd. quo cap. praec. §. 13.

§. 3. *Quae missa cum praetore fuerat, transcripta legione nova*] Polybius [3, 40.] ἄλλα δὲ ςρατόπεδα συνάγειν καὶ καταγράφειν. SIG. *quae amissa* Cant. quod si Gebhardus in codd. suis inveniſſet, per dimittere, able-

praetore fuerat, transcripta legione nova, profectus ab urbe sexaginta longis navibus, praeter oram Etruriae Ligurumque, et inde Salyum montes,
4 pervenit Massiliam, et ad proximum ostium Rhodani (pluribus enim divisus amnis in mare decurrit) castra locat: vixdum satis credens, Hannibalem
5 superasse Pyrenaeos montes. quem ut de Rhodani quoque transitu agitare animadvertit, incertus, quonam ei loco obcurreret, necdum satis refectis ab

gare, exposuisset. V. ad 4, 12, 9. et 7, 36, 10. mihi vero inter errores librariorum referendum videtur. Tum *fuerat* deficit in Flor. Lov. quinque, Ber. Gaertner. et Hearnii L. 1. ac N. nisi quod Ber. a m. 2. legat *quae missa erat cum praetore*; Lavel. 5. *transcripta legione fuerat*, voce *nova* omissa; Gaertner. vero *transcripta legione nava fuerat.*

Sexaginta langis navibus, praeter oram Etruriae] Palybius [3, 41.] *ἑξήκοντα ναυσὶν* tantum dixit. SIG. *item longis navibus* Gaertn. Tum *per aram Etruriae* Ber. el Hearnii N. V. ad 28, 42, 3.

Et inde Salyum, mox pervenit Massiliam] Hoc quid sit *mox*, expanit Polybius [3, 41.] *πεμπταῖος*, id est, *quinto die*. SIG. Pall. pr. et sec. ut et edd. vetustae, *et inde Salvium montis pervenit Massiliam*. Tert. et *Mensalvium montis pervenit Massailiam*. GEBH. Dua Pal. Men. Voss. et primae editiones pro *mox* habent *mantis*. Scribe *praeter oram Etruriae, Ligurumque et inde Salyum mantes, pervenit Massiliam*. Sic 34, [3, 6.] *Praetervecti Ligustinos montes sinumque Gallicum*. J. FR. GRON. *montis* etiam omnes mei et Hearnii codd. nisi quod *montem* sit in Ber. At in nomine praecedenti varie peccatur. *Salvium* est in Flar. a m. 1. Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. Hav. et edd. vett. *Sulvii* in Lov. 5. *Sulnium* in Hearnii N. et *Salini* in margine, quod etiam superest in Lav. 3. *Salinii* legit Gaertn. *Alpium* Harlej. Sed v. ad 5, 34, 7. et 35, 2. Praeterea *Ligurum et inde* Harl. *Ligurumque inde* Ber. a m. 1. *Ligurumque in* Lav. 4.

§. 4. *Ad proximum ostium Rhadani*] Palybius [3, 41.] *πρὰς τὰ πρῶτον σόμα τοῦ Ῥοδανοῦ, τὸ Μασσαλιωτικὸν πρασαγαρευάμενον*. SIG. *Τὰ ad* deest in Lovel. 1. ejus loco *id* praefert Gaertn.

Pluribus enim divisus amnis in mare decurrit] Pal. tert. exhibet *in mare defluit*. GEBH. *plurimis enim divisus* Harlej. Tum *in mare decurritur* Hearnii D. De hoc errore v. ad 39, 22, 8. *in mare recurrit* Hav. literis *D* et *R* perperam commutatis, de qua v. ad 9, 10, 6. *Decurrere* in hac re sallemne verbum est. Infra 38, 13, 7. *Maeander ex arce summa Celaenarum ortus, media urbe decurrens.* Phaedr. 1, 1.

A te decurrit ad meos haustus liquor.

jactatione maritima militibus, trecentos interim de-
lectos equites, ducibus Massiliensibus et auxiliari-
bus Gallis, ad exploranda omnia visendosque ex
tuto hostes praemittit. Hannibal, ceteris metu aut 6
pretio pacatis, jam in Volcarum pervenerat agrum,
gentis validae. Colunt autem circa utramque ri-
pam Rhodani: sed, diffisi citeriore agro arceri Poe-
num posse, ut flumen pro munimento haberent, om-
nibus ferme suis trans Rhodanum trajectis, ulterio-

ubi v. Cel. Burmann. unde patebit, ea verba etiam alibi a librariis confundi, et *in mare defluit*, quod Gebh. in uno Pal. reperit, ex interpretis glossemate adsumtum esse.

§. 5. *Trecentos interim delectos equites*] *CCCC interim* Harl. Sed τριακοσίους τῶν ἱππέων missos esse etiam Polyb. tradit 3, 41. Mox *duabus Massiliensibus auxiliariis Gallis* Ber. a m. 2. Polybius l. l. tradit, Scipionem adsumsisse συναγωνιστὰς Κελτοὺς, οἳ παρὰ τοῖς Μασσαλιώταις ἐτύγχανον μισθοφοροῦντες. Hinc, si Livius superstitiose Polybium reddidisset, conjici posset, *ducibus Massiliensium auxiliaribus Gallis* scripsisse. *auxiliariis* etiam Gaertn. Pariter *alaris* et *alarius* in Mstis promiscue obcurrunt. V. ad 10, 40, 8. (* 37, 42, 3. 40, 32, 7.) Utrumque *auxiliaris* et *auxiliarius* Livius usurpavit: hic vero, ob codicum *in* vulgatam lectionem conspirantium auctoritatem, eam servandam puto. Perperam etiam vocem *Gallos* in Rec. deesse, laudata Polybii verba docent. Tum *videndosque*, pro *visendosque*, est in Ber. Paullo ante *jactationeărituma* legit Florent. V. ad 6, 31, 5.

§. 6. *Metu aut pretio pacatis, jam in Volcarum pervenerat agrum*] Polybius [3, 41.] Τοὺς μὲν χρήμασι πείσας, τοὺς δὲ βιασάμενος. SIG. *metu pacatis aut pretio*, mutata dictionum serie, Rec. Deinde *jam in Vulgarum* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et edd. vett. *jam Vulgarum* Hearnii N. *jam Vulgorum* Gaertn. *jam in Algurum* Hearnii L. 1. *jam in Vulganium* ejusdem D. In sequentibus *utramque ripam fluminis Rhodani*, una voce interjecta, Hav. Verum ea rectius a reliquis exsulat.

Et diffisi citeriore agro arceri Poenum posse] Vet. lib. *sed diffisi*. SIG. Ita et Flor. Cant. Voss. aliique. Saepissime scribae voculas *et* ac *sed* perperam commutarunt. V. ad 1, 23, 2. 4, 23, 3. 5, 32, 4. 9, 2, 6. 22, 8, 5. c. 60, 9. 37, 32, 12. 38, 37, 2. 40, 58, 1. et alibi. Praesertim autem id facile accidere potuit, si vox praecedens litera *s* finiret. V. ad Epit. Liv. 48. nam indocti librarii *set* pro *sed* scribere solebant. *se diffisi* Lov. 5. ubi ultima litera τοῦ *sed* excidit ob primam vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. *et Romani diffisi* Lov. 3. Deinde *citeriore quoque agro arceri* Lov. 3. *citeriore aceri* Harl.

Ulteriorem ripam amnis ob-

7 rem ripam amnis armis obtinebant. Ceteros adco-
las fluminis Hannibal, et eorum ipsorum quos se-
des tenuerant, simul perlicit donis ad naves undi-
que contrahendas fabricandasque: simul et ipsi tra-
jici exercitum, levarique quamprimum regionem su-
8 am tanta urguente hominum turba cupiebant. Ita-

tinebant] Flor. *amnis armis obtinebant.* Utrum varia lectio est, an scribendum: *amnis armati obtinebant?* J. FR. GRON. Livius 30, 19, 3. *Non in eo esse Carthaginiensium res, ut Galliam atque Italiam armis obtineant.* et c. 29, 1. *Omnia circa Carthaginem obtineri armis.* DUK. *amnis armis obtinebant* recepit Cl. Jac. Gronovius, eumque secutus Clericus; neque aliter fuisse videtur in Cant. Voss. et Lov. 1. Sed potius variam lectionem esse, ac librarios duplicem scripturam *amnis* et *armis* in codd. suis obviam hoc modo junxisse existimo; de quo v. ad 3, 44, 4. Et quidem *armis* potius, quam *amnis*, a Livio profectum videtur. Infra 25, 30, 3. *Omnia Romanis ibi obtineri armis.* Consentit Hearnius, qui *ripam armis obtinebant* edidit. Paullo ante *Rhodanum trajectis*, pro *trans Rhodanum*, Rec. Sed v. ad praefat. Livii §. 11. et infra ad 25, 14, 4.

§. 7. *Et eos ipsos, qui ipsas sedes tenuerant*] Vet. lib. *et eos ipsos, quorum sedes tenuerat.* Polybius [3, 42.] *φιλοποιησάμενος τοὺς παροικοῦντας τὸν ποταμόν.* Recte autem *quorum sedes tenuerat*, quia subdit: *simul et ipsi trajici exercitum, levarique quam primum regionem suam tanta urgente hominum multitudine cupiebant.* SIG. Pal. pr. *et eorum ipsorum, quos sedes tenuerant.* sec. *et eos ipsos, quos sedes retinuerant, simul pellicet donis.* Tert. vero et binae edd. *et eos ipsos, qui ipsas sedes tenuerant.* GEBH. *et eos ipsos, quorum sedes tenuerat* profectum ab Sigonio, quum esset olim, *et eos ipsos, qui ipsas sedes tenuerant.* Ut et scripti fere, nisi quod *τὸ ipsas* ignorant. Neutri tamen lectioni acquiescere potest animus. In optimo libro erat hiatus ab ultimis c. 21. ad postrema c. 29. Pal. unus et Andeg. *et eorum ipsorum, quos sedes tenuerant.* Placebatque, ut esset, quos eorum ipsorum, nempe Volcarum, non traxerat insania popularium in ulteriorem ripam ad resistendum Hannibali, sed detinuerat *οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος.* 5, [54, 2.] *Adeo nihil tenet solum patriae? nec haec terra, quam matrem appellamus?* Confirmat haec, et multo evidentiora reddit adjecta voce Florentinus, in quo est: *et eorum ipsorum quos sedes suae tenuerant.* Gudianus quoque: *et ipsorum eorum quos sedes suae tenuerant.* 23, [12, 2.] *Neminem, nisi equitem, atque eorum ipsorum primores, id gerere insigne.* J. FR. GRON. *et eos ipsos, qui eas sedes tenuerant* Lov. 2. a m. 2. Gaertn. et Rec. *et eos ipsos, qui sedes tenuerant* Lov. 5. *et eos ipsos, quorum sedes tenuerant* Lov. 3. 4. Ber. et Hafn. Similiter Hearnii L. 1. nisi quod *tenuerat* habeat. *et eorum ipsorum, qui sedes tenuerant* apud Doujatium

que ingens coacta vis navium est lintriumque temere ad vicinalem usum paratarum: novasque alias primum Galli inchoantes cavabant ex singulis arboribus: deinde et ipsi milites, simul copia materiae, 9
simul facilitate operis inducti, alveos informes, (nihil, dummodo innare aquae et capere onera pos-

Reg. quomodo Gronov. in prima ed. notar. conjecit, et exposuit, „qui eorum ipsorum, nempe Volcarum, non deseruerant „citeriorem Rhodani ripam, ne„que trajecerant cum aliis gen„tis suae. Caeteros, aït, prae„ter Volcas, et ex Volcis ipsis, „qui eorum remanserat.“ *et eorum ipsorum, qui eas sedes tenuerant* Lov. 2. a m. 1. *et eorum ipsorum quos sedes tenuerant* Voss. Lov. 1. Hav. Hearnii N. et, teste Doujatio, Colbert. *et eorum ipsorum quos sedes suae tenuerant* Cant. et Harl. quod Crevier. sibi etiam in omnibus suis obvium fuisse testatur, nisi quod duo careant τῷ *suae*. Si cum Gudiano apud Gronovium *ipsorum eorum* malis, videnda sunt, quae notantur ad Livii 2, 43, 4. Mihi tamen *eorum ipsorum quos sedes suae tenuerant* propter codicum eam lectionem praeferentium fidem probandum videtur. *eorum ipsorum quos* pro *quos eorum ipsorum*. De locutione *qui eorum* v. ad 8, 37, 8. ubi etiam *filius eorum cujus*, pro *filius cujus eorum*, ex inscriptione antiqua laudavi. (* v. etiam ad 41, 9, 11.) Praeterea non magis *aliquis tenere locum* dicitur, quam *locus aliquem tenere*, qui in eo moratur. Ovidius 16. Her. 293.

Casta tamen tum sis, quum
te mea Troja tenebit.

In praecedentibus *Ceteros* deerat in Cant. Mox autem *pervertit donis*, pro *perlicit*, Ber. a m. 1. Nihil muto. V. ad 8, 28, 3. Tum *pertrahendas fabricandasque* Cant. Sed male.

Levarique quam primum regionem suam tantam omnium urgente turba] Legendum est *tanta hominum*. VALLA. Ut Valla emendat, legunt Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Gaertn. *tanta omnium urgente turba* Flor. *tanta urgente omnium turba* Voss. et Lov. 1. Sed saepissime voces *omnes* et *homines* in Mstis commutantur. V. ad 3, 54, 6.

§. 8. *Ingens coacta vis navium est lintriumque temere ad vicinalem usum paratarum*] *Vicinalis usus* quid sit, obscure intelligitur. Perottus Polybium vertens hoc loco *quotidianum usum* traduxit. Vellem videre Graeca, quae ad manum nobis defuere. GLAR. *vicinalem* dixisse videtur Livius, pro *vicinitatis*. Hoc sic expressit Polybius [3, 42.] *Ἐξηγόρασε παρ' αὐτῶν τά τε μονόξυλα πλοῖα πάντα, καὶ τοὺς λέμβους ὄντας ἱκανοὺς τῷ πλήθει, διὰ τὸ ταῖς ἐκ τῆς θαλάττης ἐμπορείαις πολλοὺς χρῆσθαι τῶν παροικούντων τὸν Ῥόδανόν.* Usum viciniae expressit in mercibus ultro citroque devehendis. SIGON.

Novasque alias primum Galli inchoantes cavabant ex singulis arboribus] His verbis vocem expressit Polybii [3, 42.] *μονόξυλα*. SIG. *cavant* Ber.

sent, curantes) quibus se suaque transveherent, raptim faciebant.

1 XXVII. Jamque omnibus satis comparatis ad trajiciendum, terrebant ex adverso hostes, omnem
2 ripam equites virique obtinentes: quos ut averteret, Hannonem, Bomilcaris filium, vigilia prima noctis,

§. 9. *Quibus se suaque transveherent, ruptim faciebant*] Ita Cl. Jac. Gronovius edidit. In prioribus excusis alio ordine fuerat, *raptim faciebant, quibus se suaque transveherent.* Et ita legunt Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *raptim, quibus se suaque transveherent, faciebant* est in Flor. Voces *raptim faciebant* non adparent in Voss. Lov. 1.

§. 1. *Terrebant ex adverso hostes, omnem ripam equis virisque obtinentes*] Pal. sec. *hostis, omnem ripam equites utrimque obtinentes.* Tert. *currebant ex adverso hostes, omnem ripam equites virique obtinentes.* Et ita fere edd. priseae, nisi quod loco τοῦ *terrebant*, Andreae *deterrebant*, Justini *timebant.* GEBH. Adeo usitatum, ut in proverbium abierit, *equis virisque*, nec Livio nusquam adhibitum. Sed hic omnes scripti et Andreas eum Tarvis. et Ven. et Aldina (nam aliae jam mutant) *equites virique obtinentes.* Nec pejus videtur. Caesar 2. Civ. [39.] *Capti homines equitesque producebantur.* J.FR. GRON. *Viri* sunt pedites. V. Ferrar. ad Cic. 8. Phil. 7. et Dion. Vossium ad Caes. 5. B. Gall. 10. DUK. *equites virique* etiam Hearnii Oxon. Doujatii Colbert. omnesque mei, nisi quod *equitesque virique* sit in Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. *equites viribus obtinentes* in Hav. Utrumque *equis virisque* et *equites virique* ferri potest. Non tantum enim *equis virisque*, sed etiam, ut hoc loco, *equis virisque obtinere* dixit Liv. 5, 37, 5. *Equis virisque longe ac late fuso agmine inmensum obtinentes loci.* Ut vero *equites virique*, ita etiam Silius 9, 559.

Magna voce trahens equitemque, virosque, feraeque
Turrigerae molem, tormentorumque labores.

Insuper *terrebant ex adverso hostis* Voss. Lov. 1. ac 2. *terrebut ex adverso hostis* Flor. Hav. et ed. Aldina. *timebant ex adverso hostis* edd. principes. *timebatur ex adverso hostis* aliae, donec *terrebant ex adverso hostes* dederint Mogunt. et Aldus in erratis. *cernebant ex adverso hostes* Gaertn. Paullo ante *Jamque satis. omnibus comparatis* Lovel. 3. *Jamque omnibus satis paratis* edd. Aldina priores, quae demum *comparatis* reposuit, com probantibus omnibus seriptis.

§. 2. *Quos ut averteret, Hannonem Hamilcaris filium*] Polybius (3, 42.) *Bomilcaris filium* habet; quod eo magis placet, quia Hannibalis fratrem in Hispania potius, quam alium Hannonem, relictum crediderim. SABELL. *Hamilcaris filium* Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. et codices, quibus Latinius usus est. At *Bomilcaris filium* praeter Polyb. defendit Flor. Et potius videntur librarii minus

cum parte copiarum, maxime Hispanis, adverso flumine ire iter unius diei jubet; et, ubi primum pos- 3
sit, quam occultiſſime trajecto amni, circumducere agmen, ut, quum opus facto sit, adoriatur ab tergo hoſtem. Ad id dati duces Galli edocent, inde 4
millia quinque et viginti ferme supra, parvae insu-

obvium nomen *Bomilcar* in notissimum *Hamilcar*, quam contra, mutasse. Praeterea *quos ut adververent* Rec. *quos ut adverteret* Lov. 1. et 4. sollemni scribarum errore. V. ad 6, 23, 8. Mox *averso flumine* contrario peccato praefert Lov. 4. et quaedam ex editis. Livius 45, 35, 3. *Adverso Tiberi ad urbem est subvectus.* Virg. 8. Aen. 58.

Adversum remis superes subvectus ut amnem.

Silius Ital. 17, 44.

Fertur prona ratis, (ventos inpellere credas)
Contraque adversas ducentem praevenit undas.

§. 3. *Ubi primum posset, quam occultissime trajecto amni*] Ita primus edidit Cl. Jac. Gronovius. Priores omnes praeferunt *primo*. Quin et ultima Gruteri antiquiores conſtanter *possit*. Et quidem *primum* eſt in Flor. et Cant. quare servandum puto. at *possit* legunt idem Flor. a m. 1. Voſſ. Lov. 2. 4. 5. Berol. Gaertn. Haverk. et Hearnii N. quod quum etiam praeſtare videatur, in contextum revocavi. Insuper *amne* Lov. 2. 4. Ber. et Rec. quos non audiendos arbitror. V. infra ad 32, 10, 8.

Ut, quum opus facto sit, adoriatur ab tergo hostem] Ita iterum primus vulgari juſſit Cl. Jac. Gronov. quum priores praeferrent *facto opus sit*. Verum et hic adsentientem habet Flor. Praeterea *et quum* Voſſ. et Lov. 1. V. ad cap. seq. §. 8. Tum *a tergo* Lovel. 4. Ber. et edd. ante Aldum.

§. 4. *Ad id dati duces Galli educunt inde millia quinque et viginti ferme*] Apud Polybium [3, 42.] ducenta stadia leguntur, quod idem eſt, siquidem stadium unum 125. paſſus continet, autore Plinio l. 2, [23.] Caeterum, quae continuo sequuntur verba, et male diſtincta sunt, et obscurum habent sensum: quae quia plana facere diffisi sumus, sat erit lectorem admonuiſſe, si fortaſſis, correctiorem codicem nactus, ipse medicam manum adferre queat. Multa enim ejusmodi sunt, praesertim in hac decade, quae mutila ac temporum injuria corrupta dicere non dubito: quale etiam illud statim de Hispanis: *Ipsi cetris superpositis incubantes.* GLAR. Polybius [3, 42.] ἐπὶ διακόσια ϛαδία. SIG. Videt Glareanus, hic eſſe aliquid et vitii, et ex vitio obscuritatis, idque fatetur se planum facere diffisum. Oritur illud cum ex diſtinctione turbata, tum ex superfluo verbo *educunt*, quod a mala manu eſt. Lege, *Ad id dati duces Galli, inde millia quinque et viginti ferme, supra parvae insulae circumfusum amnem latiorem, ubi dividebatur, eoque minus alto alveo, transitum ostendere.* Duces, inquit, cum Hannone et parte copiarum

lae circumfusum amnem, latiorem, ubi dividebatur, eoque minus alto alveo, transitum ostendere.
5 ibi raptim caesa materia ratesque fabricatae, in quibus

profecti, loco a castris quinque et viginti ferme millibus distante, supra insulam, (quum, ubi divisus circumfluere amnis incipit, manat latior, et propterea minus profundus, neque abruptis it ripis) ostendere commodum satis transitum. Ovidius 15. Met. [739.]

Scinditur in geminas partes circumfluus amnis:
Insula nomen habet, laterumque a parte duorum
Porrigit aequales media tellure lacertos.

2. [Fast. 194.]

Hic ubi discretas insula rumpit aquas.

Cicero 2. de Legibus, [3.] *Ventum in insulam est. hac vero nihil est amoenius. Ut enim hoc quasi rostro finditur Fibrenus, et divisus aequaliter in duas partes latera haec alluit.* J. FR. GRON. His a patre annotatum recenter video, Flor. *duces Galliae edocent.* Praeterea numerum hunc 40, 30. quo significari credo haec verba: *Celtiberi millia duo ferme inde posuerunt castra.* Ex his conjicio, futurum fuisse, ut hic locus ab eo nunc ita componeretur: *Ad id dati duces Galli edocent, inde millia quinque et viginti ferme supra, parvae insulae circumfusum amnem, latiorem ubi dividebatur, eoque minus alto alveo, transitum ostendere.* Quomodo prorsus ab Livio scriptum opinor, ut τὸ *ostendere* sit praesens infinitivum, non tertia pluralis perfecti indicativi. 22, 13, 5. *Edoctus a peritis regionum, si eum saltum occupasset, exitum Romano ad opem ferendam sociis interclusurum.* JAC. GRONOV. J. Clericus, pro *educunt*, legendum opinatur *eductis*, et hunc ordinem verborum constituit: *transitum ostendere eductis inde millia quinque et viginti, ferme supra parvae insulae circumfusum amnem latiorem, ubi dividebatur, eoque minus alto alveo.* Mihi cod. praestantissimi Flor. lectio verissima visa est, in eo autem pro *duces Galliae edocent*, ut Gronov. ex eo laudavit, manus altera, erasa diphthongo, emendavit *Galli.* quod, quum in vulgato commodus sensus non sit, in contextum recepi, quemadmodum etiam fecit Cl. Crevier. qui docet, etiam cod. unum sibi inspectum *edocent* exhibere. Alibi saepe *edocere* et *educere*, *doctus* et *ductus* in Mstis commutantur. V. supra ad 4, 39, 9. 7, 38, 9. 24, 4, 5. Ade Inl. N. Heinsium ad Claud. Bell. Getic. 492. ad Nason. 21. Her. 182. eumdem ac Cel. Burm. ad 20. Her. 212. et ad Valer. Flacc. 1, 122. Ceterum *milibus quinque et viginti* Lovel. 3. *millia quinque et XXX* Lovel. 5. Sed, numerum vulgatum a Polybio firmari, Glareanus observavit.

Supra parvae insulae circumfusum amnem] Polybius [3. 42.] πρός τινα τόπον, ἐν ᾧ συνέβαινε περί τι χωρίον νησίζον περισχίζεσθαι. SIGON.

§. 5. *In quibus virique et alia onera trajicerentur*] Vos sic emendatis *equi virique.* quasi consuetum sit, equos viris anteponi.

bus equi virique et alia onera trajicerentur. Hispa-
ni sine ulla mole, in utres vestimentis conjectis, ipsi
caetris subpositis incubantes, flumen tranavere. Et 6
alius exercitus, ratibus junctis trajectus, castris pro-

Ego vel non emendandum reor, perinde ac si scriberetur, *in quibus et viri et alia onera*: vel sic emendandum *in quibus equique et alia onera*, vel *viri equique et alia onera*. VALLA. Nota est emendatio Vallae. A Pall. pr. et tert. abest τὸ *equi*. ut et ab ed. Justini Mediolanensi. Caeterum tertius *in quibus virique et alia onera traducerentur*. GEBH. Si omnes scripti vocem *equi* ignorarent, expositio Vallae omnibus admittenda foret. Illam enim compositionem orationis, *virique et alia onera*, pro *et viri et alia onera*, Livianam esse, patet ex illis, quae notantur supra ad 10, 30, 2. Verum ea vox tantum abest a Voss. Lovel. 1. et Hav. Reliqui omnes, ut illi, quos culpat Valla, legerunt, praeferunt *equi*, *virique*, *et alia onera*. Et ita etiam est in edd. Parm. Tarvis. utraque, aliisque recentioribus, quum in vetustioribus, quas vidi, *equi* similiter omitteretur. Neque est, quod Valla offendatur ordine verborum *equi virique*. Ita enim passim Livius loquitur 3, 70, 6. *Conficerent equos virosque*. 5, 37, 5. *Equis virisque longe ac late fuso agmine inmensum obtinentes loci*. 22, 52, 5. *Praeter equos virosque, et si quid argenti, omnis cetera praeda diripienda data est*. 23, 5, 6. *Legiones, equitatus, arma, signa, equi, virique* etc. *perierunt*. 26, 4, 8. *Quibus plurimis in equos virosque passim conjectis permultos vulneraverunt*. 31, 42, 1. *Fatigatos enim equos virosque habebat*. 35, 11, 7. *Equi hominesque paulluli et graciles*. 36, 19, 6. *Multis in ipso itinere caesis captisque, non equis virisque tantum, sed etiam elephantis*. Ludovicus Dorleans ad Tacit. 4. Ann. p. 487. Vallae conjecturam *viri equique et alia onera* probabat; quam non necessariam esse, evincunt, quae dicta sunt. Ceterum *et omnia onera* Rec. Tum *trajecerunt* Hearnii D. Paullo ante *caesaria*, pro *caesa materia*, male Cant.

Ipsi caetris superpositis incubantes flumen tranavere] Quidam *suppositis* malunt, quidam in nominandi casu *superpositi*. Sed lectoris judicio haec relinquo. GLAR. Vet. lib. habent *suppositis*. Quam vocem sententia quoque desiderat. SIG. Lectionem, quam Sigonius probavit, eum secuti editores receperunt. Eamdem etiam probarunt Voss. Lovel. 1. Hafn. Gaertn. et Brancal. Latinii. Reliqui omnes, et inter eos optimi, *superpositis* servant. Erroris caussa fuisse videtur, quod librarii se per compendium *sup'positis*, vel *suppositis*, id est *superpositis*, scriptum invenisse crederent: qui in his similibusque saepissime ita peccarunt. V. ad 25, 7, 4. *superpositi* in uno est Lov. 4. Doujatius *caetris superpositis* exponit, caetras utribus inflatis superpositas fuisse. Insuper *caeteris* vel *ceteris* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. N. et Brancal. Latinii, cum edd. vett. pro quo Mogunt. et Aldus in erratis *eetris* dederunt. Praeterea edd. tantum non omnes *transnatavere*; neque aliter plerique scripti. At Cl. Jac. Gro-

pe flumen positis, nocturno itinere atque operis la-
bore fessus, quiete unius diei reficitur, intento duce
7 ad consilium opportune exsequendum. Postero die,
profecti ex loco, prodito fumo significant, se trans-
isse, et haud procul abesse. quod ubi accepit Han-
nibal, ne tempori deesset, dat signum ad trajicien-
8 dum. Jam paratas aptatasque habebat pedes lin-

novius ei supposuit *tranavere*, quod firmatur auctoritate Flor. et Cant. *tranatavere* habet Lov. 4. Ita *enare* infra est 44, 28, 12. *In Erythraeam enarunt. Tranare*, vel *Transnare*, et *Tranatare*, vel *Transnatare*, etiam alibi in manuscriptis commutantur. V. ad Epit. Liv. 2. ad Livii 2, 10, 11. c. 13, 6. hoc lib. c. 47, 4. 27, 47, 9. viros doctos ad Val. Max. 3, 2, 23. atque Oudend. ad Front. Strateg. 1, 4, 7. similiter *nare* et *natare* cap. seq. §. 5. *adnare* et *adnatare* 28, 30, 12.

§. 6. *Ratibus junctis trajectus*] *ratibus junctis transvectus* edd. vett. *ratibus paratis trajectus est* Ber. *ratibus junctis trajectis* Lov. 5. *ratibus peractis* Hearnii N. in margine. Mox *circa flumen positis* Gaertn. Hinc *unius diei quiete* alio ordine Ber. Tandem *ad concilium optime exsequendum* Gaertn. *opportune* et *optime* etiam aliis pluribus locis librarii commutarunt. V. ad 37, 7, 10.

§. 7. *Profecti ex loco, prodito fumo significant, se transisse*] Pall. tres *prodito fumo significante transisse*. neque aliter biga priscarum edd. GEBH. Non videntur sana. Quid enim hi magis *ex loco* profecti, quam quivis alii undecumque discedentes? Placeret satis, si legeretur: *Postero die profecti, ex loco propinquo fumo significant, se transisse, et haud procul abesse.* J. FR. GRON. Clericus conjicit, *profecti, ex loco edito, fumo significant.* quae lectio ad vulgatam propius accedit, quam Gronoviana. *profecti ex loco debito* legit Lovel. 5. *profecti ex loco prodicto* Ber. a m. 2. Deinde *fumo significante transisse* Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. antt. *fumo significant transisse* Flor. Cant. et Voss. quod ferri posse, docent, quae notantur ad 1, 23, 5. Mox *ne tempore deesset*, pro *tempori*, Hearnii N.

§. 8. *Jam paratas aptatasque habebat pedes lintres*] Pal. sec. *Jam aptatas paratasque.* tert. vero cum duabus edd. *Jam paratas aptasque habebat pedes lintres.* Catullus [epigr. 28.]

Aptis sarcinulis et expeditis.

GEBH. *Jam aptatas paratasque habebat lintres pedes* Ber. *Jam paratas aptasque habebat pedes lintres* Lov. 1. et 3. cum edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Ita fere supra c. 22, 4. *Sed aptae instructaeque remigio triginta et duae quinqueremes erant.* Verum quum alii, et inter eos optimi, Msti *aptatasque* servent, aliorum *aptasque* refero ad illos scribarum lapsus, de quibus egi ad 10, 37, 2.

Eques fere propter equos nan-

tres. equites fere propter equos nantes navium agmen, ad excipiendum adversi inpetum fluminis parte superiore transmittens, tranquillitatem infra trajicientibus lintribus praebebat. Equorum pars 9
magna nantes loris a puppibus trahebantur, praeter eos, quos inſtructos frenatosque, ut extemplo egresso in ripam equiti usui eſſent, inposuerant in naves.

tes navium agmen etc.] *equites* habent vet. lib. Hinc ego legendum suspicor: *equites fere praeter equos nantes.* Eſt enim hic sensus: Navium agmen, ad excipiendum adversi fluminis impetum equites praeter equos nantes superiore fluminis parte transmittens, tranquillitatem lintribus, quibus pedites inferiore parte trajiciebantur, praebebat. Inquit autem *praeter equos nantes.* nam non omnes equi in naves impositi fuerant, verum magna pars loris a puppibus trahebantur. Sic prope etiam Polybius [3, 43.] † „Recte quidem „Polybius. at vide, quae hic sit „conſtructio *equites transmittens.*“ † SIG. Sigonius male, et animadvertit Glareanus, *equites.* Pal. pr. *eques ferre propter equos nantes.* sec. *equites ferre propter.* vetuſtae edd. cum Pal. tert. *eques fere propter equos.* GEBH. Sigonius e scripto correxit *equites*, quod habet etiam Pal. unus. Id deridet Glareanus rogitans, quae sit conſtructio, *equites transmittens?* Sed ridiculus eſt hominis boni lapsus, qui non vidit τὸ *equites* quarta forma plurativa, sive accusativo casu, poni, et *agmen navium*, quod transportabat equitem, praebuiſſe lintribus peditum tranquillitatem diei, fracto impetu fluminis. Transportabat autem equitem *fere propter equos nantes*, id eſt, prope magnam partem equorum, qui natabant, non vehebantur. Nam *propter* omnes scripti, non *praeter*, quod voluit idem Sigonius. J. FR. GRON. Lectio, quae ante Sigonium obtinuit, supereſt in Flor. Lov. 1. 5. Ber. et Hav. neque inde differunt Lovel. 3. 4. et Harl. nisi quod eorum primus pro *eques* legat *equos*, secundus *ferre*, tertius *ferme*, pro *fere*. Sed *equites ferre propter equos nantes* habent Gaertn. et Hearnii N. quorum tamen poſterior *ferre* omittit a m. 2. et *eques* emendat in margine. *equites ferri per equos nantes* eſt in Lov. 2. *equites fere prope equos nantes* Hearnii D. Ex reliquis nihil notari video, ut eos lectionem a Gronovio probatam servaſſe verisimile sit, quam etiam veriorem puto. Librarii, non advertentes *equites* hic casu quarto, ut Gronovius monuit, accipiendum eſſe, id ideo forte in *eques* mutarunt, quia modo praeceſſerat *pedes.* At, Livium ita numerum mutare solitum fuiſſe, videbimus ad 35, 40, 6.

§. 9. *Equorum pars magna nantes loris a puppibus trahebantur*] Poëta [Silius 3, 458.]

Fluminea sonipes religatus ducitur alno.

MOD. *Equorum magna pars* Ber.

Quos instructos frenatosque] Scribe cum Flor. et Gud. *instra-*

1 XXVIII. Galli obcursant in ripam cum variis ululatibus cantuque moris sui, quatientes scuta super
2 capita, vibrantesque dextris tela: quamquam et ex adverso terrebat tanta vis navium cum ingenti sono fluminis et clamore vario nautarum et militum, qui nitebantur perrumpere inpetum fluminis, et qui ex

tos. Infra [c. 54, 5.] *Armatos deinde, instratisque equis signum exspectare.* 28, [14, 7.] *Armatus eques frenatos instratosque teneret equos.* J. FR. GRONOV. 34, 7, 3. *Equus tuus speciosius instratus erit, quam uxor vestita?* Solent autem *instratus* et *instructus* in Mstis commutari. Infra 21, 54, 5. Similiter *stratus* et *structus.* V. Pierium ad Virg. 1. Aen. 700. N. Heinsium ad Nas. 3. Met. 569. et Torren. ad Val. Max. 2, 6, 8.

Inposuerunt in naves] Vet. lib. *inposuerant.* SIG. Ita et omnes mei, nisi quod praeferat Ber. *in naves posuerant.* Male.

§. 1. *Galli obcursant in ripam*] *ripa*, opinor. J. FR. GRON. Ita est in Harl. *in ripis* in Gaertner. Reliqui nihil mutant. Nihil etiam mutandum censebat Cl. Jac. Perizon. qui ad haec verba in margine adscripsit, „nempe ex castris."

Cum variis ululatibus cantuque] Polybius [3, 43.] τῶν βαρβάρων παιανιζόντων. SIG. V. ad 10, 26, 11.

§. 2. *Quamquam et ex adverso terrebat tanta vis navium*] Vocula *et* non adparet in Lov. 4. 5. Ber. et Hearnii N. a m. 2. quam etiam recidendam conjicit Crevier. *ex averso ferebatur tanta vis* est in Gaertner. *ex adverso terrebat tanta vi* in Flor.

Et clamore vario nautarum et militum, qui nitebantur perrumpere inpetum fluminis] Pall. tres, binaeque cascae edd. *et clamore vario nautarum militum, et qui nitebantur.* GEBH. *et clamore nautarum vario militum et qui nitebantur* Flor. *et clamore vario navitarum et militum, qui nitebantur* Lov. 1. *et clamore vario navitarum et militum, et qui nitebantur* Voss. *et clamore vario navitarum militum, et qui nitebantur* Lov. 2. *et clamore vario nautarum, militum etiam, qui nitebantur* Lov. 3. *et clamore vario nautarum militumque, qui nitebantur* Lov. 4. et 5. *et clamore vario nautarum militumque, qui mittebantur* Gaertn. *et clamore vario nautarum militum, qui nitebantur* Ber. *et clamore vario nautarum militum et qui nitebantur* Hav. et Hearnii N. Tum *prorumpere* Lov. 4. 5. et Hav. V. ad 9, 43, 15. Ceterum omnia haec verba decrant in Harl. et Hearnii D. cui omissioni caussam dedit repetitio vocis *fluminis.* V. ad 9, 11, 11.

§. 3. *Et e navibus tanta vis armatorum in terram evadens, et a tergo inprovisa premebat acies*] Pal. pr. habet *et navibus tanta vis armatorum in terram evadens a tergo improvisa premebant acie.* GEBH. Incredibile, quantum accedet elegantiae, si leges *premens*, ut superiore membro *evadens:* ut per epexegesin τοῦ *anceps terror* ista dicantur. Vix aliter Livius. Sed tamen tres codices *acie*, quod

altera ripa trajicientes suos hortabantur. Jam satis 3
paventes adverso tumultu terribilior ab tergo ador-
tus clamor, caſtris ab Hannone captis.* mox et ipse
aderat, ancepsque terror circumſtabat, et e navi-
bus tanta vi armatorum in terram evadente, et ab
tergo inprovisa premente acie. Galli, poſtquam, 4

quid sibi vellet, haud intellexi, antequam monſtraret legendum Florentinus: *anceps terror circumstabat, et e navibus tanta vi armatorum in terram evadente, et ab tergo improvisa premente acie.* Et sic prorsus et Gudianus, nisi quod *a tergo improviso;* uterque autem *terra.* J. FR. GRON. *evadens a tergo improvisa premebant acie* Voſſ. Lov. 1. et 4. nisi quod ultimus *ab tergo* habeat. *evadens a tergo improvisa premebat ocie* Lov. 2. Ber. Hafn. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *evadens a tergo improvisa premebant acies* Lovel. 3. *improvisa premebant acie* etiam Lov. 5. in quo verba *adortus clomor* etc. *et ab tergo* culpa scribae omittebantur ob *τῶν ab tergo* repetitionem. *improvisa premebot acie* quoque Hearnii L. 1. *evodens et ab tergo improvisa premente acie* Cant. unde non modo lectionem, quam Gronovius ex Flor. laudavit, véram eſſe judicavi, sed eamdem etiam in contextum admisi. Praeterea *et navibus* Voſſ. (qui tamen *e navibus* a m. 2. praefert) Lov. 1. 4. Hafn. Harl. et Hav. *e navibus, τῷ et* omiſſo, Gaertn. Tum *in terra* Voſſ. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. et Gaertn. Cl. Crevier. etiam Gronovii emendationem probabat, teſtatus *unum* e suis ab ea parum diſſentire.

§. 4. *Galli, postquom, ultro vim faeere conati, pellebantur*] Omuino nimis tarda, me judice, venit haec periodus. Non enim tum demum Galli dici possunt ultro vim facero conati, quum jam viderent circumſtantem ancipitem terrorem, sed ante cognitum Hannonis transitum. Mirificus eſt, sed verus tamen, si quid video, liber Cantabr. hoc loco exhibens: *postquam utroque vim facere conati pellebantur.* hoc eſt, partim in eos, qui Rhodanum transibant, partim in illos, qui caſtra incenderant. Non enim credibile eſt, Gallos, nuspiam tentata fortuna et impetu facto, statim diffugiſſe. JAC. GRONOV. In aliis intelligo eſſe *postquam vim facere conati ultro pellebantur;* in quo non incommoda sententia eſt, si *ultro* pro insuper, non exspectantes accipias. Liv. 5, 37, 4. *Galli postquam acceperunt, ultro honorem habitum violatoribus juris humani.* Sueton. Tib. 11. *Ultroque etiom admonitus est, dimitteret omnem curam suorum.* V. Serv. ad Virg. 2. Aen. 145. Eadem significatione *ultro*, pro *ultor*, legit Is. Vossius in Catullo carm. 116. sed nondum persuadet. DUK. Primus, ut vulgo exſtitit, edidit Cl. Jac. Gronov. priores alio ordine exhibent *Galli, postquam vim focere conati ultro pellebontur.* Et ita erat in Lov. 3. *Galli, postquam vim facere conati sunt, ultro pellebontur* in Voſſ. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. et edd. vett. *Galli, postquam vim focere conati sunt, et ultro pelle-*

ultro vim facere conati, pellebantur, qua patere visum maxime iter, perrumpunt, trepidique in vicos passim suos diffugiunt. Hannibal, ceteris copiis per otium trajectis, spernens jam Gallicos tumultus, castra locat. Elephantorum trajiciendorum varia consilia fuisse credo: certe variata memoria

bantur in Lov. 5. Credo tamen Gronovium etiam in ordine vocabulorum Cant. suum secutum esse, praesertim quum in Flor. repererim *Galli postquam ultroque vim facere conati pellebantur*; unde etiam ejus *utroque*, pro *ultro*, firmari videtur. De quo v. etiam supra ad 8, 29, 7. Et ita Ovidius 10. Her. 19.

Nunc huc, nunc illuc, et utroque sine ordine curro.

Codicis a Gronovio adlati lectionem *utroque* non adspernandam esse, eamque unum e suis tueri, Crevier. testatur. Nondum tamen video necessitatem vulgatam lectionem *ultro* mutandi, neque eam censura viri Celeberrimi dignam esse credo. *ultro vim facit* qui hostem primus adgreditur. Jam autem indicat Livius, Gallos non exspectasse, donec Poeni invaderent, sed sive copias Hannibalis in terram evadentes, sive Hannonis aciem ab tergo prementem adgressos esse; postquam autem pellebantur, qua potuerunt, perrupisse et diffugisse. Accedit in Flor. ultimam syllabam τοῦ *ultroque* additis notis expunctam esse. Ordinem itaque a Gronovio mutatum probo, sed simul etiam *ultro* servandum judico.

Qua patere visum maxime iter] *qua parte devexum maxime iter* Lov. 2. *qua parte revisum maxime iter* Cant. Voss. Lovel. 1. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et edd. vett. usque ad Ascens. qui vulgatum substituit anno 1513. *qua parte visum maxime iter* Flor. et Lov. 5. Id autem non displicet, quia vulgatum in nullo cod. nisi in Voss. margine invenerim. Mox *trepideque*, pro *trepidique*, Hearnii D. et N.

§. 5. *Certe variata memoria est actae rei*] Vet. lib. *certe varia memoria est*. SIG. Pall. *Elefantorum varia consilia trajiciendorum fuisse credo, certe variata memoria actae rei*. GEBHARD. *certe varia memoria est actae rei* male Sigonius, cum omnes scripti meliores et editi *variata memoria actae rei*. Cicero longa illa ad Quintum [1, 1, 7.] *Sit summa in jure dicendo severitas, dummodo ea ne varietur gratia, sed conservetur aequabilis*. 2. de Finib. [3.] *Cum omnis dolor detractus esset, variari, non augeri, voluptatem*. V. ad lib. 35, 31, 13. J. FR. GRON. Vulgatum recte Gronovius contra Sigonium defendit. Id enim et nostri et Hearnii codd. constanter retinent. Justinus 8, 4. *Sic variato responso, securis omnibus, Thermopylarum angustias occupavit*. Librarius vet. lib. apud Sigonium, *varia* scribens, eodem modo lapsus est, quo id hominum genus saepius lapsum esse supra notavimus ad 10, 37, 2.

Tradunt ferocissimum ex iis irritatum ab rectore suo, quum

actae rei. quidam, congregatis ad ripam elephantis, tradunt, ferociſſimum ex iis irritatum ab rectore suo, quum refugientem in aquam nantem sequeretur, traxiſſe gregem, ut quemque timentem altitudinem deſtituerat vadum, inpetu ipso fluminis in alteram ripam rapiente. Ceterum magis conſtat, rati- 6

refugientem in aquam natantem sequeretur] Vet. lib. cum *refugientem eum in aquam*. Rectorem autem intelligit. SIG. Intrusum provocabulum *eum* faſtidiunt tum MSS. codd. tum impreſſi, unanimo consensu exhibentes, cum *refugientem in aquam natantem sequeretur*. GEBH. Tò *eum* ab Sigonio: *natantem* in primo video Aldo. Tres Pall. Men. Andreas, et ex eo propagatae, *quum refugientem in aquam nantem sequeretur*. Et hoc nobis sufficit. J. FR. GRON. *tradunt quia ferocissimum* Voſſ. et Lov. 2. ac 3. Tum *agitatum ab rectore* Hafn. *irritatum a rectore* Lov. 3. 4. Ber. Gaertn. et edd. usque ad J. Fr. Gronov. qui anno 1665. consentientibus reliquis codd. dedit *ab rectore*. Praeterea *eum* unus apud me Ber. servat, unus etiam apud Hearnium N. sed a manu interpolatrice. Deinde *nantem* Flor. Cant. Lov. 1. 3. et alii. V. ad cap. praec. §. 5. Veram lectionem adseruit Gronov. jam supra ad 10, 35, 9. Paullo ante *ad ripas*, pro *ad ripam*, male Lov. 5.

Ut quemque timentem altitudinem destitueret vadum, etc.] Credo *destituerat*. VALLA. Quidam *vado* emendaverant, sed nihilominus obscuro manente sensu. At ea omnia prosequi neque poſſum, neque videtur operae pretium. GLAR. Sensus, quem elicere Glareanus non potuit, hic eſt: Elephantem a rectore suo irritatum, eum eundem in aquam sequeretur, traxiſſe gregem impetu ipso fluminis in alteram ripam rapiente, prout quisque eorum, altitudinem aquae timens, a vado deſtituebatur. SIG. Pall. pr. et tert. *ut quemque timentem altitudinem destitueret vado*. GEBH. Duo Pall. Men. Voſſ. Andreas *destitueret vado*. Tarvis. quoque, et Venetae *vado*, sed *destituerat*. Juntas quod editur. Legendum videtur *destituerant vada*. J. FR. GRON. *ut quemquam timentem* Lovel. 4. Tum *destitueret vado* Flor. Cant. Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. N. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *destitueret ludo* Lov. 4. *destituerat vado* Lov. 1. et Rec. quod ex edd. ante Tarvisinas habuit Mediol. quemadmodum id, quod editur, ante Juntam exſtitit apud Aldum in erratis. In optimis aliisque codd. *destitueret vado* datum puto, quod non adsequerentur scribae significationem praecedentis *ut* hoc loco; ideoque nec *destituerant vada* cum Gronovio legendum puto; sed potius servo, quod editur ex emendatione Vallae.

Inpetu ipso fluminis in alteram ripam rapiente] Tò *fluminis* exsulat a Lov. 1. Tum *in altam ripam* legunt Voſſ. et Lov. 2. quae lectio omnino ex neglecta nota scripturae compendiariae, quum forte *alt'am* datum foret, orta eſt. Eodem modo et

bus trajectos: id ut tutius consilium ante rem foret,
7 ita, acta re, ad fidem pronius est. Ratem unam, ducentos longam pedes, quinquaginta latam, a terra in amnem porrexerunt: quam, ne secunda aqua deferretur, pluribus validis retinaculis parte superiore ripae religatam, pontis in modum humo inje-

infra peccatur hoc lib. cap. 36, 5. (* et Epit. l. 49.) Ita *altius*, pro *alt'ius*, sive *alterius*, idque pro *alt'nis*, sive *alternis*, datum esse, supra vidimus 4, 53, 11. Plura alia similium errorum exempla v. ad Epit. Liv. 57.

§. 6. *Ita, acta re, ad fidem pronius est*] Pal. sec. *ita aptare ad fidem pronius est.* GEBH. Verbum *est* non adparet in Harl. Paullo ante autem verba *magis constat* Gronov. in prima notarum ed. de explicatione alicujus in contextum irrepsisse arbitrabatur, quia non modo sine illis sententia constat, sed etiam per illa multum perdit rotunditatis. Iis deletis verba penderent ex praecedenti *credo*. Verum quum duo illa vocabula in omnibus supersint codicibus, sententiam mutasse videtur, ideoque conjecturam in iterata ed. omisisse. Et recte.

§. 7. *Ratem unam, ducentos longam pedes*] Vox *unam* deest in Lov. 2. et Ber. a m. 1. Tum *ducentos pedes longam* legit Lov. 1. Paullo post *in amnem perrexerunt*, pro *porrexerunt*, Lov. 4. et Gaertn. Interdum ita peccarunt librarii. Exemplum supra habuimus 9, 20, 9.

Pluribus retinaculis validis parte superiori ripae religatam] Polybius (3, 46.) longe plures rates ponit, duas a terra in amnem, duas a parte ripae retinaculis religatas ad arbores parti ripae superiori eminentes: denique duas solutu faciles ab aliis, ac longe majores. Difficultas intellectus, quare et quomodo, quae a terra erant, ligabantur: quae in amne prorsus, non ligabautur, cum haud dubie majore fluminis vi deferri poterant. Sed talia multa a nobis indiscussa studiosis lectoribus consideranda relinquimus. GLAR. Cl. Jac. Gronovius edidit *pluribus validis retinaculis.* Et ita praeferunt Flor. Cantabr. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. et Ber. Paullo ante *ne secunda aqua auferretur* Lov. 4. *ne secunda aqua deferret* Rec. V. ad 10, 10, 1. Vox *aqua* autem exsulat ab Harl. In sequentibus *humo conjecta constraverant* edd. vett. *humo conjecta constraverunt* Lovel. 2. et Haverk. *humo conjectam constraverunt*, et *constituerunt* in margine, Hearnii N. *humo injectam constraverunt* Flor. *humo junctam constraverunt* Lovel. 3. *humo constraverunt injecta* Berol. a m. 1. *injectam* a m. 2. *humo injecta constravere* Gaertn. Difficultatem Glareani in loco Polybii nondum intelligo, aut quas rates non ligatas dicit. Si ita vocet illas, quas *solutu faciles* dixerat, sive quibus *εὐδιακόπους εἶναι τοὺς δεσμούς* inquit Polyb. sane ligatas fuisse patet: verum non tanta cura, qua ceterae. Et rei ratio aperta est; illis enim trajiciendi erant elephanti, ideoque vincula, quibus adligatae erant aliis ratibus, fa-

cta constraverunt; ut belluae audacter velut per so-
lum ingrederentur. altera ratis, aeque lata, longa 8
pedes centum, ad trajiciendum flumen apta, huic
copulata est: et quum elephanti, per stabilem ra-
tem, tamquam viam, praegredientibus feminis, acti,
in minorem adplicatam transgressi sunt; extemplo 9

cile solvi posse debebant. Reliquae rates solutae dici nequeunt, quas Polybius vel ipsi terrae vel arboribus in ripa consitis firmissime adligatas fuisse refert.

§. 8. *Ad trajiciendum flumen apta, huic copulata est*] *ad trajiciendum flumen acta* Harl. et Gaertn. lapsu librariorum sollemni. V. ad 40, 13, 6. Verbum *est* non adparet in Hearnii D. in ejusdem autem N. tantum a m. 2. adjectum est. V. ad 37, 51, 3.

Et quum elephanti, per stabilem ratem] *ita tum elephanti* Lovel. 5. *ut quum elephanti* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii D. et edd. antt. pro quo Ascens. anno 1513. *ut ibi tum elephanti* edidit. *et quum elephanti* Mogunt. primi, hinc Aldus in erratis, et alii. *ut quum elephanti* primitus etiam exhibuit Hearnii N. at manus altera voculam *quum* delevit. Et ea lectio, si plures ac meliores codd. ei consentirent, ferri posset, si *ut* acciperetur pro *simul ac*. Et huc facit lectio codicis Ber. *ubi elephanti*. Praestare tamen videtur, ut credamus, librarios lapsu passim obvio *ut quum*, pro *et quum*, dedisse. Saepissime autem *et* atque *ut* commutari solent. Exempla v. ad 1, 54, 2. 2, 11, 6. c. 20, 5. c. 37, 8. 3, 59, 2. c. 65, 10. c. 69, 5. 4, 6, 2. c. 9, 14. c. 32, 11. 5, 8, 13. c. 11, 9. c. 15, 10. c. 30, 8. c. 33, 3. c. 36, 4. c. 54, 1. et 6. et innumeris aliis locis. Adde J. Fr. Gronovium ad Livii 29, 34, 2. 42, 34, 14. 45, 13, 1. Jac. Gronov. 40, 39, 2. Longol. ad Plinii 10. Ep. 42. et quae olim notavi ad Silii 5, 217. Mox *progredientibus* Hav. et edd. antt. V. ad 9, 10, 7. *pergredientibus* Lovel. 5.

§. 9. *In minorem adplicatam transgressi sunt; ea extemplo resolutis, quibus leviter adnexa erat*] Poëta (Silius 3, 460.)

Nam trabibus vada et injecta tellure repertum
Connexas operire trabes, ac ducere in altum
Paullatim ripae resolutis aggere vinclis.

MOD. Pronomen manavit e corrigendis Aldi. MSS. et priores editiones id ignorant, nec juvat orationem satis absque eo perspicuam. J. FR. GRON. *ubi in minorem applicatam transgressi sunt* Flor. Voss. Lovel. 2. 3. Harl. Ber. Hav. et edd. usque ad Mogunt. *ubi applicatam minorem transgressi sunt* Lovel. 1. *ubi in minorem applicati transgressi sunt* Lovel. 4. *ubi in minorem applicata transgressi sunt* Lovel. 5. Deinde pronomen *ea* non adparet etiam in ullo vel meo, vel Hearnii cod. *ut extemplo*, pro *ea*, legunt edd. antt. usque ad Mediol. qui anno 1505. *τὸ ut* expunxerunt, probantibus proximis, donec Aldus in corrigendis subjiceret *ea extemplo*. Sed *ea* recte Gronovius

resolutis, quibus leviter adnexa erat, vinculis, ab actuariis aliquot navibus ad alteram ripam pertrahitur: ita primis expositis, alii deinde repetiti ac
10 trajecti sunt. Nihil sane trepidabant, donec continenti velut ponte agerentur. primus erat pavor, quum, soluta ab ceteris rate, in altum raperentur.
11 ibi, urguentes inter se, cedentibus extremis ab aqua, trepidationis aliquantum edebant; donec quietem ipse timor circumspectantibus aquam fecis-
12 set. excidere etiam saevientes quidam in flumen.

iterum ejecit. Hinc *extemplo solutis* Harl. Tum *breviter annexa erat* Lovel. 2. et Hav. errore scribarum, qui *levis* et *brevis* et aliis locis confuderunt. V. viros doctos ad Suet. Vespas. 24. N. Heins. ad Ovidii 1. Fast. 5. et quae notavi ad Silii 7, 645. *leviter adnexerat* Flor. a m. 1. V. ad 23, 29, 16. *leviter nexa erat* Ber. qui etiam mox *alii deinde recepti*, pro *repetiti*, praefert. V. ad 28, 37, 1.

§. 10. *Primus erat pavor, quum, soluta ab ceteris rate*] *primis erat pavor* Lovel. 2. et praeter Rom. anni 1472. omnes, quas vidi, edd. usque ad ultimam Gruteri, quae recte dedit *primus*, consentientibus reliquis scriptis. Paullo ante *Nil sane trepidabant*, pro *Nihil*, Lovel. et Hav. V. ad 6, 40, 3.

§. 11. *Trepidationem aliquantum edebant*] Pal. pr. *trepidationis aliquantum ed.* sec. *aliquantulum*. GEBH. Rectius Pal. et Juntas *trepidationis*. Sic et Gudianus. Flor. *trepidationi aliquantum*. J. FR. GRON. *trepidatione aliquantum edebant* Lovel. 2. *trepidatione aliquantum sedebant* Lovel. 1. 3. 4. Hafn. et Hav. *trepidatione alii tantum edebant* Ber. *trepidationis aliquantum edebant* Harl. et Hearnii N. quod recte Gronov. probat. Supra 4, 53, 10. *Praedae ex assiduis populationibus fuit aliquantum.* 21, 15, 2. *Ex pretio rerum venditarum aliquantum pecuniae redactum.* 24, 47, 14. *Aeris argentique signati aliquantum.* 25, 19, 13. *Aliquantum voluntariorum itinere in agris concivit.* 27, 1, 2. *Praeda (et aliquantum ejus fuit) militi concessa.* 29, 18, 17. *Ad aliquantum jam altitudinis excitata erant moenia.* 36, 19, 5. *Aliquantum temporis et direptio castrorum tenuit.* Et eodem cap. *Aliquantum viae praeceperat rex.* 38, 5, 8. *Animique aliquantum obsessis adjecit.* c. 7, 4. *Aliquantum urbis nudaverant.* 42, 10, 8. *Aliquantum temporis absumsit.* c. 15, 5. *Dextra pars labe terrae in aliquantum altitudinis diruta erat.* 44, 2, 7. *Restabat aliquantum viae communis.* c. 10, 8. *Aliquantum praedae contulerunt ad naves.* c. 23, 8. *Aliquantum eam rem ratus animorum iis adjecturam.* c. 33, 4. *Aliquantum ea quoque res duci famae et auctoritatis apud milites adjecit.* In mentem venire

sed, pondere ipso ſtabiles, dejectis rectoribus, quaerendis pedetentim vadis, in terram evasere.

XXIX. Dum elephanti trajiciuntur, interim Hannibal Numidas equites quingentos ad caſtra Romana miserat speculatum, ubi, et quantae copiae essent, et quid pararent. Huic alae equitum miſſi, 1
ut ante dictum eſt, ab oſtio Rhodani trecenti Romanorum equites obcurrunt. proelium atrocius, quam pro numero pugnantium, editur. Nam praeter multa vulnera, caedes etiam prope par utrimque fuit: 2

poſſet, *aliquantum trepidationem* dictum eſſe, quemadmodum *parum fidem*, *satis otium*, *satis tempus*, de quibus v. viros doctos, quos laudat Cl. Dukerus ad Liv. 1, 16, 8. At, Livium ita locutum eſſe, nondum notavi. Obcurrit etiam, minima mutatione legi poſſe *trepidationem aliquantam*, ut 25, 35, 7. *Aliquantum emensus est iter.* 38, 27, 6. *Per aliquantum spatium secuti.* At praeſtat codd. *trepidationis* legentes sequi. *aliquantulum* Lovel. 5.

Quietem ipse timor circumspicientibus aquam fecisset] Pal. pr. *circumspectibus.* sec. *circumspectantibus.* GEBH. Voſſ. Men. Pal. *circumspectibus.* Flor. Gud. et Pal. alter *circumspectantibus.* J. FR. GRON. *circumspectibus* Cant. et Hav. *circumspectantibus* Lovel. 4. 5. et Harl. V. supra hoc lib. ad c. 1, 3. Praeterea *quietem et ipse terror* Ber.

§. 12. *Excidere etiam saevientes quidam in flumen, sed pondere ipso stabiles*] *in flumine* Lovel. 2. 3.

§. 1. *Dum elephanti trajiciuntur, interim Hannibal*] *Cum elephanti* Ber. V. ad 1, 40, 7. Tum *Hannibal interim* Lovel. 2.

§. 2. *Trecenti Romanorum equites*] *trecenti Romanorum milites* exhibent Pall. pr. ac sec. GEBH. *milites* etiam Lovel. 3. Ber. Harl. Rec. et Hearnii N. V. ad 10, 29, 10. *milites equitum* Gaertn. quasi duplicem hac ratione lectionem jungens. Tum *obcurrerunt* Lovel. 2. Ber. Hav. et Hearnii N. in margine. V. ad 10, 12, 4. Mox *bellum atrocius*, pro *proelium*, Lovel. 2. V. ad 3, 61, 2.

§. 3. *Praeter multa vulnera, caedes etiam prope par utrimque fuit*] *post multa vulnera* Rec. Tum *caedes prope par* Gaertn. et Hearnii N. a m. 2. quum antea scriptum fuiſſet *caedes ibi prope par.* Deinde *caedes etiam prope par utriusque fuit* Lovel. 3. Mox *Numidanorum* Flor.

Victores ad centum sexaginta] Polybius [3, 45.] *ὥςε τῶν Ῥωμαίων καὶ Κελτῶν εἰς ἑκατὸν ἱππεῖς καὶ τετταράκοντα διαφθαρῆναι, τῶν δὲ Νομάδων ὑπὲρ τοὺς διακοσίους.* Scribe igitur *ad centum quadraginta.* Facilis error in numeris. J. FR. GRON.

fugaque et pavor Numidarum Romanis, jam admodum fessis, victoriam dedit. victores ad centum sexaginta, nec omnes Romani, sed pars Gallorum:
4 victi amplius ducenti ceciderunt. Hoc principium simul omenque belli, ut summae rerum prosperum eventum, ita haud sane incruentam ancipitisque cer-

Librarios ita peccasse, ut *LX*, pro *XL*, seriberent, vidimus supra ad 10, 38, 4.

Nec omnes Romani, sed pars Gallorum] Si quis hic maluisset *pars Galli*, Gronovium id non improbaturum fuisse, mihi persuadeo. V. eum ad 23, 35, 6. et 24, 16, 4. DUK.

Victi amplius ducentis ceciderunt] Flor. Voss. Mureti, *ducenti*. Et sic passim Livius. Intelligitur enim *τὸ quam*. J. FR. GRON. Similiter Cant. Lovel. quinque, Ber. Hafn. Harl. Gaertner. Hearnii N. et tres Crevier. Solet ita saepissime Livius. 10, 37, 3. *Capta amplius duo millia circa muros caesa*. 23, 49, 11. *Ceperint amplius tria millia hominum*. 28, 2, 11. *Duo haud amplius millia peditum et equitatus omnis effugerunt*. 38, 40, 7. *Thracum decem haud amplius millia viam circumsederunt*. 42, 7, 1. *Capti amplius mille et septingenti*. c. 23, 2. *Amplius septuaginta oppida castellaque agri Karthaginiensis possedisse*. Sic etiam JCtus l. 81. §. 4. ff. de Legat. 1. *Titium non amplius quincuncem in servis vindicare posse*. et l. 30. §. 4. ff. de Legat. 3. *Negavi amplius partem deberi*. Eamdem lectionem ex fide Msti Valerio Max. restitui supra 6, 35, 5. Simili modo etiam voces *plus* et *minus* construuntur. V. ad 41, 12, 8. Codicum itaque lectionem recipere non dubitavi.

§. 4. *Hoc principium simulque omen belli*] Flor. et Cantabr. *Hoc principium simul omenque belli*. JAC. GRON. Eam lectionem recepi. Gaertn. exhibebat *Hoc principium et simul omen belli*. Mox *proximum eventum*, pro *prosperum*, Harl.

Haud sane incruentam ancipitisque certaminis victoriam] MSS. plerique *incruente*. Alii, in quibus Cantabrig. et Gud. *incruenti*. Habet alibi vulgatum Livius, sed sollenne tamen ipsi est, *haud magni certaminis res fuit*. JAC. GRON. *incruente ancipitisque certaminis* Voss. a m. 1. *incruenti* adscriptum inter versus. *incruentem ancipitisque certaminis* Lovel. 1. *incruenti ancipitisque certaminis* Lovel. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. et N. Reliqui omnes, et inter eos Flor. vulgatum servant, et recte. Menti enim Livii convenit *victoria haud sane incruenta et certaminis ancipitis*, non vero *victoria certaminis haud sane incruenti et ancipitis*. *Incruenta victoria* supra est 2, 31, 6. *Satis praedae et victoria incruenta fuit*. 4, 17, 8. *Nec incruentam victoriam retulit*. ubi quaedam vide. 7, 8, 7. *Nec Romanis incruenta victoria fuit*. 37, 16, 12. *Romani cum haud incruenta victoria ad naves redierunt*. 39, 31, 16. *Cruentae maxime victoriae speciem fecerunt*. 40, 32, 7. *Magna victoria, non tamen incruenta fuit*. 42, 7, 10. *Nec incruenta victoria fuit*.

taminis victoriam, Romanis portendit. Ut, re ita 5
gesta, ad utrumque ducem sui redierunt, nec Scipioni stare sententia poterat, nisi ut ex consiliis
coeptisque hostis et ipse conatus caperet: et Han- 6
nibalem incertum, utrum coeptum in Italiam intenderet iter, an cum eo, qui primus se obtulisset Ro-

§. 5. *Nec Scipionis stare sententia poterat*] Lego *Scipioni*. Hoc enim Latina locutio postulat. Sic paulo post [c. 30, 1.] *Annibal, postquam ipsi sententia stetit pergere ire*. Et 30, [4, 5.] *Proinde seu ipsi staret jam sententia, seu consulendus Asdrubal esset*. Et 44, [3, 1.] *Interim consuli sententia stetit eo saltu ducere*. SIG. *Scipioni* quidem legendum censuit Sigonius, cui sequentes edd. auscultarunt; nihilominus Pall. tres *Scipionis stare sententia*. GEBH. Omnes, quos vidi, codd. et edd. ante Sigon. ut et Hearnii N. et alii, in vulgatum conspirant, praeter unum Hav. qui *Scipioni* praefert. Nihilominus Sigonio eam lectionem probanti consentio. Huc referendum illud Cic. 9. ad fam. 2. *Modo nobis stet illud, una vivere in studiis nostris*. Ultima litera voci *Scipionis* ex principio sequentis adhaesit. V. ad 28, 25, 2. Verum antiquus adeo is error hoc loco exstitit, ut eodem tantum non omnes libri infecti sint. Insuper hanc periodum, quae maxima interpunctione a priori divellitur, ei jungit optimus Flor. unica vocula inserta hoc modo, *Ut, re ita gesta, ad utrumque ducem sui redierunt, nec Scipioni stare sententia poterat*, etc. Quamvis autem quum alibi, tum infra hoc lib. c. 36, 4. dicendum erit, concisis orationibus Livium saepius usum esse, hic tamen praestantissimi Msti fidem spernere non potui. *ut* autem est post-quam. Ita 2, 45, 3. *Lacessere ad pugnam, primo obequitando castris provocandoque; postremo, ut nihil movebant, qua consules ipsos, qua exercitum increpando*. hoc lib. c. 47, 3. *Transire non potuit pontem, ut extrema resoluta erant, tota rate in secundam aquam labente*. ubi v. Gronov. et quae notantur ad 23, 17, 10. Id aliorum scriptorum exemplis inlustravit J. Fr. Gronovius infra ad 35, 23, 3. Livio etiam restituere conatus est Cl. Jac. Gronov. ad 2, 40, 7.

Nisi ut ex consiliis coeptisque hostis et ipse conatus caperet] *ex consiliis coeptis hostis* Ber. *ex consiliis coeptisque hospitis* Flor. et Cant. cujus erroris exempla supra v. ad 2, 41, 6. Similiter a m. 1. scriptum erat in Voss. sed subjectis notis pro eo *hostis* emendandum esse indicatum est. Corruptius *ex consiliis coeptisque hospitiis* Lovel. 1. et Hearnii N. in cujus posterioris margine adscriptum est *ex consiliis inventi hostis*. Corruptissime *ex consiliis coeptisque auspiciis* Lovel. 2. et 3.

§. 6. *Utrum coeptum in Italiam intenderet iter*] *coeptum* exsulat a Lovel. 5. *utrum inceptum* legit Lovel. 4. Sed prima syllaba *in* perperam repetita est ex ultima litera vocis praecedentis; ex quo fonte hic *in Italiam tenderet* legit Hav. V. ad 23, 34, 5. Deinde *in Italia intenderet iter*

manus exercitus, manus consereret, avertit a praesenti certamine Bojorum legatorum regulique Magali adventus: qui se duces itinerum, socios periculi fore, adfirmantes, integro bello, nusquam ante
7 libatis viribus, Italiam adgrediendam censent. Multitudo timebat quidem hostem, nondum obliterata memoria superioris belli: sed magis iter inmensum

Ber. Verum ibi litera ultima vocis *Italiam* intercepta est a prima syllaba vocis sequentis. V. ad 37, 29, 5. *Tendere cursum, gressum* usitata esse, olim docui ad Silium 10, 73. at *intendere iter* Livio familiarissimum est. Exempla v. 10, 43, 13. hoc lib. cap. seq. §. 4. 22, 9, 6. 27, 46, 9. 29, 30, 6. 31, 33, 6. et alibi saepe.

Cum eo, qui primus se obtulisset Romanus exercitus, manus consereret] *qui prius se obtulisset* Lovel. 4. et Harl. V. ad 10, 41, 14. eodem errore *primores* et *priores* commutantur; de quo v. ad 37, 43, 10. Deinde *exercitus Romanus* Lovel. 4. et 5. *cum eo, qui primus se obtulisset, Romano exercitu manus consereret* Ber. Hearnii N. in margine, et Brancal. Latinii. Utrumque ferri potest. V. ad 3, 9, 4. Quum tamen plures codd. vulgatum tueantur, et pro eo etiam stent optimi atque integerrimi libri, id etiam quin alteri praeferendum sit, nullus dubito.

Averterat a praesenti certamine] Pall. tres habent *avertit a praesenti certamine.* GEBH. *averterat* Aldi donum, et secutus Frobenius. Juntas, quod ab Andrea omnes, *avertit:* nec secus Flor. Voss. Gud. Men. Pall. J. FR. GRON. *avertit* etiam Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Berol. Gaertner. Hav. et Hearnii D. et N. Tot igitur codd. fidem habui, et priscam lectionem revocavi; quod nuper etiam fecit Crevier.

Bojorum legatorum regulique Matali adventus] *Magili* ex Polybio [3, 44.] τοὺς βασιλίσκους περὶ τὸν Μάγιλον. SIG. Pall. tres *legatorum* (tert. *legatio*) *regulique Matali.* (Sigonius *Magili.* quorsum alludit Pal. pr. *Macali.* sec. *Machali*) *adventus.* GEBH. Nomen hoc variat in scriptis: *Malcali, Machali, Macali.* Quare putem *Magali* scribendum. Polybius *Magilon* vocat. Caeterum hae literae commutantur saepe in barbaricis nominibus. Ut *Masinissa* et *Manisissa, Mithridates* et *Mithradates*, Ἀνδοβόλης et *Indibilis*, *Humpsicora* et *Hampsagoras*, Κατάνη *Catina.* J. FR. GRON. *Bojorum legatio* unus Rec. cum edd. Aldo prioribus. Tum corrupte *regulique Matali* Lovel. 2. *Amychali* Ber. *M. Anlii* Lovel. 4. *Maecali* Lovel. 5. *Macali* Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 3. Harl. Gaertn. et Hav. Quum autem nomen hujus regis tantum apud Livium et Polybium memoretur, anceps esse puto, utrum apud Livium ex hoc *Magali*, an apud Polybium ex illo Μάκιλον legendum sit. Inepte *Bojorum legatorum reguli venerunt a Matalo acciti* praefert apud Hearnium N.

Qui se duces itinerum, socios periculi fore adfirmantes] Cum

Alpesque, rem fama utique inexpertis horrendam, metuebat.

XXX. Itaque Hannibal, postquam ipsi sententia 1
stetit pergere ire, atque Italiam petere, advocata
concione, varie militum versat animos castigando
adhortandoque. *Mirari se, quinam pectora semper* 2
inpavida repens terror invaserit. per tot annos vincen-

hi duces itinerum essent, et Hannibal falsum Casilini monstratorem crucifigere non dubitarit, mirum quo pacto toties postea in Alpibus errans non omnes crucifixerit. Sed talia fortassis dissimulanda sunt. nam in Polybio [3, 44.] ea invenit Livius. GEBH. *sociosque periculi* Lovel. 3. Hinc *nunquam ante libatis viribus*, pro *nusquam*, Lovel. 2. Sed solent hae voces in Mstis commutari. V. ad 36, 17, 10. *Tò ante* deerat in Ber. a m. 1.

§. 7. *Multitudo timebat quidem hostem*] Miror, Hearnium, quum moneret, Cl. Jac. Gronovium ita edidisse pro *hostes*, non tamen addidisse, quam lectionem in codd. suis repererit. Ex meis certe Gronovio consentiunt Flor. Cant. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. Neque aliter editi ante Aldum. Optime itaque veterem lectionem ab eo reductam puto. V. ad Livii 5, 50, 2. Praeterea vox *quidem* exsulat a Lovel. 4.

§. 1. *Varie militum versat animos*] Propertius 4, [5, 61.]

His animum nostrae dum versat Acanthis amicae.

GEBH. Livius 1, 17, 1. *Patrum interim animos certamen regni ac cupido versabat.* c. 58, 3. *Orare, miscere precibus minas, versare in omnes partes muliebrem animum.* 2, 45, 5. *Inperitae multitudinis nunc indignatio nunc pudor pectora versare.* 22, 25, 17. *Tacita invidia dictatoris favorque magistri equitum animos versabat.* 25, 3, 17. *Cui simul metus pudorque animum versabat.* et saepe. Paullo ante *sententia stetit pergere iter*, pro *pergere ire*, Rec. Quae lectio licet forte defendi possit ex illis, quae dicta sunt ad 3, 6, 7. hic tamen ob omnium aliorum codd. dissensum ferri nequit: praesertim quum passim apud Livium obcurrat *pergere ire.* Vide, ut brevis sim in re obvia, 21, 22, 9. 22, 19, 4. et c. 22, 4. 24, 2, 2. 31, 41. 5. 34, 51, 3. 35, 30, 4. et alibi. et ita *pergere navigare* 36, 42, 4. Praeterea *atque ita Italiam petere* Voss. Lovel. 1. 2. et Gaertn. Sed inserta vocula *ita* ex sequentis dictionis prioribus literis perperam repetitis nata videtur.

§. 2. *Quinam pectora semper inpavida repens terror invaserit*] *quisnam pectora* Lovel. 4. 5. Hav. et edd. ante Aldum. *quidnam pectora* Lovel. 2. et Gaertn. quorum posterior etiam praecedentem vocem *se* omisit. Deinde *terror invasit* Lovel. 3. et Ber. V. ad 40, 14, 11. Mox *per tot annos vincentibus eis stipendia faeere*, pro *vincentes eos*, Hearnii N. Deinde *nee ante Hispania* Ber. *neque Hispania ante* Hav.

tes eos stipendia facere; neque ante Hispania excessisse, quam omnes gentesque et terrae eae, quas duo diversa maria amplectantur, Karthaginiensium
3 *essent. Indignatos deinde, quod, quicumque Saguntum obsedissent, velut ob noxam, sibi dedi postularet populus Romanus, Iberum trajecisse ad delendum nomen Romanorum, liberandumque orbem terra-*

Quam omnes gentes, quae et terras, quas duo diversa maria amplectuntur, Karthaginiensium esse] Sic reor emendandum *terrae*, et *Carthaginiensium essent.* Item non relative, sed copulative scribi debere *que*; perinde ac si dicatur, *omnes et gentes et terrae.* VALLA. Pall. tres *et terras eas, quas duo diversa maria amplectuntur:* ut invenit in suis edd. Valla. GEBH. *gentesque et terrae eae, quas* ab Laurentio Valla, quum in omnibus scriptis, *terras eas* etc. *esse:* quod defenditur more obliquarum orationum. Possis tamen suspicari: *gentesque et terras eas* etc. *Carthaginiensium fecissent.* J. FR. GRON. *gentes terras eas* etc. *Carthaginiensium essent* Harl. *gentes et terrae eas* etc. *Carthaginiensium essent* Cant. *gentes terrae eas* etc. *Carthaginiensium essent* Hearnii N. *gentes quae et terras eas* etc. *Carthaginiensium essent* Lovel. 4. *gentes et terras eas* etc. *Carthaginiensium esse* Gaertn. *gentesque et terras eas* etc. *Carthaginiensium essent* Flor. Voss. Lovel. 3. Ber. Hafn. Rec. Hav. et Hearnii N. *gentes et terras eas* etc. *Carthaginiensium fecissent* Lovel. 5. quemadmodum Gronov. scribendum conjecit, nisi quod vocula *que* omittatur. *omnes gentes et terrae omnes* etc. *Carthaginiensium essent* Lovel. 2. *omnes gentesque et terrae eae quae et trans eas* etc. *Carthaginiensium essent* Lovel. 1. cujus librarius duplicem servare voluit lectionem *gentesque et terrae eae* et *gentes quae et tras*, sive *terras*, (pro quo tamen male datum est *trans*) *eas.* Gronovius in priori ed. notarum ad 1, 50. etiam Putean. *terras eas* praeferre testatus, eam lectionem more obliquarum orationum defendebat: quam sententiam, ibi curis sec. omissam, et hic quasi aliorum nomine obiter tantum memoratam, ferme pro derelicta habuisse videtur. Et recte. Scripturam enim a Valla restitutam veriorem puto. Praeterea *amplectuntur* unus tantum Ber. reliqui cum omnibus edd. *amplectuntur.* Sed *quas duo diversa maria incolunt amplectuntur* Lovel. 3.

§. 3. *Indignatos deinde, quod, quicumque Saguntum obsedissent, velut ob noxam sibi dedi*] *Indignantes* Gaertn. *Indignari* pro varia lectione inter versus adscriptum exstat in Voss. Deinde *quicumque obsedisset*, omissa media etiam voce, Ber. *quicumque Saguntum obsedisset* Hearnii N. *quicumque Saguntum oppugnassent* Hav. *quicumque Saguntum oppugnasset* Hafn. Tandem *dedi sibi*, trajectis vocibus, Lovel. 3. et

terrarum. Tum nemini visum id longum, quum ab 4
occasu solis ad exortus intenderent iter. Nunc, post- 5
quam multo majorem partem itineris emensam cernant, Pyrenaeum saltum inter ferocissimas gentes superatum, Rhodanum, tantum amnem, tot millibus Gallorum prohibentibus, domita etiam ipsius fluminis vi, trajectum, in conspectu Alpes habeant, quarum alterum latus Italiae sit; in ipsis portis ho- 6

Hav. *Td sibi* deest a m. 1. in Ber.

Iberum trajecisse ad delendum nomen Romanorum] *cum Iberum trajecisset* Harl. *Iberum trajecisset* Voss. a m. 1. Lovel. 2. et Gaertn. *Iberum se trajecisse* Berol. et Hearnii N. a m. 2. *Iberum transisse* Lovel. 4. et 5. Tum *ad delendum nomen Romanum* Lovel. 2. 3. et Hav.

§. 4. *Ab occasu solis ad exortus intenderent iter*] Vet. lib. *ad ortum.* SIG. Pall. duo, pr. et tert. *ad exortus solis.* sec. *ad ortus.* GEBH. Voss. Flor. et edd. *ad exortus.* J. FR. GRON. *ad ortus* Lovel. 4. et 5. *ad exortus* Lovel. 1. 2. 3. *ad exortum* Cant. Rec. et Hearnii L. 1. Sueton. in Aug. 5. *Natus est Augustus IX. Kal. Octobris paullo ante solis exortum.* ubi v. Cel. Burmann. *exortus solis, Caniculae, siderum* et similia apud Plin. majorem saepius obvia sunt. Tum *intenderet iter* Harl. et Hav. *intenderetur iter* Gaertn. et Hearnii D. V. ad 38, 40, 1.

§. 5. *Rhodanum jam tum amnem, tot millibus Gallorum prohibentibus*] Legendum credo *Rhodanum tantum amnem.* VALLA. Ut correxit Valla, ita reperi in Pal. tert. ut scias sive dubites, an non post Vallae secula exseriptus sit. pr. *jam tum amnem.* sec. *tunc.* GEBH. *Rhodanum jam tum amnem* Flor. Voss. Lovel. 3. 4. et Hearnii N. qui in margine *jam Rhodanum tot millibus* praefert. *Rhodanum jam cum amnem* Lovel. 1. *jam Rhodanum amnem* Ber. *Rhodanum jam amnem* Hav. *Rhodanum jam tantum amnem* Lovel. 5. Reliqui cum Valla *Rhodanum, tantum amnem, tot millibus* legunt. unde tamen sequi necesse non est, ut omnes post Vallam scripti sint; sed potius Vallam ita emendantem codices secutum esse, quibus illi consentiant. Deinde *tot militibus Gallorum* Flor. qui error in scriptis frequens est. V. ad 23, 41, 10.

In conspectu Alpes habeant, quarum alterum latus Italia sit] Tres codd. Pall. exhibent, *quarum alterum latus Italiae sit.* GEBH. Non utique Italia ipsa latus Alpium. sed Alpium alterum latus est *Italiae* scilicet pars, et ad eam pertinet. Itaque recte Put. et scripti, nec non And. Tarv. Ven. Bec. Asc. *Italiae.* in Mag. prima video mutatum. 21 [49, 4.] *Cognitum ex captivis, praeter viginti naves, cujus ipsi classis essent, in Italiam missas, quinque et triginta alias quinqueremes Siciliam petere.* J. FR. GRON. Non aliter est in meis omnibus et Hearnii Oxon.

stium fatigatos subsistere, quid Alpes aliud esse cre-
7 *dentes, quam montium altitudines? Fingerent altio-*
res Pyrenaei jugis. nullas profecto terras coelum contingere, nec inexsuperabiles humano generi esse. Alpes quidem habitari, coli, gignere atque alere animantes. pervias paucis esse, exercitibus invias?
8 *eos ipsos, quos cernant, legatos non pennis sublime*

§. 6. *Quid Alpes aliud esse credentes*] Ita edidit Cel. Jac. Gronov. quum priores typis excusi legant *quid aliud Alpes esse.* Virum Clariss. codd. suos in eo secutum puto. Omnes enim mei ipsius lectionem probant.

§. 7. *Fingerent altiores Pyrenaeis jugis*] *Pyrenaei jugis* et alii, et maxime Put. antiquissimus omnium tota Europa ad hoc usque visorum, a cujus contextu nunquam facile recedendum. Sed rursus destituit nos a fine hujus ad ultima 41. capitis. J. FR. GRON. *Pyrenaei jugis* etiam Flor. Cant. Voss. Lovel. quinque, Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Supra c. 24, 2. *Vi subactos trans Pyrenaeum Hispanos fama erat.* c. 60, 9. *Omnibus fere caris rebus citra Pyrenaeum relictis.* Vox *altiores* perperam deerat in Cant.

Nec inexsuperabiles humano generi esse] *nec insuperabiles* Ber. Male. Reliqui enim omnes vulgatum defendunt, et inprimis Livius voce *inexsuperabilis* delectatus est. Supra 5, 34, 6. *Alpes inexsuperabiles visas haud equidem miror.* 8, 7, 8. *Movet ferocem animum juvenis seu ira,* etc. *seu inexsuperabilis vis fati.* Infra hoc lib. ac cap. *Militi quidem armato quid invium aut inexsuperabile esse?* 36, 17, 3. *Inexsuperabilis magis saltus ad amnem Aoum fuit.* 38, 20, 8. *Neque inexsuperabilibus vim adferre.* 39, 54, 12. *Alpes prope inexsuperabilem finem in medio esse.* 42, 54, 1. *Inexsuperabilis munimenti spes incolas ferociores faceret.* 43, 18, 1. *Inexsuperabiles ab Thessalia montes nivis altitudo facit.* 44, 35, 9. *Ipsi natura et operibus inexsuperabilis ripa videbatur.* c. 46, 5. *Cingunt paludes inexsuperabilis altitudinis.*

Pervias paucis esse, exercitibus invius] Malim *pervias paucis, esse exercitibus invias*, id est, quas pauci legati Gallorum superaverint, eas hic exercitus non trajiciet. SIG. Allita est vox *invias* exteriori orae Pal. tert. Reliqui *pervias paucis esse exercitibus. eos ipsos.* GEBH. Non inepte, quicumque Mediolani supplevit. Nam Romae *pervias paucis esse exercitibus: eos ipsos.* Et sic Flor. Voss. Gud. Men. Pall. Numquid *pervias paucis esse, non exercitibus?* J. FR. GRON. In omnibus etiam meis et Hearnii vox *invias* deficit. Ceterum Doujatius haec verba ita accipiebat, ut putaret, interrogationem hic negare, id quod videretur adfirmare: quae enim paucis pervia sunt, ea facilius ab ingenti exercitu superari posse. Sed male. Ipsum enim Hannibalis iter eum refellit, qui non sine insigni labore Alpibus supe-

elatos Alpes transgressos: ne majores quidem eorum indigenas; sed advenas Italiae cultores, has ipsas Alpes ingentibus saepe agminibus cum liberis ac conjugibus, migrantium modo, tuto transmisisse. Mi- 9 *liti quidem armato, nihil secum praeter instrumenta belli portanti, quid invium aut inexsuperabile esse? Saguntum ut caperetur, quid per octo menses pericu-*

ratis in Italiam descendit, quantas difficultates pauci Gallorum legati eum adeuntes non pertulerunt. Potius itaque videtur, Livium quasi per objectionem proposuisse caussam, ob quam nonnulli in exercitu Hannibalis ab hac expeditione abhorrerent, quod nempe Alpes quidem paucis iter facientibus, non vero magno exercitui, impedimenta secum deducenti, perviae essent: quam deinde in sequentibus tollit. Ita infra 40, 21, 3. *Quum satis inter omnes constaret, viam exercitui nullam esse, paucis et expeditis perdifficillimum aditum.* Utrum vero lectio editionis Mediol. quae vulgo exstat, an potius emendatio Gronovii recipiatur, quod ad sensum adtinet nihil interest. Posterior tamen minus a vulgata recedit, ac facilius *non*, quam *pervias*, [l. *invias*] excidere potuisse puto.

§. 8. *Non pennis sublime elatos Alpes transgressos*] Pal. pr. *non pinnis sublime elatos.* GEBHARD. Ita etiam Flor. *Pennas* a *pinnis* distinguere videtur Quinctil. 1. Inst. Orat. 4. quamvis tamen vulgo haec nomina in libris antiquis a scribis confundantur. V. Gifan. Collect. ad Lucr. v. *Pinna*, Dausqueji Orthogr. part. sec. v. *Penna*, et Cel. Burmann. ad Quinct. I. l. p. 43. Si tamen vera est differentia, *pinnas* esse alarum, *pennam* plumam in pectore, vel in tergo, quam tradit Vlit. ad Grat. Cyn. 83. *pinnis* hic, non *pennis*, legendum erit. Ceterum *pennis in sublime elatos* Lovel. 2. *pennis sublimes elatos* Harl. a m. 1. *pennis sublime elatis* Lovel. 3.

Nec majores quidem ipsorum] Vet. lib. *ne majores quidem ipsorum.* SIG. Non aliter etiam omnes, quibus utor, codices. V. ad 1, 10, 3.

Has ipsas Alpes ingentibus saepe agminibus] Quoties Galli Alpes superaverint ante hoc tempus, tradit supra l. 5, [34.] et Polybius l. 2. SIG. Duae posteriores voces perperam deerant in Harl.

Tuto transmisisse] Vet. lib. *tuto transisse.* SIG. Pal. tert. *transisse.* quod non probo. GEBHARD. Quamvis *transisse* etiam ex meis praeferant Lovel. 3. et Harl. cum reliquis tamen *transmisisse* malo. Eadem verba etiam supra commutabantur hoc lib. c. 20, 9. Vocabulum *tuto* male exsulabat ab eodem Lovel. 3.

§. 9. *Quid invium aut inexsuperabile esse*] *quid majus aut inexsuperabile* Lovel. 3. *quid invium aut insuperabile* Hafn. et Hav. Male. V. supra hoc cap. §. 7. Tum *est*, pro *esse*, Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertner. Hav. et edd. ante Froben.

10 *li, quid laboris exhaustum esse? Romam, orbis ter-*
rarum caput, petentibus quidquam adeo asperum at-
11 *que arduum videri, quod inceptum moretur? Cepisse*
quondam Gallos ea, quae adiri posse Poenus despe-
ret. proinde aut cederent animo atque virtute genti,
per eos dies toties ab se victae: aut itineris finem sperent
campum interjacentem Tiberi ac moenibus Romanis.

1 XXXI. His adhortationibus incitatos corpora cu-

anni 1531. Praeterea mox *quid laboris exhaustum est* Lovel. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et eaedem edd. Sed vulgatum praestat. *exauctum*, pro *exhaustum*, Cant. Primo omissa erat adspiratio. Inde alterum formatum est. Male. 25, 31, 7. *Laborum periculorum, circa moenia Syracusana terra marique tam diu exhaustorum, nequaquam tantum fructum esse.* 26, 31, 7. *Multis terra marique exhaustis laboribus, tandem vi atque armis Syracusas cepi.* 44, 39, 6. *Quantum rursus exhauriendum laboris erat.* Ceterum *per novem menses* Lovel. 5. Male. Supra c. 15, 3. *Octavo mense, quam coeptum obpugnari, captum Saguntum.* Polyb. 3, 19. *Τέλος ἐν ὀκτὼ μησὶ κατὰ κράτος εἷλε τὴν πόλιν.*

§. 10. *Romam, orbis terrarum caput*] Absolvi Livius non potest, ita scribens. quod enim *Romam orbis terrarum caput* Annibal appellat, quis id feret? A decoro valde ea laudatio abit, (praesertim cum hostis) et magis a vero. An enim illo aevo Roma terris caput? Imo nec toti Italiae, Gallis Cisalpinis et Liguribus etiamnum restantibus: et extra eam vix quicquam firmiter in potestate sua ac ditione habuit, praeter Sardiniam et Siciliae partem. En dominam orbis! Aevum suum pro veteri, cum haec scriberet, mente complexus est. PH. RUBEN. 1. Elect. 25. Livium adversus censuram Rubenii excusare conatur Barthius 14. Advers. 10. At non persuadet. Ceterum *caput orbis terrarum* Flor. Mox *atque arduum* exsulat a Lovel. 3.

§. 11. *Cepisse quondam Gallos ea*] Romam intelligit. SIG. *Gallos et ea* Voss. Lovel. 1. et Hearnii N. Verum, τὸ *et* delendum esse, additis notis in Voss. indicatur; in Oxon. N. a m. 2. inductum est. Mox *quae adiri Poenus desperet*, omissa media voce *posse*, Voss. et Lovel. 1. ac 2. at insuper *quae adire Poenus desperet* Gaertn.

Campum interjacentem Tiberi ac moenibus Romanis] *ac finibus Romanis* Latinii Brancal. Male. Intelligitur enim campus Martius, ut Doujatius monuit.

§. 1. *His adhortationibus incitatos*] *His exhortationibus* Lovel. 4. et editi Aldo priores. Sed cap. praec. dixit: *Varie militum versat animos castigando adhortandoque.* Pro vulgato etiam stant reliqui codd.

§. 2. *Postero die, profectus*] *Postera die* Harl. Ber. et Gaertn. Sed v. ad 1, 12, 1. Mox *recta ad Alpes via*, pro *rectior*, Rec.

rare, atque ad iter se parare jubet. Poſtero die, 2
profectus adversa ripa Rhodani, mediterranea Galliae petit: non quia rectior ad Alpes via eſſet, sed, quantum a mari receſſiſſet, minus obvium fore Romanum credens: cum quo, priusquam in Italiam 3
ventum foret, non erat in animo manus conserere.
Quartis caſtris ad Insulam pervenit: ibi Arar Rho- 4
danusque amnes, diversis ex Alpibus decurrentes,

Quantum a mari recessisset, minus obviam fore Romonum credens] Quod conjeceram dudum, Flor. unicus *obvium*. J. FR. GRON. V. ad 1, 26, 2. Praeterea *quontum mari recessisset* Hav. Tum *tanto minus* Lovel. 4. 5. At, saepe omitti *τὸ tantum* praecedente *quantum*, vidimus ad 2, 10, 12.

§. 3. *Priusquam in Italiam ventum foret*] Pal. pr. *in Italiam eventum foret. Evenire* dictum intensive, ut *edomare, edolare, evincere.* GEBH. Similiter etiam Voſſ. et Lovel. 1. *in Italiae ventum foret* Flor. a m. 1. pro quo emendatur m. 2. *in Italiam.* Sed *in Italia ventum foret* Gaertn. Mox *monum conserere*, pro *manus*, Gaertn. et Hearnii D. *monum conferre* ejusdem Hearnii N. Quaeque harum lectionum admitti poſſet, ut exempla probant, quae laudavi ad 6, 42, 5. nisi, vulgatam hoc loco veriorem eſſe, reliquorum codicum consensus clamaret.

§. 4. *Ad Insulam pervenit. ibi Arar Rhodanusque amnes, diversis ex Alpibus decurrentes*] Polybius [3, 49.] *ἧκε πρὸς τὴν καλουμένην Νῆσον, ἔχουσαν δὲ τὴν προσηγορίον ἀπὸ τοῦ συμπτώματος. Τῇ μὲν γὰρ ὁ Ῥοδονὸς, τῇ δὲ Σκώρας προσαγορευόμενος, ῥέοντες παρ᾽ ἑκατέραν τὴν πλευρὰν συμπίπτουσιν.* Mendum tamen puto eſſe in voce *Σκώρας* pro *ὁ Ἄραρ*. SIG. Occultum, sed certum vitium eſt in his Livii verbis. Minime enim *diversis*, sed *diversi*. Ex iisdem enim Alpibus Arar et Rhodanus orti seorsim separatique aliquamdiu fluunt. Seneca in Apocolocynthosi:

Vidi duobus imminens fluviis jugum,
Quod Phoebus ortu semper obverso videt:
Ubi Rhodonus ingens amne proeropido fluit,
Ararque dubitans, quo suos cursus agat.

PH. RUBEN. 1. Elect. 36. Rubenius legit *diversi*, contra MSS. codices. Forte, si quid mutandum, leg. *diversim.* Statim reſtat in Pall. tribus *in mediis campis.* GEBH. *diversi ex Alpibus decurrentes* conjectura eſt Philippi Rubenii. Veteres omnes libri *diversis*. An fuit *divortiis?* Curtius de Tigri et Euphrate l. 5, [1.] *Ipsi amnes ex Armeniae montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod coepere, procurrunt.* Cicero 3. de Oratore [19.] *Ut ex Apennino fluminum, sic ex communi sopientium jugo sunt doctrinarum facta divortia.* J. FR. GRON. Omnia prorsus integritatem hujus lectionis refutant, nec poteſt ullo modo de

agri aliquantum amplexi, confluunt in unum. Mediis campis Insulae nomen inditum. Incolunt prope Al-

Arare ac Rhodano tale quid affirmari; Arare ad Sequanos Helvetiosque tendente, ut patet ex Caesare 1. B. Gall. [12.] Ex aliis MSS. nullam varietatem observatam video: quum tamen Cantabrigiae legerim: *pervenit: Bisarar Rhodanusque.* Itaque idem hoc loco agendum, quod nuper in Polybio [p. 415.] fecimus, reponendumque: *pervenit. Isara Rhodanusque amnes diversis ex Alpibus decurrentes, agri aliquantum amplexi, confluunt in unum. Inde mediis campis Insulae nomen inditum.* Nam Flor. Voss. Gud. cum eodem Cant. *in mediis*; omnes vero *aliquantum*, non *aliquantulum*. His inscribendus est Cluverius 1. Italiae [83, 367.] Et frustratio est Phil. Rubenii, dum quia ex eisdem Alpibus, non diversis, eos amnes currere sibi inculcat, corrigentis *diversi*. *Diversis ex Alpibus* est alia atque alia parte earundem Alpium. Id mutari vix placet. JAC. GRON. Cluverii emendatio, *Isara* pro *Arar* scribentis, confirmatur in Memoriis Academ. Reg. Paris. tom. 2. p. 142. ed. Hag. 1724. DUK. V. etiam Histor. Acad. Reg. inscr. T. 3. p. 295. ed. Amstel. (* Act. Lips. anni 1741. p. 201.) *ad Insulam venit* Hearnii N. altera tamen lectione in marginem rejecta. In verbis proxime sequentibus parum a vulgato differunt codd. mei. *ibi Ara Rhodanusque amnes* legit Lovel. 3. *ibique Arar Rhodanusque amnes* Ber. *ibique Arar Rhodanusque amnis* Lovel. 2. 5. Hafn. Harl. Rec. et Hearnii D. et N. *ibi Arar Rhodanus amnis* Gaertn. Virorum doctorum, *Isara* pro *ibi Arar* subponentium, sententiae adversatur Harduin. ad Plinii 3, 4. eos sincerum vas incrustare, nec scriptoris mentem adsequi pronuncians. Sed nullum, cur ita sentiret, argumentum in medium adfert: quum tamen operae pretium fuisset, caussam sententiae indicasse, vel mentem Livii minus perspicacibus aperuisse. Multa enim vidit, quae praeter eum nemo nec vidit umquam, nec visurus est. Adversatur etiam Doujatius, existimans Insulam hanc, cujus Polyb. et Livius meminerunt, non ad Araris ac Rhodani, sed ad Druentiae ac Rhodani confluentes fuisse, idque variis argumentis firmare conatur. Putat enim Hannibalem, unius diei, aut certe minus quam bidui, itinere a mari remotum, Rhodanum trajecisse; quia equites ejus Numidae, speculatum missi, manus conseruerunt cum equitibus Scipionis, ad ostium Rhodani castra habentis. Id si verum est, fieri non posse statuit, ut Hannibal ab eo loco quartis castris pervenerit ad Araris et Rhodani confluentes, emensis circiter centum quadraginta millibus passuum, et transitis decem majoribus aut minoribus fluviis. Secundo id probari dicit vocibus *diversis ex Alpibus*: Rhodanum enim ex Alpibus Cottiis, Druentiam ex Penninis oriri; quum Arar non ex Alpibus, sed ex Vogeso oriatur. Tertio vocibus *agri aliquantulum*; terrarum enim tractum inter Ararim et Rhodanum majorem esse, quam ut ei convenirent; quum recte conveniant insulae, quam efficit Druentia in Rhodanum influens. Quarto vocibus *ad laevam in Tricastinos*. Si enim Hannibal ad confluentes Araris ac Rhodani usque jam adscendisset, Tricastinos non ad laevam, sed ad dextram habuisset. Quomodo ta-

lobroges, gens jam inde nulla Gallica gente opibus aut fama inferior: tum discors erat. Regni certa- 6

men pro *ibi Arar et Rhodanus* legendum putet, non addidit. Nomen autem *Druentiae* longius et a vulgata et a codicum scriptura recedit, quam ut ob aliquam literarum vel soni similitudinem alterum alteri substitutum fuisse credamus. Tandem Rolin. Granovio consentit in libro lingua Francica conscripto de Hist. antiq. Karthagin. tom. 1. p. 317. Tres itaque viri docti, ex eadem Francia orti, qui patriae periti esse debebant, attamen tres diversas foverunt sententias: ut periculosius et nimis anceps mihi extraneo futurum putem, de ea sententiam interponere. Id unum verum esse videtur, confluentes Druentiae et Rhodani intelligi non posse: nam postea, quam ad alterutram partem (ad utram vero disceptatur) flexisset, ad Druentiam venit, et fluvium hunc transiit, ut Livius infra hoc cap. narrat. Si tamen Granov. *Isara* hic revocari debeat, mallem, priori voce non omissa, legere *ibi Isara et Rhodanus amnes*. Praeterea *diversis ex Alpibus* servant Flor. Voss. Lovel. 2. 4. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. quod optime Cl. Jac. Gronov. exposuit adversus Ruben. ex alia atque alia parte earumdem Alpium. Vogesus enim etiam Alpium pars habetur. Certe Strabo etiam Ararim ex Alpibus oriri scribit 4, 186. Insuper *agri aliquantum* Flor. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Ex reliquis nihil notatum reperio. V. ad 7, 36, 5. Neque inprobabilis est Gron. conjectura *Inde mediis campis*. Nam τῷ *inde*, sive *iñ*, saepe substitutum est *in*. V. ad 10, 20, 6. *In mediis campis* autem hic praeferunt, praeter codd. a Gronovio laudatas, Lovel. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Illa vera praepositio in aliis codd. intercepta est a vocis praecedentis litera finali *m*. V. ad 10, 13, 3. Tandem *Insulae nomen indictum* Lovel. 2. Ber. et Hav. sollemni scribarum lapsu. V. ad 3, 65, 4. *Insulae inclitum nomen*, litera *d* in *cl* resoluta, Lovel. 5. V. ad 10, 24, 2.

§. 5. *Adcolunt prope Allobroges*] Restat in Pall. tribus *Incolunt prope*. GEBH. Tres Pall. Fl. Men. Voss. Aldina *Incolunt*. nt Caesar 1. de Gall. [1.] *Proximi sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bella gerunt*. Sueton. Julio 25. *Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum aggressus*. Noster principio operis. *Qui inter mare Alpesque incolebant*. J. FR. GRON. Similiter Cant. Lovel. quinque, Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav. Livius 5, 33, 6. *Inter Apenninum Alpesque incolebant*. 26, 51, 11. *Cuncti fere, quae cis Iberum incolunt, populi*. 28, 24, 5. *Praesidium gentibus, quae cis Iberum incolunt, inpositum*. 35, 13, 5. *Ad Pisidas, qui circa Sidam incolunt, oppugnandos est profectus*. 38, 16, 10. *Omnibus, quae cis Taurum incolunt, gentibus*. Eodem cap. §. 15. *Quia procul mari incolerent*. c. 37, 1. *Legationes ex omnibus gentibus, quae cis Taurum incolunt, conveniebant*. 40, 41, 3. *Qui eorum circa Macram fluvium incolebant*. V. etiam ad 22, 20, 10. Eodem modo *calere* sine casu absolute ponitur. V. ad 38, 18, 12.

Jam inde nulla Gallica gente opibus aut fama inferior:,

mine ambigebant fratres. major, et qui prius imperitarat, Brancus nomine, minore ab fratre et coetu
juniorum, qui jure minus, vi plus poterant, pelle-
7 batur. Hujus seditionis peropportuna disceptatio

tum discors erat] *jam nulla inde* Lov. 4. 5. et Harl. Male. V. ad 3, 36, 1. *opibus atque fama* Lovel. 4. et 5. Deinde *discors erat illa gens regni certamine. Regnum ambigebant fratres* Lov. 3. et Hafn. *discors erat regni certamine. Regnum ambigebant fratres* Ber.

§. 6. *Minor erat fratre et coetu juniorum, qui jure minus, qui plus poterat, pellebatur*] Vos sic emendastis: dictionem *jure* delestis rubra sive violacea linea, addidistisque alias dictiones, sic: *qui minor, ab eo, qui plus poterat, pellebatur.* O lippi, o aliis, quae vobis multa est, lippitudinem exprobrantes! estne istud servare similitudinem, servare numerum literarum in conjectanda scripturae veritate, alias dictiones eximere, alias adjicere? Videte, quanto id a me sincerius custoditur. *ambigebant fratres: major, et qui prius imperitarat, Brancus nomine, minore a fratre et coetu juniorum, qui,* (vel *quia*) *jure minus, vi plus poterat, pellebatur.* VALLA. Manarunt haec, ut vulgata sunt, a Valla. Pall. codd. mire hic laceri sunt ac deformes: quippe sec. (a quo pauxillum discrepat pr.) *minor erat fratre: et coetu juniorum qui minus ab eo, qui plus poterat, pellebatur.* Tert. vero, *major erat frater et coetu junior, qui jure minus, qui plus poterat, pellebatur.* GEBH. *qui jure minus, vi plus poterat* ad *fratrem* referre serum est, ad *coetum* ineptum. Ergo ad *juniores*; et legatur invitis omnibus libris *poterant.* J. FR. GRON. Quemadmodum tempore Vallae legebatur, praeferunt Florent. Lovel. 1. 4. et Harl. Ab illis parum discedit Gaertn. *minor erat fratre coetu juniorum*, omissa particula *et*, praeferens. Eamdem omisit Cant. et insuper legit *vi plus poterat.* Voss. etiam *vi plus poterat*, et in principio *minore fratre* a m. 2. Alii latius latiusque divertunt. *minor erat fratre et coetu junior, qui minus ab eo, qui plus poterat, pellebatur* inveni in Lovel. 2. *minor erat fratre coetu juniorum, qui jure minor eum, qui plus poterat, pellebat* in Hearnii N. *minor erat fretus coetu juniorum, qui jure potior erat ab eo, qui plus sui poterat, pellebatur* in Hav. *minore fratre coetuque inimicorum pellebatur, qui jure minus, vi plus poterat* in Ber. *a minore fratre et coetu juniorum, qui jure minus ni plus poterat, pellebatur* in Lovel. 4. *a minore tum fratre et coetu juniorum, qui jure minus, vi plus poterant, pellebatur* in Lovel. 5. in quo illud *poterant*, quod Gronov. ex conjectura reponebat, offendi. (* v. Act. Lips. anni 1741. p. 202.) Et lectio haec, quae sensui satisfacit, probari posset, nisi, qnum admodum recens sit, suspicio foret, librarium emendationem Vallae recepisse. Paullo ante *major, qui prius imperitarat*, ejecta copula *et*, legendum esse, ad marginem Livii conjecit Cl. Ant. Perizonius. Sed, copula trajecta, *qui et prius imperitarat* conjicit Crevier. Deinde *Braneus* Flor. Voss. Lovel. 1. 4. et Hav. *Biraneus* Ber. *Brāneus* Gaertn. *Branius* Hearnii D.

quum ad Hannibalem rejecta esset, arbiter regni factus, quod ea senatus principumque sententia fuerat, imperium majori restituit. ob id meritum com- 8
meatu copiaque rerum omnium, maxime vestis, est

§. 7. *Ad Hannibalem rejecta esset*] *dejecta* Voss. Lovel. 1. Harl. Rec. Hearnii N. et priscae edd. Sed alibi ea verba inter se commutantur in Mstis. V. ad 5, 22, 1. 22, 24, 7. 24, 2, 6. et viros doctos ad Cic. 2. Catil. 1. Quin et, passim literas *D* et *R* in codd. confundi, dictum est supra ad 9, 10, 6. *delata* Lovel. 2. 4. 5. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii N. in margine. *delata esset* etiam Flor. a m. 2. quum ante scriptum fuisset *delectasset*. Sed, *rejicere* in hac re proprium esse, vidimus ad 2, 22, 5. Paullo ante *discensionis*, pro *disceptationis*, Ber. *dissensionis* Hearnii N. *diserepationis* Hafn. Alibi hae voces confunduntur a scribis. V. supra ad 3, 31, 8. 10, 18, 7. (* 35, 17, 2.) et viros doctos ad Tertull. 5. adv. Marc. 10.

Quod erat senatus principumque sententia futurum] Voss. et Men. *quod ea*. Flor. et Gud. *quod ea senatus principumque sententia fuerat*. de quo dubitare nefas. J. FR. GRON. *quod ea* etiam Lovel. 1. 2. 4. Harl. et Hav. *quod erat ea* Cant. *quod ea senatus principumque sententia futura* Lovel. 5. *quod ea senatus principumque sententia fuerit* Ber. et Hearnii N. unde lectio, a Gronovio inventa ac probata, firmatur; quam in contextum recepi, quemadmodum et fecit Crevier.

§. 8. *Ob id meritum commeatu copiaque rerum omnium et vestimentis est adjutus*] Iterum corrupti codd. MSS. Pal. pr. *ob id emeritum commeatu maxime copiaque rerum omnium vestis est adjutus*. sec. *ob id emeritum commeatus copiaque rerum omnium et vestis est addita*. tert. *ob id emeritum commeatus copiaque rerum omnium et vestis est traditus*. GEBHARD. Scripti o. et Andr. Becc. Ven. Tarv. Ald. Juntas *et vestis*. Ascensius et Mag. jam mutatum habent: sed male. Cicero in Verrin. [1, 10.] *Argenti vestisque stragulae quod fuerit, curasse auferendum*. Iterum, [2, 72.] *Plurimam vestem Melitensem, plurimam stragulam*. Noster 31, [17, 6.] *Aurum et argentum in forum deferri, vestem pretiosam in naves*. 44, [26, 9.] *Quanta omnium praeparata cura regis copia multitudini foret, quibusque muneribus principes advenientes vestis argenti equorumque excepturus rex esset*. Sed plus hic infuscati. Promiscui libri *copiaque rerum omnium vestis*, sine copulativa: quod mirabar, priusquam in Fl. et Gud. inveni: *copioque omnium rerum, maxime vestis*. Hoc quoque praeclarum: sed tamen aliquid superest. Flor. Voss. Men. *quod inf. fr. Alpes praeparari*. Totum igitur accipe ex Gudiano: *Ob id meritum commeatu copiaque rerum omnium, maxime vestis, est adjutus, quam infames frigoribus Alpes praeparari cogebant*. J. FR. GRON. *ob id emeritum* Voss. Lovel. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Neque aliter scriptum primo exstitit in Flor. ubi deinde litera *e* initialis expuncta est. In verbis sequentibus Gronov. edidit *commeatu copiaque rerum omnium*

adjutus, quam infames frigoribus Alpes praeparari
9 cogebant. Sedatis certaminibus Allobrogum, quum jam Alpes peteret, non recta regione iter instituit; sed ad laevam in Tricastinos flexit; inde per extremam oram Vocontiorum agri tetendit in Tricorios: haud usquam inpedita via, priusquam ad Druentiam

et vestis est adjutus, quod servant Hearnii Oxon. et Ber. neque aliquid ex Rec. notatur. sed *commeatu copiaque rerum omnium vestibus est adjutus* habet Lovel. 5. *commeatum copiaque rerum omnium et vestis est additus* Lovel. 1. et 4. neque aliter Gaertn. nisi quod *adjutus* praeferat. *commeatum copiaque rerum omnium et vestis est traditus* Cant. *commeatus copiaque rerum omnium vestitusque est additus* Lovel. 2. *commeatus copiaque rerum omnium vestis et additus* Lovel. 5. *commeatu copiaque rerum omnium vestis est additus* Voss. *commeatu copiaque rerum omnium vestis est adita* Hafn. *commeatu copiaque rerum omnium vestimentis adjutus* Hav. *commeatus copiaque rerum omnium maxime vestis est aditus* Harl. Praeterea *quae inf. fr. A. parare cogebant* Ber. *quae infames frig. Alpes praeparari cogebant* Lovel. 1. et Voss. *quod infames frig. Alpes praeparare cog.* Lovel. 4. Cant. Rec. et pleraeque antiquarum edd. *quos inf. fr. A. praeparari cog.* Lovel. 3. *quod inf. fr. A. praeparari cog.* Lovel. 2. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *quam inf. fr. A. praeparari cogebant* Hafn. Ex his singulis patet, optime Gronov. hujus loci veram lectionem ex Cod. constituisse, quam etiam exprimi in contextu jussi.

§. 9. *Ad laevam in Tricastinos flexit* etc.] Tricorii oppidi meminit Plinius 3, 4. Caeterum cum in Allobrogibus jam esset Hannibal, Alpes transiturus, quomodo ad laevam in Tricastinos potuit flectere iter? quomodo deinde in Tricorios, atque adeo ad Druentiam flumen? Polybius certe ea non habet, undeunde acceperit Livius. Ego *ad dextram* malim legere, sive locorum ignorantia, sive casu lapsus Livius, sive denique temporum injuria id erroris in auctoris codicem manaverit. GLAR. De hoc itinere nihil Polybius: at Ammianus 15, [10.] *Annibal Taurinis ducentibus accolis per Tricastinos, et oram Vocontiorum extremam ad saltus Tricorios venit. indeque exorsus aliud iter ante hac insuperabile fecit, excisaque rupe in immensum elata [per] Druentiam flumen gurgitibus vagis in totum regiones occupavit Etruscas.* SIG. Non recta ad Alpes (quod fuisset per Peninas aut Grajas) ivit, sed flexit in ulteriora, ut ad Cottias postea dictas perveniret. *ad laevam* inquit. quomodo? profecto *ad dextram*, nisi si relegere iter, et transire iterum Rhodanum voluit. Tabulas geographicas vide, et Glareanum, qui Livium incuriae vel erroris hic notat. Ego legendum putem *a laeva*: et verum est. nam fluvium ad laevam reliquit, et ab eo flexit in Tricastinos, et mox Vocontios. LIPS. Cent. 1. ad Belg. Ep. 93. Iter hoc Hannibalis describit etiam Silius 3, 466. ubi, postquam narrasset,

flumen pervenit. Is et ipse Alpinus amnis longe 10
omnium Galliae fluminum difficillimus transitu est. nam, quum aquae vim vehat ingentem, non tamen navium patiens est: quia nullis coërcitus ripis, plu- 11
ribus simul, neque iisdem alveis fluens, nova semper vada novosque gurgites faciens, (et ob eadem

quemadmodum Rhodanum transierit, addit:

Jamqae Tricastinis intendit finibus agmen,
Jam faciles campos, jam rura Vocuntia carpit.
Turbidus hic truncis saxisque Druentia laetum
Ductoris vastavit iter.

Ceterum *ad laevam* in omnibus constanter scriptis superest, nisi quod *ad lenam* sit in Hav. et tamen, ut vel *addextram*, vel *a laeva*, quod propius ad vulgatum accedit, legamus, ratio itineris Hannibalici exigere videtur. Deinde *in Ticastinos* Hearnii N. *inter Castinos* Hav. *in Curstastinos* Lov. 3. Hinc *Vocuntiorum* Lovel. 2. *Vocuorum* Voss. *Vocentiorum* Ber. et Hearnii N. *Vecontinorum* Hav. *Nocontiorum* Hafn. Tum *tendit* Flor. Voss. Lovel. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Postea *in Trigorios* Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. et Hearnii D. ac N. a m. 2. (in quo *in Tigorios* est a m. 1.) *in Trigoros* Ber. *ad Trigorios* Lovel. 3. *inter Gorios* Hav. Deinde *ad Ruentiam* Lovel. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. et Hearnii D. ac N. Neque aliter erat in Flor. a m. 1. prima litera vocis *Druentiam* ab ultima praepositionis praecedentis elisa. V. ad 2, 44, 6. *ad Durentiam*, literis transpositis, Cant. *ad Adruentiam* Gaertn. Tandem *pervenerat* Ber.

§. 10. *Is et ipse Alpinus amnis*] *Isque ipse* Lovel. 4. et 5. reliquis invitis.

§. 11. *Novæ semper vada novosque gurgites faciens*] Tò *faciens* prodiit ex officina Mediolanensi. Romae ignoravit Andreas, et arguunt *voϑeías* omnes scripti. Livius verbum *volvens* ad haec omnia sufficere putavit: nam et *vada volvere ac gurgites* bene dicitur amnis, qui volvendo arenas facit vada hac, illac gurgites. J. FR. GRON. Illud *faciens* deest etiam in Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Gaertn. et Hearnii Oxon. D. et N. Cl. Crevier. expeditissima videtur lectio, quam Campanus expressit, *pluribus simul neque iisdem alveis fluens, per nova semper vada novosque gurgites, et ob eadem* etc. Insuper *semper*, quod in reliquis Mstis superest, in uno deficit Ber. Paullo ante *nullis coactus ripis*, pro *coërcitus*, Hearnii N. quod ex alterius expositione ortum videtur. Curtius 6, 4. *Angustioribus coërcitus ripis iter cogit.* 9, 2. *Angustis ripis coërcitu, et in angustiorem alveum elisa torrentes aquas invehunt.* Praeterea *non iisdem alveis*, pro *neque iisdem*, Lov. 4. et 5. In sequentibus *peditis quoque incerta via est* Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. et Hearnii N. *peditis incerta via est* Lov. 1. *peditis quoque certa via est* Hafn. *peditis quoque via incerta est* Lov. 2. et Ber. *quoque impeditis incerta via est* Rec. *pediti quo-*

pediti quoque incerta via est) ad haec saxa glareosa volvens, nihil stabile nec tutum ingredienti praebet;
12 et tum, forte imbribus auctus, ingentem transgredientibus tumultum fecit, quum super cetera trepidatione ipsi sua atque incertis clamoribus turbarentur.

1 XXXII. P. Cornelius consul, triduo fere post,

que incerta est via Flor. Silius 3, 472.

Ac vada translato mutat fallacia cursu,
Non pediti fidus, patulis non puppibus aequus.

Ad haec saxa glareosa volvens, nihil stabilis nec tuti ingredienti praebet] Veteres libri *glomerosa*. recte. Subdit enim, *nihil stabilis nec tuti ingredientibus praebet*. SIG. Editio antiqua Mogunt. *nihil stabile nec tutum ingredienti praebet*. Sed de Druentiae violentia poëtam audiamus [Silium 3, 468.]

Turbidus hic truncis saxisque Druentia laetum
Ductoris vastavit iter etc.

MOD. Sunt haec in fornace Sigonii cusa, qui, recentissimae notae MS. libro usus, plurimum interpolavit nitidissimum Romanae historiae auctorem. Pall. pr. et sec. *ad hoc saxa glareosa volvens, nihil stabile nec tutum ingredienti praebet*. GEBH. Sic partim a Sigonio, partim ab Aldo. Scripti tamen fere, ut Andreas: *glareosa*, at *nihil stabile nec tutum*. Unus e Pall. Tarvis. Ven. Bec. Asc. Aldus, Mogunt. etiam *globosa*. Sic 38, [29, 4.] *Saxis globosis, quibus ferme arenae immistis strata littora sunt, funda mare apertum incessentes*. Plinio tamen *glareosum solum*, et Columellae *glareosa loca*. Sed *saxa glareosa* parum bene. Scribe *ad haec saxa glareasve*, vel *glareasque*. J. FR. GRON. 25, 17, 2. *Saxisque, quae volvit amnis, propugnantem*. JAC. GRON. *ad hoc* Flor. Ber. et Harl. V. ad c. 62. hujus lib. §. 10. *Tò haec* deerat in Cant. Tum *saxa globosa* Lov. 4. 5. et Brancal. Latinii. *saxa gloriosa* Lov. 1. et Hav. *saxa glariosa* Harl. et Hafn. Non displicet Gronovii conjectura *saxa glareasque*, vel *glareasve*. Colum. 6, 23. *Stabula sunt optima saxo aut glarea strata*. et lib. de Arbor. c. 17. *In imum scrobem lapidem glareamque abjicere*. Hinc *volens* Cant. scribae lapsu. V. ad 4, 49, 16. Deinde *nihil stabile nec tutum* omnes scripti mei: quod recte Gronov. contextui, unde ab Aldo ejectum fuerat, restituit. Denique *ingredientibus* Harl. a m. 1.

§. 12. *Et tum, forte imbribus auctus*] quod eum *forte imbribus actus* Lovel. 2. *actus* etiam Voss. a m. 1. V. infra hoc lib. ad c. 61, 4. *qui tum forte* Hav. *et cum forte* Lov. 3. 4. et Gaertn. Mox *tumultum facit*, pro *fecit*, Lov. quinque, Hafn. et Gaertn. Tandem *clamoribus terrebantur*, pro *turbabantur*, Lov. 4.

§. 1. *P. Cornelius consul*] *P. Cornelius Scipio consul* Hearnii L. 1. Contra praenomen omittitur in Ber. et Gaertn.

quam Hannibal ab ripa Rhodani movit, quadrato
agmine ad castra hostium venerat, nullam dimican-
di moram facturus. ceterum, ubi deserta munimen- 2
ta, nec facile se tantum praegressos adsecuturum
videt; ad mare ac naves rediit, tutius faciliusque
ita descendenti ab Alpibus Hannibali obcursurus.
Ne tamen nuda auxiliis Romanis Hispania esset, 3

§. 2. *Nec facile se tantum progressos adsecuturum*] Lege *praegressos*. Voss. *praeversos*. sed ad marginem *progressos*. J. FR. GRON. Si excerptis cod. Voss. quae habeo, credere licet, is legit *perversos* in contextu, *praegressos* in margine. At Hearnii N. *progressos* quidem a m. 1. sed *praegressos* a m. 2. praefert. Non tantum *praegredi* et *progredi*, sed et plura alia verba, cum praepositionibus *prae* et *pro* composita, passim a librariis confundi, supra dictum est ad 9, 10, 7. *se* deficit in Ber. a m. 1. qui etiam paullo ante ostentat *munimenta deserta*. Voss. *deserta munita*.

Ad mare ad naves rediit] Pall. pr. et sec. *ad mare ac naves rediit*. tert. *ad naves ac mare rediit*. GEBH. Sic jam Mog. Sed priores et scripti *ad mare ac naves*. 22, [19, 7.] *Tumultusque prius in terra, quam ad mare et ad naves, est ortus*. 25, [15, 17.] *Atinio cum suis ad mare ac naves deducto*. J. FR. GRON. Vulgata lectio defendi posset ex 31, 42, 6. *Per aversam partem castrorum ad tumulum, ad castra Athamanum perfugiunt*. ubi v. quae notantur. Id tamen ne probare possim, obstat auctoritas Mstorum, qui omnes, etiam mei, uno excepto Cant. legunt *ad mare ac naves rediit:* quod etiam servant edd. Rom. anni 1472. et Parm. Ita infra 27, 28, 17. *Tantus pavor Romanis est injectus, ut passim ad mare ac naves fugerent*. 30, 36, 1. *Cum ingenti praeda ad mare ac naves rediit*. 37, 13, 9. *Exutosque magna parte praedae ad mare ac naves redegit*. 41, 7, 10. *Ceteros inermes fusosque ad mare ac naves fugisse*. 42, 63, 12. *His gestis in Boeotia ad mare oc naves rediit*. *ad mare ad naves* autem non apud primos Moguntinos obvium est; sed ita jam legunt iis antiquiores edd. Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, et Veneta anni 1498. quod Moguntini deinde revocarunt, quum interim alii recte *ad mare ac naves* restituissent. Solent autem voculae *ad* et *ac* innumeris locis commutari. V. ad 2, 10, 8. c. 12, 8. 3, 42, 7. 4, 12, 3. c. 17, 1. 6, 14, 12. c. 28, 1. c. 35, 3. c. 36, 12. 7, 12, 10. c. 19, 9. c. 40, 2. 9, 5, 9. c. 44, 7. 10, 17, 8. c. 18, 7. hoc lib. c. 46, 6. 22, 1, 12. c. 28, 9. 23, 19, 9. 28, 19, 16. 41, 27, 7. Adde Cel. Burm. ad Suet. Caes. 38.

Faciliusque ita descendenti ab Alpibus Hannibali obcursurus] Clariss. Ant. Perizonius ad marginem Livii notavit, vel voculam *ita* inducendam, vel locum hoc modo sibi refingendum videri: *faciliusque ratus descendenti ab Alpibus Hannibali occursurum*, vel *occurrere*. Codices nihil mutant, nisi quod unus Ber. a m.

quam provinciam sortitus erat, Cn. Scipionem fra-
trem cum maxima parte copiarum adversus Hasdru-
4 balem misit; non ad tuendos tantummodo veteres
socios conciliandosque novos, sed etiam ad pellen-
5 dum Hispania Hasdrubalem. ipse cum admodum exi-
guis copiis Genuam repetit, eo, qui circa Padum
6 erat, exercitu Italiam defensurus. Hannibal ab
Druentia campeſtri maxime itinere cum bona pace

1. legat *tutius facilius descendenti ab Alpibus Hannibali.*

§. 3. *Sortitus erat, Cn. Scipionem fratrem cum maxima parte copiarum adversus Hasdrubalem misit*] Pal. pr. *cum magna.* GEBH. V. ad Epit. Liv. 50. *sortitus erat consul, Scipionem fratrem* Rec. *Cn.* praenomen et *consul* etiam commutantur 7, 16, 3. *sortitus erat, Cn. Scipionem fratrem suum* Ber. V. ad 5, 46, 1. Tum *adversus Hannibalem* Harl. Paullo ante *nec tamen nuda* Hearnii D. V. ad Livii 3, 47, 7. *ne tam nuda* Ber. V. ad 22, 59, 13.

§. 4. *Non ad tutandos tantummodo veteres socios*] Omnes tres Pall. *non ad tuendos.* GEBH. Tres Pall. Men. *tuendos.* Voſſ. *adjiciendos*, et in margine *alliciendos.* J. FR. GRON. *adjiciendos* unus meorum Lov. 1. *tuendum* etiam unus Lov. 3. sed *tuendos* Flor. Cant. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. quod tot codicum auctoritate confisus recepi. Mox *sed ad pellendum*, media voce *etiam* neglecta, Ber. quam etiam a Pal. tert. omitti Gebh. ad §. 7. notavit. *sed etiam ad expellendum* Voſſ. *sed etiam ad depellendum* Hav.

§. 5. *Ipse cum admodum exiguis copiis Genuam repetit*] Antea *Placentiam.* At *Genuam* habent et veteres libri, et Ammianus [15, 10.] loco citato. Supra autem [c. 26, 3.] dixit, eum praeter oram Ligurum pervenisse Massiliam. SIG. *idem cum admodum* Ber. et Hearnii N. Tum *Jenuam* Ber. Gaertner. et Hearnii N. *Jenevam* Rec. *Januam* Lov. 3. Hafn. et Hearnii N. in cujus tamen margine eſt *Genuam*, quod pro *Placentiam* Aldus jam recepit, et exſtitit etiam in edd. Rom. anni 1472. ac Parm.

Eo, qui circa Padum erat, exercitu Italiam defensurus] *Tò qui* non adparet in Voſſ. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hearnii D. ac N. nisi quod ultimo huic adjectum sit a m. 2. Deinde *exercitus* Flor. Cant. Voſſ. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hearnii N. et, eodem teſte, Romana ed. Aleriensis, quod etiam habebat Rom. anni 1472. Mediolan. anni 1480. et Parm. Denique *descensurus* Hav. quae verba librarios etiam alibi commutaſſe, infra videbimus ad 39, 24, 9.

§. 6. *Ab Druentia campestri maxime itinere cum bona pace ad Alpes*] *ab Ruentia* Lov. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. V. ad cap. praec. §. 9. *ab Adruentia* Flor. Cant. Lov. 1. Gaertn. Harl. Ber. Hafn. et Rec. qui indicare

ad Alpes incolentium ea loca Gallorum pervenit.
Tum, quamquam fama prius (qua incerta in majus 7
vero ferri solent) praecepta res erat, tamen ex propinquo visa montium altitudo, nivesque coelo prope inmixtae, tecta informia inposita rupibus, pecora jumentaque torrida frigore, homines intonsi et inculti, animalia inanimaque omnia rigentia gelu, cetera visu, quam dictu, foediora, terrorem reno-

videntur, duplicem se scripturam *ab* vel *a Druentia* invenisse. Deinde *ad Alpes cum bona pace incolentium ea loca Gallorum pervenit* Flor. et Ber. Vox *Gallorum* exsulat ab Harl.

§. 7. *Quamquam fama prius (qua quidem incerta in majus vero ferri solent) percepta res erat*] *Tò quidem* abest a Pall. tribus: sicut paullo ante *τò etiam* a Pal. tert. GEBH. Tres Pall. et Voss. ablegant *τò quidem*: dein Voss. et Men. *praecepta*. Ego vero libens induxerim *τò res*: ut *praecepta erat* respiciat *τò altitudo*: aut etiam fecerim *praecepta erant*. nempe omnia, quae mox exponit. Nam *prius praecepta* non magis me offendit, quam alibi *ante praecautum*: nisi *τò prius* delere mavis. J. FR. GRON. Flor. Voss. Gud. *quae incerta*. Gudianus etiam et Andreas *solet*. Fore *quae incerta in majus vero ferre solet*. Flor. quoque *praecepta*. IDEM. Nullus etiam meorum codd. *τò quidem* agnoscit, nisi solus Cant. qui contra praecedens *qua* omisit. Tum *qua incerta in majus oratio ferri solet* Lov. 1. *quam incerta in majus oratio ferri solet* Voss. *fama priusquam incerta immaniora ferri solent* Lov. 3. *fama plusquam in cetera in manis omnino ferri solent* Lov. 5. *fama prius incerta in majus vero ferre solent* Harl. *fama prius qua incerta in majus omnino vero ferri solent* Gaertn. *qua* (*quae* a m. 2.) *in cetera* (*incerta* a m. 2.) *in majus vero ferri solet* Flor. *qua incerta immanis vero ferri solet* Hafn. *quae incerta in majus vero ferri solet* Ber. et Hav. ut et mihi Gronovii conjectura verisimilis videatur. *praecepta* autem non tantum mei, praeter Harl. et Hav. omnes, sed et Hearnii Oxon. cujus caussa nequaquam vocula *prius* delenda est. *prius praecipere* etiam dixit Lucret. 6, 1046.

Propterea quia nimirum prius aestus ubi aeris
Praecepit, ferrique vias possedit apertas.

ubi v. Lambin. et quae notantur supra hoc lib. ad c. 20, 8. *percipere* autem et *praecipere* saepe in codd. commutantur. V. ad 7, 26, 8. Voculam autem *res* omnes libri tuentur, quibus invitis inducere non audeo.

Animalia inanimaliaque omnia] Sic vos. At debuistis mutare istud *inanimalia*, quod non reperitur, in id, quod consuetum est, *inanima*. VALLA. Et hoc [*inanimaque*] Mediolanensis est officinae, acceptum a Laur. Valla. Romani et scripti *inanimaliaque*. Lege *inanimataque*.

8 varunt. Erigentibus in primos agmen clivos adparuerunt inminentes tumulos insidentes montani: qui, si valles occultiores insedissent, coorti in pugnam
9 repente, ingentem fugam stragemque dedissent. Hannibal consistere signa jubet; Gallisque ad visenda loca

Statim quoque consensu scripti *terrorem renovarunt*, non *renovavere*. J. FR. GRON. *animaliaque omnia rigentia gelu* Lov. 2. Gaertn. et Hearnii D. atque a m. 1. N. *animalia inanimalia rigentia gelu* Ber. a m. 1. qui *inanimaliaque rigentia* habet a m. 2. *animalia inanimaliaque omnia rigentia* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Hearnii N. a m. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Si *inanimataque* codd. auctoritate firmaretur, omnino probarem. Id enim vocabulum adversus Vossium satis adseruit Borrich. in Cogitat. de ling. Lat. p. 127. Nunc, ut propius ad scriptorum lectionem accederem, vellem *inanimătiaque*, sive *inanimantiaque*, modo eam aevi Liviani vocem esse constaret, quam apud Senecam invenio Ep. 58. *Hoc sic dividam, ut dicam; corpora omnia aut animata esse, aut inanimantia.* et paullo post. *Corpus quomodo divido? ut dicam, aut animantia sunt, aut inanimantia.* Voce *animantia* Livius usus est, sed ei obposuit *inanima*, 41, 18, 4. *Satiati caede animantium, quae inanima erant, parietibus adfligunt.* Donec igitur de *inanimans* melius constet, τῷ *inanimataque* Gronovii controversiam non movebo, quamvis etiam id me alibi apud Livium legère non memini. Deinde *renovarunt* etiam omnes mei. *renovant* Hearnii D. *renovare* primae edd. quod postea mutatum est in *renovavere*. Aldus deinde in erratis substituit *innovarunt*: quod obtinuit, usque dum Froben. anno 1531. *renovavere* revocaret.

§. 8. *Erigentibus in primos agmen clivos adparuerunt inminentes tumulos insidentes montani*] *Erigentibus agmen in clivos* Lov. 2. *Erigentibus primis agmen in primos clivos* Ber. *Erigentibus primis agmen in clivos* Hafn. Gaertn. et Hav. Manus docta ad marginem ed. Curionis scribendum conjecit *Emergenti in primos agmini clivos*. *Erigere* in hac re saepissime a Livio adhibetur. V. ad 10, 26, 8. Tum *properaverunt inminentes* Hav. *apparuerunt inde inminentes* Ber. a m. 2. Hinc *montani insidentes* Gaertn.

Qui, si valles occultiores insedissent] Pal. sec. *valles insedissent occultiores*. At pr. *qui si valles occultiores in se dedissen'*. Persuadeo mihi, legendum omnino fore *insesedissent*, ab antiquo praeterito *insesedi*. Sic veteris historici Sisennae fragmentum ex vestigiis cod. MS. restitui, *proloqui supersederunt de virtute eorum accusanda*. Sic Antias dixit *occecurrit*. V. Antiq. Lect. 1, 14. GEBH. *qui si valles occultiores in se dedissent* etiam Harl. Gebhardi conjecturam *insesedissent* verissimam esse, ego etiam mihi persuadebo, ubi nobis probaverit,

loca praemiſſis, poſtquam comperit, transitum ea non eſſe, caſtra inter confragosa omnia praeruptaque, quam extentiſſima poteſt valle, locat. Tum per eosdem Gallos, haud sane multum lingua moribusque abhorrentes, quum se inmiscuiſſent conloquiis montanorum, edoctus interdiu tantum obsi-

Livium hiſtoricum decere, quae Ennium aut Pacuvium, et *optimo* seculo linguae Latinae eodem modo Romanos locutos eſſe, quo Numa in carminibus Saliaribus. *in valles occultiores insedissent* Voſſ. Lovel. 1. Rec. Gaertn. et Hearnii N. a m. 1. Male. Infra 22, 28, 7. *Quot quemque locum apte insidere poterant.* 25, 17, 3. *Ab insidentibus forte locum duabus turmis Numidarum circumventum scribunt.* 26, 44, 2. *Quingentis militibus arcem insedit.* 35, 4, 4. *Saltum, qua transeundum erat Romanis, insederunt.* c. 11, 2. *Ipsas fauces exercitus Ligurum insedit.* 36, 30, 5. *Qui tam inpeditum saltum nullo praesidio, ut clauderet transitum, insedisset.* 38, 2, 10. *Per notos calles breviore via praegressi transitus insedere.* 44, 2, 9. *Perseus omnes saltus insidere praesidiis statuit.* V. ad 9, 15, 3. et quae notavi ad Silii 12, 486.

Coorti in pugnam repente, ingentem fugam stragemque dedissent] *ad pugnam* Flor. et Harl. supra 4, 56, 4. *Fama adfertur, summa vi ad bellum coortos.* Sed nec alterum damno. 7, 3, 9. *Omnibus in eum tribunis plebis coortis.* Tum *edidissent* Gaertn. Verum, licet alibi forte apud Livium *edere stragem* obcurrat, quum tamen alii codd. vulgatum servent, verius videtur, ultimam literam τοῦ *stragemque* in voce sequenti perperam repetitam, atque ita ex *dedissent* factum eſſe *edidissent:* praesertim quum *dare stragem* in Livio obvium sit. 4, 30, 8. *Stragem siti pecorum morientium dedit.* c. 33, 8. *Ruinae similem stragem eques dedit.* 7, 23, 10. *Stragemque inter se caede ipsa foediorem dare.* Ceterum *fugam ac stragem* Rec.

§. 9. *Consistere signa jubet; Gallisque ad visenda loca praemissis*] Legatos Bojorum intelligit, qui se hujus itineris duces futuros eſſe profeſſi fuerant. SIG. *consistere signa jussit* Flor. et Cant. Vox autem *loca* non exſtat in Lov. 3.

Inter confragosa omnia praeruptaque, quam extentissima potest valle, locat] Initio fuerat in Pal. tert. *quam extentissima pote.* Sicut Prop. [2, 1, 46.]

Qua pote quisque in ea conterat arte diem.

Et saepiſſime utitur P. Syrus. GEBH. Id mihi ita per compendium pro *potest* in eo cod. scriptum fuiſſe videtur, aut error librarii habendus eſt. Alibi enim Livius aut ceteri ejus seculi scriptores prosaïci ita non loquuntur. Ceterum *confragosa omnia et praerupta* Ber. Deinde *extensissima* dedit ultima Gruteri ed. quod poſteriores retinuerunt. At *extentissima* supereſt in Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Infra 30, 19, 1. *Profectus, quantum pati viae per vulnus poterat, itineribus extentis.*

§. 10. *Tum per eosdem Gallos*]

deri saltum, nocte in sua quemque dilabi tecta; luce prima subiit tumulos, ut ex aperto atque inter-
11 diu vim per angustias facturus. Die deinde simulando aliud, quam quod parabatur, consumto, quum eodem, quo constiterant, loco castra communissent,
12 ubi primum degressos tumulis montanos laxatasque sensit custodias, pluribus ignibus, quam pro numero manentium, in speciem factis, inpedimentisque cum equite relictis, et maxima parte peditum;

Uberius Pal. sec. *Tum per eosdem Gallos, quos praemiserat ad visenda loca.* GEBH. Una adhuc voce auctior Lov. 2. *Tum per eosdem Gallos, quos ante praemiserat ad visenda loca* dedit. Sed illa ex praecedenti ad marginem adscripta perperam in contextum inrepserunt. Mox *obsederi*, pro *obsideri*, Lov. 1. V. ad 9, 2, 3. Deinde *noctem* Cant. Sed ultima litera repetita est ex similitudine vocis sequentis. V. ad 3, 48, 5. *Interdiu* et *Nocte* hic obponuntur, de quo v. ad 40, 10, 7.

Ut ex aperto atque interdiu viam per angustias facturus] Sic quoque primi Mediolanenses. Scripti et Romae Andreas, *ut ex aperto atque interdiu vim per angustias facturus.* Quod quid necesse fuerit mutari, non video. V. ad 32, 9, 8. J. FR. GRON. *vim* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. Gaertner. Hav. Hearnii N. et apud Crevier. editio Campani. Inter versus tamen in Voss. pro *vim* adscribitur *iter*. Sed vox tota omissa est in Hearnii L. 1. unde etiam praeclare τὸ *vim* adstruitur. Quum enim per compendium *ut* scriptum fuisset, a vocis praecedentis literis ultimis id interceptum est. Porro voces *vim* et *viam* alibi scribae in membranis vetustis commutarunt. V. ad locum laudatum 32, 9, 8. Praeterea *ut ex ea aperto* Flor. Voss. Lov. 1. 2. a m. 1. Harl. et Hav. *ut ex eo aperto* Gaertn. *ut ex ea aperte* Lov. 4. et 5.

§. 11. *Quum eodem, quo constiterat, loco castra communisset*] Pall. tres *cum eodem, quo constituerant, loco castra commovissent.* GEBH. Scripti *eodem, quo constiterant, loco castra communissent.* ut intelligantur Poeni vel milites, non solus Hannibal, ut ad proxima verba. J. FR. GRON. *constiterant* et *communissent* etiam plerique, quibus utor, eodd. praesertim optimi eorum Flor. et Cant. etiam Voss. Lov. 1. 2. 4. et alii, invitis Hearnii Oxon. alterum servantibus. At Gronovio adsentiuntur primae edd. fere usque ad Aldum, qui in erratis *constiterat* et *communisset* emendavit; cui reliqui postea obtemperarunt. In nonnullis antiquissimis edd. per errorem datum erat *constiterunt*, et *communuisset*, unde in alia factum est *constiterant* et *communisset*, quod etiam servant Ber. Harl. et Gaertn. Vox *castra* deficit in Cant. Paullo ante *aliud quam parabatur* Ree. *aliud quam apparabatur* Lovel. 4. et 5. *aliud quam quod parutur* Flor.

ipse cum expeditis, acerrimo quoque viro, raptim 13
angustias evadit: iisque ipsis tumulis, quos hostes tenuerant, consedit.

XXXIII. Prima deinde luce castra mota, et a- 1
gmen reliquum incedere coepit. Jam montani si- 2
gno dato ex castellis ad stationem solitam conveniebant; quum repente conspiciunt alios, arce occupata sua, super caput inminentes, alios via transire hostes. Utraque simul objecta res oculis ani- 3

§. 12. *Ubi primum degressos tumulis montanos laxatasque sensit custodias*] *digressos tumulis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. usque ad Gruter. qui in ultima recte *degressos* restituit. V. ad 4, 17, 1. Tum *et laxatas sensit* Ber. *laxatasque sentit* Lov. 4. et 5. Mox *pluribus luminibus*, pro *ignibus*, iidem duo posteriores: qund ex glossa interpretis invaluit. Ea vero vox deerat in Flor. postea inter versus adscripta, in quo etiam a m. 2. emendatur *maxuma parte.* V. ad 4, 2, 3.

§. 13. *Ipse cum expeditis, acerrimo quoque viro, raptim angustias evadit*] *cum expeditis acerrimoque viro* Ber. et Hav. V. ad 5, 27, 1. Deinde Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii dubitat, an non legendum sit *in angustias evadit:* quod sensui repugnare puto. Nam *evadere in aliquid* notat nitendo in illud adscendere, pervenire. At hic angustiis deprehensus erat Hannibal, ut aperte ex praecedentibus patet, quibus se expedire, inde se eripere conabatur. De locutione v. infra ad 45, 41, 4. Mox *isque ipsis tumulis* Hafn. et Gaertn. *iisque ipse tumulis* Flor.

§. 2. *Alios arce occupata sua super caput inminentes*] Vet. lib. *sua supra capita.* SIG. Liber Sigonii *sua supra copita.* In Pal. pr. a secunda manu interpolatum est *sua super capita imminentes.* Reliqui duo non divertunt a vulgata lectione, nisi quod ἀρχαϊκῶς *imminentis.* GEBH. *arce sua occupata* Ber. *arce occupatos sua* Harl. Tum *super capita inminentis* Hav. Reliqui omnes, a vet. lib. Sigonio magis dissentientes, vulgatum tuentur. Utrumque *super* et *supra*, *caput* et *capita* ferri posset. V. ad 3, 17, 2. 4, 22, 6. et 10, 41, 14. *super* etiam ac *supra* passim commutantur. V. ad 23, 36, 6. Mstis itaque standum, nihilque mutandum puto. Paullo ante *dato* deficit in Lovel. 1.

Alios via transire] Forte *alios infra transire.* J. FR. GRON. Ex meis codd. nihil notatum invenio, nisi Ber. alio ordine praeferre *alios transire via.*

§. 3. *Utraque simul objecta res oculis animisque inmobiles parumper eos defixit*] Conjunctionem *que* omiserunt quidam codices recentes; sed absque ea nullus erit hic sensus. GLAR. Notatum patri video, in uno Gud. hanc scripturam *objecta res ocu-*

misque inmobiles parumper eos defixit. deinde ut trepidationem in angustiis, suoque ipsum tumultu
4 misceri agmen videre, equis maxime consternatis, quidquid adjecissent ipsi terroris, satis ad perniciem fore rati, perversis rupibus juxta invia ac devia ad-

lis, animis immobiles extare. Flor. et Voss. *oculis animisque imm.* quod et ipse in Cantabr. et Oxon. offendi. Nec defixi animo magis sunt immobiles, quam corpore, nec unam partem hominis turbatam refert Livius hoc loco potius, quam 28, 6, 4. *Quum omnium animos oculosque ad certamen avertisset.* et alibi. JAC. GRON. Si Glareanus, ut plerumque alibi, etiam hic per codices intellexit editiones priores, verum non est, recentes demum codd. conjunctionem *que* omisisse, quum ab antiquissimis exsulet. Ex illis enim, quibus utor, solas eam servare video Ven. anni 1495. et 1506. cum Ascensianis quatuor, ed. Cervicorni, et Paris. anni 1529. Haec autem non ideo disputo, quia copulam ejiciendam puto; sed ut veritas rei et priscarum edd. lectio adpareat. Praeter codd. vero, quos Cl. Gronovius laudavit, copulam probant etiam Lovel. 3. Ber. Gaertn. et Hearnii N. Eandem etiam in duobus e suis superesse Crevier. monuit. At omnes hae voces, praeter primam *Utraque* et ultimam *defixit*, perperam neglectae sunt a scriba Hav. Praeterea *Utraque simul res objecta* Lovel. 2. et Ber. Tum *eos parumper defixit* Lovel. 3.

Ut trepidationem in angustiis, suoque ipso tumultu Hannibalis misceri agmen] Tres Pall. exturbant vocem *Annibalis.* GEBH. Lege *suo ipsum tumultu misceri agmen videre.* Et sic Florent. 1, [54,8.] *Alios sua ipsos invidia opportunos interemit.* Nam τὸ *Annibalis* tres Pall. Men. Voss. refutant. J. FR. GRON. *ut trepidotione in angustiis* Lovel. 2. et Hav. Sed ultima litera vocis *trepidationem* intercepta est a vocula sequenti. V. ad 37, 29, 5. Contra *ut trepidationem angustiis* praefert Hearnii N. a m. 1. ubi litera ultima τοῦ *trepidationem* Intercepit vocem proximam. V. ad 10, 13, 3. Deinde vocem *Hannibalis* ignorant omnes omnino, quos vidi, Msti, ut et Hearnii Oxon. Videat igitur Doujatius, quinam codd. fuerint, qui habeant *Hannibalis misceri agmen.* Quum autem ipse fateatur, eo nomine omisso sensum satis patere, facile carere possumus hoc emblemate scribarum, licet addat idem Doujat. illud receptum faciliorem adhuc intellectum praestare. Insuper *suosque ipso tumultu* Lovel. 1. et ejusdem Hearnii D. et N. a m. 1. qui *suoque ipso tumultu* servat a m. 2. quod etiam est in Cant. Voss. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Hafn. Hav. et Gaertn. *suoque ipsi tumultu* Ber. Gronovius in prima notarum ed. legendum censuit *suoque ipsorum tumultu.* Nactus deinde excerpta optimi Flor. ejus lectionem in curis secundis rectius probavit. Et solet ita eleganter τὸ *ipse* inter *suus* ejusque substantivum alio casu medium interponi. Supra 7, 4, 3. *Saevitiam non magis in alienis, quam in proximis ac sanguine ipse suo exerceret.*

§. 4. *Equis maxime consternatis, quidquid adjecissent ipsi*

sueti discurrunt. Tum vero simul ab hostibus, si- 5
mul ab iniquitate locorum Poeni obpugnabantur; plusque inter ipsos, (sibi quoque tendente, ut periculo prius evaderet) quam cum hostibus, certaminis erat. Equi maxime infestum agmen faciebant, 6

terraris] Hoc loco Pall. tres inserunt provocabulum, *quibus quicquid adjecissent.* GEBH. Inserunt etiam Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertner. Hearnii D. et N. et edd. Frobeniana anni 1531. antiquiores. Insuper *quidquid adjecissent ipsis* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Ber. et Hav.

Satis ad perniciem fore rati] Hearnius notat, aliquem ad marginem Oxon. N. notasse, praepositionem *ad* vacare: quod quid sit, non intelligo; licet etiam meminerim eorum, quae notavi ad 4, 30, 15. Non enim videntur huc convenire. *Satis ad terrorem*, ut *satis ad arcendum* 21, 17, 6. *Si ad arcendum Italia Poenum consul alter satis esset.*

Perversis rupibus juxta invia ac devia adsueti discurrunt] Pal. sec. *diversis rupibus.* Mox omnes tres *decurrunt.* GEBH. Pall. et Andreas *decurrunt,* non *discurrunt.* Forte etiam *per transversae rupis juxta invia ac devia.* J. FR. GRON. *decurrunt* Flor. Cant. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Hafn. Rec. Hearnii N. et edd. ante Aldum, qui primus dedit *discurrunt.* Etiam alibi haec verba commutantur. V. ad 10, 27, 8. et Cel. Burm. ad Nason. 3. Met. 569. Et ita passim verba cum *de* et *dis* composita a librariis confunduntur. V. ad 7, 23, 6. et mox hoc cap. ad §. 7. Gronovii conjectura Cl. Crevier. nimis audax videbatur, qui *perversis rupibus* exponit, per infestas incommodasque rupes, eoque sensu eam vocem usurpari docet apud Plaut. Men. 5, 5, 1. Virgil. 7. Aen. 584. et Propert. 4, 9, 38. *invia* autem *ac devia* refert ad τὸ *decurrunt.* Totum igitur locum ita accipit: per infestas molestasque rupes decurrunt haud aegre, utpote adsueti, invia pariter ac devia. An tamen *perversus* ita accipi possit, admodum dubito. Certe Cerda ad l. l. Virgil. *perversus* locis illis Plauti, Virg. et Propert. interpretatur adversus, contrarius.

§. 5. *Sibi cuique tendenti, ut pericula prius evaderet*] Perperam hic Pal. sec. *sibi quisque intentus.* GEBH. Gronovius edidit *sibi quaque tendente*, testatus ad 22, 5, 1. se manum dedisse ita corrigenti Freinshemio, quem v. ad Curtii 4, 9, 19. Proxime accedit Voss. si excerptis ejus credere licet, in quibus ex illo cod. notatur *sibi quoque tendenti.* Omnes fere reliqui, quibus utor, codd. *sibi cuique tendenti* servant, quod de suis D. et N. monuit etiam Hearne. Soli Ber. et Hav. praeferunt *sibi cuique cedenti.* Tale aberrationis librariorum exemplum supra habuimus 10, 36, 7. Scriptum fuerat primo *tēdenti;* unde, neglecta addita nota, factum est *cedenti* ob similitudinem literarum *t* et *c* in scriptura Longobardica; de qua re v. ad 6, 35, 2. Deinde *periculum prius evaderet* Ber. Sed nihil muto ob reliquorum Mstorum vulgatum tuentium auctoritatem. Supra 8, 26, 4. *Ut expeditior in praesentia fuga,*

qui et clamoribus dissonis, quos nemora etiam repercussaeque valles augebant, territi trepidabant; et icti forte aut vulnerati adeo consternabantur, ut stragem ingentem simul hominum ac sarçinarum om-

ita foedior, postquam periculo evaserunt, visa. V. Cel. Burm. ad Val. Flacci 7, 163. Insuper *periculo prior evaderet* scribendum conjecit Gronov. loco laud.

§. 6. *Clamoribus dissonis, quos nemora etiam repercussaeque valles augebant*] Perperam Pal. pr. et sec. *clamoribus dissensionibusque.* GEBH. Ex aliis scriptoribus quaedam subjungam, quae hunc locum illustrare possunt. Arrianus 6. Exped. Alex. 13 *Ὡς δὲ ἐπιβὰς τοῦ ἵππου ὤφθη, ἄνθις κρότῳ δὴ πολλῷ ἐπεκτύπησεν ἡ στρατιὰ πᾶσα· ἐπήχησαν δὲ αἵ τε ὄχθαι, καὶ αἱ πλησίον αὐτῶν νάπαι. Ut autem inscendisse equum visus est, ab universo rursus exercitu applausum est, ripis ac nemoribus vicinis clamore resonantibus.* Curtius 3, 10. *Redditur a Macedonibus major* clamor, *exercitus impar numero, sed jugis montium vastisque saltibus repercussus: quippe semper circumjecta nemora petraeque, quantamcunque accepere vocem, multiplicato sono referunt.* Idem 4, 12. *Et Macedones, sive alacritate, sive taedio exspectationis, ingentem, pugnantium more, edidere clamorem, redditus et a Persis, nemora vallesque circumjectus terribili sono impleverat.* Quo loco *nemora* et *valles* junguntur, ut hic apud Livium. LAMB. BOS Specim. Animadv. Lat. p. 6. *qui ex clamoribus dissonis* Hafn. *qui et clamoribus dissensionis* Florent. et Cant. *qui et clamoribus dissentionibusque* Hearnii N. *qui et clamoribus dissessionibus* Lovel. 1. *qui et clamoribus et dissensionibus* Lov. 4. *qui et clamoribus dissentientibus* Voss. cujus margini *dissonis* vel *dissentientibus* adscribitur. *qui et clamoribus dissonantibus* Lovel. 2. Paullo ante *equis maxime infestum* Lovel. 3. 4. Gaertn. et Hearnii N. *equi tamen infestum* Harl. In verbis sequentibus *territi trepidunt*, pro *trepidabant*, Flor. a m. 1.

Icti forte aut vulnerati adeo consternati sunt] Flor. et Gud. *vulnerati adeo consternabantur*, non *consternati sunt*. J. FR. GRON. *icti ac vulnerati* Lovel. 3. 4. Harl. et Gaertn. V. infra hoc lib. c. 53, 3. et mox ad §. 8. Deinde *consternabantur* primus edidit Cl. Jac. Gronovius, secutus, ut videtur, Cant. et a patre consultum Flor. in quo ita est a manu altera inter versus emendatum, quum in contextu scriptum fuisset *consternebantur.*

§. 7. *Quum praecipites diruptaeque utrimque angustiae essent*] *deruptum* verum sincerumque puto. Atque multis locis penitus inolevit error iste, ut *di* pro *de* vicaria quadam opera subierit per obreptionem. *Deruptae* autem sunt deorsum ruptae. Sic [c. 32, 12.] *degressos tumulis*, non *digressos*, integrum incontaminatumque credo, id est, de tumulis gressos. TURNEB. 13. Advers. 18. Conjecturam Turnebi ultima ed. Gruteri in contextum recepit. Vulgato plerique codd. consentiunt. Sed *praecipites diruptae* legit Ber. *praecipites derutaeque* Lovel. 2. et 4. quod cum *deruptae* eodem modo

nis generis facerent: multosque turba, quum prae- 7
cipites deruptaeque utrimque angustiae essent, in immensum altitudinis dejecit; quosdam et armatos. sed ruinae maximae modo jumenta cum oneribus devol-

commutari potuit, quo *dirutus* et *diruptus* permutantur. V. ad 9, 45, 17. Infra 37, 39, 11. *Flumen ab ea parte ripaeque deruptae claudebant.* ubi vide. Verum autem esse, *de* et *di* in compositis commutari, modo dictum est ad §. 4. Tum *angustiae erant* Hearnii N. In verbis mox proximis *immense altitudinis dejecit* Lovel. 2. *immensum altitudinis dejecit* Hav. praepositione elisa a prima syllaba vocis sequentis. V. ad 3, 41, 6. *immensum altitudinis dejectum* Ber. a m. 1. *in immensum* a m. 2.

Quosdam et armatos, inde ruinae maximae modo jumenta cum oneribus devolvebantur] Vet. lib. *quidam et armoti in ruinas maximas, modo jumenta cum oneribus devolvebantur.* SIGON. Pessime isthaec depravaverat Sigonius, arbitratus *modo* esse adverbium, cum sit sexti casus nomen. Sic alibi dixit Livius *agminis modo, grandinis modo, torrentis modo*, quod notat agminis more, torrentis more, grandinis more. Idem semet explicat Livius 42, 66, 8. *Ruinae quoque prope similem trepidationem fecit.* GRUT. Haec ita exhibet Pal. sec. *immensae altitudinis dejecit quosdam: et armatos ruinoe maximoe modo. ut jumenta cum oneribus devolvebantur.* GEBH. Pessime hunc locum tractarat Sigonius. Intelligendum, hunc tumultum accidisse maxime circa impedimenta. Ideo quam antea hominum stragem, et quos praecipites turba dejectos dixit, accipio lixas et calones. Pergit: *quosdam et armatos, sed ruinae maximae modo jumenta cum oneribus.* Sic enim Florentinus a m. 1. etsi postea adscripserit aliquis *devolvebantur.* Unum verbum *dejecit* sufficit omnibus. Nihil politius. J. FR. GRON. Fortassis scripserat Livius *ruinae maxime modo.* Infra c. 38, 1. *Hoc moxime modo in Italiam perventum est.* 34, 13, 10. *In hunc modum maxime adhortatus pronunciat.* 35, 34, 10. *Itineris maxime modo solutis ordinibus.* 37, 30, 10. *Hoc maxime modo ad Myonnesum navali proelio pugnotum est.* DUK. *quidam et armati in ruinas maximos, modo jumenta cum oneribus devolvebantur* Ber. a m. 1. qui *et* pro *modo* praefert a m. 2. *quidam et armati in ruinas moximas, modo jumenta cum hominibus devolvebantur* Hav. *quidam et armati in ruina maxima, et jumenta cum oneribus devolvebantur* Lovel. 2. *quosdam et armatos, inde per ruinas montium jumenta cum oneribus devolvebantur* Hafn. Reliqui codd. parum a lectione, quae ante Sigonium obtinuit, abierunt. *si* pro *inde* erat in Cant. *eidem* in Lov. 3. *idem* in Lov. 5. V. ad 1, 19, 7. Tum *cum omnibus oneribus* Gaertn. et *devolvebant* Lov. 1. Sed recte Gron. Florentini scripturam probavit, quam etiam recepi, nisi quod tamen *devolvebantur* expungere ausus non fui: quod nec fecit Cl. Crevier. licet ita in uno cod. invenisset, eamque scripturam probaret. Recte τὸ *modo* Gruterus exposuit. Infra 27, 48, 3. *Advenit Livius peditum omnibus copiis, non itineris modo, sed ad conseren-*

[8 vebantur. Quae quamquam foeda visu erant, ftetit
parumper tamen Hannibal, ac suos continuit, ne
9 tumultum ac trepidationem augeret. deinde, poftquam interrumpi agmen vidit, periculumque effe, ne exutum inpedimentis exercitum nequidquam incolumem traduxiffet, decurrit ex superiore loco; et, quum inpetu ipso fudiffet hoftem, suis quoque

dum extemplo proelium instructis armatisque. 44, 41, 7. *Si vero aut ab latere, aut ab tergo aliquid tumultus increpuit, ruinae modo turbantur.* Spart. Hadr. 9. *Omnia denique ad privati hominis modum fecit.* V. ad 27, 4, 13.

§. 8. *Suos continuit, ne tumultum ac trepidationem augeret*] Gruterus in ultima ed. vulgarat *tumultum ad trepidationem*. Sed Gron. recte priorem lectionem recepit, eamque ab vett. codd. firmari in priore ed. notarum monuit. non diffentiunt mei, nisi quod *tumultum ad trepidationem* in Lovel. 3. inveniam, *tumultum aut trepidationem* in Cant. V. modo ad §. 6. Hearnius *tumultum ac trepidationes* ex suo N. profert. Deinde *augerent* Lovel. 5. Gaertn. et Hearnii D. ac N. altera lectione poftremi margini adscripta. Paullo ante *visu foeda* Lovel. 2. Ber. et Hav. *foeda visa* Gaertn. *foeda vis sui* Lov. 1. Malc. Supra in praef. *Foedum inceptu, foedum exitu, quod vites.* ubi quae notavi exempla, vulgatum hic adftruunt.

§. 9. *Quum inpetu ipso fudisset hostem, equis quoque tumultum auxit*] Vos mutaftis unam tantum dictionem, *equumque* indocte pro *equis* ponentes, quum fuerit ponendum *suis*. Praeterea sic mutandum *periculumque, ne exutum impedimentis exercitum nequicquam incolumem traduxisset.* VALLA. *suis tumultum auxit* reftituit Valla. In Pall. binis adhuc residet lectio eidem exacta. Sed sec. *ipse quoque tumultum auxit.* ad quod alludunt laudati modo codices, in quibus initio perscriptum fuerat *quis modo tumultum auxit.* GEBH. *equis quoque tumultum*, ut Valla in cod. emendando invenit, supereft in Flor. Lovel. 3. 4. et Harl. *equis tumultum auxit* in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *quis quoque tumultum* in Lov. 1. *quisque tumultum* in Lov. 2. et Rcc. *is equis tumultum* in Hafn. *ipse quoque tumultum* in Ber. Lovel. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *ipse quis quoque tumultum* in Cant. duabus lectionibus simul junctis. Particula *quoque* deerat ab omnibus edd. quam se ex veteribus adjeciffe Gronov. in pr. ed. notarum monuit. Ceterum in superioribus *periculumque esse, exutum inpedimentis exercitum nequidquam incolumen traduxisse* legunt Harl. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quomodo etiam Valla in cod. invenit, pro quo subftituendum censuit, quod nunc vulgo circumfertur. *Tò ne* perperam etiam omittebatur in Voff. Lovel. 1. 2. 4. et Gaertn. ejus loco *ac* praefert Lovel. 3. *si* Lovel. 5. Ber. Hafn. et Hav. Tum *nequiquam* Flor. V. ad 40, 47, 9. *nequaquam* Lovel. 4. V. ad 27, 26, 2.

tumultum auxit. sed is tumultus momento temporis, 10 postquam liberata itinera fuga montanorum erant, sedatur: nec per otium modo, sed prope silentio, mox omnes traducti. Castellum inde, quod caput 11 ejus regionis erat, viculosque circumjectos capit, et captivorum pecoribus per triduum exercitum aluit. et quia nec montanis primo perculsis, nec loco ma-

§. 10. *Postquam liberata itinera fuga montanorum erant, sedatur*] Flor. *liberatum*. Ut possis suspicari fuisse *liberatum iter*. J. FR. GRON. In neutris ejusdem cod. excerptis, quae habeo, lectionem illam reperi. Fidem tamen viri summi arguere nequeo, nisi forte Flor. pro alio codice memorarit. Praeterea vox *fuga* exsulat a Voss. Lovel. 3. 4. Harl. et Hearnii Oxon. (nisi quod codici N. a m. 2. adjiciatur) et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. ut sit *liberata montanorum*, quemadmodum 5, 28, 1. *Ejus verecundiam non tulit senatus, quin sine mora voti liberaretur*. et 41, 19, 6. *Senatus nec liberavit ejus culpae regem, neque arguit*. At, eadem transposita, *montanorum fuga* Lov. 2. Hinc *sedatus* idem Lov. 2. et Hav. *sedantur* Hearnii N. a m. 1. Mox *transducti* Harl.

§. 11. *Castellum inde, quod caput ejus regionis erat*] Hanc πόλιν vocat Polybius [3, 51.] id est, urbem eam, ex qua Allobrogum incursiones in exercitum Annibalis fiebant. SIG. Vox *ejus* deficit in Ber.

Vicosque circumjectos] Flor. *viculosque circumjectos*. J. FR. GRON.

Ut captivo a pecoribus per triduum exercitum aluit. Et quia nec montanis primo perculsis, nec loca magnopere inpediebantur] Hic vos nihil aliud, quam *loca* mutastis in *locis*. Ego vero sic *et captivorum pecoribus per triduum exercitum aluit. Et quia nec montanis proelio perculsis, nec loco magnopere impediebantur*. VALLA. *captivorum pecoribus* a Valla est, cum libri haberent *captivo ac pecoribus*. Posset quidem *captivis pecoribus*, vel *captivo pecore* legi: sed altius ulcus sedisse videtur. Polybius in commodis hujus victoriolae [3, 51.] *Παρουτίκα μὲν γὰρ ἐκομίσατο πλῆθος ἵππων καὶ ὑποζυγίων καὶ τῶν ἅμα τούτοις ἑαλωκότων ἀνδρῶν. εἰς δὲ τὸ μέλλον ἔσχε μὲν καὶ σίτου καὶ θρεμμάτων ἐπὶ δυοῖν καὶ τρισὶν ἡμέραις εὐπορίαν*. Ergo suspicio est, post *captivo* excidisse quaedam], quibus idem exposuerat Livius, recepisse illic Annibalem magnum numerum captivorum equorum et jumentorum, a montanis abductorum. J. FR. GRON. *et captivis ac pecoribus* Lov. 1. *et captivo ac pecoribus* Flor. Cant. Lovel. 1. 3. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *et captivo et pecoribus* Lovel. 4. 5. *et captivo atque pecoribus* Berol. Vellem docuisset nos Doujatius, in quibus scriptis legeretur *captivo ac pecore*. Sed verisimiliter id hausit ex Gronovii notis nimia neglegentia consultis. Quod ut credam, efficiunt, quae pari diligentia ac cura ex eodem ad-

gnopere inpediebantur, aliquantum eo triduo viae
confecit.

1 XXXIV. Perventum inde ad frequentem cultori-
bus alium, ut inter montana, populum. ibi non bel-
lo aperto, sed suis artibus, fraude, deinde insidiis
2 eſt prope circumventus. Magno natu principes ca-
ſtellorum oratores ad Poenum veniunt: *alienis ma-
lis, utili exemplo, doctos*, memorantes, *amicitiam*

dit, Polybium referre, „Hannibalem ab montanis, quos inpetu facto deviccrat, magnum „equorum ac jumentorum numerum abduxiſſe. eorum itaque „*captivorum pecoribus* triduo „victitaſſe ejus exercitum.“ quod tamen neque Gronovius, neque Polybius, cujus verba Gron. hic laudat, dixerunt, aut dicere potuerunt: quo enim referenda essent verba *captivorum pecoribus?* an pecoribus captivorum equorum ac jumentorum, quorum proxime mentio facta erat? aliud enim nihil video. Ceterum Gronov. io pr. ed. not. malebat *captivis pecoribus*, notans *captiva pecora* non insolentius dici, quam *captiva arma* 7, 14, 7. *captiva navigia* 10, 2, 12. et *captivum aurum argentumque* 45, 40, 1. Et ita *captivum solum* 5, 30, 3. *captiva pecunia* 10, 46, 6. *naves captivae* 26, 47, 3. V. ad 6, 22, 4. Crevier. etiam vel *captivis pecoribus*, vel *captivo pecore* legendum putat.

Quia nec montanis primo perculsis, nec loco magnopere inpediebantur] Vitium alit τὸ *primo*. Deinde Flor. Gud. Voſſ. *loca*. Fortaſſe *et quia nec montani proelio perculsi, nec loca magnopere impediebant, aliquantum eo triduo viae confecit*. Tὸ *proelio* vidit et Valla, sed *loco* fecit, pro *loca*. J. FR. GRON.

proelio, pro *primo*, Campanum, sed forte Vallae obsecutum, edidiſſe, auctor cſt Crevier. Tum *loca* etiam Cant. Lovel. 1. 3. et Hafn. *locis* Lovel. 4. 5. Ber. et Hearnii N. Ex Lovel. 2. Harl. Rec. Gaertn. et Hav. nihil notatur, unde in iis *loco* fuiſſe videtur, ut Valla volebat, et edd. exhibent. Ceterum displicet etiam *inpediebantur* propter sequens *confecit*; unde, si lectio Vallae placet, *inpediebatur* legendum puto. Poſſes tamen et *inpediebantur* retinere, et accipere hoc modo: Hannibal eo triduo aliquantum viae confecit, quia milites ejus non inpediebantur vel montanis proelio perculsis, vel loco. Ceterum *percussis* Lovel. 3. et Ber. Tum *magno opere* Flor. a m. 2. V. ad 28, 18, 4. Mox *aliquantulum* Ber. et quaedam antiquarum edd. V. ad 7, 36, 5. et *fecit*, pro *confecit*, Hav. reliquis invitis.

§. 1. *Perventum inde ad frequentem cultoribus alium, ut inter montana, populum*] *Populum* dixit aeque ac Graeci δῆμον usurpant. Qui et *populum* significat et *castellum*. SIG. *Perventum deinde* Lovel. 4. Sed sensus requirit *inde*, nimirum a montanis, quorum capp. duobus praecedentibus meminit. Quin, si vel maxime sensui *deinde* conveniret, attamen, reliquis codd.

malle, quam vim experiri Poenorum. itaque obedienter imperata facturos, commeatum itinerisque duces, 3
et ad fidem promissorum obsides acciperet. Hanni- 4
bal nec temere credendo, nec aspernando, ne repudiati aperte hoſtes fierent, benigne quum respondiſſet; obsidibus, quos dabant, acceptis, et commeatu, quem in viam ipsi detulerant, usus, nequaquam ut inter pacatos, composito agmine duces eo-

invitis, nihil mutandum putarem. *inde* enim saepe pro deinde usurpatur. V. ad 42, 55, 6. *deinde* autem mox sequitur. Habendum itaque pro aberratione librarii, quales paſſim obcurrunt. V. ad 36, 24, 10. Deinde *ut intra montana* Lovel. 2. et Hav. V. ad 5, 27, 2. *ut inter montanos* Flor. (* Cel. Burmanno displicet *populus frequens cultoribus*, quod idem putat ac si dixiſſet *populus frequens populo*. Conjicit itaque *scopulum*, ac monet, voces *populus* et *scopulus* saepe commutari. Mihi vulgatum nondum displicet.)

Fraude, deinde insidiis] Flor. *fraude et insidiis*. J. FR. GRON. Similiter legit Cant.

§. 3. *Obedienter imperata facturos*] *obedientur* Lovel. 5. *obediunt* Hav. *obedientes* Gaertn.

§. 4. *Nec temere credendum, nec udspernandos, ne repudiati aperte hostes fierent*] Credo legendum, *nec temere credendo, nec aspernando*. VALLA. *nec temere credendo, nec aspernando* praeivit emendare Valla, cujus judicium confirmat Pal. tert. nisi dicendum sit, illum codicem poſt tempora Vallae descriptum. Pal. pr. *nec temere credendum, nec adspernandos*. sec. *credendum, nec aspernendos*. GEBH. *nec temere credendum, nec adspernandos* Flor. Cant. Voſſ. Lovel. 1. 2. 3. 4. Ber. Hafn. *adspernandos* etiam Harl. *nec temere credendum ratus, nec adspernandos* Hav. *nec temere credendum, nec adspernandos ratus* Lov. 5. Si lectio, quam Valla in cod. inventam rejecit, et tamen tot codd. probant, placet, illud *ratus*, vel quid simile, requiritur. At emendationem Vallae tuentur Rec. et Gaertn. V. etiam, num forte legendum sit *aperti hostes fierent*. quod foret ut *dubii hostes*, de quo v. ad 34, 43, 5. Et ita Polyb. 3, 52. *Μὴ προσδεξάμενος δὲ, προδήλους ἕξει πολεμίους ἀυτόυς.*

Et commeatu, quem in viam ipsi detulerant, usus] Exhibent tres codd. Pall. *in via*. GEBH. Ita et Flor. Voſſ. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. anni 1535. *quem ipsi in via detulerant* insuper alio ordine Lov. 4. et 5. Praeterea voculam *et*, a nonnullis priorum omissam, servant edd. Rom. anni 1472. et Parm. quam deinde recepit Aldus. Exsulat autem ab uno Lov. 3.

Nequaquam ut inter pacatos, composito agmine] Alii *incomposito*, quod hic ex MSS. mutatum puto: nam Hearnii libri habent *composito*. In eo hic sensus eſſe poteſt, Annibalem fidem Gallorum suspectam habentem,

5 rum sequitur. Primum agmen elephanti et equites
erant: ipse poſt cum robore peditum, circumspe-
6 ctans sollicitusque omnia, incedebat. Ubi in angu-
ſtiorem viam ex parte altera subjectam jugo insuper

quod etiam Polyb. 3, 53. scribit, duces eorum composito agmine secutum, secus atque inter pacatos, a quibus nihil metuitur, solet. Livius 24, 35, 10. *Metu Himilcnnis Poenorumque maxime intentus, atque agmine ad omnes casus composito ibat.* 27, 28, 12. *Salapitani alii perfugas negligenter ex itinere suspensa humeris, ut inter pacatos, gerentes arma invadunt.* Doct. Waſſe tamen ad Salluſt. Jug. 50. scribit, mendum eſſe ex incuria operarum, et ex sensu loci ac Polybio l. 3. legendum *incomposito.* DUK. *nequicquam* omnes Latinii codd. errore scribarum. V. ad 27, 26, 2. Tum *composito agmine* primus edidit Cl. Jac. Gronovius, nisi quod similiter sit in contextu Aldino, ubi tamen id iterum in erratis mutatur. *composito agmine* etiam erat in Voſſ. a m. 1. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertner. Hav. et omnibus Hearnii ac Latinii codd. Contra *incomposito agmine* cum prioribus editis servant Flor. Cant. et Voſſ. a m. 2. Livius omnino voluit, Hannibalem sibi ab his montanis metuiſſe, ideoque ita agmen composuiſſe, ne incautus ab illis obprimi poſſet. Idem hic sensus Livio conſtabit, sive *composito*, sive *incomposito* legamus, mutata tantum interpunctione. Si prius placet, diſtinguendum eſt, quemadmodum, Gronovium secutus, edidi. Ita enim Livius docet, Hannibalem duces montanorum secutum eſſe agmine composito; nequaquam vero quemadmodum inceſſurus fuiſſet inter populos pacatos. Omiſſio voculae *sed* non adtendenti tenebras obfundere poſſet: qua addita locus erit clariſſimus, hoc modo; *nequaquam ut inter pacatos,* sed *composito agmine duces eorum sequitur.* Sed saepissime Livius hanc voculam omittere solitus eſt, et quidem, vel si utrique membro orationis suum additur verbum, et tum ellipsis illa facile deprehenditur, et vix difficultatem cuiquam creare poteſt. Eo pertinent exempla, quae laudavi ad 6, 32, 8. vel etiam, si ambo membra tantum ex unico verbo pendent. Talis locus eſt 1, 25, 3. *Nec his, nec illis periculum suum; publicum imperium servitiumque obversatur animo.* et, quem ibi laudavi, 3, 14, 6. *Ne voce quidem incommoda, nedum ut ulla vis fieret, paullatim permulcendo tractandoque mansuefecerant plebem.* Contra, si poſteriorem lectionem praeferimus, ita interpungendum eſt: *nequaquam, ut inter pacatos, incomposito agmine* etc. Quum igitur utraque lectio eundem plane sensum efficiat, Polybius magis huic, quam illi, favere dici nequit. Quae autem earum praeferenda sit, lectoris judicio relinquo. Animus tamen in priorem magis inclinat. Ceterum Joh. Clericus, qui Gronovii lectionem *composito agmine* expreſſit, infeliciter diſtinctionem ejus mutavit, ac dedit, *nequaquam, ut inter pacatos, composito agmine.* Saltem dediſſet *nequaquam, ut inter pacatos; composito agmine.* Ita enim colligi potuiſſet, hunc eſſe sensum: nequaquam duces eorum secutus eſt, ut secutus fuis-

inminenti ventum eſt, undique ex insidiis barbari a fronte, ab tergo coorti, cominus, eminus petunt: saxa ingentia in agmen devolvunt: maxima ab tergo vis hominum urguebat. in eos versa peditum acies 7

set inter paeatos; sed composito agmine sequitur.

§. 5. *Circumspectons sollicitus omnia, incedebat*] Cum copula Pall. duo *sollicitusque omnia.* et amplius sec. *sollicitusque per omnia.* GEBH. *circumspectans sollicitus omnia* quoque Flor. At Voſſ. Gud. et Cantabrig. *sollicitusque*, ut c. 53, 9. *sollicitusque intentusque.* Videtur exturbatum ab iis, qui *τὸ omnia* apponi verbo *sollicitus* non ferebant, quum sic 28, [19, 17.] *Ab sollicitis vicem imperatoris militibus.* Lib. 44, [3, 5.] *Sollicito consuli et eorum vicem.* Talia sunt 1, 32, 2. *Regnum caetera egregium.* et c. 35, 6. *Virum caetera egregium.* 21, 8, 10. *Ligno coetero tereti.* Ut vix dubitandum videatur, quin ita quoque Livius dederit l. 10, 39, 8. *L. Popirius jam omnia ad dimicondum satis paratus.* ubi vulgo auctius *jam per omnio.* JAC. GRON. *solitusque omnia* Hav. *sollicitansque omnia* Ber. et Brancal. Latinii. *sollicitusque omnia*, praeter eodd. Cl. Gronovio laudatos, Lov. quinque, Hearnii L. 1. N. et Vatie. Latinii. Gronovius quidem pro vulgata seriptura laudat optimum Flor. atque ita *circumspectans sollicitus* referri posset ad illa, de quibus agitur ad 10, 35, 9. et ad 27, 16, 4. Verum utraque ejus eod. excerpta, quae mihi ante oculos sunt, teſtantur, hunc quoque praeferre *circumspectans sollicitusque omnia.* quare hanc lectionem recipere non dubitavi. De locutione *sollicitus omnia* eique similibus v. supra ad 1, 9, 15.

§. 6. *In angustiorem viam ex porte altera subjectam jugo insuper inminenti*] *et parte altera subjectam jugo* Cant. *in angustiore via et parte altera subjecta jugo insuper inminentem* Flor. a m. 1. in quo poſtremae voeis ultima litera poſtea expuneta eſt. *ex parte altera subjecta jugo* etiam Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. Tum *jugo imminenti* Ree. *jugo superimminente* Lov. 3. Verbo illo usus eſt Virg. 12. Aen. 306.

Ense sequens nudo superinminet.

et Val. Max. 1, 8, 2. *Myrto frequentibus ramis diffusae superinminentem excelsoe magnitudinis palmom circumdedit.* ubi v. viros doctos, et hoe verbum Statio reſtituentem Inl. Heinsium ad Nason. 4. Met. 680. Unius tamen teſtimonio hie eredere perieulosum puto. *desuper inminere* dixit Statius 1. Theb. 660.

Pallidus Inachiis qui desuper inminet Argis.

Pariter *superinponere* et *insuper inponere* permutantur supra hoe lib. c. 1, 5. *jugo insuper inminente* Lov. 2 4. 5. Ber. a m. 1. Harl. Gaertn. et Hav.

A fronte et a tergo coorti, cominus eminusque petunt] Elegantius Flor. *barbari a fronte, ab tergo coorti, cominus, eminus petunt.* J. FR. GRON. Ita et in Cant. fuiſſe videtur. *a fronte et ab tergo* Voſſ. Lovel. 1. 2. 3. Ber. Hafn. Gaertn. a m. 2. et Hav. *ab fronte et ab tergo* Lov. 5. *a fronte, ab tergo* Hearnii

haud dubium fecit, quin, nisi ſirmata extrema agminis fuissent, ingens in eo saltu accipienda clades
8 fuerit. Tunc quoque ad extremum periculi ac prope perniciem ventum eſt: nam, dum cunctatur Hannibal demittere agmen in anguſtias; quia non, ut ipse equitibus praesidio erat, ita peditibus quid-
9 quam ab tergo auxilii reliquerat; obcursantes per

D. et N. Tum *cominus, eminus agmenque petunt* Lov. 3. *eminus cominusque petunt* Lov. 4. et 5.

§. 7. *Nisi firmata extrema agmina fuissent*] Pall. duo *extrema agminis.* tert. *nisi firmata agminis extrema.* GEBH. Scripti et Juntas *agminis fuissent*, idque agnoscit Laurentius. *Agmen* pro toto exercitu procedente. l. 22, [2, 3.] *Sequi Gallos, ut id agminis medium esset.* J. FR. GRON. Ita et omnes mei atque Hearnii codices. Supra 6, 32, 11. *Prius itaque moenia intravere hostes, quam Romanus extrema agminis carpere aut morari posset.* V. infra ad 37, 58, 8.

Ingens in eo saltu accipienda clades fuerat] Emendare debuiſtis *fuerit.* VALLA. *fuerit* etiam Flor. Cant. et Lovel. 1. *in saltu* edidit Sigonius, omiſſo pronomine; sed invitis Mſtis. Tum *capienda clades* Lov. 4. *clades accipienda* Ber.

§. 8. *Dum cunctaretur Hannibal dimittere in angustias agmen*] Pal. pr. *dum cunctanter Annibal dimitteret.* sec. *cunctatur.* Mox idem cod. refert *ipse equitibus praesidio praeerat.* GEBH. Rectius erit *quum cunctaretur.* Si illud voluiſſet, scripsiſſet *dum cunctatur*, ut eſt in Flor. Sed nec in scriptis inveni *τὸ agmen.* Elephanti, equites, impedimenta erant in primo agmine, et anguſtias evaserant. Quum pedes eodem tenderet, impetum fecere barbari, et maxime a tergo. Subſtitit ergo Hannibal, qui in fronte peditum incedebat, ut praesentia sua adderet infeſtatis ab tergo animos, et regeret illorum virtutem: nec passus eſt illos, quibuscum ipse erat, continenter sequi primum agmen. Hoc eſt, *quum cunctaretur demittere in angustias*, pati ex eodem loco, ubi conſtiterant, qui circa ipsum erant, intelligens quae retro agerentur, excedere et progredi in fauces. J. FR. GRON. Mihi haec tam insolens significatio, quam hic verbo *demittere* tribuit vir summus, videtur debuiſſe confirmari auctoritate probatorum scriptorum. Et non ab omnibus MSS. abeſſe *agmen*, conſtat ex adnotat. Hearnii. Apud Livium quidem multis locis legitur *demittere agmen.* 3, 8, 6. *Praedonum agmen supra montes Praenestinos ductum, inde demissum in campos.* 7, 23, 6. *Postquam neque in aequum demitti agmen vidit.* et ibidem c. 34, 3. 9, 2, 9. 32, 13, 6. DUK. J. Fr. Gronov. edidit *cum cunctaretur*; pro quo Cl. filius ejus subſtituit *dum cunctatur.* Id autem non tantum supereſt in Flor. verum etiam in Cant. Lov. 2. 4. 5. Voſſ. Ber. Hafn.

obliqua montani, perrupto medio agmine, viam insedere: noxque una Hannibali sine equitibus atque inpedimentis acta eſt.

XXXV. Poſtero die, jam segnius intercursanti- 1
bus barbaris, junctae copiae, saltusque haud sine
clade (majore tamen jumentorum, quam hominum,
pernicie) superatus: inde montani pauciores jam, 2

Rec. et Hav. V. ad 1, 40, 7. Praeterea idem Jac. Granav. etiam vulgari curavit *agmen demittere in angustias*, secutus, ut videtur, Cant. ex quo nihil notatum video. Et quidem *dimittere* servant tantum non omnes mei. V. ad 34, 5a, 2. priſtinum autem verborum ardinem unus servasse videtur Lov. 5. pauci recentem probant. *dimittere agmen in angustias* habent Flor. Lav. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. In nullo autem meorum, nisi forte in Lov. 1. *τὸ agmen* omittitur. Hearne etiam non nisi in uno L. 1. deeſſe notavit. Paullo ante *τὸ est* non exſtat in Ber.

§. 9. *Montani, erupto medio agmine, viam insedere*] Quid sit *erupto medio agmine* haud sane intelligo. Vide num *interrupto medio agmine* sit legendum. GLAR. Vet. lib. *perrupta media agmine*. Recte. SIG. Omnes tres Pall. *erupta medio agmine*. GEBHARD. *perrupto medio agmine* Sigonius. Omnes scripti noſtri, ut edebatur, *erupto*. Scribendum *montani interrupto*. Illud *INT* hauserunt praecedentis vocis poſtremae literae, ut saepe. J. FR. GRON. *erapto* Flor. a m. 1. quad deinde mutatum eſt in *erupto*. Poſterius illud praeferunt etiam Cant. Voſſ. Lov. 3. 4. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii N. atque L. 1. *errupto* Ber. *eruto* Lov. 2. *rupto* Lov. 5. Glareani et Granovii canjectura *interrupto* non displicet. Supra cap. praee. *Postquam interrumpi agmen vidit.* 40, 40, 3. *Tunc quoque turbatae legiones sunt, prope interrupta acies.* V. ad 6, 13, 3. Praeterea vox *agmine* deficit in Voſſ. Lov. 3. 4. 5. Hearnii N. a m. 1. et edd. Ram. anni 1472. ac Parm.

Noxque una Hannibali sine equitibus atque inpedimentis acta est] *nox itaque una* Ber. a m. 2. et Hearnii N. in margine. *nox una* Hav. Vox autem *una* deerat in Flor. quam alia manus poſtea adjecit. Deinde *atque inpedimentis* primus dedit Cl. Jac. Gronovius. Quad firmant omnes mei. Antea vulgabatur *ac impedimentis*. V. ad 10, 36, 17. Denique *apta est* Harl. errore scribae. V. ad 40, 13, 6.

§. 1. *Junctae copiae, saltusque haud sine clade (majore tamen jumentarum, quam hominum, pernicie) superatas*] sec. Pal. *superatur*. GEBH. *junctisque copiis saltus haud sine clade* etc. *superatus* Hearnii N. *junctis copiis saltusque* Ber. a m. 2. *haud sine majore tamen jumentorum, quam hominum, pernicie* Lovel. 1. amiſſa voce *clade*, quum potius vocem *pernicie* redundare, et ex praecedentibus *clade* repeti paſſe, notarit Crevier.

et latrocinii magis quam belli more, concursabant; modo in primum, modo in novissimum agmen, utcumque aut locus opportunitatem daret, aut progres-si morative aliquam occasionem fecissent. 3 Elephanti, sicut praecipites per artas vias magna mora agebantur, ita tutum ab hostibus, quacumque incederent, (quia insuetis adeundi propius metus erat) agmen

§. 2. *Jam et latrocinii magis, quam belli, more*] Livius 2, 48, 6. *Neque pax, neque bellum cum Vejentibus fuit. res proxime formam latrocinii venerat.* 3, 61, 13. *Quid latrocinii modo procursantes pauci recurrentesque, tererent tempus.* 29, 6, 2. *Latrociniis magis, quam justo bello, in Bruttiis gerebantur res.* 33, 29, 2. *Proximum bello quod erat, in latrocinium versi.* 38, 32, 2. *Incursionibus tamen parvis, latrocinii magis, quam belli, modo fines eorum vastati.* Eodem sensu *latrones* et *hostes* obponuntur etiam 35, 7, 7. 40, 27, 10. et alibi. *et jam latrocinii* erat in Ber.

Ut cuique aut locus aut opportunitatem daret, aut progressi] Vos emendatis, *prout cuique aut locus aut opportunitas apud eos erat*: cum nihil sit mutandum, nisi delendo ex tribus *aut* secundum: sic *ut cuique aut locus opportunitatem daret.* VALLA. Ita correctum a Valla receperunt omnes edd. Pal. pr. post *τὸ locus* inserit *aut*. at sec. *ut cuicuique locus aut opportunitas daret.* GEBH. Meliores *utcumque aut locus*. hoc est, prout. Plautus [Poen. 3, 5, 9.] *Utcumque in alto ventus est, exin velum vortitur.* J. FR. GRON. *utque* Lov. 1. *utrumque* Harl. *uté* Voss. pro quo vel *ut res*, vel *ut tempus*, vel *ut iter* exstat in margine. *utcumque* Flor. Cant. Lov. 4. Hafn. et meliores Crevier. codd. quod recte exponit Gronov. Ita infra ponitur 26, 42, 8. *Stagnum claudit, incertae altitudinis, utcumque exaestuat aut deficit mare.* Similis varietas supra erat 2, 12, 16. Praeterea *aut locus aut opportunitatem daret* Lovel. 1. et Harl. *aut locus aut opportunitas daret* Lovel. 2. et Hearnii N. *aut opus aut opportunitas daret* Hav. *aut locus aut tempus opportunitatem daret* Lov. 3. Ber. et Hafn. *locus opportunitatem daret* Lov. 4.

§. 3. *Elephanti, sicut praecipites per arctas vias magna mora*] Qui *praecipites* agebantur? nisi perierunt praecipitati. Scribac. *sicut principes*. Habes enim capite superiore: *Primum agmen elephanti et equites erant.* J. FR. GRON. *per artas praecipites vias* Flor. Eumdem ordinem verborum Crevier. etiam in uno e suis codicibus invenit; unde legendum conjicit *sicut per arctas praecipitesque*, vel *et praecipites vias*. Mihi non displicet Gronovii conjectura *principes*. Solent enim hae voces saepe in Mstis confundi. V. ad 21, 18, 3. Deinde *artas* legunt etiam Voss. Lovel. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. et Hav. V. ad 2, 50, 11. et 3, 6, 3. Mox *abeundi propius*

agmen praebebant. Nono die in jugum Alpium 4
perventum est, per invia pleraque et errores, quos aut ducentium fraus, aut, ubi fides iis non esset, temere initae valles a conjectantibus iter, faciebant.
Biduum in jugo stativa habita: fessisque labore ac 5
pugnando quies data militibus: jumentaque aliquot, quae prolapsa in rupibus erant, sequendo vestigia agminis in castra pervenere. Fessis taedio tot malo- 6

Voss. V. ad 6, 13, 4. Tum *agmen procedebant*, pro *praebebant*, Lov. 1. 2. Hafn. et Hearnii N. *agmen procedebant* Flor. Cant. Lov. 3. 4. 5. Harl. Hav. omnes Latinii codd. et edd. Moguntina priores.

§. 4. *Nono die in jugum Alpium perventum est*] Polyb. [3, 53.] *ἐννοταῖος δὲ διανύσας εἰς τὰς ὑπερβολάς, αὐτοῦ κατεστρατοπέδευσε, καὶ δύο ἡμέρας ἔμεινε.* SIG. Imo duodecimo. Silius [3, 554.]

Bis senos solos, totidem per vulnera saevos
Emensi noctes, optato vertice sidunt,
Castraque praeruptis suspendunt ardua saxis.

Sed quis a poëta juratorem umquam exegit? MOD. *in juga Alpium* Gaertn. V. mox ad §. seq.

Per invia pleraque et errores] *et terrores* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et edd. principes, errore librariorum, qui ultimam literam voculae praecedentis in initio vocis *errores* perperam repetierunt. V. ad 37, 29, 8. quamvis tamen et alibi voces *terror* et *error* commutari soleant. V. ad 24, 30, 6. *et errores* primi ediderunt Moguntini, hinc Aldus in erratis, et postea reliqui omnes. Mox *iter* deficit in Gaertn.

§. 5. *Biduum in jugis stativa habita*] In Cantabrig. legebam *in jugos*. Itidem ex Flor. et Voss. notavit pater. Scribendum igitur *in jugo*, ut est in Gud. et praecedit *in jugum Alpium*. JAC. GRON. *in jugos* etiam Lovel. 1. Hafn. et Ber. a m. 1. quorum librarii contrario, ac modo notatum est, errore literam initialem vocis *stativo* in fine vocis praecedentis repetierunt. V. ad 28, 25, 2. *in jugo* enim legendum esse, recte Gronovius monuit. Et ita praeferunt Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Ber. a m. 2. Hearnii L. 1. N. et Victorin. apud Crevier. Infra cap. seq. [c. 37, 1.] *Tandem, nequidquam jumentis atque hominibus fatigatis, castra in jugo posito.* Id itaque recepi.

Fessis labore ac pugnando quies data militibus] Ita primum editum vidi Francof. anno 1578. quum proximi Paris. anni 1573. dedissent *fessique labore*. Reliquae edd. legunt *fessisque labore*. Et ita inveni in omnibus Mstis, Hearnius autem in D. quare et hanc lectionem Livio restitui. Mox *jumentaque aliqua*, pro *aliquot*, Ber. V. ad 6, 37, 8.

§. 6. *Nivis etiam casus, occidente jam sidere Vergiliarum, ingentem terrorem adjecit*] Polyb. [3, 54.] *διὰ τὸ συνάπτειν τὴν τῆς Πλειάδος δύσιν.* SIG. *unus*

rum nivis etiam casus, occidente jam sidere Vergi-
7 liarum, ingentem terrorem adjecit. Per omnia nive oppleta quum, signis prima luce motis, segniter agmen incederet, pigritiaque et desperatio in omni-
8 um vultu emineret; praegressus signa Hannibal in promontorio quodam, unde longe ac late prospectus erat, consistere jussis militibus Italiam ostentat, subjectosque Alpinis montibus Circumpadanos cam-

etiam casus Lov. 5. qui error ex literarum similitudine in scriptura Longobardica natus est. Tum *occidente sidere jam* Lov. 4. et 5. *Tò jam* deficit in Lov. 2. Deinde *vigiliarum* Voss. Lov. 3. et Gaertn. qui *Virgiliarum* scribere voluerunt, quomodo J. Fr. Gronovius anno 1667. edidit. Utro modo scribendum sit, non convenit. alii, a *vere* nomen deducentes, malunt *Vergiliae:* alii a *virgula*, quod virgulae more porriguntur, *Virgiliae.* At prius servant hic plerique codd. et inter eos optimus Flor. quemadmodum etiam optimus Sangerm. apud Colum. 9, 14. et 11, 2. Praeterea *injecit*, Rec. Male. Milites Hannibalis, quum iter in Italiam suscipere certum esset, *terror invaserat* supra c. 30, 2. postea Alpes ex propinquo visae *terrorem renovarunt* c. 32, 7. Nunc vero nivis casus *ingentem terrorem*, non *injecit*, sed *adjecit*, nempe priori terrori: vel *adjecit taedio tot malorum*, aut fatigationi ex taedio tot malorum ortae.

§. 8. *In promontorio quodam, unde longe ac late prospectus erat*] *Promuntoria* cum prominentes sint in mare rupes, per *u* scribi haec vox debet, ut verilo-quium demonstrat. Non enim a *monte*, sed a *prominendo* deducitur: idque et libri praeferunt antiqui, et me docuit Gulielmus Pelisserius, Montispessuli episcopus. Hic tamen eminens et editissimum in Alpibus jugum *promontorium* appellatur. TURNEB. 13. Advers. 18. De voce *promontorium* hoc sensu v. Cluver. 1. Ital. ant. 33, 370. et Salmas. Exerc. Plin. p. 550. Tum *longe lateque* Lov. 3. et Hearnii N. *longe et late* Lov. 5. Paullo ante §. praec. *nive completa* edd. ante Aldum.

Subjectosque Alpinis montibus Circumpadanos campos] Polyb. [3, 54.] τὰ περὶ τὸν Πάδον πεδία. SIG. *subjectos Alpinis montibus* Hearnii N.

§. 9. *Moeniaque eos tum transcendere non Italiae modo, sed etiam urbis Romae*] Flor. Gud. Voss. *Romanae.* quod passim Livio auctoritate vett. codd. restituimus. J. FR. GRON. Ita omnes etiam mei non tantum, sed Hearnii quoque codd. Recte igitur id Cl. Gronovius contextui reddidit. V. ad Epit. Liv. 49. Insuper *tò tum* exsulat a Ber. Hafn. et Hav. Mox *procliva* Gaertn. *proclivaque* Lovel. 2. quasi esset a *recto proclivus.* V. ad 35, 30, 1.

Uno aut ad summum altero proelio] Pal. tert. *uno aut summo altero proelio arcem et caput Italiae in potestate habituros.* GEBH. Optimus Pall. Fl.

pos: *moeniaque eos tum transcendere non Italiae* 9
modo, sed etiam urbis Romanae. cetera plana, pro-
clivia fore: uno, aut summum altero proelio arcem
et caput Italiae in manu ac potestate habituros.
Procedere inde agmen coepit; jam nihil ne hostibus 10
quidem, praeter parva furta per occasionem, ten-
tantibus. Ceterum iter multo, quam in adscensu 11
fuerat, (ut pleraque Alpium ab Italia sicut breviora,

Voss. Men. et Andreas Romae, *uno aut summo*. Scribe, *uno aut summum altero*. Genus loquendi, quod ut in Cicerone, ita et in Livio non semel corruperunt. 31, [42, 4.] *Binis ternisve summum ex manipulis aquandi caussa missis.* ubi reddidit Gelenius. 33, [5, 8.] *Duo aut summum tres juvenes connixi arborem unam evellebant.* 34, [32, 6.] *Duorum aut summum trium in ea re, non civitatis, culpam esse.* 35, [35, 11.] *Tyrannus cum tribus summum equitibus ante signa vectabatur.* 44, [38, 7.] *Exituri in aciem hodierno, aut summum crastino die.* J. FR. GRON. In Cicerone quoque hoc saepe corruptum emendarunt viri docti. V. Victor. ad 2. ad famil. 1. Graev. ad 5. epist. 21. et 14. ep. 3. et Jac. Gronov. orat. pro Milone 9. DUK. *uno aut summo altero proelio* etiam Cant. Lovel. 1. 2. 3. 5. Ber. Harl. Hav. Hearnii D. N. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm.

§. 10. *Jam nihil ne hostibus quidem, praeter parva furta*] *jam nil hostibus quidem* Ber. a m. 2. *jam nihil hostibus quidem* Hearnii N. a m. 2. *jam nihil ne montanis hostibus quidem* Lov. 3. et Hafn. Tum *nisi parva furta* Lovel. 4. et 5. quod ex alterius interpretatione natum est. Supra 3, 68, 10. *Mens nihil praeter commodum publicum videt.*

§. 11. *Iter multo, quam in adscensu fuerat, difficilius fuit*] *quam ut in ascensu fuerat* Flor. Lovel. 3. Harl. Recan. Haverk. Hearnii N. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Deinde *fuerat* deficit in Ber. a manu 1.

Sicut breviora, ita arctiora sunt] *ita adrectiora sunt* scribunt Pall. pr. et sec. GEBH. Duo Pall. Fl. Voss. et Andreas, *ita adrectiora sunt:* quod forte non spernendum. Sequitur enim *ita rectis saxis.* 38, [20, 4.] *Ad septentrionem arctas et rectas prope rupes.* J. FR. GRON. *ita erectiora sunt* Lovel. 2. *ita adrectiora sunt* Lovel. 1. Harl. Hearnii N. et aliquot a Crevier. inspecti, qui eam lectionem etiam recte probat. *ita arrectiora sunt* Lovel. 4. 5. et pleraeque edd. *ita arrectiora,* omisso etiam τῷ *sunt,* Gaertn. et Hav. Illud *sunt* deficit etiam in Ber. a m. 1. *arctiora,* quod pauci mei et Vatic. Latinii praefert, non inveni, nisi in edd. Ven. anni 1498. Mediol. anni 1505. Ascens. anni 1513. et 1516. ac Paris. 1529. quarum tamen tres postremae *arrectiora* in margine ostentant. Prima deinde recentiorum *arctiora* recepit Francof. anni 1578.

Omnis enim ferme via praeceps, angusta, lubrica erat] Pal. pr. *omnis enim jam via praeceps.* GEBH. *angusta, pu-*

ita adrectiora sunt) difficilius fuit. omnis enim fer-
12 me via praeceps, angusta, lubrica erat: ut neque sustinere se a lapsu possent;, nec, qui paullulum titubassent, haerere adflicti vestigio suo; aliique super alios, et jumenta et homines, occiderent.

blica erat Flor. et Cant. Et id voluisse videtur librarius Lovel. 5. qui *puca*, pro *publica*, dedit. at *angusta, librica, publica erat*, duplici lectione simul recepta, Lovel. 1. 2. Gaertn. et Hearnii N. a m. 2. in quo postea manus altera τὸ *publica* delevit, et insuper in margine notavit, eam vocem pro *lubrica* in aliquot codd. reperiri.

§. 12. *Nec, si qui paullulum titubassent, haerere adflicti vestigio suo*] Pall. tres, *nec qui paullulum titubassent*. Pal. pr. a m. 2. *afficti*. sed *affligere* hic est προσουδίζειν. GEBH. Flor. *ne, qui*. Gud. *neque, qui*. Voss. et Cant. *nec, qui*. Vides τὸ *si* ab scriptis non admitti. JAC. GRONOV. *neque, qui paullulum* Lovel. 4. et 5. *nec, qui paullulum* Lovel. 1. 2. 3. Harl. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *posset, nec, qui paullulum titubasset, haerere afflictus vestigio suo* Ber. a m. 2. in quo *possent* et *titubassent* a m. 1. scriptum fuerat. Voculam itaque *si* in nullo cod. obviam delevi. Praeterea *paulum titubasset* Flor. et Hearnii N. in margine. Deinde *haerere afflictis* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Hafn. Hav. et edd. antt. *afflicti* jam vidi in Ven. anni 1495. *afflictos* in Mediol. anni 1505. quorum illud in contextu, hoc in margine ostentant Ascens. anni 1513. et 1516. ac Paris. anni 1529. *afflictis* est in Vatic. Latinii. An forte legendum *haerere affixi vestigio suo*? Ita 3, 68, 7. *Haerete adfixi concionibus, et in foro vivite*. Solent autem *adfigere* et *adfligere* confundi. V. ad 4, 19, 5. Crevier. sensum clariorem fore putabat, si, transposita particula *nec*, hoc modo legeretur: *ut neque sustinere se a lapsu possent, si qui paullulum titubassent, nec haerere afflicti vestigio suo*.

Aliique super alios, et jumenta et homines, occiderent] Pall. tres *et jumenta in homines occiderent*. GEBH. Ita et Flor. Lovel. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. *et jumenta in homines caderent* Hafn. *et jumenta nil omnes occiderent* Voss.

§. 1. *Ad multo angustiorem rupem, atque ita rectis, ac si istud aegre*] Vos, ut dixi, emendastis, *atque ita rectam, ac si istud*. Ego sic, *atque ita rectis saxis, ut aegre*. VALLA. Abnegant τὸ *saxis* Pall. tres. Sed sec. tertiusque, *atque ita rectam, ac si istuc aegre*. GEBH. *atque ita rectis, ac si istud aegre*, quod in cod. suo inventum Valla damnavit, praeferunt Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Hearnii L. 1. Id etiam voluisse videtur librarius Flor. qui tamen *atque ita rectis axus tut aegre* sine sensu dedit. *atque ita rectam, ac si istud aegre*, quod Vallae aemuli reposuerant, est in Hav. neque multum abit Gaertn. in quo *atque ita rectam, ac si istuc aegre* inveni. *atque ita erectam, ac si ut aegre* Lovel. 3. *atque ita rectam, ac si ut aegre*, una litera minus, Hearnii N. in quo, vocibus *ac si* deletis, a m. 2. factum est *at-*

XXXVI. Ventum deinde ad multo angustiorem 1
rupem, atque ita rectis saxis, ut aegre expeditus
miles tentabundus, manibusque retinens virgulta ac
stirpes circa eminentes, demittere sese posset. Na- 2
tura locus jam ante praeceps, recenti lapsu terrae

que ita rectam, ut aegre; quod ipsum Ber. servat. *atque ita rectis, ut aegre* Lovel. 1. *atque ita rectam, ut vix si istud aegre* Cant. Vallae conjectura vera videtur. (* v. Opera Vallae p. 602.)

Tentabundus, manibusque retinens virgulta] *reptabundus* Lovel. 3. Scriptum forte fuerat *téptabundus*, id est *temptabundus*, ut est in Flor. quod, neglecta addita nota, facile in *reptabundus* mutari potuit ob similitudinem literarum *t* et *r* in scriptura Longobardica. V. ad 5, 55, 3. Sed nihil muto. *tentare* de eo dicitur, qui manu aliquid explorat. V. Cel. Burmann. ad Phaedri 3, 10, 26. Ita *tentare venam*, de quo v. eumdem ad Quinctil. 11. Instit. 3. p. 1018. *tentabundus pedibus manibusque retinens* est in Harl. 2. Mox *dimittere*, pro *demittere*, Cant. Ber. Gaertn. et edd. ante Mogunt. frequenti admodum scribarum errore. V. ad 34, 50, 2.

§. 2. *Recenti terrae lapsu inpeditus, dum ille admodum altitudinem*] Vos emendatis, *dum* mutantes in *tum*. Ego sic, *lapsu terrae in pedum mille admodum altitudinem abruptus erat.* VALLA. Polybius [3, 54.] cum hanc rupem describeret, non de altitudine, sed de angustia viae angustiore facta meminit. Livius vero, quum ab initio dixisset, *Ventum deinde ad multo angustiorem rupem*, paulo post subjungit: *Natura locus jam ante praeceps recenti terrae lapsu in pedum mille admodum altitudinem abruptus erat*, nulla amplius *angustiae* mentione facta. Polybius praeterea *ducentorum pedum* meminit, ubi Livius *mille* ponit. Sed haec ejus erant, qui commentarium scriberet, longius prosequi. Attigit et Valla locum. GLAR. *terrae lapsu in pedum mille admodum* emendavit olim Valla, cum antea legeretur: *Natura locus jam ante praeceps, recenti terrae lapsu impeditus, tum ille admodum altitudinem abruptus erat.* Utramque autem lectionem mendosam esse, sensus ipse docet. Describit enim Livius locum angustum et abruptum. Nam paulo ante dixit: *Ventum est ad multo angustiorem rupem, atque ita rectis saxis, ut* etc. Ex emendatione autem Vallensi nihil elici de angustia potest. Quamobrem ex veterum libris aliquot fide dignis ita legendum est: *Natura locus jam ante praeceps, recenti terrae lapsu impeditus in miram admodum altitudinem abruptus erat.* Duo enim significat incommoda naturalibus incommodis accessisse, quod cum natura locus jam ante praeceps esset, nunc dejectu terrae impeditus erat, et in magnam admodum altitudinem abruptus. Quo fit, ut expresserit caussam, cur dixerit: *multo angustiorem rupem, atque ita rectis saxis.* Ita etiam Polybius [3, 54.] Ὄυτε τοῖς ὑποζυγίοις δυνατὸν ἦν παρελθεῖν διὰ τὴν στενότητα, σχεδὸν ἐπὶ τρία ἡμιστάδια τῆς γῆς ἀπορρώγος, καὶ πρὸ τοῦ μὲν οὔσης, τότε δὲ καὶ μᾶλλον ἔτι προσφάτως

in pedum mille admodum altitudinem abruptus erat.
3 Ibi quum, velut ad finem viae, equites constitissent, miranti Hannibali, quae res moraretur agmen, nun-

ἀπεῤῥωγυίας. ἐνταῦθα πάλιν ἀθυμῆσαι, καὶ διατραπῆναι συνέβη τὸ πλῆθος. Et paulo ante dixerat: *οὔσης γὰρ στενῆς, καὶ κατωφεροῦς τῆς καταβάσεως.* SIG. Pal. pr. *abrutus erat.* GEBH. A Laur. Valla est haec lectio [*terrae lapsu in peditum mille admodum,*] neque propius potuit ad vett. lib. in quibus: *impeditus dum ille.* Sigonius tamen eam rejicit, quia ex hac emendatione nihil de angustia loci possit elici. Neque debebat: satis praecedenti periodo monuisse de illa Livium. Quod autem oggerit ille *impeditus in miram admodum*, a mala manu est, neque invenitur, nisi in recentissimis et interpolatis codicibus. Auctor ejus in mente habuit Ciceronis 5. Verr. [27.] *Saxo in mirandam altitudinem depresso.* Ego vero amplector Vallae restitutionem, cum praesertim Polybius eam firmet: *σΧεδὸν ἐπὶ τρία ἡμιστάδια τῆς γῆς ἀποῤῥῶγος, καὶ πρὸ τοῦ μὲν οὔσης, τότε δὲ καὶ μᾶλλον ἔτι προσφάτως ἀπεῤῥωγυίας.* Viri summi interpretatio *in pedes fere centum nonaginta.* Atqui tot passus faciunt praeterpropter *τρία ἡμιστάδια.* Hoc, credo, voluit. Sunt autem ista singula trecentenum pedum. Sic ergo jam olim nongentenum pedum altitudine fuisse illud abruptum, tunc autem recenti lapsu etiam plurium, ut aït Polybius: *mille admodum* Livius. quid proximius? Superius hoc lib. cap. 28, 7. ratis describitur, qua Rhodanum transvecti elephanti, *ducentos longa pedes.* Polybio [3, 46.] *δύο πλέθρα*, quae plane conveniunt, si *πλέθρον* est centum pedum, seu sexta pars stadii, *δίπλεθρον* triens ejusdem. At vir summus vertit *jugera duo*: qua ratione cum jugerum sit minimum pedum ducentorum, quadringentos pedes voluerit Polybius: id quod verisimile non est. J. FR. GRON. Non capio, quae hic scribit Gronovius. Si verba, *locus jam ante praeceps*, ita sunt exponenda, locum jam ante terrae lapsum in mille admodum pedum altitudinem abruptum fuisse, quod vult Gronovius, non potuit Livius post terrae lapsum eumdem numerum pedum retinere. Mihi Livius aliter videtur accepisse verba Polybii 3, 54. quam Casaubonus et Gronovius. Hi conjungunt *σΧεδὸν ἐπὶ τρία ἡμιστάδια τῆς γῆς ἀποῤῥῶγος, καὶ πρὸ τοῦ μὲν οὔσης, quod locus jam ante praeceps erat in tria ἡμιστάδια*, id est, nongentos pedes, ut recte Gronovius; nam stadium sexcentis pedibus quidam definierunt. Sed satis adparet ex interpretatione Livii, cum posteriora illa *καὶ πρὸ μὲν οὔσης*, quae vertit *natura locus jam ante praeceps*, a prioribus, *σΧεδὸν ἐπὶ τρία ἡμιστάδια τῆς γῆς ἀποῤῥῶγος*, separasse, nec putasse Polybium dicere, locum jam ante terrae lapsum in tot pedes praecipitem fuisse. Nec quidquam obstat, quo minus verba Polybii ita accipiantur. Nam Graeca sic verti possunt; *quod locus in tria ferme ἡμιστάδια abruptus erat, jam ante quidem praeceps, sed tum nuper in majorem altitudinem abruptus.* Haec autem major altitudo erat *σΧεδὸν τρία ἡμιστάδια, mille admodum pedes*, ut docuit Livius, quum ante recentem terrae lapsum minor fuisset. Casauboni interpretatio vocis *πλέθρον* in Polybio 3, 46. ea ratio-

ciatur, rupem inviam esse. digressus deinde ipse ad 4 locum vicendum. haud dubia res visa, quin per invia circa nec trita antea, quamvis longo ambitu,

ne defendi potest, quod etiam Plinius eam ita vertit. V. Perizon. ad Aelian. 3. Var. Hist. 1. Glossae πλέϑρο, *jugera*. πλέϑρον, *jugerum*. Et Charisii MS. apud Schottum 1. Obs. 14. *haec jugera πλέϑρα*. Malim tamen Livium, quam hos auctores, sequi. DUK. Codices variant. *impeditus dum ille admodum altitudine* Lov. 3. 4. *impeditus dum ille admodum altitudinem* Lovel. 1. 5. et Hearnii L. 1. quod in cod. inventum damnat Valla. Non aliter praefert etiam Flor. a m. 1. Sed *dum* postea deletum, ejusque loco in margine *inpeditus in mirandam ille admodum altitudinem* ab alia manu repositum est. quod servant etiam Harl. et Hearnii D. nisi quod eorum prior *impeditus* omittat, posterior *impeditus mirondum* legat. *impeditus in mirandam admodum ille altitudinem* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *impeditus tum ille admodum oltitudine* Lovel. 2. *impeditus in miram admodum altitudinem*, ut Sigonius emendat, Ber. Hafn. Rec. Hav. et Hearnii N. *impeditus in miram ille admodum altitudinem*, una voce addita, Brancal. Latinii. *impeditus in mirom dum ille admodum altitudinem*, duabus lectionibus junctis, Cant. *impeditus in nimiam admodum altitudinem* Gaertn. *impeditus admodum altitudinem* Voss. a m. 1. *altitudine* a m. 2. Sed recte viros doctos Vallae conjecturam probasse puto. Insuper *recenti lapsu terrae* edidit Jac. Gronov. secutus, ut videtur, Cant. et forte etiam aliorum auctoritatem. Certe ita plerique apud me codd. Flor. tamen et paucis aliis exceptis. Tum *abrutus* Voss. Lovel. 2. et Ber. a m. 1. *obruta* Lovel. 1.

§. 3. *Ibi quum velut ad finem viae*] *Ibi vel cum ad finem* Cant. *Ibi veluti cum ad finem* Flor. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. vett. *Ibi velut cum ad finem* Lovel. 3. *Ibi cum ad finem* Ber. Mox *agmen* exsulat ab Harl.

§. 4. *Digressus deinde ipse ad locum visendum*] Sensus sequentium versuum perquam obscurus est. Polybii verba [3, 54.] Perrotto interprete (nam Graeci codicis copia defuit nobis) clariora visa sunt. ea ita habent. *Dux Carthaginiensium principio per loco invio, nec ante eum diem trito, circumducere agmen conotus, quoniam iter id nives insuperobile faciebant, a proposito destitit.* GLAR. Sensus est: Digressus ad rupem invisendam Annibal sensit, se per invia loca, nec trita antea, agmen ducere. neque ea re quicquam profecisse, quod longo ambitu exercitum circumduxisset, quo facilius et expeditius iter haberet. Polybius [3, 54. et 55.] ait, Annibalem inspecta rupe conatum esse eam superare; verum nova accedente nive deterritum esse, atque ad saxum illud caedendum se convertisse. In quo nihil ab eo dissidet Livius. SIG. Fortasse, *digresso deinde ipsi ad locum visendum houd dubio res visa, quin per invia circa nec trita antea, quamvis longo ambitu, circumduceret agmen.* Sensum ait esse Sigonius, advertisse Annibalem, se per invia loca agmen ducere, nec quicquam profecisse, quod longo ambitu exercitum

5 circumduceret agmen. Ea vero via insuperabilis fuit. nam quum super veterem nivem intactam nova modicae altitudinis esset, molli nec praealtae nivi
6 facile pedes ingredientium insistebant. ut vero tot hominum jumentorumque incessu dilapsa est, per nu-

circumduxisset. Hic error inde, quod non vidit, τὸ *circumduceret* poni, ut significet, circumducendum esset, circumducere deberet. Remedium enim difficultatis, in qua erant, exponitur. Sic Cic. 2. de Offic. [20.] *Cum consuleretur, utrum bono viro pauperi, an minus probato diviti filiam collocaret.* J. FR. GRON. Nimius in eo fuisse Gronovius videtur, quod ubique efficere voluerit, ut Livii oratio uno spiritu legatur, qui eam saepius interrumpere, et in parvas periodos concidere solitus est. Tale est 3, 10, 7. *Libri per duumviros sacrorum aditi: pericula a conventu alienigenarum praedicta.* c. 31, 4. *Ibi pugnatum. supra septem millia hostium caesn: alii fugati: praeda parta ingens.* c. 32, 4. *Mortuus consul Quinctilius, quatuor tribuni plebis. Multiplici clude foedatus annus. ab hoste otium fuit.* c. 44, 8. *Ait se jure grassari, non vi. Vocat puellam in jus.* 4, 48, 1. *Turbatores vulgi erant Spurii Maecilius quartum et Metilius tertium tribuni plebis, ambo absentes creati. et quum rogationem promulgassent*, etc. 5, 32, 3. *Fusa concursu primo acies in fugam: millia octo armatorum in deditionem venerunt.* 7, 14, 4. *Jumentu Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt. In eos saxa conjecta a Gallis.* 10, 5, 13. *Pax negata: induciae biennii datae. dictator triumphans in urbem rediit.* c. 34, 8. *Urbemque ex tuto rectis itineribus perviam conspiciunt: ad consulem referunt excessum urbe; solitudine haud dubia id perspicuum esse.* 30, 3, 3. *Uticam obsidebat. castra in conspectu Hasdrubalis erant. Karthaginienses deduxerant naves. classem paratam instructamque ad commeatus intercipiendos habebant.* Haec speciminis loco subficiant. Ubi igitur in oratione refingenda praeeunt codd. quibus tuto credi potest, mutanti haud temere adversandum censeo: at, dissuadentibus libris, id tentare, periculosum puto. Hinc a viris doctis dissentire, et vulgatum defendere ausus sum supra 2, 53, 1. 3, 1, 6. 4, 25, 4. c. 53, 10. 5, 26, 4. hoc lib. c. 6, 5. aliisque locis. V. etiam, quae notantur ad 3, 22, 3. Mox *circa* deficit in Rec. *nec trita* in Lovel. 1. Tum *ante ea*, pro *antea*, legit Lovel. 3. Optime vero *circumduceret* exponit Gronovius; quem etiam v. ad 37, 17, 6.

§. 5. *Molli nec peraltae nivi facile ingredientium pedes insistebant*] *praealtae* scribendum est. VALLA. Vox *nivi* deficit in omnibus omnino, quibus utor, codicibus, nisi quod ex solo Rec. nihil notetur. Deficit etiam in Hearnii N. Vatic. Latinii, et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quasi vox illa satis commode ex praecedenti hic repeti posset. Deinde *mollis nec pernlta* Ber. et Vatic. Latinii. *mollis nec par aliae* Hav. *alius* et *altus* saepius inter se commutari, videbimus ad 37, 16, 7. *mollis nec par alterae*

dam infra glaciem fluentemque tabem liquescentis nivis ingrediebantur. Tetra ibi luctatio erat. ut a 7
lubrica glacie, non recipiente veſtigium, et in prono citius pede se fallente, et, seu manibus in adsurgendo seu genu se adjuviſſent, ipsis adminiculis

Hearnii N. Facile etiam confunduntur *alta* et *alt'a*, sive *altera*. V. supra hoc lib. c. 28, 5. *mollis nec praealta* Hafn. *molli nec paraltae* Flor. a m. 1. *peraltae* a m. 2. *molli nec peraltae* Voſſ. Lov. 2. 3. 5. et Gaertn. *molli nec paltae* Harl. Sed recte Valla *molli nec praealtae*. V. infra hoc lib. c. 54, 1. Praeterea *insistebantur* Cant. Paullo ante *super veterem nivem intacta nova* etc. *esset*, pro *intactam*, quin rescribendum sit, non dubitat Crevier. epitheton enim *intacta* longe melius cadere in *novam*, quam in *veterem nivem*.

§. 6. *Dilapsa est, per nudam infra glaciem fluentemque labem liquescentis nivis ingrediebantur. Tetra ibi*] Libentius legerem *jumentorumque incessu dilapsa, per nudam infra glaciem fluentemque labem liquescentis nivis ingrediebantur, tetra ibi luctatio erat.* Ut nondum absolvat *ingrediebantur* sensum, sed porro transmittat pendentem. TURNEB. 13. Adv. 18. Omnino *tabem*. Cicero 2. de Natura Deorum [10.] *Aquilonibus reliquisque frigoribus durescit humor, et idem vicissim mollitur tepefactus, et tabescit calore.* Seneca 3. Nat. q. 27. *Congestae seculis tabuerunt nives.* 4, 2. idem. *Tunc enim maximae integraeque adhuc nives, ex mollissimaque tabes est.* et c. 5. *Teneram et tabefactam nivem* dicit. J. FR. GRON. *Labes* et *Tabes* saepius in Mſtis confundi, infra videbimus ad 39, 9, 1. (* Lucan. 10, 225.) Et ita mox hoc cap. *tabidam nivem* dixit. Sic et cera calore liquescens dicitur *tabere* apud Ovid. 2. Art. Am. 89. *Tabuerant cerae.* Quod repetitur 8. Met. 227. Scripti tamen nihil mutant, nisi quod *lauem* sit in Flor. et Cant. et *luem* in margine N. apud Hearnium. quomodo *lues* etiam eſt apud Petron. 123.

Ut paullo ante lues jam concidenda jacebat,
Tum vero malefida virum vestigia lusit.

quemadmodum hunc locum legendum censuit Ill. Bouhierius, Franciae suae decus et ornamentum. Quid de consilio Turnebi sentiam, qui duas periodos ex conjectura connectere voluit, conſtare poterit ex illis, quae dixi ad §. 4. *liquentis* in Cant. fuisse, ex ejus excerptis disco.

§. 7. *In prono citius pede se fallente*] Nisi mavis *pedem fallente*. J. FR. GRON. *Saxa fallunt vestigium* dicit Curtius 4, 9, 18. *Sed gradum firmare vix poterant, quum modo saxa lubrica vestigium fallerent.* et 5, 4, 18. *Praeter invias rupes et praerupta saxa vestigium subinde fallentia.* DUK. *ludere vestigia* dixit Petron. loco modo laudato. Vide vero, num minori mutatione legi poſſit *pedes fallente*. ut ita sola tantum litera E expungenda sit, quae adcrescere potuit ex similitudine τοῦ F, quae vocis proximae initialis eſt.

prolapsis, iterum corruissent, nec stirpes circa radicesve, ad quas pede aut manu quisquam eniti

Ipsis adminiculis prolapsi si iterum corruissent] Haec verba videntur nescio quid desiderare. Quid enim sensus hic est, *prolapsi si iterum corruissent?* GLAR. Scribe: *ipsis adminiculis prolapsi si iterum corruissent : (nec stirpes circa radicesve, ad quas pede aut manu quisquam eniti posset, erant) itaque in levi tantum glacie tabidaque nive volutabantur. Jumenta interdum secabant etiam tum infimam ingredientia nivem, et prolapsa.* Quum jungimus sine interpunctione *prolapsi corruissent*, memineris nihil esse superflui. Virgilius [6. Aen. 310.] *autumni frigore primo Lapsa cadunt folia.* Cicero 1. de Offic. [22.] *De manibus audacissimorum civium delapsa arma ceciderunt.* Petron. [16.] *Sera sua sponte delapsa cecidit.* Noster 5, [21, 16.] de Camillo: *Convertentem se inter hanc venerationem prolapsum cecidisse.* Adeo illis offendi Glareanus non debuit. Attamen Flor. Voss. Mur. *prolapsis iterum.* Deinde Flor. Gud. Mur. *corruerent.* Forte, *et seu manibus in assurgendo seu genu se adjuvissent, ipsis adminiculis prolapsis iterum corruebant.* id est, manibus genibusque, quibus innitebantur, non firmatis in vestigio, sed, ut in lubrico, elusis ac fluentibus. Post *παρένθεσιν τὸ itaque* eleganter *παρέλκει.* Ita enim cohaeret oratio, ut dicat, cum quis cecidisset, et manu genuve conatus erigere sese, ipsam manum ipsumque genu, perinde ut ante pedes, frustrata glacie, rursum porrectus esset, quia nihil erat stirpium, quod comprehenderent ad se sustinendos, nihil nisi volutatos fuisse, quoad fortunae libuisset. Particulam autem illam prorsus eodem modo interpositam videre licet l. 2, 12, 2. ubi, ut et hic, illustrandam nobis praebuit Sigonius. Adhuc de hominibus: nunc etiam aliquid proprium de jumentis. Illa vero non modo, ut homines, volutabantur in tabe nivium super glaciem, sed interdum etiam *infimam* illam nivem, hoc est veterem, duram, molli primum et recenti nive, dein ejus liquescentis tabe obtectam, tum ingredientia pondere et mole corporum ac sarcinarum gravatam secabant, collidebantque, tum prolapsa contentius jactando ungulas ad firmandum vestigium penitus perfringebant. In his, *tum ingredientia, et prolapsa,* particulae valent *cum tum*, vel *et* duplicatum. Itaque non placet Turnebi, *etiam dum infirmam,* 13. Adv. 18. multo minus Sigonii *necabantur interdum etiam, dum.* J. FR. GRON. Post *volutabantur* puto recte poni distinctionem maximam: nam omnia, quae eo usque dicit, ad homines pertinent. ceterarum mutationum causam non video. Non dicit Gronovius, in scriptis *ita* invenerit, an *itaque.* Sed ex adnotatione Hearnii propemodum credo, in plerisque esse *ita.* DUK. Mihi quoque ex conlatione Livii cum verbis Polybii certum est, majorem distinctionem post verbum *volutabantur* recipiendam esse; et vocem *jumenta*, quae a sequentibus interpunctione distinguitur, iis jungendam esse. In verbis autem Livii *ipsis adminiculis prolapsis iterum corruerent* legunt Flor. et Ber. a m. 2. *ipsis adminiculis prolapsi si iterum corruerent* Cant. *ipsis adminiculis prolapsis iterum corruissent* Voss. Lo-

poſſet, erant; ita in levi tantum glacie tabidaque nive volutabantur. jumenta secabant; interdum etiam, 8

vel. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Rec. Hav. Hearnii L. 1. D. N. et Vatic. Latinii. *ipsis adminiculis prolapsi iterum corruissent* pr. edd. Tum *nec stirpes circa radices suas* Voſſ. et Lovel. 1. ac 2. *nec stirpes cura radicesve suae* Lovel. 5. Deinde *itaque*, quod Gronov. probavit, non nisi in edd. pr. exſtat; cujus loco conſtanter *ita* legunt codd. Et hoc praeferendum videtur; respondere enim puto praecedenti particulae *ut.* Videtur diſtinguendum ac legendum eſſe. *Tetra ibi luctatio erat. ut a lubrica glacie, non recipiente veſtigium, et in prono citius pedes fallente*, (sc. *corruerant*, quod ex sequenti hic repetendum) *et*, *seu manibus in adsurgendo seu genu se adjuvissent, ipsis adminiculis prolapsis, iterum corruerant, nec stirpes circa radicesve, ad quas pede aut manu quisquam eniti posset, erant; ita in levi tantum glacie tabidaque nive volutabantur. Jumenta* etc. Cl. Crevier. si lectio vulgata maneat, *nec stirpes* interpretatur *ne stirpes quidem.* Planius tamen et expeditius fore putat, si legamus *ipsis adminiculis prolapsi iterum corruebant.*

§. 8. *Jumenta secabantur, interdum etiam infima ingredientia nivem*] Mutaſtis *infima* in *semita*, quasi solum jumentorum semita secaretur. Legendum eſt, *infimam ingredientia nivem.* VALLA. Ita [*secabantur interdum*] quidam reſtituerunt hunc locum, cum prius *necabantur* legeretur. Sed totus hic locus verbis sequentibus perquam obscurus eſt, ideoque et hic Polybii verba ex Interpretatione Perotti ponam, si ſtudiosus lector, fortaſſis his adjutus, melius Livii sensum percipere queat. *Jumenta vero* (inquit) *interdum quidem prolapsa glaciem secabant: sed pressa oneris magnitudine, pedibusque eorum indurata glacie perstrictis, moveri postea inde non poterant.* Haec ille. Tu etiam atque etiam vide, quid sensus ex his Livii verbis colligere queas: *Et prolapsa, jactandis gravius in continendo ungulis, penitus perfringebant.* Nam ego ea plane non intelligo. GLAR. Primum dicam, quae in his verbis emendanda arbitror, deinde qui sit eorum sensus. nam cum Glareanus, homo ingenuus, plane se ignorare profitetur. in vet. lib. eſt, pro *itaque*, *ita*; pro *secabantur*, *necabantur*; pro *interdum etiam tum*, *interdum etiam dum*, pro *infirmam*, *infimam*; pro *alta concreta*, *alte concreta*. † „ Glareanus libenter „ fatetur, se nescire quaedam, „ imo plurima, exemplo D. Eras„ mi praeceptoris sui, Angeli Po„ litiani ac aliorum doctiſſimo„ rum virorum. At Sigonio om„ nia sunt pervia „ †. Ea vero omnia probe habere, sensus ipse demonſtrat, qui eſt ejusmodi: In superanda rupe duplex labor susceptus eſt, unus propter recentem modicam, alter propter veterem intactam nivem. Nam cum superior illa hominum jumentorumque inceſſu dilapsa esset, et per nudam infra glaciem, fluentemque labem liquescentis nivis ingrederentur, tetra ibi luctatio erat, ut ab lubrica glacie non recipiente veſtigium, et in prono citius pede se fallente. Et seu manibus in aſſurgendo, seu genu se adjuvissent, nec ſtirpes circa radicesve, ad quas pe-

tum infimam ingredientia nivem, et prolapsa jactandis gravius in continendo ungulis, penitus perfringebant: ut pleraque, velut pedica capta, haererent in durata et alte concreta glacie.

de aut manu quisquam eniti posset, erant. Atque hunc, inquit, in modum, *in levi glacie tabidaque nive jumenta volutabantur.* addit deinde. *Necabantur interdum etiam, dum infimam ingredientia nivem, et prolapsa jactandis gravius,* ut se continerent, *ungulis perfringebant, ut pleraque velut pedica capta haererent in durata, et alte concreta glacie.* Quam posteriorem sententiam sic expressit Polybius [3, 55.] *τὰ δ' ὑποζύγια διέκοπτεν, ὅτε πέσοι, τὴν κάτω Χιόνα κατὰ τὴν ἐξανάστασιν. διακόψαντα δὲ ἔμενε μετὰ τῶν φορτίων.* Id est, *jumenta vero perfringebant, ubi prolapsa erant, infimam nivem in assurgendo. qua fracta haerebant una cum oneribus.* SIG. Lego *Secabant interdum etiam, dum infirmam ingredientia nivem, et prolapsa, jactandis gravius in continendo ungulis, penitus perfringebant.* Nam et firmam illam nivem dicit Polybius, sed et infirmam, itaque utrumque legi potest. Augurор autem *continere* esse, se in prolapsione a lubrico retinere, et cohibere conari. *Secabant* autem est, quod *διέκοπτεν* Polybius dixit. TURN. 13. Adv. 18. Restitutio hujus loci debita est Turnebo. GRUT. Pal. pr. *secabantur interdum etiam. tamen infimam ingredientia nivem.* neque aliter tert. At vero sec. *ut seu manibus in assurgendo, seu genu se adjuvissent ipsis adminiculis prolapsis iterum corruerent. nec stirpes circa radicesve, ad quas pede aut manu quisque eniti posset, erant. Ita in levi tantum glacie tabidaque nive volutabantur jumenta secabantur: interdum etiam femina ingredientia nivem et prolapsa jactandis gravius in continendo ungulis perfringebant: ut plera velut pedica capta haererent in dura et alta concreta glacie.* GEBH. *jumenta necabantur* Voss. *jumenta sectabantur* Lovel. 1. *jumenta secabantur* Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. D. et edd. principes. *jumenta secabant* Cant. et Flor. in posteriori tamen cod. ultimae literae posterioris vocis inposita est nota, quasi librarius etiam vellet *secabantur.* Gruterus in ultima ed. ex Turnebi conjectura *secabant* recepit. Tum *interdum etiam tam infimam ingredientium nivem* Flor. *interdum etiam tamen infimam ingredientia nivem* Cant. et Lovel. 4. ac 5. *interdum etiam tam infimam ingredientia nivem* Voss. Harl. Gaertn. et Hav. *interdum tam infimam ingredientia nivem* Lov. 1. et 2. *et interdum infimam ingredientia nivem* Ber. *interdam etiam tum infirmam ingredientia nivem* edd. princ. Optime hunc locum constituit Gronovius paullo superius ad §. praec.

Jactandis gravius in continendo ungulis] An non melius *connitendo*? T. FABER. Turnebus putat 13. Adv. 18. *continere* hic esse se a prolapsione in lubrico retinere, et cohibere conari. Sed Polybius et Livius loquuntur de jam lapsis. Itaque non displicet conjectura Fabri, quam etiam confirmant verba Po-

XXXVII. Tandem, nequidquam jumentis atque 1
hominibus fatigatis, castra in jugo posita, aegerrime ad id ipsum loco purgato. tantum nivis fodiendum atque egerendum fuit. Inde ad rupem munien- 2

lybii *κατά τὴν διανάςαδιν*, *in adsurgendo, dum nituntur adsurgere.* Cicero 5. de Finib. 15. *Connituntur que, ut sese erigunt.* Sallust. Jug. 101. *Niti modo ac statim concidere.* Curtius 7, 3, 13. *Ut rursus ad surgendum conniti non possent.* Et 9, 5, 13. *Clipeo se adlevare conatus est, et postquam ad connitendum nihil supererat virium.* DUK. Cl. Jac. Perizonius tuendae vulgatae lectioni ad marginem Livii adscripserat locum ex 22, 2, 6. *Galli qui neque sustinere se prolapsi, neque adsurgere ex voraginibus poterant.* Mihi tamen Fabri, transpositis literis *connitendo*, pro *continendo*, scribentis, conjectura haud inprobanda videtur.

Velut pedica capta, haererent indurata et alta concreta glacie] Silius [3, 550.]

Dumque premit sonipes duro vestigia cornu, etc.

MOD. Lege *haererent in durata et alte concreta glacie.* Plerique etiam libri *dura.* Multa hujus loci eleganter expressit Petronius in specimine belli civilis, et tantum debet Livio, quantum Livius Polybio. J. FR. GRON. *in dura* Flor. Harl. et Hearnii L. 1. et N. a m. 2. V. ad Livii 10, 37, 2. *in dura* etiam edd. principes, pro quo Colon. anno 1525. *indurata* substituit, Frobenius anno 1531. *in durata.* Sed mox anno 1535. *indurata;* quod deinde editores servarunt usque ad Gronov. qui anno 1667. *in durata* emendavit. Praeterea *et alta concreta glacie* Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Hafn. Gaertner. Hav. et Hearnii N. *et luta concreta glacie*, transpositis literis, Lov. 1. V. ad 5, 37, 7. *et alta concretaque glacie* Lov. 3. *et late concreta glacie* recte Flor. et Cant.

§. 1. *Tandem, nequidquam jumentis*] *Tamen nequidquam* Lov. 1. V. ad 22, 2, 11. *Tum nequidquam* Lovel. 2. *nequiquam* Flor. V. ad 40, 47, 9. Mox *aegre jam*, pro *aegerrime*, Lov. 4. et 5. Hinc *tantum fodiendum nivis* Lovel. 1. Denique *erigendum*, pro *egerendum*, Hearnii N. in margine.

§. 2. *Ad rupem minuendam*] Lego *muniendam*. Polybius enim [3, 55.] scribit *τὸν κρημνὸν ἐξῳκοδόμει*, et mox *οἰκοδομίαν* appellat. Interpretor autem *munire*, per rupem viam aperire, viamque in ea munire, et tamquam struere, eam caedere, et in ea opere laboreque militari complanare, et aequare iter, aut deorsum deprimere, et declive reddere quodam anfractu molli. Itaque qui aggerem jaciunt, fossas aperiunt, vias muniunt, *munitores* vocantur. Esse autem ita legendum, ex eo etiam apparet, quod non longe hinc scribitur: *Et quies muniendo fessis hominibus triduo data.* TURN. 13. Adv. 18. Turnebus *muniendam.* *Munire viam* est apud Senecam Ep. 33. Varr. *περὶ αἱρέσεων* apud Prisc. l. 3, [607.] in Sesquiulysse apud Non. in *Desabulare.* Plautum in Milit. [2, 2, 68.] Caesar 7. Bell. Gall. [58.] Ego olim *moliendam* legi debere putavi. KLOCK. Turnebi est *munien-*

dam, per quam unam via esse poterat, milites ducti, quum caedendum esset saxum, arboribus circa inmanibus dejectis detruncatisque, struem ingentem lignorum faciunt: eamque (quum et vis venti apta faciendo igni coorta esset) succendunt, ardentiaque
3 saxa infuso aceto putrefaciunt. Ita torridam incen-

dam, pro *minuendam*. GRUT. Klockii conjectura *moliendam* firmari posset loco Livii 9, 3, 3. *Num montes moliri sede sua paramus*. Sed praeferenda est conjectura Turnebi *muniendam*. Ita enim Flor. Cant. et plures alii codd. Id etiam probat locus infra 27, 39, 7. *Per munita pleraque transitu fratris ducebat*. Quin *munire viam*, *iter* apud Livium passim obviae sunt locutiones. Ita 25, 11, 18. 39, 28, 8. 44. 9, 11. et alibi. Tandem *minuendus* et *muniendus*, duabus tantum literis transpositis, a librariis commutari, supra vidimus ad 6, 27, 8.

Per quam via una esse poterat] Repone ex Flor. et Gud. *ad rupem muniendam, per quam unam via esse poterat*. J. FR. GRON. *per quam inde via una esse poterat* Gaertn. Sed recte *per quam unam via esse poterat* Cant. et Hearnii L. 1. et D.

Arboribus circa inmanibus dejectis detruncatisque] Silius mens MS. nam in vulgatis est hic locus, ut pleraque omnia, quae huc allegamus, corruptissimus contaminatissimusque, haec sic effert [3, 638.]

Noctem operi jungunt etc.

MOD. *arboribus circa minantibus* Pal. sec. GEBH. Silii verba plura in nota Modii resecui, brevitati studens. Id autem mihi permissum esse existimavi, quia Modii emendationem ex ejus Novant. et hic et alibi, ubi verba poëtae emendata profert, ad ipsum Silium olim produxi. In sequentibus *struem ingentem lignorumque* Lovel. 3. *struem lignorum ingentem* Lov. 4. et 5.

Quum et vis venti apta faciendo igni coorta esset] Vocula *et* deerat in Ber. a m. 1. *sectam faciendo igni* Lovel. 4. 5. *septa faciendo igni* Lov. 1. 3. Harlej. Gaertn. Hav. et omnes codd. Latinii. *saepta faciendo igni* Flor. *cepta faciendo igni* Ber. Rec. et Hearnii N. *quum ejus vento septa faciendo igni* Cant.

Ardentiaque saxa infuso aceto putrefaciunt] *Saxa putrefacere aceto* est aceto saxa solvere et frangere. Saxorum enim torridorum et candentium infusum acetum compages et nexus resolvit et laxat, quod *putrefacere* appellat. TURNEB. 13. Adv. 18. *candentiaque saxa* Hav. Tum *saxa infusa aceto* Harl. Idem autem, quod hoc loco Livius narrat, de Hannibale referunt etiam App. Alex. in Hannib. p. 315. Juven. Sat. 10, 153. et quos viri docti ad eum locum laudarunt. Eam autem aceti vim esse, ut *saxa rumpat infusum, quae non ruperit ignis antecedens*, docet Plinius 23. H. N. 1. in fine; qui etiam 33, 4. testatur, silices *igni et aceto* rumpi. V. etiam Dion. Cass. 36, 8. Verum unde Hannibali tanta aceti copia in Alpibus?

dio rupem ferro pandunt, molliuntque amfractibus
modicis clivos, ut non jumenta solum, sed elephan-
ti etiam, deduci possent. Quatriduum circa rupem 4
consumtum, jumentis prope fame absumtis: nuda
enim fere cacumina sunt, et, si quid est pabuli, ob-
ruunt nives. Inferiora valles et apricos quosdam 5

Aceti iofusi nullam mentionem fecit Polyb. (* v. Acta Lips. anni 1741. p. 203.)

§. 4. *Quatriduum super rupem consumtum*] Alii emendarunt *circa rupem*. non multum ad rem, meo judicatu. Nam dierum numerum, quem postea ponet Livius, juvare conati sunt. Si enim nono die in juga Alpium perventum est, biduumque ibi stativa habita, deinde tertio die ad rupem multo angustiorem ventum, quatriduumque circa eam absumptum: denique postremo quiete data triduo, atque ita in planum descensum, numerus excrescet in decem et novem dies, cum Livius decimo quinto die superatas dicat esse Alpes. Sed in biduo etiam intelligo nonam diem, ita ut undecimo die ad multo angustiorem rupem venisse dicantur. Quatriduum autem sequens ita partitus est Polybius [3, 55.] ut unum diem labori datum, pro deducendis equis jumentisque dicat, reliquum triduum elephantis deducendis. Igitur hoc sequenti triduo jumenta equique in plano pasta; quoquam Livius dicit, triduum datum etiam hominibus muniendo fessis, atque deinde in planum descensum. Sed cum in hac numeri summa secutus sit Polybium, etiam io partibus sequi oportuit, meo quidem judicio. Sed judicent doctiores. GLAR. Lectio, quae in capite adnotatioois Glareani conspicitur, superfuit in edd. usque ad Aldum, qui loco ejus substituit *circa rupem*, consentientibus omnibus scriptis. Insuper tamen *Quatriduo circa rupem consumto* Hearnii N. Quod autem in Livio hic carpit Glareanus, breviter etiam monuit Cluver. 1. Ital. ant. 33. p. 379.

Jumentis prope fame absumtis] Ita edidit Cl. Jac. Gronovius, secutus, ut videtur, fidem Flor. et Cant. quos ita legere ex eorum excerptis didici. Antea edebatur *jumenta prope fame absumebantur*; quae lectio superest in reliquis meis, nisi quod quidam eorum adhuc corruptius praeferuot *assumebantur*. Mox *τὸ est* deficit in Gaertn.

§. 5. *Inferiora vallis apricos quosdam colles habent*] Vet. lib. *Inferiores valles*. SIG. Pall. pr. et tert. *Inferiora valles*. sec. *Inferiora vallis apricos quosdam colles habet*. *Inferiora vallis* ut supra c. 34, 7. *Extrema agminis*. GEBH. Quum in MSS. inveniatur vel *Inferior vallis*, vel *Inferiora valles* et *vallis*, etiam in editis ante Sigonium, monuerat paterna manus edendum *Inferiora vallis*. Sed nihil de una quadam valle. Sermo pertinet ad inferiora montium; in his aïtesse valles et mixtos apricos colles. Itaque lege ex Cantabrig. *Inferiora valles et apricos* etc. JAC. GRON. *Inferior vallis* Flor. a m. 1. *Inferiora vallis* Voss.

colles habent, rivosque prope silvas, et jam huma-
6 no cultu digniora loca. Ibi jumenta in pabulum missa, et quies muniendo fessis hominibus data triduo. inde ad planum descensum, etiam locis mollioribus et adcolarum ingeniis.

1 XXXVIII. Hoc maxime modo in Italiam perventum est, quinto mense a Karthagine nova, (ut quidam auctores sunt) quinto decimo die Alpibus superatis.

Lov. 2. Harl. Rec. et Gaertner. *Inferiores valles* Ber. Hafn. et Hav. *Inferiora valles* Flor. a m. 1. Lov. 4. 5. et Hearnii N. *Inferiora valles et apricos quosdam colles habent, rivos quoque prope silvas* Lovel. 3. Quod, certe prius illud, a Gronovio etiam ex Cant. et a Crevier. ex Mſto Regio probatum, verius puto, et in contextum recepi. *Inferiora* nempe hic obponuntur *cacuminibus* modo memoratis, et intelliguntur inferiora montium, Alpium.

Etiam humano cultu digniora loca] Bis hic in vicino dividenda particula: nimirum *et jam humano cultu digniora loca.* tum, *et jam locis mollioribus, et accolarum ingeniis.* J. FR. GRON. V. ad 1, 47, 9. *et humano cultu* Hearnii N.

§. 6. *Ad planum descensum, etiam locis mollioribus et adcolarum ingeniis*] Edd. omnes usque ad Jac. Gronovium legunt *descensum est.* Sed vir Clariſſ. τὸ *est* expunxit; et recte. In nullo enim apud me codice supereſt. Deinde *ut jam locis mollioribus, ita accolarum ingeniis* legendum conjicit N. Heinsius ad Velleji Pat. 2, 115. Verum ita mutandi nullam neceſſitatem video, praesertim codd. omnibus in vulgatum consentientibus, nisi quod *locis etiam mollioribus* legat Ber. Cum Gronov. tamen malo *et jam locis mollioribus;* quem v. ad §. praec. Crevier. malebat *jam et locis mollioribus.* Paullo ante *quies in muniendo* Hearnii N. a m. 2.

§. 1. *Hoc maxime modo perventum est in Italiam*] Pall. tres *in Italiam perventum est.* GEBHARD. Consentiunt omnes mei; itaque edidit Cl. Jac. Gronov. Praeterea *Hoc maximo modo* Lov. 1. 2. 3. Harl. et ed. Parm. Male. V. ad 5, 40, 5.

Quinto decimo die Alpibus superatis] Polybius [3, 56.] *τὴν δὲ Ἄλπεων ὑπερβολὴν ἡμέραις πεντεκαίδεκα κατῆρε τολμηρῶς.* SIG. *quinto deno die* Lov. 3.

§. 2. *Viginti equitum fuisse scribunt; qui minimum, viginti millia peditum, sex equitum*] *decem millia equitum fuisse,* et tum *sex millia equitum* Hav. contra *viginti peditum, sex equitum* Hearnii N. a m. 1. Paullo ante *Quantae copiae fuerint transgresso Hannibali* Berol. *Quantae copiae, transgresso in Italiam Hannibale, fuerint* Lov. 4.

§. 3. *L. Cincius Alimentius, qui captum se ab Hannibale*

peratis. Quantae copiae transgresso in Italiam Han- 2
nibali fuerint, nequaquam inter auctores constat.
qui plurimum, centum millia peditum, viginti equi-
tum fuisse scribunt; qui minimum, viginti millia pe-
ditum, sex equitum. L. Cincius Alimentus, qui ca- 3
ptum se ab Hannibale scribit, maxime auctor me mo-
veret, nisi confunderet numerum, Gallis Liguribus-
que additis: cum his octoginta millia peditum, de- 4
cem equitum, adducta in Italiam: (magis adfluxisse

scribit, maxime auctor moveret me] Vet. lib. *Alimentus*, non hic solum, sed etiam in epistolis ad Atticum. Quod probo. Cognomen enim est Cinciorum, ut *Rutilus* Marciorum, non, ut vulgo, *Rutilius*. In iisdem libris est *maximus auctor*. et hoc quoque placet. *Maximum* enim *auctorem* vocat locupletissimum, quippe qui rebus ipsis gerendis interfuerit. SIG. Pall. duo *Cinnius Alimentius*. Prisca ed. *L. Cinius Alimentius*. Mox tres Pall. codd. *maxime auctor moveret, nisi confunderet*. GEBH. Immo *maxime*, ut ante Sigonium lectum fuit, et habent omnes nostri: quod conjungendum adverbium cum verbo. L. 28. D. de rebus auct. jud. *Me illud maxime movet, quod praeceptoribus tuis placet, unum esse testamentum.* Quin et valde suspectum habeo illud iteratum *scribit:* volebat enim Livius significare, se maxime moveri a Cincio *auctore, tot millia fuisse adducta. Auctor,* qui prodidit: atque adeo ea vox *τὸ scribit* sensu complectitur. V. ad 8, 30, 9. Sed et ignorat id Vossianus. Plerique etiam *τὸ me*. J. FR. GRON. *L. Cinnius* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Hearnii N. et priscae edd. *L. Cinius* Hafn. *L. Cecinius* Ber. *L. Civius* Hav. *L. Cninius* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *L. Cinnitius* Ascens. anno 1510. *L. Cinnius* anno 1513. *L. Cintius* anno 1516. in utriusque marginem altera lectione *L. Cinnitins* rejecta. *L. Cincius* tandem Moguntini. Deinde *Alimentius* Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. et N. *Alimetius* Ber. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Alimecius* Hav. Sed recte *Alimentus* Sigonius, quem etiam v. ad 26, 23, 1. 27, 29, 4. et 29, 20, 11. Praeterea voces *qui captum se ab Hannibale scribit, maxime* se in D. non invenisse Hearnius testatur. Hinc *maximus auctore* Cant. *maximus auctor* Harl. Ber. et Hav. A quibus recte reliqui mei et Hearnii codd. dissentiunt, *maxime auctor* praeferentes. Tum *me* deficit in Flor. a m. 1. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *me moveret* edidit Cl. Jac. Gronov. quomodo est in Flor. a m. 2. et Cant. An itaque in prioribus *τὸ me* haustum est a proxime sequentis vocis syllaba initiali? Mox *ubi confunderet*, pro *nisi*, Hav. V. ad 9, 5, 3. Ceterum, quae a Gronovio de verbo *scribit* hic adduntur, pertinent ad §. seq. ubi iterum occurrit, et Gronovins alia notavit, non autem ad hunc §. qno male ea retulit Hearnius.

§. 4. *Cum his scribit octogin-*

verisimile eſt, et ita quidam auctores sunt.) ex ipso autem audiſſe Hannibale, poſtquam Rhodanum transierit, triginta sex millia hominum, ingentemque numerum equorum et aliorum jumentorum amisiſſe in

ta millia peditum, decem equitum adducta] Florent. quoque et Gud. *cum his LXXX*, sine *τῷ scribit*. J. FR. GRON. Eamdem vocem ignorant quoque Cant. Voſſ. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. Tot igitur teſtimoniis damnatam vocem expunxi. Insuper pronomen *his* deeſt etiam in Lovel. 4. et Harl. Pro *scribit* autem *et* legunt Lov. 2. et Ber. Tandem *reducta* Hav.

Magis adfluxisse verissimum est] Credo legendum *verisimile est*. VALLA. Bene sic conjecit Valla. Interim Pall. duo *verissimum est*. tert. *affuisse verissimum est*. Prisca ed. *verisimillimum est*. GEBH. *verissimum est* Flor. Cant. Voſſ. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii N. *affuisse*, quod Gebh. in Pal. tert. invenit, erranti librario adscribendum eſt. Alibi etiam *adfluxi* et *Adfui* commutantur. V. Cel. Burm. ad Suet. Oth. 5.

§. 5. *Triginta sex millia hominum*] Polyb. [3, 60.] *XXXVIII. millia* edit. *πεζους ὀκτακισχιλίους καὶ τρισμυρίους*. Eorum vero dimidiam partem in Alpibus superandis amisisse. SIGON. *XXXIII millia* Lov. 3. Hafn. et Hearnii D. Superius *audivisse* Ber. et edd. vett. pro quo Aldus dedit *audisse*, scriptis aliis concinentibus. At insuper *ex ipso Hannibale audisse* Lovel. 1. *τὸ autem* non adparet etiam in Lov. 2. 3. Ber. a m. 1. et Hearnii N. Deinde *transierunt* Flor. Lovel. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. antt. cujus loco Moguntini *transierit* subſtituerunt.

Amisisse in Taurinis, quae Gallis proxima gens erat, in Italiam digresso] Quidam diſtinxerunt poſt *in Taurinis*, quasi Hannibal in Taurinis eum numerum amiserit, quem verius toto a Rhodano itinere amisit. Ego quid dicam, vix equidem comminisci poſſum. Fortaſſis autem *in Taurinos* legendum. GLAR. Ne in id incommodum incidamus, ut dicendum sit, Annibalem in Taurinis, id eſt, in Italia, ea amisiſſe, quae in Alpibus trajiciendis amiserat, legendum eſt *in Taurinos*: itemque *degresso*, non *digresso*. Eſt autem verbum Livio familiare, ubi de *descensu* loquitur, idque saepiſſime vitiatum, ut infra oſtendam. Sensus autem erit, se audiſſe, ipso in Taurinos, quae Gallis proxima gens erat in Italia, degreſſo, triginta sex millia, poſtquam Rhodanum transierit, amisisse. Taurinos scribit Polybius [3, 60.] ad radices Alpium fuiſſe. † „*in Taurinos* etiam Glareanus legendum ante admonuerat." † SIG. In solis ergo Taurinis tanta ea jactura? imo modica ibi, aut nulla: in ipsis Alpibus perierant: nec tamen *XXXVI. M.* (nimium sit) sed *XXVI* scribe. Hoc primum. De Taurinis autem viderunt Glareanus et Sigonius, conatique mederi: *in Taurinos*. quasi ab Annibale hoc Cincius audierit digreſſo jam in Taurinos. Logi, diſtinguo et lego: *aliorumque jumentorum amisisse. E Taurinis, quae Gallis proxi-*

Taurinis, quae Gallis proxima gens erat, in Italiam degresso. Id quum inter omnes constet, eo magis 6 miror ambigi, quanam Alpes transierit: et vulgo credere, Penino, atque inde nomen et jugo Alpium in-

ma gens erat, in Italiam digressum, cum inter omnes constet; eo magis. Firmat ipsa res, tum et libri prisci, in quibus *amisisse, Taurinis* sino vocula illa media scriptum. Vides igitur clare in Taurinos descendisse, quod et Livium secutus, ut solet, Silius expressit [3, 645.]

His tandem ignotas transgressus casibus Alpes Taurinis ductor statuit tentoria campis.

Sed de ipsis Taurinis addit, *quae Gallis proxima gens.* An non igitur Taurini tunc Galli? non, sed Liguribus videntur accensiti. Strabo de iis [4, 204.] *Αἰγυπτιακὸν ἔθνος. Ligurum natio.* quod ad originem fortasse verius referas, et situ tamen Galli erant: ideoque hic rescribas *quae Galliae.* Ea gens Galliae proxima Italiae erat in illo tractu. LIPS. Centur. 1. ad Belgas epist. 1. Pal. pr. *et alium jumentorum amisisse. Taurinis, quae Gallis.* ut et concipiunt reliqui duo. Mihi non displicet legi cum Glareano *amisisse: in Taurinos, quae Gallis proxima gens erat, in Italiam degresso.* GEBH. Quae hic Glareanum, et Sigonium, et Lipsium exercuerunt, ita formamus: *triginta millia hominum ingentemque numerum equorum et aliorum jumentorum amissa, Taurinis, quae Gallis proxima gens erat, in Italiam degresso*, nempe Annibali. Duo autem hac brevitate sermonis significantur: et tantum hominum magnumque jumentorum numerum amissum, et per Taurinos in Italiam ventum: ne quis ita accipiat, quasi, dum transit per Taurinos, id damnum fecerit. Nec adversum, quod mox de Cremonis jugo: nam Coelium ex suis ipsum quodammodo verbis refellit Livius. J. FR. GRON. *amisisse Taurinis*, omissa medis praepositione, omnes mei et Hearnii Msti. Deinde *Taurinisque Gallis* Rec. et Gaertn. *Taurinisq; ne Gallis* Harl. *Taurinis ne Gallis* Lov. 1. et 3. *Taurinisve Gallis* Lovel. 4. 5. et Hearnii L. 1. *Taurinis, Gallis quae* Hearnii N. *Taurini Galli* Ber. et Hafn. *Taurinis, quae Galliae* Cant. Ex his nihil propius esse video, quam ut vel cum Gronovio legamus *amissa, Taurinis, quae Gallis proxima gens erat, in Italiam degresso*, quam lectionem sibi etiam multum placere Crevier. testatur, vel *amisisse*, aut *amisisse se, Taurinis, quae Gallis proxima gens erat, in Italiam degressum. degressum*, inquam, non *digressum.* V. ad 4, 17, 11. Sigonius enim, *digredi* hic locum habere non posse, recte docuit. Ita non nisi leviter a vulgatis recedo. *se* facillime excidere potuit ob vocis praecedentis syllabam finalem. V. ad 34, 11, 7. *τὸ in* expunxi omnium Mstorum auctoritate. pro *digresso* autem scribo *degressō*, id est *degressom*, pro *degressum.*

§. 6. *Quanam Alpes transierit: et vulgo credere, Pennino*] Potius *vulgum.* Audisne porro, vulgum hoc credere de Penino, non Livium, qui aperte nunc et in sequentibus damnat? ut nesciam, ubi mens Jovio fuerit, cum Livio hoc affinxit. LIPS.

7 ditum, transgressum. Coelius per Cremonis jugum dicit transisse: qui ambo saltus cum non in Tauri-

Centur. 1. ad Belg. epist. 93. Lipsius *vulgum*. Sed istud omnes libri, et fero: ut intelligatur ex praecedenti membro *omnes*, aut, quod huic facile includitur, homines. Cic. 16. Fam. 10. *vulgo loquebantur*. Mox forte *nomen ei jugo Alpium*. J. FR. GRON. Recte Gronovius vulgatum adversus coujecturam Lipsii defendit. Omnes enim, quibus usus sum, codices *vulgo credere* praeferunt. Eadem opera refellitur etiam conjectura Bocharti, qui in Geogr. sacr. part. 2. lib. 1, 42. vel *vulgo credi*, vel *vulgus credere* legendum arbitratur. Donjatius etiam putabat, haud dubie rotundius fore, si post passivum *ambigi*, quod praecessit, nunc inferretur *vulgo credi*. Tandem tamen, quoniam codd. scripti habent activum *credere*, vel subintelligebat *homines*, vel e proximo repetebat *omnes*. At saepius viri docti observarunt, Livium, ut oratio varietate gratior foret, verbo passivo activum, et contra subjunxisse. V. ad 8, 34, 9. Neque mirum videri debet, hic substantivum deesse. Nihil magis Livianum est, quam si simpliciter dicatur *vulgo credunt*, pro *homines* vel *omnes*, etiamsi ea vox proxime non praecessisset, *credunt*. V. quae notantur ad 34, 56, 11. Cur ergo minus liceret *miror vulgo credere?* Praeterea *quasnam Alpes* Lovel. 4. quod eodem modo accipi posset, quo *diversis Alpibus* supra hoc lib. c. 31, 4. Sed potius *quanam*, reliquorum codi um auctoritate firmatum, ser o, et intelligo pro quanam parte, quemadmodum saepe *qua* et *quacumque* simpliciter ponuntur pro qua parte, et quacumque parte. V. ad 2, 31, 2. et 5, 37, 5. Deinde *Appennino* Gaertn. *Poemo* Lovel. 5. *Poenino* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. *Penino* Ber. et Hav. V. ad §. 9. Quamquam autem omnes codd. in verbis sequentibus servant *τὸ et*, adsentior tamen Gronovio *ei* substituenti. Saepius ita lapsi sunt scribae. V. ad 41, 15, 6. Ceterum iter Hannibalis per Alpes, et quanam parte eas transierit, multis inlustrant Lipsius Centur. 1. ad Belg. Ep. 93. et Cluver. 1. Ital. ant. 33, 363. a posteriori interdum in diversa abit Holsten. in Annot. ad Cluver. Ipsi illi videndi sunt; ratio enim notarum non permittit, ut omnia hic inseri possint.

§. 7. *Caelius per Cremonis jugum dicit transisse*] Vide ne *Ceutronis*, vel *Centronis*, ut Plinius aït, sit legendum. Strabo [4, 205.] *Una*, inquit, *via per Salassos ad montes Poeninum ducit, jumentis inaccessibilis, altera per Centrones prolixior.* SABELL. Sic [*Centronis*] habent vetustiores codices, non *Cremonis*. Et *Centronum* cum alii, tum C. Caesar meminit. *Cremonis jugum*, quod quidam substituerunt, quid sit haud equidem invenio. GLAR. Nusquam lectum hoc *Cremonis jugum*, et ideo Glareanus inclinat legere *Centronis*, quia populi *Centrones* in eo ipso tractu. Atqui *Centronum* tunc potius dixisset. Levis mihi suspicio, ne *Grejonis* vel *Grajonis jugum* sit vera lectio: quod a Grajis Alpibus non abludit, et Plinius ibi Grajos populos locavit. Germanicae originis vox est, et *Grawi* dicti fuerunt, hodieque is mons *Graw-alp* tabulis quibusdam inscriptus. LIPS. Centur. 1. ad Belg. epist. 93. *Centro-*

nos, sed per Salassos montanos ad Libuos Gallos deduxissent. Nec verisimile est, ea tum ad Galliam 8

nis legendum esse, jam ante Glareanum suspicatus fuerat Beroaldus tom. 1. Facis Gruter. p. 157. DUK. *Cremonis jugum* esse, quae alio nomine Alpes Grajae vocantur, docet Cluver. 1. Ital. antiq. 32, 339. et 342. Unde tamen id nominis ei quaesitum sit, plane incertum esse pronunciat. Neque aliquid in hoc nomine mutant scripti, nisi quod *Tremonis* legat Lov. 5. Eo tamen inclinare videtur Cl. Crevier. ut *Centronis jugum* legat a Centronibus, Gallico populo, haud longe a Pennino jugo incolentibus, quum et *Centronicarum Alpium* Plinius mentionem faciat 11, 42. Deinde *collum per Cremonis jugum dicitur transisse* Rec. *collum* etiam Gaertn. *collium*, pro *Coelius*, Flor. Cant. Lovel. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. *Collius* Lov. 1. et 2. *Eitolius* Hafn. Tum *diceret transisset* Flor. *diceret transisse* Cant. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii D. et N. a m. 1. in quo a manu altera emendatur *dicere*; quod praeferunt Lov. 2. 3. Ber. et Hav.

Ii ambo saltus eum non in Taurinos, sed per saltus montanos] Verbum observa, et mecum sperne: qui *saltus montani?* aut potius, qui *saltus* non *montani?* adhaerent ista: et inamoena etiam repetitio sit vocis jam antecuntis. Itaque scribam *per Salüas montanos*, sive *Salyas*, ut Graeci: quos in eo tractu et circa Ticinum Livius diserte l. 5, [35, 2.] agnoscit. An magis placet *Sollassos montanos*? Nam, et valles et montes habitasse eos, Strabo prodit. Alterutrum sane verum. LIPS. Centur. 1. ad Belg. epist. 93. Reperi in Pal. tert. *qui ambo saltus eum non in Taurinum, sed per saltus montanos ad Libuos Gallos perduxerint.* GEBH. Quid hoc est dicere; *Pennini verticis et Cremonis jugi saltus Hannibalem per saltus montanos od Libuos Gallos deduxissent?* An non ipsi utriusque jugi saltus fuere montani? Omnino sic existimo: ut qui fuere in ipsis altissimorum montium verticibus. Quomodo igitur *saltus montoni* deduxissent Hannibalem per *saltus montanos?* Sane satis hoc in tam gravi auctore absurdum ineptumque. Tu corrigito *per Solossos montanos:* ut mox postea ei dicuntur *Veragri montani.* CLUVER. 1. Ital. ant. 32, 341. *Salassos montanos* recte quidem Cluverius, sed anticipaverat Lipsius Cent. 1. ad Belg. Ep. 93. J. FR. GRON. *per soltus montanos*, quam lectionem recte damnarunt viri docti, servant tamen omnes codd.

Ad Libuos Gallos deduxissent] Libuis et Ptolemaeus et Plinius Vercellas attribuunt. Hic noster auctor l. 5, [35, 1.] ait, olim eos possedisse loca, ubi Verona et Brixia, quae Cenomani Elitovio duce postea ceperint. quanquam cum locum alii aliter legant, ut ibidem commonstravimus. GLAR. *Libuorum* ter mentionem fecit Livius: 5, 35, 1. hoc loco; et 33, 37, 6. Verum omnibus illis locis nomen eorum ab inperitis exscriptoribus corruptum, et non *Libuos*, sed *Libicos*, adpellandos esse, contendit Cluverius 1. Ital. ant. 23, 231. et c. 32, 342. In vulgatum tamen omnes Msti hoc loco conspirant. Ceterum *deduxerint* Flor. Cant. Voss. Lovel. 2. Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hav. *deduxerunt* Lovel. 1. 3. 4. et 5.

patuiſſe itinera; utique, quae ad Peninum ſerunt,
9 obsepta gentibus semigermanis fuiſſent. neque, Her-
cule, montibus his (si quem forte id movet) ab

§. 8. *Utique, quum, quae ad Poeninum feront, obsepta gentibus semigermanis fuissent*] Illud *semigermani* vehementer me torquet, nec tamen mutare ausim. GLAR. Pall. tres ejiciunt primo *τὸ quum*. Deinde sec. *τὸ fuissent*. Denique tert. legit, *utique, quae ad Penium fuerunt, gentibus obsessa semigermanis fuissent*. GEBH. Omnes Mſti amandant *τὸ quum*, et pro *ferant*, plures *fuerunt*. Scribe ergo: *utique, quae ad Penninum ferunt, obsepta gentibus semigermanis fuissent*. J. FR. GRON. Illud *quum* deeſt etiam ab omnibus meis, ac praeterea praecedens *utique* a Ber. Tum *ad Poemum* Lovel. 5. *ad Penum* Lovel. 2. *ad Poeninum* Flor. et Voſſ. *ad Peninum* Ber. *ad Apeninum* Harl. V. ad §. seq. Deinde *fuerunt* cum edd. Rom. anni 1472. et Parm, legunt Flor. Lovel. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. in cujus margine *ferunt* adscriptum visitur. *fuerant* Lovel. 3. et aliae ex vett. edd. *fuerint* Cant. *obsessa* autem, quod Gebh. in Pal. 3. invenit, ex errore librarii natum eſt. V. ad Eplt. Liv. 17. Tandem male *patuissent* Lovel. 2. tota vox a m. 2. deleta eſt in Hearnii N. Ceterum populos, qui ad Alpes Peninas habitant, *semigermanos* a Livio vocari, quia eorum lingua Germanorum, quam Gallorum, sermoni fuit propior, exiſtimat Cluver. 1. Germ. ant. 5, 40.

§. 9. *Si quem forte id movit, ab transitu Poenorum ullo Veragri incolae jugi ejus norunt nomen inditum*] Scripti codices verborum monſtra ingerunt, sed in nativam formam ducenda. In iis eſt, *Poenorum nullo sed uno vel acri*. Lego *Poenorum ulli Seduni vel Veragri*. Utrumque hunc populum Caesar, Plinius, alii montibus his imponunt. LIPS. Centur. 1. ad Belg. Ep. 93. Emendatorum hae nugae; quas, unde profectae sunt, remittimus. vett. *a transitu Poenorum ullo, sed ab uno vel acri incoloe jugi ejus norunt nomen inditum*. Meus MS. aliter praeter solitum: *sed a pño seu acri incola* etc. Lego, *sed a penno celsei ocris incolae jugi ejus norunt nomen inditum. Peropportune* etc. vel certe, *sed a penno Veragri incolae jugi ejus norunt nomen inditum*. etc. Merito autem fatemur, hanc emendationem conformatam eſſe ad Lipsii explicationem hujus loci, quam olim suis ad Tacitum [1. Hiſt. 61.] inseruit notis. KLOCK. Syllog. Epiſt. quam edidit Cel. Burm. tom. 1. p. 394. Voſſ. Fl. *movet*. Quod sequitur, apud primum invenio Frobenium. Omnes ab Tarvisina usque ad Moguntinos: *ab transitu Poenorum nullo, sed ab uno vel acri incola*. Nec secus Lutetiae Saveterius. Andreas, Med. Aldus, Juntas: *nullo sed uno vel acri incolà*. Scripti: *nullo sed uno vel acri incolae*. Hic latet aliquid. Habes enim apud Caesarem 3. de bello Gall. [1.] *In Nantuates, Veragros, Sedunosque misit, qui a finibus Allobrogum et lacu Lemano et flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent*. Habes apud Plinium 3, 20. inter gentes Alpinas: *Nantuates, Seduni, Veragri, Salassi*. Id nomen hic quoque Livio positum pro explorato habeo: sive fuerit *Sedunoveragri*, sive *Seduni Veragri*,

transitu Poenorum ullo Veragri, incolae jugi ejus, norunt nomen inditum; sed ab eo, quem, in summo sacratum vertice, Peninum montani adpellant.

(potuerunt enim mixtae in unum gentes nomen quoque miscuiffe, ut *Celtiberi*, *Tauroscythae*) sive denique *Seduni et Veragri incolae jugi ejus*. J. FR. GRON. *si quem forte id movet* Lovel. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii N et priscae edd. usque ad Froben. anni 1535. *si quem movet id forte* Lovel. 4. et 5. *si quem id forte movet* Ber. Hinc *ad transitum Poenorum* Cant. et Hav. Tum *nullo fumo nec acti incolae* Rec. *nullo vel uno velutore in colle* Lovel. 1. *ullo sed uno vel acri incola* Hafn. *nullo sed uno vel acri incola* Lov. 3. et Hearnii N. *nullo suno acri vel incolae* Lov. 5. *nullo sed uno vel agri incolae* Harl. et Hearnii D. *nullo sed uno vel acri incolae* Cant. Voff. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hav. *nullo vel acri in colle* Hearnii L. 1. *nullo Velacri incolae* Flor. Ex his patere puto, vel unam conjecturarum, quas Gronovius proposuit, et Doujatius probavit, veram effe; vel, si proxime veftigiis optimi Flor. insiftere velimus, vulgatam scripturam, quam in Froben. ed. anni 1531. primam adparuiffe jam Gronovius monuit, praeferendam effe. Haud vereor autem, ne cui placeant conjecturae Klockii. Nam quis, quaeso, probare vellet antiquatam vocem *ocris?* qua antiqui montem confragosum vocabant, tefte Fefto ea voce, qui ex solo tantum Livio Andronico ejus exempla laudat. Quis ferre poffet, ultima hujus capitis verba *sed ab eo, qui* etc. tamquam gloffema, expungi, quum in omnibus codd. supersint? Denique *norint inditum*, omiffa media voce, legunt Flor. Lovel. 2. 4. Harl. et Gaertn. *norint indictum* Hav. *norunt indictum* Lovel. 1. *norunt inditum* Cant. *inditum norint* Lovel. 5. *notuit nomen inditum* Hafn. *norint nomen indictum* Ber. *norint nomen inditum* Lovel. 3.

Sed ab eo, quem in summo sacratum vertice Penninum montani adpellant] Potius *verticem*, cum priscis libris. Nam hoc dicit, ipsum verticem et caput montis sacrum effe barbaro ritu, qui et alibi obtinebat. Docui ad 1. Hiftor. Taciti [61.] et addo, in sacris conciliis noftris vetari aliquoties *sacrificari ad saxa aut petras:* consimili hercle superftitione. Intelligit autem Livius verticem, qui poft quoque nomen tenuit, et leges in Antonini Itinerario [pag. 351. ult. ed.] *Summo Apennino* corrupte, pro *Summo Penino*. Sane *Pinnas* aut *Pennas* locorum vertices etiam nunc nos Belgae appellamus. LIPS. Cent. 1. ad Belgas Ep. 93. *ab eo*, intellige vel Deo, vel heroë. Denique Cluverius *Pennum* 1. Germ. 26. J. FR. GRON. *verticem*, quod Lipsius probat, inveni etiam in Lovel. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Reliqui, et inter eos optimi omnes, recte vulgatum tuentur. Non enim Alpes hac dictae sunt ab ipso vertice et capite montis sacro, ut Lipsius exiftimat, sed a Deo quodam, qui in vertice montis erat sacratus. Hic *Deus Peninus* vocatur in lapide antiquo, quem, in his ipsis Alpibus, in monte magno S. Bernardi, inventum, primus edidit Sponius, tum in Miscell. p. 85. tum in aris Ignotor. Deor. p. 243. in tom. 8. Thes. Antiq. Graec. unde praeter alios repetivit Ampliff. Cuper. in Apoth. Hom. p. 16. ex quo etiam hoc lo-

1 XXXIX. Peropportune ad principia rerum Taurinis, proximae genti, adversus Insubres motum bellum erat. sed armare exercitum Hannibal, ut parti alteri auxilio esset, (in reficiendo maxime sen-
2 tientem contracta ante mala) non poterat. otium etenim ex labore, copia ex inopia, cultus ex inluvie tabeque, squalida et prope efferata corpora varie

eo *sed a Deo*, pro *sed ab eo*, scribendum conjicit. Eam autem conjecturam firmat lectio Lovel. 5. *sed ad eo*. Posses etiam *ab Deo*. Nam ita *ea* et *Dea* in codd. commutantur. V. infra ad 29, 11, 6. Quod Cupero, postea etiam in mentem venit Leibnit. tom. 1. rer. Brunsvic. script. p. 45. ubi plura de hoc Deo. Ibidem etiam adduxit optime huc facientem locum Servii ad Virg. 10. Aen. 13. qui ita vulgo editus est: *Loca ipsa, quae rupit Hannibal, Apenninae Alpes vocantur. Quamvis legatur, a Poenina Dea, quae ibi colitur, Alpes ipsas vocari.* Primam partem eorum verborum hoc modo restituit Maasvic. *Poeninae Alpes vocantur.* Posteriorem ex conjectura emendat Cluver. 1. Ital. ant. 32, 340. *a Pennino Deo, qui ibi colitur.* Mallem insuper *Alpes istas vocari*. Ex lapide [illegible] insuper patet, Deum ipsum dictum fuisse *Peninum*, non *Pennum*, vel *Pinnum*, ut existimat Cluver. in Germ. ant. 1, 26, 188. 2, 4, 348. et 1. Ital. ant. 32, 340. ut taceam Klock. ad verba praec. quamvis forte verum sit, Deum illum ita vocari, quod incolae montium summitates *pin* vel *pen* vocari soliti sint, ut praeter Lips. et Cluver. etiam docet Pontan. in Gloss. prisco-Gall. in v. *Peninae Alpes*. Eam itaque scripturam lapidis secutus, ubique hoc cap. vocem illam *Peninus*, non *Penninus*, scripsi. Et sane ita praeferunt Voss. Lovel. 2. Ber. Hav. pluresque alii. *Poeninum* erat mendose in Flor. Somnia Lazii, unde Alpes *Peninae* dicantur, rejecerunt docti Actor. Lips. auctores in anno CIↃ IↃCCXXX. p. 368. (* V. Acta Lips. anni 1741. p. 203.)

§. 1. *In reficiendo maxime sentientem contracta ante mala*] Praepositio *in* abest ab Hearnii D. In praecedentibus *proximae gentis*, pro *genti*, Flor. Lovel. 1. 3. Harl. et Hav. Tum *armari*, pro *armare*, in Flor. est, ut et Lovel. 1. 4. et Harl. *armati* in Cant.

§. 2. *Otium etenim ex labore, copia ex inopia, cultus ex inluvie tabeque*] Vet. lib. *Otium enim ex labore*. SIG. Sigonii liber *Otium enim ex labore*. Pall. [illegible]res *Otium erat enim*. Sed vulg[illegible]m tuetur lectionem vetus editio[illegible] GEBH. Vet. lib. Sigonii adsent[illegible]ur ex meis Ber. ex Hearnii codd. D. et a m. 2. N. *Otium erat enim ex labore* Flor. Voss. Lovel. 2. 3. [illegible] 5. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1 et a m. 1. N. *Otium erat etenim ex labore* Cant. et Lovel. 1. *Otium, erat ei ex labore* Rec. *Otium enim erat ex labore* Hav. M[illegible] [illegible]ox *varie movebat*, pro *moveba*[illegible]t, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hafn. Singularia *otium, copia*[illegible] et *cultus* aeque ad-

movebant. Ea P. Cornelio consuli caussa fuit, 3
quum Pisas navibus venisset, exercitu a Manlio Ati-
lioque accepto tirone, et in novis ignominiis trepi-
do, ad Padum festinandi; ut cum hoste nondum re-
fecto manum consereret. sed cum Placentiam con- 4
sul venit, jam ex stativis moverat Hannibal; Tauri-
norumque unam urbem, caput gentis ejus, quia vo-

mittunt verbum singulare, ac plurale. V. ad 37, 29, 6.

§. 3. *Quum Pisas navibus venisset, exercitu a Manlio Attilioque accepto*] P. Cornelius ante dicitur a Livio venisse Placentiam e Gallia [c. 32, 5.] quanquam alii in eo loco restituerunt *Genuam*. Mirum, cur hic non etiam *Pisas* emendarint. Nisi dicamus, consulem noluisse tyrones objicere Gallis, dubiis sociis, atque ita a Genua Pisas navibus ivisse, ut a praetoribus (nam ita intelligo Attilium Manliumque) exercitum acciperet. GLAR. Polybius [3, 56.] *Πόπλιος δὲ κατέπλευσε εἰς Πίσας. ποιησάμενος δὲ τὴν πορείαν διὰ Τυῤῥηνίας, καὶ παραλαβὼν τὰ παρὰ τῶν ἑξαπελέκων στρατόπεδα τὰ προκαθήμενα καὶ προσπολεμοῦντα τοῖς Βοιοῖς, ἧκε πρὸς τὰ περὶ Πάδον πεδία.* Intelligendum autem est, Genua Pisas venisse. Livius porro nomine *Pisarum* provinciam Liguriam, ut *Arimini* citeriorem Galliam significare solet. L. Manlius Galliam, C. Atilius, opinor, Ligures provinciam obtinebat, ut ante dixi. SIG. *exercitu a M. Attilio Acilioque* Lov. 3. *a Manlio Acilioque* Harl. et Hafn. *a Manlio Attilioque* Lov. 2. Ber. Harl. et Hav. Recte Sigonius *Atilioque* edidit. V. ad 5, 13, 3. Paullo ante *consuli* omittitur in Harl. et Hearnii D. sequens *fuit* in Lovel. 3.

Ut cum hoste nondum refecto manum consereret] *manu consereret* Lovel. 1. *manus consereret* Flor. Cant. et Harl. Utrumque dici solet *conserere manum*, et *manus*. V. ad 6, 42, 5. Paullo ante *et tum novis ignominiis trepido*, pro *et in novis*, Lovel. 5. *timido* Colb. apud Hearnium. *et in novis ignominiis turpitudo* Rec.

§. 4. *Taurinorumque unam urbem etc.*] [Polybius 3, 60.] *Οὐχ ὑπακουόντων δὲ περιστρατοπεδεύσας τὴν βαρυτάτην πόλιν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐξεπολιόρκησε.* SIG. Illa urbs eo tempore vocabatur *Taurasia*. V. App. Alex. in Hannib. p. 315.

Quia volens in amicitiam non veniebat] Pall. tres *quia volentis in amicitiam*. GEBH. Omnes scripti et Andreas *volentis*. Scribe: *quia volentes in amicitiam non veniebant*. nempe oppidani. Caussa corrumpendi fuit, quod haec putarent *non* convenire τῷ *urbem*. V. ad 8, 11, 3. Hoc lib. c. 50, 10. *Quibusdam volentibus res novas fore*. Ubi perperam delet τὸ *fore* Gruterus, non cogitans se corrumpere elegantiam τοῦ *volentibus*. J.FR.GRON. *volens* in solis Ber. et Hav. apud me superest: contra *quia volentis in amicitiam non veniebat* praeter Andr. etiam plures ex edd. principibus servant; certe id in-

lentis in amicitiam non veniebant, vi expugnarat:
5 junxiſſetque sibi, non metu solum, sed etiam voluntate, Gallos adcolas Padi; ni eos, circumspectantes defectionis tempus, subito adventus consulis ob-
6 preſſiſſet. Et Hannibal movit ex Taurinis, incertos, quae pars sequenda eſſet, Gallos praesentem se se-
7 cuturos ratus. Jam prope in conspectu erant exercitus, convenerantque duces, sicuti inter se nondum

venio in Rom. anni 1472. Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, Venet. anni 1495. aliisque. Idem etiam praeferunt Flor. Cant. Voſſ. Lovel. 1. 2. 5. Harl. Rec. et Gaertner. quod in priori ed. notarum Gronovius probavit, adscripto loco Polyb. 3, 60. *Τὸ μὲν πρῶτον ἀυτοὺς ἐις φιλίαν προυκαλεῖτο καὶ συμμαχίαν. caput gentis ejus, ejusque nolentis in amicitiam venire* legit Lovel. 4. Quod Gronov. repetitis curis hic malebat, obviam mihi fuit in Lov. 3. et Crevierio in uno e Regiis. At *quia volentis in amicitiam non veniebant* eſt in Hafn. idque se in L. 1. et D. inveniſſe Hearne teſtatur. Quod vel ideo malo, quia propius ad optimorum codd. lectionem accedit. In eo autem eamdem corrumpendi caussam habuerunt librarii, quam in altera notavit Gronov. V. ad 38, 29, 9. Id itaque quum non intelligerent, *veniebant* mutarunt in *veniebat*. Mox *vi expugnaverat* Lovel. 2. Ber. et Hav. *expugnabat* Hearnii N. pro quo in margine emendatur *expugnavit*, quod servant etiam pr. edd. Aldus demum subſtituit *expugnarat*.

§. 5. *Junxissetque sibi, non metu solum*] *junxisset sibi* Flor. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. Berol. Hearnii N. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Mox *subitus adventus consulis obpressisset* Lovel. 5. *subito adventu cos. obpressisset* Flor.

§. 6. *Incertus, quae pars sequenda esset, Gallos praesertim se secuturos ratus*] Livius meus *praesentem esse*. Itaque legn, *incertos, quae pars sequenda esset, Gallos praesentem sese secuturos ratus.* Galli incerti Romanorum partem, an Poenorum, sequerentur, nec de Annibale iſta. Eos praesentia sua motum iri Annibal haud fruſtra exiſtimabat. LIPS. Epiſt. Quaeſt. 1, 9. Aſſentior lubenter Lipsio homini amiciſſimo, subscriboque judicio ejus non sane invitus; praesertim cum manu exarati codicis illius scripturam etiam in editione veteri Moguntina disertim reperiam: quia cum fideliter plane et religiose versatos in ca videam illius adornatores, magnum hoc mihi argumentum eſt, veriſſimam hanc eſſe et germanam loci hujus scripturam. MOD. Ita [*praesentem se*] Lipsii MSS. ita edd. primae. Male deinceps *incertus* etc. *praesertim se*. GRUTER. Ad Lipsii emendationem, quam plenis buccis laudat Modius, Pall. duo quoque alludunt, *incertus, quae pars sequenda esset, Gallos praesentem esse secuturos* (sec. *secuturus*) *ratus.* Tert. vero cum prisca ed. *incertus, quae pars sequenda esset, Gallos praesentem se secu-*

satis noti, ita jam inbutus uterque quadam admiratione alterius. Nam Hannibalis et apud Romanos, 8
jam ante Sagunti excidium, celeberrimum nomen erat: et Scipionem Hannibal eo ipso, quod adversus se dux potiſſimum lectus eſſet, praeſtantem virum credebat. et auxerant inter se opinionem, Scipio, 9
quod, relictus in Gallia, obvius fuerat in Italiam transgreſſo Hannibali; Hannibal, et conatu tam au-

turas ratus. Ego quoque censeo, Lipsii lectionem veriſſimam eſſe. GEBH. And. Med. Tarv. Ven. utraque, Becbar. Bad. Mog. Ald. et Savet. *incertus* et *praesentem se.* Froben. utraque Coelii, et binae Gryphii *incertas* et *praesentem se.* In Sigonii Manutianam insinuavit *incertas* et *praesertim se;* quod Lipsius se primum corrigere exiſtimabat 1. Epiſt. Quaeſt. 9. J. FR. GRON. *incertus* etc. *pruesentem secuturas esse ratus* Gaertn. et Flor. a m. 1. *praesentes* a m. 2. *incertus* etc. *praesentem se secuturas ratus* Cant. Lovel. 4. et Hearnii D. *incertus* etc. *praesentem esse secuturos ratus* Voſſ. Lovel. 2. et Harl. *incertos* etc. *praesentem esse secuturas ratus* Lov. 1. 5. Haſn. Ber. et Hearnii N. *incertas* etc. *praesentes esse secuturas ratus* Hearnii L. 1. *incertos* etc. *praesentem se secuturos ratus*, ut Lipsius emendavit, Lovel. 3. et Rec. Voces plures *adcolas Padi* etc. *sequenda esset Gallos* desunt in Hav. librarii culpa. sed ultima praefert *praesentem esse secuturas ratus.* Mihi quoque Lipsianum non displicet, nisi malis *incertos* etc. *praesentem secuturas esse ratus.* Cluverius 1. Ital. ant. 11, 88. conjiciebat. *Et Hannibal movit ex Taurinis in incertas, quae pars sequenda esset: Gallos praesentem se secuturos ratus.*

§. 7. *Convenerantque duces, sicut uterque inter se nondum satis noti, ita jam imbutus uterque*] Prius *uterque* non eſt in Flor. et Gudiano. et sufficit alterum. J. FR. GRON. *convenerantque* Hearnii N. sed alterum in margine. Deinde *sicut utrique inter se nondum satis noti* Harl. Hav. et Hearnii L. 1. Pluscula verba hic omittit Cant. exhibens, *in conspectu erant exercitus. Scipio et Hannibal nondum sati, sed uterque jam imbutus quadum opinione alterius.* Flor. autem non tantum prius *uterque* omittit, sed etiam *sicuti*, pro *sicut*, legit. Utrumque admisi. Prius *uterque* etiam ab uno suorum abeſſe teſtatur Cl. Crevier.

§. 8. *Ante Sagunti exscidium celeberrimum nomen erat*] Ita Clericus edidit contra omnes libros scriptos, pro *excidium*; quod revocavi. V. ad 5, 15, 9. Hinc *erat* exsulat a Lovel. 4. Qui mox legit *electus esset.* V. ad 28, 42, 5.

§. 9. *Auxerant inter se opinionem*] *auxerant item de se opinionem* Lovel. 2. Mox *obvius fuerit* Lovel. 4. et 5.

Hannibal, conatu tam audaci trajiciendarum Alpium, et effectu. Occupavit tamen Scipio] Pall. pr. ac tert. nec multum dis-

10 daci trajiciendarum Alpium, et effectu. Occupavit tamen Scipio Padum trajicere, et, ad Ticinum amnem motis castris, prius, quam educeret in aciem, adhortandorum militum caussa, talem orationem exorsus est:

1 XL. *Si eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Gallia mecum habui, supersedissem*

sentiente sec. *et conatu* (sec. *Annibal quod conatu*) *tam audaci trajiciendarum Alpium et effectu occupavit. Tamen Scipio Padum trajecit.* GEBH. Nomen ducis Poeni non est in Fl. Voss. Gud. Sed potest videri omissum, quia repetitur. At Flor. Gud. duo Pall. *et conatu.* Lege *transgresso Hannibali: Hannibal et conatu tam audaci trajiciendarum Alpium et effectu.* J. FR. GRON. *Hannibal, quod conatu tam audaci trajiciendarum Alpium et effectu occupavit. Jam Scipio Padum trajecit* Ber. Inde nihil abeunt neque Hafn. nisi quod *Hannibal conatu* legat; neque Rec. nisi quod praeterea servet *Tamen Scipio.* Insuper *et Hannibal conatu* etc. *et effectu occupavit. Tamen Scipio Padum trajecit* Gaertn. et Hearnii N. *ipse Hannibal conatu* etc. *cum effectu occupavit, Tamen Scipio Padum trajecit* Hav. *et conatu* etc. *et effectu occupavit. Tamen Scipio Padum trajecit* Voss. et Lovel. 1. 4. 5. *et conatu* etc. *et affectu occupavit. Tamen Scipio Padum trajecit* Lovel. 2. *et conatu* etc. *effectu occupavit. Tamen Scipio Padum trajecit* Lovel. 3. et Harl. Gronovii Florentino consentiunt Cant. et Hearnii L. 1. et D. Sed recte Gronovius monuit, in illis vocem *Hannibal* interceptam esse a praecedenti *Hannibali.* V. ad 33, 27, 4. Recepi itaque *Hannibal et conatu.* Reliqua sana sunt, neque ulla mutatione indigent. *occupavit trajicere*, pro prior trajecit, antequam praeverteret Hannibal. Livius 1, 14, 4. *Fidenates occupant bellum facere.* c. 30, 8. *Occupat Tullus in agrum Sabinum transire.* 2. 48, 2. *Occuparent Patres ipsi suum munus facere.* et alibi saepe.

§. 10. *Priusquam educeret in aciem adhortandorum militum caussa*] *educeret aciem* Lovel. 3. Librario displicuisse videtur, verbum *educere* simpliciter usurpari, nullo nomine addito. At ita innumeris locis Livius loqui solitus est. V. ad 40, 25, 10. Tum *exhortandorum militum caussa* idem Lovel. 3. Sed *adhortari*, quod reliqui tuentur, itidem usus est in princ. cap. seq. Mox *talem orationem est exorsus* Flor.

§. 2. *Quid enim adhortari referret*] *refert* Rec. *adhortari conveniret* Hearnii N. altera tamen lectione in margine notata.

Ad Rhodanum flumen aegre vicissent] Vos pro *aegre* substituistis *audacter*: ego autem *egregie*: vere audacter, non egregie emendantes: ego egregie, non audacter. VALLA. Subscripsit Vallae primus editor, admissa hac lectione. Caeterum Pal. pr.

loqui apud vos. quid enim adhortari referret aut eos 2
equites, qui equitatum hostium ad Rhodanum flu-
men egregie vicissent, aut eas legiones, cum quibus
fugientem hunc ipsum hostem secutus, confessionem
cedentis ac detrectantis certamen pro victoria habui?
Nunc, quia ille exercitus, Hispaniae provinciae scri- 3
ptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auspiciis rem

aegre vicissent. sec. *audacter*, quod admodum explodit Valla Tert. *non aegre vicissent.* GEBH. Gronovius ad 33, 6, 6. ex uno libro scripto probat *non aegre vicissent.* in aliis, omissa negativa, dicit esse *aegre*, et ex eo Vallam fecisse *egregie*. Miror, neque ipsum, neque Jacobum filium, de eo ad hunc locum quidquam monuisse. Nec dubito, quin sint Msti, in quibus hic est *egregie*. Nam Hearnius, qui ita edidit, ex uno tantum adnotat *audacter*, non omissurus, si in ceteris aliter legisset, quam *egregie*. *Egregius* et *Aegrius* quidem etiam varie leguntur in scriptis Lucretii 4, 469. sed hic *egregie* magis, ni fallor, convenit orationi suos non sine jactatione quadam adhortantis; et *egregie vicissent* non minus Latine dicitur, quam infra c. 57, 8. *defensum egregie praesidium.* et 9, 41, 1. *ob egregie perdomitam Etruriam.* DUK. *audacter vicissent*, quod Valla damnabat, Lov. 2. et Hearnii N. *egri vicissent* Gaertn. *aegre vicissent* Lov. 3. 4. *non aegre vicissent* codex Thuan. apud Crevier. qui hanc lectionem recepit. *egree vicissent* alius ex ejusdem codd. *aegre evicissent* Flor. *egregie evicissent* Cant. *egregie vicissent* Voss. Ber. Hafn. Rec. et Hav. Vox *egregie* vel *aegre* deest in Rom. ed. anni 1472. et Parm. Proximae *vicissent egregie* legunt: Aldus deinde *egregie vicissent*: quod non displicet. Similiter *egregie pugnare* Liv. 3, 29, 7. *Ad Eretum cum Sabinis egregie pugnat.* 10, 30, 1. *Pugnatum etiam egregie est.* et ita *egregia victoria* 2, 47, 9. *Victoria egregia parta, tristis tamen duobus tam claris funeribus.* et ipsum *egregie vincere* 9, 38, 14. *Cui quum ob animum egregie victum legati gratias agerent.* 24, 42, 2 *Egregieque vincentibus Romanis, signum receptui est datum.* In codd. qui *aegre* vel *egre* praeferunt, tres ultimae literae vocis *egregie* a tribus praecedentibus ob ductuum similitudinem erant interceptae.

Hunc ipsum hostem secutus, confessionem sedentis ac detrectantis certamen] Vet. lib. *cedentis.* SIG. *cedere* et *sedere* facile commutari potuerunt. Aliud exemplum supra est 7, 37, 10. (* 35, 11, 9.) Caussam v. ad 3, 23, 3. Verum hic tantum error est librariorum, sive typographorum, qui ed. Vascos. excuderunt, in qua sola ita datum invenio. Ceterum *hunc inpium hostem* Lovel. 3. Tum *ac detractantis* Flor. Lovel. 1. 2. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 34, 15, 9. et mox §. 7. Paullo ante *has legiones*, pro *eas*, Lovel. 2. 3. 5. Harl. Hav. Hearnli D. N. et edd. vett. pro quo Frob. anno 1531. recte *eas* dedit.

gerit, ubi eum gerere senatus populusque Romanus
4 *voluit; ego, ut consulem ducem adversus Hanniba-*
lem ac Poenos haberetis, ipse me huic voluntario cer-
tamini obtuli; novo imperatori apud novos milites
5 *pauca verba facienda sunt. Ne genus belli, neve*
hostem ignoretis; cum iis est vobis, milites, pugnan-
dum, quos terra marique priore bello vicistis: a qui-
bus stipendium per viginti annos exegistis: a quibus
capta belli praemia, Siciliam ac Sardiniam, habetis.

§. 3. *Ubi eum gerere senatus populusque Romanus voluit*] Iterat Pal. sec. *ubi eum rem gerere*. nou admodum belle meo animo. GEBH. *ubi me gerere* habet Hearnii N. in margine. *ubi senatus populusque* Lovel. 5. In praecedentibus *provinciae Hispaniae scriptus* Ber.

§. 4. *Ipse me huic voluntario certamini obtuli*] *Tò me* abest a Voss. Lovel. 1. 3. 4. Hearnii D. et ed. Rom. anni 1472.

§. 5. **A quibus capta belli praemia, Siciliam ac Sardiniam, habetis*] *quibus capta*, omissa praepositione, Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. eamdem praepositionem se in proxime praecedentibus verbis *a quibus stipendium* non reperisse in N. a m. 1. Hearne testatur. Praeterea *Siciliam et Sardiniam* Lovel. 4. 5.. et Gaertn. *Sicilium Sardiniamque* idem Hearnii N. Paullo ante *hostes ignoretis*, pro *hostem*, Hearnii L. 1. Quod librarius mutavit, quia non conveni-re videbatur cum sequentibus, *iis, quos, a quibus.* At Livius ita saepe solet. Ita mox cap. seq. *Nec est alius ab tergo exercitus, qui, nisi nos vincimus, hosti obsistat; nec Alpes aliae sunt, quas dum superant, comparari nova possint praesidia.* ubi vide. Tum *nobis*, pro *vobis*, Ber. sed ea vox exsulat ab Harl. Denique *priori bello*, pro *priore*, Hav.

§. 6. *Erit igitur in hoc certamine is vobis illisque animus*] *Erit g°*, sive *ergo*, Gaertn. Solent ita passim variare librarii. V. ad 2, 48, 1. 4, 23, 5. 6, 24, 11. c. 26, 1. 8, 25, 3. 10, 13, 10. c. 25, 7. hoc lib. c. 10, 4. 23, 26, 7. 27, 18, 20. (*31, 31, 7.) aliisque locis. Praeterea *in hoc certamine* omittit scriba Lovel. 3. Mox *quia illi audent* Gaertn. *illi, quia audeant* Ber. a manu 2.

§. 7. *Nisi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectavere*] *ni creditis* Lovel. 5. V. ad 23, 1, 8. *detractavere* Flor. Lov. 1. 2. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. modo ad §. 2. In sequentibus *equitum peditumque* alio ordine Lovel. 4. et 5. V. ad 34, 26, 2. Hine *in transitum Alpium amissis* Flor. a m. 1. Lovel. 1. 2. et Harl.

Qui plures pene perierint, quum supersunt] *paene* aut ablegandum, aut mutandum in *plane*. Cum enim linea superiore proxima adfirmate Scipio dixerit, duas partes hostium amissas, cur nunc ambigat, et mutet? Parum hoc decorum sit: utique in con-

Erit igitur in hoc certamine is vobis illisque animus, qui victoribus et victis esse solet. Nec nunc illi, quia audent, sed quia necesse est, pugnaturi sunt: nisi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectavere, eos, duabus partibus peditum equitumque in transitu Alpium amissis, (quum plures pene perierint, quam supersunt) plus spei nactos esse. At enim pauci quidem sunt, sed vigentes animis corporibusque, quorum robora ac vires vix sustinere vis ulla possit.

Margin numbers: 6 (line 1), 7 (line 3), 8 (line 7).

cione publica, cumque vere et confidenter afferere poffit, plures periiffe, quam supersint. Nam, ut omittam de tertia tantum parte reliqua, quod illum pro causa magis, quam pro vero, dixiffe credo, Polybius periiffe vel in Alpibus aït [3, 60.] σχεδόν που τὴν ἡμίσειαν τῆς δυνάμεως. *circiter dimidium exercitus.* RUBEN. 1. Elect. 39. Habuerim pro panno huic purpurae ad marginem adsuto primum, et deinde collocato in textum. Scriptum erat ad oram: *Quod plures Poeni perierint, quam supersint.* GRUT. Rubenius reponit *plane* contra omnes codices. GEBH. Totam hanc interpositionem pro aliena delet Gruterus. Sed habent omnes libri. Falsum utique *τὸ poene*: duabus enim ex tribus partibus amiffis, non poffunt non periiffe plures. Itaque id saltem delet, aut commutat in *plane* politiffimus P. Rubenius. Quid si legamus: *eos, duabus partibus peditum equitumque in transitu Alpium amissis, quod plures foede perierint, quam supersunt, plus spei nactos esse.* 22, [3, 1.] *Multis hominibus jumentisque foede amissis, quum tandem ex paludibus emersisset.* Juftinus 2, [13.] *Tantaque foeditas morientium fuit.* J. FR. GRON. Crevier. vocem *poene* delebat, quam ortam putabat ex repetitione primarum literarum sequentis verbi *perierint.* Non adversabor: sed nihilominus facile et Gronovii conjecturam, qui vocem illam in *foede* mutabat, ferre poffum. non tamen, quod legat *quod plures*; sed praefero *quum plures*, ut in pr. ed. notar. conjecit. Elegantem enim hunc usum particulae *quum* effe, ipse notavit infra ad 39, 12, 7. Et, nisi excerpta fallant, ita fuit in Voff. solent autem *qui* et *cum*, vel *quum*, in Mftis confundi. V. ad 7, 38, 9. 8, 33, 15. aliisque locis. Ipse Gronovius jam in prima ed. *quum* in contextum recepit, et poftea, licet mutata sententia, tamen servavit. Crevier. qui etiam *quum* probavit, incertum effe fatetur, quis *τὸ qui* in *quum* mutaverit. Ceterum *perierunt, quam supersunt* Lovel. 3. quod probandum forte. V. quae ad laud. lib. 39. notantur.

Plus spei nactos esse] *plus spe* Hearnii N. in margine, quod pro *spei* more prisco dictum effe accipi poffet. V. ad 4, 25, 9. Plura similia notantur ad 9, 37, 4. Hic tamen propter aliorum codicum diffensum non placet.

§. 8. *Vigentes animis corporibusque*] Pal. tert. et vetus ed.

9 *Effigies, immo umbrae hominum, fame, frigore, inluvie, squalore enecti, contusi ac debilitati inter saxa rupesque. ad haec, praeusti artus, nive rigentes nervi, membra torrida gelu, quassata fractaque arma,*

ingentes animis. Statim exhibet cod. MS. idem, *quorum robora ac vires substinere nulla vis possit.* ed. vero prisca, *sustinere vis ulla vix possit.* GEBH. *ingentes* etiam Rec. et pleraeque vett. edd. quales errores jam supra notavimus ad 2, 30, 14. 7, 2, 9. pluribusque locis. et ita infra c. 43, 4. Error autem ortus est ex similitudine literarum *in* et *ui* in scriptura Longobardica. V. ad 25, 40, 2. *vigentes non animis, sed corporibus* male Hearnii N. Tum mox *vires substinere vis nulla possit* Hav. et Rec. *vires sustinere vis ulla vix possit* edd. antt. *posset*, pro *possit*, Lov. 4. et Gaertn.

§. 9. *Ad haec perusti artus*] Pall. tres *praeusti.* Silius [4, 68.]

Hostem miles habes fractum,
ambustumque nivosis
Cautibus.

Paullo ante Pal. tert. *concusi et debilitati.* GEBH. Voss. et tres Pall. *praeusti artus.* Ut fere Silius eundem vocans *hostem fractum ambustumque nivosis Cautibus.* J. FR. GRON. *adhuc* Rec. *ad hoc* Flor. Voss. Lovel. 1. Harl. Gaertn. et Hearnii D. V. infra hoc lib. ad c. 52, 10. Deinde *praerupti artus* Harl. *praeusti artus* Flor. Cant. Lovel. 3. 4. 5. Gaertn. et Hearnii N. quod admisi. Plinius 3. H. N. 20. *Ceteri fere Lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretatione Graeci nominis credunt, praeustis in transitu Alpium nive membris.* Inter *perurere* et *praeurere* idem interest, quod inter *perfringere* et *praefringere*; de quo v. ad 27, 33, 2. Hinc stipites, quorum extremae partes adustae et igne induratae sunt, non *sudes perustae*, sed *praeustae* vocantur. Ita *hastam praeustam* habuimus 1, 32, 12. De origine erroris v. ad 9, 10, 7. Paullo ante *alluvie, squalore enecti* Hafn. Voss. et Lovel. 1. ac 2. *illuvie, squalore evecti* Gaertn. *illuvie, squalore senecti* Cant. Tum *concussi ac debilitati*, pro *contusi*, Lovel. 1.

Membra torrida gelu] Poëta [Silius 4, 68.] MOD. *torrida* cum *gelu* recte quidem alibi jungitur, ut supra [c. 32, 7.] *pecora jumentaque torrida frigore*, verum hoc loco nec scite, nec opportune. Nam praeivit in hac ipsa clausula *perusti artus*, et invenustum istud δὶς ταὐτό. Itaque scribendum ajo *torpida gelu*, et una mecum Silius, qui haec e Livio procul dubio sic hausit [4, 68.]

Hostem, miles, habes fractum
ambustumque nivosis
Cautibus, atque aegre torpentia membra trahentem.

RUB. 1. Elect. 39. Rubenius, qui viderat Modio allatum illud Silii [4, 69.] *aegre torpentia membra trahentem*; et hic ariolatur legendum *membra torpida gelu*. ubi frustra est. GEBH. V. Cerdam ad Virg. 1. Georg. 93. et Titium ad Calp. Ecl. 5, 107. DUK. Rejecta Rubenii conjectura, nihil mutandum esse monuit Gronovius 3. Obs. 3, 449. adscripto etiam loco Varr. in Eumenid.

arma, claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum 10
hoc pedite pugnaturi estis: reliquias extremas hosti-
um, non hostes, habebitis. Ac nihil magis vereor,
quam ne, vos quum pugnaveritis, Alpes vicisse Han-
nibalem videantur. Sed ita forsitan decuit, cum 11

quem laudat Nonius v. *Torrere. Capite aperto esse jubet, ante lucem suscitat, frigore torret.*

Quassata fractaque arma] Vet. lib. *confractaque*. SIG. Editio Moguntina habet *fractaque arma*, in quo non disputo. MOD. Omnes libri *quassata fractaque arma*; quod tot auctoritatibus contra Sigonium retinendum duco. GEBH. Ex meis soli Sigonio consentiunt Ber. et Hav. quare nihil mutandum Gebhardo adsentior. *cassata* est in Lovel. 3. Sed, *c* et *qu* ubique mutari, dictum est ad 9, 2, 15. (* v. Burm. ad Virg. 1. Aen. 551.)

§. 10. *Reliquias extremas hostium, non hostes, habebitis*] *reliquias hostium*, omissa media voce, Lov. 2. Tum *non hostem habetis* Flor. Lov. 5. et Hav. *non hostem* etiam Lov. 1. 3. 4. Harl. et Gaertn. Sed voces *non hostes* exsulant a Cant.

Vereor, ne, antequam vos cum hoste pugnaveritis] Vet. lib. *quam ne, antequam vos*. SIGON. Pall. pr. ac tert. *ne unquam vos eum pugnaveritis*. Tert. *At nihil magis vereor, ne vos cum pugnaveritis*. In vet. ed. solum deficit particula *quam* inculcata Sigonio. GEBH. Prius *quam* a Sigonio est. Flor. *vereor, ne cum quum vos cum hoste pugn.* Gud. *vereor ne vos eum pugnaver.* Voss. *vereor ne antequam vos cum pugn.* Cantabrig. *vereor ne cum quam ne vos cum pugnav.* Possis tueri vulgatum, ut Annibalem non nisi molestia et vexatione itineris consumptum ad Romanos venisse dicat; qualiter Antiochum, sua luxuria prius debellatum, iisdem Romanis a Fortuna traditum dicit Florus 2, [8.] Sed et τὰ *cum hoste* admodum nauseant, et tanta in scriptis diversitas videtur ostendere: *vereor, ne quum vos pugnaveritis, Alpes vicisse Annibalem videantur*. Quae sententia est momentosior, quum quivis libenter laboris proprii fructum accipiat, non locis adscribi velit. JAC. GRON. *At nihil magis vereor* etiam Harl. passim obvio scribarum lapsu. V. ad 3. 61, 4. Deinde *vereor nec umquam vos eum pugnaveritis* Flor. a m. 1. unde a m. 2. factum *ne cuiquam*, et *hoste* inter versus post voculam *eum* adscriptum est. *vereor, ne, antequam vos cum pugnaveritis* Voss. et Lov. 1. ac 3. *vereor, ne, vos eum pugnaveritis* Harl. *vereor, ne, antequam vos pugnaveritis* Ber. et Hav. *vereor, ne, unquam vos cum pugnaveritis* Lov 4. et Hearnii L. 1. ac N. a m. 1. in quo manus altera refingit, *vereor, ne quam vos cum pugnaveritis*: quod etiam superest in Lovel. 2. *Ac nihil magis vereor, quam ne, vos cum pugnaveritis, Alpes vicisse Hannibalem videantur* Lovel. 5. et Gaertn. quam veram Livii scripturam esse puto, nisi quis ex Florentini interpolatione malit *quam ne cuiquam, vos quum pugnaveritis* Cl. Crevier. τὸ *quam*, licet in nullo cod. a se repertum, recte Sigonium inseruisse putat, quum sine eo oratio stare non possit. Deinde vocem

foederum ruptore duce ac populo Deos ipsos, sine ulla humana ope, committere ac profligare bellum: nos, qui secundum Deos violati sumus, commissum ac profligatum conficere.

1 XLI. *Non vereor, ne quis me hoc vestri adhortandi
caussa magnifice loqui existimet; ipsum aliter animo
2 adfectum esse. Licuit in Hispaniam, provinciam
meam, quo jam profectus eram, cum exercitu ire
meo: ubi et fratrem consilii participem ac periculi*

hoste ignorant omnes ejus scripti: quum autem unus praeferat *cum eo pugnaritis*, legendum judicat: *Ac nihil magis vereor, quam ne, antequam vos cum eo pugnaritis, Alpes vicisse Hannibalem videantur.*

§. 11. *Nos autem, qui secundum Deos violati sumus, commissum ac profligatum conficere*] Deest in omnibus MSS. *τὸ autem.* Caeterum Pal. pr. *configere* solemni permutatione literarum *g* et *c*. tert. *profligatum confringere*. GEBH. Tolle *τὸ autem*, Flor. Voss. Gud. Pall. volentibus. J. FR. GRON. Illud *autem* deficit etiam in omnibus meis, quibus utor, codicibus, in Hearnii D. et N. et in scriptis Crevier. quorum auctoritate tandem ejeci: quod et Crevier. fecisse video. Saepius librarii eam vocem contra mentem Livii inseruerunt. Exempla v. ad 4, 6, 6. c. 33, 8. c. 61, 10. 6, 5, 2. 8, 6, 8. 10, 37, 3. hoc lib. c. 10, 13. c. 58, 3. 27, 1, 1. c. 35, 13. 28, 17, 8. 30, 30, 9. 38, 13, 1. aliisque locis. Adde Cortium ad Plinii 5. ep. 9, 2. Deinde *configere* Flor. Cant. Lov. 1. 2. et Voss. a m. 1. literarum *G* et *C* perpetua commutatione, ut Gebhardus monuit. V. ad 6, 25, 6. id ulterius in *confligere* corruperunt librarii Lov. 3. et 4. Florus 2, 15. *Si quis trium temporum momenta consideret, primo commissum bellum, profligatum secundo, tertio vero confectum est.* ubi v. Cl. Dukerum.

§. 1. *Hoc vestri adhortandi caussa magnifice loqui*] *haec vestri adhortandi caussa* Flor. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii N. Inlustrandae locutioni *vestri adhortandi*, pro *vestri adhortandorum*, vel *vos adhortandi* Cl. Crevier. laudat Sanctium 3. Minerv. 8. et auctorem Novae methodi linguae Latinae in observationibus ad Gerundia. Adde tamen, quae Perizon. ad Sanctium observavit.

§. 2. *Licuit in Hispaniam, provinciam meam, ire, quo jam profectus eram, cum exercitu meo*] Vet. lib. *Licuit mihi in Hispaniam.* SIG. Contra omnes codd. qua calamo pictos, qua typis exaratos, Sigonius infersit *mihi*. Pall. duo *Licuit in Hispaniam, provinciam meam, quo jam profectus eram, me.* Et ita sec. nisi quod *abire*; et vet. cd. *contendere*, pro illo *ire*. GEBH. Nusquam *τὸ mihi*, nisi apud Sigonium. Sed mirabar, in Voss. etiam abesse *τὸ ire*, cum ex Flor. Gud. tribus Pall. animadverti, vulgo id non positum suo loco. Sic enim illi dictant: *Licuit in*

socium haberem, et Hasdrubalem potius, quam Han-
nibalem, hostem, et minorem haud dubie molem
belli: tamen, quum praeterveherer navibus Galliae 3
oram, ad famam hujus hostis in terram egressus,
praemisso equitatu, ad Rhodanum movi castra.
Equestri proelio, qua parte copiarum conserendi 4
manum fortuna data est, hostem fudi: peditum ag-
men, quod in modum fugientium raptim agebatur,
quia adsequi terra non poteram, regressus ad naves,

Hispaniam, provinciam meam, quo jam profectus eram, cum exercitu ire meo. nisi quod Pal. unus *abire*, Gud. *ire eo*. J. FR. GRON. *Tò mihi* deeſt etiam in omnibus meis. Neque verbum *ire* supereſt in Lov. 1. 2. 4. Harl. Cant. Gaertn. Hearnii D. N. et edd. Aleriensi, Rom. anni 1472. ac Parm. *Licuit ire in Hispaniam, provinciam meam* Lov. 3. et 5. *Licuit in Hispaniam, provinciam meam, ire* Ber. et Haverk.

Ubi et fratrem consilii participem ac periculi socium haberem] *ubi fratrem consilii participem* Harl. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *ubi et fratrem et consilii participem* Lovel. 2. *ubi et fratrem consilii mei participem* Gaertn. *ubi et fratrem et consilii mei participem* Hearnii N. a m. 1. in quo *tò mei* manus altera delevit. Mox *Hasdrubalem prius, quam Hannibalem, etiam hostem* Ber. *Prius* et *Potius* etiam alibi commutantur. V. ad 9, 14, 16. *Hasdrubalem potius, quam Hannibalem et hostem* Hav. *Hasdrubalem potius, quam Hannibalem, hostem ēē*, id eſt *esse*, Gaertn.

§. 3. *Ad famam hujus hostis in terram egressus*] *hujus belli* Lov. 2. Tum *terram ingressus* Gaertn.

§. 4. *Peditum agmen, quod in modum fugientium*] *peditum agmen* conſtruendum cum *assequi* verbo, quod non ita multo poſt sequitur. alioqui, si ad hujus sensus periodum connectes cum verbo *obvius fui*, videri poterat legendum *agmini*, non *agmen*. Sed id perquam exiguum. GLAR.

Quia adsequi terra non poteram, neque regressus ad naves erat, quanta maxima celeritate potui] Hoc loco illud admirationem movere facile poteſt, qui factum sit, ut, si regreſſus ad naves non erat, tanto maris terrarumque circuitu obvius fuerit. Hoc enim dicere vult, sc, quia hoſtem aſſequi terra non poterat, naves conſcendiſſe. Quod cum ita sit, ergo recte legitur in veteribus libris: *quia assequi terra non potui, regressus ad naves, quanta maxima celeritate.* SIG. *neque regressus ad naves erat* etiam omnes mei, nisi quod *nec regressus* sit in Lovel. 1. et *erat* omittatur in Lov. 3. et Hav. utrumque *neque* et *erat* in uno Ber. *nec regressus ad naves erat* praeſerunt insuper Hearnii D. et N. a m. 1. in quo *et regres-*

quanta maxima celeritate potui, tanto maris terrarumque circuitu, in radicibus Alpium obvius fui.
5 *Huic timendo hosti utrum, quum declinarem certamen, inprovisus incidisse videor, an obcurrere in vestigiis ejus? lacessere ac trahere ad decernendum?*
6 *Experiri juvat, utrum alios repente Karthaginienses per viginti annos terra ediderit: an iidem sint, qui*

sus ad naves erat emendatur a manu altera. An legendum proxime ad codd. lectionem *atque regressus ad naves erat?* Ita *regressus* infra est 38, 4, 10. *Ne qua sentirent Romani, et regressus inde in tutum non esset.* Tum *quantu maxime celeritate potui* Lovel. 1. 2. 5. Hav. Hearnii N. et edd. fere omnes. *quanta maxime potui celeritate* Flor. et Cant. Gronovius tandem *quanta maxima celeritate potui* edidit, quod reliqui codd. servant. V. ad 7, 9, 8.

In radicibus Alpium obvius fuit. Huic timendo hosti utrum] Flor. *in radicibus prope Alpium huic timendo hosti obvius fui. Utrum, cum declinarem certamen, improvisus incidisse videor, an occurrere in vestigiis ejus?* quod sequitur, vix audeo fateri me malle, *lacessere ad decernendum, an bellum trahere?* J. FR. GRON. Eodem ordine vocabula exhibent etiam Cant. et Exc. Pithoei: vocem tamen *prope,* quae in Flor. exstat, omittunt. Eam librarios pro arbitrio vel addidisse, vel omisisse, supra dictum est ad 6, 27, 11. Hic eam abesse malim. Quamvis enim Scipio non ad ipsas Alpium radices obvius fuisset, id tamen Scipionis omnia augentis orationi convenire puto. Praeterea *Huic timido hosti* Hearnii N. et Colbert. major apud Doujatium, cui id non displicebat. Mihi tamen ex glossa potius natum videtur. *Timendus* enim per ironiam est minime timendus. Hinc *declinarem in certamen* Lovel. 2. et Hearnii N. a m. 2. Deinde *incidisse videor,* pro *videor incidisse,* omnes, quibus utor, scripti cum eodem N. quorum etiam auctoritate ac fide admisi.

§. 5. *An obcurrere in vestigiis ejus? lacessere*] Forte *an occurrens in vestigiis lacessere?* T. FABER. *an occurrere vestigiis ejus,* omissa praepositione, Oxon. L. 1. teste Hearnio. Supra 6, 32, 10. *Quum Romanus exercitus vestigiis sequeretur.* ubi ante Gronov. *in vestigiis* edebatur. V. quae ad eum locum notantur.

Lacessere ac trahere ad decernendum] Pal. sec. *attrahere ad certandum.* tert. *ad decertandum.* GEBH. *lacessere adtrahere ad decernendum* Flor. a m. 1. *attrahere* a m. 2. quod etiam est in Lov. 2. Gaertn. Hav. et Exc. Pithoei. *lacessere ac actrahere ad decernendum* Lov. 5. *lacessere atrahere ad decertandum* Ber. *lacessere an trahere certandum* Hearnii N. a m. 2. Si *trahere certamen* eodem modo, ut *trahere bellum,* dici constaret, videri posset legendum esse, *lacessere, an trahere certamen.*

§. 6. *Experiri juvat, utrum*

ad Aegates pugnaverunt insulas, et quos ab Eryce
duodevicenis denariis aestimatos emisistis: et utrum 7
Hannibal hic sit aemulus itinerum Herculis, ut ipse
fert, an vectigalis stipendiariusque et servus populi
Romani a patre relictus: quem nisi Saguntinum 8
scelus agitaret, respiceret profecto, si non patriam
victam, domum certe, patremque, et foedera Hamil-

alios derepente Karthaginienses] Poeta [Silius 4, 78.]

> *Scire lubet, nova nunc nobis atque altera bellum*
> *Carthago, anne eadem mittat, quae mersa sub aequor*
> *Aegates inter vasto jacet obruta ponto.*

MOD. *derepente* primum in Heinsii Elzev. editione inveni. Utrum autem ea vera sit lectio, vehementer dubito. Certe Livium eodem vocabulo alibi usum esse, non recordor, et in nullo etiam cod. inveni. Ante Heinsium edebatur *alios certe repente Carthaginienses*, quae lectio superest in Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hearnii D. et N. Verum lectio illa nata est ex duplici lectione juncta *alios certe Carthaginienses*, ut praefert Haverk. et *alios repente Carthaginienses*, ut est in Flor. et Cant. quod etiam Livio restitui.

Ad Aegates pugnaverunt insulas] *ad Aegatis* Exc. Pithoei. *ad Aegadas* Ber. *ad Gades* Lov. 2. 3. 4. et Hearnii N. qui a m. 2. praefert *ad Egadis*. V. ad Epit. Liv. 19. Deinde, quum priores edd. legerent *pugnavere*, quod servat Lov. 4. Cl. Jac. Gronovius postea substituit *pugnaverunt*, consentientibus reliquis codd. nisi quod *pugnarent* sit in Gaertner. *pugnaverint* in Flor. et Hav.

Quos ab Eryce duodevicenis denariis aestimatos emisistis] Praepositio *ab* non adparet in Lov. 5. Deinde *emistis*, neglecta duarum literarum *is* geminatione, Voss. Lovel. 2. 3. 4. Hafn. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. et Brancal. Latinii. Neque aliter etiam editiones Moguntina priores. V. ad 35, 5, 5. Quod autem duodevicenis denariis aestimatos Karthaginienses dicat, forte referendum est ad eorum captivos. Legibus enim pacis Karthaginienses debuerunt Romanos *αἰχμαλώτους προῖκα ἐκπέμψαι, τοὺς δ' ἑαυτῶν πρίασθαι*, teste Zonar. 8. Ann. 17.

§. 7. *Hannibal hic sit aemulus itinerum Herculis*] Herculem fama erat unum ante Annibalem cum exercitu Alpes transmisisse, cum a Geryonis bello recederet. Probus in Annibale [3.] Ammianus 15, [10.] Hinc *Grajae Alpes* ab illo dictae. SIG. Mox *stipendiarius et servus*, pro *stipendiariusque*, Hav. Male. V. ad 2, 31, 1.

§. 8. *Domum certe, patremque, et foedera*] Vet. lib. *domum certe patremque.* probo. SIG. *domum certe patremque* exhibent Pal. sec. et vet. ed. quod recte probat Sigonius, alludentibus quoque eo Pall. pr. ac tertio *partemque et foedera*. GEBH. Recte Sigonius *patremque*. Sic

9 *caris scripta manu. qui, jussus a consule nostro, praesidium deduxit ab Eryce: qui graves impositas victis Karthaginiensibus leges fremens moerensque accepit: qui decedere Sicilia, qui stipendium populo*
10 *Romano dare pactus est. Itaque vos ego, milites, non eo solum animo, quo adversus alios hostes soletis, pugnare velim; sed cum indignatione quadam atque ira: velut si servos videatis vestros arma re-*

Andreas pariter atque Aldus. Et significant duo Pall. et Voss. *partemque* exhibendo. J. FR. GRON. *pacemque* primum inveni in ed. Ascens. anni 1513. quum *pacem* dedisset Veneta anni 1498. Sed neutrum in ullo Msto superest. Reliquae priores praeferunt, quod viri docti probarunt, *patremque:* neque aliter codd. scripti, nisi quod transpositis literis *partemque* sit in Flor. et Harl. V. ad 4, 60, 3. et *parentemque* in Lov. 4. 5. Gaertn. Hearnii N. in contextu, et Brancal. Latinii. V. ad 26, 41, 17. Post haec fruatur, non invideo, ingenio suo consultissimus Doujatius, qui vulgatam lectionem *pacemque* recte se habere pronunciat.

§. 9. *Qui, jussus a consule nostro, praesidium deduxit ab Eryce*] Voces *a consule nostro* exsulant a Lovel. 2. Tum *deduxerit* Lov. 4. 5. At mox *accepit* et *pactus est*, eadem forma addita, *deduxit* verius esse evincunt. Alibi librarios ita errare, videbimus ad 40, 14, 11. Deinde *ab Eurice* Voss. Lovel. 2. 3. et Hearnii N. non hic modo, sed etiam §. 11. ubi ipsis accedit Lovel. 1.

Qui decedere Sicilia, qui stipendium populo Romano dare pactus est] *qui decedens Sicilia, qui stipendium* Cant. Voss. Lov. 3. Gaertn. Harl. Ber. Hav. et Hearnii N. a m. 1. in quo postea manu altera factum *qui decedens Sicilia, stipendium.* quomodo etiam praeferunt Lovel. 2. 4. 5. et Flor. Quamvis autem ubique posterioris praesertim cod. maxima sit auctoritas, hic tamen nihil muto. Ubique enim Livius hanc pronominis ejus repetitionem captat. Supra 5, 27, 14. *Mittite, qui arma, qui obsides, qui urbem patentibus portis accipiant.* 6, 23, 5. *Quid accessurum suis viribus sperantem? quam occasionem, quod tempus, quem insidiis instruendis locum?* c. 24, 5. *Quis homo, quis Deus est, quem accusare possitis?* 10, 8, 5. *Noli erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere, quem in censura, quem in consulatu collegam habere potuisti.* hoc lib. c. 55, 2. *Graviorem armis peditem, quod virium, quod roboris erat.* 23, 31, 8. *Consulem, quem tempus reipublicae postularet, quem maxime vultis, haberetis.* 27, 44, 2. *Cui detractum foret omne, quod roboris, quod floris fuerit.* V. ad 1, 59, 4.

§. 10. *Itaque vos ego, milites, non eo solum animo etc. pugnare velim*] *Itaque vos, milites* Lov. 2. at insuper *Itaque vos, milites, non eo solum animo pugnare velitis* Ber. Tum *non solum eo animo* Gaertn.

pente contra vos ferentes. Licuit ad Erycem clau- 11
sos, ultimo supplicio humanorum, fame interficere:
licuit victricem classem in Africam trajicere, atque
intra paucos dies sine ullo certamine Karthaginem
delere. Veniam dedimus precantibus: emisimus ex 12
obsidione: pacem cum victis fecimus: tutelae deinde
nostrae duximus, quum Africo bello urguerentur.
Pro his inpartitis, furiosum juvenem sequentes, ob- 13

§. 11. *Licuit, si voluissemus, ad Erycem clausos, ultimo supplicio humanorum, fame interficere: licuit victricem classem*] Flor. Voss. Gud. Men. negant Livii esse τὰ *si voluissemus*. J. FR. GRON. Voces *si voluissemus* in nullo etiam meorum codicum supersunt, nisi forte in Rec. unde nihil notatur. Exsulant etiam ab Hearnii D. L. 1. N. et Exc. Pithoei. Tot itaque codd. suffragiis damnata vocabula ex contextu Livii ejeci, quod et Crevier. fecit. Deinde *ad Euricem* plures codd. habere §. 9. dictum est. *ultimo supplicio humanorum*, intellige suppliciorum. V. ad 8, 9, 10. Indicatur autem gravissima poena, qua mortales adfici possunt. Infra c. 44, 4. *Deditos ultimis cruciatibus adfecturi fuerunt.* Ita *ultima malorum* et *ultima mala* sunt summa, maxima. 4, 9, 3. et 37, 7, 5. *ultima timere* 3, 47, 2. et *ultima pati* 37, 54, 2. ac passim alibi. Deinde *classem victricem* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. priores. Cel. Jac. Gronovius voces transposuit; atque ita fuit in Flor. Voss. et Lov. 1. Quamvis antem *clausos ultimo supplicio humanorum fame interficere: licuit victricem* desint in Cant. culpa librarii ob similitudinem vocis praecedentis *Erycem* et harum ultimae *victricem*, adparet tamen in cod. quem ejus scriba secutus est, etiam *victricem classem* scriptum fuisse; ceteroquin enim hic etiam vox *classem* excidisset. Mox *inter paucos dies*, pro *intra*, Lov. 5. et Gaertn. V. ad 5, 27, 2. *ultra paucos dies* Rec. Praeterea *sine certamine*, omissa media voce *ullo*, Lovel. 4.

§. 12. *Tutelae nostrae deinde duximus, quum Africo bello urguerentur*] Commemorat beneficia populi Romani erga Poenos, maxime, quod eos auxilio juvit bello Africo. De qua re sic Polybius 1, [83.] ὀυ μὴν ἀλλὰ καὶ Ρωμαῖοι, τηροῦντες τὰ κατὰ τὰς συνθήκας δίκαια, προθυμίας ὀυδὲν ἀπέλειπον. Itaque suspicor hoc loco legendum esse: *tutelae nostrae deinde addiximus*, aut quid tale. SIG. Putidissime Sigonius legendum censet *tutelae nostrae deinde addiximus*. GEBH. Perperam Sigonius *tutelae nostrae addiximus.* Tutelam vim atque potestatem in capite libero, definiunt jurisconsulti: *addici* habet instar servitutis. *Tutelae nostrae duximus* est, ad tutelam nostram pertinere putavimus. 22, [32, 7.] *Gratum sibi Patres Romanos populumque facturum, si omnes res Neapolitanorum suas duxissent.* J. FR. GRON. *diximus* Gaertn. V. ad 38, 43, 1. *deduximus* Hearnii D. Recte Gro-

pugnatum patriam nostram veniunt. Atque utinam pro decore tantum hoc vobis, et non pro salute, esset
14 *certamen. non de possessione Siciliae ac Sardiniae, de quibus quondam agebatur, sed pro Italia vobis*
15 *est pugnandum; nec est alius ab tergo exercitus, qui, nisi nos vincimus, hosti obsistat; nec Alpes aliae sunt, quas dum superant, comparari nova possint praesidia. hic est obstandum, milites, velut si ante*
16 *Romana moenia pugnemus. Unusquisque se non*

novius vulgatum tuetur. Supra 7, 18, 3. *Fidei jam suae, non solum virtutis, ducebant esse.* 34, 58, 11. *Populus Romanus susceptum patrocinium Graecarum non deserere, fidei constantiaeque suae ducit esse.* Ex quibus etiam locis patet, omitti hic infinitivum *esse*, ut sit *duximus esse tutelae nostrae.* De locutione illa v. etiam ad 1, 6, 4. Ceterum *tutelae deinde nastrae* Flor.

§. 13. *Pro decore tantum hoc vobis, et non pro salute, esset certamen*] Ita edidit Cl. Jac. Gronov. cui concinunt Flor. Cant. et Lov. 1. ac 2. *pro decore tantum hoc nobis* Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Rec. et Gaertn. quod Crevier. recepit. *pro decare hoc tantum nobis* Hav. *pro decore nobis hoc tantum* edd. Gronoviana priores. Praeterea *τὸ et* exsulat a Lov. 4. et 5. Paullo ante *inpartitis*, pro *inpertitis*, Ber. Gaertn. et Hav. V. ad 38, 36, 8.

§. 14. *Pro Italia vobis est pugnandum*] Ita Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et primae edd. Pro quo Aldus deinde substituit *nobis*, consentientibus reliquis scriptis; unus etiam Lov. 4. *est nobis pugnandum.* at pronomen, sive *vobis*, sive *nobis*, deest in Harl. Recte itaque *vobis* Cl. Jac. Gronovius revocavit. *nobis* Crevier. nuper admisit. Praeterea *de Italia* Lov. 2. At Livianum est *non de possessione Siciliae, sed pro Italia.* Livium ita praepositiones commutasse, supra dictum est ad 6, 28, 3. Paullo ante *Siciliam atque Sardiniam* Hearnii N. Praeterea *quondam* non adparet in Lov. 1.

§. 15. *Quas dum superant, comparari nova possint praesidia*] Et haec lectio a Cl. Gronovio profecta est: neque aliter in scriptis codd. quos adhibui, superest. *dum superat*, scilicet *hostis*, quod modo praecessit, habent plerique typis descripti: nam quidam eorum, sed pauci, similiter *superant.* Et sane *hostis* saepe naturam conlectivorum induit, et cum verbo plurali construitur. Supra 6, 24, 1. *Hostis dolo, non metu, pedem retulit. lenis ab tergo clivus erat inter aciem et castra: et, quod multitudo subpeditabat, aliquot validas cohortes in castris armatas instructasque reliquerant.* ubi etiam quidam *reliquerat.* cap. praec. *Neve hostem ignoretis, cum iis est vobis, milites, pugnandum, quos* etc. ubi unus *hostes.* Similiter plerique codd. praeferunt infra 38, 19, 3. *Taedio se fatigaturos hostem cen-*

corpus suum, sed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet: nec domesticas solum agitet curas, sed idemtidem hoc animo reputet, nostras nunc intueri manus senatum populumque Romanum. qualis 17
nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

XLII. Haec apud Romanos consul. Hannibal, 1
rebus prius, quam verbis, adhortandos milites ratus, circumdato ad spectaculum exercitu, captivos

sebant. Nam neque ausuros per tam arduo atque invia loca subire eos. ubi etiam *hostes* vulgo editur. V. Torren. ad Val. Max. 3, 2, 24. et Oudend. ad Front. 1. Strateg. 4, 8. et quos ibi laudarunt. Neque magis mirandum puto, vocem *hostis* naturam conlectivorum induere, quam *miles, eques, pedes, Romanus*, et similia, de quibus v. ad 35, 26, 9. Deinde *compuro re possint novo proesidio* Lovel. 3. *compo-rore novo praesidia possint* Ber. Paullo ante *non est olius ob tergo* Lovel. 4. et 5. *nec est olius a tergo* Lovel. 1. et Ber. *nec est alius in tergo* Gaertn. qui etiam *vicimus*, pro *vincimus*, praefert.

§. 16. *Non corpus suum, sed conjugem oc liberos parvos ormis protegere*] Vet. lib. *non corpus suum solum, sed* etc. Porro autem summa hujus orationis eſt apud Polybium [3, 64.] ut etiam ejus, quae sequitur, Annibalis [c. 63.] SIG. Soli meorum Ber. et Hav. cum vet. lib. Sigonii faciunt. Sed nihil muto. *non, sed* hic ponuntur pro non solum, sed etiam; de quo v. ad 39, 28, 1. Praeterea *protegere ormis* Ber. Mox *haec animo reputet*, pro *hoc*, Lovel. 2. *hoc animo computet* Hearnii D. cum *animo reputare* dixit Salluſt. in Jug. 13. ubi v. Cl. Cortium. *secum reputare* Livius 30, 14, 8. Insuper *senatum* non comparet in Lovel. 3.

§. 17. *Quolis nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis*] Scribe *ipsius.* Tan. Faber vocem eam expungit. J. FR. GRON. Doujatius Fabri sententiam non inprobabilem putabat: mihi potius Gronovii conjectura praeferenda videtur. Saepiſſime enim pronomina *ille* et *ipse* in Mſtis commutantur. V. exempla ad Livii 9, 26, 18. 10, 35, 9. 21, 6, 8. Adde, quae notavi ad Silii Ital. 12, 559. Ceterum *quolis vestro vis virtusque fuerit* Rec. et Gaertn. *qualis nostra vis virtusque fuerint* Lovel. 4. quod defendi poſſet illis, quae notantur ad 1, 31, 7. quum tamen reliqui *fuerit* servent, id etiam quin praeferendum sit, non dubito. Nam, et ita Livium loqui, dicendum erit ad 37, 29, 6. Voces *deinde fortunam illius urbis ac Romani* male omittuntur in Hav.

§. 1. *Captivos montanos vinctos in medio constituit*] Puteanorum codex, in quo superiora, praeter admodum pauca, damno noſtro et Livii deerant, dehinc nos

montanos vinctos in medio ſtatuit; armisque Gallicis ante eorum pedes projectis, interrogare interpretem juſſit, ecquis, si vinculis levaretur, armaque et equum victor acciperet, decertare ferro vellet?
2 Quum ad unum omnes ferrum pugnamque poscerent, et dejecta in id sors eſſet, se quisque eum optabat,
3 quem fortuna in id certamen legeret. Ut cujusque sors exciderat, alacer, inter gratulantes gaudio ex-

juvabit. Is igitur et Flor. *in medio statuit.* 9, [21, 4.] *Et locum haud facilem ad circumveniendum cepit, et diversa statuit signa.* 23, [16, 8.] *Duabus circa portis novos milites levemque armaturam ac sociorum equites statuit.* J. FR. GRON. *statuit* etiam Cant. Horum codd. auctoritati cedendum arbitror, licet reliqui vulgatum tueantur, et, *constituere* pro alicubi siſtere, ſtatuere poni, notet Gronovius infra ad 27, 16, 11. Ita *statuere* 1, 45, 6. *Bovem Romam actam deducit ad fanum Dianae, et ante aram statuit.* Praeterea *victos* Lovel. 5. V. ad 30, 12, 7. *in medio vinctos* Hav. Deinde *ante pedes eorum* Flor. Voſſ. Lovel. quinque, Ber. et edd. quas vidi, ante Froben. anni 1531.

Interrogare interpretem jussit, quis eorum, si vinculis levaretur] Pal. sec. *interrogare per interpretem.* Placet mihi vulgata lectio. Praeterea a m. 2. Pal. pr. *ecquis, si vinculis levaretur.* GEBH. Put. eum Flor. et uno Pal. *jussit, et quis, si vinculis.* Sic librarii solent *ἀντὶ τοῦ ecquis.* J. FR. GRON. Male *per interpretem* Pal. sec. apud Gebh. Ita enim Liv. dixiſſet *interrogavit per interpretem* vel *interrogari per interpretem jussit.* Deinde *jussisset, quis si vinculis* Cant. *jussit ecquis* Hearnii D. et N. Librarios *et quis*, pro *ecquis*, scribere solitos eſſe, vidimus ad 5, 36, 5. Vocula autem *si* deficit in Flor. Voſſ. et Lovel. quinque. Sed intercepta eſt a vocis praecedentis literis ultimis *is.* V. ad 27, 16, 14. Ceterum morem Karthaginiensium, qui captivos per paria compositos inter se decertare cogebant, inluſtrat Casaub. ad Sueton. Aug. 13.

§. 2. *Dejecta esset in id sors, se quisque eum optabut, quem fortuna in id certamen eligeret*] *in id certamen legeret* praeferunt Pall. tres. GEBH. Liber optimus et Flor. *et dejecta in id sors esset.* Statim cum tribus Pall. Voſſianoque, *quem fortuna in id certamen legeret*, non *eligeret.* J. FR. GRON. *et delecta in id sors esset* Cant. quomodo et Flor. legere excerpta mea utraque teſtantur. *delecta* etiam Gaertn. De hoc errore v. ad Livii 5, 21, 10. Vox *esset* deficit in Hearnii N. Tum *esse quisque eum optabat* Lovel. 3. *se quisque eum captabat* idem Hearnii N. quomodo in ipso illo cod. variant scribae cap. seq. §. 5. Deinde *in id certamen legeret* etiam omnes codd. mei. V. infra ad 39, 52, 2.

§. 3. *Et cujusque sors exciderat*] Scribendum eſt *Ut cujusque*, vel *Et ut cujusque sors exierat.*

sultans, cum sui moris tripudiis arma raptim capiebat. ubi vero dimicarent, is habitus animorum non 4
inter ejusdem modo conditionis homines erat, sed etiam inter spectantes vulgo, ut non vincentium magis, quam bene morientium, fortuna laudaretur.

XLIII. Dum sic aliquot spectatis paribus adfectos 1
dimisiſſet, concione inde advocata, ita apud eos locutus fertur: *Si, quem animum in alienae sortis ex-* 2

VALLA. Bene *exciderat*; quia paullo ante dixit *dejecta esset in id sors*. Quare male Valla substituit *exierat*. Infra 23, 3, 7. *Inde consedit, et, nominibus in urnam conjectis, cituri, quod primum sorte nomen excidit, ipsumque e curia produci jussit*. Josephus fere ad verbum 6. Antiq. 5. *Ποιησάντων δὲ τούτων τῶν Ἑβραίων, ὁ τῆς Βενιαμίτιδος κλῆρος ἐξέπεσε*. GEBH. *Ut cujusque sors ceciderat*, haud scio qua auctoritate, Gruteri ultima. Omnes antea editi, ut scripti, *exciderat*. Videtur cogitaſſe Mucii 2, [12, 16.] *Ut cuique ceciderit primo*. Sed et 23, [3, 7.] *Nominibus in urnam conjectis citari, quod primum sorte nomen excidit, jussit*. Plutarchus in Craſſo [p. 552.] *Κράσσος δὲ ὑπὸ Χαρᾶς εὐθὺς ἐκπέσοντι τῷ κλήρῳ καταφανὴς ἦν οὐδὲν εὐτύχημα λαμπρότερον ἑαυτῷ γεγονέναι τοῦ παρόντος ἡγούμενος*. J. FR. GRON. *Et cujus sors* cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. legunt Lovel. 2. Ber. Hafn. Rec. Hav. et Hearnii D. ac N. cujus poſtremi margini adscriptum erat *Et cujusque sors*, quod etiam servant Flor. Cant. Voſſ. Lovel. 1. 3. Harl. et Gaertn. *Et cujuscumque sors* Lovel. 4. et 5. eodem errore, quo *quandoque* et *quandocumque* commutantur. de quo dictum eſt ad 1, 31, 4. Sed recte Valla monuit, legendum esse *Ut cujusque sors*. Solent autem *et* atque *ut* commutari. V. ad 21, 28, 8. Deinde Doujatius Vallae adsensus *exierat* malebat. Et ita interdum variatur in scriptis. V. ad 23, 3, 7. At hic nihil mutandum puto. Omnes enim scripti ſtant pro vulgato. Et ita infra 22, 1, 11. *Sortes sua sponte adtenuatas, unamque excidisse, ita scriptam: Mavors telum suum concutit. excideret* habet Lovel. 5.

§. 4. *Dimicarent, is habitus animorum non inter ejusdem modo conditionis homines erat*] *dimicarent XX, is habitus* Gaertn. Praeterea *is erat habitus animorum non inter ejusdem conditionis homines* Lovel. 4. et 5. *nec inter eosdem modo conditionis homines* iterum Gaertn. In sequentibus *spectatos*, pro *spectantes*, Lovel. 2. in margine.

§. 1. *Dum sic aliquot spectatis paribus adfectos dimisisset*] Omnino *Quum sic aliquot*. J. FR. GRON. Ita apud me eſt in Gaertn. V. ad 1, 40, 7. *aliquos spectatis affectos* Hearnii L. 1. *aliquot spectatis partibus affectos* Lovel. 3. Praeterea *dimisit* Hearnii N. sed *dimisisset* in margine. Mox *concione idem advocata* Hav. V. ad 1, 19, 7. Vox *inde* exsulat ab Harl. *concione dein-*

emplo paullo ante habuistis, eumdem mox in aestimanda fortuna vestra habueritis, vicimus, milites. neque enim spectaculum modo illud, sed quaedam
3 *veluti imago vestrae conditionis erat. Ac nescio, an majora vincula majoresque necessitates vobis, quam*
4 *captivis vestris, fortuna circumdederit. Dextra laevaque duo maria claudunt, nullam, ne ad effugium*

de advocata legit Hearnii D. V. ad 36, 24, 10.

§. 2. *Eumdem mox in aestimanda fortuna vestra habueritis*] Perperam Pall. duo *existimanda*. ut et tert. *extinguenda*. GEBH. *in extimanda fortuna vestra* Lovel. 2. et Hav. *in existimanda fortuna vestra* Ber. *vestra in existimanda fortuna* Lovel. 4. Tum *habebitis* Ber. Paullo ante *quem animum alienae sortis exemplo* Cant. Lov. 4. et una vel altera vett. editionum. Sed praepositio *in* hausta est a vocis praecedentis litera ultima *m*. V. ad 10, 13, 3. Tum vox *ante* deficit in Voss. et Lov. 1. ac 4. In sequentibus *nec enim*, pro *neque enim*, Ber. qui insuper praefert *velut imago conditionis vestrae*; at Gaertn. *veluti imago nrae conditionis*.

§. 4. *Dextra laevaque duo maria claudunt, nullum, ne ad effugium quidem, navem habentibus. circa Padus amnis, major ac violentior Rhodano, ab tergo Alpes urguent*] *nullumve ad effugium quidem navem habentibus* Lovel. 3. *nullam ad effugium quidem navem habentibus* Harl. *nullam ne quidem navem habentibus ad effugium* Lovel. 2. et Ber. *nullam ne ad effugiendum quidem navem habentibus* Hearnii N. in cujus margine iterum *effugium* emendatur. Deinde *cura Padus amnis* Gaertn. *citra Padus amnis* Hav. *contra Padus amnis* Ber. Hinc *major Padus ac violentior* Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 3. Harl. Hafn. Hav. et Hearnii N. a m. 2. *major subest ac violentior* Ber. a m. 2. priori scriptura ita deleta, ut legi nequeat. Tandem *a tergo Alpes* Flor. Voss. Lovel. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. omnesque edd. ante Gronovium. Hae sunt lectionum varietates, quas hoc loco, a viris doctis admodum vexato, in codd. meis observavi. Quid J. Fr. Gronovio, Graevio, et Jac. Perizonio in mentem venerit, videri potest apud Jac. Gronovium Diss. epist. in loca quaed. geogr. Livii Epist. 2. p. 17. ubi locum ipse ita refingit: *circumdederit; dextra laevaque duo maria, nullam ne ad effugium quidem navem habentibus. Contra Padus amnis: major Padus ac violentior Rhodano; ab tergo Alpes urgent.* Ei graviter adversatus est personatus Jasitheus in Apolog. p. 16. qui *claudit*, a Gronovio ex conjectura expunctum, retinendum judicat propter elegantiam amplificationis, qua post *claudunt* subjungitur durius verbum *urguet*. Hinc *circa* non mutandum censet in *contra*. Quum enim *circa* notet juxta, prope; enumeratis illis, quae ab utroque latere ac tergo erant, necessario sequi, per *circa* intelligi, quod juxta, prope, sed a fron-

quidem, navem habentibus. circa Padus amnis, major Padus ac violentior Rhodano; ab tergo Alpes urguent, vix integris vobis ac vigentibus transitae. Hic vincendum aut moriendum, milites, est, ubi primum hosti obcurristis. et eadem fortuna, quae necessitatem pugnandi inposuit, praemia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne ab

te, erat. Tandem figuram, quam repetendo vocem *Padus* Gronovius induxit, alienam esse pronunciat a gravissima viri militaris oratione, quam asperam et horridam, sensibusque incomtis et validis praeditam esse decebat. Verum non addit, quo ergo τὸ *habentibus* referendum sit, aut unde pendeat. Doujatius vel pro *habentibus* emendabat *habentes*, quod et patri in mentem venisse Cl. Jac. Gronovius monuit, et Ant. Perizonius sibi quoque placere ad marginem Livii adscripsit; vel *habentibus* ablativum, ut vocant, absolutum credebat, pro *cum habeatis*; vel denique *habentibus* revocabat ad praecedens pronomen *vobis*. Verum ita verba media *dextra laevaque duo maria claudunt* parenthesi erunt includenda, ut Moguntinos fecisse Jac. Gronovius monuit. Levissimum remedium videtur, ut legamus, quemadmodum jam fere viri docti, et nuper adhuc Cl. Crevier. legendum monuerunt, *dextra laevaque duo maria claudunt nullam, ne ad effugium quidem, navem habentes: contra Padus amnis, major Padus ac violentior Rhodano: ab tergo Alpes urguent*. Invitis scriptis omnibus totam vocem *claudunt* ejicere, nimis audax videtur. Pro *habentes* forte more antiquo scriptum fuerat *habentis*, quod a librariis mutatum est in *habentibus*; quomodo eos saepissime errasse videbimus ad 22, 8, 7. *contra* unius apud me cod. fide probavi; praesertim quum ita etiam alibi errent librarii, ut voces *contra* et *circa* confundant. V. ad 37, 15, 7. Si quis tamen *circa Padus* servare malit, non adversabor. *circa* enim quum proprie notet ea, quae et ab utroque latere, et ante, et ab tergo sunt, interdum ex reliquarum partium enumeratione ad unam aliquam adstringitur. Ita, enumeratis quae ante et ab tergo erant, *circa* ad ea, quae a lateribus sunt, referendum est infra 27, 18, 5. *Fluvius ab tergo, ante, circaque, velut ripa praeceps, oram ejus omnem cingebat.* Ut autem τοῦ *Padus* repetitionem probem, facit optimorum aliorumque codd. auctoritas.

Vix integris vobis ac vigentibus transitae] *vix integris ac ingentibus* Lovel. 3. V. supra hoc lib. c. 40, 8. *vix integris vobis ac urgentibus* Gaertn. *vix integris vobis ac vincentibus* Lov. 5.

§. 5. *Hic vobis vincendum aut moriendum, milites, est*] Put. caret τῷ *vobis*. ut et Andreas, Bec. Asc. Tarv. Ven. Mog. Savet. J.FR.GRON. Carent eodem Flor. et Cant. Hearnius, qui id in Mstis suis superesse monet, addidit, exstare etiam in ed. Aleriensi Andreae, unde abesse docet Gronov. Certe etiam in Rom. anni 1472. Parm. ac Tarvis. utraque

6 *Diis quidem inmortalibus optare solent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam, parentibus nostris ereptas, nostra virtute recuperaturi essemus, satis tamen ampla pretia essent. quidquid Romani tot triumphis partum congestumque possident, id omne vestrum cum*
7 *ipsis dominis futurum est. In hanc tam opimam mercedem, agite, cum Diis bene juvantibus arma*
8 *capite. Satis adhuc in vastis Lusitaniae Celtiberiaeque montibus, pecora consectando, nullum emolu-*

inveni, quum tamen et Tarv. numeretur inter edd. quae eo careant. Mox *occurreritis*, pro *occurristis*, Ber.

Necessitatem pugnandi inposuit] Pal. tert. refert *necessitatem pugnandi imponit*. GEBH.

Quibus ampliora homines ne ab Diis quidem inmortalibus optare solent] *ne Diis quidem inmortalibus* Lovel. 2. *ne a Diis quidem inmortalibus* Voss. Ber. Gaertn. Hav. omnesque edd. usque ad Gron. *ne a Diis quidem, a Diis inmortalibus* Lov. 5. *ab Diis*, ut Gronov. edidit, Flor. et Cant. Tum *captare solent* Hearnii N. *optare solent* in margine. Ita etiam supra cap. praec. §. 2. variatum esse vidimus. Paullo ante *auctoribus proponit*, pro *victoribus*, Lov. 5. errore librarii. V. ad 6, 3, 6. hoc lib. c. 12, 4.

§. 6. *Quidquid Romani tot triumphis partum congestumque possident*] Habent hunc locum in animo Claudianus 2. in Rufin. [49.]

Eheu quam brevibus pereunt ingentia caussis!
Imperium tanto quaesitum sanguine, tanto
Servatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor unus iners angusto tempore vertit.

et Justinus 6, 3. *Neve tot bellis ac saeculis quaesitum imperium brevis momenti culpa subverteret*. GEBH. *partum congestumque obtinent, possident* Harl. In praecedentibus *Si* in initio §. deest in Lovel. 1. 2. 3. Harl. et Gaertn. Verum unus eorum Lovel. 3. interposuit postea ante vocem *recuperaturi*. Sed intercepta est a primis literis vocis sequentis. V. ad 34, 58, 10. Deinde *Siciliam tantum atque Sardiniam* Lovel. 4. et 5.

Id omne nostrum cum ipsis dominis] Put. *vestrum*. J. FR. GRON. Ita in omnibus scriptis invenio. V. ad 34, 2, 2. Hearnius *nostris* ex uno tantum N. laudavit. Edd. Aldo priores insuper alio ordine exhibent *id omne cum ipsis dominis nostrum*. Ceterum *id ēē*, id est *esse*, pro *id omne*, Gaertn. (* v. ad 36, 4, 6.)

§. 7. *In hanc tam opimam mercedem*] *optimam mercedem* Gaertn. Hav. et multae ex edd. antt. V. ad 38, 8, 9. Mox *arma accipite*, pro *capite*, Hearnii N. in margine.

§. 9. *Tempus est jam, opulenta vos*] *tempus jam est, opulen-*

mentum tot laborum periculorumque vestrorum vidi-
stis: tempus est jam, opulenta vos ac ditia stipendia 9
facere, et magna operae pretia mereri, tantum itine-
ris per tot montes fluminaque et tot armatas gentes
emensos. Hic vobis terminum laborum fortuna de- 10
dit: hic dignam mercedem emeritis stipendiis dabit.
Nec, quam magni nominis bellum est, tam difficilem 11
existimaritis victoriam fore. saepe et contemtus ho-
stis cruentum certamen edidit, et incliti populi reges-

ta vos Lovel. 4. et 5. *tempus est, opulenta jam vos* Ber. *tempus est jam, vos opulenta* Harl. *Tò jam* exsulat ab edd. antt. Primus deinde Aldus in contextum recepit. Mox *et magnopere pretia mereri* Harl. 2. Ber. et Hav. *ac magnopere pretia mereri* Lovel. 4. et 5.

Per tot montes fluminaque et tot armatas gentes emensos] *et per tot armatus gentes* Hearnii N. a m. 2. Supra quidem dictum eſt ad 6, 28, 6. Livium praepositiones repetere solitum eſſe; hic tamen unius cod. auctoritas levior eſt, quam ut ejus fide, invitis reliquis omnibus, vulgatum mutetur. Insuper *emersos* Gaertner. et idem Hearnii N. V. ad 8, 7, 21. *emensis* Ber. et Lovel. 5. ut voces hae *tantum itineris* etc. referantur ad sequentia, et pendeant ex *τῷ vobis.*

§. 10. *Hic dignam mercedem emeritis stipendiis dabit*] *magnam mercedem* Lov. 3. et Hafn. quod ex interpretis gloſſa natum puto. Tum *emeritis stipendia* Gaertn. Male. 3, 57, 9. *Non juniores modo, sed emeritis etiam stipendiis, pars magna voluntariorum, ad nomina danda praesto fuere.* 33, 3, 4. *Tirones ab decem et sex annis milites scribebat, et emeritis quidam stipendiis ad signa revocabantur.* et ita saepe alibi.

§. 11. *Tam difficilem existimaveritis victoriam fore*] Put. *difficilem existimaritis victoriam.* J. FR. GRON. Proxime ad hanc Puteanei scripturam accedens Hearnii N. *existimaretis* praefert in margine. quod etiam lectum fuit in Flor. a m. 1. in quo deinde a manu altera emendatum eſt *existimaritis.* Et ita erat etiam in Cant. V. mox ad cap. seq. §. 7.

Saepe et contemtus hostis cruentum certamen edidit, et incliti populi] *saepe etiam contemtus hostis* Lovel. 4. V. ad 22, 47, 9. *saepe et contentus hostis* Lovel. 5. V. ad 25, 38, 20, *hostis* deeſt in Gaertn. Hinc *certamen dedit* Lovel. 4. Saepe quidem *dare* pro edere ponitur. Ita *dare motus haud indecoros* 7, 2, 4. *dare gemitum* Ovid. 11. Her. 30. Sed nihil muto. Forte scriptum fuerat *certamē edidit*, atque ita prima litera *τοῦ edidit* intercepta eſt ab ultima vocis praecedentis. V. ad 27, 41, 8. Infra 31, 37, 3. *Regia statio atrocissimum proelium edebat.* Tum *inditi populi* Lovel. 1. V. ad 6, 42, 5. *inclinati populi* Cant. Mox *levi*

12 *que perlevi momento victi sunt. Nam, demto hoc uno fulgore nominis Romani, quid est, cur illi vobis*
13 *comparandi sint? Ut viginti annorum militiam vestram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab oceano terminisque ultimis terrarum, per tot ferocissimos Hispaniae et Galliae*
14 *populos vincentes huc pervenistis: pugnantibus* [l. *pugnabitis*] *cum exercitu tirone, hac ipsa aestate caeso,*

momento, pro *perlevi*, Harl. Infra 24, 34, 2. *Quibus ea, quae hostes ingenti mole agerent, ipse perlevi momento ludificaretur.*

§. 12. *Nam, demto hoc uno fulgore nominis Romani, quid est, quod illi vobis comparandi sint*] Put. *cur illi.* Cicero 3. Fam. 10. *Quid erat autem, cur ego in te tam implacabilis essem?* In hujusmodi minutiis secuti eum merito passim et fere semper sumus: neque tamen in recisis his annotationibus id ubique monebimus, ne nimium excrescant. J. FR. GRON. Ita et Flor. Cant. Voss. et Hearnii D. et N. in margine. Ovid. 10. Her. 144.

Non tamen est, cur sis tu mihi caussa necis.

Cic. pro Cluent. 53. *Quid est, Q. Naso, cur tu in hoc sexto loco sedeas.* Plautus in Sticho 1, 1, 51. *Neque est, cur nunc studeam has nuptias mutarier.* V. Cel. Burm. ad Petron. Satyr. 126. Praeterea *Uno demto hoc uno fulgore* Voss. et Lovel. 1. *Uno demto uno fulgore* Lovel. 4. *Ademto hoc uno fulgore* Harl. *Unde ademto hoc uno fulgore* Hearnii D. et Lovel. 3. *Unde uno ademto hoc fulgore* Gaertn. *Nam uno demto hoc fulgore* Lovel. 5. *Unde* pro *Nam* etiam multae ex edd. antt.

§. 13. *Viginti annorum militiam vestram*] Elatorie *XX annorum militiam* vocat Hannibal, quam supra [c. 16, 5.] *XVIII* Livius verius appellarat: at servit causae Annibal. SIG. *vigenti annis* Hearnii N. *viginti annorum* in margine. Praeterea *vestram militiam* Harl.

§. 14. *Hac ipsa aestate caeso, victo, circumsesso a Gallis*] Vet. lib. *circumsessoque.* SIG. Ita etiam Ber. et Hav. reliquis invitis. Solere Livium copulam in his omittere, vidimus ad 3, 9, 4. Mox *ignoto ad haec*, pro *adhuc*, Lovel. 2. Tum *ignoranteque ducem*, pro *ignorantique*, in Lov. 3. Ber. a m. 2. Hearnii N. ed. Vascosani et recentioribus omnibus usque ad Gronov. qui priorem lectionem, a reliquis codd. firmatam, revocavit. V. ad 6, 14, 13.

§. 15. *An me, in praetorio patris, clarissimi imperatoris, prope notum, certe educatum*] Scribendum opinor *prope natum:* quod probat locus ille l. 30, [28, 4.] *Sed cum Annibale, prope nato in praetorio patris fortissimi ducis, alitoque atque educa-*

so, victo, circumsesso a Gallis, ignoto adhuc duci
suo, ignorantique ducem. An me, in praetorio pa- 15
tris, clarissimi imperatoris, prope natum, certe edu-
ctum, domitorem Hispaniae Galliaeque, victorem
eumdem non Alpinarum modo gentium, sed ipsa-
rum, quod multo majus est, Alpium, cum seme-
stri hoc conferam duce, desertore exercitus sui? Cui 16
si quis, demtis signis, Poenos Romanosque hodie
ostendat, ignoraturum certum habeo, utrius exerci-

to inter arma. VALLA. Put. *certe eductum.* ut Terentio [Andr. 1, 5, 39.] *bene ac pudice doctum atque eductum.* Et [Ad. 1, 1, 23.] *Eduxi a parvulo.* J. FR. GRON. *prope notum* Flor. Gaertner. et Hearnii N. Sed *natus* et *notus* etiam alibi a scribis commutantur. V. ad 22, 4, 2. *proprie notum* Lovel. 2. *prope* et *proprie* in Mstis confunduntur etiam supra 5, 14, 1. *probe notum* Cant. Voss. Lov. 3. 4. 5. Hafn. Ber. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 37, 49, 2. Deinde *certe eductum* Flor. et Cant. Saepius *educere,* pro educare, Livius et alii optimi scriptores usi sunt, quod passim librarii indocti mutarunt. V. Rhenan. ad Livii 1, 39, 6. Gronov. ad Livii 24, 4, 5. et 27, 19, 9. Cel. Burm. ad Seren. Samm. v. 64. et quae notavi ad Livii 1, 4, 7. et 2, 9, 6. Ita variant etiam codd. apud Curt. 3, 12, 16. Id quoque restituendum videtur infra 39, 9, 2. *Sub tutela Duroniae matris et vitrici Ti. Sempronii Rutili eductus fuerat.* ita plures scripti. Vulgo etiam *educatus.* Alios pariter loquutos esse, docui ad Silii 9, 434. Adde Colum. 3, 10. *Velut altricis uberibus eductus paullatim fructum ferre condiscit.* Mox *domitorem Hispaniae, Galliae, victorem eumdem* Lovel. 4. *domitorem Hispaniae Galliaeque, victoremque eumdem* Lovel. 5.

Non Alpinarum modo gentium, sed ipsarum, quod multo majus est, Alpium] Vocula *sed* deest in Lovel. 3. et quibusdam ex edd. vett. Talis locutio est apud Calpurn. Ecl. 7, 64.

Non solum nobis silvestria cernere monstra
Contigit; aequoreos ego cum certantibus ursis
Spectavi vitulos.

ubi v. quae notantur, et quae supra dicta sunt ad 2, 49, 11. Verum voculam illam tuentur ac vindicant et plures et optimi Msti, ac principes edd. *non Alpinarum modo gentium, id est ipsarum* Lovel. 4. *non Alpinarum modo gentium, idem ipsarum* Lovel. 1. et Gaertn. *non Alpinarum modo gentium, sed etiam ipsarum* Ber. Verum id non necesse est. *non modo, sed* inlustravimus supra ad 7, 37, 1. Tum *quod multo magis est* Lovel. 1. et 5. V. ad 26, 41, 16. Mox *semenstri,* pro *semestri,* Flor. quod pertinet ad illa, de quibus egi ad 5, 54, 4. Adde supra ad 4, 24, 5. Insuper §. 16. *ignoret, certum habeo,* pro *ignoraturum,* Hearnii D.

17 *tus sit consul. Non ego illud parvi aestimo, milites,*
quod nemo vestrûm est, cujus non ante oculos ipse
saepe militare aliquod ediderim facinus; cui non
idem ego, virtutis spectator ac testis, notata tempo-
18 *ribus locisque referre sua possim decora. Cum lau-*
datis a me millies donatisque, alumnus prius omni-

§. 17. *Non ego illud parvi aestimo, milites, quod nemo vestrûm est*] *Non ego illud parvi existimo* Lovel. 4. et Gaertn. *Non ego illud parvi extimo* Ber. et Lovel. 1. ac 2. *Non illud ego parvi extimo* Hav. V. ad 34, 2, 6. Tum *nemo est vestrûm* Flor. In sequentibus mox *cujus non idem ego virtutis spectator*, pro *cui*, Flor. Harl. et Hav. *cujus non ego idem virtutis spectator* Lovel. 4. qui exiſtimaſſe videntur, *cujus* referendum eſſe ad *virtutis*, quum pendeat ex remotiori *referre*; unde etiam *cui* legendum eſt. *cui non ego idem virtutis spectator* Lovel. 5. *cui non idem virtutis spectator* Lovel. 2. et Ber. a m. 2.

§. 18. *Tum laudastis me, milites, donastis*] Vet. lib. *Collaudastis me, milites.* SIG. Haec satin' aut integra aut pura? certe non videntur. Quid donaverint? an munera accipere a militibus imperator solet? imo dare. Si non aliquid deſit, legerim in hanc mentem: *donati estis.* Duo recensuit. Et ego, inquit, fortiter saepe feci vobis spectantibus, et vos me. Laudem igitur a vobis accepi: praemium unicum ducibus; et vos dona a me, ex militiae more. RUB. 1. Elect. 23. Rubenius exiſtimat legendum hic *donati estis*, quem vide. Pall. sec. et tert. *Tum laudastis me, milites, donastis alumnum prius omnium vestrûm, quam imperatorem.* GEBH. Mendosa sunt haec, Rubenius malit *donati estis.* Sed dum ea ratione quoque sit reducendum. Ego vero iſtud minime huc facere censeo de donationibus, sed membrum iſtud ad sequens pertinere: nihil enim, quam summam notitiam, velle arguit, quod sequitur, *procedam adversus ignotos ignorantesque.* His se ob suam notitiam feliciorem facit. Legam: *Dum laudastis, me, milites, educastis. Alumnus prius omnium vestrum* etc. Adolevi, ait, in laudibus veſtris, quas a prima pueritia mihi tribuiſtis perennes. De Annibale paria Silius Ital. 17, [293.] ubi milites, notos a facinoribus bellicis, pluribus, quam quae huc deferantur, compellat singulos vir vetus armorum. BARTHIUS 14. Adv. 10. In libro optimo erat, *Tum laudatis me, miliens donatisque.* Duo iſta verba persaepe Livius conjungit in laude donisque militaribus ab imperatoribus militi ob virtutem impertitis. 25, [18, 15.] de Crispino: *Laudatusque ibi magnifice et donis donatus.* 38, [23, 11.] *Laudati quoque pro concione omnes sunt, donatique pro merito quisque.* 39, [31, 17.] *Pro concione postero die laudati donatique equites phaleris.* 41, [60, 10.] *Pro concione lauduti, ducesque eorum etiam virtutis caussa donati.* Tale quid igitur hic quoque significari cum crederem, Sigonii *Collaudastis me*, Barthii *educastis*, numquam sum miratus. Ipsam autem veritatem sa-

um vestrûm, quam imperator, procedam acie adversus ignotos inter se ignorantesque.

XLIV. *Quocumque circumtuli oculos, plena om-* 1
nia video animorum ac roboris; veteranum peditem, generosissimarum gentium equites frenatos et infrenatos, vos socios fidelissimos fortissimosque, vos 2

gaciter ab se deprehensam communicavit mecum Albertus Rubenius: *Cum laudatis a me millies donotisque alumnus prius omnium vestrûm, quam imperator, procedam acie adversus ignotos inter se ignorantesque.* Vobiscum, inquit, hoc est, cum illis militibus, quos toties pro concione re bene gesta laudibus et donis meritos ornavi, ego, quem vos prius non modo tirocinia, sed propemodum incunabula in castris ponentem, educastis, quam imperatorem fecistis, ibo praeliatum adversus ducem, ignotum exercitui suo, et ignorantem copias suas. J. FR. GRON. Lectio, quae ante Gronovium in edd. exstabat, superest in Lovel. 6. Hafn. et Gaertn. neque inde abit Rec. nisi quod *donostisque* legat. *Tum loudastis me, milites, donastis alumnum prius omnium vestrûm, quom imperator* est in Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. et Harl. quibus consentit Hav. nisi quod insuper *imperatorem* substituat. *Colloudastis me millies donastis alumnum prius omnium vestrûm, quam imperatorem* Ber. in quo *alumnus* et *imperotor* emendat manus altera. *Tum loudatis me milies donastisque alumnum prius omnium vestrûm, quom imperator* Flor. in quo tamen *laudastis* est a m. 2. *Cum laudatis a me milliens donastis alumpnum prius omnium vestrûm, quam imperotor* laudatur in excerptis ex Cant. Gronovius in priori e-ditione notarum ex veteri Put. scriptura coujiciebat legendum, *quod nemo vestrum est, cujus non ante oculos ipse saepe militare oliquod ediderim facinus, cui non idem ego virtutis spectator ac testis, notato temporibus locisque referre sua possim decoro, mecum laudatis millies donotisque.* Ut dicat Hannibal, se nondum imperatorem simul cum militibus, ac milites secum pro egregia opera ab Hasdrubale laudatos donatosque esse. Sylleψin autem in posterioribus verbis *mecum laudutis millies donotisque* ita defendebat, ut numerus respondeat utrique membro *cujus non ante*, et *cui non idem ego*; casus propiori *cui.* Et hanc etiam lectionem in contextum recepit. Verum in repetitis curis recte palmariam Alb. Rubenii conjecturam probavit. Mox τὸ *ocie* deficit in Voss. et Lovel. 1. *procedam aciem* habet Flor. *procedam in aciem* Lovel. 4. ut praepositio in Flor. elisa sit a vocis praecedentis litera ultima. V. ad 10, 13, 3. De locutione *procedere in aciem* v. ad 5, 48, 7.

§. 1. *Generosissimarum gentium equites frenotos et infrenatos*] Per *infrenatos* intelligit Numidas. Infra c. 46, 6. *Annibal frenatos equites in medium accipit, cornua Numidis firmat.* De his agunt Lipsius 3. de Milit. Rom. 8. et Cerda ad Virg. 4. Aen. 41. DUK. *nudi frenis infrenati-*

Karthaginienses, quum ob patriam, tum ob iram
3 *justissimam, pugnaturos. Inferimus bellum, infestisque signis descendimus in Italiam, tanto audacius fortiusque pugnaturi, quanto major spes, major*
4 *est animus inferentis vim, quam arcentis. Accendit praeterea animos et stimulat dolor, injuria, indignitas. ad supplicium depoposcerunt me ducem primum, deinde vos omnes, qui Saguntum obpugnassetis: deditos ultimis cruciatibus adfecturi fuerunt.*

que manipli dixit Silius, *infrenatus* pro frenatus adhibens, 4, 315. Per *nudos frenis*, et hoc loco *infrenatos* iutelliguntur Numidae. V. ad Silii 3, 293. Ceterum *gloriosissimarum gentium* Lovel. 4. Tum *frenatos infrenatos*, omiſſa media copula, Ber. *frenatos infrenatosque* Flor. Insuper antea *plena video omnia animorum ac roboris* Lovel. 4. 5. *plena omnia video animorum roborisque* Ber.

§. 2. *Vos, Karthaginienses, tum ob patriam, tum ob iram*] Prima vocula non exſtat in Lov. 4. Deinde *cum ob patriam* Flor. Ber. Lov. 5. et quaedam ex vett. edd. Ita etiam Cl. Crevier. in Put. invenit, et in contextum recepit; quem, tot nunc meis consentientibus, imitatus sum. V. ad 6, 23, 3. Paullo ante *fidelissimosque fortissimosque* Harl.

§. 3. *Tanto audacius fortiusque pugnaturi, quanto major spes, majorque animus inferentis est vim*] Pall. tres, *quanto major spes, major animus inferentis vim, quam arcentis.* GEBH. Lege cum primo scriptorum: *tanto audacius fortiusque pugnaturi, quam hostis, quanto major spes, major est animus inferentis vim, quam arcentis.* Etsi possis habere suspectum τὸ *quam hostis.* l. 3, [25, 2.] *In quaestoribus novis major vis, major auctoritas erat.* J. FR. GRON. Voces *quam hostis*, ne quis forte Put. suspectum habeat, exhibent etiam Flor. et Cant. Deinde priores edd. legebant *major spes, majorque animus inferentis est vim;* pro quo Gronov. in pr. ed. subſtituit *majorque est animus inferentis vim*, poſtea *major est animus inferentis vim*, Put. iterum secutus, et pro parte Pall. Per omnia etiam hic Put. adsentiuntur Flor. Cant. et forte Lov. 1. unde nihil notatum vidi. At cum Pall. Gebhardi faciunt Voſſ. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *majorque animus inferentis vim* Hearnii N.

§. 4. *Accendit praeterea animos et stimulat dolor*] *et stimulat animos dolor* Flor. Mox pro *depoposcere* Gronov. edidit *depoposcerunt*, quod firmant Flor. Cant. Voſſ. Lovel. 1. 3. 4. Harl. Gaertn. aliique. *deposcerunt* eſt in Lovel. 5. V. ad Epit. Liv. 2. *poposcerunt* Lov. 2. Ber. Hav. et Hearnii D. V. ad 2, 13, 7.

Deditos ultimis cruciatibus adfecturi fuere] Dictio *fuere* nata in officina sciolorum. GRUT.

Crudelissima ac superbissima gens sua omnia suique 5
arbitrii facit. cum quibus bellum, cum quibus pa-
cem habeamus, se modum inponere aequum censet:
circumscribit includitque nos terminis montium flu-
minumque, quos ne excedamus: neque eos, quos
statuit, terminos observat. Ne transieris Iberum: 6
ne quid rei tibi sit cum Saguntinis. Ad Iberum est
Saguntum: nusquam te vestigio moveris. Parum est, 7
quod veterrimas provincias meas Siciliam et Sardi-

In Pal. tert. fuit, *deditos ultimis cruciatibus adfecturi forent.* GEBH. Nullus est cod. inter meos, qui dictionem, a Grutero *νοθείας* damnatam, vel omittat, vel cum Pal. Gebhardi ejus loco legat *forent.* Contra Gronov. edidit *fuerunt:* quod superest in omnibus meis, nisi quod *fuerant* sit in Hav. Paullo ante *oppugnastis*, pro *oppugnassetis*, Harl. et Hearnii D.

§. 5. *Circumscribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus*] *et circumscribit includitque* Ber. *circumscribitque includitque* Hav. Tum voces *nos terminis montium fluminumque* non adparent in Cant. omissae culpa librarii, quibus voculae *que* repetitio fraudi fuit. V. ad 9, 11, 11. Dein *neque excedamus* Lov. 2. et Ber. a m. 2. *non excedamus* Flor. Paullo ante *omnia sua suique arbitrii* Ber. Hinc *cum quibus bellam, quibus pacem*, pro *cum quibus pacem*, Flor. Lov. 1. et Harl. Denique *aecum censent*, pro *aequum censet*, Flor. Verum licet *gens* saepe, ut conlectivum, verbum plurale adsciscat, hic tamen *censet* praeferendum esse, et praecedentia, et sequentia docent.

§. 6. *Nusquam te vestigio movearis*] Vos mutastis *e vestigio moveris.* Ego *nusquam te vestigio moveris*, accentu in antepenultima, ut sit verbi activi subjunctivum, non passivi indicativum. VALLA. Pall. tres, *movearis.* At vetustissima ed. *nusquam e vestigio te moveris.* GEBH. *nunquam* Hearnii N. V. ad 36, 17, 10. et mox ad §. seq. etiam ad cap. seq. §. 4. *nusquam e vestigio movearis* Lovel. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *nusquam tuo vestigio movearis* Lov. 3. et Hafn. *nusquam te vestigio movearis* Harl. Ber. Hav. et Hearnii D. ac N. *nusquam te vestigio moveas* Lov. 4. Reliqui codd. emendationem Vallae probant. Paullo ante *Ne transieritis Iberum* Cant. Deinde *ne quid tibi rei sit* Hav. *ne quid commune tibi sit* Lovel. 3. Hinc voces *ad Iberum est Saguntum* exsulant a Lovel. 5. Cl. Crevier. libenter legeret *cis Iberum*, ut haec intelligerentur dicta ex persona Poenorum, qui Hispaniam ulteriorem obtinentes necesse non habebant, ut ad obsidendum Saguntum Iberum transirent. Videnda sunt, quae ad hunc locum notavit.

§. 7. *Veterrimas provincias meas Siciliam et Sardiniam ademit, nisi adimat et Hispa-*

niam adimis. etiam Hispanias? et inde cessero, in Africam transcendes. Transcendes autem, dico? duos consules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hispaniam miserunt. nihil usquam nobis re-

niam] Legendum esse, uti edidimus, cum vulgo sit etiam *provincias nostras*, et *Hispaniam*, tum *et si inde*, deinde *transcendet*, monuimus 4. Obs. 20. *nisi adimat* aeque Andreas, Beccar. Tarv. Venet. Savet. ignorant; Ascensius et Mag. jam habent. J. FR. GRON. *provincias meas*, pro *nostras*, etiam Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Hafn. et Gaertner. *provincias vestras* Rec. Tum *Sardiniam abstulit, adimit etiam Hispaniam; et si inde cessero in Africam transcendet* Ber. neque dissentit Hav. nisi quod addita voce *etiam in Africam* legat. *Sardiniam abstulit, adimit Hispaniam; et inde cessero, in Africam transcendet* Hafn. *Sardiniam adimit; in Hispaniam, et inde cessero in Africam transcendet* Voss. cui consentiunt Lov. 1. 5. et Gaertn. nisi quod eorum primus *in Hispanias*, secundus, *et in Hispaniam, et si inde*, tertius *etiam in Hispaniam, et si inde* praeferant. *Sardiniam adimit* (*ademit* Lov. 3.) *etiam Hispaniam et si inde cessero in Africam transcendet* Lov. 2. 3. 4. et Harl. *Sardiniam adimit etiam Hispanias, et inde cessero, in Africam transcendet* Rec. *Sardiniam adimit etiam Hispanias. et si inde cessero in Africam transcendes* Flor. *Sardiniam adimis etiam Hispanias et inde cessero in Africa transcendes* Cant. Insuper *transcendisse autem dico* non tantum edd. quas consului, omnes ante Froben. anni 1535. sed et omnes scripti; nisi quod *transcendere autem dico* sit in Lov. 5. *transcendisse audio* in Ber. Hafn. et Gaertner. Sed optime locum hunc emendavit Gronov.

Nihil usquam nobis relictum est, nisi quod armis vindicaverimus] Put. et Voss. *vindicaremus*. Lege *vindicarimus*. J. FR. GRON. *vindicaremus* etiam omnes mei, ut et Hearnii D. et N. *vindicarem* ejusdem L. 1. Sed recte Gronov. *vindicarimus*. Similiter errarunt librarii supra cap. praec. §. 11. 26, 13, 5. et 37, 54, 28. Adde Cel. Burmann. ad Sueton. Aug. 17. Praesertim autem Livius delectatus est contractionibus in temporibus praeteritis verborum primae conjugationis, quas passim scribae mutarunt. Ut ex multis exemplis pauca tantum memorem, v. ad 2, 1, 2. 5, 53, 9. 6, 22, 4. 30, 18, 1. 34, 32, 2. c. 50, 4. 36, 3, 4. c. 8, 1. 37, 20, 8. c. 57, 1. 39, 16, 3. c. 26, 14. c. 29, 3. c. 31, 11. c. 38, 5. c. 55, 1. 40, 14, 10. ac pluribus. Praeterea *nihil umquam* Flor. Cant. Voss. et Gaertn. eodem errore, quo *nusquam* et *numquam* confundebantur §. praec. Verbum autem *est* desit in Ber. a m. 1. In praecedentibus vero pro *misere*, quod erat in edd. prioribus, Gronovius substituit *miserunt*. Et ita legunt omnes scripti.

§. 8. *Illis timidis et ignavis licet esse, qui receptum habent*] Idem optimus codicum et Voss. plane: *qui respectum habent*, id est, qui habent, pro respiciant, et fiduciae et, si res exigat, auxilii gratia. 4, [46, 8.] *Subsidia, quae respicerent in re trepida, praeparata erant ab tribuno militum.* 27, [12, 3.] *Hosti jam undique pulso. nec ubi consisteret, nec quid fidum respiceret, ha-*

lictum est, nisi quod armis vindicarimus. Illis ti- 8
midis et ignavis licet esse, qui respectum habent, quos suus ager, sua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes, accipient: vobis necesse est fortibus vi-

benti. Utitur eodem genere loquendi Cicero Philipp. 11, [11.] *Ne Brutum colligassemus in Graecia, et ejus auxilium ad Italiam vergere, quam ad Asiam maluissemus, non ut ex acie eum respectum haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum.* Philipp. 10, [4.] *Quod qui ab illo abducit exercitum, et respectum pulcherrimum et praesidium firmissimum adimit reipublicae.* Philipp. 5, [18.] de Caesare: *Quum respectum ad senatum et bonos non haberet.* id eſt, quum de optimatium favore ipse popularem levitatem semper sectatus nihil sibi spondere poſſet. Non vult enim nullam habitam a Caesare senatus et reipublicae ſtudiosorum rationem, hos ab eo contemptos, ut Schottus interpretatur [1. Nodor. Cic. 15.] Porro Andreas quoque, Becc. Tarv. Ven. Savet. Asc. *respectum*, non *receptum*, dudum ediderunt. J. FR. GRON. Livius 9, 23, 12. *Nos omnium rerum respectum, praeterquam victoriae, nobis abscindamus.* JAC. GRON. *qui respectum habent* omnes non tantum mei et Hearnii codd. verum etiam edd. antt. ante Moguntinam, quae prima *receptum* dedit, unde id Aldus in erratis, et poſtea reliqui receperunt. Supra 9, 23, 12. *Castra habeant repetantque, quibus operae est trahere bellum: nos omnium rerum respectum, praeterquam victoriae, nobis abscindamus.* 42, 46, 4. *Quae serva atque obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos, respectus.* Et ita *respicere* 4, 27, 5. *Propius est fidem, obstringi Fidenatium populum, ne respicere spem ullam ab Romanis posset, voluisse.* V. Cel. Burm. ad Suet. Ner. 20. Simili modo *suscipere* et *suspicere* in Mſtis confunduntur. V. ad 28, 6, 12. *accipere* et *aspicere.* V. quae dixi ad Silii 5, 573. Praeterea *illis timidos et ignavos esse licet* Hav. sed alterum elegantius eſt, et optimorum codicum teſtimonio firmatur. Supra 3, 50, 6. *Sibi vitam filiae sua cariorem fuisse, si liberae ac pudicae vivere licitum fuisset.* Ubi v. quae notantur. *illos timidos et ignaros licet esse* Lov. 2. *ignavus* et *ignarus* etiam alibi commutantur. V. ad 3, 54, 3. et 9, 8, 4.

Quos suus ager, sua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes, accipient] *quod suus ager, quod sua terra* primae, quas vidi, edd. pro quo mox secutae dederunt *quod suus ager, sua terra.* Id autem poſterius ex scriptis praeferunt Voſſ. Lov. 2. 3. Hav. et Gaertn. *quod sua terra, suus ager* Flor. qui etiam *tota ac pacata*; de quo errore v. ad 28, 4, 7. *quod suum agrum, suam terram* etc. *fugientes accipient* Ber. et Hearnii N. Displicuiſſe videtur librariis, duobus singularibus *suus ager, sua terra* addi verbum plurale, quod tamen apud Livium frequens eſt. V. ad 1, 31, 7. Verbum *accipere* eo modo, quo hic capitur, inluſtramus supra ad 5, 21, 3. Infra 38, 21, 15. *Romanos victores deserti fuga hostium tumuli acceperunt.* Aldus in erratis emendavit *quos suus ager, quos sua terra.* Frobenius deinde an-

ris esse, et, omnibus inter victoriam mortemve certa desperatione abruptis, aut vincere, aut, si fortuna dubitabit, in proelio potius, quam in fuga, mortem
9 *obpetere. Si hoc bene fixum omnibus destinatumque*

no 1531. *quos suus ager, sua terra.* Mox *necesse est fortis viribus esse*, pro *fortibus viris*, Flor. Voss. et Lov. 1. *necesse est fortibus viribus esse* Hearnii N. et *fortibus viris* in margine. *Tò est* deerat in Lov. 2. Ceterum hoc dictum est eadem forma, qua modo *Illis timidis et ignavis licet esse.*

Si fortuna dubitabit, in proelio potius, quam in fuga, mortem obpetere] Verbum *dubitare* inlustravit Gronov. ad Senec. Ep. 114. *mortem optare* est in Hearnii D. invitis aliis omnibus. Paullo ante *obrutis*, pro *abruptis*, Lov. 2. Gaertn. et edd. Sigonii. *abrutis* Voss. et Lov. 1.

§. 9. *Si hoc bene fixum omnibus destinatumque in animo est*] *Si destinatum omnibus hoc, si bene fixum in animo est* Lov. 4. et 5. *Si hoc bene fixum omnibus, destinatum in animo est* Flor. Voss. Lov. 1. 2. *Si hoc bene fixum omnibus, ac destinatum in animo est* Hav. et Ber. a m. 1. *Si hoc bene fixum destinatum in animo est* a m. 2. *destinatumque animo est* Hearnii N. Mox *iterum dicamus* Flor. a m. 1. *iterum dico* idem Hearnii N.

Nullum contentum ad vincendum homini a Diis inmortalibus acrius datum est] Credo scribendum *nullum incitamentum*. VALLA. *incitamentum* est conjectura Vallae, traducta omnium sequentium editionum consensu. Sed an legitimo, in dubium me collocat Pall. codd. diversitas ab hoc Laurentii commento. nam illi *nullum contemtu ad vincendum hominem* (hoc omittit vocabulum sec.) *a Diis immortalibus acrius datum est*. Verior ac sincerior hoc loco mihi apparet antiquissimae ed. lectio, quam et Vallae somnio praetuli: *nullum contemtu ad vincendum homini a Diis inmortalibus acrius telum datum est.* Dicit Annibal, contemtu vitae ac desperatione nihil efficacius esse ad acquirendam victoriam. Vellejus Paterc. 2, 5. ubi loquitur de Q. Macedonico: *Cum urbem*, inquiens, *Contrebiam nomine oppugnaret, pulsos praecipiti loco quinque cohortes legionorias eodem protinus subire juberet, facientibusque omnibus in procinctu testamentis, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus proposito, perseverantia ducis, quem moriturum miserat, militem victorem recepit. Tantum effecit mistus timori pudor, spes desperatione quaesita.* Videatur Justinus 20, 3. Diodorus 11. 12. et 17. *Telum* vero hic est incitamentum, seu potius adjumentum. Cicero *Parsimonia non mediocre telum ad virtutem.* Livius 4, 28, 5. *Necessitate, quae ultimum ac maximum telum est, superiores estis.* GEBH. [*nullum incitamentum*] a Vallae conjectura. Andreas *nullum contemtu ad vincendum homini a Diis immortalibus acrius telum datum est.* Sed illud *telum* in MSS. nullum habet vestigium sui. Put. *contemptum.* neque aliter, ut quisque melior, caeteri. Veritas est, *nullum momentum ad vincendum homini ab Diis im-*

in animo est, iterum dicam, vicistis: nullum momentum ad vincendum homini ab Diis immortalibus acrius datum est.

XLV. His adhortationibus quum utrimque ad 1

mortalibus acrius datum est. Nam sic quoque Put. non *a Diis.* Eſt quidem sermo haudquaquam insolens, tamen frequentissimus noſtro. 29, [12, 2.] *Houd parvum momentum ad opem ferendam sociis.* 33, [45, 4.] *Non magni momenti ad summom rempublicom populi Romani.* 35, [31, 7.] *In quo plus ad omnia momenti, quom in Magnetibus, esset.* 42, [45, 3.] *Rhodii maximi ad omnia momenti habebantur.* 43, [23, 8.] *Ut impensam in rem maximi ad omnia momenti faceret.* J. FR. GRON. Apparet tamen, adjectivum hoc efficacius eſſe et nervosius, quam ut illi subſtantivo conveniat, et major quaedam ac ponderosior vox requiritur. Itaque scribebat mihi Cl. Graevius, *magnum, parvum momentum* occurrere frequentissime, alienum vero esse ab usu recte loquentium *acre momentum.* Recte tamen id conjungi cum τῷ *telum* in Andreana. Nec fruſtra legi in Put. *contemtum*, et in Andreana *contemtu.* Hinc sibi persuasisse, Livium scripsiſſe: *nullum contemtu sui ad vincendum homini ab Diis immortalibus acrius telum datum est. Contemtus sui*, ut Seneca *vilitas sui*, quum facilis sit mutatio literae *ui* in *m*, unde deleta litera *s* venit *contemtum.* In quo sensum vides omnino absolutum, si ad MSS. cum conciliare potes, qui certam fidem mihi fecerunt perpetue, ubi quid abundat, illic alieni quid intextum eſſe. Voſſ. refert *ctepta* cum tribus superinscriptis lineolis. Gud. *conceptum.* Flor. *contemptum.* Inde adscripseram margini meo, videri: *nullum eo telum ad vincendum homini ab Diis immortalibus acrius dotum est.* ut 3, [69, 2.] *Juventus, quae inter tales metus detrectationem militiae telum acerrimum adversus Patres habere solita erat.* Et alibi *stimuli acres*, ac *stimulare acrius.* Quare eligas licet. JAC. GRON. *nullum contemptu ad vincendum homini a Diis immortalibus acrius telum datum est* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Gronovius in pr. ed. not. refert, se in cod. Regio, etsi non nimis antiquo, notae tamen haud malae, invenisse *nullum compempsum*; inde sibi natam eſſe conjecturam *nullum compendium ad vincendum. compendium* autem exponit viam compendiariam. et hanc conjecturam firmare videtur lectio Lov. 3. *nullum compensum.* Addit nihilominus Gronov. se tamen haerere, et in iterata editione sententiam hanc silentio involvens tacite damnaſſe videtur. Ac recte. Nam, quemadmodum *momentum acrius*, quod Graevius, non tantum Gronovio, sed et Heinsio scribens, monuit in Syllog. Epiſt. Burmann. tom. 4. epiſt. 68. p. 96. sic etiam *compendium acrius* ab usu recte loquentium alienum exiſtimandum eſt. *nullum conceptum ad vincendum* Lov. 2. 4. 5. Hafn. Gaertner. et Voſſ. in margine pro varia lectione. *nullum contemptum ad vincendum* Flor. Cant. Lov. 1. Ber. Hav. et Hearnii D. ac N. *nullum ctēptū* Voſſ. *cōtēptum* Harl. Nihil propius ad codd. scripturam video, quam quod Cl. Gronovium subiit, *nullum eo telum ad vincendum* etc. *acrius datum*

certamen accensi militum animi essent, Romani ponte Ticinum jungunt, tutandique pontis caussa castel-
2 lum insuper inponunt. Poenus, opere occupatis hostibus, Maharbalem cum ala Numidarum, equitibus quingentis, ad depopulandos sociorum populi Ro-
3 mani agros mittit. Gallis parci quam maxime jubet,

est. De voce *telum* translata hac significatione v. supra ad 6, 35, 8. ubi et videbis exempla laudari, in quibus *acerrimum telum* obcurrit. Ex illis etiam patebit, locum, quem Graevius ep. ad Heinsium laudat ex Livio Andronico, esse Cic. 7. ad fam. 16. *ab Diis immortalibus* etiam Flor. Cant. Lov. 1. et Harl.

§. 1. *Quum utrimque ad certamen accensi militum animi essent*] *utrumque ad certamen* Gaertn. sollemni scribarum errore. V. ad 5, 8, 10. c. 46, 1. c. 48, 1. 6, 29, 1. 7, 7, 7. c. 40, 2. et 9, 28, 5. Similiter confunduntur *uterque* et *utrimque* 2, 64, 8. *utriusque* et *utrimque* 22, 28, 11. Mox *pontem Ticinum jungunt*, pro *ponte*, Flor. a m. 1. Lov. 4. et Harl. *Ticinum pontem jungunt* Lov. 1.

Tutandique pontis caussa castellum superinponunt] A veteri abest vox *caussa*. nimium bene. Idque genus sermonis a me in Tacito notatum. LIPSIUS 1. Epist. Quaest. 12. *Tò caussa* cum a Lipsii lib. MS. absit, nec desit, omittatur sane. Tales enim sunt et illae locutiones, de quibus nos in nostris Novantiquis, quod satis est, diximus. MOD. Recte Lipsius in libro suo desieri existimat *τὸ caussa*. Quem sequi vetuit me restans codd. nostrorum consensus. GEBH. V. ad 31, 12, 4. Hic tamen unius librarii culpa excidisse videtur. et quidem, quum *τὸ caussa* per compendium *cā* scribatur, ei fraudi esse potuerunt primae literae vocis sequentis *castellum*; quod et Cl. Dukero in mentem venit. Certe omnes mei *caussa* tuentur. Praeterea *insuper inponunt* Flor. et Cant. consentientibus etiam Hearnii codd. Id etiam in contextum jam recepit Gronov. praeter Flor. ita in Put. quoque legi testatus supra hoc lib. ad c. 1, 5. ubi vide. Praeterea *inponitur* Gaertn.

§. 2. *Ad depopulandos sociorum populi Romani agros*] *ad populandos* Lov. 4. Ita Livium saepius locutum esse, vidimus ad 2, 62, 2. Unius tamen illius codicis testimonium levius videtur. Solent saepe hae voces commutari. V. ad 10, 12, 7. Tum *sociorum Romani populi* Gaertn. *populi Romani sociorum* Ber. *sociorum Romanorum* Lov. 4. et 5. Paullo ante *hostibus opere occupatis* Flor. Deinde *Marbalem* Ber. a m. 1. et Hearnii L. 1. ac N. *Mahabolem* Hav. *Maerbalem* Lov. 4. *Maherbalem* Lov. 5. Ceterum hic plura folia deerant in Lov. 2. usque ad 22, 20, 6.

§. 3. *Principumque animos sollicitari ad defectionem*] *sollicitare* Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. omnesque edd. usque ad Gronovium, qui *sollicitari* dedit, forte praeeunte cod. Put. quem sequi solet. Certe *ad defectionem sollicitari*, mu-

principumque animos sollicitari ad defectionem. Ponte perfecto, traductus Romanus exercitus in agrum Insubrium, quinque millia passuum a Victumviis consedit. Ibi Hannibal castra habebat: revoca- 4
toque propere Maharbale atque equitibus, quum instare certamen cerneret, nihil umquam satis dictum

tato etiam ordine verborum, est in Flor.

Quinque millia passuum a vico tumulis consedit] Vicum non nominat, et *tumulis considere* quomodo in plano, ut hic omnia erant, intelligatur, non hercle capio. Suspicor proprium nomen obliteratum, ac pro eo suppositum *tumulis*. GLAR. Probo Glareani suspicionem, vici nomen desiderari. Probus (Nepos in Hann. 4.) hanc pugnam pugnatam ad *Clastidium* aït, cujus vici post meminit Livius [c. 48, 9.] SIG. Vitium potius, quam defectum odoror, et e duabus vocibus nomen loci concinno *a Victumviis*. Vestigia scripturae suadent, et Livius, qui infra [c. 57, 9.] emporium isto nomine agnoscit, idque in hoc ipso tractu. *Paucorum inde dierum quiete sumpta ad Victumvias ire pergit* (nempe Hannibal) *oppugnandas*. Nam ita membranae, non *Vicumvias*, ut libri vulgati. PH. RUB. 2. Elect. 3. Admisi elegantem Rubenii nostri conjecturam, quod in vulgata nihil foret sani. Idem nomen redonavi Livio infra c. 57, 9. ubi antea erat *Vicumvias*. GRUT. Reponendum censet Rubenius *a Victumviis*, sicut et infra c. 57. ut ibidem habet Pal. pr. GEBH. *a Victumviis* accepit Gruterus a Phil. Rubenio, qui sic conjecit ex c. 57, 9. hujus libri: ubi sane membranae omnes *Victumvias*. At eaedem omnes hic *Vicotumulis*. Quid dicam? Vereor, ne utrumque vocabulum etiam sit corruptum. Apud Strabonem notavi l. 5, [218.] *Ἐπεὶ καὶ ἐν Ὀυερκέλλαις Χρυσωρύχιον ἦν. κώμη δ' ἐςὶ πλησίον Ἰκτιμουλῶν καὶ ταύτης τῆς κώμης· ἄμφω δ' εἰσὶ περὶ Πλακεντίαν.* Nec minus in Plinio 33, 4. *Exstat lex censoria Ictumulorum aurifodinoe, qua in Vercellensi agro cavebatur, ne plus quinque millibus hominum in opere publicani haberent.* Ubi MS. Voss. *Victumularum.* Quantum autem distant *a Vicotumulis* et *ab Ictumulis*? rursus *ad Victumuias pergit* oppugnandas, *ad Ictimulos pergit* oppugnandos. J.FR.GRON. *a vico consedit* Ber. *a Vicotumulus consedit* Lovel. 1. *a vico tumul consedit* Lovel. 4. *a vico tumulis .consedit* Flor. Cant. Voss. Lovel. 3. 5. Harl. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav. Cluverius in Italia antiq. *Ictimulos* et *Victumvias* distinguit. *Ictimulorum* in agro Vercellensi meminit 1, 23, 232. *Victumviarum* in agro Placentino 1, 27, 268. ubi *Vicumvias*, vel *Vicumnias* vocat. Hinc Gronovii conjectura Clerico ad hunc locum displicet. Ideo enim *Ictimulis* legi non posse existimat, quia est locus in agro Vercellensi; hic vero agi de loco, qui non procul a Placentia est, et forte ad alteram Padi ripam, ex c. 57. In eo tamen Gronovio ac Rubenio adsentitur, quod hic et c. 57. eumdem locum innui putet. A quibus dissentit Doujatius, statuens vicum, de quo hic agitur,

praemonitumque ad cohortandos milites ratus, vocatis ad concionem certa praemia pronunciat, in
5 quorum spem pugnarent. *Agrum sese daturum esse in Italia, Africa, Hispania, ubi quisque velit, inmunem ipsi, qui accepisset, liberisque; qui pecuniam, quam agrum, maluisset, ei se argento satis-
6 *facturum: qui sociorum cives Karthaginienses fieri vellent, potestatem facturum: qui domos redire mallent, daturum se operam, ne cujus suorum popula-*
7 *rium mutatam secum fortunam esse vellent.* Servis quoque dominos prosecutis libertatem proponit, bi-

fuisse ad laevam Padi ac trans Ticinum in agro Insubrium, *Victumvias* autem vel *Vicumnias* ad dextram Padi prope Placentiam: servandum itaque hoc loco *a vico Tumulis*, ut in edd. et plerisque codd. legitur, eumque indicari, qui hodie *Dimoli* nomine, satis cum voce *Tumuli* conveniente, vocatur, atque inter Ticinum et Novariam amnes situs est.

§. 4. *Vocatis ad concionem certa praemia pronunciat, in quorum spem pugnarent*] Pal. tert. *proponit.* Perperam vero *praenunciat* sec. GEBH. *praenunciat* perperam etiam Voss. Lovel. 4. Gaertn. et Harl. V. ad 9, 10, 7. Livius 2, 20, 12. *Dictator pronunciasse fertur militi praemia, qui primus, qui secundus castra hostium intrasset.* V. Gronov. ad Liv. 45, 40, 5. Tum *in quorum spetiem* Lovel. 5. V. ad Livii 3, 9, 13. Verba *in quorum spem pugnarent* desunt in Hearnii D. Paullo ante *Maharbale cum equitibus* Rec. Praeterea *inspectare certamen* Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 3. 4. Ber. Harl. Hafn. et Hav. Hinc *nihil usquam*, pro *umquam*, Ber. V. ad cap. praec. §. 6. Insuper *monitumque* edd. ante Aldum. Deinde *ad hortandos milites* Ber.

§. 5. *Agrum sese daturum esse in Italia, Africa, Hispania*] *daturum in Italia* Rec. Praeterea *in Hispania* Lovel. 3. In verbis sequentibus *imminere ipsi*, *qui accepisset* Voss. et Lovel. 1. *immunem ipsis*, *qui accepissent* Ber. Tum *liberis*, omissa copula *que*, Lovel. 1.

§. 6. *Ne cujus suorum popularium mutatam secum fortunam esse vellent*] Vet. lib. *immutatam*. SIG. *suorum populorum* Harl. et Hearnii N. a m. 1. Omnes autem constanter *mutatam*. In praecedentibus *Karthaginienses cives fieri vellent* Ber. *fieri velint* Gaertn. Voces *qui sociorum* etc. *facturum* desunt in Hafn.

§. 7. *Libertatem proponit*] Vet. lib. *promittit*. SIG. *promittit* promanavit a Sigonio, qui et paullo ante legebat *immutatam secum fortunam*: utrobique contra codices, qua calamo pictos, qua cusos. quippe concordes le-

naque pro his mancipia dominis se redditurum.
Eaque ut rata scirent fore, agnum laeva manu, 8
dextera silicem retinens, si falleret, Jovem ceterosque precatus Deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactaſſet, secundum precationem
caput pecudis saxo elisit. Tum vero omnes, velut 9
Diis auctoribus in spem suam quisque acceptis, id morae, quod nondum pugnarent, ad potienda sperata rati, proelium uno animo et voce una poscunt.

XLVI. Apud Romanos haudquaquam tanta ala- 1
critas erat, super cetera recentibus etiam territos
prodigiis. nam et lupus intraverat caſtra, laniatisque 2

gunt *proponit*, uti reduxi. GEBH. Sic [*promittit*] Sigonius, cum in libris eſſet, quod et nos ubique invenimus, *proponit*: cujus illam mihi liquet interpretationem eſſe. Eſt enim *proponere* saepe et polliceri atque oſtendere praemia, ut inducamur ad aliquid, et praedicere ac minari mala ad deterrendum. Sic et *proponere emolumentum, spem*, et *proponere formidinem, metum mortis.* 23, [15, 4.] *Praemia atque honores, qui remanerent, proposuit.* Caesar 5. Gall. [56.] *Magna proponit iis, qui occiderint, praemia.* Eo facilius in mentem venit Livio, ut hoc verbo uteretur, quod in hac ipsa hiſtoriae parte Polybius [3, 62.] *ἐφ' ᾧ τόν νικήσαντα τὰ προκείμενα λαμβάνειν ἆθλα.* et [63.] *καὶ παραπλήσια τοῖς νῦν ἆθλα προτεθεικέναι.* Xenophon 1. *Κυροπαιδ.* [p. 6.] *εἰσὶ δὲ καὶ δημόσιοι τούτων ἀγῶνες, καὶ τὰ ἆθλα προτίθεται.* J. FR. GRON. Omnes etiam mei vulgatum *proponit* tuentur, nisi quod unus Rec. legat *permittit.* Ita 4, 35, 7. *Si magna conatis magna praemia proponantur.* 23, 18, 7. *Omnium animi ad obpugnandum accenduntur, utique postquam corona aurea muralis proposita est.* 39, 17, 1. *Indicique praemium proposuerunt.* Juſtin. 16, 5. *Uxores eorum filiasque nubere servis suis, proposita recusantibus morte, compellit.* V. Cel. Burm. ad Phaedr. 1, 14, 9.

§. 8. *Secundum precutionem caput pecudis saxo elisit*] *et secundum precationem* Florent. Cant. Voſſ. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. et edd. usque ad Froben. anni 1531. quae voculam omisit. Et sane omitti poteſt, ut ita unico sensu omnia cohaereant: idque praeſtare exiſtimo. Ber. contra, ut *et* tanto magis placeat, in praecedentibus addita voce, legit *precatus est.* Verius videtur, *et* natum eſſe ex ultimis literis vocis praecedentis. V. ad 39, 18, 8. Vox *saxo* perperam omittitur in Ber. Supra 1, 24, 9. *Id ubi dixit, porcum saxo silice percussit.*

§. 9. *Tum vero omnes, velut*

obviis, ipse intactus evaserat; et examen apum in
3 arbore praetorio inminente consederat. Quibus procuratis, Scipio, cum equitatu jaculatoribusque expeditis profectus ad caſtra hoſtium, exque propinquo copias, quantae, et cujus generis essent, speculandas, obvius fit Hannibali, et ipsi cum equiti-
4 bus ad exploranda circa loca progreſſo. neutri alteros primo cernebant: densior deinde inceſſu tot ho-

Diis auctoribus in spem suam quisque acceptis] *Tum vero, omnibus velut Diis auctoribus* Lovel. 5. *Diis actoribus* Lovel. 3. V. ad 1, 26, 5. *Dis auctoribus* Flor. a m. 2. V. ad 5, 14, 4. Mox *uno animo et voce poscunt* Lovel. 1. *uno animo et unu voce poscunt* Harl. Gaertn. et edd. quas vidi, Aldo priores.

§. 2. *Et examen apum in arbore praetorio inminente consederat*] Vocula *et* non adparet in Flor. Cant. Lovél. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. Frobeniana anni 1531. prioribus. Ea tamen neceſſaria eſt propter praecedens *et lupus*. Tum *arbore in praetorio inminente* typis excusi usque ad Moguntinos. Male. 27, 23, 3. *Casini examen apum ingens in foro consedisse. in arbore praetoris imminente* Rec. Paullo ante *lacerutisque obviis* Ber. quod ex interpretis gloſſa ortum puto. Pari modo *dilaniare* et *dilacerare* saepe commutantur in Mſtis. V. viros doctos ad Nas. 1. Her. 90. et 3. Am. 9, 52.

§. 3. *Ex quo propinquo copias*] Petrarcha emendavit *ex loco propinquo*. Vos emendare omiſiſtis, quod sic fuit emendandum: *exque propinquo*. VALLA. Pulchre ita [*exque propinquo*] vetuſtiſſima ed. At Pal. pr. *ex quo propinquo*. in sec. deſtituitur *que*, *ex propinquo*. tertio subſtituerunt Petrarchae emendationem *ex loco propinquo*. GEBH. Muretus aſſignat l. v. *exque loco propinquo*. In noſtris nihil tale, sed tantummodo *ex quo propinquo*. Videtur autem Livii fuiſſe: *profectus ad castra hostium ex propinquo copiasque, quantae et cujus generis essent, speculandus*. Ascensius primus edidit *ex colle propinquo ad copias*. Quod inde in corrigendis repetivit Aldus, et Juntas Moguntinique expreſſerunt. Frobenius reddidit, quod nunc vulgatum eſt, invenit Valla, et secuti sunt Mediolanenses; nam Andreas *ex loco propinquo*, quod Petrarcham excogitaſſe, aït Valla. J. FR. GRON. *ex quo propinquo* Flor. Voſſ. Lov. 3. 4. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. D. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *ex loco propinquo* Ber. Rec. Lovel. 5. Hav. et Hearnii N. *ex propinquo* unus ex Regiis apud Crevier. qui Gronovii emendationem probat. Mox *obvius fuit*, pro *fit*, Hav. V. ad 40, 15, 2. Praeterea τὸ *circa* exsulat ab Hearnii L. 1. Similiter vox eadem omittebatur supra 1, 4, 8. Male. V. Cel. Dukerum ad Livii 1, 4, 6. et quae notavi ad Livii 9, 2, 7.

§. 4. *Neutri alteros primo cernebant*] *alteros primos* Lovel.

minum equorumque oriens pulvis signum propin-
quantium hostium fuit. Constitit utrumque agmen,
et proelio sese expediebant. Scipio jaculatores et 5
Gallos equites in fronte locat; Romanos, socio-
rumque quod roboris fuit, in subsidiis. Hannibal
frenatos equites in medium accipit, cornua Numidis
firmat. Vixdum clamore sublato, jaculatores fuge- 6
runt inter subsidia ad secundam aciem. inde equi-

1. 4. Harl. et Ber. a m. 2. τὸ *cernebant* etiam omittitur in Lov. 1. *neuter alteros primo cernebat* Lovel. 3. Deinde *in incessu tot hominum equorumque* Gaertn. *tot hominum incessu equorumque* Ber. Τὸ *fuit* autem deest in Hav.

Constitit utrumque agmen et proelio sese expediebant] Put. et Flor. *et ad proelium se expediebant.* J. FR. GRON. Liv. 2, 55, 8. *Concitati homines veluti ad proelium se expediunt.* 38, 21, 2. *Quod ubi Romani viderunt, expediunt sese ad pugnam.* Ceterum *sese expediebant* erat in Flor. et omnibus, non modo scriptis, sed etiam edd. Insuper *utrimque agmen* edidit Sigonius, quod secuti editores servarunt usque ad Cel. Jac. Gron. qui *utrumque* revocavit, concinentibus omnibus scriptis et edd. antt.

§. 5. *Scipio etc. in fronte locat; etc. in subsidiis*] Polybius [3, 65.] *ὁ μὲν ὄυν Πόπλιος προθέμενος τοὺς ἀκοντιςάς καὶ τοὺς ἅμα τούτοις Γαλατικοὺς ἱππεῖς· τοὺς δὲ λοιποὺς ἐν μετώπῳ καταςήσας.* SIG. *sociorumque roboris*, media voce omissa, Lovel. 1. Verum τὸ *quod* intercepit praecedens vocula *que*. Quale exemplum habuimus supra 1, 59, 4.

Hannibal frenatos equites in medium accipit, cornua Numidis firmat] Polybius [3, 65.] *ὁ δὲ Ἀννίβας τὴν μὲν κεχαλινωμένην ἵππον καὶ πᾶν τὸ ςάσιμον αὐτῆς κατὰ πρόσωπον τάξας, ἀπήντα τοῖς πολεμίοις· τοὺς δὲ Νομαδικοὺς ἱππεῖς ἀφ᾽ ἑκατέρου κέρατος ἡτοιμάκει πρὸς κύκλωσιν.* SIG. *Fidenates equites* Hearnii L. 1. Tum *accepit* Ber.

§. 6. *Jaculatores fugerunt inter subsidia ad secundam aciem*] Sane quum *fugere inter subsidia*, et *fugere ad secundam aciem* prorsus sint eadem, merito de hoc loco dubitamus. Quid, quod solet Livius variare, et quum paulo ante dixerit *in subsidiis*, nunc videtur dixisse *ad secundam aciem*? Ita semper primam aciem subsidiis oppositam referre mavult, quam iteratis verbis secundae aciei. V. ad 6, 8, 4. et 23, 12. et 29, 36, 8. Quid, quod optimus ille Cantabrig. ignorat *inter subsidia*? si legeretur *inter subsidia ac secundam aciem*, posset defendi, ut 4, 28, 2. *Dictator subsidia et secundam aciem adortus.* Nunc omnino supervacaneum est, ut arbitror. JAC. GRON. Gronovii, *inter subsidia* delentis, sententiam probat Crevier. Verum quum ex optimo Msto Put. nihil notetur, omnesque mei, etiam Flor. voces *inter subsidia* constanter servent, unius Cant. auctoritate eas ex-

tum certamen erat aliquamdiu anceps. dein, quia turbabant equos pedites intermixti, multis labentibus ex equis, aut desilientibus, ubi suos premi circumventos vidiſſent, jam magna ex parte ad pedes
7 pugna ierat: donec Numidae, qui in cornibus erant, circumvecti paullulum, ab tergo se oſtenderunt. Is pavor perculit Romanos, auxitque pavorem consulis vulnus, periculumque intercursu tum primum pubescen-

pungere non audeo. Potius itaque, quod ferri poſſe etiam Cl. Gronov. fatebatur, legendum censeo *inter subsidia ac secundam aciem*. Paſſim autem librarios voculas *ac* et *ad* confudiſſe in Mſtis, vidimus hoc lib. ad c. 32, 2. *fugerunt* autem primus edidit J. Fr. Gronovius, consentientibus omnibus scriptis. Antea vulgabatur *fugere*.

Dein, quia turbabant equos pedites intermixti] Ita Jac. Gronov. edidit: neque aliter erat in Flor. Cant. et quibusdam aliis. Priores habuerunt *deinde*. V. ad 3, 3, 6. Dein *turbant equos* Lov. 1. Hinc *intermixti pedites* Lov. 4. et 5. Mox autem *premi suos circumventos* Hav. *suos premi circumventis* Lovel. 3.

Jam magna ex parte anceps pugna erat] Put. *ex parte ad des pugna vierut*. Inde vulgatum ſtruxerunt acuti librarii, cum debuiſſent *ad pedes pugna ierat*, vel *venerat*. Didicimus ex Polybii [3, 65.] unde transtulit hanc quoque partem Livius: *ὁμοῦ γὰρ ἦν ἱππομαχία καὶ πεζομαχία διὰ τὸ πλῆθος τῶν καταβαινόντων ἀνδρῶν ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ.* Noſter 3. [62, 9.] *Peditem ne ad pedes degresso equiti parem esse*. 4, [40, 7.] *Tuo consilio equitem ad pedes deduxerit*. 22, [49, 3.] *Jussisse consulem ad pedes descendere equites*. 29, [2, 13.] *Itaque, omissa pugna equestri, ad pedes Hispani equites descenderunt*. 38, [26, 3.] *Equitatum ad pedes deductum, decem millia hominum, ab dextro locaverunt cornu*. Caesar 4. Gall. [12.] *Consuetudine sua ad pedes desiluerunt*. J. FR. GRON. 9, 22, 10. *Extemplo ad pedes descensum ab Romanis est*. *ex parte anceps pugnaverat* Cant. *et parte anceps pugna fuit* Gaertn. reliqui omnes *ex parte anceps pugna erat*; nisi quod ex Voſſ. qui conlatus eſt cum editione, quae Gronovii emendationem recepit, nihil aliud in excerptis notatum videam, quam in eo eſſe *erat*, pro *ierat*: quomodo frequenter scribae erraverunt. V. ad 39, 21, 6.

§. 7. *Circumvecti paullulum ab tergo se ostenderunt*] *circumventi paullulum* Lovel. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 10, 2, 4. *circumvecti paullum* Flor. et Gaertn. V. ad 36, 9, 8. *ostenderunt* autem primi dederunt Gronovii, iisque adsentiuntur omnes codd. nisi quod *ostenderent* sit in Lovel. 5. et Gaertn. Priores editi legebant *ostendere*. Mox in verbis sequentibus *pulsatum ἀντὶ τοῦ propulsatum*

bescentis filii propulsatum. Hic erit juvenis, penes 8
quem perfecti hujusce belli laus est, Africanus ob
egregiam victoriam de Hannibale Poenisque adpellatus. Fuga tamen effusa jaculatorum maxime fuit, 9
quos primos Numidae invaserunt. Alius confertus
equitatus consulem in medium acceptum, non armis
modo, sed etiam corporibus suis, protegens, in castra, nusquam trepide neque effuse cedendo, reduxit. Servati consulis decus Coelius ad servum na- 10

Flor. Voss. Lovel. 1. 3. 5. Harl. Ber. Hafo. Gaerto. Hav. Hearnii D. N. et edd. principes. Sed quum scriptum fuisset *ꝑpulsatum*, compendium illud ꝑ propter sequentem literam *p* facile excidere potuit.

§. 8. *Hic erat juvenis, penes quem perfecti hujusce belli laus est*] Put. *erit*. Vividius et praesentius: erat enim futura pars narrationis, etsi rei gestae praeteritae. Sic Florus 2, 6. in eadem historia: *Hic erit Scipio, qui in exitium Africae crescit*. Noster l. 7. initio: *Annus hic erit insignis novi hominis consulatu*. ubi recentissimae subjecerunt *erat*. Ovidius 2. Fastor. [386.]

Quid facis? ex istis Romulus alter erit.

Sic MSS. ubi etiam vulgo *erat*. J. FR. GRON. Livius 44, 44, 2. *P. Scipio is erat, Africanus et ipse postea, deleta Karthagine, adpellatus*. Hic tamen *erit* etiam servant Flor. Cant. et alii. Et ita Salmas. olim emendabat ad Flori 2, 6, 11.

Ob egregiam victoriam de Hannibale Poenisque] Haec lectio primum in edd. Gronoviorum invenitur. Priores legerunt *de Hannibale et de Poenis*. et ita plures etiam codd. Livium autem praepositiones repetere solitum fuisse, supra dictum est ad 6, 28, 6. *de Hannibale aut de Poenis* Ber. *de Hannibale et Poenis* Lovel. 4. 5. et Harl. *de Hannibale Poenisque*, ut Gronovius dedit, etiam Flor. et Cant. Neque dubito, quin ita et in Put. invenerit.

§. 9. *Consulem in medium acceptum*] *in medio* Hearnii N. in margine, et edd. ante Aldum. Male. Supra hoc cap. *Frenatos equites in medium accipit*. 2, 49, 3. *Acceptus in medium signa ferri jubet*. 25, 36, 3. *Inpedimentis et equitatu in medium receptis*. 30, 8, 6. *Celtiberos in mediam aciem in adversa signa legionum accepere*. 31, 7, 2. *An hostem in Italiam accipiatis*. Et eodem cap. *Bellum cunctando cum summa clade nostra in Italiam accepimus*. 33, 18, 9. *In medium accipit contractos ex castellorum praesidiis*. Ita *accipere in civitatem, in urbem, in amicitiam* supra inlustravi. V. ad 4, 3, 14. Paullo ante *Fuga tum effusa jaculatorum* Lovel. 4. et 5. *Fuga tamen effusa et jaculatorum* Lovel. 1. *Fugatum effusa et jaculatorum* Gaertn.

§. 10. *Manilius equidem de filio verum esse, quod et plures*

tione Ligurem delegat. malim equidem de filio verum eſſe, quod et plures tradidere auctores, et fama obtinuit.

1 XLVII. Hoc primum cum Hannibale proelium fuit; quo facile adparuit, et equitatu meliorem Poenum eſſe, et ob id campos patentes, quales sunt inter Padum Alpesque, bello gerendo Romanis aptos

tradidere auctores, secundum fama obtinuit] Vos emendatis *Mumius* pro *Manilius* ponentes: ego *servum* pro *secundum*. Nam servus fertur Scipionem ab hoſtibus cripuiſſe, filius a pluribus auctoribus traditur. VALLA. *servum fama obtinuit* certe falsum. Communis enim fama de filio, non servo: et ita scriptores praeter Coelium. Beoc igitur MSS. *tradidere auctores set fama:* si tamen ablegata litera ad priorem syllabam legas *et fama*. LIPS. 1. Epiſt. Quaeſt. 3. *sed et fama obtinuit* erat ab emendatrice manu in Pal. pr. antecusi *servum fama obtinuit.* quod falsum eſt. Certe Valerius Maximus [5, 4, 2.] Seneca [3. de Benef. 33.] Silius [4, 456.] ceterique filio adscribunt. GRUT. Pall. quidem pr. et tert. *sed fama obtinuit.* ut et Lipsii codex. cui si atteodentes fecerimus *et fama obtinuit*, duriuscula erit compositio. Quo circa dubitandum non eſt, legitimam a me repertam lectionem io Pal. sec. *ceu fama obtinuit.* Qui codex quoque pro *malim* repraesentat *M. Filinius.* Reliqui duo *malimus.* GEBH. Andreas Romae *secundum fama.* Mediolani primum datum video *servum fama obtinuit.* Id adamavere omnes, et placuit etiam Grutero in editione prima. J. Lipsius, cum notaſſet in scriptis *sed fama*, correxit *quod et plures tradidere auctores, et fama obtinuit.* Ut jamdudum et Juotas edidit. Qood cum sit veriſſimum et suaviſſimum, tameo io tam siniſtra judicia incidit, ut ante nos suam laudem locumque mereri non potuerit. Revocavit Frobenius *servum:* hi poſtremi *sed et fama.* Fuit, qui dubitari nollet, legitimam a se repertam lectionem, *ceu fama.* Muretus quoque e suis libris *seu fama.* Salmasii me miseret, qui ad Flori 2, 6. ex vetuſtiſſimo codice legendum aït, *sed fama obtinuit servum.* Vide, quid sit feſtinare, ac nimium memoriae fidere. Non modo Put. (quem ille significat vetuſtiſſimum codicem) sed ne quidem ullus alicujus aetatis scriptorum codicum circa haec verba *τὸ servum* habet. Put. Flor. Voſſ. Pet. duo Pall. ut Lipsiani: *auctores sed fama obtinuit. Hoc primum.* Io Gudiano prorsus, ut voluit Lipsius, et edidit Juntas. J. FR. GRON. *malimus equidem* Voſſ. Lovel. 1. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Deiode *secundum fama* Harl. cum edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *idem fama* Lovel. 3. *sed fama* Lovel. 1. *sed et fama* Lovel. 5. et Gaertn. *et fama* Flor. a m. 2. Caot. Lovel. 4. et Ber. quam scripturam recte Lipsius et Gronovius probarunt. Miror, unde compositio haec *quod et plures tradidere auctores, et famâ obtinuit* Gebhardo duriuscula videri potuerit; quam recte Gronovius suaviſſimam vocat. At

non esse. Itaque proxima nocte, jussis militibus va- 2
sa silentio conligere, castra ab Ticino mota, festina-
tumque ad Padum est; ut ratibus, quibus junxerat
flumen, nondum resolutis, sine tumultu atque inse-
ctatione hostis, copias trajiceret. Prius Placentiam 3
pervenere, quam satis sciret Hannibal ab Ticino
profectos: tamen ad sexcentos moratorum in cite-

magis miror, eum codicis sui lectionem *ceu fama* probare potuisse. Apage hanc stribliginem a Livio. Viri docti *ceu* adverbium similitudinis raro apud alios classicos scriptores, quam poëtas, obvium esse monuerunt. At, quis alicujus auctoritatis *ceu* pro quemadmodum usus sit, doceri cupio. Adhaesit id Gebhardo vitio popularium Germanorum, qui et eo tempore et hodie *ceu* pro quemadmodum frequentissime adhibent. Lectioni Lipsii ac Gronovii suos codd. favere, nisi quod N. *sed et fama* legat, monuit Hearnius. *tradidere* deerat in Hafn. *obtinuit* in Ber. Paullo ante *attribuit*, pro *delegat*, Hearnii N. in margine; quod ex alterius interpretatione natum videtur.

§. 1. *Hoc primum cum Hannibale proelium fuit; quo facile adparuit, et equitatu meliorem Poenum esse*] *quod facile adparuit* Cant. et Gaertn. V. ad 36, 33, 3. *cum Hannibale fuit*, *quod facile adparuit* Lovel. 1. *quod* etiam servat Flor. a m. 1. et insuper *adparuit* ab eo exsulat. *praemium fuit* Harl. de quo errore dixi ad Silii 9, 206. Deinde *equitatum meliorem Poenum esse* Hearnii L. 1. ubi voci *equitatum* adcrevit prima litera sequentis. V. ad 40, 7, 8. Idem error commissus est in Hav. licet inverso vocabulorum ordine exhibeat *equitatum Poenum meliorem esse*. Quod placere posset, modo *Poenus* pro *Punicus* accipiatur. Ita tamen alibi Livium loqui, non memini.

§. 2. *Vasa silentio conligere*] Non conclamare vasa. Infra c. 48, 4. *Tacito agmine profectus.* Caesar. 1. B. Civ. 46. *Silentio copias castris educere.* V. Schelium ad Polybium c. 9. DUK. Infra 27, 47, 8. *Exstinctis ignibus vigilia prima dato signo, ut taciti vasa conligerent, signa ferri jussit.* Mox *festinatumque ad Padum*, omisso τῷ *est*, Lovel. 4.

§. 3. *Tamen aliquot moratorum in citeriore ripa, segniter ratem solventes, cepit*] Put. *citeriore ripadi segniter.* Facile conjicias *in citeriore ripa*, vel *ora Padi.* Vix tamen ad sensum τὸ *Padi* necessarium. Sed pro *aliquot* idem Put. ac praeterea Reg. Petav. Men. Voss. *ad haec.* Qua in voce haud dubie latet numerus oppressorum. Polybius [3, 66.] τοὺς δὲ φυλάττοντας τὴν γέφυραν ἔτι περὶ τὸν ποταμὸν ὑπολειπομένους, τούτων μὲν ἐγκρατὴς ἐγένετο, σχεδὸν ἑξακοσίων ὄντων τὸν ἀριθμόν. Refinge: *Tamen ad sexcentos moratorum in citeriore ripa segniter ratem solventes cepit.* Scriptus fuit numerus per notas *DC.* Nisi apud Polybium ἑξήκοντα legendum, et *LX* notavit Livius. J.

riore ripa, segniter ratem solventes, cepit. transire non potuit pontem, ut extrema resoluta erant, to-
4 ta rate in secundam aquam labente. Coelius auctor est, Magonem cum equitatu et Hispanis peditibus flumen extemplo transnasse; ipsum Hannibalem per superiora Padi vada exercitum traduxisse, ele-

FR. GRON. *tamen aliquot moratores* conjiciebat Latinius. *tamen ad hunc moratorum* Lov. 3. *tamen adhuc moratorum* Lov. 1. et Hearnii N. *tamen adhuc morantibus* Lov. 5. et Gaertn. *tamen adhuc morantibus quibusdam* Ber. *tamen adhuc moratorum quosdam* Hafn. *tamen adhuc illis morantibus* Hav. *tamen ad haec moraturum* Voss. in quo *adhuc* inter versus, et pro varia lectione *tamen aliquot moratos* in margine adscribitur. *tamen ad haec moratur* Lov. 4. *tamen ad haec moratorum* Flor. Harl. et Hearnii D. et L. 1. Tum *in citeriori ripa* Hav. *in superiore ripa* Hearnii N. in margine. Deinde *segniter ratem solventibus* Ber. *segniterque ratem solventibus* Hav. Nihil verius video, quam quod Gronovio in mentem venit. Vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjecerat *segniter rates solventes.* Forte quia praecesserat, *ratibus, quibus junxerat flumen, nondum resolutis.* Verum, quum mox etiam sequatur *tota rate in secundam aquam labente*, ubi nihil monuit, etiam hic nihil mutandum esse patet. Ceterum *moratorum* hoc loco et cap. sequenti non est a recto *moratus*, sed *morator;* neque notat, qui ad morandum alium relicti sunt, sed ipsi moras nectunt. Et ita etiam infra 24, 41, 4. *Ad duo millia aut moratorum, aut palantium per agros interfecta.* V. Gronov. ad hunc locum in prima ed. notarum, ubi emendationem loci Curtiani, sive potius loci emendati expositionem, quam proposuerat 2. Observ. 8. pr. ed. et Freinshem. carpserat ad Curtii 4, 16, 10. excusat, sibique post editas Observationes idem in mentem venisse, quod postea Freinshemius etiam vidit, adfirmat.

Transire non potuit pontem, ut extrema resoluta erant] Vet. lib. *quod extrema.* SIG. Sigonii liber *quod extrema.* Pal. tert. *quia extrema.* GEBH. Intelligo postquam, vel simul atque soluta erant, ne auscultes Sigonio *quod* reponenti. J. FR. GRON. *quia extrema* Hafn. *coepit transire, non potitus ponte, quia extrema* Ber. *coepit transire, non potitus, pontemque extrema* Hav. Reliqui omnes *ut extrema* servant, quod recte Gronovius tuetur, et explicat. V. etiam supra hoc lib. c. 29, 5. *ut extrema resoluta erat* Lovel. 5. Praeterea *transire pontem non potuit* Flor.

Tota rate in secundam aquam labente] Locus perquam obscurus confusione ratis et pontis. GLAR. Vix capio. Forte *tota rate vi secundae aquae dilabente.* J. FR. GRON.

§. 4. *Flumen extemplo transnatasse*] Put. *transnasse.* J. FR. GRON. Ita et Flor. ac Cant. V. supra ad 21, 27, 5. *tranatasse* est in Lov. 4. Sed *transnure* vel *transnatare* sonantius ac veteri-

phantis in ordinem ad suſtinendum inpetum fluminis obpositis. Ea peritis amnis ejus vix fidem fecerint. nam neque equites, armis equisque salvis, tantam vim fluminis superaſſe verisimile eſt, ut jam Hispanos omnes inflati transvexerint utres. et multorum dierum circuitu Padi vada petenda fuerant, qua ex-

bus usitatum, *tranare* vero et *tranatare* vulgo pronunciatum fuiſſe, docet Cortius ad Sall. Jugurth. 11. quin et mox *transduxisse*, pro *traduxisse*, Lov. 4. et Gaertn. (* v. ad 31, 21, 1. 35, 46, 9.) Contra *travexerint*, pro *transvexerint*, Flor. §. seq. Ceterum *transisse* legit Hearnii D. quod eſt ex interpretis expositione.

§. 5. *Ea periti amnis ejus vix fecerint*] Quid tum? Totum illud iter experiundo didicit Hannibal. Lege cum eodem optimo: *Ea peritis amnis vix fidem fecerint.* id eſt, vix se probaverint, vix poterunt persuaderi. Curtius 4, [9.] *Alexandro, qui numerum copiarum ejus, quantum procul conjectari poterat, aestimabat, vix fecerunt fidem, tot millibus caesis majores copias esse reparatas.* Voſſianus quoque *peritis*. Sed et sic omnino quoque Florentinus et Gudianus. Quae sequuntur, iidem lectissimi codices sic formari volunt: *neque equites, armis equisque salvis, tantam vim fluminis superasse verisimile est, ut jam Hispanos omnes inflati travexerint utres: sed multorum dierum circuitu Padi vada petenda fuerunt, qua exercitus gravis impedimentis traduci posset.* Habent *namque*, ut et Voſſianus, non *nam neque*: habent Put. Flor. Gud. *travexerint*: habent *sed* omnes: Flor. *fuerint*. Gud. *fuerunt*. Andreas quoque, *namque equites* etc. *non verisimile est:* tum, *sed multorum* etc. *fuerint*. Et sic omnes ad Juntam usque. In primo Frobenio vulgatum video. J. FR. GRONOV. Vulgata scriptura eorum, quae poſt *fecerint* sunt, quod ad sensum, non deterior eſt ea, quam reponi vult Gronovius. Causas dicit Livius, cur neutrum eorum, quae Coelius scripserat, probabile sit; a qua oratione neque satis commode excluditur *nam*, neque adversativa *sed* pro copula *et* ponitur. *Fuerat* eſt *fuisset*, ut saepe in hoc tempore. DUK. Gronovius Put. lectionem recensens omisit vocem *ejus*, quam tamen in eo cod. suo loco exſtitiſſe credo, partim quia eam ibi recenset Gronov. in prima ed. notarum, partim quia eamdem etiam servat Flor. quem Puteaneo consentire dicit, partim denique quia in omnibus ejus edd. retenta eſt. Neque aliter etiam erat in Cant. *peritis* autem etiam eſt in Lov. 1. et Harl. *alicui fidem facere* hoc sensu inluſtrat Cl. Dukerus ad Flori 3, 16, 6. In sequentibus *namque*, pro *nam neque*, praeferunt Lov. 1. 3. 5. Harl. Rec. Gaertn. et edd. ante Froben. anni 1531. *neque*, omiſſo τοῦ *nam*, Lov. 4. Ber. Hav. et Hearnii D. Tum *verisimile non est* Lovel. 5. et Rec. Hinc *transiverat*, pro *transvexerint*, Rec. Deinde *sed* Lovel. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Brancal. Latinii, et Hearnii N. Tandem *fuerint* Voſſ. Lov. 1. 3. 5.

6 ercitus gravis inpedimentis traduci posset. Potiores
apud me auctores sunt, qui biduo vix locum rate
jungendo flumini inventum tradunt; ea cum Mago-
7 ne equites Hispanorum expeditos praemissos. dum
Hannibal, circa flumen legationibus Gallorum audi-
endis moratus, trajicit gravius peditum agmen, in-
terim Mago equitesque ab transitu fluminis diei uni-
8 us itinere Placentiam ad hostes contendunt. Han-
nibal paucis post diebus sex millia a Placentia castra
communivit, et postero die, in conspectu hostium
acie directa, potestatem pugnae fecit.
1 XLVIII. Insequenti nocte caedes in castris Roma-

Gaertn. Harl. Ber. Hav. Brancal. Latinii, et Hearnii N. quam scripturam Crevier. probat, et recepit: qui etiam paullo ante vocem *omnes* vacare, et vel in *pedites* mutandam, vel ablegandam omnino putat: reliqua autem hujus periodi nequidquam a Gronovio sollicitari.

§. 6. *Potiores apud me auctores sunt*] *Posteriores* insigni errore librariornm Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Rec. Hav. et ed. Rom. anni 1472. Tum etiam *ratem jungenda flumini* Voss. et Lovel. 1. *ratem jungendo flumini* Flor. Lovel. 3. 4. Harl. et Hafn. *mitem jungendo flumini* Rec. *rate jungendo flumen* Gaertn. In Voss. autem pro varia lectione margini adscriptum erat *rati jungendae flumini*.

§. 7. *Dum Hannibal, citra flumen legationibus Gallorum audiendis moratus*] *circa flumen* Flor. Cant. Voss. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hearnii N. et edd. usqne ad Moguntinos, qui primi *citra* substitnerunt. Saepe *circa* et *citra* in Mstis commutari, videbimus ad cap. seq. §. 6. Hic autem *τὸ circa* verius esse videtur. Hannibalem enim Pado ponte juncto statim in alteram ripam transiisse, ibique legationes Gallorum audivisse, Polybius refert 3, 66. *Αὐτὸς δὲ διαβὰς εὐθέως, ἐχρημάτιζε τοῖς παραγεγονόσι πρεσβευταῖς ἀπὸ τῶν σύνεγγυς τόπων.* Veterem igitur lectionem revocavi. Praeterea *Gallorum legationibus audiendis* Lovel. 4. et 5. *legionibus* Gaertn. V. ad 7, 30, 14. Tum *trajecit* Lov. 5. et Harl. Vox autem *unius* exsulat a Lov. 1.

§. 8. *In conspectu hostium acie directa*] *in conspectum* Hafn. Tum *acie derecta* Flor. V. ad 22, 47, 2. De verbo *dirigere* adi Oudend. ad Front. 2. Strateg. 4, 4. Paullo ante *post paucis diebus*, alio ordine, Voss. et Lov. 1. V. ad 2, 31, 4. At in ordinem priscum conspirant et plures et meliores codd. quos sequi praestat. V. ad 6, 37, 9. Deinde *ad Placentiam castra communivit* Hav. *a Placentia castra movit* Ber.

nis, tumultu tamen quam re major, ab auxiliaribus
Gallis facta eſt. ad duo millia peditum et ducenti 2
equites, vigilibus ad portas trucidatis, ad Hanniba-
lem transfugiunt: quos Poenus benigne adlocutus,
et spe ingentium donorum accensos, in civitates
quemque suas, ad sollicitandos popularium animos
dimisit. Scipio, caedem eam signum defectionis 3
omnium Gallorum eſſe ratus, contactosque eo sce-
lere, velut injecta rabie, ad arma ituros; quamquam 4
gravis adhuc vulnere erat, tamen quarta vigilia no-
ctis insequentis tacito agmine profectus ad Trebi-
am fluvium, in loca altiora collesque inpeditiores

§. 1. *Ab auxiliaribus Gallis*] *ab auxiliatoribus* Flor. a m. 1. Hafn. et Gaertn. Verum ea vox neque apud Livium obcurrit, neque etiam forte hujus aevi eſt. (* v. ad 37, 42, 3.)

§. 2. *Quos Poenus benigne adlocutus, et spe ingentium donorum accensos*] *allocutus spe ingentium* edidit Sigonius; quem recte nemo secutus eſt, quum ea lectio in nullo cod. supersit. *allocutus est, spe ingentium* legit Ber. *allocutus est, et spe ingentium* Harl. et Gaertn. Reliqui vulgatum tuentur. Mox *quemque suas in civitates* Voſſ. *quemque in suas civitates* Ber. qui etiam praefert *ad sollicitandum popularium animos*, consentientibus edd. Aldina prioribus. at Hav. *ad sollicitandos populorum animos*.

§. 3. *Contactosque eo scelere*] *contractosque eo scelere* Lov. 4. et quaedam ex antt. edd. Male. V. ad 4, 15, 8. *contactosque eos scelere* Voſſ. sed ultima litera τῷ *eos* adcrevit ex principio vocis sequentis. V. ad 28, 25, 2. Paullo ante *ratus esse* alio ordine Lovel. 1.

§. 4. *Jam loca altiora locusque impeditiores equites castra locat*] Vos tollitis *jam*. ego pro *jam* subſtituo *in*; pro *locus*, *colles*; pro *equites*, *equiti*. VALLA. Pal. sec. *lucosque impeditiores Poenis castra movet*. Quo alludunt duo reliqui Pall. quorum tert. *jam locis impeditiores equites*. GEBH. Flor. Voſſ. Oxon. et Cantabrig. *loca altiora locusque imp*. additum in margine Voſſ. *vel saltus*. Hi mendose exhibent veram manum, quae fuit *loca altiora lucosque impeditiores*, quomodo plane Gudianus. JAC. GRON. Monſtrum hoc lectionis Cl. Hearne in N. invenit, *in altiora locus quam impeditiora sunt Poenis*, *castra movet*. sed vocem *locus* manus altera delevit. *jam in loca altiora castra movet locusque impeditiores equites* Lov. 3. *jam loca altiora locusque impeditiores equites castra movet* Lov. 4. et Harl. *jam loca altiora locosque impeditiores equiti castra movet* Lov. 5. et

5 equiti castra movet. Minus, quam ad Ticinum, fefellit: missisque Hannibal primum Numidis, deinde omni equitatu, turbasset utique novissimum agmen, ni aviditate praedae in vacua Romana castra
6 Numidae devertissent. Ibi dum, perscrutantes loca omnia castrorum, nullo satis digno morae pretio tempus terunt, emissus hostis de manibus est: et quum jam transgressos Trebiam Romanos, metantesque castra conspexissent, paucos moratorum occi-
7 derunt, citra flumen interceptos. Scipio, nec ve-

Gaertn. *in loca altiora locosque impeditiores ad equites castra movet* Hafn. *et jam ad loca altiora, quae Poenis impeditora sunt ad equites castra movet* Ber. *et loca altiora, quae impeditiora sunt Poenis, castra movet* Hav. Hae varietates docent, locum interpolatum esse, ad quem restituendum integriores codices desidero. Gebhardi ac Gronovii conjecturae favere videtur, quod *locus* et *lucus* saepissime in Mstis commutentur. V. ad 1, 8, 5. c. 31, 3. 6, 20, 11. 8, 14, 2. 24, 38, 8. et viros doctos ad Val. Max. 1, 1, 14. et ad Suet. Tib. 1. Dubito tamen, an *lucus* pro quovis saltu vel silva Livius dixerit; quum potius pro silva Deo sacra usurpet. V. exempla 1, 8, 5. et 21, 3. 24, 3, 4. 35, 51, 2. et alibi.

§. 5. *In vacua Romana castra Numidae divertissent*] Vox *Numidae* deest in Lovel. 4. et edd. antt. quam recte revocavit ac restituit Aldus. Tum *devertissent* Flor. Voss. Lovel. 1. 5. et Hav. quod placet. *divertunt* enim, qui in varias partes discedunt; *devertunt*, qui aliquo concedunt, vel a via deflectunt. V. ad 1, 51, 8.

§. 6. *Nullo satis digno morae pretio tempus terunt, emissus hostis de manibus est*] *non satis digno morae pretio* Ber. a m. 1. *nullo satis morae digno pretio* Lovel. 3. *nullo satis digniore pretio* Hafn. Deinde *emissus hostis est de manibus* Flor. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *emissus est hostis de manibus* edd. ante Aldum. Paullo ante *loca omnia castrorum omnium*, addita ultima voce, Ber. *loca omnium castrorum* Hearnii N. altera scriptura tamen in marginem rejecta.

Circa flumen interceptos] Vet. lib. *citra flumen*. SIG. Ita et Flor. Cant. Lovel. 1. 3. 4. atque Aldus in erratis: quod bene Sigonius probavit. Saepius haec vocabula in Mstis commutantur. V. ad 1, 38, 1. 3, 38, 9. 4, 32, 8. 5, 37, 8. 7, 33, 13. 10, 25, 5. hoc lib. cap. praec. §. 7. c. 54, 4. c. 60, 9. 22, 14, 11. (* 34, 13, 8. 36, 41, 3.) 38, 38, 9. c. 48, 1. 45, 39, 14. et ad Epit. Liv. 126. Adde, quae notantur ad Silii 16, 661. Tum *interēptos*, sive *interemptos*, Hav.

§. 7. *Nec vexationem vulneris in via jactantis ultra patiens*] Est inter commentantes, qui *jactantis* explicat *jactati*: ut *condenti* apud Virgilium [Ecl. 1, 29.]

xationem vulneris in via jactanti ultra patiens, et collegam (jam enim et revocatum ex Sicilia audierat) ratus exspectandum, locum, qui prope flumen tutissimus stativis est visus, delectum communiit.
8 Nec procul inde Hannibal quum consedisset, quantum victoria equestri elatus, tantum anxius inopia, quae per hostium agros euntem, nusquam praeparatis commeatibus, major in dies excipiebat, ad Cla- 9
stidium vicum, quo magnum frumenti numerum congesserant Romani, mittit. ibi quum vim pararent,

lavanti regi apud nostrum [44, 6, 1.] Sed melius Put. *jactanti*, ut cum via conjungatur. 29, [32, 12.] *Ubi primum ducta cicatrix pati posse visa jactationem*. 30, [19, 6.] *Simul sperans leviorem in navigatione, quam in via, jactationem vulneris fore*. Curtius 6, [1.] *jactationem vulnerum haud facile tolerantem*. J. FR. GRON. *jactati* legit Heinsius apud Graevium ad Flori 2, 10. In locis Livii et Curtii, quae hic habet Gronovius, non dicitur *via jactare*, sed potius *vulnus jactari*. DUK. *jactanti* etiam Flor. Doujatius, haud facile *via jactans* obcurrere praefatus, alia adhuc litera expuncta, *jactati* legendum esse conjecit. Insuper *Scipio vero vexationem* Gaertn.

Jam enim revocatum ex Sicilia audierat] Plures codd. *jam enim et revocatum*. Vulgo copulativa deest. J. FR. GRON. Copulativam agnoscunt Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 3. Harl. Gaertn. Hav. aliique. Eamdem etiam habent omnes Hearnii codd. excepto solo N. *jam enim esse revocatum* inveni in Lov. 4. et 5.

Locum etc. delectum communivit] *dilectum* Flor. Lov. 1. et Gaertn. Tum *communiit* Flor. et Ber. 3, 42, 3. *Loco edito castra communierant*. 42, 58, 1. *Castra communiit*. Vide ad 6, 18, 10.

§. 8. *Quae per hostium agros euntem*, etc. *major in dies excipiebat*] *quam per hostium agros euntem* etc. *major in dies excipiebant* Hearnii N. Verum, ut commodus sensus foret, insuper dandum erat, *euntes, majorem*. At vulgatum praefero, licet *euntes* habeat Ber. Tum *comparatis commeatibus*, pro *praeparatis*, Hav. Ita *scalis in occulto comparatis* infra est 25, 23, 15. At vulgatum verius est. Supra 4, 10, 1. *Qui ad eam diem non commeatu praeparato, sed ex populatione agrorum rapto aluisset militem*.

§. 9. *Ad Clastidium vicum*] Polybius [3, 69.] Κλαστίδιον πόλιν vocat. mentio *Clastidii* est in triumpho Marcelli Capitolino. SIG. In optimis hodie Polybii edd. et eo loco, et supra 2, 34. constanter legitur Κλαστίδιον. Neque aliter vocatur ab omnibus, qui ejus meminerunt, scriptoribus. V. Cluver. 1. Ital. Ant. 10, 79. Male igitur *Clastinum* Lov. 1.

spes facta proditionis: nec sane magno pretio, nummis aureis quadringentis, Dasio Brundusino praefecto praesidii conrupto, traditur Hannibali Claſtidium. id horreum fuit Poenis sedentibus ad
10 Trebiam. In captivos ex tradito praesidio, ut fama clementiae in principio rerum conligeretur, nihil saevitum eſt.

1 XLIX. Quum ad Trebiam terreſtre conſtitiſſet bellum, interim circa Siciliam insulasque Italiae inminentes, et a Sempronio consule, et ante adven-
2 tum ejus, terra marique res geſtae. viginti quinque-

Clastium Lov. 5. qui etiam mox vocem *magnum* non agnoscit. In sequentibus *vim praepararent*, pro *pararent*, Gaertn. et Hearnii D. atque N. quorum ultimus *pararent* servat in margine.

Nummis aureis quadringentis datis P. Brundusino] Otiosum eſt illud *datis*. Praetcrea insolens hominis appellandi ratio, *P. Brundusino*. eſt enim poſterius nomen patriae, non familiae. *Ἄνδρα Βρεντησινόν* vocat Polybius [3, 69.] ubi male in versione *Publius* additur. Put. *quadringentis Dasiro Brundusino*. Scribe *Dasio*. Quod nomen occurrit et inferius [24, 45, 1.] J. FR. GRONOV. *quadringentis dati ppruvidissimo* Lov. 1. *quadringentis datis P. Brundusino* Lov. 3. 4. Harl. Ber. et Hav. *quadringentis tantum datis P. Brundusino* Gaertn. *quadringentis datis Brundusino* Hafn. *quadringentis dati Brundusino* Rec. *quadringentis datis pro Brundusino* Voſſ. et Lovel. 4. *quadringentis dati pro Brundusino* Cant. Veram lectionem ex veſtigiis Put. optime indagavit Gronov. quem etiam v. 4. Obs. 11. *Brundisino* eſt in Flor. V. ad 42, 17, 2.

§. 1. *Et a Sempronio consule, et ante adventum ejus*] Prius *et* deerat in Hearnii D. Sed v. ad 2, 44, 3. *Sempronio Siciliae consule* Lov. 3. et Hafn. Deinde *ante eventum ejus* Lovel. 1. Paullo ante *constituisset bellum*, pro *constitisset*, Gaertn.

§. 2. *Vigenti quinqueremes cum mille armatis ad depopulandam oram*] *viginti biremes* Ber. Tum *ad depellendam oram* Lov. 1.

Novem Liparas, octo insulam Vulcani tenuerunt, tres in fretum avertit aestus] Pall. duo, *octo ad insulas*. tert. *ad insulam*. GEBH. Jac. Gronovius ad Livii 1, 1, 4. scribit, hic in omnibus MSS. eſſe *ad insulam Vulcani tenuerunt*; nec dubitat, quin legendum sit, *novem ad Liparas, octo ad insulam Vulcani tenuerunt*: quemadmodum 1, 1, 4. in quibusdam scriptis *ad Laurentem agrum tenuisse*. et 31, 45, 14. etiam in vulgatis *ad Mendim maritimum civitatis ejus vicum tenuere*. quod ad 24, 3, 9. adversus Glareanum tuetur pater

remes cum mille armatis ad depopulandam oram Italiae a Karthaginiensibus missae, novem Liparas, octo insulam Vulcani tenuerunt, tres in fretum avertit aestus. Ad eas conspectas a Messana duodecim na- 3
ves ab Hierone rege Syracusanorum missae, qui tum forte Messanae erat, consulem Romanum opperiens, nullo repugnante captas naves Messanam in portum deduxerunt. Cognitum ex captivis, praeter viginti 4
naves, cujus ipsi classis essent, in Italiam missas, quinque et triginta alias quinqueremes Siciliam petere ad sollicitandos veteres socios. Lilybaei occu- 5

illius. Verum primum hic non in omnibus scriptis legi *ad insulam Vulcani tenuerunt*, ex eo satis constare arbitror, quod Hearnius id ex nullo suorum codd. adnotavit: deinde longe usitatius est in hoc genere loquendi omitti praepositionem. V. loca Livii apud Gronovium patrem ad 1, 1, 4. Adde 30, 24, 8. *Apollinis promontorium tenuit.* Ibidem c. 39, 3. *Ita vexata ac lacerata classis Carales tenuit.* 36, 21, 1. *Tenum primo tenuit.* Ovidius 15. Met. 699. *modicisque per aequor Ionium Zephyris* etc. *Italiam tenuit.* et 1. Fast. 498.

Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.

Vix credo, eum, qui navem in portum, ad insulam, littus, terram appellit, Latine dici *ad portum, insulam, littus, terram tenere.* DUK. *Lipparas* Lov. 4. 6. *Liparias* Flor. Voss. Lov. 1. 3. et Hav. Tum *ad insulam Vulcani* Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. anni 1531. Ex reliquis codd. meis nihil notari video. Cl. tamen Jac. Gronov. ad 1, 1, 4. *ad insulam* in omnibus Mstis legi, et hinc legendum censet *ad Liparas, octo ad insulam.* Quod genus loquendi si probamus, videndum est, an sit locutio elliptica, pro *tenere portum, litus, terram* vel simile *ad insulam Vulcani:* quamvis tamen talis ellipsis insolentior videatur. Neque etiam alibi locutione hac *tenere ad insulam* Livius usus est, quam loco a viris doctis laudato ex 31, 45, 14. ubi adhuc scripturam illam dubiam facit dissensus codd. ut et 1, 1, 4. contra *tenere* sine praepositione passim apud eum obcurrit. 22, 22, 2. *Portum Tarraconis ex alto tenuit.* 28, 18, 12. *Die quarto novae Karthaginis portum tenuit.* 31, 45, 10. *Classis Geraestum, nobilem Euboeae portum, tenuit.* 32, 9, 6. *A Brundusio quum transmisisset, Corcyram tenuit.* 37, 11, 5. *Vento adverso ante lucem Pygela portum tenuit.* c. 12, 10. *Postero die Corycum Teïorum promontorium tenuerunt.* c. 16, 4. *Pervicerunt quidem remis, ut tenerent terram.* et alibi. Ceterum *advertit* Flor. Voss. Lov. 1. 5. et Ber. V. ad 6, 23, 8.

§. 3. *Naves Messanam in portum deduxerunt*] *aduxerunt* Har-

pandi praecipuam curam esse: credere eadem tempestate, qua ipsi disjecti forent, eam quoque classem
6 ad Aegates insulas dejectam. Haec sicut audita

lej. *detulerunt* Hearnii D. Paullo ante *rege Syracusarum* Ber. Deinde *tunc Messanae erat* Lovel. 5. V. ad 2, 12, 15.

§. 4. *Ad sollicitandos veteres socios*] *ad sollicitandum* Voss. V. infra ad 40, 49, 1.

§. 5. *Lilybaei occupandi praecipuam curam esse credere: eadem tempestate* etc.] Non potest placere haec distinctio. Namque hi captivi Carthagine profecti scire optime poterant, quae potissima cura Carthaginiensium foret; non tantum credere: classem vero alteram eadem fuisse tempestate disjectam non nisi opinari et conjicere. Quare distinguas censeo: *Lilybaei occupandi praecipuam curam esse: credere eadem tempestate*, *qua* etc. Prorsus ut 27, 5, 11. etiam ex captivis quaestione habita compertum ait, *quinque millia Numidarum Carthagine esse* etc. *Classem praeterea ingentem apparari ad Siciliam repetendam*, (haec, quasi certo ab ipsis scirentur, narrat: addit tum eos pro dubio edidisse) *eamque se credere brevi trajecturam*. JAC. GRON. Recte vir Clarissimus. Verum ita distinguunt omnes editiones usque ad Gruterum, in cujus demum ultimam interpunctio, quam jure merito culpat, recepta est. Priorem itaque reduxi.

Qua ipsi disjecti forent, eam quoque classem ad Aegates insulas dejectam] *qua ipsi devecti forent* Lovel. 3. Ex classe enim viginti quinqueremium novem Liparas, octo insulam Vulcani tenuerunt, tres in fretum avertit aestus, ut modo Livius narravit. Bene ergo *disjecti*. Virgil. 1. Aen. 128.

Disjectam Aeneae toto videt aequore classem.

Livius 23, 41; 9. *Ceteras naves metus, haud secus quam tempestas, passim disjecit*. Tum *classem decades* Cant. *classem de Gadis* Lovel. 3. Hav. et Voss. in contextu. *classem de Egadis* Lov. 1. *classem de Egatis* Ber. Praeterea *insulam* plerique codd. et vett. edd. pro quo Gronovius *insulas* dedit. Et ita erat in Flor. ac Cant. V. supra hoc lib. ad c. 10, 7. Tandem *dejectam esse* Hav.

§. 6. *Haec sicut audita erant, rex Messanae Aemilio praetori* etc.] Lege ex vet. lib. *Haec sicut nunciata erant Messanae, rex Aemilio praetori*. Hiero enim Syracusarum rex fuit, non Messanae. nisi intelligas, Messana, ubi tum forte erat, perscribit. *Aemilius* hic est tertius hujus anni praetor. SIG. Lege, inquit Sigonius, ex vet. lib. *Haec sicut nunciata erant Messanae, rex Aemilio*. Quo libro, mi Sigoni? nullum a vulgata discrimen in omnibus veteribus, qua manu exaratis, qua typis expressis, reperi, nisi quod exstet in iisdem *praescribit*. GEBH. Praenomen omissum, quod habet Put. scribendumque *rex M. Aemilio*, deleto τῷ *Messanae*, quod nesciunt Put. Flor. Gud. J. FR. GRON. In edd. Gronoviorum est *rex Messana*; quod in nullo est codice. Ita tamen dedisse videntur, quia displicebat locutio *rex Messanae perscribit praetori*. Verum quum Flor. non tantum omittat vocem *Messanae*, sed etiam Put. consentiens insuper legat *rex M. Ae-*

erant, rex M. Aemilio praetori, cujus Sicilia erat provincia, perscribit, monetque, Lilybaeum firmo teneret praesidio. Extemplo et circa praetorem ad 7

milio, ita edere non dubitavi. Similiter Crevier. edidiſſe video.

Cujus Sicilia erat provincia, perscribit, monetque] Aemilium, itidem ut Sigonius, hujus anni praetorem facit Pighius ad annum Urbis ıɔxxxv. Hoc dubitationem recipere poteſt. Nam Sempronium consulem hoc anno Africam cum Sicilia sortitum, et in Siciliam profectum, scribunt Livius hoc lib. c. 17. et c. 50. ac Polybius 3, 41. ac 61. Unde non absurde quis colligat, Aemilium anno superiore praeturam gessiſſe, ac Siciliam provinciam habuiſſe, et in ea ex more Sempronium consulem succeſſorem exspectaſſe. Poteſt tamen vera esse sententia Sigonii et Pighii. Livius autem non nisi per occasionem praetores aliquot hujus anni nominat: fortaſſis libro 20. de comitiis eorum egerat. Sed hoc plane incertum eſt, quum ne quidem comitia praetorum sequentis anni memoret: qua in re diligentia illius desiderari poteſt. DUK. *Sicilia provincia erat* Flor. et Harl. vox *provincia* omittitur in Voſſ. Lovel. 1. et Ber. Tum *praescribit* Voſſ. Lovel. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Frobenianam anni 1531. V. ad 9, 10, 7. (* 35, 40, 1.) Deinde *monet*, *Lilybaei* Lovel. 5. *monetque*, *Lilybaeum firmo tenere praesidio* Lovel. 4. Gaertner. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *monetque*, *Lilybaeum praesidio firmo tenere* Rec. *monetque*, *et Lilybaeum firmo tenere praesidio* Hearnii N. *monetque*, *et Lilybaeum firmo teneret praesidio* Cant. Lovel. 1. 3. et Voſſ. *monetque*, *ut Lilybaeum firmo teneret praesidio* Flor. Ber. Harl. et Hav. idque in Voſſ. inter versus adscriptum erat. Sed poteſt videri illud *ut* a manu glossatoris additum eſſe. Solet enim τὸ *ut* poſt verba monendi omitti. V. ad 39, 27, 2.

§. 7. *Extemplo et circa praetorem a civitate missi legati tribunique*] *ad civitates* recte quidam emendarunt. Sed *circa praetorem* credo Graecam eſſe locutionem. Et illud *ante omnia Lilybaeum teneri* obscure dictum, nisi *jussit* vel quid simile intelligas. GLAR. *circa praetorem* dixit, pro a praetore. Ego malim *circa a praetore*. SIG. Genus hoc dicendi peregrinum et Graecanicum. Nos aliquanto inusitatius infrequensque magis reddemus, sed tamen non penitus insolitum et inauditum. Legendum enim censemus *Extemplo e circa praetorem:* ut sit, ex his, qui circa praetorem erant. ut a M. Tullio *ex ante diem Calend.* 2. ad Attic. epiſt. 16. scriptum eſſe legimus. TURNEB. 27. Advers. 11. Maluit Sigonius *circa a praetore*. Pal. sec. *et ad praetorem a civitate missi legati*. Reliqui duo cum prisca ed. *a civitate*. perperam, ut dudum vidit Loritus. GEBH. Sic 1, [41, 1.] *Tarquinium moribundum quum, qui circa erant, excepissent*. 22, [3, 12.] Flaminio super caput equi effuso. *Territis omnibus, qui circa erant, velut foedo omine*. Rursusque [c. 30, 1.] *Incedentes ad dictatoris castra in admirationem et ipsum et omnes, qui circa erant, converterunt*. Nec recte Sigonius interpretatur a praetore, aut Turnebus reponit *e circa*. Nam *legati tribunique circa praetorem*

civitates missi legati tribunique, qui suos ad curam custodiae intenderent; ante omnia Lilybaeum teneri: ad adparatum belli, edicto proposito, ut socii na-

sunt, qui circa illum erant, et honoris caussa affectabantur, relictis praesidiis suis. Suetonius Julio [27.] *Omnibus vero circa eum atque etiam magna parte senatus gratuito atque levi foenore obstrictis.* J. FR. GRON. Doujatius testatur, se, quidquid contra nitatur Gronovius, Sigonio adhaerere, et *circa praetorem* intelligere a praetore per Hellenismum: similiter enim Graecos dicere *qui circa Platonem* non tantum pro discipulis sive comitibus Platonis; sed etiam pro Platone ipso. Nam licet legati tribunique circa praetorem essent, non tamen hic dici, *ab iis qui circa praetorem erant*, quemadmodum in exemplis a Gronovio adlatis. Verum, quidquid ipse dicat, contendere possem, ut exemplo vel uno probaret, Graecismum hunc *όι περὶ Πλάτωνα* pro ipso Platone etiam Latinis in usu fuisse, eosque, *qui circa praetorem* usurpasse pro ipso praetore. Id tamen urguere nunc nolo; sed potius, quemadmodum Graeci numquam *περὶ Πλάτωνα*, vel *περὶ τὸν Πλάτωνα*, sed addito articulo *όι περὶ τὸν Πλάτωνα*, dixerunt, ita neque Latinos *circa regem* simpliciter dixisse, sed semper addidisse aliud nomen, idque vel pronomen *qui circa regem*, vel quodvis aliud *turba circa regem, omnes circa se*. Et quidem multo magis in sensu constructo, in quo Polybius dixit Exc. legat. num. 21. *Διεπέμπετο πρὸς τοὺς περὶ τὸν Λεύκιον. Misit ad Lucium.* non autem *Διεπέμπετο περὶ τὸν Λεύκιον.* Et paullo inferius *Ἀπεκρίθη τοῖς περὶ τὸν Ἀντίοχον. Respondit Antiocho,* non *Ἀπεκρίθη περὶ τὸν Ἀντίοχον.* num. 22. *Ουκ ἀλλότριος ἦν τοῦ κοινωνεῖν τοῖς περὶ τὸν Ἀντίοχον.* num. 23. *Ἔκρινε διαπέμπεσθαι πρὸς τοὺς περὶ τὸν Λεύκιον καὶ Πόπλιον.* et inferius, *Τον υἱὸν τὸν τοῦ Σκιπίωνος γεγονέναι τοῖς περὶ Ἀντίοχον ὑποχείριον.* num. 24. *Τῶν δὲ περὶ τὸν Πόπλιον φιλανθρώπως προσδεξαμένων αὐτόν.* et saepissime alibi. Similiter Divus Joh. Euang. 11, 19. *Ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ Μάρθαν καὶ Μαρίαν. Venerant ad Martham et Mariam.* non *Ἐληλύθεισαν περὶ Μάρθαν καὶ Μαρίαν.* Haec contra sententiam illam Sigonii, quam Doujatius probavit. Quod autem ad sententiam Gronovii adtinet, neglegenter admodum Doujatius legisse debuit exempla a Gronovio laudata; non enim in omnibus, ut credebat, sed in plerisque illa locutio *qui circa erant* obcurrit. Certe non est in loco Suet. qui huic plane similis est. Ut enim ibi *omnibus circa eum*, ita hic *legati tribunique circa praetorem*. Eo modo *puella circa* apud Tibull. 1, 3, 87. accipiendum docent viri docti: ubi alia similia ex Virg. et Mart. exempla laudavit Broeckh. quemadmodum ex Suet. et Plin. Torrent. et Casaub. ad Suet. Caes. 27. Vel itaque cum Gronovio locum eo modo exponendum puto, vel, quae altera erat Sigonii sententia, legendum est, *circa a praetore*: quam ejus conjecturam maxime firmat Flor. in quo a m. 1. scriptum erat *circa praetore*. a m. 2. autem, et ipsa admodum antiqua, *circa a praetore*, ut praepositio intercepta sit a vocis praecedentis litera ultima. V. ad 5, 52, 10. ita autem *circa* referri debet ad sequentia *ad civitates*, et *civitates circa* sunt undique vicinae. V. ad

vales decem dierum cocta cibaria ad naves deferrent; ubi signum datum esset, ne quis moram con- 8
scendendi faceret: perque omnem oram qui erant,

1, 17, 4. Insuper *a civitate* cum plerisque cdd. vett. Voss. (qui pro varia lectione habet *in civitate*) Lovel. 3. 4. 5. Harl. Hafn. Gaertner. Hav. et Hearnii L. 1. et N. in margine; in cujus contextu erat *ac civitatem;* quod etiam vidi in ed. Ven. anni 1498. Flor. quoque *a civitate* habuit a m. 1. *civitates* a manu altera. Tum *legati missi* Ber.

Qui suos ad curam custodiae intenderent: ante omnia Lilybaeum teneri ad adparatum belli] Vocula *qui* deficit in Flor. Voss. Lovel. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. N. et Rom. principe. Deinde *ad curam custodiae incenderent* Gaertn. et Lovel. 4. Saepe haec verba in Mstis confunduntur. V. ad 24, 37, 3. *ad curam custodiae ut tenderent* Lov. 3. *ad curam custodiae ut intenderent* Ber. Potest quidem videri pronomen *qui* elisum esse a praecedenti *que;* quale exemplum habuimus supra 6, 16, 2. Potest tamen etiam recte omitti, modo, quemadmodum quidam codd. volunt, recipiamus *ut.* Practerea *Lilybaeum teneri apparatu belli statuit* Ber. et Hafn. *Lilybaei teneri apparatu belli* Flor. a m. 2. *Lilybaeum teneri apparatum belli* Cant. Voss. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Rec. et Hav. Verum et hic praepositio *ad* intercepta est a vocis sequentis *adparatum* syllaba prima. Neque est, quod haec obscurius dicta putet Glareanus ad verba priora. Quia autem addit, nisi *jussit* intelligamus, videtur perspicere non potuisse, unde pendeat infinitum *teneri:* quod referendum puto ad *misit* praecedens. Jam vero *misit Lilybaeum teneri* eodem modo dictum est, quo illa, de quibus actum est ad 8, 23, 1. Neque displicere debet mutatio constructionis *misit*, *qui intenderent, ante omnia Lilybaeum teneri.* Illa enim adprime Liviana est. V. ad 39, 14, 9. Cl. Crevier. Glareano adsensus ad vocem *teneri* ex sensu supplet *jussit.* Deinde, mutata distinctione, legit *teneri: ad apparatum belli, edicto* etc. et *ad* exponit praeter, ut 26, 5, 9. quod posterius probavi, ac recepi.

§. 8. *Ubi signum datum esset, ne quid moram conscendendi faceret*] Vet. lib. *ne quis moram conscendendi faceret.* Malim tamen *ne quid.* SIG. *ne quis* solus Pal. sec. reliqui tamen duo et vet. ed. *ne quid*, quod mavult Sigonius. GEBH. *et ubi signum* Flor. Voss. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii N. et quaedam ex primis edd. Deinde *ne quid moram* Voss. Lovel. 1. 4. 5. Harl. Hav. Gaertner. Hearnii D. et edd. antiquissimae. *ne quis moram* Flor. Ber. et, ut videtur, Cant. quam lectionem primus Sigonius in contextum recepit. *ne qui moram conscendendi facerent* Lovel. 3. *ne quid moram conscendendi facerent* edidit Vascosanus, ejusque exemplum quidam secuti sunt: in qua lectione *τὸ quid* abundat; quod post voculam *ne* saepe accidere, vidimus ad 8, 7, 6. Jam vero si quis cum Sigonio *ne quid* malit, in praecedentibus copula *et* admitti nequit. Verba enim tum ita cohaerent: *cibaria ad naves deferrent, ne quid moram faceret.* Contra, quamcumque trium aliarum lectionum probemus, eadem copula recepta nihil sensui obficit. Ita enim edicto

ex speculis prospicerent. adventantem hostium clas-
9 sem. Simul itaque (quamquam de industria morati cursum navium erant Karthaginienses, ut ante lucem accederent Lilybaeum) praesensum tamen est, quia et

proposito haec tria iniuncta erunt, ut socii cibaria ad naves deferrent, et ne quis moram faceret, utque prospicerent hostium classem. Potest tamen vel ita etiam membrum secundum sine copula proponi. Quin etiam licet aliquam harum trium posteriorum lectionum praeferamus, attamen concipere possumus, duo tantum edicto iussa esse, tum ut cibaria ad naves deferrent, tum ut prospicerent adventantem classem. Et tum verba media prioris mandati quasi caussam reddent; ideo enim *cibaria ad naves deferrent*, *ne quis moram faceret*, vel *ne qui*, vel *ne quid moram facerent*. Et tum iterum copula *et* reiicienda est: quam in tot codd. natam esse censere poterimus ex ultimis literis verbi praecedentis *deferrent*, vel, ut scriptum forte fuit, *deferret*. V. ad 39, 18, 8. Omnibus bene subductis, *ne quis moram conscendendi faceret* verum esse puto, ita ut his verbis primi mandati ratio reddatur, adeoque τὸ *et* reiiciatur. Si enim tria capita edicti statuamus, ad ultimum *perque omnem* non ex proximo *ne*, sed ex primo *ut* foret repetendum: quod orationem nimis ambiguam aut etiam vitiosam redderet. Si tantum duo capita, omnia optime procedunt *ut deferrent*, *perque omnem oram*, sive *et* ut *per omnem oram*. Praeterea perperam *descendendi* Hearnii N. altera tamen lectione in margine manente. *conscendere* enim in hac re proprium verbum esse, infra videbimus ad 29, 25, 5. In praecedentibus *coacta cibaria* male Flor. Lov. 1. Cant. et Harl. V. ad 3, 23, 3.

Perque omnem oram qui erant, ex speculis conspicerent] Insuetum dicendi genus. *qui* enim videtur referre eos, qui in speculis erant. GEBH. Lege *quidam ex speculis*. T. FABER. Videtur hoc brevius dixisse Livius. Verbum *erant* neque in Put. neque in aliis MSS. reperimus. dein fere omnes *prospicerent*. Scribe ergo, *perque omnem oram uti ex speculis prospicerent*. nempe homines cuiusque orae, vel custodes ad id destinati. J. FR. GRON. V. eumdem Gronovium ad 38, 1, 4. Verum in pr. ed. notarum hoc loco legebat *perque omnem oram ex speculis prospicerent*. Ceterum *per omnem oram* Voss. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Tum *qui ex speculis* Flor. Cant. Voss. Lovel. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. et D. Tandem *prospicerent* Flor. Cant. et Voss. quod recte Gronov. probavit. V. infra ad 22, 6, 8.

§. 9. *Simul itaque*] Vide, ut suspensum est ad longe sequentia *extemplo datum signum* etc. GLAR. Pall. duo *Simili itaque*. tert. ut et vet. ed. *Simul itaque*. GEBH. Haec *Simul itaque* non ad illa *extemplo datum signum* referenda sunt, ut Glareanus existimavit, verum ad propiora *praesensum tamen est*: quod recte vidit J. Fr. Gronovius, qui primus in ed. anni 1665.

et luna pernox erat, et sublatis armamentis venie-
bant; extemplo datum e speculis signum, et in op- 10
pido ad arma conclamatum est, et in naves conscen-
sum: pars militum in muris portarumque in statio-
nibus, pars in navibus erant. Et Karthaginienses, 11

media parentheseos notis inclusit. Oratio enim ita cohaeret: *Simul itaque praesensum est*, ac. adventare hostium classem, *extemplo datum e speculis signum*. Secundum Glareanum series orationis foret *Simul itaque extemplo datum e speculis signum*. Eam autem ineptam esse, nemo non videt. Videtur ipsi fraudi fuisse τὸ *tamen*, quod addidit Livius ob praecedens *quamquam*. Idem est, ac si pluribus verbis Livius dixisset: *quamquam* autem *de industria* etc. *Lilybaeum, praesensum tamen est, quia* etc. *veniebant. Simul itaque praesensum est, extemplo* etc. Ceterum Gebhard. notans in Pal. 3. et ed. vet. legi *Simul itaque*, quemadmodum circumfertur, ob oculos habuit ed. Gruteri primam, quae simul cum reliquis post Sigonium exhibuit *Simul atque*. Indicare itaque voluit, id in nullo vel cod. vel ed. ant. sibi obvium fuisse; et recte. Est enim nec in ullo a me cod. repertum. At *Similiitaque* praeferunt Flor. Lovel. 1. 3. 4. Harl. et Hav. *Simili itaque ingenio*, addita postrema voce, Ber. et Hafn.

Et luna pernox erat, et sublatis armamentis veniebant] Quod ait *sublatis armamentis*, relativum videtur illi, quod postea dicturus est, *demendis armamentis*. GLAR. *sublatis* intelligit in altum elatis, ut procul conspici possent. Itaque subsequitur oppositum, *demendis armamentis eo tempore consumpto*. SIG. *Venire sublatis armamentis* est navigare sublatis velis ad cursus celeritatem. quo enim magis elata vela sunt, eo majore impetu classem impellunt. Hic autem *armamenta* perspicue pro antennis et velis dixit: ut ab ἄρμενον Graeca voce *armamentum* deductum quis existimare possit: etsi ab *armis* verius est. TURNEB. 27. Advers. 11. Quod hic laudat Sigonius *ornamentis*, contra omnes libros facit. GEBH. *ornamentis* Sigonius in capite Scholii ad hunc locum dederat, non tamen eo animo, quia ita legendum existimabat, ut ex verbis Livii sequentibus ab eo laudatis constat: ideoque vix dignus erat, ut reprehenderetur hoc nomine. Recte autem Turnebus *armamenta* antennas et vela. Ita infra 33, 48, 5. quod *vela cum antennis* dixerat, paullo post eodem cap. *armamenta* vocavit. Ceterum prius *et* perperam omittitur in Ber. V. ad 2, 44, 3.

§. 10. *Datum e speculis signum, et in oppido ad arma conclamatum est*] *ex peculis* Flor. *ex speculis* Voss. Lovel. 1. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Tum vox *signum* deficit in Flor. Cant. et Lovel. 3. At, ea transposita, *signum datum ex speculis* Harl. *datum signum ex speculis* Hav. *datum est signum e speculis* edd. Aldo priores. *datum ex speculis signum est* Gaertn. Se etiam *est* in N. a m. 1. sed postea deletum invenisse, auctor est Hearnius. Deinde *arma conclamatum est* Lovel. 1.

quia rem fore haud cum inparatis cernebant, usque ad lucem portu se abstinuerunt, demendis armamentis eo tempore aptandaque ad pugnam classe
12 absumto. Ubi inluxit, recepere classem in altum, ut spatium pugnae esset, exitumque liberum e portu
13 naves hostium haberent. Nec Romani detrectavere pugnam, et memoria circa ea ipsa loca gestarum rerum freti, et militum multitudine ac virtute.

Male. V. ad 3, 15, 6. Mox *in naves consensum* Hav. *in naves ascensum* Lovel. 3. V. modo ad §. 8. Deinde *in muris portarumque stationibus* Lovel. 3. et Hav. cum editionibus usque ad Cl. Jac. Gronov. qui recte mutavit *portarumque in stationibus*. Ei enim consentiunt reliqui codd. V. ad 6, 28, 6.

§. 11. *Demendis armamentis eo tempore*] Iterum 46, 43, 4. *Ut demendis armamentis tumultuari primum coeptum est.* Dicuntur autem *demi armamenta*, cum vela contrahuntur, mali inclinantur, antennae et reliqua armamenta componuntur; quod in pugna navali sollemne erat. Liv. ibidem §. 2. *Quod ubi vidit Romanus, vela contrahit, malosque inclinat, et simul armamenta componens opperitur insequentes.* Paullo ante *quia Karthaginienses* alio ordine Ber. et *se portu abstinuerunt* Lovel. 4. et 5. In verbis sequentibus *aptanda ad pugnam classe absumto* Harlej. *aptandaque ad pugnam assumta* Lovel. 1. *aptandaque ad pugnam classe assumta* Voss. et Gaertn. *aptandaque ad pugnam classe assumto* Hav. V. ad 9, 17, 17.

§. 13. *Nec Romani detrectavere pugnam*] *detractavere* Flor. Lovel. 1. 4. Ber. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 34, 15, 9. Mox *circa ipsa loca* Lovel. 4. *circa ea tempora* Hav.

§. 1. *Romanus conserere pugnam*] *Romanos* Flor. Lovel. 3. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Romanis* Lovel. 5. *Romani* Hearnii N.

§. 2. *Naviumque, quam virorum aut armorum, malle certamen facere*] Vox postrema fabrefacta in scholis scribarum. GRUT. Gruterus *facere* expunctum vellet; ego *malle*, si opus esset. Sed maneat utrumque. J. FR. GRON. Utrumque etiam, ut *malle*, et *facere*, in omnibus scriptis et edd. constanter superest. Ceterum *navium* sine copula typis exeusi usque ad Aldum.

§. 3. *Ut sociis navalibus adfatim instructam classem, ita inopem milite habebat*] Mirum, si socii navales non erant milites: nisi milites solos Carthaginienses cives, non socios, intellexerit: aut socios fortasse, qui ducendis navibus idonei, caeterum ad pugnandum inutiles. id quod quibusdam magis verisimile. At l. 26, [48, 6.] Sex. Digitius socius navalis dicitur, haud dubie non inutilis ad pugnandum, quippe qui muralem coronam peteret. GLAR. *Socios navales* hoc loco (* ut 37, 16, 11.) remiges

L. Ubi in altum evecti sunt, Romanus consere- 1
re pugnam, et ex propinquo vires conferre velle:
contra eludere Poenus, et arte, non vi, rem gere- 2
re, naviumque, quam virorum aut armorum, malle
certamen facere. nam ut sociis navalibus adfatim in- 3
ſtructam claſſem, ita inopem milite habebant: et,
sicubi conserta navis eſſet, haudquaquam par nume-
rus armatorum ex ea pugnabat. Quod ubi animad- 4

vocat, eosque demum, qui nautica miniſteria aliqua in navi obeunt, ut l. 26, [35, 1.] *De remigum supplemento agi coeptum est, in quam rem cum neque hominum satis, nec, ex qua pararentur, stipendiumque acciperent, pecuniae quidquam ea tempestate in publico esset, edixerunt consules, ut privati ex censu ordinibusque, sicut antea, remiges darent. Nam unde, cum pecunia in aerario non esset, paraturos socios navales?* paulo poſt aït: *milites nautasque.* Item, *legiones sociosque navales.* Item, *classicos milites, navalesque socios.* SIGONIUS. Perperam intrudunt poſt *τὸ affatim* Pall. duo *minus.* Caeterum pr. ac tert. *ita inopem militem habebat.* GEBH. Put. Petav. Reg. Men. duo Pall. Voſſ. *nam ut sociis navalibus adfatim minus instructam.* De quo quid sentiendum probabiliter, diximus in Observationibus [4, 2, 29.] J. FR. GRON. Similiter Flor. Cant. Lovel. 3. 4. Harl. Ber. a m. 2. Hafn. Hav. et Hearnii N. a m. 1. Inde Gron. in Obs. legit: *nam ut sociis navalibus adfatim, minus instructam classem milite habebat.* Sed praeſtare videtur, ut vulgatum servantes *τὸ minus* ex ultimis praecedentis et primis proximae vocis literis natum censeamus. Certe particula *ita*, respondens praecedenti *ut*, vix omitti poteſt. Ceterum *ut socii navalibus* etc. *ita inopem militem habebant* Lovel. 1. et Harl. *ut socii navalibus* etc. *ita inopem militibus habebant* Lovel. 4. *ut socii navalibus* etc. *ita inopem milite habebant* Lovel. 3. *inopem militibus habebant* Lovel. 5. *inopem militum habebant* Hav. *inopem militem habebant* Flor. et Gaertn. *inopem milite habebant* Hearnii L. 1. D. N. et typis excusi usque ad Mogunt. qui primi dederunt *habebat:* forte quia praecedebat *Poenus.* At similia nomina, quamvis singularia, tamen more conlectivorum verbum plurale admittunt. Supra 9, 27, 5. *Nec aut eventus eorum Romanum, aut morae, qua trahebant bellum, poenitebat.* ubi etiam vide. Tot itaque membranis in *habebant* conspirantibus, id recepi, quod etiam ex tribus suis codd. probat Crevier.

Sicubi conserta manus esset] Pall. tres *conserta navis.* Sequitur enim ſtatim *haudquaquam par numerus armatorum ex ea pugnabat.* nisi malis ad remotius *classis* suspendere, quod verius eſt. GEBH. Omnes *navis.* nempe ad pugnam. Curtius 4, 3. *Neque enim conserta navigia ulla ope in turbido regi poterant.* J. FR. GRON. *navis* etiam non tantum mei, sed et O-

versum eſt, et Romanis multitudo sua auxit ani-
5 mum, et paucitas illis minuit. Extémplo septem naves Punicae circumventae; fugam ceterae ceperunt. mille et septingenti fuere in navibus capti, milites nautaeque; in his tres nobiles Karthaginiensi-
6 um. Claſſis Romana incolumis, una tantum perforata navi, sed ea quoque ipsa reduce, in portum re-
7 diit. Secundum hanc pugnam, nondum gnaris ejus, qui Meſſanae erant, Ti. Sempronius consul Meſſanam venit. Ei fretum intranti rex Hiero clas-

xon. Hearnii, nisi quod N. *manus* praeferat in marg. Mox *numerus par armatorum* Lovel. 5. *par numerus armorum* Ber. V. ad 5, 39, 1. *par numerus armatorum expugnabat* Hearnii N. a m. 1.

§. 5. *Fugam ceterae ceperunt*] Vet. lib. *caeterae fugam ceperunt*. SIG. Consentit unus meorum Hav. Reliqui vulgatum servant; nisi quod *receperunt* sit in Voſſ. Ber. et Lovel. 1. *recepere* in Lovel. 3. et Gaertn. Sed prima syllaba *re* iterata eſt ex fine vocis praecedentis. V. ad 37, 41, 5.

Mille et octingenti fuere in navibus capti, milites nautaeque] Quidam *DCC* legunt. At res non eſt magni momenti; qualia saepe alibi quoque: quae lubentes negligimus. GLAR. Paucae tantum ex edd. ita praeferunt. Contra non modo et plures et optimae, verum etiam omnes scripti legunt *mille et septingenti*, nisi quod *mille septingenti* sit in Gaertn. Deinde *fuere in navibus captis milites nautaeque* Flor. *fuerunt in navibus captis milites nautaeque* Lovel. 5. *captis* etiam Put. non minus recte legere monuit Crevier. *fuerunt* eſt quoque in Lovel. 4. *milites nautae* sine copula in Lovel. 1. *milites inventique* in Exc. Pithoei.

§. 6. *Sed ea quoque ipsa reduce*] *sed ea quoque reduce* Lovel. 1. *sed ea ipsa quoque reduce* Lovel. 5. et Harl. *sed ipsa quoque reduce* Lovel. 4. *sed ea quoque ipsa reduci* Gaertn.

§. 7. *Secundum hanc pugnam, nondum gnaris eis, qui Messanae ierant*] Pal. pr. *qui Messana ierant*. GEBH. Put. *ejus*. recte, pugnae nimirum ad Lilybaeum. J. FR. GRON. *nondum gnaris ejus* etiam Flor. Cant. et, ut videtur, Voſſ. ac Lovel. 1. Deinde *qui Messanam ierant* Lovel. 4. Hav. et Hearnii D. ac N. cujus tamen poſterioris margo *Messanae erant* servat. *qui ad Messanam ierant* Hafn. *qui Messanam ierat* Lovel. 3. *qui Messana ierat* Flor. Lovel. 1. et Voſſ. a manu 1. Sed *erant* et *ierant* alibi saepe commutantur. V. ad 39, 21, 6. *qui necessaria n ierant* Harl. Mox *L. Sempronius* Flor. Cant. Voſſ. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. vett. quem tamen *Ti*-

sem ornatam obviam duxit: transgressusque ex re- 8
gia in praetoriam navem, gratulatus sospitem cum
exercitu et navibus advenisse, precatusque prospe-
rum ac felicem in Siciliam transitum; statum deinde 9
insulae et Karthaginiensium conata exposuit: polli-
citusque est, quo animo priore bello populum Ro-
manum juvenis adjuvisset, eo senem adjuturum.
Frumentum vestimentaque sese legionibus consulis 10
sociisque navalibus gratis praebiturum. grande pe-
riculum Lilybaeo maritimisque civitatibus esse, et

berii praenomen habuisse, vidimus ad c. 6,3.

Et fretum intranti rex Hiero classem ornatam obviam duxit] Vet. lib. *Ei fretum intranti.* SIG. Pall. tres *Ei fretum intranti.* GEBHARDUS. Eamdem lectionem exhibent Lovel. 4. Hafn. Hearnii D. et apud Crevier. Put. Cui id recipienti adsensus sum. Tum *rex Syracusanorum Hiero* Hafn. et Lovel. 3. Verum quum cap. proximo praecesserit *naves ab Hierone rege Syracusanorum missae*, hic mediam vocem ab interpretis glossa esse puto. Certe nulli alii codd. eam agnoscunt.

§. 9. *Quo animo priore bello populum Romanum juvenis adjuvisset, eo senem adjuturum*] *ut quo animo* Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 3. 4. Ber. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Sed voculam illam oratio respuit. Tum *juvenis adjunxisset* Lovel. 1. errore librarii. Similiter commutari *adjutus* et *adjunctus*, vidimus ad 10, 14, 11.

§. 10. *Frumentum vestimentaque sese legionibus consulis*] *Frumenta vestimentaque* Harl. Lovel. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. omnes usque ad Cl. Jac. Gronov. qui *Frumentum* substituit. Ei autem consentiunt reliqui scripti. Certe ex quibusdam, praesertim Flor. id aperte adnotatum video. Aliorum cum ed. Gronoviana conlatorum excerpta silent. Praeterea idem Gronov. primus *sese*, pro *se*, vulgavit, idque probatur fide Flor. a m. 2. et Cant. Eodem ducunt codd. qui *esse* praeferunt; quales sunt Flor. a m. 1. Voss. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. et Hav. Duas lectiones *esse se* in Gaertn. inveni. Saepius *esse* et *sese* transpositione literarum confundi, videbimus ad 40, 26, 5. Praeterea *consuli* Lovel. 4. Sed ultima litera hausta est a prima vocis sequentis. V. ad 37, 29, 5.

Grande periculum Lilybaeorum maritimisque civitatibus esse] Meliores *Lilybaeo*. Illud ne quidem Latinum est. *Lilybaetanos* dicunt. J. FR. GRON. *Lilybaeo* etiam Flor. Cant. Lovel. 5. et Voss. a m. 2. Hearnius ex solo tantum N. *Lilybaeorum* profert: ut alii ejus codd. itidem *Lilybaeo* habuisse videantur.

Quibusdam volentibus novas res fore] Vet. lib. *et quibusdam.* SIG. Idem et de hac ultima di-

11 quibusdam volentibus novas res fore. Ob haec consuli nihil cunctandum visum, quin Lilybaeum classe peteret: et rex regiaque classis una profecti. navigantes inde, pugnatum ad Lilybaeum, fusasque et captas hostium naves, accepere.

1 LI. A Lilybaeo consul, Hierone cum classe regia dimisso, relictoque praetore ad tuendam Siciliae oram, ipse in insulam Melitam, quae a Karthagini-
2 ensibus tenebatur, trajecit. Advenienti Hamilcar, Gisgonis filius, praefectus praesidii, cum paullo minus duobus millibus militum, oppidumque cum

etiuncula dictum volo, non esse ab auctore. GRUT. Pal. pr. *et quibusdam.* sec. *a quibusdam volentibus.* GEBH. Iidem [meliores] *et quibusdam. Tò et* vulgo deest. J. FR. GRON. *et quibusdam* Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et alii. Deinde *τὸ fore* perperam a Grutero deleri, eoque conrumpi elegantiam *τοῦ volentibus*, supra monuit Gronov. ad 21, 39, 4. Ita *volens* infra usurpatur 22, 27, 9. *Se numquam volentem parte, qua posset, rerum consilio gerendarum cessurum.* V. Schegk. ad Vell. Pat. 2, 62. et Cortium ad Sallust. Jug. 84, 3. *nolentibus* est in Gaertn. V. ad 39, 15, 11.

§. 11. *Ob hoc consuli nihil cunctandum visum*] Pal. tert. *Ob haec consuli.* GEBH. Ita et omnes mei, praeter solum forte Lovel. 3. Hearnius etiam *Ob hoc* ex uno tantum suorum D. memoravit. Insuper *Ob haec* etiam Aldus edi curavit: verum inter errata priorem lectionem revocavit. Gronovius tandem anno 1665. bona fide *Ob haec* recepit. In sequentibus *propugnatum*, pro *pugnatum*, Lovel. 4. et *fugatasque*, pro *fusasque*, Hav.

§. 1. *Ipse in insulam Melitam, quae a Karthaginiensibus tenebatur, trajecit*] *ipse insulam Melitam* Hav. Sed praepositio elisa est a prima syllaba vocis sequentis. V. ad 34, 28, 3. *ad insulam Melitam* datum est in Lovel. 4. et 5. Praeterea pronomen *quae* exsulat a Lovel. 3. Distinguendum igitur foret *in insulam Melitam (a Karthaginiensibus tenebatur) trajecit.* Sed uni huic testi credere periculosum est. Paullo ante *ad tuendum Siciliae oram*, pro *tuendam*, Gaertn. V. ad 40, 49, 1.

§. 2. *Praefectus praesidii, cum paullo minus duobus millibus militum, oppidumque*] Duae priores voces desunt in Lovel. 4. Vox *minus* in Voss. et Lovel. 3. *cum paullo ante minus duobus millibus* legit Harl. *cum paullo minus duobus millibus militum occurrit* Gaertn. *cum paullo minus duo milibus militum* Flor. Deinde *oppidum cum insula* Hearnii N. a m. 2.

Captivique et a consule a prae-

insula traditur: inde post paucos dies reditum Lily-
baeum, captivique et a consule et a praetore, prae-
ter insignes nobilitate viros, sub corona venierunt.
Postquam ab ea parte satis tutam Siciliam censebat 3
consul, ad insulas Vulcani (quia fama erat, stare
ibi Punicam classem) trajecit. nec quisquam hostium
circa eas insulas inventus. Jam forte transmiserant 4
ad vastandam Italiae oram: depopulatoque Vibonen-
si agro, urbem etiam terrebant. Repetenti Siciliam 5
consuli exscensio hostium in agrum Vibonensem fa-
cta nunciatur: literaeque ab senatu de transitu in

tore etc. *venierunt*] Immitte copulam ex Pall. tribus *et a consule et a praetore.* neque secus vetusta ed. GEBH. Vitium est operarum in prima Gruteri ed. commissum, sed ab ipso postea emendatum. Neque aliter erat in omnibus scriptis, nisi quod prius *et* exsulabat a Gaertn. V. ad 2, 44, 3. Tum *venerunt* Lovel. 1. 3. Voss. et Gaertn. V. ad 5, 2, 4.

§. 3. *Ab ea parte satis tutam Siciliam censebat*] *satis tutam Siciliam ex ea parte* Lov. 4. et 5. Tum *cernebat* Hearnii N. in margine. In sequentibus *ibi stare* trajectis vocibus Lovel. 4. 5. et Ber. *Tò ibi* non adparet in eodem Hearnii eod. a m. 1.

§. 4. *Depopulatoque Vibonensi agro*] *uiuoniensi* Put. Voss. Gud. sequentibus etiam duobus locis Gud. altero Flor. *uiuoniensem.* ut hoc malim propemodum, quemadmodum *Crotonienses.* J. FR. GRON. *Viboniensi* est apud me in Gaertn. apud Hearnium vero in N. *Vivoniensi* in Harl. *Vinoniensi* in Lov. 3. *iunoniensi* in Lov. 4. *iuboniensi* in Lov. 5. Quae pleraque, licet corrupta, indicant tamen, librarios voluisse *Viboniensi*, non *Vibonensi.* V. ad 28, 26, 1. Paullo ante *transiverant*, pro *transmiserant*, Ber. V. supra ad c. 20, 9.

§. 5. *Excursio hostium in agrum Vibonensem facta nunciatur*] Liber MS. *exscensio hostium.* Germanum et familiare de egressu navium Livio verbum. LIPS. 1. Epist. Quaest. 20. Hanc ipsam vocem etiam nos olim Curtio Rufo nostro restituimus, ut patet ex nostris ad eum scriptorem notis; quas adire poterit, cui operae videbitur. MOD. Pal. pr. *excensio*, ut in suo quoque invenit Cl. Lipsius, quod vocabulum Livio restituendum et hic, et 22, 31, 2. et 27, 5, 8. ubi Pal. pr. exhibet *ascensionem.* Ibidem c. 29, 7. *Ad Clupeam urbem exscensione facta, agrum late, nullo ferme obvio armato, vastabat.* GEBH. *excessio hostium* Hearnii D. *extensio hostium* Lovel. 3. *hestensio hostium* Harl. *excenseo hostium* Flor. a m. 1. pro quo emendatur *excensio.* Sed *exscensio* fuisse videtur in Cant. Voss. et Lov. 1. quod idem

Italiam Hannibalis, et, ut primo quoque tempore
6 collegae ferret auxilium, missae traduntur. Multis simul anxius curis, exercitum, extemplo in naves inpositum, Ariminum supero mari misit: Sex. Pomponio legato cum viginti quinque longis navibus Vibonensem agrum maritimamque oram
7 Italiae tuendam adtribuit: M. Aemilio praetori quinquaginta navium classem explevit: ipse, compositis Siciliae rebus, decem navibus oram Italiae legens, Ariminum pervenit: inde cum exercitu suo profectus ad Trebiam flumen, collegae conjungitur.

vocabulum duobus locis a Gebhardo laudatis Lipsius antea restituit. V. etiam Gronov. ad 8, 17, 9. Eodem usus est Curtius 9, 4. *Exscensione facta ducenta et quinquaginta stadia processit.* ubi etiam admodum variatur, et Modius quaedam notavit. Praeterea *in agro Vivonense* Voss. et Lov. 1. *in agro Vibonensi* Ber. *in agrum uiuoniensem* Harlej. *in agrum uinoniensem* Lov. 3. *in agrum iunoniensem* Lov. 4. *in agrum Viboniensem* Lov. 5. et Gaertn. Vox autem *facta* exsulat ab Hav. et Ber. a m. 1.

§. 6. *Exercitum, extemplo in naves inpositum, Ariminum supero mari misit*] *extemplo* et *mari* exsulant ab Harl. Deinde *et Ariminum* legit Gaertn. Tum *mari supero* Flor.

Sex. Pomponio legato cum viginti quinque longis navibus] *Sex. Pompejo* Gaertner. V. ad Epit. Livii 7. Deinde *cum XXX longis navibus* Lov. 1. *cum triginta quinque longis navibus* Hav. Mox *Vibionensem agrum* Gaertner. *Vivoniensem agrum* Harl. Praeterea *maritimam oram Italiae* Lov. 1. *oram* non adparet in Ber. a m. 1. sed *maritimamque Italiae oram* datum est a m. 2.

§. 7. *Ipse, compositis Siciliae rebus, decem navium classe oram Italiae legens*] Pro *decem navium classe*, alibi *decem navibus* legitur. Caeterum cum dicit *oram Italiae legens*, non satis clare percipitur, utro mari, superone an infero, viam fecerit. At quia Ariminum venit, videtur supero ivisse, quo et exercitum miserat, ut aït Livius, cum contra Polybius [3, 68.] Sempronii exercitum quadraginta diebus a Lilybaeo Trebiam pedestri itinere venisse dicit, non navibus. GLAR. Omnes, quas vidi, edd. antt. *decem navium classe:* pro quo deinde Aldus *decem navibus* vulgavit. Eum autem non tantum recentiores editores secuti sunt; verum nec aliter exstat in omnibus Mstis. Tum *is, compositis* Ber. qui etiam paullo ante *L. Cecilio*, pro *L. Aemilio*, dedit.

§. 1. *Quidquid Romanarum virium erat*] *Romanorum vi-*

LII. Jam ambo consules, et quidquid Romana- 1
rum virium erat, Hannibali obpositum, aut illis co-
piis defendi poſſe Romanum imperium, aut spem
nullam aliam eſſe, satis declarabat. Tamen consul 2
alter, equeſtri proelio uno et vulnere suo minutus,
trahi rem malebat: recentis animi alter, eoque fe-
rocior, nullam dilationem patiebatur. Quod inter 3
Trebiam Padumque agri eſt, Galli tum incolebant;
in duorum praepotentium populorum certamine, per
ambiguum favorem, haud dubie gratiam victoris
spectantes. Id Romani, ne quid modo moverent, 4

rium Flor. Lovel. 3. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *virium Romanorum* Lovel. 4. *virium Romanarum* Lovel. 5. Mox *posse defendi* alio ordine Lov. 4. et 5. Tum *spem nullam esse*, una voce omiſſa, Harlej. Denique *satis declarabatur* Lov. 3. Hafn. Hearnii N. in margine, et edd. Aldo antiquiores. *satis declarabant* Lov. 4. et 5.

§. 2. *Equestri proelio uno et vulnere suo minutus, trahi rem malebat*] Quid si legas *una?* SIG. Nequiquam Sigonius mutatum it *una* contra omnes codd. Infra c. 53, 2. *Eum, animo magis, quam corpore, aegrum, memoria vulneris aciem ac tela horrere.* GEBH. Sigonius conjicit *una*. Hoc si voluiſſet Livius, *simul*, non *una*, posuiſſet. Tamen suspectum τὸ *uno*. Illud *minutus* accepit a Graecis. Homerus Ιλ. Ο. [492.]

Η' δ ὅ τινὰς μινύϑη τε, καὶ ὀυκ ἐϑέλῃσιν ἀμύνειν.

Apollonius 1, [285.]

Δμωῖς ὅπως μὲν ἑοῖσι λελείψομαι ἐν μεγάροισι
Σεῖο πόϑῳ μινύϑουσα δυσάμμορος.

Et 4, [1308.] *ἀμηχανίῃ μινύϑοντας.* Lucianus *μειοῦσϑαι* dicit de mercede cond. 1, 342. J. FR. GRON. Vocem *uno* vel vacare, vel vitium aliquod celare, judicat Cl. Crevier. *et vulnere suo ictus trahere rem malebat* Hearnii N. in margine. *et vulnere suo munitus* transpositis literis Lov. 5. V. ad 6, 27, 8. *et vulnere suo et minutus* Flor. pro quo *et vulnere suo eminutus* manus altera emendavit. Ex qua lectione, nisi vulgatum ex Graecis inluſtraſset Gronovius, scribendum putaſſem *ēminutus*, sive *comminutus*. Mox *recens animi* Hafn. et Hav. pro *recentis*. Tum *delectionem*, pro *dilationem*, Lovel. 5.

§. 3. *Gratiam victoris spectantes*] *victos* Lovel. 1. *victori* Harl. ultima litera exclusa a prima vocis sequentis. V. ad 37, 29, 5. *victoRV* Gaertn.

§. 4. *Ab Gallis adcitum se venisse ad liberandum eos, dictitons*] Scripti *liberandos*. J. FR. GRON. Ex scriptis meis *liberandum* soli servant Lovel. 3. 4. 5. Harl. Hafn. et Gaertn. ex Hearnii autem codd. ita legunt L. 1.

aequo satis, Poenus periniquo animo ferebat, ab Gallis adcitum se venisse ad liberandos eos, dicti-
5 tans. Ob eam iram, simul ut praeda militem aleret, duo millia peditum et mille equites, Numidas plerosque, mixtos quosdam et Gallos, populari om-
6 nem deinceps agrum usque ad Padi ripas jussit. Egentes ope Galli, quum ad id dubios servassent animos, coacti ab auctoribus injuriae ad vindices futuros declinant: legatisque ad consulem missis, auxilium Ro-

D. et N. V. ad 40, 49, 1. Ceterum Gronov. jam etiam Ita emendabat in pr. ed. not. ad 30, 37. Praeterea *ab Gallis*, pro *a Gallis*, primus recepit Cl. Jac. Gronov. consentientibus Flor. et Cant. *dicitans* legit Lov. 1. V. ad 8, 31, 3. Paullo ante *modo ne quid moverent*, alio ordine, Flor.

§. 5. *Duo millia peditum et mille equites, Numidas plerosque, mixtos quosdam et Gallos*] Polybius [3, 69.] ἐξαποσέλλει πεζοὺς μὲν δισχιλίους, ἱππεῖς δὲ Κελτοὺς καὶ Νομάδας εἰς χιλίους. SIG. *et mille equites Numidas, quosdam et Gallos* Lov. 1. Quae lectio indicat, mille Numidis equitibus quosdam adhuc alios extra hunc numerum ex equitibus Gallis junctos fuisse; quod adversatur Polybio, qui et Numidas et Gallos simul mille equitum numerum effecisse tradit: qui idem sensus est vulgatae hoc loco scripturae, in quam reliqui codd. consentiunt, nisi quod *etiam Gallos* sit in Harl. et Gaertn. Praeterea paullo ante *milites aleret* Lov. 4. In sequentibus *populari deinceps omnem agrum ad Padi ripas jussit* Gaertn. Tum *misit*, pro *jussit*, Lovel. 4. et 5. V. ad 9, 43, 2.

§. 6. *Legatisque ad consulem missis*] Ex sequentibus patet, ambos consules de auxilio Gallis ferendo consultasse; ex fine autem cap. praec. utrumque consulem copias junxisse. Cur ergo hic unius eorum tantum mentio fit? Codd. nihil mutant. Puto tamen, olim per compendium scriptum fuisse *legutisque ad cons. missis*, quod perperam postea redditum est *consulem*, quum deberet *consules*. V. ad 10, 10, 2. Aliter huic difficultati obcurrere conatur Cl. Jac. Gronov. ad 24, 24, 1. existimans, unius adpellatione ambos comprehendi. Videat lector, quid eligere malit.

§. 7. *Tum ob infida multa facinora, tum, ut alia vetustate obsolevissent*] Integra haec servat casca editio. At Pall. pr. et tert. *tum ob utilia vetustate obsolevissent.* (pr. *absolvissent.*) sec. vero *tum quod utilia vetustateque obsolvissent.* GEBH. Similia monstra in plerisque meis inveni. *tum ob Italia vetustate absolevissent* legit Cant. *tum ob utilia vetustate absolvissent* Voss. Harl. et Gaertn. *tum ob utilia vetustate obsolvissent* Lovel. 1. et 4. *tum quod utilia vetustate absolvissent* Lovel. 3. Hafn. et Hav. *tum quod utilia vetustate obsolevissent* Ber. *tum cum utilem vetustatem absolvissent* Rec. *tum utilia vetustate abso-*

manorum terrae, ob nimiam cultorum fidem in Ro-
manos laboranti, orant. Cornelio nec caussa, nec 7
tempus agendae rei placebat: suspectaque ei gens
erat, quum ob infida multa facinora, tum, ut alia
vetustate obsolevissent, ob recentem Bojorum per-
fidiam. Sempronius contra, continendis in fide so- 8
ciis maximum vinculum esse primos, qui eguissent
ope, defensos, censebat. Tum, collega cunctante, 9
equitatum suum, mille peditum jaculatoribus ferme

levissent Flor. qui simul erroris fontem indicat. *utilia* simili errore datum est pro *ut alia*, quo *utilis*, pro *ut illis* 22, 50, 1. Nihil mutandum. *ut* hic ponitur pro licet, quamvis. V. ad 22, 25, 2. Praeterea *cum ob infida* Flor. Lovel. 4. 5. et Ber. V. ad 6, 23, 3. Paullo ante *nec tempus, nec caussa* Ber. qui etiam copulam *que* omittit.

§. 8. *Primos, qui coïssent, ope defensos*] Pall. omnes *primosque, qui coïssent.* GEBH. Potius opprimendi, quam defendendi, sunt primi coetus facientium. Put. Voss. Andreas, et omnes aliae vett. edd. praeter Mogunt. *primosque, qui coïssent:* quemadmodum et advocat Salmasius de re mil. p. 172. Sed non hic sistendum. Scribe, *continendis in fide sociis maximum vinculum esse primos, qui eguissent ope, defensos.* Dixerat scilicet *Egentes ope Galli.* 4, [27, 7.] *Ubi praesenti ope res egebant.* 10, [18, 10.] *Illiberali et ingrato, si eguerat ope, dissimulantem.* J. FR. GRON. *primosque, qui coïssent* Flor. Lovel. 1. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. vett. usqne ad Aldum; qui, quum similiter in contextu edidisset, in erratis deinde reposuit *primos, qui coïssent.* Insignis neglegentiae hoc loco reus reperitur Doujatius: qui, quum verba Livii ex emendatione Gronovii et in contextum recepisset, et adnotationi praemisisset, subjungit, ita habere primas edd. et optimos codd. sibique non inprobari, quia non absurdam recipiunt interpretationem, quidquid velit Gronovius. Patet, eum adnotationi adponere voluisse lectionem, quae ante Gronovium recepta erat; ea enim in edd. et codd. quos memorat, superest. *qui coïssent* autem exponit, qui nobiscum coïssent, convenissent. Verum oportuerat, ut idoneis exemplis demonstrasset, *coïre* ita simpliciter poni pro ad alium convenire ejus opis inplorandae caussa. (* Monuit Cel. Burmann. videndum, an vulgatum defendi possit ex illis, quae notat N. Heins. ad Ovid. 7. Her. 123.)

§. 9. *Tum, collega cunctante, equitatum suum, mille peditum, jaculatoribus ferme admixtis*] *Cum collegam cunctantem* Flor. Cant. et Lov. 1. *Cum collegam cunctantem videt* Ber. *Cum collegam cunctantem videret* Hafn. et Hav. *Cum collegam cunctantem Sempronio* Lov. 4. *Cum collegam cunctantem videret Sempronius* Hearnii N. At nihil mutandum. Praeterea *mille pedites*

admixtis, ad defendendum Gallicum agrum trans
10 Trebiam mittit. Ii, sparsos et incompositos, ad hoc graves praeda plerosque, quum inopinatos invasissent, ingentem terrorem caedemque ac fugam

Hearnii N. in margine. Quod nec ipsum probum est. Non enim Sempronius, quum collega ejus equitatum suum cunctaretur, misit mille pedites, quibus ferme jaculatores admixti erant. Sed misit equitatum suum, cui mille jaculatores ex peditibus adjuncti erant. Id docet Polyb. 3, 69. Ἐξαπέστειλε τῶν μὲν ἱππέων τὸ πλεῖστον μέρος, πεζοὺς δὲ σὺν τούτοις ἀκοντιστὰς εἰς Χιλίους. Hinc simul patet, minorem distinctionem, quam Heins. in ed. Elzevir. post vocem *peditum* recepit, et Gronovii ac Clericus servarunt, inducendam esse, quemadmodum recte Hearnius fecit. Cl. Crevier. conjecit *mille peditibus, jaculatoribus ferme, adm.*

§. 10. *Ii, sparsos et incompositos oneratosque praeda plerosque quum inopinantes invasissent*] In MS. *incompositos ad hoc caravis praeda.* Livii germana lectio erit *incompositos, ad hoc graves praeda.* Nam antiqui librarii *C* pro *G.* LIPS. 1. Ep. Quaest. 12. Bonus augur Lipsius esse poterat; nam expresse Pall. tres (nisi quod pr. cum tertio *caravis*) *mittit. Sparsos et incompositos, ad hoc gravis praeda plerosque, cum inopinatos invasisset.* ut in meo libro quoque correxi. Prisca autem editio adhaeret vulgatis. 27, 31, 2. *Palatos passim per agros gravesque praeda, ut qui nihil tale metuerent, adortus, Romanos compulit ad naves.* 28, 11, 13. *Cum agmen jam grave praeda esset.* GEBH. Auctor omnium, quos habemus, codicum *incompositos ad hoc caravis pr. pl. q. inopinatos.* Nec desunt, qui servarunt, recentiores. ex quibus recte Lipsius *gravis,* vel *graves;* quod quidem totidem literis Reg. et unus Pal. 27, [31, 2.] *Palatos passim per agros gravesque praeda, ut qui nihil tale metuerent, adortus.* J. FR. GRON. *incompositos plerosque* mediis omissis Ber. *incompositos caussa praedae plerosque* Hav. *incompositos ad hoc cara vix praeda plerosque* Rec. *incompositos, ad hoc cara visa praeda* Lovel. 3. *incompositos, ad hoc cura vis praeda plerosque* Cant. *incompositos, ad hoc caravis praeda plerosque* Lovel. 1. et Gaertn. *incompositos haec cara vis praedae plerosque* Hearnii N. sed duobus punctis sub *ra.* positis, quibus literas illas delendas esse indicatur. *incompositos, ad hoc gravis praeda plerosque* Flor. Voss. Lovel. 4. 5. et Harl. cum Hearnii D. nisi quod duo postremi *ad haec* habuisse videantur. Voss. autem pro varia lectione inter versus ostentet *adhuc.* Ex his patet, plures et optimos codd. *ad hoc,* paucos *ad haec,* unum *adhuc* praeferre: quae saepissime alibi in MStis commutari solent. V. ad 2, 23, 4. c. 59, 11. 5, 16, 2. 6, 11, 6. c. 12, 6. c. 14, 11. c. 20, 8. 7, 12, 2. 8, 12, 4. 21, 54, 8. c. 55, 7. 26, 19, 5. 28, 14, 17. c. 35, 2. c. 44, 5. 29, 4, 6. c. 26, 8. (*32, 17, 15,) 36, 40, 12. 37, 23, 2. 39, 5, 16. Cur igitur Gronovius hoc loco *ad haec* recepit, eamque lectionem secuti viri docti servarunt? Ceterum illud *ad hoc* idem notat, atque insuper, prae-

usque ad castra stationesque hostium fecere: unde multitudine effusa pulsi, rursus subsidio suorum proelium restituere. Varia inde pugna sequentes, quamquam ad extremum aequassent certa- 11

terea; et quidem, ut ex laudatis locis patebit, eo Livius utitur, nulla habita ratione aut generis aut numeri, quod praecessit. Recte etiam *gravis praeda*. Supra 3, 3, 7. *Gravem praeda, eoque inpeditiore agmine incedentem adgressus.* hoc lib. c. 5, 8. *Agmen grave praeda turbavere.* 22, 20, 6. *Jam praeda gravis ad Longunticam pervenit classis.* 38, 15, 14. *Praeda grave agmen trahens.* et c. 40, 4. *Grave praeda omnis generis agmen trahens.* et alibi. Literas autem *C* et *G* passim in Mstis confundi, dictum est supra ad 6, 25, 6. *inopinatos* denique, pro *inopinantes*, etiam omnes mei, praeter solum Hav. Ita alibi peccasse librarios, constat ex illis, quae viri docti, Cortius ad Sall. Catil. 44. et Oudend. ad Front. 3, 1, 2. notarunt. (* v. ad Liv. 34, 13, 3.) Est autem ex eodem genere erroris, quo *palantes* dederunt pro *palati*. V. ad 1, 11, 1. *concionantes* pro *concionati*. V. ad 4, 9, 7. *vociferans* pro *vociferatus*. V. ad 4, 1, 6. *conantes* pro *conati*. V. ad 5, 26, 7. *persequentes* pro *persecuti*. V. ad 7, 16, 6. et similia passim. Praeterea vocula *si* deficit in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

Ad castra stationesque hostium fecere] *ferme fecere* Harl. Verum Polybius inquit 3, 69. Τὴν ἀποχώρησιν ἐπὶ τὸν ἑαυτῶν ἐποιοῦντο χάρακα. ut particula illa opus non habeamus. Contra eamdem omisere cap. seq. [c. 54.] §. 1. ubi a Livio profecta esse videtur. Simili modo librarios particulam *prope* pro arbitrio suo vel addere, vel demere solitos fuisse, vidimus ad 6, 27, 11.

§. 11. *Varia inde pugna sequentes*] Haec longe clariora apud Polybium [3, 69.] leguntur. GLAR. Forte *Varia inde pugna cedentes sequentesque*. J. FR. GRON. Sane etiam Franc. Sanctium conjecisse intelligo *Varia inde pugna cedentes sequentesque*. Non queo tamen admittere, et me judice legendum est, deleta una litera, *Varia inde pugna sequente*. hoc est, quum sequens ac posterior pugna fuisset varia. Sic in Epitome 27. *Priore pugna Annibal superior fuit, Marcellus insequenti*. Sic *victoria insequens* Livio 28, 41, 10. *Prior quum major clariorque, tum caussa etiam insequentis fuerit*. JAC. GRON. Quamquam nihil melius foret, quam quod Cl. Jac. Gron. in mentem venit, pessimi tamen exempli esse videretur, id quod Clericus fecit, nihil monito lectore ejus conjecturam in contextum admittere. Cl. Crevier. J. Fr. Gronovii potius emendationem probat, quia Put. clare legit *sequentesque*. *Varia deinde pugna* Lov. 4. et 5. V. ad 36, 24, 10.

Quamquam ad extremum aequassent certamen] Pal. pr. *quaecumque*. reliqui duo et vetus ed. *quacumque*. GEBH. *quaecumque* Flor. et Lov. 4. *quacumque* Lov. 5. Harl. Rec. Gaertner. et edd. usque ad Aldum, qui in erratis *quamquam* emendavit. *quocumque* Lovel. 3. Ber. et Hav. *cumque ad extremum* Put. unde

men, major tamen hoſtium Romanis fama victoriae fuit.

1 LIII. Ceterum nemini omnium major juſtiorque, quam ipsi consuli, videri; gaudio efferri, *qua parte*
2 *copiarum alter consul victus foret, ea se vicisse. restitutos ac refectos militibus animos: nec quemquam esse, praeter collegam, qui dilatam dimicationem vellet: eum, animo magis, quam corpore, aegrum, memoria vulneris aciem ac tela horrere.* Sed non

hic majus vitium latere Crevier. suspicatur.

Major tamen hostium Romanis fama victoriae fuit] Ambigue dictum videri poterat, nisi, quae continue sequuntur, verba amphibolon tollerent. GLAR. Vide, an non legendum fuerit: *major tamen, quam hostibus.* T. FABER. Hacc menda non carere, facile eſt animadvertere. Put. *Romanos.* Fortaſſe, *major tamen justiorque Romanae fama victoriae fuit.* Vel, *major tamen justiorque ad Romanos fama victoriam tulit.* Nam videtur voluiſſe ludere repetione scita τῶν *major justiorque.* Infra hoc lib. [c. 59, 9.] *Sed major Romanis, quam pro numero, jactura fuit.* Illuſtrant iſta 5, [49, 6.] *Justiore altero deinde proelio vincuntur.* 9, [38, 8.] *Quum anceps caedes fuisset, adversae tamen rei fama in Romanos vertit.* 28, [41, 4.] *Aut victoria illa major clariorque, quam haec, futura est.* J. FR. GRON. Videtur *major tamen cum Romano fama victoriae fuit.* 23, 33, 4. *Posteaquam tertia jam pugna, tertia victoria cum Poenis erat.* JAC. GRON. Clericus, praefatus Livium brevitati studentem saepe paullo obscurius loqui, nihil mutandum putabat, sed hunc verborum ordinem conſtituebat: *fama victoriae major fuit Romanis famâ victoriae hostium.* At si Livius id dicere voluiſſet, potius scripturus fuiſſe videtur *major tamen Romanorum quam hostium fama victoriae fuit.* Cel. Burmann. vocem hic excidiſſe putans, suis ad me literis scribendum conjecit *major tamen hostium caedes Romanis fama victoriae fuit.* Et tale quid Livium voluiſſe, fidem facit Polyb. plures hoſtium, paucos Romanorum interfectos referens, 3, 69. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀνέλυσαν, ὀλίγους μὲν αὐτῶν ἀποβαλόντες, πλείους δὲ τῶν ΚαρΧηδονίων διεφθαρκότες. *Romanus* eſt in Hearnii L. 1. Tum *victoriae est* in Lovel. 4.

§. 2. *Restitutos ac refectos militum animos*] Scripti *militibus.* 25, [18, 3.] *Restituit tamen his animos, et illis minuit audaciam parva una res.* Adde ad 7, 7, 4. J. FR. GRON. Non tamen ita praeferunt omnes scripti, sed tantum optimi. Certe ex meis nulli, nisi Flor. et Cant. Reliqui omnes *militum*, nisi quod *refectos milites ac militum animos* sit in Gaertn. Infra 42, 67, 1. *Hic dies et Romanis refecit animos, et Persea perculit.* Ejus generis plura apud Livium

esse cum aegro senescendum. Quid enim ultra dif- 3
ferri aut teri tempus? Quem tertium consulem, quem
alium exercitum exspectari? Castra Karthaginien- 4
sium in Italia, ac prope in conspectu urbis esse. non
Siciliam ac Sardiniam victis ademtas, nec cis Ibe-
rum Hispaniam peti, sed solo patrio terraque, in
qua geniti forent, pelli Romanos. Quantum ingemi- 5
scant, inquit, *patres nostri, circa moenia Kartha-*
ginis bellare soliti, si videant nos, progeniem suam,

obcurrunt. Ita *augere, minuere animum alicui* 7, 33, 6. 36, 10, 9. 44, 35, 1. 45, 10, 7. *quo magis iram hosti acuat* 22, 4, 1. *hostibus cresceret animus* 28, 19, 16. ubi vide. *ferociores animos iis faceret* 28, 22, 3. *ad suam cuique culpam levandam facundus* c. 25, 14. *in perniciem adolescenti verterunt* 39, 48, 1. *movere iram alicui* 1, 36, 4. *fugientibus terga caesa* 2, 25, 4. *inclinatur Sabinis cornu* 3, 63, 1. *sinistrum cornu pelleretur Romanis* 40, 32, 5. *tollit animos audientibus* 7, 7, 3. *ampliare vires alicui* Epit. Liv. 120. Apud alios scriptores interdum etiam similia obcurrunt. Paullo ante §. praec. *fuerat*, pro *foret*, Lovel. 5.

Nec quemquam esse, praeter collegam, qui dilatam] *Tò esse* exsulat a Voss. et Lovel. 1. Legi posset, *nec quemquam, praeter collegam, dilatam dimicationem velle.* Sed, reliquis nihil mutantibus, receptum servo. Mox *magis animo* alio ordine Lovel. 4. et 5. quorum posterior etiam *aciem aut tela*, pro *ac tela*. V. ad §. seq. *memoriam vulneris*, pro *memoria*, Rec.

§. 3. *Quod enim ultra differri ac teri tempus*] Vet. lib. *aut teri.* SIG. Ita etiam plerique meorum. Passim hae particulae commutantur. V. ad 1, 13, 3. c. 18, 5. 2, 3, 1. 3, 6, 9. c. 9, 12. c. 11, 13. c. 16, 4. c. 42, 4. 4, 3, 7. 5, 54, 1. 6, 7, 6. c. 16, 2. c. 41, 4. 7, 34, 13. c. 35, 9. 10, 15, 5. 21, 4, 4. c. 5, 14. c. 33, 6. 22, 28, 13. 26, 39, 11. 34, 51, 5. Adde Bentlej. ad Horat. 1. Sat. 6, 68. et viros doctos ad Suet. Aug. 10. et ad Calig. 52. *teri corpus* habet Cant.

§. 4. *Nec cis Iberum Hispaniam peti, sed solo patrio*] *nec his Iberum Hispaniam* Flor. Voss. et Lovel. 1. ac 4. *nec eis Iberum Hispaniam* Lovel. 5. cum paucis edd. *nec cis Hispaniam* Hav. Tum *petisset. solo patrio* Flor. *peti, sed solo paterno* Hav. quomodo supra variatur hoc lib. c. 3, 2. Paullo ante *in aspectu urbis*, pro *in conspectu*, Hearnii N. altero in marginem rejecto.

§. 5. *Quantum ingemiscant, inquit, patres nostri, circa moenia Karthaginis bellare soliti*] *ingemescant* Flor. et Voss. eodem errore, quo *tremescere* etiam in optimis Virgilii codd. exaratum reperiri, monuit Pierius ad 3. Aen. 648. 5, 694. 11, 403. et 12, 916. quod recte rejiciendum adversus Pierium docuit Voss. 5. Gramm. 43. Hinc *Carthaginis circa moenia bellare*

duos consules consularesque exercitus, in media Italia paventes intra castra? Poenum, quod inter Alpes Apenninumque agri sit, suae ditionis fecisse?

6 Haec adsidens aegro collegae, haec in praetorio prope concionabundus agere. Stimulabat et tempus propinquum comitiorum, ne in novos consules bellum differretur, et occasio in se unum verten-

7 dae gloriae, dum aeger collega erat. Itaque, nequidquam dissentiente Cornelio, parari ad propinquum certamen milites jubet. Hannibal, quum, quid optimum foret hosti, cerneret, vix ullam spem habebat, temere atque inprovide quidquam consu-

8 les acturos. quum alterius ingenium, fama prius, deinde re cognitum, percitum ac ferox sciret esse, fero-

Gaertn. *circa moenia Carthaginis bellari* Lovel. 4. *circa moenia Carthaginis certare* Rec. In sequentibus *patientis*, pro *paventis*, Lovel. 3.

§. 6. *Haec adsidens aegro collegae*] *Haec adsidens ergo*, transpositis male literis, Lovel. 5. Mox *concionabundus agit*, pro *agere*, Hearnii D. Male. V. ad 1, 60, 5. Tum *propinquum* deest in Lovel. 1. Deinde *unum in se* alio ordine Ber.

§. 7. *Itaque, nequidquam dissentiente Cornelio*] *Ita dissentiente* Hearnii N. a m. 2. Innumeris locis *itaque* et *ita* in Mstis commutantur; quae si omnia eoacervare vellem, nimius forem. V. exempli caussa ad 1, 10, 3. c. 26, 12. 2, 7, 1. c. 10, 4. c. 11, 10. c. 31, 11. c. 33, 2. c. 35, 7. c. 45, 13. c. 47, 10. etc. Adde Nann. ac Gruter. ad Cic. 3. in Verr. 1. et Oudend. ad Front. 1, 3, 5. Tum *nequiquam* Flor. a m. 2. et Gaertner. V. ad 40, 47, 9. Mox *temere ac inprovide* Lovel. 4. Male. V. ad 10, 36, 17. *temere ac avide atque improvide* Hearnii L. 1.

§. 8. *Sed quum alterius ingenium*] Recidunt Pall. tres τὸ *sed*. Tert. autem *cum vero alterius*. GEBH. Deest omnibus τὸ *sed*, et quidem elegantius aliquanto. J. FR. GRON. Deest etiam ab omnibus meis et Hearnii codd. Saepe eam vocem Livio a librariis additam fuisse, vidimus ad 6, 32, 8. *quum vero alterius* unus Harl.

Deinde recognitum percitum ac ferox sciret esse] Lege *re cognitum*. SIG. Pal. sec. *deinde re cognitum, percitum alterius ac ferox sciret esse*. GEBH. Recte divisis vocibus *re cognitum* Sigonius. Simili fere menda Horatium liberat Cel. Bentlej. *res sponsore*, pro *responsore*, sub-

ferociusque factum prospero cum praedatoribus
suis certamine crederet; adesse gerendae rei for-
tunam haud diffidebat. cujus ne quod praeter- 9
mitteret tempus, sollicitus intentusque erat, dum
tiro hostium esset miles, dum meliorem ex ducibus
inutilem vulnus faceret, dum Gallorum animi vige-
rent: quorum ingentem multitudinem sciebat segnius 10
secuturam, quanto longius ab domo traherentur.
Quum ob haec taliaque speraret propinquum cer- 11
tamen, et facere, si cessaretur, cuperet; specula-
toresque Galli, ad ea exploranda, quae vellet, tu-
tiores, quia in utrisque castris militabant, paratos
pugnae esse Romanos retulissent; locum insidiis cir-
cumspectare Poenus coepit.

LIV. Erat in medio rivus, praealtis utrimque

stituens 1. Epist. 16, 43. V. ad 4, 55, 5. Tum *fama percitum* Hearnii L. 1.

Ferociusque factum ex prospero cum praedatoribus suis certamine] Ejiciunt *τὸ ex* tres Pall. GEBH. Iidem omnes *factum prospero.* non *ex prospero.* J. FR. GRON. Praepositio *ex* non compareat etiam in ullo meo vel Hearnii cod. Insuper tamen *ferociusque esse factum* Gaertn. Mox *rei gerendae fortunam* Lovel. 4. 5. et Ber.

§. 9. *Sollicitusque et intentus erat*] Put. *sollicitus intentusque.* J. FR. GRON. Ita et Flor. et Cant. Sed *sollicitusque intentusque* Voss. Reliqui vulgatum servant. Mox *dum tiro hostium miles esset*, trajectis vocibus, Flor.

§. 10. *Quanto longius ab domo traheretur*] Pall. tres *traherentur.* GEBH. Put. tres Pall. Voss. *traherentur.* Galli scilicet. J. FR. GRON. *traherentur* etiam omnes mei, nisi quod *traherent* habeat Hav. V. ad 10, 10, 1. *traherentur* itidem Hearnii Oxon. et primae edd. *traheretur* primum obcurrit in ed. Sigonii, sed forte operarum errore: in scholiis enim nihil monet. Et tamen reliqui usque ad Gronovium id servarunt. Neque opus est, ut ad *τὸ traherentur* intelligamus cum Gronovio Galli. Praecessit enim *multitudo.* quam vocem ad exemplum conlectivorum adsciscere verbum plurale, vidimus ad 6, 19, 7.

§. 11. *Quum ob haec taliaque speraret propinquum certamen, et facere*] *ad haec taliaque* Harl. obvio errore. V. ad 37, 27, 5. *ob hoc taliaque* Gaertn. V. ad 22, 47, 9. Tum *etiam facere* Lovel. 1. Paullo post *quae vellent* Flor. Voss. Lovel. 4. Ber. et Hav. quod

clausus ripis, et circa obsitus paluſtribus herbis et, quibus inculta ferme veſtiuntur, virgultis vepribusque. quem ubi ad equites quoque tegendos satis latebrosum locum circumvectus ipse oculis perlu-

sibi quoque in Mſtis repertum eſſe, Gronov. in pr. ed. notarum monuit. Sed nihil mutandum. *quae vellet* nempe Hannibal explorari. Praeterea *in utriusque castris*, pro *utrisque*, Ber. Denique *parutosque esse pugnae Romanos* Lovel. 4. *paratosque pugnae esse Romanos* Gaertn. *paratos pugnae Romanos esse* Ber.

§. 1. *Erat in medio rivus, praealtis utrimque clausus ripis*] Pal. pr. *rivus peraltus*. Reliqui duo *peraltis utrimque clausus ripis*. GEBH. *rivus utrimque peraltis* primae edd. sollenni errore. Ita peccabatur olim supra hoc lib. c. 36, 5. Solent autem *prae* et *per* in Mſtis commutari. V. ad 9, 10, 7. *rivus perlatis utrimque*, literis insuper perperam transpositis, Hearnii L. 1. V. ad 5, 37, 7. *rivus peraltus utrimque* Lovel. 3. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *rivus praealtis utrimque* Flor. Cant. et Lovel. 1. ac 4. Recte *praealtis* Moguntini reſtituerunt. Ita *praealta fluminis ripa* infra 44, 39, 8.

Obsitus palustribus herbis, et, quibus inculta ferme vestiuntur, virgultis] *oppositus palustribus herbis* Lovel. 3. *obsitis palustribus herbis* Harl. Male. V. ad 1, 14, 7. *ferme* autem exsulat a Lovel. 4. quae tamen vox hic emphasin habet, et idem ac plerumque vel semper notat. Quomodo ejus synonymum *fere* exponit Cel. Burm. ad Phaedri 1, 13, 2. Solent autem librarii hanc similesque particulas pro arbitrio interponere, vel demere. V. ad cap. praec. [52.] §. 10.

Ad equites quoque tegendos satis latebrosum locum] Vae illis, qui genuinam lectionem comparentem in Pall. pr. et sec. expunxerunt hac plebeja ſubſtituta; *quem ibi equiti quoque tegendo satis latebrosum*. Alludit quoque tert. *quem ubi equites quoque tegendo latebrosum*. Lectio, quam edidi, auctoritate optimorum codicum locupletiſſime ſtabilitur. GEBH. Quis non putet a correctoribus eſſe, si comparetur cum lectione non spernendorum MSS. *ubi equiti quoque tegendo satis latebrosum*. Put. tamen, et quos alios in Gallia contuli, nisi male oculis usus sum, vulgatum servant: eoque nihil ausim mutare. Nihilominus puto verum eſſe, quod et Muretus e suis profert, *equiti quoque tegendo*. Nam in Voſſ. et a m. 1. Gud. unoque Pal. *ubi equites quoque tegendo satis* exſtat: in Flor. *ubi equites quoque tegendos*. Et idem puto in Put. eſſe, etsi notare praetermiserim. J. FR. GRON. Quemadmodum Gronov. in Put. eſſe conjecerat, in eo legi mihi adfirmavit Cl. Sallierius. neque aliter Hearnii N. At ex Flor. excerptis didici, lectionem, quam ex illo laudat Gronov. interpolatam, et a manu admodum recenti ultimam literam voci *tegendos* adscriptam eſſe, quum olim exaratum fuiſſet *equites quoque tegendo satis latebrosum*. quomodo praeferunt etiam Cant. Lovel. 1. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. Et ita dare voluiſſe exiſtimo librarium Gaertn. qui tamen aberrans pinxit *regendo*, solito scribarum lapsu. V. ad 37, 11, 3. De-

ſtravit: *Hic erit locus*, Magoni fratri aït, *quem teneas. Delige centenos viros ex omni pedite atque* 2
equite; cum quibus ad me vigilia prima venias. Nunc corpora curare tempus est. Ita praetorium mis- 3

nique *equiti quoque tegendo satis latebrosum* Lovel. 3.

§. 2. *Cum viribus ad me vigilia prima venias. Nunc corpora curare tempus est*] Ego *viribus* reor mutari debere in *quibus*. VALLA. Illud *viribus* supereſt in Flor. Cant. Lovel. 1. 3. et Voſſ. a m. 1, in quo pro varia lectione *quibus* adscriptum erat. *cum quorum viribus ad me* legit Lovel. 4. qui etiam praefert *corpora parare*. Male. Sollemnis enim et Livio frequenter usurpata locutio eſt *corpora curare* de militibus cibum sumentibus. V. 3, 60, 7. 25, 23, 15. et 38, 22. 31, 39, 1. 36, 18, 1. *Cibo curare* dixit Liv. 9, 37, 7. (* *vino et cibo curare* 34, 16, 5.) *Corpora cibo somnoque curare* 3, 2, 10. *Curare* autem verbum mensae atque convivii eſſe, notavit Broekhus. ad Tibull. 1, 5, 33. Paullo ante *equite atque pedite* alio ordine Lovel. 5. *equite ac pedite* edd. usque ad Aldum, qui in contextu mendose *equite pedite atque*, in erratis deinde *pedite atque equite* edidit. V. ad 34, 26, 2. et mox §. 5.

§. 3. *Ita praeconium missum*] Puto hanc continere sententiam; praeconem miſſum eſſe, qui juberet omnes corpora curare. TURNEB. 27. Advers. 11. Ego vero non admitto in Romana aut Punica militia *praecones*, etsi Graecos habuiſſe probe scio: magisque accedo veteribus libris, in quibus conſtanter repperi *praetorium missum*. et quis non probet? Latinis enim *Praetorium* non pro loco solum dicitur, sed pro conventu et hominibus, qui in eo loco. Hoc sensu *praetorium dimittere* dicunt, quasi *curiam mittere*, aut *senatum*. Livius 30, [5, 2.] *Tribunis edicit, ut ubi praetorio dimisso signa concinuissent.* Idem iterum 37, [5, 2.] *Priusquam praetorium dimitteret, denunciavit.* Iterumque [26, 15, 6.] *Fulvius dimittens praetorium tribunis militum imperat.* Quae miſſio semper ad horam et ſtatutum tempus facta, scilicet vespere et luce abeunte, cum vigiliae mox conſtituendae eſſent, et quisque ad corpora aut munia sua curanda abiret. Ideo mandata, si qua in noctem aut primam lucem imperator vellet, tunc dabat, ne quies turbaretur caſtrorum. Simile eſt alterum illud e militia *mittere principia*. In Frontino leges 4, 1. *Perstare in principiis, donec ea mitterentur, praecepit.* LIPS. 5. de Milit. Rom. 2. Scripti, ut quisque antiquior, *Ita praetorium missum*. de quo monere praecepit Lipsius 5. de Mil. Rom. 2. *Mitti praetorium* dicebatur, cum legati, tribuni, centuriones, praefecti, et si qui alii circa imperatorem eſſe consilii communicandi, aut imperiorum, teſſerarumque excipiendarum ergo solerent, suprema tempeſtate plerumque, ad corpora curanda, aut si quae reſtabant, munia administranda discedebant. Ut et *mitti principia*, cum frequentia, quae ibi eſſe soleret, diffluebat. Hic dicit eo sensu, quo 35, [19, 7.] quamquam in alia re: *Ex consilio ita discessum est, ut bellum gereretur.* Tale Caesaris 1. Civil. [5.] *Illud extremum atque ulti-*

sum. mox cum delectis Mago aderat. *Robora virorum cerno*, inquit Hannibal. *sed, ut et numero etiam, non animis modo, valeatis, singulis vobis novenos ex turmis manipulisque vestri similes eligite: Mago locum monstrabit, quem insideatis. Hostem*
4 *caecum ad has belli artes habebitis.* Ita mille equitibus Magoni, mille peditibus dimissis, Hannibal prima luce Numidas equites, transgressos Trebiam flumen, obequitare jubet hostium portis, jaculando-

mum senatusconsultum, quo nisi in ipso urbis incendio atque desperatione omnium salutis numquam ante discessum est. Habet vernacula lingua simile, cum *Reichsabscheide*, discessus imperii, vocat, quae in conventibus principum placuerunt: et in privatis quoque negotiis eadem voce, quae *discessum* significat, pronunciantur, quae convenerunt. J. FR. GRON. Lipsius 5. de Mil. Rom. Dial. 5. haec ab Annibale, ab illo loco perlustrando scilicet in castra reverso, in tabernaculo dicta existimavit. At Perizonius Diss. 2. de Praetorio p. 120. et 480. quia hic nulla mentio tabernaculi praetorii est, *praetorium* pro stipatoribus et comitibus, quos Annibal, hunc locum perlustrans, secum habebat, poni putat. Verior sine dubio est sententia Lipsii, in qua etiam Schelium fuisse liquet ex principio illius notarum ad Polybium de Castris. Nam quis credat, Annibalem inspecto loco omnes a se dimittere, et solum sine ullo comitatu in castra reverti voluisse? Nusquam apud Livium imperator alibi, quam in castris, *praetorium misisse* dicitur. V. 26, 15. 30, 5. 37, 5. nec ulla probabilis ratio est, cur id hic aliter interpretari debeamus. Sed et verba Annibalis, *nunc corpora curare tempus est*, indicant, haec non alibi, quam in castris et praetorio, dicta fuisse. DUK. *praetorium missum* etiam omnes mei, Hearnii Oxon. et Latinii Brancal. praeferunt. Lipsii hanc emendationem probat etiam Schelius ad Polyb. de Castris in princ. at simul eumdem refellit, quum rationem rejectae vulgatae lectionis hanc reddit, quia praeconum usum in militia Romana non admittebat, quos in ea adhibitos fuisse docet. *Ut praetorium missum* est in Cant.

Ut et numero etiam, non animis modo, valeatis] *ut e numero etiam* Flor. *ut numero etiam* Ber. *ut et numero, et non animis* modo Lovel. 4. et Gaertn. Mox *e turmis* Lovel. 4. et 5.

Hostem caecum ad has belli artes habebitis] Pall. duo *habetis*. GEBH. Pariter Flor. Cant. Hearnii N. a m. 2. et primae edd. pro quo Aldus demum *habebitis* substituit. *habetis* etiam in Put. esse, monuit Crevier. Tota ea vox deerat in Lovel. 4. pronomen *has* in Harl. *ad has artes belli* legit Lovel. 4.

§. 4. *Ita mille equitibus Magoni, mille peditibus dimissis*]

que in stationes elicere ad pugnam hostem: injecto
deinde certamine, cedendo sensim citra flumen per-
trahere. Haec mandata Numidis. ceteris ducibus 5
peditum equitumque praeceptum, ut prandere om-
nes juberent: armatos deinde, instratisque equis,
signum exspectare. Sempronius, ad tumultum Nu- 6
midarum primum omnem equitatum, ferox ea par-
te virium, deinde sex millia peditum, postremo om-
nes copias ad destinatum jam ante consilio, avidus

Non scio, quid sit; et dubito, an usquam alibi ea significatione, quam hic locus postulat, pro *cum Magone missis*, vel *Magoni traditis*, inveniatur. DUK. Displicuit etiam Ant. Perizonio, qui ad marginem Livii legendum conjecit *mille equitibus cum Magone.* — Vir. Ampl. J. Alex. Roëllius legendum conjicit *commissis* vel *permissis.* — Ceterum codd. nihil mutant, nisi quod *et mille peditibus* sit in Lovel. 4.

Hannibal prima luce] Polybius [3, 71.] *ἅμα τῷ φωτί.* SIG.

Jaculandoque in stationes elicere ad pugnam hostem: injecto deinde certamine] *jaculandoque stationes elicere ad pugnam: hostem injecto deinde certamine* Flor. Canl. Voss. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. nisi quod Lovel. 3. et Harl. insuper legant *jaculandoque statione*, et solus Lovel. 3. *inito deinde certamine.* Praeterea *hostes* Hearnii N. Mox *c^a flumen pertrahere* Ber. *circa flumen pertrahere* Flor. Voss. Lovel. 3. 4. Harl. Hav. et quaedam ex primis edd. V. supra hoc lib. ad c. 48, 6. *citra flumen protrahere* Lovel. 5. Sed, *per* et *pro* in compositis commutari, dictum est supra ad 9, 10, 7.

§. 5. *Ducibus peditum equitumque praeceptum, ut prehendere omnes juberent*] Cur in codice regio non emendastis *prandere*, pro *prehendere*? VALLA. Polybius [3, 71.] *πᾶσιν ἀριστοποιεῖσθαι παρήγγειλε.* SIG. *ducibus equitum peditum* Harl. *ducibus equitum peditumque* Lov. 4. et 5. V. supra hoc cap. §. 2. Mox *armatosque deinde*, addita copula, Lovel. 5. *armatos dein* Hearnii N. V. ad 3, 8, 6. Deinde *instratis equis*, sine copula, Hav. *instructisque equis*, Lovel. 3. et Rec. V. ad hujus lib. c. 27, 9. *instratique equis* Lovel. 5. *stratisque equis* Gaertn. Verum quum praecedat particula *deinde*, eaque per compendium *deiñ* scribi soleat, ultimam ejus syllabam elisisse primam hujus vocis puto.

§. 6. *Ferox ex parte virium*] Pall. tres *ferox ea parte virium.* Recte. Supra c. 53, 1. *Gaudio efferri; qua parte copiarum alter consul victus foret, ea se vicisse* et cap. eodem. *Ferociusque factum* (ingenium Sempronii) *ex prospero cum praedatoribus suis certamine crederet.* GEBH. *ex parte* operarum errore non alibi legitur, quam in prima Gruteri ed. quod sequens emendavit.

Postremo omnes copias ad destinatum jam ante consilio, a-

7 certaminis, eduxit. Erat forte brumae tempus et
nivalis dies in locis Alpibus Apenninoque interjectis,
propinquitate etiam fluminum ac paludium praege-
8 lidis. ad hoc raptim eductis hominibus atque equis,
non capto ante cibo, non ope ulla ad arcendum

vidus certaminis, eduxit] Vos *consilio* mutaſtis in *consilium*, quasi ad consilium, non ad locum consilio deſtinatum ierit; cum sic dicatur ſubſtantive *destinatum*, ut *propinquum*. quale fuit illud superius [c. 46, 3.] *Exque propinquo speculandas copias.* VALLA. Bene vetus ed. *ad destinatum locum jam ante consilio.* Nam vitiose Pall. tres *ad destinatum jam ante consilium.* Neque interim male Valla, qui absolute emendabat *ad destinatum jam ante consilio,* GEBH. Relegant omnes scripti *τὸ locum:* ut et Vallae codex, qui censet *ad destinatum* dici, ut ante *ex propinquo.* Forsan recte: sic *ad constitutum, ad condictum.* 38, [26, 7.] *Ab destinatum petentibus.* Vide tamen, an fuerit *ad destinatum jam ante consilio avidus certamen eduxit.* J. FR. GRON. In nullo etiam meorum codd. *τὸ locum* inveni, nisi in uno Ber. a m. 2. verum ibi transponitur *ad destinatum jam ante locum consilio.* a m. 1. idem cod. cum Hav. legebat *ad destinatum jam ante consilium.* Brancal. Latinii etiam *consilium*, pro *consilio*, praefert. Neque dictio *locum* in Hearnii Oxon. adparet. Nescio itaque, unde Doct. Arentzenius hauserit, *locum* interponere scriptos, ad Epitom. Aur. Vict. c. 47, 4. Ob haec vocem *locum* expunxi; quae etiam admitti nequit, quia Sempronius de loco pugnae nihil ſtatuere potuit, utpote artibus Hannibalis in eum protractus. Vide, num ad *τὸ destinatum* cum Cl. J. Alex. Roëllio ex seqq. intelligi poſſit *certamen.* Insuper *postremo omnes alias copias*, una voce auctior, Hearnii N.

§. 7. *Erat forte brumae tempus et nivalis dies*] Polybius [3, 72.] *ὄυσης δὲ τῆς ὥρας περὶ Χειμερινὰς τροπὰς καὶ τῆς ἡμέρας νιφετώδους καὶ ψυΧρᾶς.* SIG. Florus inquit 2, 6, 12. *Frigidum et nivalem nacti diem.*

Propinquitate etiam fluminum ac paludum praegelidis] Genitivus antiquus residet in Pall. pr. ac tert. *fluminum ac paludium.* GEBH. Ita et Flor. quod ex Oxon. cod. in Caes. laudatur 4. Gall. 38. Utrumque antiquis in usu fuiſſe, observat Voſſ. 4. Gramm. 14. Deinde *pergelidis* Ber. in quo linea capiti prioris literae adposita a m. 2. deletur; quum potius conveniſſet, ut literae secunda ac tertia expungerentur, atque ita *praegelidis* supereſſet. Id enim verum eſt, et in optimis aliisque omnibus codd. reſtat. Ita contra *praefervidus* supra eſt 9, 18, 5. Et alibi etiam saepe Livius compositis cum praepositione *prae* intensiva delectatur.

§. 8. *Ad hoc raptim eductis hominibus atque equis*] Ita edidit primus Gronovius, in pr. ed. notarum teſtatus, ita praeferre omnes veteres: cui ex meis adsentiuntur tantum non omnes codd. Antea vulgabatur *ad haec*, quod soli servant Lovel. 3. 4. Ber.

frigus adhibita, nihil caloris inerat: et quidquid aurae fluminis adpropinquabant, adflabat acrior frigoris vis. Ut vero refugientes Numidas insequentes 9
aquam ingressi sunt, (et erat pectoribus tenus aucta nocturno imbri) tum utique egressis rigere om-

Gaertn. et Hav. ex Oxon. Hearnii N. et D. V. ad c. 52, 10.

Et quidquid aurae fluminis adpropinquabat] Videtur et hoc obscure dictum, quamquam sensus utcunque percipitur. GLAR. Liber optimus *adpropinquabant*. Recte omnino: et est genus loquendi, quale 7, [32, 6.] *Quicquid ab urbe longius proferrent arma, magis magisque in imbelles gentes eos prodire*. J. FR. GRON. Similiter etiam Flor. Cant. Voss. et Lovel. 1. Supra 8, 39, 5. *Quidquid progrediebantur, magis magisque turbatos hostes cernebant*. ubi v. quae notantur.

§. 9. *Pectoribus tenus aucta nocturno imbri, tum utique egressis rigere*] ἕως τῶν μασῶν Polybius [3, 72.] SIG. *tum undique egressis* Hav. et Hearnii N. in margine. V. infra ad 40, 19, 7. (* 30, 36, 3.)

Vix armorum tenendorum potentia esset, et similitudine: et procedente jam die] Credo sic legendum *potentia essent, et lassitudine*, vel *et simul procedente*. VALLA. Pall. tres *potentia esset*. Nam hujus verbi multitudinis numerus hic a Valla invectus est. Sec. autem Pal. *potentia esset ex lassitudine: et procedente jam die*. GEBH. Ab ingenio Vallae lectio, cum prius haberetur *potentia esset, et similitudine procedente*. nec differunt Put. et melioris notae libri. Dederat et aliam conjecturam Laurentius: *potentia essent et lassitudine*. A quo parum discedunt Regius: *etsi lassitudine*: et Pal. unus: *ex lassitudine*. Itaque olim ipse conjeceram, ut schedis meis demonstrare possum: *simul lassitudine, et procedente*: quod postea se malle subinonuit Alb. Rubenius. Sed illa *lassitudo* hic tota correctorum est, non scripturae veteris. Polybius, quem Livius hic quoque vertit, [3, 72.] μόλις ἕως τῶν μασῶν οἱ πεζοὶ βαπτιζόμενοι διέβαινον· ἐξ ὧν ἐκακοπάθει τὸ στρατόπεδον ὑπό τε τοῦ ψύχους καὶ τῆς ἐνδείας, ὡς ἂν ἤδη τῆς ἡμέρας προβαινούσης. Quamvis famis meminit noster, tamen aliquid latet in τῷ *similitudine*, quod reddere voluit τὸ τῆς ἐνδείας, et explicandum videtur hoc modo: *simul jejuni*. Scriberem igitur: *tum utique egressis rigere omnibus corpora, ut vix armorum tenendorum potentia essent, simul jejuni, procedente jam die, fame etiam deficere*. Infra [cap. seq.] *Contra jejuna fessaque corpora Romanis et rigentia gelu torpebant*. 28, [15, 2.] *Et procedente jam die, vires etiam deficere Asdrubalis exercitum coeperant, oppressos matutino tumultu, coactosque, priusquam cibo corpora firmarent, raptim in aciem exire*. De proelio eodem Frontinus Strateg. 2, 5, 23. *Hos consul et adortus temere, et secutus, jejunum exercitum in maximo frigore transitu fluminis rigefecit*. Ita enim MS. non *rigere fecit*. Est autem elegans *rigefacere*, ut *adsuefacere*.

nibus corpora, ut vix armorum tenendorum potentia essent, et simul lassitudine procedente jam die, fame etiam deficere.

1 LV. Hannibalis interim miles, ignibus ante tentoria factis, oleoque per manipulos, ut mollirent artus, misso, et cibo per otium capto, ubi transgres-

J. FR. GRON. *potentia essent* recte in contextum admissum est: id enim servant Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. et Hearnii D. Deinde *et similitudinem deficere* reliquis omissis Lovel. 1. *et similitudine et procedente jam die* Florent. Cant. Voss. et Hearnii D. *et similitudine procedente jam die* ejusdem Hearnii L. 1. *et simul lassitudine et procedente jam die* Voss. in marg. et Lovel. 3. *et simul lassitudine procedente jam die* Ber. Hafn. et Hav. *et simul procedente jam die* Hearnii N. *simul procedente jam die* Gaertn. *et lassitudine et procedente jam die* Lovel 4. et Harl. *et procedente jam die* Lovel. 5. Gronov. in pr. ed. notarum aliam adhuc conjecturam proposuit; scribendum nempe, *tum utique egressis rigere omnibus corpora, ut vix armorum tenendorum potentes essent, simul jejuni, procedente jam die fame etiam deficere.* In ejus conjecturis id minus rectum videtur, quod voculae *et*, quae in plerisque, certe in optimis codd. post *potentia essent* exstat, nullam rationem habuerit; quasi nempe *rigere, et simul deficere* non satis bene diceretur. Id insuper probare nequeo, quod conjecturam suam, nullius codicis testimonio probatam, in contextum receperit. Ejus loco itaque restitui, quod in tribus codd. supra memoratis reperi. Si quis potius *et procedente jam die*, quod alii praeferunt, malit, per me licebit. Ego tamen alterum praestare puto, ut *procedente jam die* et ad lassitudinem et ad famem referatur. Non equidem lectionem illam veram esse contendere audeo; videtur tamen verisimilis esse, quae ferri possit, donec certiora aliunde appareant. Quamvis enim Polybius, quem Livius hic interpretatur, lassitudinis non meminerit; ea tamen aeque hic ferri potest, ac cap. seq. loco, quem ipse Gronov. laudavit: ubi *jejuna fessaque corpora Romanis et rigentia gelu* tribuuntur.

§. 1. *Oleoque per manipulos, ut mollirent artus, misso*] Duo vocabula *ut mollirent* absunt Pal. sec. At tert. *ut mollirentur artus.* GEBH. *oleoque, ut mollirent artus, per manipulos misso* Lovel. 4. et 5. Dein *transgressos flumen nunciatum est hostes* edebatur ante Gronov. qui, consentientibus Flor. et Cant. ordinem vocabulorum transposuit. Reliqui codd. stant a prioribus edd. nisi quod *transgressum flumen nunciatum est hostem* praeferat Gaertn. Praeterea *atque in aciem prodit*, pro *procedit*, Hav. quod ex interpretis glossa natum est. V. alia exempla supra ad 1, 41, 6. et 9, 27, 7. *in aciemque procedit* edd. antt.

§. 2. *Baleares locat ante signa, levem armaturam*] In Polybio [3, 72.] legitur cum conjunctione *ac levem armaturam*, ut

sos flumen hostes nunciatum est, alacer animis corporibusque arma capit, atque in aciem procedit. Baliares locat ante signa, levem armaturam, octo 2
ferme millia hominum; dein graviorem armis peditem, quod virium, quod roboris erat: in cornibus circumfudit decem millia equitum; et ab cornibus

non intelligamus Baleares dici levem armaturam, sed alios. Tum haec, quae sequuntur, verba *deinde graviorem armis peditem*, eodem authore ad *circumfundit* verbum referenda putamus, quorum viginti millia inter Hispanos atque Afros mixtis Gallis fuisse scribit. Nec sequentia obstant, quippe equites et elephanti in cornibus divisi fuere, eodem authore; si modo Perottus Graeca recte extulit. Haec ideo admonitione digna duximus, quod non est verisimile, tam negligenter Livium haec traduxisse. GLAR. Vet. lib. *levemque armaturam.* Sic 22, [4, 3.] *Baleares ceteramque levem armaturam post montes circumducit.* Et Polyb. [3, 72.] *τοὺς λογχοφόρους καὶ Βαλεαρεῖς, ὄντας εἰς ὀκτακισχιλίους.* SIG. Vulgatam lectionem, *Baleares locat ante signa, levem armaturam*, tuentur omnes libri, a nulloque, quos vidi, adjuvatur correctio Sigonii *levemque armaturam.* GEBH. Sigonio unus tantum meorum Hav. consentit. Utrum malis, res eodem redibit. Si *Baliares levemque armaturam*, eodem modo dictum erit, quo *Virginius et tribuni*, de quo v. ad 3, 25, 4. vel τὸ *que* hic accipi debet pro particula exegetica, quasi diceret, Baliares, qui erant levis armatura. V. ad 6, 16, 8. Baliares enim levis armaturae fuisse, postea hoc cap. indicatur. *Proelium a Baliaribus ortum est; quibus quum majore robore legiones obsisterent, deductae propere in cornua leves armaturae sunt.* Si *Baliares levem armaturam* erit adpositio, ut infra 28, 14, 20. *Eques levisque armatura, velites, circumductis alis in latera incurrebant.* V. ibi Gronov. In loco Livii, quem laudat Sigonius, non simpliciter est *Baliares levemque armaturam*, verum insuper *Baliares ceteramque levem armaturam*, ut eodem 22, 46, 1. *Baliaribus levique alia armatura praemissa transgressus flumen.* Neque etiam Livius Polybium secutus tanta religione verbis ejus inhaesisse censeri potest, ut, quum ille *λογχοφόρους καὶ Βαλεαρεῖς* dixerit, propterea etiam Livius dicere debuerit *Baliares levemque armaturam.* Ceterum *Baliares* hoc loco, et paullo post *Baleares* legit Flor. V. ad c. 21, 12. Mox *dein*, pro *deinde*, edidit Jac. Gronov. consentientibus Flor. et Cant. V. ad 3, 3, 6. Praeterea male Glareanus voces *graviorem armis peditem* ad verbum *circumfundit* refert, sed repetendum est ex praecedenti *locat*. Non enim graviorem armis peditem circumfudit Baliaribus, sed locat deinde, id est post Baliares. Et id volunt ipsa Polybii verba Graeca. Denique *circumfundit*, pro *circumfudit*, edidit Sigonius; cujus lectionem nullus recentiorum recepit. Et recte. Nnn alibi enim id mihi obvium fuit, quam in Lovel. 4. 5. et Hafn.

In utramque partem divisos

in utramque partem divisos elephantos ſtatuit.
3 Consul effusos sequentes equites, quum ab resiſtentibus subito Numidis incauti exciperentur, signo receptui dato, revocatos circumdedit peditibus.
4 Duodeviginti millia Romani erant, sociùm nominis

elephantos statuit] Pall. tres, et vetus ed. *diversos elefantos.* quod legitimum eſt. GEBH. Omnes *diversos.* Nec aliter Andreas, Ascens. Beccar. Tarv. Ven. Polybius tamen [3, 72.] *τὰ δὲ θηρία περίσας πρὸ τῶν κεράτων δι ἀμφοτέρων προεβάλετο.* Et facile haec duo confunduntur. J. FR. GRON. *diversos* Flor. Voſſ. Lov. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertner. Hav. et Hearnii L. 1. *divisos* ex editis primus exhibuit Aldus in erratis. Saepius autem haec vocabula confundi, supra dictum eſt ad 10, 33, 10.

§. 3. *Effusos sequentes equites, quum ab resistentibus subito Numidis*] *effusos sequens equites* Ber. et Hav. Mox *a resistentibus undique Numidis* Ber.

§. 4. *Duodeviginti millia Romanorum erant, sociûm nominisque Latini viginti*] Polybius [3, 72.] aït, sedecim millia peditum Romanorum, ex sociis vero Latini nominis ad viginti millia: id quod verisimilius eſt, quando legiones quaternum millium erant, ut ipse Livius superius scriptum reliquit, non ita longe ab hujus libri initio [c. 17.] Addit autem Polybius, perfectum numerum copiarum, ubi de summa rerum agebatur, conveniebantque simul duo consules, ex tot millibus conſtitiſſe. GLAR. Polybius [3, 72.] Romanorum 16. millia tradit. *τοὺς μὲν Ῥωμαίους εἰς μυρίους ἑξακισχιλίους, τοὺς δὲ συμμάχους εἰς δισμυρίους.* SIG. Put. Andreas, Tarvis. Saveter. *Romana.* Lege *Romani erant,* ut fecerunt Ascensius, Beccar. Veneti. J. FR. GRON. *sociûm nominisque Latini* sane alibi quoque. Caeterum hoc loco MSS. omnes *sociûm nominis Latini.* Quod satis eo confirmare auctor videtur, quod Flaminio, qui harum copiarum reliquias excepit anno insequenti, caeso captivos diſtinguat tantum in Romanos et qui Latini nominis eſſent, 22, 7, 5. Tanquam vel nulli alii fuerint, vel sub iis comprehendantur potius: nam fuiſſe alios Italici generis, apparet ex libri sequentis c. 13. l. 22, 37, 7. *Milite atque equite scire, nisi Romano Latinique nominis, non uti populum Romanum.* JAC. GRONOV. *Romana* etiam Flor. Lovel. 1. 3. Hav. et Ber. a m. 2. in quo tota vox a m. 1. omiſſa erat. Similiter quoque *Romana* Hearnii N. edd. Rom. anni 1472. Parm. Mediol. anni 1480. et aliae. *Romani* contra Mediol. anni 1505. *Romanorum* primi receperunt Mogunt. quod etiam supereſt in Lovel. 4. 5. et Gaertn. Hinc *erant* exsulat a Lovel. 4. Tum *sociorum nominis Latini* legunt Lovel. 3. 4. et Hearnii L. 1. *sociûm nominis Latini* Flor. Voſſ. Lovel. 1. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii N. omnesque edd. usque ad Paris. anni 1573. *sociorum nominisque Latini* Haverk. Utramque formulam *socii nominis Latini*, ac *socii et nomen Latinum* in usu eſſe, Sigonius infra monuit ad 39, 20, 7. quem etiam vide 1. de Antiq. jur. Ital. 2. librarios autem pro ar-

Latini viginti; auxilia praeterea Cenomanorum. ea
sola in fide manserat Gallica gens. his copiis con-
cursum est. Proelium a Baliaribus ortum est; qui- 5
bus quum majore robore legiones obsisterent, dedu-
ctae propere in cornua leves armaturae sunt. quae 6

bitrio modo copulam addidisse, modo detraxisse, infra videbimus ad 37, 2, 6. Ceterum *τὰ millia Romanorum erant, sociûm nominis Latini viginti* non adparent in Hearnii D. Ut autem tollatur difficultas, quam ex diverso numero Romanorum a Polybio et Livio edito injiciunt Sigonius et magis Glareanus, existimari posset, Polybium solos pedites numerasse, non enim simpliciter *τοὺς Ῥωμαίους*, sed *τοὺς πεζοὺς τοὺς Ῥωμαίους* memorat: Livium vero comprehendisse etiam equites, qui trecenti unicuique legioni additi erant. V. supra hoc lib. c. 17, 3. adeoque mille ducenti legionibus quatuor, et hinc numero rotundo dictum esse *duodeviginti millia*; pro *septemdecim millia et ducenti*. Verum ita similiter inter eos non convenire debuisset in numero sociorum, quem ille exclusis, hic additis equitibus edidisset; quum tamen ambo viginti millia eorum fuisse tradant. Videant itaque alii, qua ratione haec difficultas tollenda sit.

Auxilia praeter a Cenomanorum] Vos emendastis *praeter*, cum fuerit emendandum *praeterea*. VALLA. *praeter aciem Numanorum* Hafn. *auxilia praeterea Acenomanorum* Lovel. 3. *auxiliatorum praeter a Cenomanorum* Ber. *auxilia praeter Acenomanorum* Hav. *auxilia preacemanorum* Lovel. 4. *auxilia praeterea Nocemanorum*, transpositis syllabis, Lovel. 5. Reliqui, ut Valla emendavit. Cl. Hearnius notat, Cluverium 1. Ital. ant. 26, 250. *Cenomannorum* legisse. Sed ad verba ejus non adtendit. Loco enim laudato primo refellit sententiam eorum, qui apud Livium scribendum esse per *ae* contendunt *Caenomani*, apud Graecos enim vocari *Κενομανούς*. Addit deinde, nihil esse, quod quidam ex Plinii exemplaribus docent, geminato *nn* legendum esse ubique *Cenomanni*, utramque enim scriptionem rectam probamque esse. Verba ejus excerpsi supra ad 5, 35, 1. Mox *remanserat*, pro *manserat*, Lovel. 4. 5. et Harl. Male. Infra 28, 24, 2. *Non socii in fide, non exercitus in officio mansit.* 31, 2, 3. *Gratias agerent regi, quod in fide mansisset.* c. 7, 12. *Haec vos quietura, aut in fide mansura creditis?* 40, 35, 10. *Existimesne, Celtiberos perpetuo in fide mansuros?* 45, 31, 8. *Nec aliter eas mansuras in fide gentes.* V. ad auct. Epit. Liv. 78.

§. 5. *Proelium a Baliaribus ortum est*] Verba haec desunt in Lovel. 1. At *proelium ab equis ortum est* legunt Ber. et Hav. *ab equitibus ortum est* Hafn. Rec. et Hearnii N. *ab equitibus inceptum est* Lovel. 5. *inceptum est* etiam Lovel. 4. quod ex interpretatione natum puto. *ab Alpibus ortum est* Flor. Cant. et Voss. in cujus margine *a Balearibus* pro varia lectione visitur. *ab Alpinis ortum est* Lovel. 3. *ab aleuribus ortum est* Harl. Unus Gaertn. recte *a Baliaribus ortum est* servat.

res effecit, ut equitatus Romanus extemplo urgueretur: nam quum vix jam per se resisterent decem millibus equitum quatuor millia, et fessi plerisque integris, obruti sunt insuper velut nube jaculorum a
7 Baliaribus conjecta. ad hoc elephanti, eminentes ab extremis cornibus, (equis maxime non visu modo, sed odore insolito territis) fugam late faciebant.
8 Pedestris pugna par animis magis, quam viribus,

Deductae propere in cornua leves armaturae sunt] Quaenam inter *deducere* et *diducere* differentia fuerit, supra v. ad 5, 38, 1. Ex illis autem, quae ibi dicta sunt, sequi videtur, hic potius legendum *diductae*. Indicatur enim, milites levis armaturae in duas partes divisos hinc inde in utraque exercitus cornua se recepisse. Saepius haec verba inter se commutantur. Ita infra emendandum puto 44, 33, 3. *Vix diducta summa arena erat*, ubi nunc *deducta* legitur. Forte etiam similiter ex auctoritate optimi Sangerm. scribendum apud Colum. 8, 11. *Mares sine rixa diducuntur in sua quisque septa cum feminis.* ubi etiam edd. praeferunt *deducuntur*. V. Cel. Burm. ad Ovid 1. Am. 7, 48. 4. Met. 372. 8, 586. Cortium ad Sall. Jug. 25. ad Plinii 2, 19. et Oudendorp. ad Lucan. 3, 584. ad Front. praef. et ad 2, 3, 8. et 23. et ad Caes. 2. Bell. civ. 6. Adde quae notavi ad Silii 15, 187. Insuper *prope* Lovel. 1. 5. et Gaertner. V. ad 39, 31, 4.

§. 6. *Fessi Romani plerisque integris Poenis*] Voces *Romani* et *Poenis* absunt a vet. lib. et glossema sunt alicujus, qui verba illa, ut fit, interpretatus est. SIG. Edidi auctoritate trium MSS. Pall. *et fessis plerisque integris, obruti sunt insuper*, adsentiente quoque Sigonii libro: eum in vulgatis hactenus sit a liberalitate editorum *et fessi Romani plerisque integris Poenis* GEBH. Obsecuti Sigonio sumus, volentibus tamen omnibus vett. libb. et delevimus τὰ *Romani* et *Poenis*. Satis vel sic intelliguntur. J. FR. GRON. Neutrum etiam horum vocabulorum in ullo vel meo vel Hearnii superest: nisi quod ex meis solam vocem *Poenis* agnoscat Lovel. 3. Simile glossema etiam mox ejicitur ex contextu cap. seq. §. 8. Insuper alio ordine *fessi integris plerisque* Flor. Paullo ante *quae res efficit*, pro *effecit*, Flor. a m. 1. Ber. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Tum *jam vix per se resisterent* idem Flor.

Obruti sunt insuper velut nube jaculorum a Baliaribus conjecta] *velut nubes jaculorum* Ber. Hav. et Hearnii N. a m. 2. Tum *ab alaribus* Voss. et Har. *a Blaribus* Lovel. 1. *a Baleatoribus* Lovel. 4. et 5. *a Balatribus* Putean. *abalaribus* Flor. a m. 1. *a Baliatoribus* a m. 2. consentiente Gaertn.

§. 7. *Ad hoc elephanti eminentes*] *ad haec* Lovel. 3. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii D. et N. V. ad c. 52, 10.

§. 8. *Qua recentis Poenos paullo ante*] Vos emendastis *quam re-*

erat; quas recentes Poenus, paullo ante curatis corporibus, in proelium adtulerat: contra, jejuna fessaque corpora Romanis et rigentia gelu torpebant. restitissent tamen animis, si cum pedite solum foret pugnatum. Sed et Baliares, pulso equite, jacula- 9
bantur in latera, et elephanti jam in mediam peditum aciem sese tulerant: et Mago Numidaeque, simul latebras eorum inprovida praeterlata acies est,

centis, eum fuerit emendandum *quia recentis Poenus*, hoc est Hannibal: vel *quas recentis*, pro *recentes*, *Poenus*, id est milites Poeni. VALLA. Prisca editio obtemperavit Vallae, exhibens *quia*. Sed Pall. aliter; quorum pr. ac sec. *quos recentis*. GEBH. *quam recentis* Lovel. 1. Harl. et Flor. *quia recentes* Lovel. 3. *quam recens* Lovel. 4. *quas recens* Lov. 5. Ber. Hav. et Hearnii D. in margine. *quas recenter* Gaertn. *quas recentis* Voff.

Restitissent tamen animis, si cum pedite solum foret pugnatum] Pall. tert. habet, *si cum pedite solo foret pugnatum*. GEBH. Ita et Lovel. 5. et Rec. *sicut pedite solo* Gaertn. *si cum solo pedite solum* Ber. a m. 1. Insuper *restitissent tamen*, *si*, omissa voce, Hafn. *restitissent tum*, *si* Lovel. 3.

§. 9. *Simul latebras eorum inprovida praeterlata acies est*] *latebras* legendum, ut quidam restituere. Nota autem illud *simul*, pro statim ut, accipi, huic authori oppido quam familiare, ut Horatio, quod in superioribus quoque alicubi admonuimus. Caeterum hic *praeterlatam aciem* ait, quam versu sequenti *immotam aliquamdiu mansisse* dicit: quamquam cavillum hoc est, in hoc appositum, ut videat lector, quid sit eum judicio authores legere. GLAR. *simul latebris* Lovel. 3. et quaedam ex primis edd. Deinde *praelata acies est* legendum censet Gebhardus supra ad 2, 14, 7. quod non contemnendum videtur, partim quia *praelatus* hoc sensu apud Livium frequens est: v. ad 29, 32, 8. et contra *praeterlatus* apud eum numquam, quod sciam, obeurrit: partim quia *prae* et *praeter* in compositis alibi a librariis commutantur. V. (* ad 36, 42, 1.) Torrent. ad Suet. Caes. 37. Neque magis mirum est *praet'*, sive *praeter*, et *prae* commutari, quam *int'*, id est *inter*, et *in*; de quo videbimus ad 38, 57, 6. Non tamen *praeterlata* ut minus Latinum damnandum existimo. Eo enim Lucretium usum esse 4, 573. lexica observarunt. Tum *est* non adparet in Lovel. 1. 3. 4. et Voff. Praeterea paullo ante *sese intulerant*, pro *tulerant* Lovel. 5. quod, si plures ac meliores codd. conspirarent, admittendum censerem. Ita enim saepissime Livius loqui solitus est. V. ad 3, 5, 7. alterum vero nondum apud Livium notavi; quod tamen Cl. Duker. apud Ovidium obvium esse monuit 3. Am. 10, 37.

Omnia, qua tulerat se Dea, messis erat.

et ita *ferre se* pro ire saepissime poni. Deinde *et Magonis*

exorti ab tergo ingentem tumultum ac terrorem fecere.
10 Tamen in tot circumstantibus malis mansit aliquamdiu inmota acies, maxime praeter spem omnium adversus elephantos.
11 eos velites, ad id ipsum locati, verutis conjectis et avertere, et insecuti aversos sub caudis, qua maxime molli cute vulnera accipiunt, fodiebant.

Numidarumque Hearnii N. qui etiam *latebras nostra inprovida* legit.

§. 10. *Tamen in tot circumstantibus malis*] Praepositionem non agnoscit Lovel. 3. Mox *contra elephantos*, pro *adversus*, Lovel. 4. 5. V. ad Epit. Liv. 57.

§. 11. *Eos pedites, ad id ipsum locati, verutis conjectis et avertere*] Praeclare Put. *eos velites ad id.* Propria horum cum elephantis pugna. Polybius 1, [33.] de proelio M. Atilii Reguli et Xanthippi. *καὶ προυρώμενοι τὴν τῶν ἐλεφάντων ἔφοδον, προθέμενοι τοὺς γροσφομάχους.* Eodemque libro [c. 40.] *τινὰς μὲν τῶν εὐκινήτων πρὸ τοῦ τείχους καὶ τῆς τάφρου παρέβαλε, προστάξας, ἂν ἐγγίζῃ τὰ θηρία πρὸς αὐτοὺς χρῆσθαι τοῖς βέλεσιν ἀφθόνως.* quae et mox *πυκνοῖς τοῖς ὑσσοῖς καὶ τοῖς γρόσφοις* aït confixa. 28, [15, 5.] *Elephanti etiam tumultuoso genere pugnae equitum velitumque et levis armaturae consternati.* 30, [33, 14.] *Paucae tamen bestiarum, intrepidae in hostem actae, inter velitum ordines cum multis suis vulneribus ingentem stragem edebant: resilientes enim ad manipulos velites* etc. Vegetius 3, 24. *Praecipue tamen velites antiqui adversum elephantos ordinarunt.* Isidorus 9. Orig. 3. *Ab his velitibus elephanti quondam Annibalis retro acti* etc. J. FR. GRON. Oxon. et Cantabrig. *ad ipsum.* V. ad 5, 43, 4. Sic rursus 22, 4, 2. Flor. Voss. Gud. Cantabr. Oxon. *Velut ad ipsum de industria relicto spatio.* Vulgo *ad id ipsum.* Sic Cicero 2. Leg. 5. *Lege autem carens civitas, anne ob ipsum habenda nullo loco?* 2. de Divin. 58. *Contrahi animum Zeno et quasi labi putat, et concidere, et ipsum esse dormire.* JAC. GRON. *Velites*, haud dubie ex eodem cod. Put. etiam hic legit Salmasius c. 16. de Re milit. Roman. sed simul notat Livium, qui velites dixerit, antequam eorum nomen in militia Romana notum erat: nam ipsum 26, 4, 9. scribere, eos demum aliquot post annis in obsidione Capuae institutos. Poterat eamdem notam adponere iis, quae 24, 34, 5. ante inchoatam obsidionem Capuae leguntur: *sagittarii, funditoresque, et velites:* qui locus Lipsio quoque 3. de Milit. Rom. 1. consideratione egere visus est. Sed responderi potest, Livium his locis magis ad rem, quam ad verba, respexisse, et per prolepsin quandam nullis non scriptoribus usitatam *velites* pro *jaculatoribus* dixisse, eo quod, qui deinde proprie velites vocati sunt, itidem ut jaculatores, jaculis instructi pugnabant. Veruta Servium regem quartae classi dedisse auctor est Livius 1, 43, 6. Ipse tamen militibus Romanis ea raro tribuit. De iis agit Lipsius 4. Poliorc. 4. At 3. de Milit.

LVI. Trepidantesque prope jam in suos consternatos media acie in extremam, ad sinistrum cornu, adversus Gallos auxiliares agi jussit Hannibal. Extemplo haud dubiam fecere fugam. additus quoque novus terror Romanis, ut fusa auxilia sua viderunt. 1
Itaque, quum jam in orbem pugnarent, decem millia ferme hominum, quum alii evadere nequissent, 2

Rom. quo ex professo de armis agit, ea praeterit, ut et Schelius c. 14. ad Polybium, quod de telis legionum est. DUK. *ad ipsum locati* etiam Flor. Voss. Lov. 4. Gaertn. Harl. Ber. et Hearnii L. 1. D. et N. a m. 1. V. ad 26, 40, 9. Ita *ipsum* pro *me ipsum* habuimus supra in Praefat. §. 3. Insuper *verrucis* Flor. a m. 1. pro quo emendatur *verrutis*, quod etiam superest in Voss. Lov. 3. 5. et Gaertn. V. ad 2, 20, 9. Tum *conjectis avertere*, vocula *et* media neglecta, Gaertner. et Lov. 3. V. ad 2, 44, 3. *conjectis et advertere* Flor. a m. 1. V. ad 6, 23, 8. Mox *adversos* Voss. Harl. Ber. a m. 1. Hafn. et Gaertner. V. ad 2, 31, 6. Denique *maxume* Flor. V. ad 3, 17, 5.

§. 1. *Trepidantesque prope jam in suos consternatos*] Ita edidit Cl. Jac. Gronov. in contextum revocans priscarum edd. scripturam, quam insuper exhibent Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Ascensius antea anno 1513. ediderat *Trepidantes propeque jam in suos*, quod usque ad Jac. Gronov. editores retinuerunt, et Cl. Crevier. servavit ex vetustiorum, ut testatur, fide. At unus tantum meorum codd. Lov. 3. hunc ordinem dictionum probat. *Trepidantesque in suos prope jam consternatos* legunt Lov. 4. et 5.

Media acie in extremam, ad sinistrum cornu] Videtur excidisse praepositio *e media acie.* J. FR. GRON. *ad sinistrum cornum* Flor. Sed v. ad 3, 62, 8. Verum neque hic in animum inducere possum, ita Livium dedisse; sed potius puto, librarium errasse; et quidem errorem ex illo fonte promanasse, quem indicavi ad 6, 3, 8. Mox *Gallos auxiliatores* Ber. et Hav. At alibi ea voce Livium usum esse non memini. Neque etiam hujus aevi esse videtur. (* v. ad 37, 42, 3.)

Quoque additus novus terror Romanis] Vos mutatis *quoque* in *estque.* ego tantum locum muto, sic: *additus quoque terror.* VALLA. Vallae emendationem confirmat prisca ed. Sed Pall. pr. ac tert. *quoque additus novus terror R.* sec. vero *estque terror novus additus Rom.* GEBHARD. Malim *fecere fugam: additusque novus terror.* J. FR. GRON. *quoque auditus novus terror* Lov. 1. *quoque adductus novus terror* Ber. a m. 1. *quoque addictus* a m. 2. *additus novus terror* Lov. 3. *quoque novus terror additus* Flor. a m. 1. *novus quoque terror additus* a m. 2. quod idem etiam praefert Cant. *et novus quoque terror additus* Harl. Paullo ante *haud fecere fugam* Lovel. 1. *haud dubiam fecere pugnam* Ber. a m. 1. *haud dubium fugam facere* Lovel. 4. *haud dubium fecere fugam* Lovel. 5. Mox *viderant*, pro *viderunt*, Rec.

media Afrorum acie, quae Gallicis auxiliis firmata
3 erat, cum ingenti caede hoſtium perrupere. et, quum neque in caſtra reditus eſſet flumine interclusis, neque prae imbri satis decernere poſſent, qua suis opem ferrent, Placentiam recto itinere perrexere. Plu-

§. 2. *Itaque quum jam in orbem utrimque pugnurent*] A Pall. duobus abeſt τὸ *utrimque*. In tertio vero reperitur *utrique*. GEBHARD. Flor. Voſſ. Gud. duo Pall. ignorant *utrimque*. Et certe incommodum eſt: nam *utrimque* significat in partes duas: at *in orbem* in partem omnem: quemadmodum hos fuiſſe circumventos jam docuit Livius. J. FR. GRON. *Ita quum jam* Hearnii D. V. supra ad c. 53, 7. Illud *utrimque* deeſt etiam in omnibus meis ut et Hearnii codd.

Quum alias evadere nequivissent] Pal. pr. *cum alii* (sec. *aliis*) *evadere nequissent*. Tert. *cum alio evadere*. GEBH. Put. Voſſ. Pall. *quum alii ev. nequissent*. Andreas quoque et plerique veteres *alii*. Scribe *quum alia evadere nequissent*. Ut 43, [19, 3.] *Et transitus ea est in Labeatas*. 44, [43, 3.] *Alii alia in civitates suas dilapsi sunt*. Statim fortassis: *medium Afrorum aciem, qua Gallicis*. Polybius [3, 74.] *ἐκράτησαν τῶν Κελτῶν καὶ μέρους τινὸς τῶν Λιβύων. καὶ πολλοὺς ἀυτῶν ἀποκτείναντες, διέκοψαν τὴν τῶν Καρχηδονίων τάξιν*. Non conſtabat autem media acies tantum ex Afris et Gallis, sed et Hispani partem tenebant: quos significat immotos ſtetiſſe. Polybius [3, 72.] *τοὺς μὲν πεζοὺς ἐπὶ μίαν ἐυθεῖαν παρενέβαλε, περὶ δισμυρίους ὄντας τὸν ἀριθμόν, Ἴβηρας καὶ Κελτοὺς καὶ Λιβύας*. J. FR. GRON. *quum aliter evadere* Hav. et Hearnii N. in cujus margine emendatur *quum alii evadere*, quod idem Hearnius etiam invenit in L. 1. mihique obvium fuit in Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. primis. Moguntini deinde *alio*, Aldus in erratis *alia* reposuerunt: Aldi autem lectionem alii receperunt, usque dum Francofurtenses anno 1578. ei subſtituerent *alias*: quod ferri nequit. *alias* enim pro aliter apud Cic. et aequales scriptores haud facile obcurrit. V. Graevium ad Sueton. Tib. 71. Quod autem Charisius, 2. Inſtit. 275. ita locutum exiſtimet Terent. in Andr. 3, 2, 48.

Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias,

in eo fallitur. Nam, ut jam Donatus observavit, *quid alias* ibi ponitur pro cur alio tempore. Recte itaque Gronov. τὸ *alias* hic rejecit. Ipse vero non tantum conjecit, verum etiam in contextum recepit *alia*, quod foret alia via, alia parte. De eo v. viros doctos ad Flori 2, 12, 7. Mihi *alii*, quod in tot apud me ac Gronovium codicibus, iisque optimis, supereſt, revocandum videtur. Indicat enim, ex omni exercitu Romano decem tantum millia per mediam aciem erupisse, *quum alii* milites Romanorum simul cum his *evadere nequissent*. Poſtea vero §. 4. et 5. subjungit fortunam illorum *aliorum*, qui cum decem millibus his eva-

Plures deinde in omnes partes eruptiones factae: et, 4
qui flumen petiere, aut gurgitibus absumti sunt,
aut inter cunctationem ingrediendi ab hostibus ob-
pressi. qui passim per agros fuga sparsi erant, vesti- 5
gia cedentis sequentes agminis, Placentiam conten-
dere: aliis timor hostium audaciam ingrediendi flu-

dere nequierant. Nescio, quid viros doctos induxerit, ut τῷ *ulii* controversiam moverent. Deinde *evadere non possent* Hav. Reliqui omnes *evadere nequissent*. Quod recte Gronov. recepit. V. supra ad 5, 10, 10. Mox *per mediam Afrorum aciem* Hav. quod, si plures accederent codd. non spernendum putarem. Nunc levior medicina videtur, quam Gron. adhibuit legendo *mediam Afrorum aciem*: utrumque enim in usu est, *perrumpere aciem*, et *per aciem*. V. Cl. Duker. ad 7, 24, 7. *prorupere* habent Lov. 4. 5. Ber. et Gaertn. errore scribarum. V. ad 9, 43, 15.

§. 3. *Et, quum neque in castra reditus esset flumine interclusit*] Pal. tert. *in castra quoque reditus esset flumine inclusis*. GEBH.

Neque prae imbri satis discernere possent] Pall. tres cum principe ed. *decernere*. GEBH. Scripti et Andreas cumque secuti, ut vult ratio, *decernere*. Pone enim hic vel *judicare*, vel *separare*: statim apparebit, utrum commodius. J. FR. GRON. *cernere* Harl. *discernere* primum recepit Ascens. anno 1513. Omnes priores cum reliquis codd. meis et omnibus Hearnii *decernere*, quod recte Gronovius vindicavit. V. ad 7, 9, 7. *prae imbribus* habet Hearnii N. a m. 2.

Qua suis opem ferrent, Placentiam recto itinere pervenere] Deprehensa mihi solum haec lectio est in Pal. sec. ab aliena manu reposita, et in vetusta ed. nam reliqui MSS. sec. *suis ut opem ferrent*. tert. *suu vix opem ferrent*. GEBH. *quo suam opem ferrent* Lovel. 3. *quavis opem ferrent* Gaertn. et Lovel. 5. *sua vi opem ferrent* Lovel. 4. *suavis opem ferrent* Cant. Lovel. 1. et Flor. a m. 1. pro quo sec. emendavit *suis ut opem*, consentiente Harl. Tum *perrexerunt* Lovel. 3. *pertendere* Rec.

§. 4. *Aut gurgitibus absumti sunt, aut inter cunctationem ingrediendi*] Quatuor priora vocabula omittuntur in Lovel. 1. culpa librarii ob voculae *aut* repetitionem. V. ad 9, 11, 11. Deinde *inter civitatem ingrediendi* idem Lovel. 1. *inter cunctationem ingredi* Lovel. 3.

§. 5. *Vestigia cedentis sequentes agminis*] Vet. lib. *vestigia sequentes cedentis agminis*. SIG. Non tantum omnes Hearnii codd. vulgatum tuentur, sed et mei, nisi quod *sequentes* desit in Harl. *sequentis* legat Gaertn.

Aliis timor hostium audaciam ingrediendi flumen fecit] Pall. duo, et vetusta ed. *audaciam ingredi flumen*. GEBH. Ita et Lov. 1. 4. Hav. et edd. usque ad Ascens. anni 1513. Insuper *alius timor* Gaertn. *audaciam* vero perperam omittitur in Ber. Mox *in castra pervenerunt* primus rece-

6 men fecit, transgreſſique in caſtra pervenerunt. Imber nive mixtus, et intoleranda vis frigoris, et homines multos, et jumenta, et elephantos prope om-
7 nes, absumsit. Finis insequendi hoſtis Poenis flumen Trebia fuit: et ita torpentes gelu in caſtra
8 rediere, ut vix laetitiam victoriae sentirent. Itaque nocte insequenti, quum praesidium caſtrorum, et quod reliquum ex magna parte militum erat, ratibus Trebiam trajicerent, aut nihil sensere, obſtre-
9 pente pluvia; aut, quia jam moveri prae laſſitudine nequibant ac vulneribus, sentire sese dissimula-

pit Cl. Jac. Gronov. consentientibus omnibus meis, nisi quod *rediere* praeferat Lovel. 5. qui omnia sequentia usque ad verba §. 7. *ut vix laetitiam* omisit propter similitudinem τῶν *in castra pervenere* et *in castra rediere*. Antea hic edebatur *pervenere*.

§. 6. *Et elephantos prope omnes absumsit*] Polyb. [3, 74.] ὥστε τὰ μὲν θηρία διαφθαρῆναι, πλὴν ἑνός. *absumpsit* reposui ex vet. lib. cum ante *consumpsit* legeretur. SIG. *consumpsit* quidem vetuſta ed. at contra Pall. tres, et Sigonii liber, ut creberrime solet Livius. Sic in fine c. 58. *Elephanti quoque ex his, qui proelio ad Trebiam facto superfuerant, septem absumpti*. GEBHARD. Parum intereſt: sed Put. et omnes, ut Sigonianus, *absumpsit*. J. FR. GRON. *absumsit* etiam omnes mei, nisi quod *assumsit* praeferat Ber. *absumsit* etiam Hearnii Oxon. Paullo ante *imber ruinae mixtus* Hafn. Deinde *multos homines* Ber. τὸ *multos* non eſt in Harl.

§. 7. *Et ita torpentes gelu in castra rediere, ut vix laetitiam victoriae sentirent*] Pall. tres *in castris*. GEBH. Ita et Voſſ. Lov. 1. 3. Harl. Gaertn. et Hav. Praeterea *et* omittit Harl. Tum *victoriae laetitiam* Ber. *victoriam laetitiae* Hafn. Paullo ante *insequendi hostem*, pro *hostis*, Hearnii N.

§. 8. *Praesidium Romanorum castrorum*] Put. et Regius abjurant mediam vocem: et sine damno aut ambiguitate sensus omittitur. Nec τὸ *Romanorum* modo hic, sed nec mox τὸ *Poeni* agnoscit Florentinus. Et deleatur utraque vox, ut inserta ab interprete. Voſſ. quoque, Gud. Pal. sine τῷ *Poeni*. J. FR. GRON. Utramque igitur vocem ex contextu ejeci. Simile gloſſema etiam supra sublatum eſt cap. praec. §. 6. *praesidia Romanorum castrorum* legit Ber. *praesidium castrorum Romanorum* Lov. 1. Paullo ante *nocte insequente* Voſſ. Lov. 1. et Ber. V. ad 6, 21, 1.

Nihil censere Poeni, obstrepente pluvia] Erratum operarum. Legendum ex libris omnibus, ut caeco adparet, *sensere*. Nomen *Poeni* penitus ignorat Pal. tert.

runt: quietisque Poenis, tacito agmine ab Scipione consule exercitus Placentiam est perductus: inde Pado trajectus Cremonam, ne duorum exercituum hibernis una colonia premeretur.

LVII. Romam tantus terror ex hac clade perlatus est, ut jam ad urbem crederent infestis signis 1
hostem venturum; nec quidquam spei aut auxilii esse, quo portis moenibusque vim arcerent. *Uno* 2
consule ad Ticinum victo, altero ex Sicilia revocato, duobus consulibus, duobus consularibus exercitibus victis, quos alios duces, quas alias legiones esse,

Vetusta autem ed. *nihil sensere Poeni, obstrepescente pluvia.* GEBH. Vox *Poeni* exsulat etiam a Cant. Lovel. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. V. ad verba praec. *obstrepescente* omnes edd. quas vidi, Moguntina priores: sed nullus consentit codex. In praecedentibus *ex magna militum parte*, alio ordine, Ber. Hinc *trajecerunt*, pro *trajicerent*, Lovel. 4. et Hearnii D.

§. 9. *Quia jam moveri prae lassitudine nequibant ac vulneribus*] *quia moveri* Hav. *quia inde moveri* Ber. *quia inde admoveri* Voss. Harl. et Gaertn. *quia jam amori* Hafn. *quia jam admoveri* Lovel. 1. Hinc *nequibant prae lassitudine*, trajectis vocibus, Flor. *post lassitudinem nequibant* Hafn. Tum *aut vulneribus* Voss. Lovel. 4. Ber. Hav. et Hearnii N. in cujus margine tamen est *ac vulneribus*. V. ad 21, 53, 3. In sequentibus *dissimulaverunt* Voss. Ber. et Gaertn. *dissimularent* Hav.

Inde Pado trajectus Cremonam] Repraesentat sec. *Pado trajecto.* GEBH. In praecedentibus *traductus*, pro *perductus*, Hafn.

§. 1. *Ut jam ad urbem Romam crederent*] Quaedam veteres ed. *Romani.* Put. *Romanam.* Sed rectius ea vox deleatur. J. FR. GRON. Quod etiam placebat N. Heinsio ad Vell. Pat. 2, 111, 1. Ceterum *ad urbem Romanam* etiam Flor. Mox *nec quidquam spei aut auxilii esset* Lovel. 3.

Quo portis moenibusque vim arcerent] Pall. pr. et sec. *qua.* tert. *de qua portis moenibus vim arcerent* GEBH. *quam portis* Lov. 1. *qua portis* Flor. Cant. Lov. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm.

§. 2. *Uno consule ad Ticinum victo, altero*] Sic omnes libri. Exspectes tamen forsan, *Uno consule ad Ticinum, altero ex Sicilia revocato ad Trebiam cum duobus consularibus exercitibus victis.* Sed *arcessantur* Put. et Reg. non *arcesserentur.* J. FR. GRON. Voces *duobus consulibus* exsulant ab Hearnii N. a m. 2. prior tantum earum ab

3 *quae arcessantur?* Ita territis Sempronius consul advenit, ingenti periculo per effusos passim ad praedandum hostium equites (audacia magis, quam consilio aut spe fallendi resistendive, si non falleret)
4 transgressus. Id quod unum maxime in praesentia desiderabatur, comitiis consularibus habitis, in hiber-

Hearnii D. Deinde *victis exercitibus*, transpositis vocibus, Lovel. 1. Hinc *quae accersentur* Voss. et Gaertn. *quae accerseantur* Lovel. 3. *quae acerscantur* Ber. *quae arcessentur* Lovel. 1. *quae accersantur* Lovel. 4. *quae arcessuntur* Flor. et Cant. *quas accerserent* Rec.

§. 3. *Per effusos passim ad praedandum hostium equites*] *per fusos passim* Lovel. 1. *per effusos sibi passim* Hearnii N. a m. 1. Mox *resistendique* Hafn.

§. 4. *Id quod unum maxime in praesentia desiderabatur*] Forte *transgressus: et, quod unum.* J. FR. GRON. *id quidem unum quod maxime* Gaertner. Si scripti exhiberent, ut Gronovius conjecit, non displiceret. Verum iis invitis vulgatum mutari vix necesse puto. *id quod* inlustratur infra 23, 5, 9. Hinc *praesentia desiderabatur* sine praepositione Harl. in *praesentia desiderabat* Hav.

Creati consules C. Servilius et Cn. Flaminius] Sic plerique codices habent, pro eo quod non *C.* sed *Cn. Servilius* scribendum fuit, et *C. Flaminius*, non *Cn.* SABELL. Addendum *iterum* ad *C. Flaminius*, ut ipsemet Livius auctor est, non ita longe a fine hujus voluminis [c. 63, 4.] *Flaminio* (inquit) *favorem apud plebem, alterumque inde consulatum peperit.* Fuit autem consul ante hunc anno septimo. GLAR. V. supra ad 2, 16, 7. *Creati consules Sempronius et C. Servilius* est in Hearnii L. 1. *Cn. Sempronius et C. Fluminius* in Lov. 3. *Cn. Flaminius* in Lov. 4.

§. 5. *Equeque his inpeditiora erant Celtiberis Lusitanisque*] Vos emendatis *aequeque*, tantummodo adjecta diphthongo, cum sic fuerit emendandum *et quaeque.* VALLA. Verba de Celtiberis ac Lusitanis impeditioribus, quam Numidae essent, haud quaquam a me intelliguntur. Suspicor autem ea corrupta esse. GLAR. Glareanus Celtiberos et Lusitanos impeditiores, quam Numidas, fuisse intelligit: in quo vehementer, ut opinor, errat. Sensus enim est: Hyberna et Romanis inquieta erant, vagantibus passim Numidis equitibus, et eadem his equitibus erant impeditiora, quam Celtiberi Lusitanique in Hispania fuerant. Nam paulo ante dicebat Hannibal ad milites [c. 43, 8.] *Satis adhuc in vastis Lusitaniae Celtiberiaeque montibus pecora consectando nullum emolumentum tot laborum vidistis.* Causam deinde subdit, quod omnes undique clausi commeatus erant. In vet. lib. est, *aequeque his impeditiora erant.* ut sit sensus, et aeque hic hiberna erant impedita propter Lusitanos et Celtiberos vagantes. † „Glareanus hic nihil definit. „Sigonius autem non est ausus „in contextum hoc ponere, cum

na rediit. Creati consules Cn. Servilius et C. Flaminius. Ceterum ne hiberna quidem Romanis quieta 5
erant, vagantibus passim Numidis equitibus, et, qua his inpeditiora erant, Celtiberis Lusitanisque. Omnes igitur clausi undique commeatus erant, nisi quos Pado naves subveherent. Emporium prope 6

„dubitet.“ † SIG. Puto Livium dicere; quae infesta reddere, popularique non potuerint Numidae, quod impedita essent equiti et inaccessa, ea ipsa Celtiberos et Lusitanos, qui assueti erant aspera et montana percursare, pervagatos esse atque populatos. TURN. 27. Advers. 11. In Pal. tert. haec omnia, *et quae his impeditiora erant*, desiderantur. Reliqui duo MSS. *aequeque his impeditiora.* Vulgatae lectioni a Valla inculcatae adsentitur princeps editor Andreas. GEBH. Mirare, si lubet, doctissimos viros Glareanum et Sigonium. Turnebus sententiam vidit: quae ut apertior sit, lege *qua.* Aït enim, passim vagatos fuisse Numidas, et ubi loca erant impeditiora Numidis, qua vagari Numidae ob asperitatem locorum non possent, ea vagatos Celtiberos Lusitanosque. Causam habes libro sequenti de Hispanorum cohorte [c. 18, 3.] *ea adsuetior montibus, et ad concursandum inter saxa rupesque aptior ac levior, cum velocitate corporum, tum armorum habitu.* Plutarchus, quasi vertens Livium, [in Fabio Max. 178.] Ἕως παρ' Ἀννίβου τῶν ὀρειβατεῖν δεινῶν Ἰβήρων ἄνδρες ἐλαφροὶ καὶ ποδώκεις, πεμφθέντες, etc. De patria illorum 28, [1, 6.] *Impediebant et asperitates viarum et angustiae saltibus crebris, ut pleraque Hispaniae sunt, inclusae.* J. FR. GRON. *equeque his impeditiora* Voss. Lovel. 3. Harl. et Hearnii L. 1. *et quaeque his impeditiora* Florent. Cant. Gaertn. et Hav. *aeque his impeditiora* Hafn. et ed. Rom. anni 1472. *aeque ipsis impeditiora* Lovel. 4. *quaeque ipsis impeditiora* Lovel. 5. *et quae his impeditiora* reliquae edd. antt. *et, qua his impeditiora*, ut Gronovius conjicit, suos D. et N. praeferre testatur Hearnius. Ad optimorum codd. lectionem *et queque* propius accederet *atque, quae his inpeditiora erant.*

Nisi quos Pado naves subvehere temporium prope Placentiam fuit] Vos nihil aliud, quam dempsistis illud *t*, ut *emporium* tantum esset, non intelligentes, literam illam ad praecedentem pertinere dictionem: vel, quia figurae majusculae erat, fuisse apicem cum litera conjunctum, scriptumque reliquisse auctorem *subveherent.* VALLA. J. Fr. Gron. anno 1665. edidit *nisi quod Pado*, nulla mutationis ratione reddita. Puto igitur natum esse ex operarum aberratione. Plurimi enim, si non omnes, codd. legunt *nisi quos*, quod se quoque Hearnius in N. et D. et Crevier. in Put. et Victor. reperisse testantur. Deinde *subveheret* Flor. *subvehere* Harl. et Hav. *subvexere* Lovol. 3. Tum *Temporium* Lovel. 1. et 3. Paullo ante *Omnes igitur undique clausi* alio ordine legit Flor. Sigonius vero in prima Scholiorum editione *Omnes enim undique* legendum

Placentiam fuit, et opere magno munitum, et vali-
do firmatum praesidio. ejus castelli obpugnandi spe
cum equitibus ac levi armatura profectus Hanni-
bal, quum plurimum in celando incepto ad effe-
ctum spei habuisset, nocte adortus, non fefellit vi-
7 giles. Tantus repente clamor est sublatus, ut Pla-

suspicatur; quae conjectura demum in ed. quae post mortem ejus Venet. anno 1592. prodiit, omissa est.

§. 6. *Et opere magno munitum, et valido munitum praesidio*] *munitum*, quia iteratum est, mutastis in *firmatum*. ego muto in *militum*. VALLA. Vet. lib. *et opere magno munitum, et valido firmatum praesidio.* valde probo. Sic paulo post [22, 15, 11.] *ad firmandum praesidio saltum.* SIG. Vetus lectio custoditur in Pal. sec. nequiquam curiositate Vallae exacta, *et opere magno munitum, et valido firmatum praesidio.* quae restat quoque in Pal. pr. nisi quod *munitum* ibi bis scribatur pro *firmatum*: quam lectionem non inepte quoque probat Sigonius. 22, 49, 10. *Abi nuncio publice Patribus, urbem Romam muniant, ac, priusquam hostis victor adveniat, praesidiis firment.* GEBHARD. Non est illorum, quos Valla culpat, sed ipsius Livii, probatum Sigoniano, Puteanorum ante illorum tritavos natos scripto, Reg. Pal. et optimo ac vetustissimo cuique. Sic 1, 33, 4. *Namque et urbs tuta munitionibus, praesidioque firmata valido erat.* 22, [49, 10.] *Urbem Romanam muniant, ac, priusquam hostis victor adveniat, praesidiis firment.* 24, [21, 11.] *Praesidiis firmat horrea publica. locus saxo quadrato septus, atque arcis in modum emunitus.* 28, [6, 11.] *Parte alia ab terra egregie munitum praesidioque valido firmatum.* 31, [46, 6.] *Valida ea civitas et moenibus, et firmo erat praesidio.* 42, [54, 8.] *Itaque et firmiore id praesidio tutum equitum peditumque, ad hoc fossa triplici ac vallo munitum.* 44, [39, 3.] *Ideo quum munimentis ea sepsissent, praesidio quoque valido firmabant.* Toties et pluribus locis imitatur se Livius. Justinus lib. 18, [2.] *Firmatis sociorum civitatibus valido praesidio.* Valla inveniebat in libro suo: *et opere magno munitum, et valido munitum praesidio:* ut nos in Vossiano et Aldina. Corrigebat *munitum* posterius in *militum*, et reprehendebat eos, qui subdidissent *firmatum*. Nullo jure, uti diximus: sed majore peccato fecit Andreas *et opere valido et magno munitum praesidio:* quod obsequutae sunt vulgatae. Oblitus fuerat, quid esset *opere magno munitum*. Cato apud Festum. *quibus villae atque aedes aedificatae atque expolitae maximo opere.* Seneca epist. 55. *Speluncae sunt duae magni operis.* Noster 38, [4, 1.] *Magni operis oppugnatio visa est.* In contrarium 26, [42, 9.] *Quum tam parvi operis munitio esset.* Eodem libro [c. 46, 2.] *Nam neque opere ullo munitus erat, nec ulla armatorum statio opposita.* Et rursus 28, [20, 2.] *Partem neque opere ullo munitam et defensoribus vacuam.* J. FR. GRON.

centiae quoque audiretur. Itaque sub lucem cum
equitatu consul aderat, jussis quadrato agmine le-
gionibus sequi. Equeſtre proelium interim commis- 8
sum: in quo, quia saucius Hannibal pugna exces-
sit, pavore hoſtibus injecto, defensum egregie prae-
sidium eſt. Paucorum inde dierum quiete sumta, 9

Quod Valla in suo, et Gronovius in Voſſ. invenit, ego quoque reperi in Lovel. 1. et Gaertn. sed, pro poſteriori *munitum*, Lovel. 4. exhibet *murum cum*. Verum *et opere magno et valido munitum praesidio* Lovel. 3. et Rec. *et opere magno munitum et valido praesidio* Lovel. 5. Reliqui atque inter eos optimi Flor. et Cant. aliique *et opere magno munitum et valido firmatum praesidio*, quod multis Gronov. inluſtravit. Quaedam etiam notavit ad 32, 40, 10. et 36, 17, 4. De locutione *firmare praesidio* v. Cortium ad Sall. Jug. 23.

Ejus castelli obpugnandi spe] Facile quid oppugnatur; sed expugnatio speratur. Itaque leges *expugnandi*, si quid ratio in his valet, aut exemplum, quo 40, 31, 6 ibidem reſtituit ὁ πάνυ Gronovius. *Haud dubia spe castra eo die se expugnaturum*. et eodem lib. c. 33, 9. 47, 2. et 50, 6. JAC. PERIZ. Ita etiam Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii conjecit. Saepiſſime ita variant libri scripti. V. ad 4, 46, 5. c. 57, 7. 5, 4, 12. c. 28, 11. 7, 7, 2. c. 37, 12. 8, 13, 8. c. 29, 13. 9, 41, 16. 10, 37, 3. c. 45, 13. 21, 5, 2. c. 18, 1. c. 60, 7. 22, 52, 1. c. 55, 2. 24, 2, 2. c. 33, 8. 25, 6, 22. 26, 1, 2. Alia exempla v. ad 40, 33, 9. Mox *in celando inceptum*, pro *incepto*, Lovel. 3. et poſtea *adortus vigiles*, omiſſis duabus vocibus mediis, Harl.

§. 7. *Itaque sub lucem cum equitatu consul aderat*] De P. Scipione hoc intelligo. Nam Sempronius Romam ad habenda comitia profectus erat. Quanquam hoc mirum, cum ad Emporium hoc prope Placentiam occurrisset Hannibali, egregieque locum defendiſſet, cur non ad Vicumvias quoque adfuerit: an quia multitudo temere ibi egerit, ut verisimile eſt? an hiſtoria non omnibus vera credita, quippe non ab omnibus scripta, etiam a Polybio omiſſa, ut quae luculentum damnum Romanis rebus attulerit? Et sequentia quoque, usque ad res Hispaniae, ab aliis non sunt tradita. GLAR. *sub luce* Lovel. 3. et Harl. V. ad 2, 55, 1. Praeterea *cum equitibus* Ber.

§. 8. *Quia Hannibal saucius pugna excessit*] Pal. pr. *pugnae excessit*. GEBH. Ita et Voſſ. Lovel. 1. 4. 5. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Praeterea Cl. Jac. Gronovius mutato ordine dedit *saucius Hannibal*, consentientibus Flor. et Cant. Mox *pavore in hostibus injecto* Gaertn. *pavorem hostibus injecit* Voſſ. Lovel. 1. Ber. et Hafn.

§. 9. *Paucorum inde dierum quiete sumta, et vixdum satis percurato vulnere*] *Paucorum deinde dierum* Lovel. 4. V. ad 36, 24, 10. Τὸ *inde* non adparet in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. sed mox adscribitur *inde ad Vicumvias*. Tum *quiete assumta*

et vixdum satis percurato vulnere, ad Victumvias
10 ire pergit obpugnandas. Id emporium a Romanis Gallico bello fuerat munitum. inde locum frequentaverant adcolae mixti undique ex finitimis populis; et tum terror populationum eo plerosque ex agris
11 compulerat. Hujus generis multitudo, fama inpigre defensi ad Placentiam praesidii accensa, armis ad-
12 reptis obviam Hannibali procedit. Magis agmina, quam acies, in via concurrerunt; et, quum ex altera parte nihil, praeter inconditam turbam, esset, in altera et dux militi, et duci fidens miles, ad tri
13 ginta quinque millia hominum a paucis fusa. Postero die, deditione facta, praesidium intra moenia accepere; jussique arma tradere quum dicto paruis-

Lov. 4. et 5. Praeterea *procurato vulnere* Harl. et Hav. Male. *Percurare* hoc sensu inlustrat Gronov. ad Senec. Ep. 94. De similibus scribarum erroribus v. ad 9, 10, 7.

Ad Victumvias ire pergit obpugnandas] *ad Victumas* Lovel. 3. *ad Victünias* Hav. *ad Vinctunias* Ber. V. supra hac lib. ad c. 45, 3. Tò *ire* omittitur in Ber. *ad Victumvias oppugnandas ire pergit* Flor.

§ 10. *Et tum terror populationum eo plerosque ex agris compulerat*] Invenitur in Pal. tert. *ex agris pepulerat.* GEBH. *et cum terror populationum* Lov. 4. et Hav. *et cum terror populantium* Ber. *et tunc terror populationum* Gaertn. qui etiam *in eo*, addita praepositione, praefert. Hinc *compulerit* Lovel. 4. Paullo ante *frequentaverunt* Lovel. 4. et 5.

§. 12. *Magis agmine, quam acie, in via concurrerunt*] Pal. tert. *occurrerunt.* GEBH. Put. *agmina, quam acies.* Recte. Sic 25, [34, 9.] *Agmina magis, quam acies, pugnabant: superior tamen, ut in tumultuaria pugna, Romanus erat.* Etsi 29, [36, 4.] *Agminibus magis, quam acie, pugnatum est. Romani pulsi, et tumultu verius, quam pugna*, etc. J. FR. GRON. Consentit etiam Flor. *occurrerunt* in nullo meorum inveni. Id autem ex errore librarii natum puto. V. ad Livii 36, 24, 4. Verum *concurrē*, sive *concurrere*, est in Gaertner. *concurrunt* in Lovel. 4. 5. et Ber.

Et duci fidens miles, ad triginta quinque millia hominum a paucis fusa] Pal. tert. exhibet *ad XXXV. millia a paucis fusa.* GEBH. *hominum sunt a paucis fusa* Hearnii N. a m. 2. *duci miles fidens* Flor. Lovel. 4. Hav. et edd. vett. *miles duci fidens*

sent, signum repente victoribus datur, ut tamquam
vi captam urbem diriperent. neque ulla, quae in 14
tali re memorabilis scribentibus videri solet, prae-
termiſſa clades eſt: adeo omnis libidinis, crudelita-
tisque, et inhumanae superbiae editum in miseros
eſt exemplum. Hae fuere hibernae expeditiones
Hannibalis.

LVIII. Haud longis inde temporibus, dum into- 1
lerabilia frigora erant, quies militi data eſt: et ad 2
prima ac dubia signa veris profectus ex hibernis, in
Etruriam ducit, eam quoque gentem, sicut Gal-
los Liguresque, aut vi aut voluntate adjuncturus.
Transeuntem Apenninum adeo atrox adorta tem- 3
peſtas eſt, ut Alpium foeditatem prope superaverit.

Lov. 3. Paullo ante *dux militum*, pro *militi*, Hearnii N. in margine.

§. 13. *Postero die, deditione facta, proesidium intro moenia accepere: jussique orma tradere quum*] Pal. tert. exhibet *intra moenia occepere, arma trade re jussi.* GEBH. *accepere, arma trodere jussis* Rec. *accepere, jussi ormo tradere* Hav. Quatuor autem prima verba exsulant ab Hearnii D. Mox *quum edicto paruissent*, pro *dicto*, Ber. et Hafn. V. ad 9, 14, 2. Praeterea vocula *vi* deficit in Voſſ. Lovel. 1. et Gaertn. quae facillime elidi potuit ab ultima litera vocis proximae *tomquom* ob ductuum similitudinem. V. ad 10, 46, 11.

§. 14. *Praetermisso clodes est*] *clades praetermisso est* Ber. *praetermissa clodis est* Gaertn. quomodo et alibi hoc vocabulum casum rectum in Mſtis format. V. ad 4, 9, 10. 5, 51, 7. 10, 35, 3, e, 47, 6. et 22, 42, 9. Similia aliarum vocum exempla v. ad 4, 25, 3. Hic tamen uni illi cod. fidem abrogandam censeo. Mox in *miseros exemplum*, omiſſo medio verbo *est*, Hav. *in miseros exemplum est* legit Flor. Insuper *Haec fuere hibernae expeditiones* Lovel. 3. Ber. et Gaertn. Sed v. ad 2, 44, 12. *Hoe fuerunt* Hav. et editiones ante Aldum.

§. 1. *Houd longis inde temporibus*] Suspicor *Haud longi inde temporis.* J. FR. GRON. *Haud longe inde temporibus* eſt in Harl. et Rec. Gronovii conjecturam probat etiam Crevier. *temporibus* pro *temporis* eodem fere errore, quo *penotibus* pro *penatis*. V. ad 22, 8, 7.

§. 2. *Aut vi out voluntate odjuncturus*] *odjungiturus* praeferunt Flor. Voſſ. Lovel. 1. et Harl.

§. 3. *Tronseuntem Appenninum adeo atrox adorta tempestas est*]

Vento mixtus imber quum ferretur in ipsa ora, primo,
quia aut arma omittenda erant, aut contra enitentes
4 vortice intorti adfligebantur, conftitere: dein, quum
jam spiritum includeret, nec reciprocare animam
5 sineret, aversi a vento parumper consedere. Tum
vero ingenti sono coelum strepere, et inter horrendos fragores micare ignes. capti auribus et oculis

Vet. lib. *Transeuntem autem Appenninum.* SIG. Voculam *autem* Sigonio intrusam ejiciunt Pall. tres, quorum auctoritate delendam quoque censeo. GEBH. Particulam, Sigonii additamentum, omnibus bonis libris ignoratam, resecui. J. FR. GRON. Eamdem particulam ex meis solus exhibet Hav. solus ex Hearnii Mftis N. a m. 2. Optime itaque Gronovius expunxit. V. supra hoc lib. c. 40, 21. Ceterum *tempestas adorta est* omnes edd. usque ad Jac. Gronovium, qui ordinem mutavit. Ei adsentiuntur Flor. Cant. Voff. et Lovel. 1. *tempestas orta est* legunt Hafn. et Gaertn. Mox *feritatem prope superaverit*, pro *foeditatem*, primae edd. *Foeditas*, et *faedus* paffim de tempeftatibus usurpantur. 23, 34, 16. *Classis, foeda tempestate vexata, ad Baliares dejicitur.* 25, 7, 7. *Tempestates faedae fuere.* 29, 18, 5. *Classis pastera die foedissima tempestate lacerata, omnesque naves in litora nostra ejectae sunt.* 38, 2, 5. *Ibi unum diem foeda tempestate retentus.* 40, 2, 3. *Tempestas fastigia aliquot templarum a culminibus abrupta foede dissipavit.* Sed *foeditatem pene superaverit*, pro *prope*, Lovel. 4. et 5. Ita alibi variant scribae. V. ad 1, 14, 4. hoc lib. c. 61, 9. Epit. Liv. 24. et viros doctos ad Sueton. Ner. 51. *prope foeditatem superaverit* Flor.

Vento mixtus imber quum ferretur in ipsa ara etc.] Silius meus MS. quo nihil melius probiusque, [3, 520.]

— — — haurit hiatu
Nix resoluta viros, altaque a culmine praeceps
Umenti (vulgo *Viventes*) *turmas operit delapsa ruina.*
Interdum adverso glomeratas turbine Carus
In media ara nives fuscis agit harridus alis.
Aut rursum immani stridens avulsa pracella
Nudatis rapit arma viris, (vulgo *Audacis rapit arma viri*) *valvensque per orbem*
Cantorto ratat in nubes sublimia flatu.

MOD. *imber conferretur in ipsam oram* Hafn.

Contra enitentes vortice intarti adfligebantur, constitere] V. Gronov. 4. obs. 8. DUK. *cantra eminentes* Ber. Alibi haec verba a scribis commutari, abservat Cel. Burm. ad Suet. Calig. 15. *contra enitentes vertices intorti* Hav. *contra enitentes vertices cantarti* Ber. *contra eminentes vortices cantorti* Hafn. *contra enitentes vertice intarti* Flor. Vaff. Lovel. 3. 4. 5. Harl. et Gaertner. Tum *canfligebantur* Lovel. 3. et 4. Male. De verbo *adfligere* v. Lambin. ad Horatii 2. satyr. 2,

metu omnes torpere. Tandem, effuso imbre, quum 6
eo magis accensa vis venti esset, ipso illo, quo de-
prehensi erant, loco castra ponere necessarium vi-
sum est. Id vero laboris velut de integro initium 7
fuit. nam nec explicare quidquam, nec statuere
poterant: nec, quod statutum esset, manebat, om-
nia perscindente vento et rapiente. et mox aqua le- 8

79. et quae notavi ad Silii 1, 674. Deinde *consistere* Ber.

§. 4. *Deinde, quum jam spiritum intercluderet, nec reciprocare animam sineret*] Pall. codd. triga, et vetus ed. *dein, cum jam spiritum includeret.* Longe rectius. nam intercluso spiritu omnes periissent. GEBH. *dein* Cl. Jac. Gronovius in contextum Livii recepit. Et ita Flor. Cant. Voss. et Lovel. 1. V. ad 3, 3, 6. Deinde *spiritum includeret* etiam Flor. Lovel. 4. 5. Ber. Gaertner. Hav. et, ut Crevier. testatur, Put. Similiter etiam omnes edd. antt. usque ad Mogunt. unde *intercluderet* Aldus in erratis et reliqui recentiores adoptarunt. Alteram omnium MSS. lectionem esse, et Jovianum Pontanum, ea verba citantem in dialogo, qui inscribitur Actius, ita legisse, Gronovius infra monet ad 26, 5, 11. Eam itaque lectionem recepi ob tot codd. auctoritatem, non ob rationem a Gebhardo datam. Nam *intercludere spiritum* interdum quidem eo modo sumitur, ut inde mortem insecutam indicetur. Ita 40, 24, 7. *Injectis tapetibus in caput faucesque spiritum intercluserunt.* Sed non semper. Sane non infra eodem 40, 16, 1. *Dicenti haec lacrymae simul spiritum et vocem intercluserunt.* Solent autem *includere* et *intercludere* in Mstis commutari, ut exemplis Gronov. d. l. docuit. Eadem varietas etiam supra obcurrit 2, 2, 8. Deinde *receptare animam* Gaertn. invitis reliquis libris. Mox *a vento aversi* Ber. *aversi vento* Lov. 4.

§. 5. *Capti auribus et oculis metu omnes torpere*] Pall. pr. et tert. *captis auribus.* sed sec. *capti auribus et oculis omnes metu*, rescisso verbo *torpere.* GEBH. *captis auribus et oculis* Flor. Cant. Voss. Lovel. 3, 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. et Hearnii Oxonn. Tum *metu* deficit in Rec. *corpore*, pro *torpere*, legit Hav.

§. 7. *Nec, quod statutum esset, manebat, omnia perscindente vento et rapiente*] *nec, quod statuum esset.* GEBH. De errore hoc scribarum v. ad 23, 35, 12. Tum *proscindente vento* Lovel. 8. *persuadente vento* Hafn. Deinde *ac rapiente* Lovel. 4. *et repente* Gaertn. Paullo ante *Id vero laboris velut de integro initum fuit*, pro *initium*, Harl. qui et *neque explicare*, pro *nec.*

§. 8. *Aqua levata vento, quum super gelida montium cacumina concreta esset*] Scripsimus alibi, veteres existimasse, cornices crocitantes pluviam suo cantu vocare: et arcum eos credidisse suis cornibus aquam haurire. Videntur etiam censuisse, ventos grassantes impetu suo aquam e ter-

vata vento, quum super gelida montium juga concreta esset, tantum nivosae grandinis dejecit, ut, omnibus omissis, procumberent homines, tegmini-
9 bus suis magis obruti, quam tecti. tantaque vis frigoris insecuta est, ut, ex illa miserabili hominum jumentorumque strage quum se quisque adtollere ac levare vellet, diu nequiret, quia, torpentibus rigo-
10 re nervis, vix flectere artus poterant. deinde, ut tandem agitando sese movere ac recepere animos, et

ra et fluminibus sursum in nubes tollere et levare: qua ex opinione scriptum est hoc a Livio. TURNEB. 27. Advers. 11. Put. et Reg. *gelida montium juga.* cujus alterum haud dubie interpretamentum. J. FR. GRON. Similiter etiam Flor. et Cant. Praeterea *aqua levato vento* Lov. 1. 3. 4. Hafn. Rec. Gaertn. et Hav. cum multis edd. vett. Deinde *conjecta esset* Hearnii N. in margine. in cujus D. vox *concreta* omittitur, et pro *esset* legitur *essent*; quod posterius etiam praeferunt Lovel. 1. 4. Harl. Ber. et Hearnii L. 1.

§. 9. *Tantaque vis frigoris insecuta est*] *tanta vis frigoris* Lovel. 4. et 5. *tantaque frigoris vis* Lovel. 3. Hinc *secuta est* Ber. Sed passim *insequi* pro *sequi* usurpatur. Infra 28, 22, 14. *Vetus miles caede primorum insequentes subpressit.* Et ita passim *insequens annus* est sequens. *est insecuta* Gaertn.

Se quisque adtollere ac levare vellet] Put. *extollere* J. FR. GRON.

Torpentibus rigore nervis vix flectere artus poterant] *torrentibus rigore* Flor. et Voss. Similitudo literarum *r* et *p* librarios in errorem conjecit. V. ad 23, 1, 6. *rigentibus rigore* Gaertn. *torpentibus frigore* Lovel. 4. Hafn. et Rec. Eodem modo *rigere* et *frigere* in Mstis commutantur. V. Cortium ad Plinii 5, 20, 4. et viros doctos ad Sueton. Aug. 66. Et ita Mstum Sangerm. legit apud Colum. 9, 6. *Nec hieme frigent, nec cundent aestate*; ubi vulgo editur *rigent.* Hic autem nihil mutandum, quia mox praecessit *tantaque vis frigoris.* Tum *nervis suis flectere* Flor. a m. 1. pro quo manus 2. in margine emendavit *nervis vix flectere.* Utraque lectione simul juncta *nervis suis vix flectere* legit Cant.

§. 10. *Ut tandem agitando sese movere ac recipere unimos*] Vos (quasi mendosa scriptura sit) mutastis *recipere* in *recepere*, opinantes esse praeteriti temporis *movere*, cum sit infinitum, aut referendum ad illud *coeptus est*, ut sit, *sese movere ac recipere animos coeptum est*, aut accipiendum pro *movebant.* Ite (*l. *Ite nunc*) et me reprehendite, tanquam nescientem tali infinitivo uti, qui vos hoc ipsum doceo. Taceo mille in locis vestrum in orthographia errorem. VALLA. Genuina lectio mihi deprehensa est in Pal. pr. et editionum prima, quam et judicio Vallae

raris locis ignis fieri est coeptus, ad alienam opem quisque inops tendere. Biduum eo loco, velut ob- 11
sessi, mansere. multi homines, multa jumenta, elephanti quoque ex his, qui proelio ad Trebiam facto superfuerant, septem absumti.

LIX. Degressus Apennino retro ad Placentiam 1
castra movit, et ad decem millia progressus consedit. postero die duodecim millia peditum, quinque equitum adversus hostem ducit. Nec Sempronius 2

adprobatam, post modo inspectis ipsius emendationibus, vidi: *ut tandem agitando sese movere ac recipere animos.* elegantissime, ut in superioribus prolixe admonui. GEBH. *agitando sese movere ac recipere animos* Flor. Lovel. 1. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. vett. neque aliter Lovel. 4. et 5. nisi quod *se* pro *sese* praeferant. *recepere* primum obvium fuit in Mediol. ed. anni 1505. hinc in Ascensianis anni 1513. et 1516. Mogunt. apud Aldum in erratis, et postea in reliquis omnibus. *ut tandem agitando sese movere coepere animos* solus legit Lovel. 3.

Raris locis ignis fieri est coeptus) *fieri ignis est coeptus* Lovel. 5. *ignis fieri coeptus est* Lov. 4. Mox *inops quisque tendere* Ber. *quisque tendere inops* Lovel. 4. *ad alienam opem quisque tendere inops suae* Lov. 5.

§. 11. *Elephanti quoque ex his, qui proelio ad Trebiam facto superfuerant*) Polybius 3, 74. auctor est, elephantos omnes, uno excepto, proelio ad Trebiam absumtos, et c. 79. eo deinde Annibalem, ex hibernis in Etruriam proficiscentem, per paludes vectum fuisse. De itineribus Annibalis post pugnam ad Trebiam quoque non eadem scribunt Livius c. 58. et seqq. hujus libri, et 22, 1. et 2. Polybius 3, 77. et seqq. et Cornelius Nepos in Annib. 4. quae apud illos legi, et conferri inter se possunt. DUK. *superfuerunt* Hav. Paullo ante *multi milites*, pro *homines*, Lovel. 5.

§. 1. *Degressus Apennino*) *Digressus* Flor. Voss. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. cum omnibus edd. usque ad Gronov. qui anno 1665. *Degressus* recte vulgavit. V. ad 4, 17, 11.

Ad decem millia progressus consedit. postero die duodecim millia peditum) *ad quinque millia progressus Hannibal consedit* Hav. Mox *quinque millia equitum* Gaertn. et Hav. Male. V. ad 31, 34, 7. Tum *adversum hostem* Lovel. 4. et 5. V. ad Epit. Liv. 47. Ceterum verba *postero die duodecim* etc. *bina castra fuere* omittuntur in Hearnii L. 1. ob neglegentiam librarii. cui errandi caussa fuit vocum *postero die* repetitio. V. ad 9, 11, 11.

§. 2. *Detrectavit certamen*) *detractavit* Lovel. 1. 5. et Ber. V. ad 34, 15, 9. Paullo ante *jam eo redierat a Romae* Gartn. unde

consul (jam enim redierat ab Roma) detrectavit certamen: atque eo die tria millia passuum inter bi-
3 na castra fuere. Postero die ingentibus animis, vario eventu, pugnatum est. primo concursu adeo res Romana superior fuit, ut non acie vincerent solum, sed pulsos hostes in castra persequerentur; mox ca-
4 stra quoque obpugnarent. Hannibal, paucis propugnatoribus in vallo portisque positis, ceteros confertos in media castra recepit, intentosque signum ad

conjici poterat *jam tum redierat.* Voculae enim *cum* et *tum* passim commutantur. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. Quum tamen omnes reliqui *τὸ enim* servent, potius arbitror *eñ*, id est *enim*, et *cū*, id est *cum*, ob literarum similitudinem commutari. *redierat Roma* Ber. et Hav.

§. 3. *Sed perculsos hostes in castra persequerentur, mox castra quoque obpugnarent*] Vet. lib. *pulsos hostes.* SIG. Nihil immutat prisca ed. At Pall. tres *pulsos hostes.* GEBH. Sigonius *pulsos*, et confirmant nostri. Voss. *sed solos hostes*, cujus in margine *fusos.* J.FR. GRON. *pulsos* etiam omnes mei, praeter Voss. cujus lectionem Gronovius recensuit, et Gaertn. qui *post hostes* praefert. *et pulsos hostes* habet Lovel. 5. Tum *prosequerentur* Lovel. 3. V. ad Epit. Liv. 99. Hinc *moxque castra obpugnarent* Ber. *mox castra obpugnarent* Gaertn. Paullo ante *ingentibus animis varioque eventu*, addita copula, Ber. qui idem omittit *τὸ fuit.*

§. 4. *Confertos in media castra recepit*] *confectos in media castra* Hav. qualem varietatem habuimus supra 6, 13, 4. (* 34, 46, 9.) *in media valle* edd. antt. Tum *recipit* Lovel. 5. quod verbum deest in Hafn.

§. 5. *Postquam nulla spes erat potiundi castris*] *spes erat potiundis castris* Ber. quod dictum foret ad exemplum eorum, de quibus egi ad 3, 46, 2. At, reliquis pro vulgato stantibus, verius arbitror, librarium ita per errorem scripsisse, et quidem errorem ex eo fonte profluxisse, quem indicavi supra ad 6, 3, 8. *To erat* deest in Voss. quae eadem vox supra hoc §. omittitur in Harl. Verum ibi alio ordine *nona ferme hora diei erat* legit Lovel. 3. *nona diei ferme hora erat* Lovel. 4. *nona ferme diei erat hora* Gaertn.

§. 6. *Laxatamque pugnam et recesssam a castris vidit*] Velim legi *et ire cessim a castris.* LIPS. 1. Epist. Quaest. 9. Interpolandum amicus noster Lipsius putabat, faciendumque ex eo *ire cessim.* Neque nescio ego, ita dictum a Justino meo [2, 12.] *Aut si hoc parum tutum existat, vos commisso proelio ite cessim, inhibete remos, et a bello discedite.* Sed cum vulgata lectio non incommoda tamen sit, et in eam consentiant omnes cum veteres, tum novi libri, nihil muto. MOD. Lipsius *ire cessim.* quod non ne-

erumpendum spectare jubet. Jam nona ferme diei 5
hora erat, quum Romanus, nequidquam fatigato milite, poſtquam nulla spes erat potiundi caſtris, signum receptui dedit. Quod ubi Hannibal accepit, 6
laxatamque pugnam et receſſum a caſtris vidit, extemplo equitibus dextra laevaque emiſſis in hoſtem, ipse cum peditum robore medius caſtris erupit. pu- 7
gna raro ulla magis saeva, et cum utriusque partis pernicie clarior fuiſſet, si extendi eam dies in lon-

ceſſarium exiſtimat Modius, neque in ullo vidi codd. MSS. aut excusorum. GEBH. Sic [*et recessum a castris*] omnes: et non neceſſe eſt cum Lipsio *ire cessim a castris*. J. FR. GRON. *recessum a castris* tuentur etiam omnes mei. Insuper *lassatamque pugnam* Lovel. 4. et Hav. V. ad 10, 5, 6. Vox *pugnam* non adparet in Lovel. 1.

Ipse cum peditum robore de his castris erupit] Quid eſt *de his castris*? Nihil juvant libri. Audacter tamen legendum adfirmo, *ipse mediis castris*. Nam ita Livius rem narrat superius, *Annibal, paucis propugnatoribus in vallo portisque positis, ceteros confertos in media castra recepit*. LIPS. 1. Ep. Quaeſt. 20. Lipsii conjecturae eo lubentius accedo, quod in veteri Moguntina editione reperio *ipse de iis castris*. quae scriptura ab emendatione propius abeſt. MOD. *de his castris erupit* etsi habeant omnes scripti, nisi quod quidam *iis*, tamen certum eſt, corruptum eſſe pro *mediis castris*, ut vidit Lipsius. Nam et Put. *Diis*. Malim tamen *medius*, ut referatur ad dextra laevaque emiſſos pariter caſtris equites, quorum ipse cum peditibus erat medius. J. FR. GRON. *de his castris* etiam omnes mei, nisi quod voces *de his* desint in Lovel. 5. Praeterea *robore peditum* Lovel. 4. 5. et Ber. quorum poſterior paullo ante etiam habebat *laeva dextraque*.

§. 7. *Pugna raro ulla magis ea et cum utriusque partis pernicie clarior fuisset*] Vos toliitis *ea*. ego muto in *saeva*. Opinor enim *s*, quae ultima eſt in *magis*, feciſſe, ut sequens *s* excideret, sicut factum eſt in illo superiore [c. 36, 1.] *rectis ac si istud*, pro *rectis saxis*. VALLA. Pall. pr. ac tert. scriptura congruit cum illa, quam ante bina secula profligavit Valla: itaque non neceſſum eſt eam revocare. Sed sec. *pugna raro magis ulla cum utriusque partis pernicie clarior fuisset*. Turbavit correctores, quod τὸ *magis* cum τῷ *clarior* comparatum hic Livio eſſet. Aſt adnotavi talem quoque junctionem 5, 16, 2. *Nec intra muros magis quietiora negotia esse*. Ita Plautus dixit Aulul. 3, 2, 8.

Ita fustibus sum mollior miser magis, quam ullus cinaedus.

et Menaechm. Prol. v. 55.

Magis majores nugas egerit.

Sic infra 23, 10, 13. audacter sua-

8 gum spatium siviffet. Nox accensum ingentibus animis proelium diremit. itaque acrior concursus fuit, quam caedes; et, sicut aequata ferme pugna erat, ita clade pari disceffum eft. ab neutra parte sexcentis plus peditibus, et dimidium ejus equitum cecidit.
9 Sed major Romanis, quam pro numero, jactura fuit: quia equeftris ordinis aliquot, et tribuni militum quinque, et praefecti sociorum tres, sunt interfecti. Secun-

su Pall. trium, et vett. edd. reposui, *Nusquam magis malle, quam in regno ejus, vivere.* et 26, 49, 8. *Venisse enim in populi Romani potestatem, qui magis beneficio, quam metu, obligare homines malit.* GEBH. Laurentii Vallae commentum, [*pugna raro ulla magis saeva*] et Mediolani primo receptum. Nam Andreas *pugna raro magis ulla ea, et cum utriusque.* Quicum consentiunt duo Pall. Tertius et Voff. *raro magis ulla cum utriusque.* Gud. *raro magis ulla ea cum.* Sed Florent. *raro magis ulla ea utriusque.* Unde certum habeo, scribendum: *pugna raro magis dubia et utriusque partis pernicie clarior fuisset.* J. FR. GRON. *raro magis ulla ea cum utriusque* Lovel. 3. 4. Harl. Ber. et Hav. *raro magis ulla ea de caussa utriusque* Gaertn. *raro magis ulla, et ea cum utriusque* Lovel. 5. *raro magis ulla ea utriusque* Cant.

Si extendi ea dies in longum spatium quivisset] Mutaftis *quivisset*, in *sivisset*, quia quidam codices habent *si extendi eam.* Si vero scribendum eft *ea dies*, ut eft apud codices alios, nihil ifta mutatione opus eft. VALLA. Tolerabilius Valla *ea dies.* Sed quia omnes boni libri *si extendi eam dies*, non ceffavi tò *quivisset* mutare in *sivisset*, quod et veteres nonnulli habent, et voluerant illi, quos Valla inceffit, memor etiam id verbum saepe vitiatum in Livio. Put. *spatium uisset.* Forte *sisset.* J. FR. GRON. *si extendi ea dies etc. quivisset* Lovel. 3. 5. Ber. Hafn. Hec. Hav. et Hearnii N. cum edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *extendi illa dies* etc. *quivisset* Gaertn. *si extendi eam dies* etc. *quivisset* Flor. Cant. Voff. Lov. 1. 4. Harl. et Hearnii N. quorum ultimus in margine habet *eam diem.* Nihil propius video, quam ut cum Gronovio legamus *si extendi eam dies in longum spatium sivisset*, vel *sisset.* Similes enim contractiones apud Livium frequentiffimae sunt. V. ad 3, 18, 6. *si extendi a die* etc. *quivisset* peffime ediderunt Mediol. anno 1480. et poftea omnes reliqui usque ad Gronov.

§. 8. *Ita clade discessum est*] Vet. lib. *ita pari clade discessum est.* SIG. Vocem *pari* in nulla ed. deeffe vidi, quam in ipsius Sigonii. Reliquae priores omnes habent *clade pari:* quo ordine conftanter Mfti etiam legunt. Paullo ante *acrior fuit concursus* Flor.

Ab utraque parte sexcentis

Secundum eam pugnam Hannibal in Ligures, Sempronius Lucam concessit. Venienti in Ligures Hannibali per insidias intercepti duo quaestores Romani, C. Fulvius et L. Lucretius, cum duobus tribunis militum, et quinque equestris ordinis senatorum ferme liberis, quo magis ratam fore cum his pacem societatemque crederet, traduntur. 10

LX. Dum haec in Italia geruntur, Cn. Cornelius 1
Scipio, in Hispaniam cum classe et exercitu missus,

plus peditibus] Omnes scripti *ab neutra porte*. J. FR. GRON. Non dissentiunt vel mei, vel Hearnii Oxon.

§. 9. *Tres sunt interfecti*] Medium verbum a librario ortum habet. Supervacuum profecto est et radit aures. GRUT. Omnes tamen codd. uno ore defendunt. Nimium in fingendis glossis fuisse Gruterum, saepe dictum est. V. infra ad 23, 34, 15. Paullo ante *quom numero*, omissa praepositione, Harl. Supra 7, 8, 1. *Multiplex quom pro numero damnum est*. 9, 27, 13. *Mojus, quam pro numero, auxilium advenerat*. hoc lib. c. 29, 2. *Proelium otrocius, quam pro numero pugnontium, editur*. 33, 18, 13. *Majus aliquonto proelium, quam pro numero edidere pugnontium*. Et saepe alibi. Deinde *jacturo erat*, pro *fuit*, Lovel. 5. Hinc voces *ordinis oliquot* desunt in Lovel. 3. Tandem *et ex tribunis militum* legit Hav.

§. 10. *Quinque equestris ordinis senotorum ferme liberis*] Vox *equestris* non adparet in Lovel. 4. Paullo ante *Lucaniom*, pro *Lucam*, Ber. Deinde *Veniente in Ligures Honnibole* Flor. a m. 2. sed tamen antiqua.

Quo magis ratam fore cum his pacem societotemque crederet, troduntur] Sensus est, Venienti in Ligures Annibali quaestores tribunique Romani intercepti a Liguribus traduntur, quo ipse ratam magis societatem cum Liguribus crederet contra Romanos, quos tanta injuria affecissent. SIG. *ratom cum his fore* Lovel. 3. Deinde *crederent* Flor. Voss. Lovel. 1. Harl. Ber. et Rec. quomodo dedisse videntur, quod etiam numero plurium sequatur *troduntur*. V. ad 6, 3, 8.

§. 1. *Cn. Scipio in Hispaniam cum closse et exercitu missus*] Put. *Cn. Cornelius Scipio*. J. FR. GRON. Ita et Flor. Cant. et Lovel. 1. ac 5. Deinde *cum closse missus* Voss. *cum exercitu et closse missus* Lovel. 3.

§. 2. *Emporiis odpulisset classe*] Alii *classem* in accusandi casu emendarunt. Caeterum Livius *Emporios* foeminino genere usurpat, ut l. 28. in oratione Fabii adversus Scipionem [c. 42, 3.] et 34, [9, 1.] urbem eam describit, postquam Cato in Hispanias venit. Quare paullo post hic legendum [c. 61, 4.] *Emporios cum classe redit*. non *Emporio*. etiamsi Graeci Ἐμπόρειον dicant, nominatim Strabo in tertio [p. 159. et 160.] GLAR. *Emporium*

2 quum, ab oſtio Rhodani profectus, Pyrenaeosque montes circumvectus, Emporiis adpuliſſet claſſem,
3 exposito ibi exercitu, orsus a Lacetanis, omnem oram usque ad Iberum flumen, partim renovandis societatibus, partim novis inſtituendis, Romanae
4 ditionis fecit. Inde conciliata clementiae fama, non ad maritimos modo populos, sed, in mediterraneis

vocat Polybius [3, 76.] *πρός τοὺς κατά τὸ καλούμενον Ἐμπορεῖον τόπους*. Item Strabo l. 3. SIG. *Ἐμπόριον* numero singulari vocat Steph. Byz. ea voce. Inter eos, qui *Emporiae* numero multitudinis extulerunt, numerat Marca in Marc. Hisp. 2, 18. Polybium, Livium, Melam, Plinium, et Silium Italicum. De reliquis convenit, praeterquam de Polybio. Nisi enim loci Polybiani interpretatio Graeca eum deceperit, ubi Polybius *Emporiae* numero plurali usurparit, nondum inveni. Ejus loco producere potuiſſet Ptolemaeum 2. Geogr. 6. Ceterum *Temporis*, pro *Emporiis*, legunt Flor. Voſſ. Cant. et Lov. 1. *Temporiis* Lovel. 3. *Emporis* Harl. *Emporio* Hav. *appulisset classem* autem omnes codd. et pleraeque edd. pro quo *classe* inveni in Mediol. anni 1480. et quibusdam aliis. De ea locutione supra v. ad 8, 3, 6. Hic tamen *classem* verius eſſe, codd. consensus evincit. Paullo ante *Pyrenaeos montes circumvectus*, omiſſo *τῷ que*, Lovel. 4. et 5.

§. 3. *Orsus a Laeetanis usque ad Iberum flumen*] Vet. lib. *orsus a Lacetanis omnem oram usque ad Iberum flumen*, etc. SIG. Delendae sunt iſtae voculae *omnem oram* auctoritate Pall. MSS. et vetuſtae ed. temere a Sigonio intrusae. GEBH. *omnem oram* addidit Sigonius: ego haud memini, me usquam reperiſſe. Nec neceſſario requirit oratio, si cogites *τὰ partim*, *partim* poni eo sensu, quo *alia*, *alia*, vel *alios*, *alios*. V. 3. Obs. 2. J. FR. GRON. *ortus a Lacetanis* Rec. (* v. ad 31, 40, 6.) *orsus a Lacernnis* Lovel. 3. et Haſn. *orsus a Lacetenis* Lovel. 1. Doujatius legendum docet *a Laletanis*. Laletanos enim, qui a Ptolem. 2, 6. *Laeetani*, et a Strabone 3, 159. *Leetani* vocantur, fuiſſe populum ad mare situm; Lacetanos autem in mediterraneis regionibus coluiſſe a Pyrenaeo ad Iberum, quem etiam v. supra hoc lib. ad c. 23, 2. sed inprimis Marcam in Marca Hispan. 2, 13. et 23. qui tamen poſteriori loco exiſtimavit, Livium Lacetaniae nomine hic et cap. seq. intellexiſſe totum illum tractum terrarum, qui ab Ausetanis Iberi adeolis pertinebat usque ad fauces Galliae Narbonensis et Hispaniarum. Ceterum voces a Sigonio additae *omnem oram* desunt quidem in multis meorum codd. et, ut Hearnius teſtatur, in Oxon. supersunt tamen in optimis Flor. ac Cant. ut et in Lovel. 1. 3. ac Ber. unde eas ex contextu Livii ejicere non sustinui; praesertim quum nec exempla, a Gronov. in Obs. laudata, per omnia plane conveniant. In verbis sequentibus *nobis instituendis* legit Flor. a m. 1. V. infra ad 28, 41, 10.

§. 4. *Societas etiam armorum*

quoque ac montanis, ad ferociores jam gentes valuit: nec pax modo apud eos, sed societas etiam armorum, parata eſt: validaeque aliquot auxiliorum cohortes ex iis conscriptae sunt. Hannonis cis Iberum provincia erat: eum reliquerat Hannibal ad regionis ejus praesidium. itaque prius, quam alienarentur omnia, obviam eundum ratus, caſtris in con-

parata est] Cl. Ant. Perizonius ad oram Livii adscripsit, se vix dubitare, quin dederit Livius *parta est*. Et ita exſtat in Gaertn. et Hearnii N. Saepiſſime autem librarios voces *partus* et *paratus* inter se commutaſſe, vidimus ad 5, 6, 1. Ita *amicitia meritis parta* infra 42, 46, 6. Paullo ante *conciliata clementiaeque fama* Flor. a m. 1. Voſſ. Lov. 1. Gaertn. et Hav. Sed copulam sensus respuit. Hinc igitur probatur, quod Cl. Jac. Gronov. Diſſ. epiſt. in Livii loca quaed. Geogr. ep. 2. p. 15. observat, codd. Livii in hac ejus parte saepiſſime turbare copulativa *que* vel addenda, vel auferenda. corruptius *dementiaeque* Harl. literis *cl* perperam in *d* coalescentibus. Contrario exemplo *clementia*, pro *dementia*, supra datum erat 8, 5, 7.

§. 5. *Hanno noniscis Iberum in provincia erat. eum reliquerat Hannibal ad regionis ejus praesidium*] Ridiculum pene eſt, quod dicam, plurima Livii exemplaria ita habere; quum haud dubie legendum sit *Hannonis cis Hiberum provincia erat*. SABELL. Nemo eſt, qui non sit quaesiturus nomen hujus regionis, in qua Anno erat; quod ipsum librariorum vitio praetermiſſum eſt, illud eſt in vet. lib. *Anno non inscius in Iberi provincia erat*. Idque hiſtoriae veritas quaerit. SIG. Lectio *Hannoni cis Iberum provincia erat* eſt debita uni e Palatinis codicibus; quam recepi sua sede, exturbata vulgari, quae habebat *Hanno non inscius erat*. illo enim sine dubio melior eſt. neque multum recedunt Pall. ceteri, et editiones primae: *Hannonis cis Iberum provincia erat*. quae etiam ferri poteſt, utpote praeſtantior ea, quae poſtremis evulgata fuit. GRUT. *Hannoni cis Iberum provincia erat* Pall. sec. cui fere subscribit vetuſta ed. *Hanno cis Hiberum in provincia erat*. At Pal. pr. *Hanno non inscius trans Hiberum in provincia erat*. tert. vero *Hanno non inscius in Iberia provincia erat*. Vulgatam lectionem subnixam auctoritate Pal. sec. nolui sollicitare. GEBH. Hic locus exemplo sit, ut saepe in liquidis etiam et planis, quae sancta eſſe debebat, vetuſtas vexetur. Andreas dedit *Hanno noniscis Hiberum in provinciam erat*. Tarvis. *Hanno noniscis Iberum in provincia erat*. Duae Venetae *Hanno Hannonis cis Iberum provincia erat*. Beccar. denique, Aldus, Juntas, Ascensius, Saveter. *Hannonis cis Iberum provincia erat*. Sic exortam veritatem obnubilarunt Moguntiaci, inducentes *Hanno non inscius erat. eum reliquerat*. quod expreſſerunt Frobenius, Gryphius, Curio, et caeteri, etsi Sigonius interim tentaſſet *Anno non inscius*

6 spectu hostium positis, in aciem eduxit. nec Romano differendum certamen visum: quippe qui sciret, cum Hannone et Hasdrubale sibi dimicandum esse; malletque adversus singulos separatim, quam ad-

in Iberi provincia erat. donec Gruterus revocaret, quod editur. Sed liber optimus et Vossiani margo *Hannonis*. J. FR. GRONOV. Priscae edd. quarum lectiones Gronovius recensuit, duplicem lectionem, quae in Livii codd. reperiebatur, quodammodo jungere, ac simul exprimere voluisse videntur, *Hanno cis Iberum in provincia erat*, et *Hannonis cis Iberum provincia erat*. Sed et codd. variant. *Annon insciens Hiberum provincia erat* legit Flor. a m. 1. *Anno non insciens* a m. 2. *Hanno non insciens erat* Cant. *Hanno tamen inscius Iberum provincia erat* Voss. in contextu. *Hannonis cis Iberum provincia erat* in margine. *Hanno non inscius Hiberum provincia erat* Lovel. 1. 5. et Harl. *Hanno non inscius Iberia provincia erat* Lovel. 3. *Hanno non inscius Iberi in provincia erat* Lovel. 4. et Gaertn. *Hanno non inscius Iberi provincia* Ber. *Hanno non inscius inhiberi provincia erat* Hav. *Hanno non inscius in Hiberi provincia erat* Hearnii N. *Hanno non Hiberi istius in provincia erat* ejusdem D. *Hanno in cis Hiberum provincia erat* Exc. Pithoei. At jam Sabellicus veram lectionem vidit, quae etiam Gronovio placuit. Insuper *cum reliquerat eum Hannibal* Gaertn. Paullo post *ita priusquam*, pro *itaque*, Harl. V. supra hoc lib. ad c. 53, 7. Hinc *obviam ejusdem*, pro *eundum*, Cant. Deinde *in conspectū hostium positis* Gaertn.

§. 6. *Quam adversus duos simul rem gerere*] *rem gerere simul* Ber. *Tò simul* exsulat a Lovel. 3. In praecedentibus *malleque*, pro *malletque*, Flor. Voss. Lovel. 5. et Gaertn. qui ultimus etiam praefert *dimicandum fore*, pro *esse*.

§. 7. *Atque ipse dux militum cum aliquot praesidiis capitur, et Scissum*] Fatuum hic *dux militum*: nec *praesidia* occupantur acie, sed obsidio vel oppugnatione. Put. *atque ipse dux cum aliquod principiis copiuntur, et Scissis*. Nec aliter optimus Etruscorum. *aliquod* pro *aliquot*, et *principiis* pro *principibus* errores sunt librarii. De iisdem 22, [21, 7.] *Celtiberi, qui principes regionis suae legatos miserant, obsidesque dederant.* Et 29, [3, 2.] *Quibus culpam in auctorem belli Indibilem ceterosque principes conferentibus.* Regulos Hispaniae intellige. Polybius [3, 76.] ζωγρεῖα δὲ τόντε Καρχηδονίων Ἄννωνα καὶ τὸν τῶν Ἰβήρων Ἀνδοβάλην. Frequens autem illud genus meodi cum alibi, tum in optimo cod. observavimus. Sic 22, 30, 4. *Exercitusque his tuis*, pro *exercitibusque*. 23, 4, 1. *Jam omnis concedentibus*. Eodem, c. 7, 1. *Pacem cum eo conditionis fecerunt*. 25, 9, 5. *Terroremque late agrestis injecisse*. 27, 2, 8. *Recentibus animis corporisque*. 29, 2, 2. *Junctis et ipsi exercitus*. Et saepius. Salmasius ad Trebellium Pollionem [in xxx Tyrann. c. 10.] p. 302. retinet *principiis*, et *principia* intelligit principales milites. Sed nec Livii aevo sic loquebantur, nec Romani sunt hi, verum Poeni et

versus duos simul, rem gerere. Nec magni certaminis ea dimicatio fuit. sex millia hostium caesa, duo capta cum praesidio castrorum. nam et castra expugnata sunt, atque ipse dux cum aliquot princi- 7

Hispani. Nec debuit attribuere codici *capitur*, quum in eo sit *capiuntur*. *Dux cum principibus capiuntur*, ut [Virgil. 1. Aen. 292.]

— — *Remo cum fratre Quirinus*
Jura dabunt.

Ovidius 5. Fast. [329.]

— — *consul cum consule ludos*
Postumio Laenas persoluēre mihi.

Noster 10, 15, 12. *L. Volumnius de plebe cum Ap. Claudio consul est factus, priori item consulatu inter se comparati.* Ubi etiam dubito, an non fecerit Livius *consules fiunt*. V. ad M. Senecam [3. controv. 13.] J. FR. GRONOV. Lectionem, quae ante Gronovium obtinebat, servant Lovel. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertner. et Hav. *cum aliquot praesidiis capitur* Hafn. et Hearnii D. et N. *cum aliquot principibus capitur* Lovel. 1. *cum aliquot principiis capitur* Exc. Pithoei. *ipse dux cum aliquot principiis capitur* Flor. a m. 1. *cum aliquot principibus capitur* a m. 2. et Cant. In excerptis ex Vossiano nihil notatum video; quem tamen per omnia lectionem a Gronovio revocatam servasse, vix verisimile videtur. Salmas. non tantum loco a Gronovio laudato, sed insuper de Milit. Rom. 18, 1424. legendum putat *ipse dux militum cum aliquot principiis capitur*. et *principia* exponit vel milites principales, vel principes, id est, tribunos vel ordinum primorum ductores. Sed recte Gron. docuit, *principiis* errore librarii in optimo cod. pro *principibus* scriptum esse: quomodo non tantum ejus, sed et omnium aliorum codd. librarii passim lapsi sunt. Ita *corporis* pro *corporibus* 2, 20, 6. *populationis* pro *populationibus* c. 30, 9. *certaminiis* pro *certaminibus* c. 42, 8. *levis* pro *levibus* 7, 32, 5. *necessitudinis* pro *necessitudinibus* 8, 3, 3. *municipiis* pro *municipibus* c. 14, 2. *praediis* pro *praedibus* 5, 55, 3. *artificiis* pro *artificibus* 7, 2, 6. *ferocioris* pro *ferocioribus* 27, 30, 5. *omnis* pro *omnibus* 29, 29, 4. *triumphantis* pro *triumphantibus* 30, 15, 12. *superioris* pro *superioribus* c. 31, 2. *insidiantis* pro *insidiantibus* 34, 49, 10. *praetoriis* pro *praetoribus* 38, 42, 5. *perduellis* pro *perduellibus* c. 50, 3. *judiciis* pro *judicibus* 39, 6, 5. *libidinis* pro *libidinibus* 40, 4, 6. *fustis* pro *fustibus* Epit. Liv. 57. V. insuper ad 33, 1, 2. 42, 33, 1. 45, 29, 7. et c. 32, 6. Quin et contrario modo peccarunt librarii. Ita *penatibus* dederant pro *penatis*. V. ad 22, 8, 7. Elegans autem genus loquendi *dux cum principibus capiuntur*. Ita supra 1, 59, 11. *Exsulesque esse juberet L. Tarquinium cum conjuge ac liberis*. 26, 46, 8. *In quam Mago cum omnibus armatis refugerant*. 42, 20, 5. *Taurum cum quinque vaccis uno ictu fulminis exanimatos*. 45, 28, 11. *Filiam cum filio adcitos*. V. etiam ad 32, 25, 9. 37, 12, 6. et ad Epit. Liv. 73. Terent. in Heaut. 3, 1, 64.

pibus capiuntur: et Sciſſis, propinquum caſtris op-
8 pidum, expugnatur. Ceterum praeda oppidi parvi pretii rerum fuit; supellex barbarica, ac vilium
9 mancipiorum. caſtra militem ditavere; non ejus modo exercitus, qui victus erat, sed et ejus, qui cum Hannibale in Italia militabat, omnibus fere caris rebus (ne gravia impedimenta ferentibus eſſent) citra Pyrenaeum relictis.

Syrus cum illo vestro consusurrant.

Salluſt. Catil. 43. *Lentulus cum ceteris constituerunt.* Adde Gron. infra ad 22, 21, 4. in Syllog. Epiſt. a Cel. Burm. editarum tom. 3. Epiſt. 169. Burmann. ad Seren. Samon. v. 203. viros doctos ad Flor. 3, 10, 8. Cortium ad Salluſt. Jug. 101. et Voſſ. 7. Gramm. 3. Paullo ante *millia hominum*, pro *hostium*, eſt in Ber. V. ad 23, 37, 11. Praeterea *nam castra*, omiſſo medio *et*, Ber. V. ad 2, 44, 2.

Et Stissum, propinquum castris oppidum, expugnatur] *Cissam* vocat Polybius [3, 76.] ἀντιϛρατοπεδευσάντων ἀυτοῖς περὶ πόλιν προσαγορευομένην Κίσσαν. Veteres libri habent *Scissum*. SIG. Pal. sec. et vel. ed. *Scissum*. Reliqui duo codd. *Scissis*. GEBH. *Scissis*, quae Polybio eſt *Κίσσα*, non eſt in Pul. modo, sed in Petav. Reg. Men. Florentinis, duobus Pall. Voſſ. immo omnibus, quos adhibuimus. Et sic finiebant pluscula vocabula Hispaniae urbium, *Anitorgis*, *Oringis*, *Meningis*, *Iliturgis*. Quare fruſtra eſt Sigonius, cum ad 26, [17, 4.] neceſſario vult *Iliturgi* scribi, quia Priscianus id numeret inter nomina neutra, quae finiunt in *i*, et sunt ἄπτωτα. Nam eorundem nominum sunt, quae in *is* quoque foeminino genere desinunt, ut *sinapi*, *sinapis*. Et omnes illic habent libri *Iliturgis*. Sic et 24, 41, 8. *Carthaginienses Illityrgin oppugnare*, Put. et Petav. melior, ubi vulgo *Illiturgum*. J. FR. GRON. *et Stissum* primi ediderunt Moguni. et Aldus inter errata. Priores excusi habent *et Scissum*, quod etiam supereſt in Harl. *et Scissium* Rec. *et Scise* Ber. *et fusis* Hearnii L. 1. *et Sciscis* Hav. *et Scissis* Cant. Lovel. 1. 3. 4. 5. Hafn. Gaertn. et Hearnii N. ac D. Doujatius vocabulum corruptum eſſe exiſtimat ex *Setelsis*, quod Lacetanorum oppidum Ptolem. memorat 2, 6. vel legendum eſſe *et Lyssa*, quod oppidum erat ad Sicorim. In situm hujus oppidi inquirit etiam Marca 2. Marc. Hisp. 24. Praeterea *oppugnatur* Cant. V. supra ad c. 57, 6.

§. 9. *Sed et ejus, qui cum Hannibale in Italia militabat*] *sed etiam ejus* Hav. V. ad 22, 47, 9. Hinc *in Italiam militabat* Harl. V. ad Epit. hujus libri.

Circa Pyrenaeum relictis] Vet. lib. *citra*. SIG. Ita et Flor. Cant. Voſſ. Lov. 3. 4. Harl. pluresque alii; quomodo etiam Freinshem.

LXI. Priusquam certa hujus cladis fama accide- 1
ret, transgreſſus Iberum Hasdrubal cum octo milli-
bus peditum, mille equitum, tamquam ad primum
adventum Romanorum obcursurus, poſtquam perditas
res ad Sciſſim amiſſaque caſtra accepit, iter ad ma-
re convertit. Haud procul Tarracone claſſicos mi- 2
lites navalesque socios, vagos palantesque per agros,
(quod ferme fit, ut secundae res neglegentiam cre-

legendum conjecit ad Curtii 4, 14, 16. V. supra hoc lib. ad c. 48, 6.

§. 1. *Priusquam certa hujus cladis fama acciderét*] Ita primus edidit Frob. anno 1535. Priores praeferunt *fama accederet;* quod servant Lovel. 3. 5. Hafn. Ber. Rec. et Gaertn. Sed v. supra hoc lib. ad c. 10, 12.

Transgressus Iberum Hasdrubal cum octo millibus peditum mille equitibus] Pall 1. et 2. ac vetus ed. *mille equitum*. Miror ab sciolis immutatum. GEBH. Put. Etrusc. Regius, Voſſ. cum duobus Pall. et Andrea *mille equitum*. J. FR. GRON. Sic in Juſtino 31, 3. *Decem millia peditum et mille equites poscebant,* plerique Mſſi Bongarsii, duo in Var. Lect. Cl. Burmanni, et scriptus Academiae Duisburgensis habent *mille equitum*, quod merito probat Bernegg. DUK. Ita et Cant. ac plerique mei, uno vel altero excepto, omnesque Hearnii, nec non et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Ita supra 7, 16, 9. *Mille jugerum agri possideret.* Pariter *mille equitum* 28, 3, 2. 27, 38, 11. et 42, 55, 7. *mille peditum* 21, 52, 9. et 33, 14. [?] *mille sagittariorum ac funditorum* 22, 37, 8. *mille hominum* 24, 41, 10. et 43, 23, 2. *mille armatorum* 25, 24, 1. *mille Macedonum* 33, 14, 4. *mille talentûm* 37, 1, 5. ubi alia vide. Adde, quae notantur ad 5, 26, 5. *et mille equitum* eſt in Lov. 4.

Ad primum adventum Romanorum obcursurus] *ad* hic significat tempus. V. Gronov. ad Senec. 4. de Benef. 6. *occurrere* autem in tempore venire. V. Gronov. ad Senec. 2. Controv. 11. DUK. *concursurus* Lovel. 1. V. ad 36, 24, 4.

Postquam perditas res amissaque castra accepit] Omiserunt mentionem oppidi, cui modo nomen reddidimus: *perditas res ad Scissim amissaque*. Ita enim Put. Flor. Regius. J. FR. GRON. Ita et in Cant. fuiſſe videtur. *amissa castra* sine copulante particula habet Harl.

§. 2. *Haud procul Tarracone classi milites navalesque socios*] Vos emendastis pro *classi*, *classis*, supraque scripsiſtis minutis literis has duas dictiones *ubi erat*. quasi sic obscure loquatur Livius, ut duo verba subaudiri oporteat: cum sic emendandum eſſet, *classicos milites*. VALLA. *Haud procul Tarraconem* Lov. 4. *Haud procul a Tarracone* Harl. Deinde *classicos*, ut Valla emendat, servant Flor. Cant.

ent) equite passim dimisso, cum magna caede, ma-
3 jore fuga ad naves compellit. nec diutius circa ea
loca morari ausus, ne a Scipione obprimeretur,
4 trans Iberum sese recepit. Et Scipio, raptim ad fa-
mam novorum hostium agmine acto, quum in pau-
cos praefectos navium animadvertisset, praesidio

Voss. Lov. 1. 2. 5. Gaertn. aliique. Sed, ea voce in duas divisa, *classi consules milites* legit Lov. 4. *classi consulis milites* Harl. *classe consulis milites* Lov. 3. *ubi erat classis clossicos milites* Ber. *ubi erat classis consulis milites* Hav. *erat classis consules milites* Hafn. *Classici milites* etiam infra memorantur 26, 48, 12. *Store hinc legionarios milites, hinc classicos.* ab aliis saepius *classiarii* vocantur. ab his distinguuntur *socii navales*, ut supra c. 50, 3. *Ut sociis navalibus adfatim instructam classem, ita inopem milite habebat.* Per eos autem plerumque intelliguntur remiges et nautae; licet interdum hoc nomine etiam milites classiei indicentur. V. Scheff. 2. de Milit. Nav. 3. Mox *socios palantes per agros* Haverk. Male. 7, 17, 8. *Multos populatores agrorum vagos palantes obpressit.* 10, 20, 5. *Vagos praedotores in agros palantes excipiant.* 23, 42, 12. *Obprimere populatores nostros vagos, sine signis, palatos.* 33, 15, 6. *In vagos palatosque per agros hostes inpetum fecerunt.*

Quod ferme fit, ut secundae res negligentiam creent] Malim *creant.* Quasi diceret, quia videlicet secundae res negligentiam creant. T. FABER. Sed ita quodammodo supervacua erunt illa *quod ferme fit.* DUK. *creant*, ut Faber conjecit, etiam Voss. et Lovel. 1. Sed vulgatum adversus eum defendit quoque Doujatius. *quod ferme sit* Lovel. 5. V. ad 5, 3, 8. Tum *neglegentiom* Flor. V. ad 2, 11, 4. In sequentibus *equite admisso* Lovel. 4. 5. Quid sit *admittere equum*, supra vidimus ad 2, 19, 6. Id tamen ne hic probemus, tum sensus prohibet, tum auctoritas optimorum codicum. Deinde *magna caede et majore fuga* Lovel. 4. *magna caede, majoreque fuga* Gaertn. Frustra.

§. 4. *Raptim ad famam novorum hostium agmine acto*] Vet. lib. *occito.* acciit autem agmen Scipio classicorum militum et navalium sociorum, quos vagos palantesque per agros Asdrubal oppresserat, ut in paucos praefectos animadverteret. SIG. Revocavi lectionem trium Pall. [*agmine acto*] nam Sigonius substituerat ex uno suo *accito.* quod non exputo, cur praeponi debeat nostrae trigae. GRUT. Sigonii liber *accito*, quod ignorant nostri codd. GEBH. *agmine aucto* Hearnii L. 1. sollemni et passim obvio scribarum errore. V. ad 1, 32, 3. c. 37, 1. c. 43, 7. c. 56, 9. 3, 22, 1. 4, 2, 2. 8, 17, 11. c. 23, 12. 9, 38, 9. 10, 46, 6. 21, 26, 1. c. 31, 12. et alibi. Similiter etiam *actor* et *auctor* commutari, supra vidimus ad 1, 26, 5. Nihil mutandum hoc loco. Pessime etiam hic versatus est Sigonius. Non enim Scipio, ut credidit, classicorum militum et navalium sociorum agmen ad se

Tarracone modico relicto, Emporias cum classe rediit. Vixdum digreſſo eo, Hasdrubal aderat: et, 5
Ilergetum populo, qui obsides Scipioni dederat, ad defectionem inpulso, cum eorum ipsorum juventute agros fidelium Romanis sociorum vaſtat. Excito 6
deinde Scipione hibernis, toto cis Iberum rursus

accivit, ita enim classem praesidio destitutam hoſtibus opportunam reddidisset, sed ipse, raptim agmine acto, ad eos profectus, quum in paucos praefectos navium animadvertiſſet, et modicum Tarracone praesidium reliquisset, cum classe Emporias rediit. Locutionem *raptim agere agmen* ipse Sigonius Livio reſtituit, ac Gronovius inluſtravit infra 25, 9, 3.

Quum in paucos praefectos paululum animadvertisset] Quid eſt hoc *paululum animadvertisset?* Non sic Latini. dixiſſet potius *leviter, modice, clementer*. quid, quod et hiſtoria repugnat? Nam Polybius eandem rem tangens 3, [76.] auctores fugae et acceptae cladis more patrio aït punitos. *τοὺς αἰτίους τῶν συμβεβηκότων*, inquit, *κατὰ τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐθισμοὺς κολάσας*. Nec ignotus in talibus delictis militiae mos. Planissime igitur scribendum *palam animadvertisset*. LIPS. 1. Epiſt. Quaeſt. 12. Pall. tres *quum in paucos refectos*. GEBH. Lipsius *palam*. Put. *PAVIUM*, hoc eſt, *navium*, nam de illis agitur. 23, [26, 4.] *In ipso impetu movendarum de integro rerum, perculit eum praefectorum navium transitio*. J. FR. GRON. *paulum animadvertisset* Flor. et Cant. (* Cel. Burm. legendum conjicit *paulum severius animadvertisset*.)

Modico relicto, Emporias cum classe rediit] *modico reliquo* Cant. Eaedem voces etiam alibi commutantur. Vide Gudium ad Phaedri 1, 31, 13. et quae infra notantur ad 22, 51, 1. Dein *Emporia* Flor. Cant. Lov. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Vatic. Latinii, et quaedam edd. vett. *Emptoria* Voſſ. et Lovel. 1. *Emptoriam* Hav. *Temporia* Lov. 5. *Emporiam* Hearnii N. *Emporium* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad cap. praec. §. 2.

§. 5. *Et Illergetum populo*] *et ille argentum populo* Flor. Cant. et Lovel. 1. ac 4. *et Ilergetum populo* Gaertn. *et Ilargetum populo* Lovel. 3. *et Illargetum populo* Lovel. 5. Mox *quasi obsides*, pro *qui obsides*, Lovel. 4.

§. 6. *Excito deinde Scipione hibernis stoicosis Tarracone Iberum rursus cedit. Agros Scipio*] Vetus codex *stoicohis* habet. Sed neutrum, ut ingenue fatear, intelligo. Verum haud omnino absurdum sit, si quis *hosticosis* legat ab eo, quod *hosticum* sit, quod et inpacatum. Nam hiberna illa ob incursus hoſtium fuerant inquietiſſima. SABELL. Cum *stoicosis* omnino corrupte legatur, quidam ex noſtris profeſſoribus adscripsit in margine, vide, ne legendum sit *hosticosis*. Sed, praeterquam quod sensus ineſt nullus, quis verbum hoc, nisi barbarus, admittat? Nos vero, multo ſtudio, sed et pari labore, perquisitis veteribus exemplaribus, cum tandem incide-

cedit agro. Scipio, relictam ab auctore defectio-
nis Ilergetum gentem quum infesto exercitu invasis-
set, compulsis omnibus Athanagiam, urbem (quae
7 caput ejus populi erat) circumsedit: intraque dies
paucos, pluribus quam ante obsidibus imperatis,

rimus in illud, quod in coenobio Divi Johannuis a viridibus Patavii custoditur, sic legendum asserimus: *Excito deinde Scipione hibernis, hostis cis Tarraconem Iberum versus cedit.* ut sit sensus: Cum audisset Hasdrubal, hibernis excitum Scipionem, statim ille, qui Iberum trajecisset, et citra Tarraconem cum exercitu tunc esset, Scipionis adventum haud ferens, Iberum versus cedit. Aliter nec verborum structura, nec sensus quadrat. BAPT. EGNATIUS Racemat. c. 5. Ita [*hostis cis Tarraconem, Iberum rursus redit*] veteres habent codices: quae lectio placet, si recte intelligatur, quod hostis Hasdrubal, qui cis Tarraconem una cum Ilergetibus, qui et ipsi cis Iberum sunt, socios Romanorum vexabat, adventu Scipionis perterritus rursus ad Iberum redit. Nam Tarraconem versus eum cessisse, ubi praesidium erat Romanorum, vix intelligitur: quanquam hoc quidam ita emendarunt, temere, meo quidem judicio. GLAR. Hunc locum [*hostis cis Iberum Tarraconem versus cedit*] vitiosum notat Glareanus, probatque, ut ita legatur: *hostis cis Tarroconem Iberum rursus cedit.* neque Livii sententiam assequitur, quae vetusta in lectione continetur, ita: *Excito deinde Scipione hibernis, toto cis Iberum rursus cedit agro. Scipio relictam ob auctore defectionis Ilergetum gentem cum infesto exercitu invasisset,* etc. Quod enim aït, toto cis Iberum rursus cedit agro, recte aït: quia paulo ante idem Asdrubal trans Iberum se receperat: post autem, digresso ab Tarracone Scipione, reversus est: tum excito hibernis Scipione, toto rursus cessit agro. Quia vero trans Iberum Asdrubal se receperat, propterea aït: Ilergetum gentem, quam ad defectionem sollicitaverat, ab auctore defectionis Asdrubale relictam fuisse. Nam Ilergetes cis Iberum sunt. „† Recte hic Glareanus dubitavit, quod „ex vetusto exemplari Sigonius „ostendit." † SIG. Pal. sec. *stoicosis Ilergetum cedit ogro.* Pr. vero et tert. *stoicosis Hiberum rursis cedit. Agros Scipio* etc. Vet. ed. *Tarroconem cis Hiberum rursus redit. Agros.* Evolvatur monstro suo Pal. sec. lectio, extrahatur aliquid, quod profecto volet Livius sibi esse genuinum. Mox statim tert. *relictos ab auctore defectionis et Ilergetum gentem.* GEBH. *Exacto deinde Scipione hibernis* Hafn. Tum *stoicosis Hiberum rursus caedit agros* Flor. a m. 1. *versus cedit* a m. 2. *stoicosis Iberum rursus cedit agros* Cant. Voss. Lovel. 1. Harl. et Gaertn. neque differt Lovel. 5. nisi quod *sorsus*, pro *rursus*, legat. *stercosis Iberum rursus cedit agros* Lovel. 4. *stotionibus Hibero rursus cedit* Rec. *toto cis Iberum rursus cedit agro* Ber. et Hafn. neque aliter etiam Hav. nisi quod vocem *cis* omittat. *rursus* itaque, pro quo Gron. anno 1665. *rursum* dederat, in contextum revocavi.

Compulsis omnibus Athana-

Ilergetes, pecunia etiam multatos, in jus ditionem-
que recepit. Inde in Ausetanos prope Iberum, so- 8
cios et ipsos Poenorum, procedit: atque, urbe eo-
rum obsessa, Lacetanos auxilium finitimis ferentes
nocte, haud procul jam urbe, quum intrare vellent,

giam, urbem (quae caput ejus populi erat) circumsedit] Firmat huic oppido suum nomen ed. vetus. Pall. tres *Atanagrum*. GEBH. Primo duae priores voces exsulant ab Exc. Pithoei. Hinc *Atanagrum* legunt Hearnii N. Exc. Pithoei, Voss. Lovel. 3. 4. Hafn. at Flor. a m. 1. *Adtanagrum* a m. 2. *Attanagrum* Harl. Gaertn. et Hearnii D. *Attanagium* Lovel. 5. *Atanagium* Rec. *Atanagiam* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Athanagram* Hav. *Athanagrum* Cant. Ber. et Brancal. Latinii. Si verum est, quod suspicatur Marca 2. Marc. Hisp. 26. hanc urbem esse, quae etiam Ilerda vocatur, eamque Ligures Salyos, quibus Graeci Massilienses permixti erant, a se expugnatam quasi *Athanasiam* Graeca voce, sive inmortalitatem vocasse, vulgatum *Athanagiam* servandum erit. Deinde *quae caput populi ejus erat* Lovel. 3. *quae caput hujus populi erat* Gaertn. *urbem (caput ejus populi erat) circumsedit* Exc. Pithoei. quod non displiceret, si plures ac certiores codd. consentirent. V. ad 22, 46, 9. Tandem *obsedit* Ber. *circumdedit* Lovel. 4. V. Cel. Burmann. ad Suet. Calig. 48.

§. 7. *Pecunia etiam mulctatos in jus ditionemque recepit*] Reperitur in Pal. sec. *in jus ditionemque suscepit*. GEBH. *multos* Harl. et Flor. a m. 1. *multatos* a m. 2. V. ad 2, 52, 4. Tum *in jus deditionemque* Voss. Lov. 1. et Hafn. Passim hae voces commutantur. V. ad 26, 21, 17.

§. 8. *In Ausetanos prope Iberum*] *Ansetunos* Voss. et Hav. *Ansatanos* Lovel. 1. *Auxetanos* Lovel. 3. *Ausitanos* Lovel. 4. *Inde jam Lusetanos* Hafn. Doujatius, praetexens Ausetanos nulla ex parte Iberum adtigisse, *Cosetanos* scribendum esse conjicit. Quamvis enim Cosetanorum caput Tarraco fuerit, Scipionum opus, opinatur tamen, forte aliquem illorum angulum inter Tarraconem et Iberum tunc a Romanis defecisse. Sed ut Ausetanos hoc loco prope Iberum, ita eos haud procul Ibero sitos esse dicit infra 39, 56, 1. *Haud procul flumine Ibero in agro Ausetono proelia secunda cum Celtiberis fecit*. Hinc Marca 2. Marcae Hisp. 9. Ausetanos Plinii alio loco, quam Ausetanos Livii, sitos esse statuit, et hos quidem Ibero vicinos fuisse ex ipsa Livii narratione ac serie rerum gestarum ostendit.

Haud procul jam urbe, quum intrare vellent, excepit insidiis] Omnes tres Pall. *haud procul jam urbem*. GEBH. *procul jam urbem* etiam Flor. Lovel. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. Hearnii N. et priscae edd. usque ad Ascensium, qui anno 1513. primus *urbe* dedit. Etiam alibi τὸ *procul* cum casu quarto in Mstis construitur. V. ad 7, 39, 7. 9, 32, 5. c. 41, 14. hoc cap. §. 2. 27, 42, 14. 28, 5, 5. Dubitat Vossius 6. Gramm. 22. utrum accusativum adsciscat. Posset tamen hoc loco *urbem* regi non a *procul* sed a verbo sequenti *intrare*. Et ita sensit librarius Ber.

9 excepit insidiis. Caesa ad duodecim millia: exuti pene omnes armis, domos passim palantes per agros diffugere; nec obsessos alia ulla res, quam iniqua 10 obpugnantibus hiems, tutabatur. triginta dies obsidio fuit: per quos raro umquam nix minus quatuor pedes alta jacuit: adeoque pluteos ac vineas Romanorum operuerat, ut ea sola, ignibus aliquoties 11 conjectis ab hoste, etiam tutamentum fuerit. Postre-

qui dedit *haud procul, quum jam urbem intrare vellent.* Deinde *excipit insidiis* Lovel. 4. Paullo ante *urbem eorum obiressa* Flor. *urbem eorum obires* Cant. *urbe eorum absessa* Lov. 5. Tum *Laceranos* Lov. 4. *Lacedones* Lovel. 5.

§. 9. *Caesa ad duodecim millia, exuti pene omnes armis*] *Caesa duodecim millia* Lov. 3. et Ber. a m. 1. Tum *exuti prope omnes* Flor. V. supra hoc libro c. 58, 3. Mox *obsessos alios ulla res* Hee. *obsessos ulla alia res* Lovel. 3. Tum *tutatur* Lov. 4. et 5.

§. 10. *Raro umquam nix minus quatuor pedes alta jacuit*] *raro umquam vix minus quatuor pedes nix alta jacuit* Hearnii N. a m. 2. *raro nix umquam minus* Ber. a m. 1. *raro nix minus* a m. 2.

Adeoque pluteos ac vineas Romanorum operuerat, ut ea sola] *adeo pluteas ac vineas* Lov. 3. *adeoque pluteas et vineas* Lov. 4. *adeoque plateas et vineas* somniant Voss. et Hearnii N. *adeoque platras ac niveas* Hav. *Tò sola* deficit in Voss. Lovel. 1. et Hearnii D. atque N. a m. 1.

§. 11. *Viginti argenti talentis pacti deduntur. Tarraconem in hiberna reditum est*] Pall. pr. et tert. *pacti deducuntur Tarraconem. in hiberna reditum est.* GEBH. Ita et Flor. Cant. Lovel. 3. Harl. et Hearnii D. et N. a m. 1. *pactis deducuntur Tarraconem* Voss. Lovel. 1. et Gaertn. Praeterea *viginti talentis argenti* Ber. et Gaertn. Hinc *in hiberna reductum est* Ber. et Hafn. Paullo ante vero Ausetanorum princeps vocatur *Amusicus*, pro *Amusitus*, in Flor. Voss. Lovel. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii N. *Amusicius* in ultimi cod. marg. et Hav. *Armisicus* in Lovel. 4. et 5. *Amuscus* in Harl. *Amulicus* in Hafn.

§. 1. *Romae autem et circa urbem multa ea hieme prodigia facta*] Pall. tres *Romae aut circa urbem.* ut refert quoque vetus ed. GEBH. Put. Men. Voss. tres Pall. Andreas *Romae aut circa urbem.* Melius foret *Romae et circa.* J. FR. GRON. *Romae aut circa urbem* etiam omnes mei, et Hearnii codd. neque aliter edd. principes. Postea pro *aut* datum est *aut* sive *autem*, quam lectionem in Ven. ed. anni 1498. et paucis proximis vidi. Mogunt. demum dederunt id, quod vulgo exstitit, et recte a Gronov. ejectum est. Ejus autem conjectura *Romae et circa* firmatur loco Obseq. de Prodig. c.

mo quum Amusitus princeps eorum ad Hasdrubalem profugisset, viginti argenti talentis pacti deduntur. Tarraconem in hiberna reditum est.

LXII. Romae aut circa urbem multa ea hieme 1
prodigia facta: aut (quod evenire solet, motis semel in religionem animis) multa nunciata, et temere credita sunt: in quis ingenuum infantem seme- 2
strem in foro olitorio triumphum clamasse: et foro 3

1. *Romae et circa fulmine pleraque decussa.* Similiter N. Heinsius ad Vell. Pat. 1, 3. legendum conjicit *Romae aut circa multa* etc. *Tò circa* saepe absolute sine casu poni vidimus ad 9, 2, 7. Verum invitis libris id non recipio. Supra 1, 38, 1. *Collatia et quidquid circa Collatiam agri erat, Sabinis ademtum.* ubi etiam Gronov. vocem *Collatiam* ex conjectura delebat. 36, 14, 12. *Proërnam inde recepit, et quae circa eam castella erant.* Hic quoque *τὸ eam* Gronovio displicebat. 39, 25, 3. *In controversiam autem veniebant Philippopolis, Tricca, Phaloria et Eurymenae, et cetera circa eas oppida.* V. plura ad locum medium notata. Mox *motis semel religione animis* Ber. *motis in religionem animis* Hearnii D. Insuper *temere creduntur*, pro *credita sunt*, Lovel. 3.

§. 2. *In queis ingenuum infantem semestrem in foro olitorio triumphum. clamasse*] *in quis* Flor. pluresque alii codd. et edd. V. quae notavi ad Silii 1, 13. Adde plenius de hac scribendi ratione agentem Cortium ad Sall. Jugurth. 80, 5. Verum duae hae voces desunt ab Lovel. 1. reliquis omnibus invitis: contra quinque posteriora vocabula exsulant ab Cant. quae intercidisse credo ob repetita mox *et foro.* Ceterum idem prodigium refert etiam Valer. Max. 1, 6, 5. verum id *in foro boario* accidisse narrat. quum autem proxime apud Livium sequatur *et in foro boario*, errorem hunc ipsius Valerii in exscribendo oscitantia admissum esse suspicatur Jac. Periz. ad eum locum; Torren. vero ex Msti unius vestigiis *olitorio*, pro *boario*, legendum suspicatur. Denique vir doctus in Observ. Miscell. tom. 5, 201. et hic et apud Valer. Max. *Io triumphe* scribendum conjicit. priorem enim vocem *Io* elisam esse ab ultimis literis praecedentis; ea vero exemta, *triumphe*, quod per se idoneum sensum non efficere credebatur, in *triumphum* mutatum esse: pluribusque deinde formulam hanc inlustravit. quibus adde simile prodigium ab infante nondum nato editum infra 24, 10, 10. *Infantem in utero matris in Marrucinis Io triumphe clamasse.* Codd. tamen, quibus usus sum, omnes constanter in vulgatum conspirant.

§. 3. *Et foro boario bovem in tertiam contignationem sua sponte escendisse*] *et in foro* Gaertn. et Hav. quod non displiceret, si gravioris auctoritatis codices idem servarent, ut tan-

boario bovem in tertiam contignationem sua sponte escendisse, atque inde tumultu habitatorum territum sese dejecisse:
4 et navium speciem de coelo adfulsisse, et aedem Spei, quae est in foro olitorio, fulmine ictam: et Lanuvii hastam se commovisse: et

to magis adpareret caussa, cur superiora verba in cod. Cant. intercideriut; qui hic pro *et foro* legit *in foro*. Tanto magis autem id probarem, quia Livium praepositiones repetiisse supra docui ad 6, 28, 6. Deinde, quum hic olim *scandisse* ederetur, Gronovius *escendisse* substituit, quod se Put. auctoritate fecisse supra testatur ad 2, 28, 6. Optimo autem huic cod. etiam Flor. consentire ex ejus excerptis disco. Videri potest litera prima intercepta esse ab ultima vocis praecedentis. V. ad 2, 44, 6.

§. 4. *Et navium speciem de coelo adfulsisse*] *affulxisse* Lovel. 4. *affluxisse* Ber. et Hafn. quomodo et alibi errarunt librarii. V. supra ad 9, 10, 2. Infra 23, 32, 7. et ad Silii 2, 131. *effulsisse* Harl. V. infra ad 43, 13, 3. *offulsisse* legendum conjicit Cel. Burm. ad Quinctil. Declam. 9, 7. V. quae de hoc verbo notantur ad Silii Ital. 13, 114. Mox *quae in foro olitorio*, omisso τῷ *est*, Cant. Lovel. 1. et Harl. cum multis ex primis edd. *quae est in foro olitorio* Flor. Lovel. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. cum ed. Rom. principe, Rom. anni 1472. ac Parm. quod secutus sum.

Et Lavinii hostiam se commovisse] Satis constat, ut supra monui [ad 6, 2, 8.] *Lanuvii* esse legendum, et paullo post [hoc cap. §. 8.] *Lanuvium*, quia ibi Juno Sospita. inde *hastam* se movisse, non *hostiam*, verosimilius est Livium scripsisse. quod hostia mota sit, in prodigiis nunquam, quod sciam, est legere, sed hastam. Idem auctor alibi [24, 10, 10.] Hastam Martis Praeneste motam pro prodigio nunciatum. Quod Junoni fuerit hasta, Homerus et alii demonstrant. Idem Livius alibi [40, 19, 2.] *Pontifices hastas motas nunciavere, et Lanuvii simulachrum Junonis Sospitae lacrymasse*. SABELL. Voculam *et* non agnoscit Cant. Tum *Lanuvi*, sive *Lanuvii*, Flor. Cant. Voss. Harl. et Lovel. 1. 2. Reliqui cum Brancal. Latinii *Lavinii* legunt, quod non sine ratione Sabellico displicuit propter Junonis mentionem, proximis verbis factam: Junonem enim sub nomine Sospitae, non Lavinii, sed Lanuvii cultam esse. V. etiam Sigon. ad 8, 13, 5. Urbium autem *Lanuvii* et *Lavinii* nomina saepissime in Mstis commutari, supra docui ad 3, 29, 6. Deinde *hostiam* tantum non omnes codices mei et Hearnii D. servant. Recte tamen pro eo *hastam* Sabellicum substituisse puto. V. infra ad 40, 19, 2. Mox *pulvinari*, pro *pulvinario*, Lovel. 3.

§. 5. *Hominum species procul candida veste visas, nec tamen illis congressos*] Vet. lib. alii, *nec tamen cum illis congressos*. alii, *nec tamen cum ullo congressos*. SIG. Pall. tres, et vet. ed. *hominum specie procul candida veste visos, nec tamen ullos congressos*. GEBH. Omnes ante Gryphium, *multis locis hominum specie candida veste vi-*

corvum in aedem Junonis devolasse, atque in ipso pulvinario consedisse: et in agro Amiternino multis locis hominum specie procul candida veste visos, nec cum ullo congressos: et in Piceno lapidibus pluisse; et Caere sortes extenuatas: et in Gallia lupum

sos, nec cum ullo congressos. Neque mutandum fuit. Ita loquitur religionis et *ἐυφημίας Χάριν*, non ausus certo nomine, quicumque fuerint, ignarus appellare, ne peccaret: caeterum intelligi potest *Daemonas aërios*, genios vel *nescio quos.* Notum est illud *si Deus, si Dea.* Sic l. 1. de Aenea [c. 2, 6.] *Situs est, quemcumque eum dici jus fasque est, super Numiciumflumen: Jovem Indigetem appellant.* Alioquin et noster l. 24, [10, 10.] *Hadriae aram in coelo, speciesque hominum circa eam cum candida veste visas esse.* J. FR. GRON. *hominum species visas* non primus Gryphius, sed jam ante Frob. anno 1535. recepit. quod unus ex meis Hafn. servat. unus item Hearnii N. *hominum species visos* Ber. et Hav. *hominum speciem visos* Lovel.5. Rec. et Gaertner. reliqui *hominum specie visos.* Insuper *procul a candida veste* Harl. Deinde non etiam Gryphius *nec tamen illis congressos* primus dedit; sed jam prior idem Froben. anno 1535. admiserat: quum editt. principes ad eum usque *nec tamen illos congressos* exhibuissent. *nec cum illos congressos* habet Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. et Harl. *nec tum illos congressos* Lovel. 4. *nec tam illos congressos* Hafn. *nec tamen illos congressos* Ber. Gaertn. et Rec. *nec cum illis congressos* Hav. et Lovel. 3. *nec tamen cum illis congressos*, vel *nec tamen cum ullo congressos*, Hearnii N. *nec cum ullo congressos* Lovel. 5. et Hearnii D. atque L. 1. Paullo ante *Miternino* erat in Lovel. 5. *Amiturnino* in Lov. 4. et Hearnii D. *Amiterno* in Lovel. 3.

Et in Piceno lapidibus pluisse] *lapides* Lovel. 4. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. Utramque locutionem in usu fuisse, supra docui ad 3, 10, 6. quare etiam vulgatum *lapidibus*, quod reliqui, et inter eos omnes optimae notae codd. defendunt, servandum puto. Deinde *pluvisse* Flor. et edd. vett. quomodo antiquitus hic lectum fuisse, constat ex Prisciano 10, 881. V. supra ad 1, 31, 1.

Et Caere sortes extenuatas] Ita habent vetustiores codices. Quidam *extenuatae* restituerunt, sed errant. GLAR. Quid in ternis Livii locis, hic, mox hoc cap. et l. 23, [1, 11.] *extenuatae sortes* sint, mente et oculis jam diu investigo. Quae autem vis, aut quae mens hic verbo *extenuandi*, praesertim in sortium ista re? quas majores aut minores in prodigiis factas nusquam legi; nec, si legi, capiam satis. Cui enim significationi id aut notae? Vide omnino, ne remotius, ut solet in his talibus, vetustiusque verbum fuerit, quod per imperitiam exscribentium mutarit. Ego non improbe id suspicor, et ausim ubique rescribere *extaeniatas sortes:* quod interpretor taeniis vittisque solutas et liberatas. Nam rem ita habuisse puto. Sortes taleoli aut surculi e ligno fuere non grandes: quibus literae ad divinandum insculptae

6 vigili gladium e vagina raptum abstulisse. Ob cetera pro-

sive notae. Eae privatim habitae, eae publice. Sed quae in publico praesertim religiosae censebantur, et cana quadam veritate sacrae. Itaque sancte et religiose in templis ipsis habebantur in arca reconditae, et, nisi fallor, taeniis vittisque laneis seorsum involutae. De arca suggerit Sueton. in Tib. 63. *Majestate Praenestinarum sortium territus destitit, cum obsignatas devectasque Romam non reperisset in arca.* et Cic. in Divin. [2, 41.] qui arcam eam ipsam ex olea fuisse pluribus verbis narrat. At de vittis quid ni suspicer? cum hunc cultum et velamen adpositum sciam omnibus sacris. Quibus tamen puris manibus evolvi solent, cum promerentur ad consulentium usum. Hoc nunc Livius narrat jure ut prodigium, sortes eas sponte evolutas et (uno proprioque verbo) sponte extaeniatas esse: tamquam si Fortunae ipsius manu sparsae et jactae ad grande aliquid praedicendum. Plutarchus non modice me juvat, qui in Marcello [immo in Fabio p. 174.] hoc alterum Faleriis prodigium e Livio ipso ita vertit: *Τοῦ δὲ ὑπὲρ Φαλερίου ὀυρανοῦ ῥαγῆναι δόξαντος, ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι πολλὰ γραμματεῖα, καὶ τούτων ἑνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν, Ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὕπλα σαλεύει.* En excidisse aït sortes, et varie dispersas; non e coelo ipso, quod quispiam censuerit, (pugnet enim id palam cum Livii mente) sed ex involucro et arca. Extaeniatas igitur ille clare vertit *ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι*. LIPS. 2. Elect. 12. Sortis instrumenta *sortes* dicebantur. Cicero de Divin. [2, 32.] *Simia sortes evertit, sortes dissipavit.* Accipiuntur et nonnumquam sortes pro oraculi responso; quae olim, Satana suggerente, diversis in locis consulentibus reddebantur, quibus impostūris et hodiernis temporibus impuri impiissimique quidam delectantur, et *sortilegi* dicuntur, 26. quaest. 1. in toto titulo Extrav. de Sortileg. Erant autem, ut docet Cic. 1. de Divin. [18.] duo oraculorum genera, seu responsorum: unum, quando ore dabatur a furentibus, ac demum afflatis, puta a Pythia, Apollinis numine correpta: alterum, quod aequatis et paribus sortibus ex urna ducebatur. Habebant enim tabellas, seu folia, aut paginas taleolasve ligneas, certis quibusdam sententiis obscuris notatas; quarum quaedam felicitatem, quaedam calamitatem praenunciabant: educebantur vero e sitella vel urna, et haec etiam sortes seu oracula vocabantur. Cic. loc. cit. [1. de Divin. 34.] *Quum Spartiatae oraculum ab Jove Dodonaeo peterent, legatique illud, in quo inerant sortes, collocavissent, simia et sortes ipsas et caetera, quae erant ad sortes parata, disturbavit.* Quod pariter Aeschylus docuit. Oraculum itaque Caere reddebatur non modo responso voce dato, sed sortibus inscriptis. Has autem *extenuatas* aït Livius, eo quod vel tabellae imminutae ex se essent, vel responsa non semper nec omnibus ex more darentur, quod portentosum habitum. Quae tamen interpretatio ne exacte satisfaciat, efficiunt ejusdem Livii verba per initia subsequentis libri hujusmodi: *sortes sua sponte attenuatas, unamque excidisse ita scriptam: Mavors telum suum*

prodigia libros adire decemviri jussi. quod autem lapidibus pluisset in Piceno, novemdiale sacrum edi-

convertit. Itaque *extenuare* et *attenuare* non propria significatione et communi accipiendum, sed pro eo, quod est disgregare seu disjungere, et concreto et aggerato seu conjuncto opponitur. Sic Cic. de Nat. Deor. [2, 39.] aërem die extenuatum nocte concretum dixit. Ita ut sensus sit, sortes, quae in urna insimul junctae erant, attenuatas sponte, hoc est, nullo responsum petente, nec sacerdote dante, ex se extenuatas, hoc est, disjunctas, et unam ex urna excidisse, in qua erat inscriptum *Mavors* etc. quod pro portento habitum. Caere urbs praeclara Hetruriae fuit ex eodemmet Livio l. 1. et in extrema parte libri 4. et l. 28. Plinio l. 3, 5. et Strabone l. 5. Hanc perperam Servius Agillinam vocatam tradit in eum Virgilii locum 8. Aen. *Urbis Agillinae sedes* et illud 10. Aen. *Qui a Caerete domo*. Servio autem errandi occasionem praebuisse puto Plinii verba loco cit. quae disjunctive legenda, non conjunctim. Agillinam enim aliam urbem fuisse a Caerete palam est. In urbe itaque Caere religionis eximium fuisse cultum, praeter oraculum et sortes, ex eo colligimus, quod Festus tradat, caerimonias dictas a Caere oppido, quamvis Gellius 4, 9. a Cerere derivatas, sed minus apposite, scripserit. Nec non ex eo quoque, quod, Gallis Capitolium obsidentibus, flamen Quirinalis aliique sacerdotes, Vestales virgines, ac populi Romani sacra Caere convexere ex ipso Livio l. 5. Petasones Caeretanos, et Caeretana vina mire extollit Martialis. Quamvis autem a Caeretanis Romana sacra servata fuerint, unde et hodie vulgo *Caerete* de servatia dicitur, illi tamen sola civitate Romana donati sunt, nec umquam suffragii jus obtinere potuerunt; unde qui Romani cives suffragandi, notae causa, munere privantur, ita ut nec ferre suffragia in comitiis, nec in eisdem ad honores promoveri possent, dicebantur *referri in Caeritum tabulas*, ut docet Gellius 16, 13. M. DONAT. Haud aliter [*extenuatas*] libri calamo exarati. Verisimiliter Lipsius reponit *extaeniatas*; quamvis conjecturam improbat Gutherius 4, 12. de Jure pontificio. GRUT. Lipsius legendum censet *extaeniatas*, hoc est, taeniis vittisque solutas ac liberatas. At Marc. Donatus *sortes extenuatas* intelligit disgregatas, disjunctas. Ego vero *extenuatas sortes* interpretandas censeo eas, quae evanuerunt et disparuerunt consulentibus. Suet. Tib. 63. *Majestate Praenestinarum sortium territus destitit, cum obsignatas devectasque Romam non reperisset in arca*. GEBH. *extenuatas* prodigii instar est eruditis viris, ita certatim illud vel emendant, vel perverse explicant. Lipsius legebat *extaeniatas*. Alii aliter vel legunt, vel exponunt perperam. Vetustissimus liber bibliothecae Puteaneorum majusculis literis scriptus *attenuatas* habet, non *extenuatas*. Utriusque tamen vocis eadem significatio est. Quippe ἰσχνανθείσας vel μειωθείσας, hoc est minores factas, intelligendum. Ovidius [1. Art. Am. 735.]

Attenuant juvenum vigilatae corpora noctes.

Plinius [36, 6.] *Ita sectae attenuantur crustae*. Martialis [14, Epigr. 104.]

ctum, et subinde aliis procurandis prope tota civi-
7 tas operata fuit. Jam primum omnium urbs lustra-
ta est, hostiaeque majores, quibus editum est, Diis
8 caesae; et donum ex auri pondo quadraginta La-
nuvium ad Junonis portatum est; et signum aeneum

Attenuare nives norunt et Caecuba nostra.

Nam vinum infusum nivibus eas attenuat et minuit. Ita igitur *attenuatae* sortes, quae imminutae sunt, ac minores factae. In ostentis, ut et somniis, omnia majora et auctiora videre, laetum ac prosperum judicant aruspices et ὀνειροκρίται. E contra triste ostentum est, si qua res solito minor et tenuatior defectiorque apparet. Quadrigae fictiles praeparatae in fastigium delubri Jovis Capitolini, quod in fornace crevissent, felix fortunatumque omen rebus Romanis portenderunt. Narrat Plinius 28, 2. Perdiccae uni ex Temenidis, quum apud regem Macedoniae ovibus pascendis operam suam locasset, panis, qui ejus nomine coquebatur, in furno duplo major factus regnum Macedoniae attulit. V. Herodotum 8, 137. Si res aliqua per prodigium major facta prosperi eventus habet significationem, e diverso necesse est, ut eadem attenuata et imminuta tristes exitus denunciet. Inde igitur interpretandae *sortes attenuatae*, vel *extenuatae*, quae pro malo ostento habitae sunt. Idem de somniis judicium. Penes veteres eorum interpretes membrum aliquod aut aliud quodcumque per quietem solito majus et auctius visum laeta significat, contractum et emaciatum contraria. Eodem pertinent septem opimae vaccae et septem macie defectae, quas e flumine ascendentes vidit rex Aegyptius. V. Artemidorum et alios scriptores Ὀνειροκριτικῶν. SALMAS. ad Solin. p. 487. *extenuatae* legunt Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. omnesque, quas vidi, edd. principes. Rejecta Lipsii conjectura Salmasii interpretationem probat Perizon. Animadv. Hist. 9. p. 380. Mox *ex vagina*, pro *e vagina*, legit Flor.

§. 6. *Prope civitas operata fuit*] Vet. lib. *prope tota civitas.* SIG. Quod Sigonius in veteri libro invenit, non tantum in omnibus scriptis, sed et omnibus, quas vidi, edd. constanter superest: ut nesciam, quam scholio huic addendo caussam Sigonius habuerit. Paullo ante *decemviri jussi sunt* edd. vett. Tum *pluvisset*, pro *pluisset*, Flor. Hav. et edd. antt. V. ad §. praec. Deinde *aliis procurationibus*, pro *procurandis*, Lovel. 4. et 5.

§. 7. *Hostiaeque majores, quibus edictum est, Diis caesae*] MSS. *editum.* Ut 41, [13, 3.] *Editis ab aruspicibus Diis, quibus supplicaretur.* 42, [2, 6.] *Editumque ab decemviris est, et quibus Diis quibusque hostiis sacrificaretur.* J. FR. GRON. Ita etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. aliique cum Hearnii L. 1. et D. Infra 22, 10, 10. *Quia ex fatalibus libris editum erat, ut is voveret, cujus maximum imperium in civitate esset.* 29, 10, 6. *Responsum oraculo editum, majorem multo victoriam adesse populo Romano.* 30, 2, 13. *Editi*

matronae Junoni in Aventino dedicaverunt; et lectisternium Caere, ubi sortes adtenuatae erant, imperatum; et supplicatio Fortunae in Algido; Ro- 9
mae quoque et lectisternium Juventati, et supplicatio ad aedem Herculis nominatim; deinde univer-

a collegio pontificum Dii, quibus sacrificuretur. 40, 45, 5. *Decemviri jussi adire libros edidere, quibus Diis et quot hostiis sacrificaretur.* 45, 34, 4. *Edita tribunis centurionibusque erant, quae agerentur.* Pluribus hoc verbum inlustrarunt Gronovius ad 25, 12, 4. 43, 13, 7. et, qui jam haec loca laudavit, Celeberr. Burmann. ad Lactantii 4. Metam. Fab. 1. ubi etiam docet, librarios ita saepissime errasse. cujus neglegentiae eorum plura in Mstis Livii exempla obcurrunt. V. ad 2, 50, 10. 3, 5, 9. c. 28, 3. c. 34, 6. 4, 23, 2. 5, 18, 8. 6, 23, 12. c. 33, 5. 7, 35, 2. 22, 10, 10. 29, 6, 10. 30, 2, 13. c. 20, 1. 34, 56, 12. 36, 37, 5. Adde viros doctos ad Suet. Caes. 18. et ad Aug. 72. Paullo ante *urissis lustrata est*, pro *urbs*, Flor. *ursis lustrata est* Voss. et Gaertn.

§. 8. *Et donum ex auri pondo quadraginta Lanuvium Junoni portatum est*] Pal. tert. et vet. ed. *Lavinium*. GEBH. Put. et vetustiores consensu *Lanuvium et Junoni.* Lege *Lanuvium ad Junonis portatum est.* J. FR. GRON. *Lanuvium*, non *Lavinium*, legendum esse, Sabellicus jam supra monuit §. 4. *et Junoni* Flor. Voss. Lovel. 1. 4. Harl. Ber. Hafn. Rec. Gaertn. et Hearnii D. et N.

Junoni in Aventino aedificaverunt] Belle. Signa scilicet et aereae statuae aedificantur, ut domus, ac templa. Ridiculum est, et tamen depravatio ea manifestaria in omnibus adhuc libris. Quin tu lege *dedicaverunt*, et Livium impuri sermonis absolve. PH RUBEN. 1. Elect. 36. Recepimus conjecturam Phil. Rubenii *dedicaverunt.* Nam in Put. erat una litera minus *edicaverunt.* in Voss. *hedificaverunt.* J. FR. GRON. *edicaverunt* etiam ed. Rom. anni 1472.

Ubi sortes extenuatae erant] Put. *adtenuatae.* ut et Reg. Pet. Men. Messalla apud Plinium 34, 14. *Serviliorum familia habet trientem sacrum, cui summa cum cura magnificentiaque sacra quotannis faciunt, quem ferunt alias crevisse, alias decrevisse videri, et ex eo aut honorem aut deminutionem familiae significari.* J. FR. GRON. *sortes attenuatae erant* etiam Flor. et Cant. Infra 22, 1, 11. *Sortes sua sponte adtenuatas, unamque excidisse.*

§. 9. *Et supplicatio Fortunae in Algido; Romae quoque et lectisternium Juventae*] Put. Reg. Pet. Men. *Juventati.* Sic enim proprie adpellatur id numen *Juventas.* Priscae editiones alludunt *Juventuti.* J. FR. GRON. Omnia haec vocabula deerant in Ber. propter repetitionem τῶν *et supplicatio.* Eadem vocabula cum praecedentibus *ubi sortes adtenuatae erant, imperatum* similiter exsulant a Lovel. 4. Sed *Juventuti* legunt Lovel. 1. 3. 5. Hafn. Rec. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *Juventati* Flor. Cant. Voss. et Harl. V. infra ad 36, 36, 5.

Supplicatio ad aedem Hercu-

so populo circa omnia pulvinaria, indicta; et Ge-
10 nio majores hostiae caesae quinque; et C. Atilius Serranus praetor vota suscipere jussus, si in decem
11 annos respublica eodem stetisset statu. Haec procurata votaque ex libris Sibyllinis, magna ex parte levaverant religione animos.

lis; nominatim deinde universo populo] Cel. Burmannus me monuit, mutata distinctione legendum esse *ad aedem Herculis nominatim; deinde universo populo.* Et ita non tantum quidam codd. praeferunt, verum Aldus etiam excudi jussit in contextu; qui tamen inter errata priorem interpunctionem revocavit. quod perperam ab eo commissum videtur.

§. 10. *Si in decem annos R. P. eodem stetisset loco. Haec procurata votaque*] Quidam R.P. legerunt *Romanum populum*, cum *respublica* significetur. Ego priorem dictionem *Res* integre scriberem. Quidam etiam pro *loco* legunt *statu.* denique *procurata vota* adjectivum ac substantivum cum relativo *quae*, non eum conjunctione *que*: sed mihi displicet, tametsi res est non magni admodum momenti. GLAR.

si in decem annos p. r. in eodem stotu stetisset Berol. quod exponi debet *populus Romanus.* Sed *Romanus populus* est in Rec. Hafn. et multis edd. antt. Saepe ita peccasse librarios, vidimus ad 9, 26, 8. *rempublicam* habet Harl. de quo errore v. ad 10, 37, 16. *eodem stetisset loco* est in antiquitus editis, pro quo Aldus *statu* recte substituit. Eam enim lectionem tuentur omnes codd. Recte etiam Glareanus *Haec procurata votaque* probat. Alterum vix sensum efficit, licet ita in quibusdam Mstis reperiatur.

§. 11. *Magna ex parte levavernt qaimum religione*] In MS. est *levaverunt animum religionis.* Nec id mutem. Legi apud nescio quem veterum *levare curarum.* Apud Plautum [in Epid. 2, 2, 55.] *Nec sermonis fallebar tamen.* Apud Quadrigarium *Quiescere pugnae.* Cujus locus apud Agellium 9, 13. diserte et expresse sic legitur in optimis Giselini scidis. *Manu significare coepit, utrique ut quiescerent pugnae. Facta pausa est.* LIPS. 4. Epist. Quaest. 10. Vulgata lectio tuetur se consensu omnium librorum nostrorum. GEBH. Lipsius ex suo *animum religionis*, quod in Voss. notavimus. Caeteri non subscribunt. Put. *religione animos.* 7, 3, 1. *Nec tamen ludorum primum initium, procurandis religionibus datum, aut religione animos, aut corpora morbis levavit.* J. FR. GRON. *regionis* Hafn. *religionis* etiam Lovel. 1. et Hearnii D. quod etiam probat Colvius ad Apulej. 5. Metam. p. 70. At recte lectio illa Gronovio suspecta est ad Gellii 9, 13. Licet enim Quadrigarius, Plautus, et alii ita loquantur, non tamen Livius ita loqui solet, apud quem similes Graecismi vix reperiuntur. Praeterea *religione animos* Flor. Cant. Harl. et Exc. Pithoei, quod recepi. Deinde *levaverunt* Lov. 4. 5. et Gaertn.

LXIII. Consulum designatorum alter Flaminius, cui eae legiones, quae Placentiae hibernabant, sorte evenerant, edictum et literas ad consulem misit, ut is exercitus Idibus Martiis Arimini adesset in castris. 1
Huic in provincia consulatum inire consilium erat, memori veterum certaminum cum Patribus; 2

§. 1. *Arimini esset in castris*] Vet. lib. *adesset.* SIG. Pall. tres *adesset in castris.* GEBH. Put. Men. Voss. cum Sigoniano *adesset.* Polybius (3, 77.) et alii testantur, Etruriam Flaminio, Ariminum Servilio evenisse provinciam: notissimumque est, apud Trasimenum lacum in Etruria prope Arretium Flaminium esse ab Hannibale caesum. Itaque mirabar, eum Ariminum diem ad conveniendum edixisse exercitui, ibique consulatum inisse dici ab Livio, censebamque pro *Arretio* illius urbis nomen suppositum. Sed repressit me Zonaras, e cujus comparata cum aliis narratione colligo, etsi divisae fuerint ita consulibus provinciae, placuisse tamen ambos junctis viribus Hannibali opponi in Liguribus, ubi exspectaturum Romanos ille se simulabat, et pugnandi copiam facturum: ut vero necopinantibus eis, equitatu in castris relicto, noctu silenti agmine profectus, superatis angustiis in Etruriam contendit, tum consules *γνόντας ἠπατημένους*, Servilium *ἀυτοῦ ὑπομεῖναι*, Flaminium persecutum eo instantius, quod speraret, se absque socio laudis victoriam habiturum, Arretium pervenisse. J. FR. GRON. *adesset* etiam omnes mei, et Hearnii codd. *Ariminum* Lov. 3.

§. 2. *Huic in provincia consulatum inire consilium erat*] Pall. tres *in provinciam.* GEBH. Ita etiam Flor. Harl. et Hav. Praeterea *Hac in provincia* Lovel. 3. *Hic in provincia* Hearnii N. in margine.

Memori veterum certaminum cum Patribus; quae tribunus plebis, et quae postea consul] De C. Flaminii tribunatu sic Cicero in Catone [4.] *Q. Fabius Maximus consul iterum, Sp. Corvilio collega quiescente, quod potuit, C. Flaminio tribuno plebis restitit, agrum Picenum et Gallicum viritim contra senatus auctoritatem dividenti.* Et Valerius 5, (4, 5.) *Cum Flaminius tribunus plebis legem de Gallico agro viritim dividendo promulgasset invito senatu, precibus minisque ejus resistens, ac ne exercitu quidem adversus se conscripto, si in eadem sententia perseveraret, obsterritus, postquam pro rostris ei legem jam ferenti pater manum injecit, privato fractus imperio, descendit e rostris.* Idem Polybius 2, (21.) Cicero de Invent. (2, 17.) De consulatu et triumpho C. Flaminii scribit Plutarchus in Marcello (299.) *Cum augures vitio creatos esse consules Flaminium Furiumque dixissent, senatum esse extemplo ab exercitu literis emissis revocasse: receptas autem literas Flaminium non ante aperuisse, quom hostes fuderit. Itaque ei redeunti triumphum vix concessum esse, ipsum privatum triumphasse, atque consulatu se abdicare coactum esse.* Triumphavit de Gallis. SIG. *memoria veterum cer-*

quae tribunus plebis, et quae poſtea consul, prius de consulatu, qui abrogabatur, dein de triumpho
3 habuerat; invisus etiam Patribus ob novam legem, quam Q. Claudius tribunus plebis adversus senatum, uno Patrum adjuvante C. Flaminio, tulerat; ne quis senator, quive senatoris pater fuiſſet, maritimam

taminum Lovel. 3. Rec. et Hearnii N. in contextu. *memor veterum certaminum* Gaertn. Deinde *quae prius tribunus plebis, et quae postea consul de consulatu*, trajecta voce *prius*, Harl. Mox *deinde triumpho*, pro *dein de triumpho*, Harl. Gaertn. Hav. et edd vett. usque ad Froben. anni 1531. Legis, quam C. Flaminius tribunus plebis de agro Gallico et Piceno viritim dividendo tulit, meminit etiam Cic. in Bruto 14.

§. 3. *Invisus etiam senatui ob novam legem, quam inique Q. Claudius tribunus plebis adversus senatum, uno Patrum adjuvante*] Tò *inique* disparet in libris MSS. Deinde exhibent *atque uno Patrum adjuvante*. GEBHARD. Put. *invisus etiam Patribus*. Idemque, ut et Voſſ. ac tres Pall. ignorant τὸ *inique*. et profecto magis impedit sensum, quam juvat. Forte et, quamvis mutis scriptis, legendum, *adverso senatu*. 33, [23, 3.] *Q. Minucius, tentata tantum relatione, quum adversum omnem senatum videret*. 42, [22, 2.] *Ne caussam diceret adverso senatu, infestiore populo*. 6, [42, 9.] *Comitia consulum adversa nobilitate habita* Cur autem Put. plurimique noſtri *atque uno*, non exputo. nisi fuit *tantumque uno*. Aut *adversante senatu, uno*. Potuit enim fieri, ut librarius exprimeret ADVERSSENATUANTE, emendaturus, quod peccarat, nescio qua feſtinatione parte poſteriore vocis praeterita; unde sequentes *atque* fecerint. J. FR. GRON. *invisus etiam senatu* Lovel. 1. 5. Harl. et Gaertn. *invisus etiam Patribus* Flor. et Cant. Deinde vocem *inique* in nullo cod. inveni, ut nec Hearnius in suis. Verum insuper *quam Claudius*, omiſſo ejus praenomine, Lovel. 3. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii D. ac N. *quamq; Claudius* Harl. *quemque Claudius* Lov. 1. *quemq; Gladius* Flor. a m. 1. *quamq;* a m. 2. *adversus senatum* etiam supereſt in omnibus meis, pro quo Gronovius *adverso senatu* conjicit. Ita supra hoc lib. c. 10, 2. *Hanno unus adverso senatu caussam foederis magno silentio egit*. 39, 41, 4. *His accensi homines adversa nobilitate non M. Porcium modo censorem fecerunt*. Sall. in Jug. 84. *Neque illi senatus, quamquam adversus erat, de ullo negotio abnuere audebat*. Similiter *adversa Patrum voluntate*, pro *adversus Patrum voluntatem*, optimi cod. auctoritate Gronov. supra reſtituit 1, 46, 2. ubi v. quae notavi. Verum *atque uno Patrum adjuvante* hic legunt etiam Flor. Cant. Lovel. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *atque ut uno* Lovel. 3. Hinc veriorem puto ingeniosam Gronovii conjecturam *adversante senatu, uno patrum adjuvante*.

Q. Claudius] Hunc Pighius, nescio quo auctore, cognomine

navem, quae plus quam trecentarum amphorarum esset, haberet. Id satis habitum ad fructus ex agris vectandos. quaestus omnis Patribus indecorus visus. Res, per summam contentionem acta, invidiam apud nobilitatem suasori legis Flaminio, favorem apud plebem alterumque inde consulatum, peperit. 4

Flaminium vocat, et inter tribunos plebis A. V. 10xxxv. recenset. Sed id ex hoc loco non satis certo demonstrari potest. Nam quod paullo post dicit Livius, Flaminium hac lege suadenda sibi favorem plebis et secundum consulatum peperisse, ex eo non necessario consequitur, legem illam hoc anno latam fuisse. Quum enim inter primum et secundum consulatum Flaminii quinque anni interjecti fuerint, potuit etiam tertio vel quarto eorum ferri. Certe in his verbis Livii *Q. Claudius legem* etc. *tulerat*, nihil est, quod nos cogat id ad annum, qui secundum consulatum Flaminii proxime praecessit, adligare. Qui et ob quas causas legibus Romanis prohibiti fuerint naves habere, docet Cujacius 6. Obs. 38. Quod autem Livius naves maritimas memorat, et Claudio quaestum omnem Patribus indecorum visum dicit, eo significari videtur, quum Romani post bellum Punicum primum partem Siciliae, Sardiniam et Corsicam tenerent, senatores sibi in his praedia comparare, et per speciem deportandorum ex iis fructuum negotiationes amplissimo ordine indignas exercere coepisse. DUK. De hoc Q. Claudio ejusque cognomine *Flaminio*, quo a Pighio adpellatur, infra v. ad 27, 21, 5. Illud autem forte Pighio ansam dedisse potuit Q. Claudii tribunatum plebis ad annum proxime praecedentem referendi, quoniam a Livio vocetur *nova lex*; quod tamen etiam alio sensu accipi potest.

Ne quis senator, quive senatoris pater fuisset] *ne quis senatorum* Hasn. Gaertn. et Hav. Tum *qui senatoris pater* Ber. a m. 1. *quive senatoris filius* ad oram Livii Ant. Perizonius; verisimilius *cuive senator pater* Cl. J. Alex. Roëllius conjecerunt. Mox *centum amphorarum* Lov. 3.

§. 4. *Id satis habitum ad fructus ex agris vectandos*] Vocula *Id* non adparet in Lovel. 4. Deinde *in agris* legunt Voss. et Lov. 1. In verbis sequentibus, *quaestus omnium Patribus* Gaertner. *quaestus omnibus Patribus* Rec. Tum *indecorus visus est* omnes edd. usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui τὸ *est* omisit, quod in nullo etiam scripto meo inveni. Hinc *legis Flaminio suasori* Lov. 4. *Flaminio suasori legis* Lov. 5. Probare autem nequeo, quod Glareanus ad §. seq. receptam interpunctionem mutare conetur, legens *invidiam apud nobilitatem suasori legis, Flaminio favorem apud plebem*, ac *suasori legis* de Q. Claudio accipiens. Licet enim, qui legem tulisset, eamdem interdum suaderet, quum tamen Q. Claudius adjuvante Flaminio legem illam tulisse dicatur, vulgatam distinctionem servo, ut potius Flaminius vocetur suasor legis, eaque res invidiam apud nobilitatem, favorem apud plebem eidem Flaminio peperisse dicatur.

5 Ob haec ratus auspiciis ementiendis, Latinarumque feriarum mora, et consularibus aliis inpedimentis retenturos se in urbe, simulato itinere privatus
6 clam in provinciam abiit. Ea res, ubi palam facta eſt, novam insuper iram infeſtis jam ante Patribus

§. 5. *Ob hac ratus auspiciis emendis, Latinarumque feriarum mora*] Ita vulgo habent recentiora exemplaria. Vetus codex *ementiendis* habet. Ego monui, ut videret lector, ne *emendandis* sit legendum. SABELL. Sabellicus *emendandis* legendum putavit. Sed ex codice Moguntino *ementiendis* recte reſtitutum eſt. Nam loquitur hic author ex opinione Flaminii. Praecedenti autem versu diſtinguendum poſt *legis*, ut suasor legis intelligatur Q. Claudius, non C. Flaminius. GLAR. Fuit olim *emendis*: inde *ementiendis* factum eſt: in quo verbo sensus eſt ille quidem, verum non germanus. Quis enim erat, cujus intereſſet, *ementiendis* consulto auspiciis C. Flaminium consulem retinere, ne adversus ferocissimum hoſtem exiret? Malim ego *petendis*, aut *repetendis*, ut eſt in vet. aliquot libris, id eſt, cum secunda non apparuerunt, iterum atque iterum usque ad perlitationem petendis. Quam rem saepiſſime consules, ne extemplo in provincias exire poſſent, moratam eſſe, alibi tradit, ut l. 41, [16.] Cn. Cornelio et Q. Petilio consulibus. SIG. *Ob haec ratus auspiciis ementiendis* Pal. unus. Reliqui *Ob hoc ratus auspiciis emendis*. Sigonio placuit ex libris, ut vult, *Ob hoc ratus auspiciis petendis*, aut *repetendis*. utrumque inepte. Verebatur, ne mora ei objiceretur vel mentitis auspiciis, quod frequentiſſimum erat. mirorque quaerere Sigonium, cujusnam intereſſet, ementiendis consulto auspiciis C. Flaminium retinere, ne adversus ferociſſimum hoſtem exiret? Quin Patrum universorum intererat, quibus indignum videbatur, res magnas geſi a plebejo Flaminio, etc. GRUT. Probiſſime solus Pal. sec. *Ob haec ratus auspiciis ementiendis*. Nam, ut retineret senatus Flaminium, auspicia et alias remoras objiciebat atque ementiebatur. Cicero Philipp. 2, 35. *Audiebam quidem te paratum venisse, quod me de ementitis auspiciis, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum*. Quare vana eſt correctio Sigonii, *petendis* aut *repetendis* subſtituentis. GEBH. Sigonius *repetendis*. male. Timebat Flaminius, ne, sicut in priore consulatu suo ob prodigia, quae augures sibi inter auspicandum oblata retulerant, juſſus erat a Patribus magiſtratu se abdicare, ita et nunc vana auspicia ementirentur. Plutarchus in Marcello [299.] et Zonaras [8, 20.] H. VALES. *auspiciis ementiendis* MSS. optimi. et sic jam inter veteres editos Becc. et Mog. Fruſtra infeſtus eſt Sigonius subjiciendo *repetendis*. Cicero 1. de Divin. [16.] *M. Crasso quid acciderit, videmus, dirarum obnunciatione neglecta. In quo Appius non satis scienter virum bonum et civem egregium P. Atejum notavit, quod ementitum auspicia subscripserit*. Philipp. 2, [33.] *Magna, ut spero, tua potius, quam reipublicae calamitate ementitus es auspicia*. et rursum c. 35. *Audiebam quidem te pa-*

movit: *Non cum senatu modo, sed jam cum Diis immortalibus, C. Flaminium bellum gerere.* consulem 7 *ante inauspicato factum revocantibus ex ipsa acie Diis atque hominibus non paruisse; et nunc conscientia spretorum et Capitolium et sollemnem votorum*

ratum venisse, quod me de ementitis auspiciis, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum. et 3, 4. *Collega uno referente, eo, quem ipse ementitis auspiciis fecerat.* Pro Domo [48.] *Ementiri, fallere, abuti Deorum immortalium numine ad hominum timorem voluisti. Et qui religiones omnes polluerit aut ementiendo aut stuprando.* Flaminius in priore consulatu. *ἐπαιρόμενος τῇ νίκῃ, τήν τε ἄιρεσιν ἀυτῶν ἀπεδείκνυ δι ἀυτῆς ὀρθῶς ἔχουσαν, καὶ διὰ τὸν πρὸς ἀυτὸν φθόνον ἐνέκειτο καὶ τοῦ θείου τοὺς δυνατοὺς καταψεύδεσθαι,* ut aït Zonaras [8, 20.] J. FR. GRON. *Ob haec,* praeter unum Hav. qui alteram lectionem servat, omnes codd. quibus utor. quare id recte in contextum Gruterus admisit. Deinde *petendis auspiciis* Rec. et Hearnii N. in margine. *emendis auspiciis* Lovel. 1. 4. 5. et Voff. qui in margine exhibet *habendis auspiciis.* sed *emetiendis auspiciis* Hav. Hearnius etiam *emetiendis* vel *emendis* se in suis reperiffe teftatur. Sed recte *ementiendis* viri docti probarunt, quod in reliquis meis supereft. *ementiri auspicia* eft falsa auspicia nunciare. *mentiri* dixit supra 10, 40, 4. *Pullarius, auspicium mentiri ausus, tripudium solistimum consuli nunciavit.* Pariter *ementiri falsa naufragia* Livius infra dixit 25, 3, 10.

§. 6. *Non cum senatu modo, sed jam cum Diis immortalibus, C. Flaminium bellum gerere*] *Neque cum senatu* Ber. Deinde *sed cum Diis immortalibus* Lovel. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. omnes usque ad Jac. Gronov. qui fubftituit *sed jam cum Diis.* Et ita praeferunt reliqui codd. Hinc Flaminii praenomen, quod in omnibus apud me libris supereft, se in L. 1. et N. non inveniffe, Hearne teftatur. Insuper *gerere bellum* Lovel. 3. Paullo ante *infensis jam ante Patribus,* pro *infestis,* Ber. V. ad 2, 46, 7. *infestis jam Patribus* Lovel. 3. et edd. vett.

§. 7. *Consulem ante inauspicato factum revocantibus ex ipsa acie Diis*] *consulem antea* Ber. V. ad 40, 12, 3. *consulem autem inauspicato factum* Hav. V. ad 27, 35, 7. Deinde *revocantibus ex ipsa arce Diis* legere jubet J. Clericus, invita omnino hiftoria. Conftat enim ex Plutarcho in Marcello 299. et Zonar. 8. Ann. 20. eo in primis tempore ex provincia literis senatus revocatos fuiffe Flaminium cum collega, quo cum hoftibus proelio congreffuri erant. Illos vero suspicatos, se a senatu revocari, non ante literas perlegiffe, quam pugna commiffa victoriam reportaffent.

Et nunc comitia praetorum et Capitolium et sollemnem votorum nuncupationem fugisse] C. Flaminium, ut dixi, vitio consulem factum a senatu a bello, quod cum Gallis gerebat, revocatum non paruiffe, tradit Plutarchus. Quod cum ita sit, sane

8 *nuncupationem fugisse: ne die initi magistratus Jovis optimi maximi templum adiret: ne senatum, invisus ipse, et sibi uni invisum, videret consuleretque: ne Latinas indiceret, Jovique Latiari sollemne sa-*
9 *crum in monte faceret: ne, auspicato profectus in Capitolium ad vota nuncupanda, paludatus inde cum*

intelligi potest, cum in vet. lib. *conscientias praetorum* inveniatur, *conscientia praeteritorum* esse emendandum. Nam, quo modo vulgo legitur, *comitia praetorum* nihil ad rem pertinet: neque enim initio consulatus habebantur comitia praetoribus creandis, sed eodem fere tempore, quo consulibus. Hanc autem lectionem excogitavit Paulus Manutius, qui in ejusmodi veterum auctorum mendis et dignoscendis et emendandis maxima cum ingenii et doctrinae laude jam per multos annos versatur. SIG. Adprobavit Paulli Manutii emendationem *conscientia praeteritorum* Carolus Sigonius. Interim constanter libri scripti et casca ed. *ne nunc conscientias praetorum.* Pro *votorum* quoque in Pal. pr. erat *victorum.* GEBH. P. Manutii conjectura est, laudata Sigonio; cum vulgo esset *comitia praetorum*, quod pressum invenio primum Moguntiae. Scripti et Andreas, Aldus, Asc. B. aliique priores *conscientias praetorum.* Unde vere, puto, fecimus: *et nunc conscientia spretorum* (Deorumque et hominum) *et Capitolium et solennem votorum nuncupationem fugisse.* Hanc nempe conscientiam metum ei fecisse, ne et Dii contemtionem sui adversis ominibus vindicarent, et homines, praecipue Patres atque augures, impedimentis honorem ei extorquerent. 35, [12, 9.] *Ut, quum in Graeciam Antiochus trajecisset, conscientia violatae per sociorum injurias Romanae amicitiae conjungeret se cum Antiocho.* J. FR. GRON. *ne nunc conscientias praetorum* Voss. Lovel. 3. 4. Ber. Gaertn. *nec nunc conscientias praetorum* Hav. *et ne nunc conscientias praetorum* Lovel. 5. *nunc conscientias praetorum* Flor. pro quo recte Gronov. *conscientia spretorum*, unica litera ex fine praecedentis vocis in initium sequentis retracta: quod genus errorum, quia olim voces continua serie scribi solebant, ab indoctis librariis saepissime commissum est. Mox *votorum supplicationem*, pro *nuncupationem*, Hav.

§. 8. *Ne senatum, invisus ipse, et sibi uni invisum, videret*] Vet. lib. *invisus ipsi.* SIG. Pall. tres *ipsi.* Vetus autem ed. *ne senatum invisus, et sibi ipsi uni invisum, videret.* GEBH. *invisus ipsi* Lov. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hearnii D. quod Gronovius etiam in prima ed. notarum in libris esse monuerat. Et ita edidit Aldus, qui tamen in erratis *ipse* revocavit. *ne senatum invisus, et sibi ipsi uni invisum* omnes antt. edd. Quod nunc vulgo legitur, jam vidi in Ven. anni 1498. *nec senatum* habet Hav. Paullo ante *Jovis circa templum* Gaertn. *Jovis omne templum* Voss. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hav. Hearnii N. a m. 1. (τὸ *omne* a manu altera erat deletum) et edd. vetustissimae. *Jovis omen tem-*

lictoribus ad provinciam iret. lixae modo sine insignibus, sine lictoribus, profectum clam, furtim, haud aliter quam si exsilii caussa solum vertisset. magis pro majestate videlicet imperii Arimini, quam Romae, magistratum initurum, et in deversorio hospitali, quam apud penates suos, praetextam sumtu-

plum Rec. Per eompendium scriptum fuerat *Jovis OM templum*, ut in Flor. exstat; quod *omne* vel *omen* reddiderunt indocti librarii, quum debuissent *Optimi Maximi*, quemadmodum Frobenius anno 1531. reposuit.

Jovique Latiali solemne sacrum in monte Albano faceret] Abiit a tribus libris *Albano*. GEBH. Optimi *Latiari*. nam *Albano* nusquam scriptum invenimus. A Moguntinis est. Andreas, Becc. Asc. Aldus, Juntas, Tarv. Ven. ignorant. 25, [12, 2.] *Eo die perpetrato sacro in monte in suas quisque provincias proficiscuntur.* 40, [45, 2.] *Latinas mox subito coorta et intolerabilis tempestas in monte turbavit.* J. FR. GRON. *Latialis* et *Latiaris* in vetustis libris scribi, multi adnotarunt. V. interpretes Ciceronis ad Orat. pro Milone 31. In Varrone 4. de ling. Lat. 16. est *collis Latiaris*, non *Latialis*. DUK. *Latiari* apud me Florent. et forte etiam Cant. Similis lectionis diversitas etiam est in Sueton. Calig. 22. *Quidam eum Latiarem Jovem consalutarunt.* Ita optimus Salmasii aliique codd. ibi servant. V. Casaub. Graev. et Burmann. ad eum l. Adde Oudend. ad Lucani 1, 198. Vox *Albano* in nullo etiam apud me cod. superest, in nullo etiam apud Hearnium. 22, 1, 6. *Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis rite in Capitolio nuncupatis.* 44, 22, 16. *Latinis, quae pridie Kalendas Apriles fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato.* Eadem etiam perperam in uno cod. addita erat infra 25, 12, 2.

§. 9. *Paludatus inde ad provinciam iret*] Put. Reg. et alii non nisi optimi *paludatus inde eum lictoribus in provinciam iret.* Pessimo facinore duas voces *cum lictoribus* omiserunt. J. FR. GRON. *paludatus deinde* Hearnii D. V. ad 36, 24, 10. Male. *inde* est ex Capitolio. Voces *cum lictoribus* supersunt in Flor. et Cant. quibus et L. 1. adstipulari, Hearnius testatur. Paullo ante *profectus in Capitolio* Flor. Voss. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Hav.

Lixae modo sine insignibus, sine lictoribus, profectum clam] *lixae non* Lovel. 4. Sed indoctus scriba *mō*, id est *modo*, et *nō*, id est *non*, perperam commutavit. V. ad 4, 56, 6. Tum *sine lationibus* Lovel. 3. in contextu. Deinde *profectus* Flor. Voss. Lovel. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertner. Hav. Hearnii N. et edd. usque ad Moguntinos.

§. 10. *Magis pro majestate videlicet imperii*] *imperii videlicet* Harl. Sed vox *videlicet* non adparet in Ber. qui etiam mox *in penates suos* praefert a m. 1. *ad penates* a m. 2. Idem codex §. seq. omittit vocabulum *universi*.

§. 12. *Legatos enim mitti placuit*] Pal. tert. *legatos emitti.*

11 *rum.* Revocandum universi retrahendumque censuerunt; et cogendum omnibus prius praesentem in Deos hominesque fungi officiis, quam ad exercitum
12 et in provinciam iret. In eam legationem (legatos enim mitti placuit) Q. Terentius et M. Antiſtius profecti, nihilo magis eum moverunt, quam priori con-
13 sulatu literae moverant ab senatu miſſae. Paucos poſt dies magiſtratum iniit, inmolantique ei vitulus

GEBH. *legatos ei mitti* Lov. 5. et Hav. V. supra ad 9, 19, 5. Mox *eum moverunt*, pro *movere*, Flor. Lovel. 1. 3. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *eum commoverunt* Ber. et Hearnii L. 1. Deinde *priore consulatu*, pro *priori*, Voſſ. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§. 13. *Inmolantique ei vitulus jam ictus*] Paulo aliter Silius hoc maxime modo idem refert [5, 63.]

Nec rauco taurus cessavit (flebile) ad aras
Immugire sono, pressamque ad colla bipennem
Incerta cervice ferens, altaria liquit.

Ceterum triſtis admodum portenti loco semper habitum, si hoſtia aufugiſſet. unde scribit in Julio Sueton. [59.] Caesarem ne religione quidem ulla a quoquam incepto umquam abſterritum vel retardatum exemplo subjecto: quod, licet immolanti aufugiſſet hoſtia, profectionem adversus Scipionem et Jubam non distulerit. Et in Galba [18.] *Magna et assidua monstra*, inquit, *jam inde a principio exitum ei, qualis evenit, portenderant. Cum per omne iter dextra sinistraque oppidatim victimae caederentur, taurus, securis ictu consternatus, rupto vinculo essedum ejus invasit.* Item Tacitus de Vitellio [3. Hiſt. 56.] *Concionanti (prodigiosum dictu) tantum foedarum avium supervolitavit, ut nube atra diem obtunderent. Accessit dirum omen. Profugus altaribus taurus, disjecto sacrificii apparatu, longe, quam ubi feriri hostias mos est, confossus.* Hinc et Lampridius inter omina mortis Alexandri Severi ponit [in ejus vit. 60.] quod, cum natalem diem concelebraret, hoſtia cruenta effugit, albamque ejus veſtem, cum qua conſtiterat, cruentavit: et Val. Max. 1, 6. inter portenta, quibus Dii Pompejum monuerant, ne cum Caesare ultimam belli fortunam experiri vellet, hoſtiarum ab ipsis altaribus fugam recenset. Qua de re etiam ita Dio l. 41; [182.] *καὶ πολλὰ τῶν ἱερείων αὐτοῖς ἤδη τοῖς βωμοῖς προσαγόμενα ἐξέδρα.* Videatur et Ammianus Marcell. l. 23. et iterum Silius 16, [265.] MOD. V. quae notavi ad Silii 5, 63. Paullo ante *magistratus iniit*, pro *magistratum*, Harl. Tum in sequentibus *sese quum proripisset* Flor. a m. 1. et Lovel. 1. *sese quum proripisset* Lovel. 3. et Harl. *quum sese proripisset* ed. Rom. anni 1472. *Proripere* et *Prorumpere* saepe in Mſtis commutantur. V. supra ad 2, 23, 8. ubi locutionem *sese proripere* inluſtravi aliis exem-

jam ictus e manibus sacrificantium sese quum proripuiſſet, multos circumſtantes cruore respersit. Fuga 14
procul etiam major apud ignaros, quid trepidaretur, et concursatio fuit. id a plerisque in omen magni terroris acceptum. Legionibus inde duabus a Sem- 15
pronio prioris anni consule, duabus a C. Atilio praetore acceptis, in Etruriam per Apennini tramites exercitus duci eſt coeptus.

plis. 3, 17, 1. 8, 28, 5. et Cortium ad Salluſt. Catil. 32. *quum se proripuisset* Ber.

§. 14. *Id a plerisque in omen magni terroris acceptum*] Fortaſſe rectius *id a plerisque omen magni terroris acceptum.* Tacitus 1. Ann. [28.] *Id miles, rationis ignarus, omen praesentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimulans.* J. FR. GRON. Si quid mutandum, magis placeret, ut legamus, *id a plerisque ut omen magni terroris acceptum.* quod sibi etiam in mentem veniſſe Cl. Dukerus indicavit. Propius enim ad lectionem vulgatam accedit, si τῷ *in* ſubſtituamus *ut*, quam si totam voculam expungamus. (* v. ad 45, 18, 8.) Et ita fere supra eſt 10, 11, 2. *Tertius ab eo casu dies finis vitae consuli fuit. Quo velut omine belli accepto*, etc. Epit. Liv. 49. *Uticenses legati Romam venerunt, se suaque omnia dedentes. Ea legatio, veluti omen, grata Patribus.* Paullo ante *Fuga etiam procul major* Hav. *Fuga etiam procul et major* Ber. *Fuga procul etiam in animo* Lovel. 3. Deinde *et occursotio fuit*, pro *concursatio*, Lovel. 1. V. ad 36, 24, 4.

§. 15. *In Etruriam jam per Apennini tramites exercitus duci est coeptus*] Pall. omnes *in Etruriam per Apennini tramites*, omiſſa vocula *jam.* GEBH. Delevimus τὸ *jam*, quod abeſt a scriptis, et ex praecedenti voce repetitum videtur. Ignorat et Andreas. Tarv. et Ven. jam adsciverunt. J. FR. GRON. Τὸ *jam* abeſt etiam ab omnibus meis, et Hearnii codd. Ante Tarvis. autem id jam adscitum vidi in Mediol. anni 1480. Hanc voculam etiam alibi ex vocis praecedentis literis ultimis repetitam eſſe, supra vidimus ad 6, 14, 13. Praeterea *et in Etruriam* Flor. Voſſ. a m. 1. Lovel. 1. 3. Harl. et Ber. Tum *duci coeptus est* Gaertner. In verbis praecedentibus *duabus a Sempronio prioris anni consule, et C. Atilio praetore acceptis* Lovel. 3.